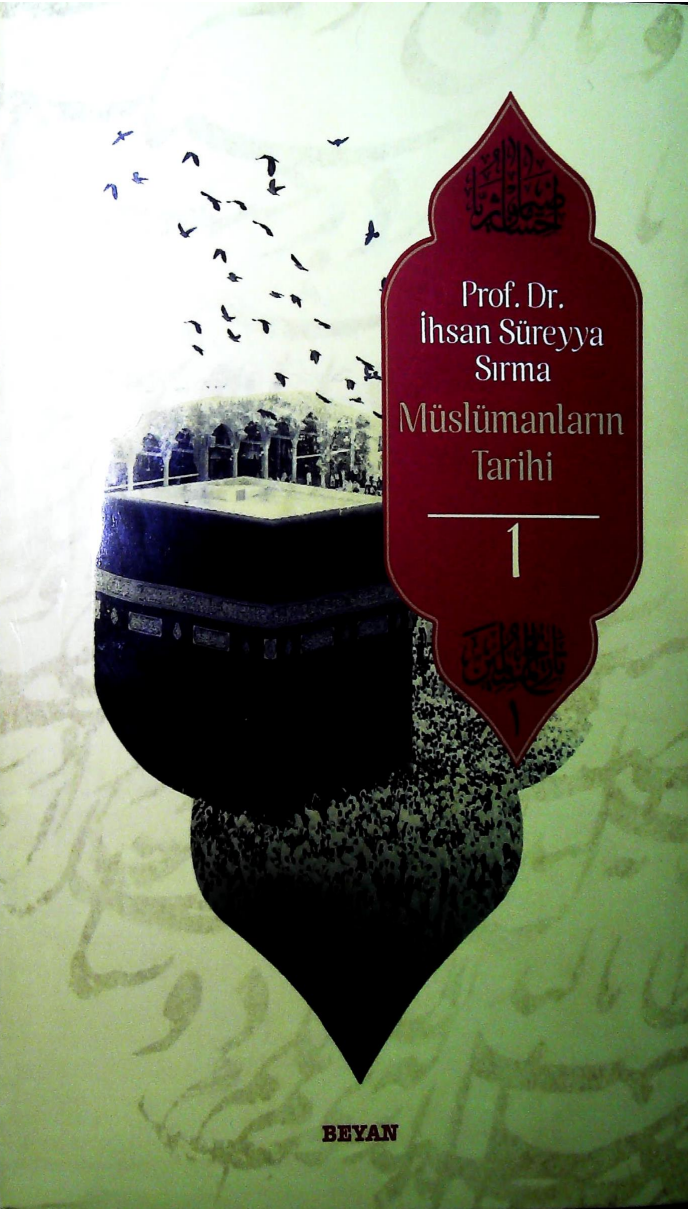
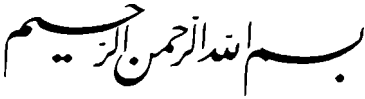

Prof. Dr.
İhsan Süreyya
Sırma
Müslümanların
Tarihi
1
BEYAN

Bu çalışmamı,
okumam için büyük fedakârlıklar gösteren
rahmetli annem ve babama
ithaf ediyorum.

İhsan Süreyya Sırma

İhsan Süreyya Sırma, 10.07.1944'de Siirt-Pervari'de doğdu. İlköğrenimini Pervari'de, Orta ve Lise öğrenimini Siirt'te yaptı. 1962 yılında girdiği Ankara Üniversitesi İlâhîyat Fakültesi'ni, 1966 yılında bitirdi.

Üniversite öğrenimi sırasında, bir müddet Batman Türk Petrollerinde işçi, bir müddet de Diyanet İşleri Başkanlığı'nda memur olarak çalıştı. Üniversite mezuniyetinden sonra, Siirt Lisesi'ne öğretmen olarak atandı.

1967 yılında İslâm Târihî dalında doktora yapmak üzere Fransa'ya gitti. Paris'te, *College de France*'da Prof. Dr. *Jacques Berque*'le başladığı doktora öğreniminin yan çalışmaları içerisinde, Arapça öğrenimi için 1969-70 ders yılında Tunus'ta bulundu.

1973 Mayısında, "İslâmî İlimler" doktoru olarak Türkiye'ye döndü.

1973-74 ders yılında Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsü'nde İslâm Târihî hocalığı yaptı. 1974 yılında Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde İslâm Târihî Doktoru olarak göreve başladı. 1980 yılında Doçent, 1989 yılında Profesör oldu. Ulusal ve uluslararası bir çok konferansa katılarak tebliğler sundu; Yeni Devir, Milli Gazete, Yeni Şafak gazeteleri ile İslâm Mecmuası, Yeni Dünya, Bilgi ve Hikmet, Târih Dergisi, Târih Enstitüsü Dergisi, Târih ve Toplum dergilerinde, tarihle ilgili makaleler yazdı. 1993 yılında nakden geçtiği Sakarya Üniversitesi İlâhîyat Fakültesi'nde, 1995 yılına kadar İslâm Târihî öğretim üyeliği yaptı; aynı yıl bu üniversiteden emekli olmak zorunda bırakıldı. 1995-1997 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkan Danışmanlığı görevinde bulundu. Kanal 7'de dört seneyi aşkın bir süreyle *"Seyahatnâme"* adı ile tarih programları yaptı. Viyana IRPA (Islamische Religions Und Padagogische Academie) ve *Islamische Institute in Österreich*'de tarih dersleri verdi. Bir dönem, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde hocalık yaptı. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevinde bulundu. Kendi alanındaki araştırmalarını takip edip sürdürecek derecede Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça bilmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır.

Bugüne kadar yayınlanan eserleri:

Osmanlı Devleti'nin Yıkılışında Yemen İsyanları, Birkaç Sahife Târih, Tunus Hatıraları, Peygamber Ordusu'nun Târihî (terc.), İslâm Müesseselerine Giriş (terc.), İlk İslâm Devleti -Makaleler- (terc.), İslâm Öncesi Mekke Dönemi ve Hz. Muhammed, İslâmî Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence, İslâmî Tebliğin Medine Dönemi ve Cihad, İslâmî Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi, Emevîler Dönemi, Abbâsîler Dönemi, Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri, Hz. Peygamber Devrinde Yahudi Meselesi, II. Abdülhamid'in İslâm Birliği Siyaseti, Tanzimat'ın Götürdükleri, İslâmiyet ve Hıristiyanlık (terc.), İslâm ve Târih, Neler Sordular, Pakia Mektupları, Bir Garip Târih, Nasıl Sömürüldük, Nehirlerin Dili, Türkiye'de Yanlış Din Anlayışı, Alaturka Demokrasi ve Alaturka Laiklik, Medine Vesikası Işığında Yahudi Meselesi, Belgelerle II. Abdülhamid Dönemi, Yalan Dünyayı Adımlarken, İşte Önderimiz Hz. Muhammed, Târih Şuuru, Sen Geldin, Halnâme, Ezan ya da Ebedî Kurtuluşa Çağrı, Hamidullah Hocamdan Mektuplar, Dağların Sırrı, Çin Müslümanları ve Çin'e Seyahat, Ano Yemen'dir, Seyahatnâme-i Süreyya, Ah Endülüs, Die vorislamische Mekka-Epoche und der Prophet Muhammed (Almanca), Di Teblixa İslamê de Serdema Mekkeyê û Îşkence (Kürtçe), Peygamberler Târihi, Haçlı Seferleri, Müslümanların Târihi, Sömürü Ajanı Amerikan Misyonerleri.

Müslümanların Târihi, Beyan Yayınları'nın 577/1. kitabı olarak yayına hazırlandı; dizgi ve sayfa düzeni DBY Ajans, kapak Yûsuf Kot, baskı ve cild, Erkam Yay. San. Tic. A.Ş. (Sertifika: 19891 İkitelli OSB Mh. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/3 C Başakşehir - İstanbul Tel: 0212 671 07 00 -Pbx-) tarafından gerçekleştirildi ve Kasım 2017'de İstanbul'da yayımlandı.
ISBN 978-975-473-766-0 / Takım ISBN 978-975-473-765-3

Sertifika No: 14723

BEYAN YAYINLARI
Ankara Cad. 21 • 34112 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: +90 212 512 76 97 - Tel-Faks: +90 212 526 50 10
www.beyanyayinlari.com / bilgi@beyanyayinlari.com
www.facebook.com/beyanyayinlari
www.twitter.com/beyanyayinlari
www.instagram.com/beyanyayinlari

B Ü T Ü N E S E R L E R İ 34

Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma

Müslümanların Târihi

I. Cild

(Târih Nedir-Peygamberler Târihi-Cahiliye Dönemi)

BEYAN

İçindekiler
I. Cild

Önsöz, 43
Sunuş, 49

I. Bölüm
Târih Nedir?, 55
Târihe İslâmî Bir Perspektiften Bakış, 55
Târih ve Kur'an Yönünden Müşterek Konu: İnsan, 60
Târih-Takvim İlişkisi, 62
Zaman Birimleri İnsanın Emrinde, 63
Hicrî Takvimin Tesbiti, 66
Târih Kelimesinin Menşei, 69
Târihin Tanımı, 70
Târih Dinden Ayrılabilir mi?, 74
Eski-Yeni Târih Anlayışları, 81
Zaman Boyutu İçerisinde İnsan-Dünya İlişkisi, 85
Târih Ne Zaman Başladı?, 88
Zaman Akımında Târihî Mücâdeleler, 90
Târihe Olan İhtiyaç, 99
"Târih Bilim" Sömürüden Kurtulma Çağrısıdır, 101
İlim, İlim İçin mi, İnsanlık İçin mi?, 105
Kur'an'ın Târihe Verdiği Önem, 108
Târihçi, 114
Târihçi Tarafsız Olabilir mi?, 120
Târihçilerin Yazım Zorluğu, 128
Müslümanlarda Târih İlminin Başlaması, 131
Müslümanların Târihinin Devreleri, 138
Genel Târih İçerisinde Müslümanların Târihinin Yeri Neresi?, 140
Müslümanlarda Târih Çeşitleri, 141
Târihte Doğruluk Esası, 144
Rivâyet Şartları, 146
Cerh ve Ta'dîl, 151
Müslümanların Târihinin Kaynakları, 153

1- Kur'an, 153
Kur'an'ın Gerçekliği ve "Herméneutique", 153
Kur'an-Târih Ayrılmazlığı, 159
2- Sünnet, 160
1- Hadis, 164
2- Fiilî Sünnet, 165
3- Takrirî Sünnet, 165
Değerlendirme, 167

II. Bölüm
Hz. Muhammed (s.a.s)'den Önceki Dönem, 171

Âdem (a.s), 173
Âdem'in Yaratılması ve Cennet'teki Konumu, 173
Âdem ve Havva Yeryüzünde, 178
Cennet'ten Kovulan Âdem'in Mekke'de Kâbe'yi İnşası, 178
Âdem ile Havva'nın Yasak Ağaçtan Yeme Gayesi Neydi?, 182
Âdem'in İlk Çocukları ve İnsan Topluluğunun Oluşumu, 184
Değerlendirme, 187

İdris (a.s), 189

Nûh (a.s), 191
Nûh (a.s) Gemisini Yapıyor, 196
Tufan Son Buluyor, 198
Değerlendirme, 199

Hûd (a.s), 200
Değerlendirme, 206

Salih (a.s), 207
Değerlendirme, 213

İbrâhîm (a.s), İsmâîl (a.s) ve İshâk (a.s), 214
Allah, İbrâhîm'i "İmâm/Önder" Olarak Seçiyor, 216
Hz. İbrâhîm Tebliğe Başlıyor, 216
Hz. İbrâhîm Put Heykellerini Kırıyor, 220
İbrâhîm (a.s)'ın Hicreti, 223
Hz. İbrâhîm (a.s)'ın Oğlunu Kurban Etmesi, 226
İbrâhîm Yahudi miydi?, 227
Değerlendirme, 229

Lût (a.s), 230
Ve Felâket Geliyor, 234
Değerlendirme, 237

Şuayb (a.s), 238
Şuayb (a.s), Kızını Hz. Mûsâ'yla Evlendiriyor, 242
Medyen Halkının Sonu Geliyor, 243
Değerlendirme, 245

Yûsuf (a.s), 246
Hz. Yûsuf Mısır'da, 250
Hz. Yûsuf'un Zindan Hayatı, 253
Hz. Yûsuf'un Zindan Arkadaşı Onu Hatırlıyor, 255
Hz. Yûsuf, Kral'ın Rüyasını Yorumluyor, 255
Yûsuf (a.s)'ın Masum Olduğu Ortaya Çıkıyor, 256
Kral, Hz. Yûsuf'un İlminden Yararlanmak İstiyor, 257
Yûsuf (a.s) Kardeşleriyle Karşılaşıyor, 258
Yûsuf'un Kardeşleri Babalarının Huzurunda, 258
Yûsuf (a.s) Kardeşlerine Oyun Yapıyor, 259
Hz. Ya'kub Hâlâ Oğlu Yûsuf'u Anıyor, 261
Hz. Yûsuf Kendisini Kardeşlerine Tanıtıyor, 262
Hz. Ya'kub'un Gözleri Açılıyor, 262
Hz. Yûsuf'un Ailesi Birbirine Kavuşuyor, 263
Değerlendirme, 264

Eyyub (a.s), 267
Değerlendirme, 270

Yûnus (a.s), 271
Değerlendirme, 274

Mûsâ (a.s), 275
Toprakları Üzerinde Birçok Peygamberin ve Hz. Mûsâ'nın Yaşamış Olduğu Mısır, 275
Firavunlar Vadisi, 275
Hz. Mûsâ'nın Firavun'la Olan Kıssası, 278
Hz. Mûsa'nın Doğumu ve Çocukken Başına Gelenler, 279
Allah Hz. Mûsâ'ya İlim ve Hikmet Veriyor, 280
Hz. Mûsâ Adam Öldürüyor, 280
Hz. Mûsâ Mısır'dan Çıkıp Medyen'e Gidiyor, 281
Hz. Mûsâ Şuayb (a.s)'ın Kızıyla Evleniyor, 282

Allah Hz. Mûsâ'ya Mucizelerini Gösteriyor, 283
Allah, Hz. Mûsâ'ya Korkmamayı Öğretiyor, 284
Allah Hz. Mûsâ'yı Tebliğ İçin Firavun'a Gönderiyor, 284
Allah Teâlâ Hz. Mûsâ'yı Kendi Misyonuna Daha Fazla İnandırmak İçin Teyid Ediyor, 286
Hz. Mûsâ, Firavun'a ve Onun İleri Gelenlerine Tebliğe Gidiyor, 287
Firavunun Sistem Piramidi, 290
Kârûn, 290
Hz. Mûsâ ile Firavun Karşı Karşıya, 292
Hz. Mûsâ Kavmini Teselli Ediyor, 293
Firavun Tehdit Ediyor, 294
Firavun İlâhlık Taslıyor, 295
Hz. Mûsâ Sihir Yapmakla Suçlanıyor, 296
Ve Sihirbazların Sihir Mücâdelesi Başlıyor, 297
Firavun Dehşete Kapılıp Çılgınlaşıyor, 299
Firavun Halkın Dini Duygularını Sömürüyor, 300
Cesur Bir Mümin Devreye Giriyor, 300
Firavun'un Kendisine İtaat Ettirme Yöntemi, 305
Hz. Mûsâ ve Harûn'a Evlerini Mescid Yapma Emri Veriliyor, 306
Allah'ın Emri Üzerine Mısır'dan Çıkış, 307
Allah Firavun'a İnananları Cezalandırıyor, 310
Allah Firavun'un Âkibetini, Kendisinden Sonrakilere İbret Olarak Gösteriyor, 310
Allah Hz. Mûsâ'ya, İsrailoğullarını Sînâ'ya Götürmesini Emrediyor, 311
İsrailoğulları Hz. Mûsâ'dan Kendilerine Put Yapmasını İstiyorlar, 312
Hz. Mûsâ, Allah'tan Vahiy Almak Üzere Tür'a Çıkıyor, 313
İsrailoğulları Buzağıya Tapıyor, 318
Hz. Mûsâ, İsrailoğullarını Kudüs'e Götürüyor, 321
İsrailoğullarının İneği, 322
Hz. Mûsâ ile Hızır Kıssası, 323
Allah, İsrailoğullarının İhânetini Hatırlatıp Onları Uyarıyor, 325
Değerlendirme, 327

Dâvûd (a.s), 329
Allah Dâvûd (a.s) İçin Demiri Yumuşatıyor, 331
Kral Câlut'la Savaş, 331
Değerlendirme, 332

Süleyman (a.s), 333
Hz. Süleyman, Babası Hz. Dâvûd'a İktidarında ve Peygamberliğinde Mirasçı Oldu, 333
Karınca Vadisi, 334
Hz. Süleyman ve Sebe Melikesi Belkıs, 334
Allah Süleyman (a.s)'ı İmtihân Ediyor, 337
Rüzgâr da Hz. Süleyman'ın Emrinde, 337
Allah Hz. Süleyman'a İnsanlar Hakkında Hüküm Verme Yeteneğini Veriyor, 338
Yahudiler Hz. Süleyman'a "Büyücü" Dediler, 338
Değerlendirme, 339

Zekeriyya ve Yahya (a.s), 340
Zekeriyya (a.s) Beklenmedik Bir Mucizeyle Karşılaşıyor, 341
Hz. Zekeriyya Kendisi İçin Allah'a Yalvarıyor, 341
Zekeriyya (a.s)'a Yahya Müjdeleniyor, 342
Hz. Zekeriyya Şaşırıp Kalıyor, 343
Zekeriyya (a.s)'ın Oğlu Yahya Dünyaya Geliyor, 344
Zekeriyya (a.s) ve Oğlu Yahya (a.s)'ın Yahudiler Tarafından Katli, 345
Değerlendirme, 346

Lokmân (a.s), 348
Değerlendirme, 349

Hz. İsâ (a.s), 353
Mucize Doğum ve İffet Sembolü Meryem, 353
Hz. Meryem Kendisini Toplumdan Tecrid Ediyor, 354
Mucize Çocuk Doğuyor, 357
Allah İsâ (a.s)'a İncil'i Gönderdi, 358
Hz. İsâ'nın Mucizeleri, 360
Havariler ve "Gök Sofrası" (Mâide), 360
Hz. İsâ Kendinden Sonra Gelecek Olan Peygamber'i Haber Veriyor, 362
Yahudiler, Hz. İsâ'yı Öldürmek İçin Romalıları Kışkırtıyor, 362
Hıristiyanlar, Allah'ın Kulu ve Peygamberi Olan Hz. İsâ'ya "Allah'ın Oğlu" Dediler, 363
Hz. İsâ'nın Ölümü, 370
Değerlendirme, 372

III. Bölüm
Cahiliye Dönemi, 373
Giriş, 373
Kur'an-ı Kerim'de Câhiliye, 375
Hadis-i Şeriflerde Câhiliye Kavramı, 380
Mekke ve Kâbe, 381
Cahiliye Döneminde Mekke'de Hayat, 390
Aşiret Reisi, ya da "Seyyid", 391
Cahiliye Döneminde Mekke'de Aile Yapısı, 393
Mev'ûde, 393
Kölelik, 395
İdâre, 398
Târih Odaları, 400
Sikâye (Su İşleri), 401
Ticaret ve Ticaret Fuarları/Esvâku'l-Arab, 402
Mekke Devleti'nin Dinî Yapısı, 404
Hz. İbrâhîm ve Putatapıcılık, 405
Hanîfler ve Mekke Putları, 409
Şirk, 411
İlk Müşrik Şeytan'dır, 417
Hums, 418
Kayıp Zemzem Kuyusu'nun Bulunması, 421
Zemzem Bulunduktan Sonra Mekke Yerleşim Yeri Oluyor, 425
Hz. Muhammed (s.a.s)'in Doğumu, 426
El-Ezlâm (Fal Okları), 426
Dünya Düzenini Değiştirecek Bir Çocuk, 429
Fil Hadisesi, 431
Hz. Muhammed (s.a.s)'in Doğumu ile İlgili Diğer Haberler, 433
Hz. Muhammed (s.a.s) Sütannesinde, 435
Hz. Muhammed (s.a.s)'in Busra Seferi, 438
Ficâr Savaşı, 444
Hilfu'l-Fudûl, 445
Hz. Muhammed (s.a.s)'in Hz. Hatice ile Evlenmesi, 446
Kâbe'nin Tamiri, 448
İstilâm, 453
Değerlendirme, 456

Genel Değerlendirme, 459

İndeks, 463

II. Cild

Giriş, 15

I. Bölüm

İslâmî Tebliğin Mekke Dönemi (Tebliğ Sürecinde İşkence), 21

Hz. Muhammed (s.a.s)'in Peygamber Olacağına Dâir Haberler, 21
İbnu'l-Heyyebân, 25
Arap Kâhinleri, 26
Vahiy, 27
Peygamberlik, 33
Kendisine Peygamberlik Verilen Hz. Muhammed (s.a.s) Evine Dönüyor, 38
Hz. Hatice'nin Vahyi Denemesi, 40
Vahyin Kesilmesi (Fetretü'l-Vahy), 42
Namazın Farz Kılınması ve Cebrail'in Hz. Peygamber (s.a.s)'e Namazı Öğretmesi, 44
İlk Müslümanlar, 45
Hz. Ali, 45
Zeyd b. Hârise, 49
Hz. Ebûbekir, 49
Tebliğin Açıktan Yapılması, 50
İlk Kan Dökülüyor, 53
Mekke Devleti'nin Düşmanlığı, 54
Gerçek Saptırılıyor: Hz. Peygamber (s.a.s)'i Yanlış Tanıtma Gayreti, 57
Hz. Peygamber'e Fiilî Saldırı ve Tacizler Başlıyor, 59
Hamza b. Abdulmuttalib Müslüman Oluyor, 64
Mekke Devleti Taktik Değiştiriyor, 65
Kureyş Temsilcilerinin Teklifleri, 67
Ebû Cehil Suikast Düzenliyor, 71
Mekke Devleti Adına Nadr b. El-Haris Devrede, 74
Mekke Devleti Nadr'ı Yesrib Yahudilerine Gönderiyor, 75
Kur'an Ölüm Pahasına İlk Defa Açıkça Okunuyor, 77
Kureyş Gizlice Kur'an Dinliyor, 79

Müminlere Uygulanan Ekonomik Terör, 80
İşkence Şiddetleniyor, Tebliğ Devam Ediyor, 81
Bilâl, 84
Ebûbekir, Müslüman Köle Kadınları İşkenceden Kurtarıyor, 86
Hz. Ebûbekir Yerde Sürünüyor, 89
Habbâb Ateşte, 90
Ebû Zerr, 90
Yâsir Ailesi, 90
Hz. Peygamber (s.a.s), Sahabesinden Fazla İşkence Görüyordu, 93
Ebû Cehil'in İşkence Yöntemi, 94
İşkencenin Boyutu, 94
Hz. Peygamber (s.a.s) İnsanların Helâkini İstemiyor, 96
Ebû Cehil'in İnadı, 97
Hz. Peygamber (s.a.s)'in Sütbabası Müslüman Oluyor, 98
Dava Göçü-Hicret, 98
Necâşî'nin Müslümanlarla Konuşması, 105
Ömer b. Hattâb Müslüman Oluyor, 106
Müslümanlara Ekonomik Ambargo (Haberu's-Sahife), 112
Hz. Peygamber (s.a.s)'e İşkence Devam Ediyor: Ebû Leheb ve Karısı, 119
Hz. Peygamber (s.a.s)'e Psikolojik İşkence, 120
Habeşistan Muhacirlerinin Bir Kısmı Mekke'ye Dönüyor, 121
Hz. Ebûbekir'in Habeşistan Hicreti, 122
Baskı Altındaki Peygamber Ezilmişleri Koruyor, 124
Mi'râc, 126
Ebû Tâlib'in Ölümü ve Hz. Peygamber (s.a.s)'in Tâif Seferi, 128
Ebû Leheb Haşimoğulları'nın Lideri Oluyor, 130
Hz. Hatice'nin Vefatı ve Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s)'in Tâif Seferi, 132
Ensâr, 136
Biat, 139
İkinci Akabe Biatı, 142
Hz. Peygamber (s.a.s) Yesrib'deki Temsilcilerini Seçiyor, 144
Yesrib'e Hicret Başlıyor, 146
Suheyb'in Hicreti, 148
Hz. Peygamber (s.a.s) Hicret Ediyor, 149
Suraka Olayı, 159
Hicret Sonrası Cihâd Devri, 161
Bu Bölümün Sonuç ve Değerlendirilmesi, 166

II. Bölüm

İslâmî Tebliğin Medine Dönemi (Tebliğ Sürecinde Cihâd), 169
Giriş, 169

Hicrî 1. Sene Olayları Medine'de Oluşan Siyasî Yapının Târihçesi, 172
Medine'de Mescidin İnşası, 172
Hz. Peygamber ve Devlet, 173
Medine'de Yahudiler, 176
Evs ve Hazrec'in Yesrib'e Gelip Yahudileri Egemenlikleri Altına Almaları, 178
Hz. Peygamber (s.a.s)'in Medine'ye Gelmesinden Rahatsız Olanlar, 180
Yahudilerin Peygamber Düşmanlıkları, 181
Beklenen Peygamber, 182
İbnu'l-Heyyebân, 188
Hz. Peygamber'in Medine'de İslâm Devleti'ni Kurması, 189
Medine'deki Toplumların Hz. Peygamber (s.a.s)'in Liderliğinde Bir Araya Toplanmaları, 191
Yahudilerin Tutumu Giderek Değişiyor, 197
Yahudilerin İkiyüzlülüğü, 198
Askerî Cihâd Dönemi Başlıyor, 200
Cihâdla İlgili Ayetler, 202
Cihâdla İlgili Hadis-i Şerifler, 204
Allah Askeri Cihâda İzin Veriyor, 208
İlk Seriyyeler, 209
Hamza b. Abdulmuttalib Seriyyesi (Ramazan Ayı), 209
Ubeyde b. el-Haris Seriyyesi (Şevvâl ayı), 209
Sa'd b. Ebi Vakkas Seriyyesi (Zilkade ayı), 210
Ezân Tesbit Ediliyor, 210
Ezân'ın Tespitinde Başkalarına Benzememe Endişesi, 212

Hicrî 2. Sene Olayları, 219
El-Ebvâ (Veddân) Gazvesi (Safer Ayı), 219
Buvât Gazvesi (Rebîulevvel Ayı), 219
el-Uşeyre Gazvesi (Cemaziyelevvel Ayının Sonu/Cemaziyelahir Ayının Başı), 220
Birinci Bedir Gazvesi (Bedru'l-Ûlâ) (Cemaziyelâhir'in Son Günleri), 221
Abdullah b. Cahş Seriyyesi (Receb Ayı), 221
Seriyye ve Gazvelerin Değerlendirilmesi, 222

Orucun Farz Kılınması, 224
Bedir Savaşı, 224
Hz. Peygamber (s.a.s) Oruç Bozduruyor, 227
Mekke Ordusu Hareket Ediyor, 227
Ebû Sufyân, Mekke Ordusunu Durdurmak İstiyor, 228
Mekke Ordusunun Suculari, 229
Savaş Öncesi Kureyş Ordusunda Görüş Ayrılığı, 233
Savaş Düzeni Kuruluyor, 234
Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s)'in Karargâhı/'Arîş, 235
Nu'âs, 235
Savaş Başlıyor, 236
Ebûbekir ile Oğlu Abdurrahman Karşı Karşıya, 238
Savaşın Sonucu, 239
Müslümanların Savaş Parolası, 239
Ukkâşe'nin Tahta Kılıcı, 240
Esirler Meselesi, 240
Mekkelilerin Yası, 242
Zeyneb'in Kocası Ebu'l-As'ın Durumu, 242
Bedir Savaşının Değerlendirilmesi, 243
Yahudilerin İslâm Düşmanlığı Ortaya Çıkıyor, 243
O Günün Basını Devrede, 244
Şâir Gazeteci Ebû Afek, 246
Benu Kaynuka Savaşı (Hicrî 2. Sene Şevval ayı), 247
Değerlendirme, 249
Cihâd Durmuyor, 251
Kıble'nin Değişmesi, 251
Takva Üzerine Kurulan Mescid, 252

Hicrî 3. Sene, 253
Ka'b b. Eşref de Öldürülüyor, 253
Değerlendirme, 256
Uhud Savaşı, 257
Basın Yine Devrede, 258
Kölelere Hürriyet Vadediliyor, 260
Kadınlar, Savaş İçin Erkekleri Tahrik Ediyor, 260
Hz. Peygamber (s.a.s) Mekkelilerin Hareketini Haber Alıyor, 262
Münâfıkların Tutumu, 263
Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s), Yaşı Küçük Olanların Savaşa Gitmesine Müsaade Etmedi, 265
Ebû Ducâne'nin Kılıcı, 265

Savaş Başlıyor, 265
Hz. Peygamber (s.a.s) Yaralanıyor, 266
Hind, Vahşetini Gösteriyor, 267
İslâm'ın İlk Tebliğcisi Şehid Oluyor, 268
Hz. Peygamber de Savaşıyor, 268
Müslüman Kadınları Savaşta, 269
Yenilginin Sebebi, 270
Hanzala, 270
Ebû Sufyân'ın Şâmatası, 271
Hz. Peygamber (s.a.s) Şehidlerin Cenaze Namazını Kılıyor, 273
Sen Sağ Oldukça Her Musibet Bana Az!, 274
Medine'nin Yağmalanması Korkusu, 274
Ebû Sufyân, Tanrısı Hubel'e Teşekkür Ediyor, 274
Değerlendirme, 275
1- İtaat, 275
2- Münâfıklar, 275
3- Yahudilerin Tutumu, 277
Uhud Şehidleri ve Özellikle Hz. Hamza İçin Söylenen Şiir ve Ağıtlar, 277
Hamrâu'l-Esed, 278
Şair Ebû İzzet'in Öldürülmesi, 278
Reci' Hadisesi, 279

Hicrî 4. Sene, 283
Bi'r-Ma'ûna Hadisesi (Safer Ayı), 283
Nadîr Yahudileri Hz. Peygamber (s.a.s)'e Suikast Düzenliyor, 285
Ekonomik Baskı, 289
Değerlendirme, 291
Benu Nadir Savaşı'nın, Medine Vesikası Açısından Değerlendirilmesi, 292
Zeyd b. Sabit İbranice Öğreniyor, 297
Zâtu'r-Rikâ' ve Bedru'l-Ahire, 297

Hicrî 5. Sene, 299
Dumetu'l-Cendel Gazvesi, 299
Benu'l-Mustalik Savaşı, 299
Münâfıklar Fitne Çıkarıyor, 301
Hz. Peygamber (s.a.s) Fitneyi Söndürmek İçin Hareket Emri Veriyor, 302
İfk Hadisesi, 302

Hendek Savaşı (5. sene şevval ayı), 303
Savaş Başlıyor, 310
Yahudiler İhânet Ediyor, 311
Ğatafân'la Anlaşma Teşebbüsü, 315
Savaş Bir Hiledir, 315
Yahudilere İhânetlerinin Cezası Veriliyor (Benû Kurayza Savaşı), 317
Değerlendirme, 322
Sellâm b. Ebi'l-Hukayk'ın Öldürülmesi, 323
Amr b. As'ın Müslüman Oluşu, 324

Hicrî 6. Sene, 325
Hudeybiye Antlaşması, 328
Urve b. Mes'ûd'un Teşebbüsü, 331
Kureyş Gençlerinin Savaş Teşebbüsü, 333
Ölüm Biatı, 333
Barış Yapılıyor, 335
Hz. Ömer (r. a.) Barışa Karşı Çıkıyor, 335
Ebû Cendel, 337
Antlaşma Sonrası Kritik Durum, 338
Hz. Peygamber (s.a.s), Hanımı Ümmü Seleme ile İstişare Ediyor, 338
Değerlendirme, 339
Ebû Basîr'in Gerilla Savaşı, 341
Ebû Basîr Gerilla Savaşı Başlatıyor, 344
Ebû Basîr Gerilla Eğitim Merkezi Kuruyor, 344
Değerlendirme, 346

Hicrî 7. Sene, 347
Hayber Savaşı, 347
Allah Dilerse Facir Bir İnsanı da Dine Hizmet Ettirir!, 349
Çoban Esved Cennette, 349
Allah'ı ve Resûlünü Seven Adam, 352
Hz. Peygamber (s.a.s) Safiye bintü Huyey b. Ahtab'la Evleniyor, 353
Hz. Peygamber (s.a.s) Zehirlenmek İsteniyor, 353
Umretu'l-Kadâ, 355

Hicrî 8. Sene, 357
Mute Savaşı, 357
Abdullah b. Revâha Ağlıyor, 359
Değerlendirme, 364
Mekke'nin Fethi, 364

Mekke Lideri Ebû Sufyân Yalvarıyor, 365
Hâtıb b. Ebi Beltaa'nın Hıyaneti, 368
Hz. Peygamber (s.a.s) Mekke'ye Hareket Ediyor, 369
İslâm Ordusu Mekke'ye Giriyor, 371
Hz. Peygamber (s.a.s)'in Artık Mekke'de Evi Yoktu, 372
Mutlaka Öldürülmesi Emredilenler, 373
Resûlullah (s.a.s) Kâbe'de, 374
Put Heykelleri Kırılıyor, 375
Kâbe Yıkanıyor, 377
Kâbe'nin Anahtarı Teslim Alınıyor, 377
Hz. Peygamber (s.a.s) Mekkelilere Sesleniyor, 377
Kâbe'nin Anahtarı Osman b. Talha'ya Geri Veriliyor, 378
Kadınların Biatı, 379
Fetihten Sonra Hicret Yoktur, 380
Mekke'nin Fethi İçin Adak Adayanlar, 381
Değerlendirme, 381
Huneyn Savaşı, 382
Resûlullah (s.a.s) Kâfirlere Benzemeyi Yasaklıyor, 384
İslâm Ordusu Pusuya Düşüyor, 385
İmânı Zayıf Müslümanlar Yaygara Koparıyor, 386
Hezimetten Sonra Zafer, 387
Kadın Mücâhideler, 387
Hz. Peygamber (s.a.s) Çocukların ve Kadınların Öldürülmelerini Yasaklıyor, 388
Şarap İçen Mücâhid Cezalandırılıyor, 389
Değerlendirme, 389
Tâif Savaşı, 390
Ci'râne'de Müşrik Esirleri ve Ganimet, 392

Hicrî 9. Sene (Senetu'l-Vufûd / Heyetler Senesi), 396
Ka'b b. Zuheyr'in Müslüman Oluşu, 396
Tebuk Gazvesi, 397
Kadınların Yardımı, 398
Ağlayanların Hüznü, 399
Münâfıkların Fitne Mescidi: Mescid-i Dırâr, 400
Muhallefûn / Cihad'dan Geri Duranlar, 402
Dırâr Mescidi Yıkılıyor, 405
Cihada Katılmayanlar Affediliyor, 406
Değerlendirme, 407
Münafıkların Başı Abdullah b. Ubeyy'in Ölümü, 409

Değerlendirme, 410
Hz. Peygamber (s.a.s)'in Gayrimüslimlerle Olan İlişkileri ve İslâm'a Davet Mektupları, 411
Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hıristiyanlarla İlk Teması, 412
Hıristiyan Adî b. Hâtim Olayı, 413
İslâm'a Davet Mektupları, 416
Habeşistan Kralı Necâşî'ye Gönderilen Mektup, 419
Bizans Kralı Heraklius'a Gönderilen Mektup, 420
İran Şâhı Kisra'ya Gönderilen Mektup, 421
Hz. Peygamber (s.a.s)'in Ğassan Reisi'ne Gönderdiği Mektup, 422
Mubâhele Olayı, 422
Medine'ye Gelen Gayrimüslim Heyetleri, 425
Müslümanların İlk Haccı, 426

Hicrî 10. Sene, 428
Vedâ Haccı, 428
Filistin'e Ordu, 434
Peygamberliğin Sonu, 435
Yüce Dost'a Kavuşma, 440
Hz. Peygamber (s.a.s)'in Cenaze Namazının Kılınması ve Defni, 443

Sonuç ve Değerlendirme, 445

İndeks, 451

III. Cild

I. Bölüm
Örnek Halifeler Dönemi, 11
Giriş, 11

Hz. Ebûbekir Dönemi, 13
İslâm'da Devlet Başkanlığı veya Hilâfet, 13
Hilâfet, 22
Neden Hz. Ebûbekir?, 29
Hz. Ali'nin Tutumu, 35
Hz. Ebûbekir Devlet Başkanı Oluyor, 39
Usâme'nin Ordusunun Cihada Gönderilişi, 48
İslâm'dan Çıkanlara ve Zekât Vermeyenlere Karşı Cihad İlân Edildi, 51
Zekât Vermeyenlere Karşı Cihad!, 54
Hz. Fâtıma'nın Vefatı, 56
Yalancı Peygamberler, 56
Yalancı Peygamber Müseyleme Olayı, 57
Eşkıyaya Emân Yok, 60
Halid b. Velid ve Bizans Komutanı Cerce, 61
Yermûk Savaşı, 63
Kur'an-ı Kerim'in Toplanması, 67
Hz. Ebûbekir Zamanında Hac Farizası, 69
Hz. Ebûbekir'in Hastalığı ve Vefatı, 69

Hz. Ömer Dönemi, 73
Hz. Ömer (r.a)'ın Hilâfete Gelişi, 73
Hz. Ömer'in Halife Seçildikten Sonra Yaptığı İlk Konuşmadan Seçmeler, 80
Hz. Ömer (r.a) Kimdir?, 81
Müslümanlarda İlk Defa "Emîru'l-Mü'minin" Sıfatını Taşıyan Lider, 82

Hz. Ömer (r.a) Hakkında Bazı Hadis-i Şerifler, 82
Hz. Ömer Akrabalarını Uyarıyor, 84
Hz. Ömer Maaşının Artırılmasına Karşı Çıkıyor, 84
Hz. Ömer'in İdaresinde Vali Olmak Adeta İşkenceydi, 85
Hz. Ömer (r.a)'ın Askerî Siyaseti, 85
Örnek İnsanlar, 87
Değerlendirme, 90
İslâmî Fütuhat, 92
Fihl Savaşı, 92
Dımeşk'ın [Şâm'ın] Fethi (Hicrî 14. Sene Receb Ayı), 93
Hz. Ömer İslâm'a Hizmet Etmiş Olanlara Maaş (Divân/Devâvin) Bağlıyor, 95
İran Cephesi Açılıyor, 95
Basra Köyü İmar Edilip Şehir Hâline Getiriliyor, 96
Müslüman Orduları İran'a Giriyor, 97
Kadisiyye Savaşı, 98
Bir Mahkûmun Cihadı, 108
Teravih Namazının Cemaatle Kılınması, 109
Fetihler Devam Ediyor, 110
Bizans Kralı Heraklius Şâm Diyarına Veda Ediyor, 111
Zühdün Anlamı, 113
Kudüs'ün Fethi (Hicrî 16. Sene), 114
Ka'bu'l-Ahbâr Müslüman Oluyor, 116
İran'ın Merkezi Medâin Düşüyor, 118
Hicrî Takvim Tesis Ediliyor, 121
İçki İçenler Cezalandırılıyor, 124
Şâm'da Veba, 124
Her Şeyleriyle Örnek İnsanlar, 125
Nihâvend Savaşı, 127
Değerlendirme, 129
Mısır'ın Fethi, 130
Sâriye Olayı, 135
Kürtlere Karşı Cihad, 138
Ganimet Dağıtımında "Divan" Usulü, 141
Hz. Ömer, Ailesini Kayırmıyor, 141
Hz. Ömer Zamanında Hac Emîrliği, 143
Hz. Ömer (r.a)'ın Vefatı, 143
Değerlendirme, 145

Hz. Osman Dönemi, 151
Hz. Osman'ın İslâm'a Girişi ve Hicreti, 151
Hz. Osman İslâm Devleti'nin Hizmetinde, 153
Hz. Osman'ın Halife Seçilmesi, 156
İlk Siyâsî Şûrâ, 159
Şûrâ Çalışmaya Başlıyor, 162
Hz. Osman'ın İlk İcraatları, 167
Cuma Ezanı, 167
Hz. Osman Görevlileri Uyarıyor, 168
İslâmî Fütûhat Zirveye Ulaşıyor, 169
İdârî Tasarruflarda Yapılan Hatalar, 169
Kıbrıs Seferi, 171
Zekât Toplama Usulü Değişiyor, 173
Kur'an'ın Tedvini, 176
Hz. Osman'a Yöneltilen İthâmlar ve Müslümanlarda İlk Fitne Hareketleri, 179
Mektup Meselesinin Aslı Neydi?, 189
Hz. Osman'ın Son Hutbesi, 200
Hz. Osman'ın Mührü, 200
Değerlendirme, 201

Hz. Ali Dönemi, 205
Hz. Ali'nin Müslüman Oluşu ve Hicretteki Tutumu, 205
Hz. Ali'nin Hilâfete Getirilişi, 207
Hz. Ali'nin Halife Olarak Yaptığı İlk Konuşma, 211
Hz. Ali'nin İdarî ve Askerî Uygulaması, 216
Hz. Ali Valilerini Değiştiriyor, 220
Cemel Olayı (H. 36. Sene), 223
Hav'eb Köpekleri, 224
Ordu Yeniden Basra'ya Hareket Ediyor, 225
Sıffin ve Hakem Olayı (H. 37. Sene), 230
Amr b. As'ın Ölümü, 238
Müslümanların Târihinde İki Halifeli Dönem, 239
Değerlendirme, 239
Hz. Ali'nin Hilâfet Hakkındaki Görüşleri, 242
Değerlendirme, 245
Hâricîler Hareketi, 247
Hâricîler; Hz. Ali, Muaviye ve Amr b. As'ı Öldürme Kararı Alıyor, 249
Hz. Ali Nerede Defnedildi?, 253

Hz. Hasan Dönemi, 255
Değerlendirme, 257
Hz. Hasan'ın Ölümü, 259
Sonuç ve Değerlendirme, 262

II. Bölüm
Emeviler Dönemi, 271
Takdim, 271

Giriş, 275
Müslümanlarda "Saltanat Sistemi" Nasıl Kuruldu?, 275
İnsanlık Târihinde Yönetimin Şekillenmesi, 276

Muaviye b. Ebi Sufyân Dönemi, 283
Muaviye Kimdir?, 283
Muaviye'nin Halife Oluşu, 285
Şâm'da Emevi Devleti, 290
Muaviye Medine'de, 291
Ziyâd Sahnede, 291
Muaviye: Büyük Siyaset ve Taktik Adamı, 294
"Siyaseten Katl" Dönemi Başlıyor, 296
İstanbul'un Kuşatılması, 297
Muaviye'nin Oğlu Yezid'i Veliaht Tayin Etmesi, 299
Yezid'e Biat Alınması ve Tepkiler, 305
Muaviye Yezid'e Biat Almak İçin Medine'ye Gidiyor, 308
Muaviye'nin Günlük Programı ve Bazı Özellikleri, 310
Muaviye Hilâfetinin Değerlendirilmesi, 312
Yezid b. Muaviye Dönemi, 317
Hz. Hüseyin'in Çıkışı ve Kerbela Olayı (Hicrî 61. Sene), 318
İbn Ziyâd'ın Sadizmi, 330
Hz. Hüseyin'in Kafası Yezid'e Gönderiliyor, 332
Yezid Tiran Oluyor, 336
"Vak'atu'l-Harre", Târihin Yüz Karası Bir Olay (Hicrî 63. Sene), 336
Mekke'nin Muhasarası ve Yezid'in Ölümü (Hicrî, 64. Sene), 341
Yezid Döneminin Değerlendirilmesi, 342
Hâricîlerin Durumu, 345

Muaviye b. Yezid Dönemi, 347
Değerlendirme, 348
İbn Ziyâd'ın Durumu, 349

Abdullah b. Zübeyr Dönemi, 351
Kâbe'nin Tamiri, 351

Mervân b. Hakem Dönemi, 353
Mervân Kimdir?, 354
Netice, 358

Abdulmelik b. Mervân Dönemi, 359
Muhtar es-Sakafî'nin, Hz. Hüseyin'in İntikamı İçin Baş Kaldırması, 360
Mekke Yerine Şâm'da Hacc, 361
Ehl-i Beyt Mekke'de Zor Durumda, 362
Zâlim Haccâc İbn Zübeyr'in Üzerine Gidiyor, 363
Değerlendirme, 365
İbn Zübeyr Kimdi?, 365
Abdulmelik'in Saltanatı Yerleşiyor, 367
İslâm Devleti'nde İlk Defa Para Basılıyor, 370
Hilâfet Sultalaşıyor, 373
Abdülmelik'in Ölümü ve Oğlu Velid'e Vasiyetleri, 375

Velid b. Abdülmelik Dönemi (Hicrî 86-96), 379
Medine'de Su Şebekesi Yapılıyor, 380
Fetihler, 384

Süleyman b. Abdülmelik Dönemi (Hicrî 96-99), 387
Kuteybe b. Muslim Meselesi, 387
Süleyman b. Abdülmelik, Babasının İbn Zübeyr'e Yaptığına Üzülüyor, 389
İstanbul'u Fethetme Teşebbüsü, 390
Kısa Bir Değerlendirme, 392

Ömer b. Abdülaziz Dönemi (Hicrî 99-101), 396
İlme Olan Bağlılığı, 396
Devlet Siyasetini Belirleyen Konuşma, 397
Makam Arabalarını Red, 400
Mesuliyet Duygusu Başka Şeydir, 401
Zulümle Alınan Mallar Sahiplerine İade Ediliyor, 405
Baş Sağlam Olursa Vücuda Zarar Gelmez, 410
Valileri İkaz, 413
Muhafız Alayı Kaldırılıyor, 414
Devlet Başkanının Ayrıcalığı Yoktur, 416

Fakirler İçin Aş Evi, 417
Ömer b. Abdülaziz'in Takvası, 417
Hz. Ali'yi Kötülemeye Son, 423
Zulümle Alınmış Olan Mallar, 424
Muharrem Ayının Başlangıcında Mekke Dağ Yollarında Ateşler Yakılıyor, 426
Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hadisleri Tesbit Edilip Toplanıyor, 426
Ömer b. Abdülaziz Zamanında Endülüs, 427
Ömer b. Abdülaziz'in Ölümü, 428
Ölüm Döşeğinde, 430
Ömer b. Abdülaziz'in Hazinesi, 431
Hâricîler'le Temas, 433
Kısa Değerlendirme, 436

Yezid b. Abdülmelik Dönemi, 438

Hişâm b. Abdülmelik Dönemi (Hicrî 105-125), 444

Fâsık Velid'in Saltanatı Dönemi (Hicrî 125-126), 449
Ehl-i Beyt'ten Yahya b.Zeyd'in Ayaklanması, 449
Eğlence ve Lehviyât Düşkünü Velid, 450
Ses Sanatkârları ve Sarhoşlar Sarayın En Gözdeleri, 452

"Noksan Yezid"in Saltanat Dönemi (Hicrî 126. Sene), 455

İbrahim b. Velid'in Saltanatı (Hicrî 126. Sene), 458

Mervân b. Muhammed b. Mervân b. Hakem Dönemi (Hicrî 127-132), 459

Sonuç ve Değerlendirme, 467

İndeks, 473

IV. Cild

I. Bölüm

Abbâsîler Dönemi, 13
Giriş, 13

Abbâsî Ailesinde Hilâfet Fikrinin Doğuşu, 17

Abdullah b. Muhammed b. Ali es-Seffâh (Hicrî 132-136), 19

Halife Mansûr Dönemi (Hicrî l36-158), 26
Ebû Muslim Horasanî'nin Öldürülmesi ve Mansûr'un Hilâfetinin Yerleşmesi, 26
El-Mansûr'un Hilâfeti Yerleşiyor, 30
El-Mansûr'un Halkla İlişkisi, 30
Mecusi Sinbâd'ın Hurucu, 33
Ravendiyye Hareketi, 33
Halife el-Mansûr ve Hz. Ali'nin Torunları, 33
Malatya Rumlardan Geri Alınıyor, 34
Bağdad Şehri Kuruluyor, 34
Kürtlere Karşı Hâlid b. Bermek Gönderiliyor, 37
Ebû Hanife Hapiste, 38
Gerçek Âlimler Boyun Eğmiyor, 41
Yemâme ve Bahreyn İsyanları, 42
Endülüs İslâm Devleti'yle Çatışma, 42
Kıyafetlere Müdâhale, 43
Aleyhte Kamuoyu Oluşturan Şairlere Büyük Tavizler, 44
El-Mehdî'nin Veliaht Tayin Edilmesi, 46
Yabancı Dillerden Arapçaya Tercümeler, 46
İktidarlar Sultanlarındır, 48
Dalkavuklar Revaçta, 49
Mansûr'un Ölümü, 50
Kısa Değerlendirme, 51

El-Mehdî Dönemi (Hicrî 158–169), 54
Mesuliyetini Müdrik Olandan Zarar Gelmez, 54
Müslümanlardan Zulmen Alınan Mallar Geri Veriliyor, 55
El-Mukanna' Adındaki Zındığın Ortaya Çıkması, 55

Abbâsîlerin Endülüs Üzerine Olan Akınları Akim Kalıyor, 56
Hapishaneler Boşaltılıyor, 56
Bütün Camilere Maksûra, 56
Âlimin Şahsiyeti, 57
Dinsizlik Cereyanına Karşı Mücâdele, 58
Bağdad Sokaklarına Vergi, 59
Saltanat Kanunu Değişmiyor, 59
El-Mehdî'nin İmar Faaliyetleri, 60
Hâricî İsyanları, 61
Bizans Üzerine Sefer, 61
El-Mehdî'nin Vefatı, 62

Mûsâ el-Hâdî Dönemi (Hicrî 169-170), 63
El-Hâdî ile Kardeşi Hârûn Reşid Arasında Çatışma, 65

Hârûn Reşid Dönemi (Hicrî 170-193), 66
El-Bermekî Devletin Hâkimi, 67
Tarsus Şehri Kuruluyor, 70
Saltanat Rejimi Devam Ediyor, 70
Hz. Ali Torunları Ayaklanıyor, 71
Bir Hâricî Çıkışı, 72
İlme Karşı Tevazu, 72
İmâm Mâlik, 73
Erzurum Yöresinin Fethi, 74
Gerçek Âlim Abdullah b. Mubârek, 74
İmâm Ebû Yusuf, 76
İmâm Şâfiî Yargılanıyor, 77
Ermenilerin Müslüman Katliamı, 79
Fudayl b. İyâd, 79
Hârûn Reşid'in Kâfirlere Karşı Olan Tutumu, 80
Bermekîler Yok Ediliyor, 81
Hârûn Reşid Üçüncü Oğlunu da Veliaht Tayin Ediyor, 83
Zemzem Kuyusu Derinleştiriliyor, 84
Süveyş Kanalını Açma Teşebbüsü, 84
Hârûn Reşid'in Ölümü, 84
Değerlendirme, 86

El-Emîn Dönemi (Hicrî 193-198), 88
Halife el-Emîn ile Kardeşi Me'mûn'un Arası Açılıyor, 89
El-Emîn'in Hal'edilmesi, 92
Me'mûn'un Komutanı Tahir, el-Emin'i Hedef Alıyor, 92
Şairler Devleti Sömürüyor, 94

El-Me'mûn Dönemi (Hicrî 198-218), 96
İbn Tabâ Tabâ el-Alevî Hareketi, 97
Me'mun'un Şiiliği, 98
Fetih Hareketleri Devam Ediyor, 100
Mihne Dönemi Başlıyor, 100
Kısa Değerlendirme, 103

Mu'tasım Billâh Dönemi (Hicrî 218-227), 104
Muhammed b. El-Kasım el-Alevî'nin Hurucu, 105
Mihne Devam Ediyor, 105
Mu'tasım Devlet Merkezini Değiştiriyor, 106
Fütuhat Devam Ediyor, 107
Aynı Anda İki İslâm Devleti, 108
Mu'tasım'ın Ölümü ve Kısa Değerlendirme, 108

El-Vâsık Billâh Dönemi (Hicrî 227-232), 110
İsyanlar Bitmiyor, 110
Mihne Bitmek Bilmiyor, 111
Saltanat Halife'yi Tâğutlaştırır, 113
El-Vâsık Döneminin Değerlendirilmesi, 114

El-Mütevekkil Alallah Dönemi (Hicrî 232-247), 115
Yalancı Peygamber, 115
Bir Yiğit Hoca, Ahmed b. Hanbel, 116
Sultanları Anlamak Zordur, 117
Ermenistan Olayları, 118
Müslümanlar da İsyan Ediyor, 118
Esir Mübadelesi, 118
Saraylar Yapılıyor, 119
Veliahdlık Kurumu Ölüm Getirir, 120

El-Muntasır-Billâh Dönemi, 121

El-Muste'in-Billah Dönemi (Hicrî 247-252), 122

El-Mu'tez Billâh Dönemi (Hicrî 252-255), 125
İdarecileri Yoldan Çıkaranlar Şahsiyetsiz Hocalardır, 126
Karmatîlerin Ortaya Çıkışı, 128

Kuzey Afrika'da Şiî Fâtımî Devleti (H. 297-567; M.909-1171), 130
Fâtımî Devleti Öncesinde Kuzey Afrika, 131
Fâtımî Devleti'nin Menşei, 132
Karmatîlerin Kâbe Baskını, 134
El-Muktedir'in Katli, 134
Sicilya Müslümanları Fâtımî Olan Valilerine İsyan Ediyor, 135

Fâtımîlerin Mısır'ı İşgali, 135
Abbâsî Devleti'ne Bağlı Beylikler de İktidar Savaşındalar, 135
Sultan-Halifelik Devam Ediyor, 136
Kuzey Afrika'da Hâricî Terörü, 137
Bağdad Abbâsî Devleti Gittikçe Zayıflıyor, 137
Meyâfarkîn'de/Silvan'da Mervânî Kürt Devleti, 138

Abbâsî Devleti'nin Yıkılışı, 141
Moğolların İslâm Coğrafyasını İstilâsı, 142
Değerlendirme, 143

II. Bölüm
Endülüs İslâm Devleti, 147
Giriş, 147

Endülüs, 150
Endülüs'ün Müslümanlar Tarafından Fethi, 151
Müslümanlar Düşmandan Değil Denizden Korkuyorlardı, 152
Çıkarmadan Önce Tarîf Keşfe Gönderiliyor, 153
İspanya/Vizigot Kralı Rodrik Yeniliyor, 154
Endülüs Fethi, Arap Fethi midir?, 155
Ömer b. Abdülaziz Döneminde Endülüs, 158
Çıkar Kavgaları Fethi Durduruyor, 160
Endülüs'te Valiler Dönemi, 161
Poitiers Savaşı, 162
Hıristiyanlar Kitle Halinde Müslüman Oluyor, 164

"Emîrler Dönemi" ya da Endülüs Emevî Devleti, 166
I. Abdurrahman Dönemi, 166
Endülüs Bağımsız Bir Müslüman Devleti Oldu, 168
Abbâsî Devleti Endülüs'e Müdahale Ediyor, 169
Saltanat Uğruna İhanet, 169
Emîr Abdurrahman Her Tarafa Hâkim Oluyor, 172
Kurtuba Camisi, 173

I. Hişâm Dönemi (172-180/788-796), 175
Emîr Hişâm Cihadı Sürdürüyor, 177

I. Hakem Dönemi (180-208/796-822), 179
Emîr Hakem Zevke Dalıyor, Ulemâ İsyan Ediyor, 180
Ulemâ Darağacında, 180
Emîr Hakem'in Tuleytula'daki İhaneti, 181
Emîr Hakem Şaraptan Vazgeçmiyor, 182
Değerlendirme, 183

II. Abdurrahman (el-Evsat) Dönemi (207-238/821-851), 185
Müzisyen Ziryâb'ın Endülüs'teki Yenilikleri, 185
Hayat Sadece Müzik, Eğlence ve Yemek Değil, 188
Has Ordu, 188
İçte ve Dışta Karışıklıklar Devam Ediyor, 189
Sicilya Adası Müslümanların Eline Geçiyor, 191
Değerlendirme, 192
Gizli Memurlar, 193

Emîr Muhammed b. Abdurrahman Dönemi, 194

Emîr Munzir Dönemi (273/275-886/888), 197

Emîr Abdullah b. Muhammed Dönemi (275-300/888-912), 198

III. Abdurrahman Dönemi (300-350/912-961), 201
İlk İcraatlar, 202
Medinetu'z-Zehrâ Sarayı Yapılıyor, 204
Hıristiyanlar Püskürtülüyor, 205
Şehzadelik Fitnesi, 206
Mısırdaki Müslüman Sultanlarla Endülüs Çekişmesi, 207
Endülüs Kültür ve Medeniyette Dünyanın En İleri Ülkesi, 207

II. Hakem Dönemi, 209
Cihâd, 209
Dinî Ahkâmı Uygulamada Tavizsizdi, 211
En-Nâsu 'Ala Dini Mulûkihim/ İnsanlar İdarecilerinin Dini Üzeredirler, 212
Değerlendirme, 214

II. Hişâm Dönemi, 215
Fitne Dönemi Başlıyor, 218
Berberler Duruma Hâkim Oluyor, 219

Tavâif-i Mulûk Dönemi, 220
Murabitûn ve Endülüs'e Gelmeleri, 220

Muvahhidûn Devleti (1130-1269), 224

Benu Ahmer Devleti, 227
Müslümanların Endülüs'teki Son Kaleleri Olan Gırnata da Düşüyor, 229
Gırnata Müslüman Katliamında İstanbul Fethinin Rolü, 231
Müddecir'ler, 232
Endülüs-Osmanlı Münasebetleri, 233
Değerlendirme, 236

III. Bölüm
Selçuklular, 241
Giriş, 241
Selçuklu Devleti, 243
Selçuklular Gaznelileri Yeniyor: Dandanakan Savaşı (1040), 245
Hilâfet-Selçuklu Münasebetleri, 246

Alparslan Dönemi, 250
Alparslan'ın Saltanatı, 250
Malazgirt Savaşı, 253
Savaş Başlıyor, 254
Alparslan'ın Ölümü, 258

Sultan Melikşâh Dönemi, 260
Nizâmu'l-Mulk, 262
İsmailîlerin Fitnesi, 263
Sultan Melikşâh'ın Ölümü, 264
Her Tarafta Sultanlıklar, 266
Melikşâh'ın Ölümünden Sonra Ortalık Karışıyor, 267

Anadolu Selçukluları, 268

IV. Bölüm
Haçlı Seferleri, 273
Giriş, 273
Haçlı Seferleri Öncesinde Hıristiyan Batı Dünyası ve Müslümanlar, 274
Haçlı Seferleri Öncesinde İslâm Dünyasının Durumu, 276
İlk Dönem Fetihlerinde Hıristiyanların Müslüman Toplum İçerisindeki Konumu ve Statüsü, 278
Haçlı Savaşlarından Önce Batı Hıristiyan Dünyası, Doğu'daki Müslümanları ve Hıristiyanları Tanımıyordu, 280
Haçlı Seferleri Öncesinde İslâm Dünyasının Siyasi Durumu, 281
Haçlı Seferlerini Doğru Anlamak/ Hıristiyan Hacılar Olgusu, 283
Haçlı Ruhunun Oluşturulması, 285
Latin Dünyası ile "Grek"/Bizans/Yunan Dünyası Arasındaki Mezhebî Çatışmalar, 287
Haçlı Seferlerinin Hazırlayıcıları, 288
Papa Siyasi Lider Oluyor, 289
Haçlıların Sembolü, 291

Birinci Haçlı Seferi, 293
Şiî Fâtımî Devleti'nin Tutumu, 297
Haçlıların İstanbul'a Yürüyüşü, 297
Haçlılar ve Yahudiler, 299

Haçlılar İstanbul'da, 301
Haçlı Ordusu İznik'te, 306
Bizans İmparatoru Aleksi'nin, Kılıç Aslan'ın Esir Ailesine Karşı Tutumu, 310
Avrupa Bayram Yapıyor, 311
Eskişehir (Dorylaion) Savaşı (1 Temmuz 1097), 311
Selçuklu Ordusu Geri Çekiliyor, Haçlılar Takip Ediyor, 312
Haçlılar Tarsus ve Çukurovayı Alıyor, 312
Haçlılar Edessa/Urfa'da, 314
Haçlılar Antakya Üzerine Yürüyor, 317
Haçlıların Bu Kolay Başarısının Sebebi Neydi?, 319
Haçlılar Antakya'yı Kuşatıyor, 320
Haçlıların Vahşeti, 323
Haçlılar Arasında Görüş Ayrılıkları Yeniden Başlıyor, 331
Ma'arratu'n-Nu'mân Şehri Haçlıların Eline Geçiyor, 332
Raymond de Toulouse Kudüs Üzerine Gitmeye Hazırlanıyor, 333
Haçlılar Kudüs'e Doğru İlerlerken Müslümanların Genel Durumu, 334
Haçlı Orduları Kudüs'e Doğru İlerliyor, 334
'Akkâ'nın Haçlılar Tarafından Kuşatılması, 335
Haçlılar Fâtımîlerle Temasa Geçiyor, 335
Raymond de Toulouse Zor Durumda, 336
Kudüs, 337
Kudüs Haçlıların Kuşatması Altında, 341
Kudüs Düşüyor, 343
Haçlıların Kudüs Krallığı Kuruluyor, 347
Fâtımîlere Saldırı, 348
Haçlıların Bir Kısmı Dönüyor, 350
Anadolu'da Haçlılarla Mücâdele Devam Ediyor, 351
Haçlı Savaşlarında "Tapınak Şövalyeleri", 352
I. Baudouin'in Kudüs Krallığı, 353
Haçlıların İslâm Dünyasına Akınları Devam Ediyor, 354
Kudüs'te II. Baudouin Dönemi, 357
Urfa'nın Müslümanlar Tarafından Geri Alınması, 359

İkinci Haçlı Seferi, 361
Eyyûbî Devleti'nin Kurulması ve Kudüs'ün Kurtuluşu, 364
Fatımi Şâvir'in Haçlılarla Birleşip Yaptığı İhânetler, 367
Şirkuh Fâtımî Halifesi'ne Vezir Oluyor, 368
Müslümanlar Birbirleriyle Uğraşıyor, 369
Selahaddin-i Eyyûbî Mısır'a Vezir Oluyor, 370
Mısır'da Fâtımî Devleti Son Buluyor, 373

Nureddin Zengi'nin Ölümü ve Mısır'da Eyyûbî Devleti'nin Yerleşmesi, 375
Haçlıların Durumu, 376
Müslümanların Durumu, 377
Haçlı Cephesi, 379
Zafer Yılı, 379
Müslümanların Hıttin Zaferi, 379
Selahaddin'in Kudüs'ü Fethi, 383

Üçüncü Haçlı Seferi, 390
Akkâ'nın Düşmesi, 393
Müslümanlarla Haçlılar Arasındaki Mücâdele Devam Ediyor, 395
Selahaddin Kudüs'te, 396
İngiliz Kralı Richard Haçlı Seferine Devam Ediyor, 396
Fransız Kralı Philippe Ülkesine Dönüyor Richard Savaşmaya Devam Ediyor, 396
Richard Avrupa'ya Geri Dönüyor, 397
Selahaddin Eyyubî'nin Vefatı, 398

Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204), 399
İstanbul'un Haçlılar Tarafından Alınması, 400
Ortodokslar Başkaldırıyor, 402

Beşinci Haçlı Seferi (1217-1221), 403
II. Fréderic'in Haçlı Seferi, 404

Altıncı Haçlı Seferi, 407

Yedinci Haçlı Seferi, 408
Fransa Kralı IX. Louis'nin Haçlı Seferi, 408
Baybars, 410

Son Haçlı Seferi, 411
Haçlıların Sonu Geliyor, 412

Değerlendirme, 413
Müslümanlar Açısından, 414
Hıristiyanlar Açısından, 415

Moğollar, 417
Moğolların İslâm Coğrafyasını İstilâsı, 417
Rafızî İsmailîlerin Kalesi Alamut Düşüyor, 422
Moğol Belası: Hülâgu Bağdad Üzerine Gidiyor, 422

İndeks, 425

V. Cild

Osmanlı Devleti, 13
Giriş, 13

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Osman Bey Dönemi (1281-1326), 17
Bursa'nın Fethi, 19
Değerlendirme, 21

Orhan Bey Dönemi (1326-1360), 22
Sancak Beyliği, 22
Uçbeyi Olarak Orhan Bey, 22
Orhan Bey Padişah Oluyor, 22
Bizans Gelişmelerden Endişe Duyuyor, 23
Devlet Zaruri Müesseselerini Kuruyor, 24
Bizans'la İlişkiler, 25
Değerlendirme, 26

Sultan I. Murad (Hüdâvendigâr) Dönemi (1360-1389), 27
Değerlendirme, 30

Sultan Yıldırım Beyazıd Dönemi (1389-1403), 31
Niğbolu Zaferi, 33
Yıldırım Beyazıd-Timur Münasebetleri, 34
Ankara Savaşı ve "Demir Kafes" Meselesi, 36
Savaş Başlıyor, 38
İki Hükümdâr Yan Yana, 40
Değerlendirme, 43

Osmanlı'da "Fetret Dönemi" ve I. Mehmed, 47

Sultan II. Murad Dönemi (1421-1451), 49
Haçlılar Osmanlı'ya Saldırıyor (Varna Savaşı), 50

Değerlendirme, 51

Fatih Sultan Mehmed Dönemi (1451-1481), 53
Karaman Beyi Üzerine Sefer, 54
Bizans İmparatoru Endişeleniyor, 56
Rumeli Hisarı Yapılıyor, 57
İstanbul Surlarını Yıkacak Top Yapılıyor, 59
Osmanlı Ordusu İstanbul Üzerine Gidiyor, 60
Kuşatma Başlıyor, 61
Fatih Sultan Mehmed Ayasofya'da, 63
Bir Değerlendirme: Kostantiniyye Neden Fethedildi?, 64
İ'lâyı Kelimetullah, 65
Peygamber'in Övdüğü Asker Olmak İçin, 67
Çandarlı Halil Paşa'nın Katli, 67
Avrupa'ya Seferler Başlıyor, 68
Uzun Hasan Gailesi ve Otlukbeli Savaşı, 70
Kırım'ın Fethi, 71
İtalya Seferi, 71
Fatih Sultan Mehmed'in Vefatı, 72
Değerlendirme, 73

Sultan II. Beyazıd Dönemi (1481-1512), 74
Cem ve Beyazıd Kardeşlerin Kavgası, 74
Cem Rodos'a Kaçıyor, 77
Cem Sultan Şövalyelerin Elinde, 78
Tapınak Şövalyeleri, 80
Zizim/Cem Fransa'da, 82
Cem Sultan'ın Ölümü, 85
Osmanlı Devleti ile Memlûk Devleti'nin Arası Açılıyor, 86
Mısır'la Barış Yapılıyor, 87
İspanya Müslümanlarının Osmanlıdan Yardım Talebi, 87
Şehzadeler Arasında Veliahtlık Mücâdelesi, 88
Şah Kulu Meselesi ve Şehzade Ahmed'in Durumu, 90
Şehzade Selim İstanbul'a Çağrılıyor, 91
Sultan Beyazıd İstanbul'u Terk Ediyor, 92
Değerlendirme, 93

Sultan I. Selim (Yavuz) Dönemi (1512-1520), 94
Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi, 95
Çaldıran Savaşı, 98

Kürdistan Beyliklerinin Osmanlı Devleti'ne Bağlanmaları, 101
Şah İsmail Tekrar Saldırıya Geçiyor, 104
Memlûk Devleti ve Yavuz'un Mısır Seferi, 104
Memlûk Sultanı da Bilâdu'ş-Şâm'a Hareket Ediyor, 106
Mercidabık Savaşı, 108
Yavuz Sultan Selim, Şâm Üzerine Yürüyor, 111
Mısır Üzerine Gidiliyor, 113
Ridaniye Savaşı, 115
Hutbeler Yavuz Sultan Selim Adına Okunmaya Başlandı, 117
Tumanbay'ın Sonu, 119
Mısır, Osmanlı Devleti'ne Bağlandı, 120
Hicaz Şerifi'nden Yavuz Sultan Selim'e Hediyeler, 123
Yavuz Sultan Selim İstanbul'a Dönüyor, 123
Yavuz Sultan Selim İstanbul'da, 124
Yavuz Sultan Selim Halife Oldu mu?, 125
Avrupa Yeni Haçlı Savaşları İçin Planlar Yapıyor, 126
Şii Celâlî İsyanı, 126
Yavuz Sultan Selim'in Vefatı, 127
Değerlendirme, 128

Kanuni Sultan Süleyman (Soliman the Magnificent/Soliman le Magnifique) Dönemi (1520-1566), 129
Canberdî İsyanı, 129
Kanunî'nin Saltanatı Batı'ya Cihâd Seferleriyle Başladı, 130
Fetihler Başlıyor, 131
Vali Ahmed Paşa'nın İhaneti, 131
Mohaç Meydan Muharebesi ve Budin'in Fethi, 132
Hilâl Taktiği, 133
Anadolu'da İsyanlar, 135
Birinci Viyana Kuşatması (26 Eylül 1529), 136
Kanuni'nin Macaristan/Alman Seferi, 138
Anadolu'da İsyanlar ve "Feth-i 'Irakeyn" Seferi, 138
Kapitülasyon Meselesi, 141
Şeyhülislâm Zembilli Ali Efendinin Vefatı, 141
Sadrazam İbrahim Paşa'nın Sonu, 142
Osmanlı Devleti Denizlere Açılıyor, 142
Avrupa ile İlişkiler, 143
Estergon Muhasarası, 145
Tebriz Seferi, 146
Yeni İran Seferi ve Şehzade Mustafa'nın Katli, 147

Veziriazam Ahmed Paşa'nın İdamı, 150
Süleymaniye Camisinin İbadete Açılması, 151
Hürrem Sultan'ın Ölümü ve Şehzade Beyazıd'ın İdamı, 151
Szigetvar/Zigetvar Savaşı (1566), 153
Kanunî'nin Vefatı, 154
Değerlendirme, 155

Sultan II. Selim/Sarı Selim Dönemi (1566-1574), 157
Değerlendirme, 160

Sultan III. Murad Dönemi (1574-1595), 161
Avusturya ile Yeniden Savaş, 162
Değerlendirme, 163

Sultan III. Mehmed Dönemi (1595-1603), 165
Değerlendirme, 168

Sultan I. Ahmed Dönemi (1603-1617), 169
Sonraki Olaylar, 170
Ravza-i Mutahhara Örtüsü, 171
Değerlendirme, 171

Sultan I. Mustafa'nın Birinci Saltanat Dönemi (1617-1618), 172

Sultan II. Osman (Genç Osman) Dönemi (1618-1622), 173
Değerlendirme, 175

Sultan I. Mustafa'nın İkinci Saltanat Dönemi (1622-1623), 176
Değerlendirme, 177

Sultan IV. Murad Dönemi (1623-1640), 178
Tütün İçmek Yasaklanıyor, 180
Dış Meseleler, 181
Abaza Mehmed Paşa ile Şair Nefi'nin İdamları, 181
İran Seferi/Revân Seferi, 182
IV. Murad'ın Bağdad Seferi, 183
Sultan IV. Murad'ın Ölümü, 184
Değerlendirme, 186

Sultan İbrahim Dönemi (1640-1648), 187
Değerlendirme, 189

Sultan IV. Mehmed (1648-1687), 190
Köprülüler Dönemi, 192
Moiz Sabatay ile Kürt Mehdî Olayı, 196
Girit Meselesi ve Diğer Olaylar, 196
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Dönemi, 198
Avusturya Seferi ve 2. Viyana Kuşatması, 198
Değerlendirme, 208
Avrupa'daki Toprakları Kaybetme Dönemi Başlıyor, 209
Değerlendirme, 210

Sultan II. Süleyman Dönemi (1687-1691), 211
Değerlendirme, 214

Sultan II. Ahmed Dönemi (1691-1695), 216
Değerlendirme, 216

Sultan II. Mustafa Dönemi (1695-1703), 217
Değerlendirme, 219

Sultan III. Ahmed Dönemi (1703-1730), 220
Lale Devri, 221
Patrona Halil İsyanı, 223
Değerlendirme, 223

Sultan I. Mahmud Dönemi (1730-1754), 224
Sultan I. Mahmud'un Vefatı, 226
Değerlendirme, 226

Sultan III. Osman Dönemi (1754-1757), 228
Değerlendirme, 229

Sultan III. Mustafa Dönemi (1757-1774), 230
İlginç Projeler, 231
Sultan III. Mustafa'nın İmâr İşleri, 232
Rusya'ya Savaş İlan Ediliyor, 232
Değerlendirme, 233

Sultan I. Abdülhamid Dönemi (1774-1789), 234

Sultan III. Selim Dönemi (1789-1807), 237
1789 Fransız Devrimi, 239
Nizâm-ı Cedîd, 242

Fransızların Mısır'ı İşgali, 244
Batıya Tavizler Dönemi Başlıyor., 248
Edirne Vak'ası, 250
Değerlendirme, 252

Sultan IV. Mustafa Dönemi (1807-1808), 253
Değerlendirme, 254

Sultan II. Mahmud Dönemi (1808-1839), 256
Vak'ay-ı Hayriye, 259
Navarin Olayı ve Yeniden Savaş, 260
Mehmed Ali Paşa Gailesi, 261
Değerlendirme, 262

Sultan Abdülmecid Dönemi (1839-1861), 263
Islahat ve Tanzimat'ın Târihçesi, 263
Tanzimat'a Neden Gerek Duyuldu?, 264
İngiltere'ye Taviz ve Mehmed Ali Paşa Meselesi, 265
Tanzimat Fermanının İlanı, 266
Fermanın Muhtevası, 267
Islahat Fermanı, 269
Paris Muahedesi ve Sonrası, 271
Değerlendirme, 272

Sultan Abdülaziz Dönemi (1861-1876), 273
Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilmesi, 275
Sultan Abdülaziz'in Katli Olayı, 277
Değerlendirme, 277

Sultan V. Murad Dönemi (1876-1876), 278
Değerlendirme, 279

Sultan II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909), 280
Jön Türk Meselesi, 282
Pan Arabizm (Arap Birliği Siyaseti), 286
Panislamizm İçin Dinî Eğitimin Islahı ve Sultan II. Abdülhamid-Muhammed Abduh İlişkisi, 288
Abduh Göreve Hazır, 290
Sultan Abdülhamid'e Bağlılığı ve Teşekkürü, 291
Batı Emperyalizmi, 291
İslâm Birliği Siyaseti/Pan İslâmizm, 293

Ermeni Meselesi, 295
Sultan II. Abdülhamid'in Hamidiye Alayları ve Kürt Siyaseti, 297
Yahudi Meselesi, 298
Sultan Abdülhamid, "Panislamizm" Hareketini Hızlandırıyor, 300
Çin'de İslâm Birliği Siyasetinin Uygulanması, 303
Pekin'de Hamidiyye Üniversitesi, 310
Netice, 315
Sultan Abdülhamid'in Hal'i, 316
Otuz Bir Mart Vak'ası, 318
Sıra, Sultan'ın Hal'ine Gelmişti, 319
Değerlendirme, 324

Sultan V. Mehmed Reşad Dönemi (1909-1918), 328
Jön Türk Terörü, 328
Balkan Savaşları, 330
Jön Türkler Almanlara Yanaşıyor, 331
Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girişi, 332
Çanakkale Savaşları, 334

Sultan Mehmed Vahîdüddîn Dönemi (1918-1922), 336
Son Halife'nin Vefatı, 340
Sonuç, 343

Genel Değerlendirme, 347
Sözümüzü Bağlarken, 374

Genel Bibliyografya, 377

Genel İndeks
I. Cild, 399
II. Cild, 417
III. Cild, 433
IV. Cild, 457
IV. Cild, 481

Önsöz

"Allah'ın Kitapla indirdiklerini, alacakları küçük bir menfaat karşılığında gizleyip (söylemeyenler) var ya... İşte onlar, midelerinde ateş yemiş olmaktan başka bir şey yapmış olmazlar. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz ve onları temizlemez (günâhlarını bağışlamaz) ve onlar için büyük bir azap vardır. Onlar (Hidâyet) yolu karşılığında sapıklığı, bağışlanma karşılığında da azabı satın almış kimselerdir. Bu ise Allah'ın Kitab'ı gerçekle indirmiş olmasındandır. İşte Kitap hakkında ihtilafa düşenler, büyük bir ayrılık/anlaşmazlık içerisindedirler." [1]

Takvim 2000 yılını gösteriyordu. Malum sebeplerden dolayı, gurbet ilde, Viyana'da yaşıyordum. Hem kuruluşunda âcizane rol aldığımız *Avusturya İslâm Enstitüsü*'nde, hem de *Islamische Religions Und Pädagogik Academie*'de ders veriyor ve yeni araştırmalar yapıyorduk. O sıralarda, aşağı yukarı benimle aynı sebeplerden dolayı Viyana'da kalma zorunda kalan sevgili dostum İbrâhîm Halil Çelik Bey'le sık sık bir araya geliyor, *"gurbet sefası"* (!)nı beraber çekiyorduk. İbrâhîm Halil Bey'le her bir araya geldiğimizde, *"Hocam, şöyle derli toplu bir tarih kitabı yazsana!"* der, beni yazmaya teşvik ederdi. Otuz sene önceki Erzurum yıllarında da, aynı üniversitede beraber görev yaptığımız sevgili arkadaşım Beşir Atalay Bey de, *"Şöyle hayatının kitabı olacak*

1 K.K. Bakara Sûresi, 174-176.

bir araştırma yapsana!" şeklindeki arzusunu dile getiriyordu. Tevafuk olacak; bendeniz de aynı düşünceyi taşıyor, böyle ağır bir yükün altından nasıl kalkacağının projelerini yapıyor, senelerdir bu konudaki dokümanlarımı, arşiv belgelerimi biriktiriyordum. Ne var ki, bu tasavvurum, kolayca gerçekleştirilebilecek bir hayal değildi. Zira hayalini kurduğum araştırma, Hz. Âdem'den başlayıp, günümüze kadar gelmeliydi. Arzum, Müslümanların, tarihin hangi safhasında güzellikler gerçekleştirdiklerini ve hangi dönemlerinde de kendilerini âdeta yok eden *"yanlışlıklar"* yaptıklarını tesbit etmek ve bu tesbitlerimi okuyucularımla paylaşmaktı. Böyle bir projeyi gerçekleştirmenin ne kadar zor olduğunu, ne kadar sabır istediğini elbette biliyordum. Bir tek kişinin böyle bir çılgınlığa girişmesinin bedelinin, engellerinin ve zorluklarının ne demek olduğunun da idrakindeydim.

Hz. Âdem'den, günümüze dek bir tarih kitabı yazmak, yazmayı düşünmek, muhakkak ki fiziki şartlar ve maddi imkânsızlıklar göz önüne alındığında, gerçekleşmesi muhal, *"çılgın bir hayal"* gibi görünüyordu.

Viyana'nın, benim için ıssız olan gecelerinde bir taraftan tarifi mümkün olmayan bu hayalimle yaşıyor, bir yandan da hayalimin peşinde ilerleyen adımları hızlandırıyordum. Aslında bu hayal, Viyana'da değil, tâ 1960'lı yıllarda Paris'te doktora öğrencisiyken, ilmî rehberim olan Muhammed Hamidullah Hoca'nın seminerlerini takip ederken başladı. Fakat projemin esas gövdesi Viyana'da oluştu. Aldığım kitaplar çoğalıyor, arşiv belgelerim dosyalar oluşturuyordu. Bir taraftan da, gerçekleştirmeyi hayal ettiğim araştırmamda kullanmak üzere, Dünyanın değişik yerlerine yaptığım seyahatlerimde çektiğim fotoğraflarımı biriktiriyordum. Derken seneler birbirini kovaladı; benim hayalim de yavaş yavaş gerçekleşme sürecine girdi.

Öncelikle şunu belirtelim ki bu çalışmamız, sadece ele aldığımız tarihî dönemlerin kısmî siyasi tarihini içermektedir. Böyle olduğu için okuyucu, tabiidir ki her aradığını bu araştırmada bulamayacaktır. Nitekim ele aldığımız uzun tarih dilimini bütün yönleriyle araştırabilmenin üstesinden, değil bendeniz gibi aciz bir tarihçi, herhangi bir tarih bölümü, hatta tarih fakültesi ya da üniversitesi dahi gelemez. Ama kanaatimiz odur ki, elinizdeki bu çalışma, Okyanus'ta ilerlerken varılmak istenen menzile götürmese de, en azından o menzilin "*deniz feneri*"ni gösterebilecektir. "*Deniz feneri*"ni gören okuyucu da, artık aradığı menzile varacak yolları kendisi bulabilir diye düşünüyoruz. İfade etmek istediğimiz o ki, elinizdeki bu mütevazı çalışma, Müslümanların siyasi tarihini konu alan farklı bir "*tarih denemesi*"dir.

Araştırmamızın sahifeleri arasında dolaşırken "*Müslümanların Târihi*" kavramıyla ne demek istediğimiz daha iyi anlaşılacaktır. Zira şimdiye dek "*İslâm Târihi*" adı altında yazılmış olan binlerce kitap, hattı zatında "*İslâm Dini*"nin değil, o dine mensup olanların, yâni Müslümanların tarihidir. Dolayısıyla, naçiz kanaatimize göre "*İslâm Târihi*" tabiri yanlış olup, bunun yerine "*Müslümanların Târihi*" tabirinin kullanılması daha isabetlidir.

Bu konuda böyle düşündüğümüz içindir ki, araştırmamızın adını, "*İslâm Târihi*" değil, "*Müslümanların Târihi*" olarak koyduk.

"*Bu konuda her şeyi araştırdık ve hiçbir eksik bırakmadık*" gibi bir hezeyanda bulunmayacağımız gibi, "*araştırmamızda yanlış tesbitler yoktur*" gibi bir düşüncemiz de yoktur. Bunun tam aksine, mutlaka birçok eksiğimiz olduğu gibi, değerli okuyucularımızın katılmayacağı bazı değerlendirmeler de olacaktır. Bu bakımdan, yanlış ve eksiklerimizi tesbit edip bize bildirecek olan okuyucularımıza ancak "*medyunu şükran*" oluruz.

Konuların kolayca anlaşılıp takip edilebilmesi için, araştırmamızı kronolojik olarak ele aldık. Konular her ciltte ayrı ayrı ele alındığından, okuyucu, dilediği konuyla ilgili cildi ele alıp, o konuyu inceleyebilecektir.

Bir okuyucunun, eline bir tarih kitabı alıp okumadan önce, aklına takılan ilk soru şudur: Târihçi bu kitabı yazarken ne kadar tarafsız davranmış?

Bu soruya verilecek cevabımız şudur: Elinizdeki kitap, bir methiye/*apologie* olmadığı gibi, bir destan/*épopée* da değildir. O halde nedir?

Bu araştırmamız, ele aldığımız kişi ve olayların, olabildiğince *tarafsız* bir şekilde anlatılması ve de yorumlanmasıdır. Ne var ki hiçbir insan, ne kadar kendini zorlarsa zorlasın, ideal manadaki tarafsızlığa erişemez. Onun içindir ki ne kadar tarafsız olunabiliyorsa, biz de o kadar tarafsız olduk ki, bunun ayrıntıları ileriki sahifelerde görülecektir. Şu kadarını söyleyelim ki, bize yapılabilecek çok sert eleştirileri göze alarak, zorumuza da gitse, olayları ve kişileri, "bizdendir!" deyip, asla haksıza haklı; "bizden değildir!" deyip de haklıya haksız demedik.

Önsözümüzü fazla uzatmamak için burada kesiyor, siz değerli okuyucularımı, mütevazı araştırmamızla baş başa bırakmak istiyoruz.

Ancak sözü bağlamadan, minnet borçlu olduğumuz bazı zevata karşı olan duygularımızı da siz okuyucularımızın müsamahasına sığınarak dile getirmek istiyoruz.

Öncelikle böyle bir çalışmanın hazırlanmasına yönelik teşvikleri ve ısrarlı takiplerinden dolayı kadim dostum Beşir Atalay'a; araştırmamızı gerçekleştirebilmek için senelerdir hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen Beyan Yayınları sahibi ve sevgili öğrencim Ali Kemâl Temizer'e; çalışmamızın hazırlığı aşamasında bizi cesaretlendiren

ve henüz baskıya girmeden okuma zahmetine katlanan değerli dostum İbrahim Halil Çelik Bey'e; bu çalışmaya, "yerli" bir bakış açısıyla değerli katkılarda bulunan Ali Yücesan'a; metnin olabildiğince anlaşılır olmasına yaptığı katkılardan dolayı Hüseyin Altuntaş'a; tüm eserlerimin ilk okuyucularından biri olan değerli arkadaşım Bayram Karaçor'a; yayınevimizin sevgili editörü Elif Cizmeci'ye; kapaktaki Arapça yazıların istifini yapan Hattat Ali Sıtkı Özalp'a; bazı dokümanların temininde bize yardımcı olan Ekrem Karadeniz'e; çalışmamızın görsel yönden zenginleşmesine katkıda bulunan isimleri uzun bir liste oluşturacak değerli dostlarıma; Beyan Yayınları'nın fedakâr elemanları Mehmed Tevfik Ekiz, Ayhan Aras ve Hüseyin Yayla'ya; kitabın dizaynı konusunda bir hayli emek çeken Yusuf Kot ve Ahmet Yanar'a teşekkür etmeyi bir borç telakki ederim.

Ve tabi bütün bunların ötesinde, bir ömür boyu bana, yazılarıma, daktilomun sesine, ardından bilgisayarımın tuş tıkırtılarına, Dünyanın değişik köşelerinden topladığım eski kitaplarımın tozuna ve nihayet çevremce herkesin malumu olan seyahatlerime tahammül edip sabreden eşim Yıldız Sırma'ya minnet borçlu olduğumu belirtmeliyim.

Çalışmamızı şu âyet-i kerimelerle sonlandıralım:

"Göklerdeki her şey, yerdeki her şey Allah'ındır. İçinizdekini açığa vursanız da, gizleseniz de Allah sizi, onunla sorguya çeker de dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter. Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: "Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz." Şöyle de dediler: "İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır." Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır.

(Şöyle diyerek dua ediniz): "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." [2]

İhsan Süreyya Sırma
İstanbul-Haziran, 2014

2 K.K. Bakara Sûresi, 284-286.

Sunuş

"Andolsun, onların kıssalarında (tarihi gerçek hikâyelerinde), sâlim akıl sahipleri için birer ibret vardır. (Bu Kur'an) uydurulacak bir söz değildir. Ancak kendinden evvel (inen kitapların) tasdiki, (dine ait) her şeyin tafsilidir. İmân edenler için de bir hidâyet ve rahmettir o." (K.K. Yûsuf Sûresi,111)

Bu araştırmamıza "*Müslümanların Târihi*" adını koymamıza rağmen onu "*Genel İnsanlık Târihi*"nden ayırmak fevkalâde zor, belki de imkânsızdır. Çünkü Müslümanların tarihi de genel insanlık tarihi de Allah'ın Âdem (a.s)'ı yaratmasıyla başlamıştır.

"*Antik Çağlar*" dediğimiz dönemlerin ilki olan Hz. Âdem zamanını, tarihin bilinen kaynaklarından araştırmak mümkün değildir. O dönemi anlatan kaynaklar arasında inananlar açısından en güvenilir kaynaklar ilâhî kitaplardır. Bu kitaplardan değişmeden günümüze intikal eden tek kitap da Kur'an-ı Kerim'dir. Bu nedenle Hz. Âdem'e, hatta ondan sonra gelen dönemlere ait birçok bilgiyi bu otantik kitaptan almak zorundayız.

Meseleye seküler açıdan bakmadığımız için ana referans kaynağımız Kur'an ve onu anlatan ilimler; tâlî kaynaklarımız ise normal tarih ilminin kaynaklarıdır.

Gerek ilk, gerekse şimdiki dönemlere ait bütün hadiseler, "*zaman*" dediğimiz süreç içerisinde cereyan etmekte, bir bakıma, bu "*zaman*"la şekillenmektedirler. Onun için selefimiz olan Müslüman tarihçilerin

yapıkları gibi, biz de zamanın ne olduğunu anlamak ve ona göre olguları değerlendirmek durumundayız.

Târihçiler, *"zaman"* kavramı ile ilgili birçok tarif yapmış olmalarına rağmen, biz bunlardan sadece *Taberî*'nin yapmış olduğu kapsamlı tarifi alıyoruz. O şöyle tarif ediyor zamanı:

"Zaman, gece ve gündüz içerisindeki saatler/anlardır." [3]

Taberî'nin bu tarifinden hareketle *"zaman"* denen muammanın, sayısız gün ve gecelerden oluşan bir süreç olduğunu görürüz. Gece ve gündüzün ise, Allah'ın hayatımızın düzenini ayarlamak ve kulluğumuzun akış seyrini düzenlemek için [4] yarattığı Güneş ve Ay'ın hareketleriyle oluştuğunu; bu hareketlerden, önce ayların, sonra mevsimlerin, sonra da yılların oluşturduğu menzillerin meydana geldiğini görürüz.

Allah (c.c), Kur'an-ı Kerim'de, bütün bunları insanlar için yarattığını ve insanların emrine verdiğini şöyle beyan buyuruyor:

"Allah gökleri ve yeri yarattı. Gökten su indirip onunla sizlere rızık olarak meyveler bitirdi ve O'nun emriyle denizde akıp gitsin diye gemiyi hizmetinize verdi; nehirleri de sizin için yarattı. Kendi yörüngeleriyle birlikte Güneş'i ve Ay'ı; geceyi ve gündüzü emrinize verdi. O size, arzuladığınız şeylerin hepsinden verdi. Siz Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız, sayamazsınız! İnsan çok zalim, çok nankördür." [5]

"Hem binmeniz için, hem de süs olmak üzere atları, katırları ve merkepleri yarattı. Ve bilemeyeceğiniz daha nice şeyleri de yaratı-

3 Taberî, *Târihu'l-Umemi ve'l-Mulûk* (Bundan sonra kısaca *Târih* olarak geçecek), Beyrut, 1967, I,9.

4 Bk. *Kur'an-ı Kerim* (Bundan sonra kısaca K.K. olarak geçecek), Bakara Sûresi,189; Yâsin Sûresi, 37-40; Enbiyâ Sûresi, 33 ve bu âyetlerin tefsirleri.

5 K.K. İbrâhîm Sûresi, 32-34.

yor. Doğru yolu göstermek Allah'a aittir. Yolların bazısı eğridir. Allah dileseydi hepinizi hidâyete erdirirdi. Sizin için gökten bir su indiren O'dur. Hem içtiğiniz su hem de hayvanlarınızı yaymakta olduğunuz bitkiler ondandır. O su ile sizin için ekin, zeytin, hurmalıklar, üzümler ve meyvelerin her türlüsünden yetiştiriyor. Bunda, düşünen bir topluluk için elbette birer âyet vardır. Geceyi ve gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı size musahhar kıldı (emrinize verdi). Yıldızlar da O'nun emriyle boyun eğmişlerdir. Bunlarda, aklını kullanacak bir topluluk için elbette âyetler vardır. Ve yine sizin için yerde çeşitli renklerde yarattığı şeyleri de (size musahhar kıldı). Bunlarda öğüt alan bir topluluk için elbette âyetler vardır. Yine O, denizi, ondan taze et yemeniz için ve ondan giyeceğiniz ziyneti çıkarmanız için emrinize verendir. Gemilerin orada gittiklerini görüyorsunuz! Umulur ki O'nun lutfundan ararsınız ve şükredersiniz. O, dimdik durabilmeniz için yeryüzünde sabit dağlar, ırmaklar ve dilediğiniz yere varabilmeniz için de yollar koydu. Ve nice alametler de yarattı. Onlar yıldızlarla da yollarını bulurlar. Yaratan, yaratmayan gibi olur mu hiç? Artık iyice düşünmeyecek misiniz? Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışırsanız (mümkün değil) sayamazsınız. Şüphesiz Allah çok bağışlayan ve rahmet edendir." [6]

Ve Allah, bunca Dünya nimetlerini kendisi için yarattığı insanı da -başka şey için değil- sadece Kendisine kulluk yapmak üzere yarattığını şöyle bildiriyor insana:

"Ben cinleri de, insanları da ancak Bana kulluk yapsınlar diye yarattım. Ben onlardan bir rızık istemiyorum; Bana yedirmelerini de istemiyorum. Çünkü Rezzâk olan, büyük güç sahibi olan Allah'tır!" [7]

6 K.K, Nahl Sûresi, 8-18.
7 K.K. Zâriyât Sûresi, 56-58.

Allah, insanı da, onun için yaratıp emrine verdiği Dünyayı da belli bir süre, belli bir ömür için yarattı. Ne insan, ne de onun için yaratılan Dünya ebedidir! Ve Allah, Dünyayı yaratıp emrine verdiği insanlara kulluklarını nasıl yerine getireceğini öğretmek için insanlar arasından bazı elçiler görevlendirmiştir ki, biz bunlara *"Peygamber"* diyoruz.

Nitekim son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s) de bir hadisi şerifinde bunu vurgulamış ve Allah'ın insanlara, doğru yolu göstermek ve kulluklarını nasıl yerine getireceklerini öğretmek üzere 124.000 peygamber gönderdiğini beyan etmiştir.

Hz. Âdem'den, Hz. Muhammed (s.a.s)'e kadar bütün bu peygamberlerin getirdikleri mesaj İslâm, insanlara tebliğ ettikleri şey de tevhid inancı ile Allah'a kulluk etmektir. İşte onun içindir ki, bütün bu peygamberlerin tebliğleri ve ümmetlerinin bu tebliğ uğruna olan mücâdeleleri sırasında başlarından geçen olayları içeren olaylar bütününe, alışılmış klasiko-modern bakış açılarına ters olarak, *"İslâm Târihi"* değil, *"Müslümanların Târihi"* diyoruz. Neden böyle bir kanaate vardık?

Asırlardır bize *"İslâm Târihi"* olarak anlatılanlar, İslâm'ın değil, kendilerine Müslüman denen insanların tarihidir. Başka deyişle, Hz. İbrâhîm'in, Hz. Mûsâ'nın, Hz. İsâ'nın ve nihâyet Hz. Muhammed (s.a.s)'in, kendilerine gelen vahiyle bildirdikleri dine inananların tarihi. Hepsi de Allah'ın emirlerini insanlara bildirmekle görevlendirilen bu peygamberlere, ümmetleri olduklarını söyleyenlerin, bu peygamberlerin getirdiklerine ne ölçüde uyduklarının ve ne ölçüde pratiğini gerçekleştirdiklerinin tarihi... Daha da somutlaştırarak şöyle sorabiliriz belki:

Kendilerine *"Yahudi"* diyenler, Hz. Mûsâ'nın getirdiklerini; kendilerine *"Hıristiyan"* diyenler, Hz. İsâ'nın getirdiklerini ve nihâyet kendilerine *"Müslüman"* diyenler Hz. Muhammed (s.a.s)'in getirdiklerini,

kendi nefislerine, ahlâklarına, amellerine, sevgilerine, idarelerine, siyasetlerine, savaşlarına, barışlarına vs.ye, ne ölçüde tatbik ettiler? İşte bu sorunun cevabı, *"Yahudilik Târihi"*, *"Hıristiyanlık Târihi"*, *"İslâm Târihi" değil; "Yahudilerin Târihi"*, *"Hıristiyanların Târihi" ve "Müslümanların Târihi"*dir.

Bu soruyu şöyle de sorabiliriz: Yahudiler, Hz. Mûsâ'nın; Hıristiyanlar, Hz. İsâ'nın ve Müslümanlar da Hz. Muhammed (s.a.s)'in tebliğ ettiği dini ne hâle getirdiler? Yahudi ve Hıristiyanlar, zaman içinde din adamlarının yapmış oldukları ictihadlarla (!) hem dinlerini, hem de büyük ölçüde dinlerinin kaynağını değiştirdiler. Onun için ne Hz. Mûsâ'ya gelen Tevrat'ın aslına, ne de Hz. İsâ'ya gelen İncil'in aslına sahibiz! Bu konuda Müslümanların konumu ise çok farklıdır. Onlar da, zaman zaman İslâm'a tamamen ters düşen ictihad ve tasarruflarda bulunmuş olmalarına rağmen, dinin, yâni İslâm'ın kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'i değiştirmediler. Hz. Muhammed (s.a.s)'in, İslâm'ı tatbiki olan Sünnet, içine sokuşturulan bazı uydurma (mevzu) hadislerle değiştirilmek istendiyse de, konunun uzmanı muhaddisler, daha ilk dönemde bunun farkına varıp, sahih hadisleri uydurma (mevzu) hadislerden ayırdılar! Dolayısıyla Müslümanlar, Örnek Halifeler (Hulefây-ı Râşidîn) döneminden sonra, özellikle siyasette, İslâm'a gereği gibi uymadılarsa/uymuyorlarsa da, İslâm'ın kaynağı değişmedi ve günümüze kadar geldi. Bunun içindir ki Müslümanların başından geçen bu on beş asırlık zaman sürecini, *"İslâm Târihi"* değil, *"Müslümanların Târihi"* olarak tanımlıyoruz.

Allah'ın, Hz. Muhammed (s.a.s)'e *"Andolsun, Biz senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan kimilerini sana anlattık, kimilerini anlatmadık"* [8] buyurarak bize örnek gösterdiği bütün peygam-

8 K.K. Mü'min Sûresi, 78.

berleri de İslâm inancına göre *"Allah'ın peygamberleri"* olarak inanıp kabul ettiğimiz için *Müslümanların Târihi*'ne, ilk peygamber olan Hz. Âdem'le başlıyoruz. Ancak, bu ve bundan sonraki bölümleri iyi anlayabilmemiz için, *"tarih ilmine genel bir bakış"* başlığı altında bazı açıklamalar yapma zorunluluğu gördük. Bu sebepten dolayıdır ki, önce tarihten ne anladığımızı anlatmaya çalışacak, ondan sonra da esas tarihi hadiselere geçeceğiz.

I. Bölüm

Târih Nedir?

"Söyle Karacaahmet[9]*, bu ne acıklı talih*
Taşlarına yaslanmış, ağlıyor koca tarih"
Necip Fazıl

Târihe İslâmî Bir Perspektiften Bakış

Söze başlamadan hemen belirtelim ki, tarihle ilgili yapacağımız bu mukaddimede, *"tarih ilmine yenilikler getirdik"* iddiasında değiliz. Ancak, Müslüman tarihçilerin, özellikle 19. yüzyıldan itibaren yazılan tarihî eserlerde, âdeta kendi tarihlerini inkâr noktasına geldikleri ve de tarihlerini yabancı kültürlerin etkisinde kalarak kaleme aldıkları için, tarih ilmine farklı bir gözle bakmaya, onu başka türlü yorumlamaya çalıştık.

Bizi böyle bir çalışmaya zorlayan bir başka etken de, çoğu tarihçinin klasik tarih anlayışına olan kesin bağlılık ve bu düşüncelerindeki taassubdur. Yâni, geçmişteki hadiseleri kronolojik olarak anlatma ve eski tarih kitaplarından alıntılar yapmakla yetinen tarih anlayışı...

İş bununla da kalmıyor: 19. yüzyıldan itibaren özellikle İslâm Dünyası'nda başlayan bir tarih sömürgeciliği söz konusudur. Yâni tarihlerin sömürülmesi, insanların, olduklarından daha başka gösterilme çabaları... Müslüman insanının kendine yabancılaştırılması, Müslümanların

9 İstanbul, Üsküdar'da bir mezarlık.

tarihlerinden ziyâde, yabancı ülke tarihlerinin Müslümanların kafasına yerleştirilmesi... En büyük inkılâb olan Hz. Muhammed (s.a.s)'in risâleti ve mücâdelesi yerine 1789 Fransız devrimi gibi yeni dönem olaylarının ön plana çıkarılması... Müslümanların tüm insanlık için yapukları büyük keşifler ve buluşlar yerine, Batı'nın, Batılı düşünür Hume, Descartes, Kant, Sartre, Bergson vs.'lerin ezberlettirilmesi... İşte bütün bunlar, bize göre tarih sömürüsüdür. Bir Müslüman'ın Farabî'den önce Shakspeare veya Albert Camus'yü öğrenmeye zorlanması da bu kabildendir. Yalnız bunu söylerken, *"Batı'yı öğrenmeyelim"* diye bir niyetimiz yok. Bizim dediğimiz, demeye çalıştığımız, önce kendimizi, sonra başkasını öğrenmemiz gerektiğidir. Zira bize göre, kendisini tanımayan, başkasını da asla tanıyamaz!

Sadece Batı'nın değerlerinin örnek kabul edilmesi, Müslüman insanının örnek olamayacağı imajını getirdi. Örnek insan olmak için, Batı kültürüne sahip olmanın lüzumu vurgulandı. Buna rağmen Batılı olamadık. Zaten olmamız da gerekmez. Zira Allah insanları farklı farklı yaratmıştır. Bir Arap ya da Türk veya Kürt, nasıl Allah'ın birer âyeti ise; bir Alman veya bir Fransız da Allah'ın birer âyetidir. Allah'ı inkâr etseler bile... Sadi Şirazî'nin dediği gibi, *"İnsanlar birbirlerinin azalarıdırlar."* Aslında Dünyanın güzelliği de bu farklılıkta yatmaktadır.

Batı'ya göre biz, daima Doğulu ve barbarız; tarihlerinde böyle okutmaktadırlar. Biz Doğulular -yani Avrupa'ya göre doğuda olan herkes- zaten onları anlayamazdı, onlar da bizi tanımayı istemediler. Bu yüzdendir ki, ne Batılı olabildik, ne de biz olarak kalabildik. İşte bu çıkmaz sokağın oluşumunun, tarih sömürüsü dediğimiz olgudan kaynaklandığını düşünüyoruz.

Kendimizi dahi Batı'dan öğrenmeye başladık. Hâl böyle olunca, kendi tarihimizi de ancak onların bize öğrettiği dozda öğrenebildik. Batı Dünyası, sadece Ermeni ve Yahudilerin anarşist ve teröristlerine

karşı çıktığı için Sultan Abdulhamid'e *"Le Sultan Rouge" (Kızıl Sultan)* demeye başladı; ardından bizimkiler de, ilk defa Ermenilerin kullandıkları bu tabiri kullanmaya, okullarda okutmaya başladılar.

Son dönem Müslüman âlimler, sadece tarih alanında değil, maalesef din alanında da, kendi otantik eserleri yerine, İslâm düşmanı oryantalistlerin eserlerini kullanır oldular. Bunu yapan meslektaşlarımızı suçlamaktan ziyade bir tesbitte bulunmak istiyoruz: Meslektaşlarımızın çoğu, oryantalistlerin eserlerini yüzeysel olarak incelediklerinden ve üzülerek belirtelim ki, dillerini yeterince bilmediklerinden dolayı çoğu kez onları anlamadıklarından, naif bir şekilde onları tarafsız âlimler olarak kabul ettiler ve öylece öğretmeye çalıştılar. Bu konuda, özellikle Macar Yahudilerinden İgnaz Goldziher'den çok etkilendikleri için, göklere çıkardıkları bu oryantalistten sadece birkaç satır aktarmak istiyoruz: Goldziher, *"Le Dogme et la Loi dans l'Islam"* adlı kitabında, tüm cehaletini (garez ve kinini demek için) ortaya koyarak şöyle diyor: *"... İslâm, Müslümanların yabancılarla olan ilişkilerinin asimilasyonundan başka bir şey değildir. İslâm, inançtaki gelişmişliğini, Helen/Yunan fikirlerinden; hukuk alanındaki düzenlemeyi, Roma Hukuku'ndan; siyasi örgütlenme biçimini Persler'den/İranlılardan; tasavvuf kültürünü Yeni-Eflatunculuk ve Hinduizm'den aldı..."* [10]

Aslında, özellikle Hz. Peygamber (s.a.s)'in Sünneti'ne düşman [11] olan ve hayatını onunla mücâdeleye ayıran Goldziher [12], söylediklerinin

10 Bk. Ignaz Goldziher, *le Dogme et la Loi dans l'Islam*, Genişletilmiş ikinci baskı, Paris-Tel-Aviv, 2005, s. 3.

11 Günümüzde *"Sünnet düşmanlığı"* yapan Müslüman yazarlara ithaf olunur.

12 Louis Massignon, In Memoriam Ignace Goldziher, Ignaz Goldziher, *le Dogme et la Loi dans l'Islam*, Genişletilmiş ikinci baskı, Paris-Tel-Aviv, 2005, kitabının önsözü, s. XVII.

böyle olmadığını çok iyi biliyordu fakat İslâm'a olan kini, bunu ifadeye müsaade etmiyordu. Ve maalesef bu gibi oryantalistlerin tesirinde kalan Müslüman yazarlar da, biraz da farklı görünmek için, onların paralelinde yazmaktan çekinmediler.

Kısaca, Batı kimi kötülediyse, biz de onu kötülemeye; kimi yerdiyse, biz de onu yermeye başladık.

Batı/Amerika-Avrupa, Rus emperyalizmine karşı savaş veren Afganistan mücâhidlerine *terörist* (1979'da böyle diyorlardı) deyince, bizim hocalar da televizyonlarda, hatta cami kürsülerinde, Rus emperyalizmine karşı ülkelerini savunan o kahramanlara *terörist* dediler. Ne zaman ki Amerika onlara *"Mücâhid"* demeye başladı, hocalar da çark edip aynı terimi kullanmaya başladılar. Sonra Amerika baktı ki *"Mücâhid"* denen bu insanlar Afganistan'a İslâm'ı getiriyorlar, karşılarına *"Talibân"*ı çıkarttılar. Sonra baktılar ki getirmiş oldukları bu yeni insanlar da istedikleri gibi değil, onları da terörist ilan ettiler.

Batı, İran'la sekiz sene savaşan Saddam'ı (İslâm devrimiyle savaştığı için) alkışlarken, ona en son silâhları ihsan ederken, biz de onlar gibi davrandık. Öyle ki, Batı'nın bu acımasız silahlarıyla, binlerce insan, çoluk çocuğuyla, hayvanıyla Halebçe'de can verirken, bu büyük katliamı görmezlikten geldik. Çünkü Amerika öyle görmemizi istiyordu! Ardından da Kuveyt'e saldıran/saldırtılan Saddam, bu sefer aynı Amerikalılarca zâlim ilân edildi. Halebçe'yi yerle bir edince zâlim değil, Kuveyt Şeyhlerine saldırınca zâlim oluyordu Saddam! Birinci ve İkinci Körfez Savaşının asıl sebebinin, sadece Amerikan ve İsrail çıkarları olduğunu hâlâ Müslüman yazarlar bile yazamıyorlar! Tabii, Batı dümenine bağlı olduğumuz için, onlar ne dediyse, biz de aynen onların dediğini tekrar ediyorduk.

Çünkü asırlar öncesi yitirdik tarihî perspektifimizi, görüş açımızı!..

Onun içindir ki biz, *"kültür emperyalizmi"* deyip Batı'ya yüklenirken, aslında kendi kendimize yüklenmemiz gerektiğini vurgulamak

istiyoruz. Onlar, benlik ve kültürümüzün özü olan İslâm'ı yıkmak için emperyalist Batı olarak ellerinden geleni yaparken, biz hâlâ Amerika'nın emrettiği gibi yaşamak istiyoruz. Oysa Batı, tıpkı onun gibi, oyunu kuralına göre oynamadığımızı biliyor ve bizi aralarına almamak için her şeyi yapıyor.

Batı, görevini yapıyor; biz onları anlamıyoruz/anlamak istemiyoruz.

İşte bütün bunlar, kültür emperyalizminin temeli olan, tarih sömürüsünden kaynaklanıyor. Onlar namına tarihimize küfreder olduk!

İşte yukarıda arzetmeye çalıştığımız hususlar, bizi böyle bir çalışma yapmaya zorladı.

Târih'i yeni bir bakışla gözlemlemeye çalıştık. Bunu yaparken de, mümkün mertebe dolambaçlı sokaklara dalma ihtiyacı duymadan; açık olmaya, aydınlık ve doğru (müstakim) yolda yürümeye gayret ettik.

Şurası muhakkaktır ki, bu konuda *"her şeyi söyledik"*, *"her şeyi hallettik"* iddiasında değiliz. Onun için bu mütevazı çalışmamızı bir deneme olarak takdim ediyoruz.

Kusurlarımızın okuyucular tarafından bağışlanmasını diliyor, sözümüzü şu âyet-i kerime ile bağlamak istiyoruz:

"Ey imân edenler, eğer bir fâsık size bir haber getirirse, onun doğru olup olmadığını araştırınız! (Yoksa) bilmeyerek bir kavme sataşırsınız da yaptığınıza pişman kimseler olursunuz." [13]

Ayet-i kerimenin bize emrettiği gibi, her tarihçinin söylediklerine inanmayalım! Araştıralım, doğrusu neyse ortaya çıkaralım. İsterse ortaya çıkardığımız doğrular hoşumuza gitmesin! Yoksa hep yalan-dolan dolu tarihlerle yönetilir, güdülürüz.

Allah'a doğru yaklaşırsak, O, bize doğru yolu gösterir.

13 Kur'an-ı Kerim (bundan sonra kısaca K.K. olarak geçecek), Hucûrât Sûresi, 6.

Târih ve Kur'an Yönünden Müşterek Konu: İnsan

Yukarıda belirttiğimiz gibi, hadiselere *"İslâmî"* bir gözle bakmak istiyoruz. Belki tarihçi meslektaşlarımız, bu noktada bizi *"sübjektif"* bulacaklar ama biz peşinen yeni bir deneme yapmak istediğimizi belirtiyoruz ve ileride görüleceği gibi, hiçbir tarihçinin aslında ideal manada objektif olmadığını/olamayacağını söylüyoruz.

İmdi; bize göre tarihin konusu ve Kur'an'ın muhatabı insan olduğu için, meseleyi insan nokta-i nazarından ele almamız gerekir.

Birey olarak insan hayatı, tüm insanlık hayatının bir mikro-örneğidir. İnsan olsun, insanlık olsun, bir zaman sürecine bağımlı olarak hayatlarını sürdürürler. Bu zaman denen şey, biri için kısa, diğeri için daha uzuncadır.

Birey olarak insan, tüm insanlık yapısı içinde, bir hücre mesâbesindedir. Organik olarak, bir vücuttaki hücrelerin bireysel ömürleri, oluşturdukları vücuda nazaran nasıl kısa ise, insanlığa göre insanın durumu da aynı şekildedir.

Vücuttaki hücrelerin bir kısmı zamanla ölürken, yerlerine başkaları oluşur; böylece vücut hayatiyetini idâme ettirir. Fakat öyle bir gün gelir ki, ölen hücrelerin sayısı, doğan veya oluşan hücrelerin sayısından fazla olur, vücut zayıflamaya başlar, ölü hücrelerin vücudu tamamen sarmasıyla vücut hayatiyetini kaybederek ölüverir.

İşte insanlık da böyle bir vücut gibidir. İnsanlar, insanlık vücudunun hücrelerini oluştururlar. Bir kısmı ölürken, diğer bir kısım doğar. Fakat öyle bir gün gelecek ki bu insanlık vücudu da ölecek ve yok olacaktır. Müminler işte bu *"muamma son"*a *Kıyamet* demektedirler.

Ölüm denen meçhul hadise, her gün insanların gözleri önünde cereyan eden gerçek bir olgudur. Ne var ki ölüm, tecrübî olmadığından, biz insanlar onun mahiyeti hakkında fazla bilgi sahibi olamıyor, bu konudaki bilgimiz oldukça sınırlı kalıyor. Biz inananların diliyle ifade edersek, deriz ki; Yaratıcı, onun mahiyetinin ilmini insanlığa

bildirmemiştir, o konuda ancak kendisi gerçek bilgi sahibidir. Biz insanlar, sadece hadiseyle karşı karşıyayız ve ondan kaçamıyoruz. Aslında, ileride görüleceği gibi, ilk insan olan Âdem (a.s)'dan itibaren, insan ölümden kaçmaya çalışmış, fakat bunu başaramamıştır. Nitekim Âdem (a.s)'ın, kendisine yasaklanan *"ebedîlik ağacı"*ndan yemek istemesinin altında bu düşünce yatıyordu: Ebedîlik ağacından yiyip, ebedîleşmek, yâni ölümsüz olmak...

Fakat bütün bu çabalar bir sonuç vermiyor ve insanlar ölüyor.

Târihin konuları olan insanı ve zamanı Allah yarattığı için insanın bu zaman içindeki hayat programını da Allah çizmiştir. İnsanoğlu, -bazıları inanmasa da- bu programın dışına çıkamamaktadır; velev ki aksi inançta olsun.

Bu programa göre insan, Allah'ın emirleriyle doğar, yaşar ve ölür. İnsan ve dolayısıyla insanlık için, bundan başka bir ihtimâl, -meselâ ebedî olarak yaşamak- söz konusu değildir.

Târihin konusunu insan ve zaman olarak tesbitten sonra, Kur'an'a bakacak olursak, onun da konusunun aynı olduğunu görürüz. Ne var ki, bu gözlem ve tesbitlerimizi yaparken, klasik tarih anlayışıyla, Kur'an'ı sadece mezarlıkta ölülere okunan veya Ramazan aylarında hatim indirilen bir kitap hâlinde düşünen iki kara düşünceyi bir kenara itmemiz gerekmektedir. Aksi takdirde, tarih de, Kur'an da, olduklarından daha başka değerlendirilmiş olurlar. Zira Kur'an, dirilere gelmiştir, ölülere değil!

Kur'an'ın, bütün âyetlerinin muhatabı insandır. O kitap insana gelmiş, onun hayat tarzını, kulluğunu o belirlemiştir. Onun için Kur'an'ı insandan soyutlayamayız. Meğerki bazı insanlar bunu kabul etmesinler. Kur'an âyetlerinin çoğu *"ey insanlar"* diye başlayıp onlara takip edecekleri ya da takip etmeleri gereken yolu gösterdiği gibi, *"ey imân edenler"*, *"ey kâfirler"*, *"ey Yahudiler-Hıristiyanlar"* şeklindeki hitaplar da yine insanlar içindir.

Târih-Takvim İlişkisi

Her gün kullandığımız takvim ile tarihin çok büyük ilişkisi vardır. Aslında Türkçe'de her ikisi de *"Târih"* kelimesiyle ifâde edilmektedir.

Bugünün takvimini öğrenmek istediğimizde, *"Bugünün tarihi ne?"* diye sorarız. Takvim yaprağındaki zamanı *"tarih"* diye tanımlarız.

Buna paralel olarak, ilim olarak tarihi ele alınca da, kezâ *"tarih"* deriz.

Bunun sebebi şudur:

Her ikisi de, yâni takvim yaprağındaki tarih ile ilmini araştırdığımız tarih, zamana bağımlı olduklarından, bu müşterek vasıf olan zaman, onları birbirleriyle ilişkili olmaya zorluyor.

İnsanlığın ilk günlerinde, hayat çok sade olduğundan, zaman birimlerine ihtiyaç duyulmuyordu. O devrin insanının, şu veya bu saatte uyanma veya uyuma meselesi olmadığından, saat kurmaya da gerek duyulmuyordu. Gerek duyulmadığı için de saat birimi yoktu.

Fakat zaman ilerledikçe bu ihtiyaç kendini gösterecek ve bugünkü ileri seviyedeki zaman birimleri keşfedilecektir.

İnsanoğlunun, zaman birimine ihtiyaç duymasıyla beraber, onun toplumsal hayatı da başlamıştır. Veya bunun aksini söyleyecek olursak; insanoğlu *"ferdi yaşam"* devrinden *"toplumsal yaşam"* devresine geçince, zaman birimi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. O halde zaman birimi, toplumsal yaşam için kaçınılmazdır.

İnsanların kullandığı zaman birimleri, genellikle güneş, ay ve yıldızlardan oluşmuştur.

Bilindiği gibi, gökteki Ay 29 veya 30 günlük bir zaman dilimi içinde, belli şekillere girdikten sonra eski halini alır.

İlk günkü Ay'ı, eğik bir çizgi hâlinde görürüz ki, buna *"hilâl"* diyoruz. Ay'ın ikinci ve müteakip günlerinde, çizgi hâlinde görünen bu hilâl gittikçe kalınlaşır ve ayın 14-15'inde dolunay şeklini alır. On altıncı

günden itibaren de aksi istikamette küçülerek eski durumuna gelir ve bir gün kaybolarak, ertesi gün tekrar hilâl şeklinde doğar. İşte insanoğlunun ilk kullandığı zaman birimleri, bu değişik Ay şekilleridir.

Toplumsal yaşam devrine geçen insan, bu şekilleri, kendi yaşam programlarına uygulayarak, ona göre organize olmaya başladı. Ve Ay, onlar için âdeta hayat kılavuzu oldu. Bunu yıldızlar ve Güneş izledi ise de, en çok kullanılan Ay oldu. Keşfedilen bu sistem geliştirilerek de, kamerî, yâni Ay'a göre ayarlanan takvim meydana geldi. Kamerî takvimin ilk olarak Babilliler tarafından kullanıldığı rivâyet edilmektedir. [14]

Zaman birimi olarak *"Ay"*ın hareketleri esas alındıktan sonra insanlar şahit oldukları fevkalâde hadiseleri bu birimle anlatmaya başladılar. Meselâ *"Ay dolunay iken falan yerde zelzele oldu"* gibi. Senenin aylarını da *"iki hilâl"* veya *"beş dolunay"* gibi hesaplarla ifâde etmeye başladılar ki, *"on iki dolunay"*, bir sene olarak kabul edildi.

Zaman Birimleri İnsanın Emrinde

Târih, zaman olgusuyla bilinir. Başka bir deyişle zaman, tarihî hadiselerin arenasıdır. Zaman dediğimiz vakıa da bazı astrolojik sistemlerle hem meydana gelir; hem de tarafımızdan bilinir ki, bunların en önemlisi, şüphesiz Güneş sistemidir.

Güneş'in doğuş ve batışına göre, gözle görülür en küçük zaman dilimleri olan gündüz ve gece meydana gelir. Birer gezegen olan Dünya ve Ay'ın Güneş'e göre olan uydusal hareketlerinden de haftalar, aylar, seneler oluşur.

Ne var ki bütün bu hadiseler üzerinde biraz düşünecek olursak; görürüz ki Allah, bütün bu kâinat nizamını âdeta insan için yaratmıştır.

14 Muhammed Hamidullah, *İslâm Târihi Dersleri*, (Erzurum İslâmî İlimler Fakültesi'nde 1975-1976 ders yılında teksir notu olarak verilmiştir), s. 2

Kendilerinde hayat olmadığı için, pratikte Güneş'in diğer gezegenlere hiçbir faydası yoktur. Dünya'dan milyonlarca defa büyük olmasına rağmen, Güneş, Dünya'yı ısıtmak ve aydınlatmak için yaratılmıştır. Ve tabii bu yaratılış, Allah'ın en çok sevdiği ve yaratıklar içerisinde, sadece onu en güzel bir biçimde *(Ahsen-i takvim)* yarattığı insan içindir. Hadise; Kur'an-ı Kerim'de belirtildiği gibi bütün boyutlarıyla ele alındığında görülecektir ki Allah, kâinattaki her şeyi insan için yaratmıştır.

Konuyu aydınlatma sadedinde birkaç âyet zikredelim:

Allah Teâlâ, İbrâhîm Sûresinde [15], Kendisine şirk koşan yâni Allah'ın emirlerini hiçe sayarak kendi nefislerine göre emirler uyduran, Allah'ın kanunlarına karşı kanunlar koyan müşrikleri uyarıktan; böylesi bir davranışın kulluğa yakışmadığını, eninde sonunda herkesin hesap vermek için ilâhî mahkemeye geleceğini hatırlattıktan sonra, nankörlük etmemesi gereken insana verdiği nimetleri şöyle sıralıyor:

"(Ey Muhammed) İmân eden kullarıma; namazı dosdoğru kılmalarını, hiçbir alış-veriş ve dostluğun olmayacağı Hesap Günü gelmeden önce; kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli veya açık bir şekilde, Allah yolunda harcamalarını söyle! (Çünkü) Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten su (yağmur) indirip onunla size rızık olarak türlü (mahsuller ve) meyveler bitiren, izniyle gemileri denizde yüzmeleri için emrinize verendir. Ve (faydalanmanız için) nehirleri de emrinize verendir O! Hizmetlerini mükemmel bir şekilde getirecek şekilde Güneş'i ve Ay'ı; (yararlanmanız için de) gece ve gündüzü sizin emrinize verdi. O, size istediklerinizin hepsinden verdi. Eğer Allah'ın (bunca) nimetini birer birer saymak isteseniz, onları sayamazsınız! Gerçekten insan çok zâlim ve çok nankördür." [16]

15 Bk. Âyet 30.
16 K.K. İbrâhîm Sûresi, 31-34.

Ürünlerini taze taze yememiz için denizleri emrimize verdiğini buyuran [17] Yüce Rabbimiz, Câsiye Sûresinde [18] de şöyle emrediyor:

"Göklerde ve yerde bulunan şeylerin hepsini, Kendi (rahmeti)nden (sizin faydalanmanız için) emrinize vermiştir. İşte, bütün bunlarda, samimi olarak düşünmek isteyenler için çok deliller vardır."

İşte, Allah'ın insan emrine verdiği ve Güneş ile Ay'ın hareketleriyle zaman birimlerinin oluştuğu Dünya'da, insanın her türlü hareketi, onun tarihini oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, Dünya dışındaki atmosfer, Güneş, Ay ve uzayın tamamı, insanın hayat nizâmını sağlamak için yaratılmıştır.

Allah Teâlâ İsrâ sûresinde [19] şöyle buyuruyor:

"Biz, gece ile gündüzü (Kudretimize delâlet eden) iki âyet (alamet) yaptık ve gece âyetini silip (giderip yerine eşyayı) gösterici (gündüz) âyetini getirdik. Tâ ki (gündüzün) Rabbinizden (geçmişinize ait) bir lûtf-u inayet arayasınız, yılların sayısını, (vakitlerin) hesabını bilesiniz. İşte biz (böylece) her şeyi gereği gibi anlattık."

Bir diğer âyette de Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Güneş'i ziyâ (lı), Ay'ı nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona (Ay'ın seyr-u hareketine muhtelif) menziller tayin eden O'dur. Allah, bunları (boş yere değil) sâbit bir gerçek (bir vakıa, bir faide) olarak yaratmıştır. O, gerçeği bilen bir kavim için âyetlerini birer birer açıklar. Gece ile gündüzün birbiri ardınca (artarak, eksilerek) gelmesinde, göklerde ve yerde Allah'ın yarattığı şeylerde, Allah'ın emirlerine uyacak bir kavim için elbet nice âyetler (ibretler) vardır." [20]

17 K.K. Nahl Sûresi, 14.
18 Ayet, 13.
19 Ayet, 12.
20 K.K. Yûnus Sûresi, 5-6.

Görülüyor ki yukarıda sıraladığımız âyet-i kerimelerde Allah Teâlâ; zamanı, hesabı ve geçmiş hadiseleri öğrenmemizi, insanlar için bunun gerekli olduğunu emrediyor.

Hz. Peygamber (s.a.s)'in sahabesinden Mu'az b. Cebel'in bir gün; *"Yâ Resûlallah, gökteki bu Ay'a ne oluyor? Hilâl şeklinde başlıyor, sonra büyüyor, dolunay oluyor; derken küçülmeye başlıyor ve nihâyet eski durumuna geliyor?"* diye sorması üzerine şu âyet-i kerime nâzil oldu:

"Sana yeni doğan Ayları sorarlar, de ki: "O, insanların faydası için, bir de Hac için vakit ölçüsüdür." [21]

Ayet-i kerime dikkatle incelendiğinde; bizzat Allah'ın kâinattaki bu nizamı yerleştirdiği, yâni insanoğlunun zaman birimi olan Ay'a belli bir program çizdiği görülür.

Hicrî Takvimin Tesbiti

Mekke Şehir Devleti'nde ve bilâhare Medine İslâm Devleti'nde kameri takvimin kullanılmasına rağmen, belli bir takvim başlangıcı yoktu.

İslâm gelmeden önce Mekke'nin sakinleri olan Kureyş, Mekke Şehir Devleti'nde; büyüklüğünü nazar-ı dikkate alarak, *Kusay b. Kilâb*'ın ölümünü takvim başlangıcı olarak alıyordu. Fakat ayrıntısını ileride göreceğimiz *Fil Hadisesi'ni* müteakip Mekkeliler bu hadiseyi takvim başlangıcı olarak almaya başladılar. [22]

Hz. Peygamber (s.a.s)'in Medine'ye gelir gelmez, tarih kullandığı rivayet ediliyorsa da [23], Müslümanlar tarafından tarihin ilk defa kullanılışına Hz. Ömer devrinde başlanmıştır. [24] Bu zamana kadar Müslümanlar, değişik takvim başlangıçları kullanmışlardır.

21 K.K. Bakara Sûresi, 189.

22 Ya'kûbî, *Târih*, II, 7-8.

23 Taberî, *Târih*, II, 253; es-Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, I, 248.

24 Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I, 10; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 10; es-Safadî, *el-Vâki bi'l-Vefâyât*, I, 12.

Bazı Müslümanlar, Medine'ye ilk vardıkları ay ve seneyi takvim başlangıcı olarak alırken, bazıları da Hz. Peygamber (s.a.s)'in hicret ettiği seneyi başlangıç olarak alıyorlardı. Bunun neticesi olarak, ilk İslâm râvîlerinde bazı tarih farkları olabiliyordu. Bundan başka yukarıda da değindiğimiz gibi, takvim başlangıcını bazı önemli olayları esas alarak tesbit edenler de vardı; *Fil hadisesi, Ficâr harbi* gibi. Yine bu cümleden olmak üzere bazı önemli şahısların ölümü de kabileler için takvim başlangıcı olabiliyordu ki, bütün bunlar, mühim olayların tarihini tesbitte karışıklıklara sebep oluyordu. Takvimdeki bu karışıklık Hz. Ömer (r.a.)'ın hilâfeti dönemine kadar devam etti. Nihayet Hz. Ömer (r.a.) devrinde, düzenli bir takvime ihtiyaç duyuldu.

Buna sebep de, Sahabi Ebû Musa el-Eş'arî'nin Hz. Ömer (r.a.)'e yazdığı bir mektupta, *"Senden mektup alıyoruz, fakat tarihleri yok"* demesiydi. [25]

Yine bir gün Hz. Ömer (r.a.)'a, üzerinde *"Şa'ban"* yazılı bir ahidnâme getirildi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.): *"Bu hangi Şa'ban'dır? Gelecek olan Şa'ban mı?"* diye sorduktan sonra yanındakilere: *"Öyle bir şey yapın ki, insanlar için anlaşılır olsun"* dedi. [26]

Bazıları Hz. Peygamber (s.a.s)'in nübüvvetinin, bazıları vefatının [27] diğer bazıları da Hicret'inin tarih başlangıcı olmasını teklif ettiler. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.): *"Biz Hz. Peygamber (s.a.s)'in hicretini tarih başlangıcı olarak alalım, zira onun hicreti hak ile bâtılı birbirinden ayırmıştır"* dedi. Bazıları da *"Rum tarihini ihdas edelim; o tarih Zülkarneyn'den itibaren başlar"* dediler. Hz. Ömer (r.a.), *"O çok uzar"* dedi. Diğer bazıları İran takvim sisteminin kullanılmasını teklif ettiler. Hz. Ömer; *"Ne zaman İranlılardan bir şah iktidara*

25 Taberî, *Târih*, II, 253.
26 Taberî, *Târih*, II, 253; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 10.
27 Taberî, *Târih*, II, 253.

gelse, kendinden önceki şahın tarihini kaldırır" dedi. Bunun üzerine hepsi Hz. Ali'nin görüşünü benimseyerek, Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hicret'i üzerine ittifak edip, Hz. Peygamber (s.a.s)'in Medine'de kaç yıl kaldığını hesapladılar ve bunun on sene olduğunu tesbit ettiler. O günden sonra da *Hicret* Müslümanların takvim başlangıcı olarak kullanıldı. Senenin ilk ayı da Ramazan olarak teklif edildiği hâlde [28], Muharrem olarak kabul edildi.

Hicret'in tarih başlangıcı olarak kabul edilişi de Hicret'in 17. veya 18. senesine rastlar. [29]

Bu tarihten itibaren, Türkiye'de laik cumhuriyetin kuruluşuna kadar, bütün İslâm toplumlarında Hicret takvim başlangıcı kabul edilerek Hicrî takvim kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyetinde ise, Hıristiyanlara ait olan milâdi takvim kullanılmaya başlandı.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2.8.1931 tarih ve 1869 sayılı emirleriyle bastırılan resmî Târih Kitabı'nda [30] bu konu ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:

"Araplar, Muhammed'in, Mekke'den Medine'ye hicretini tarih vak'alarının zamanını tayinde mebde (başlangıç) olarak kabul etmişlerdir. Hicret, mebde olmak üzere senelerin sayılmasına hicrî sene denir. Vak'alar Ay senesi ile hesaplanırsa Ay hicri senesi, Güneş senesi ile hesaplanırsa Güneş hicrî senesi ismini alır. Bugün hemen bütün Dünya milletleri İsa'nın doğduğu günü takvim mebdei kabul etmişlerdir. Bu senelere milâdî sene denir ve yalnız Güneş senesiyle hesaplanır.

28 Taberî, *Târih*, II, 253.

29 Buhârî, *Târih*, I, 10; Taberî, *Târih*, II, 253; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 10. Konu ile ilgili diğer ayrıntılar için bk. el-Kâfiyecî, *el-Muhtasaru'l-mufid fî İlmi't-Târih*, el yazması, Süleymaniye Kütüphânesi, No: 3402, s. 9a-10b.

30 I, 9.; IV, 242 vd.

"Türkler, bütün medenî milletler gibi Türk Cumhuriyeti'nin teessüsünden beri tarihe mebde olarak milâdi seneyi ve zaman ölçüsü olarak Güneş senesini kabul etmişlerdir."

Târih Kelimesinin Menşei

Târih kelimesinin nereden geldiği konusunda, çeşitli görüşler serdedilmiştir.

Bu görüşlerden birine göre tarih kelimesi ilk olarak Babillilerde *"verehe"* şeklinde kullanılmıştır.[31] Ayrıca bunun Farsça'daki *(mâh-rûz)* "ماه روز" sözcüğünden alındığı görüşü de vardır. Özellikle tarihçi *el-Kâfiyecî* (ö: 879/1474), bu konu üzerinde uzun açıklamalarda bulunmuştur.[32] Ancak, ay manasına gelen *"verehe"*den gelmiş olduğu ihtimâli daha yüksektir.[33]

Bu kelime, daha sonra Arapça'ya *"te'rih"* olarak geçerek yerleşmiş; bundan *"Errehe"* fiili ile *"müverrih"* şeklindeki fail türetilmiştir.

Güney Arabistan'da yapılan bazı arkeolojik kazılarda meydana çıkarılan kitabelerde *"Erehe"* kökünün sene anlamında kullanıldığı görülmüştür.[34]

31 Muhammed Hamidullah, *İslam Târihi Dersleri*, İslami İlimler Fakültesi'nde ders notu, Erzurum, 1976, s.4.

32 Bk. *el-Muhtasaru'l-Mufid fî İlmi't-Târih*, s. 8b. Bu eserde geçen bir rivâyete göre, Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen İran fethi sırasında Ahvâz şehri Meliki *Hürmüzân*, esir edilerek Hz. Ömer'e götürüldü. Hz. Ömer'in yanında Müslüman olan bu zat, İranlılarda, adına *"mâh-rûz"* (ay günü) denen bir takvim olduğunu söyledi. Daha sonra bu kelime *"mevreh"* şeklinde Arapçalaştırılarak, bundan *"tarih"* mastarı türetildi (s. 9a).

33 F. Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Arapça terc. *İlmu't-Târih İnde'l-Muslimin*, Bağdad, 1963, s. 230.

34 F.Rosenthal, a.g.e. s.22.

el-Esma'î ise tarih kelimesinin eskiden beri Araplar'da kullanıldığını; bunun Benu Temim'de *"Tûrih"*, Kays'da da *"Te'rih"* şeklinde yazıldığını iddia etmektedir.[35]

Rosenthal[36] bugünkü Batı dillerinde kullanılan, *"Historia"*, *"histoire"*, *"history"*, *"geschichte"* kelimelerinin de, Romalılar kanalıyla Araplar'dan alındığını iddia etmektedir.

Târihin Tanımı

Dünyanın neresinde olursa olsun, *"tarih nedir?"* sorusunu, en küçük çocuktan en yaşlısına kadar kime sorarsak soralım, kafasında hemen geçmişteki hâdiseler canlanır. Kafalarda canlanan bu hâdiseler, söz konusu kişilerin kültür yapılarına, Dünya üzerindeki coğrafî konumlarına, içinde yaşadıkları devletlerin siyasi mekanizmalarına göre ayrı ayrı şekiller alır.

Târihî geçmişleri binlerce seneye varan bir Çinli ile izâfi dahi olsa devletleşmeleri daha birkaç yıl olan küçük bir Afrika ülkesi insanının, tarihe bakışları değişiktir. Târih deyince, Çinlinin kafasında yüzlerce hanedan, bir o kadar imparatorluk ve nihayet Mao Marksizmi canlanırken, zenci Afrikalının kafasında, ülkesini işgal eden bir İngiliz askeri ya da işkence yapa yapa fillerini öldüren bir Fransız avcısı beliriverir. Çinliye göre hanedanların çöküşleri, imparatorların taç giyme törenleri, Komünizmin yerleşmesi için *"yoldaşlar"ın* ne kadar insan öldürdükleri tarihi oluştururken, Afrikalı zencinin tarih perspektifini de, keza işgalci Batılıların kamıştan yapılmış kulübelerini, içinde aslanların dolaştıkları ormanları nasıl yaktıkları, zenci kardeşlerinin boyunlarına zincirler bağlanarak köleleştirildikleri oluşturur. Târihe böylesi bir bakış, her toplumun kendi kültürüne göre şekillenmektedir.

35 es-Sahâvî, *el-İ'lânu bi't-tevbîh li men zemme't-Târih*, Beyrut, 1979, s.6.
36 A.g.e. s.17.

Târihin genel tanımına gelince:

Târih'in klâsik tariflerine girmeden çok kısa olarak diyebiliriz ki, tarih, günümüze kadar geçmişte cereyan etmiş tüm olayların, bütün boyutlarıyla irdelenmesi, soruşturulması ve değerlendirilmesidir. Bize göre tarihten bu anlaşılmalıdır. Okullarda hâdiselerin kronolojik olarak soyut bir şekilde nakledilmesi tarih değildir: *"M.Ö.1295 yılında Kadeş Savaşı oldu"*, ya da *"1453 yılında Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethetti"* demek, tarih değildir. Fakat ne hazindir ki, Dünyanın hemen her tarafında, aşağı-yukarı tarih bu şekilde öğretilir. Mamafih bunu söylerken, Batılı tarihçilerin bir kısmının özellikle 18. yüzyıldan sonra tarihe bakış açılarının değiştiğini de kabul etmemiz gerekir.

O halde tarih, sadece geçmiş hâdiselerin anlatımı değil, yorumu ve değerlendirilmesidir. Ne var ki tarih, bu anlamda da çok şanssızdır. Çünkü biz istemesek de, tarihçilerin fizyo-psikolojik, hatta ekonomik ve politik yapıları, bu yorumların farklı olmasına sebep olabilmektedir.

Bütün ilimlerin olduğu gibi, tarih ilminin de birçok tarifi yapılmıştır.

Eski Yunan tarihçisi *Herodot*'tan günümüze değin, birçok tarihçi bu konuda görüşlerini beyân etmişlerdir.

Gerek Batı Dünyasında, gerekse Müslümanlar arasında bu konuda yapılan ilk ciddi araştırma, el-Kafiyeci'nin ***"el-Muhtasaru'l-Mufîd fî İlmi't-Târih"*** adlı eseri olduğundan, biz de onunla başlamak istiyoruz.

Târihçimiz Kafiyeci, aynı zamanda Arap dili konusunda da uzman olduğundan, konuyu dil yönünden ele alıyor ve tarihi, *"zamanın tanımlanması"* şeklinde tarif ediyor.[37] Daha sonra tarihi, örfî ve terim olarak ele alan Kafiyeci, bu konuda da şunları yazıyor:

37 *el-Muhtasar*, s.3a.

"Târih, kendisine belli bir zaman nisbet edilen, geçmiş, hâl veya geleceğe ait vaktin belirlenmesinden ibârettir." [38]

Kezâ Kâfiyeci'ye göre tarih; tufan, zelzele gibi büyük olayların zamanlarının tayini için de kullanılmıştır.

Târihçimiz Kafiyeci, vermiş olduğu bu lüğavî ve ıstılahî tarih tarifleri arasındaki farkı da şu şekilde izâh ediyor:

"Onlar arasındaki fark, birinin genel, öbürünün ise özel oluşudur. Dolayısıyla lüğavî olan tarih, ıstılahî olan tarihten daha geneldir. Diğer canlıların, insana göre olan umumiliği gibi. Târih ilmi ise; içinde zamandan ve o zaman içerisindeki hâllerden; belirlenen bu zaman içerisindeki durumlardan söz edilen ilimdir. Zaman ise, belli olan vakit demektir: Hacc vakti, namaz vakti vs. gibi." [39]

19.yüzyıl tarihçilerinden olan Subhi Edhem de tarihi şöyle tanımlamaktadır:

"Târih, beşerin tefekküründeki teakub ile faaliyetindeki tezahürün ve hayat-ı ictimaiyenin inkişâf, terakki ve tekemmül safhasına tabi müştemilâtın hey'et-i mecmuasına marbût münâsebetlerin tetebbuunu teşkil eder." [40] Bu tanımı kısaca, *"Târih, insan hayatının ve düşüncesinin gelişim sürecindeki olayların kayıtlarıdır"* diye anlayabiliriz. Nitekim Kur'an, müminler üzerinde farz olan namaz ibâdetinin vaktinden şöyle söz ediyor:

"Namaz, müminler üzerine (günün) belli vakitlerinde (kılınmak üzere) farzdır." [41] Âyet-i kerimede geçen *"mevkûtâ"* kelimesi *"vakt"* kökünden gelmekte ve *"belli vakit"* demektir.

Târihçi *es-Sahavî* (ö h. 902) ise, *"Târih, zamanı bildirmektir"* [42] dedikten sonra, çeşitli Müslüman âlimlerin bu konudaki görüşlerini nakletmektedir.

38 Kâfiyeci, ay.es. s.3a.
39 Ay. es. s.4b.
40 *Târih ve Müverrihler*, s.5.
41 K.K Nisâ Sûresi, 103.
42 *el-İ'lânu bi't-Tevbîh*, s.6.

Târihçi ve Sosyolog İbn Haldun, tarih hakkında şunları yazar:

"Biliniz ki Târih, aziz bir yolu olan, sayısız faydalar içeren, onurlu gayesi olan bir ilimdir. O bize, gelip geçen kavimlerin hâl ve ahlâklarını, Peygamberlerin sîretlerini, hükümdarları ve idare ettikleri devletlerin durumunu ve takip etmiş oldukları siyaseti öğretir ki, bunlardan iyi olanını kendimize örnek alalım; dinimiz ve Dünyamız için kullanalım." [43]

Modern tarih bilimcilerinden Ali Şeriatî ise, meseleyi genel anlamda insana indirgeyerek, *"Târih, insan oluşumunun ilmidir"* [44] der. Bir başka yerde de, konuyu biraz sosyolojiye çekerek *"Târih, insan tanımının ilmidir"* [45] şeklinde bir tarif verir.

Klasik olsun, modern olsun; tarih tariflerini çoğaltmamız mümkündür. Ancak gayemiz bu değildir. Biz, *tarih*in ilmini yapmak istemiyoruz; tarihi insanların yararına sunmak istiyoruz. Muhtemelen böylesi bir bakış tarzımız, kronikleşmiş, kendilerine dayatılandan başkasını kavrama yetenekleri kaybolmuş bazı tarihçileri kızdıracaktır. Çünkü onlar, kendilerine emredileni yapmaktan öte, farklı bir şeyi düşünebilme hakkını bile görmezler kendilerinde...

Bu *"müfredat tarihçileri"*, kendilerince tabu kabul ettikleri ilkelerin dışına çıkamazlar. Bu ilkeler, onların adeta din gibi temel inançları olmuştur. Kendi düşünceleri dışındaki fikirlere tahammülleri yoktur. Târihi de kendi ilkeleriyle özdeşleştirmek istediklerinden, bu ilkelere ters düşecek hiçbir olguya tarih demezler. Âdetâ, *"tarih biziz ve ilkelerimizdir"* deyip, tarihi hapsederler ilke mahpushânelerine...

Onun için biz, tarihin mücerred ilmini değil, onu oluşturan öğeleri ele alarak, onun neden ibret olduğunu göstermek istiyoruz.

43 *Mukaddime*, Beyrut baskısı, tarihsiz, s.3.
44 *Felsefe-i Târih*, Tahran, 1359, s. 10.
45 Ay. yer.

Bu bölümü, tarih felsefecisi Ai Şeriatî'nin görüşleriyle noktalamak istiyoruz. O, tarih hakkındaki görüşünü, *Felsefe-i Târih* adlı kitabında[46] şöyle dile getiriyor:

"Târihin gerçek tarifine bağlı olarak tek kelimeyle tarih, 'insan tekevvününün ilmidir'. Ve bu, öyle bir mevzudur ki, insan yaratılışının felsefesindedir. Kur'an'ın bunu ne dereceye kadar desteklediği hakkında diyeceğim şu ki, Kur'an'ın diğer bölümlere nazaran (Kur'an'ın semâvî bir kitap ve bir kurtuluş, hidayet ve uyanma kitabı, yâni hedefi ve mevzuu, maneviyat ve ahlâk olmasına rağmen) en büyük bölümleri tarihtir. Denebilir ki, Kur'an-ı Kerim'in aşağı yukarı yüzde elliden fazla âyeti tarihle ilgilidir."

Târihin, insan varlığının ilmi olduğunu açıklarken de şöyle diyor:

"Târih, insan oluşumunun ilmidir. Yâni bütün insanların hakikatı tek bir insan, yâni Âdem (a.s)'dir. Milyonlarca fert, insan adında, hakiki bir vücudda toplanır. İşte bu insan, oluşum hâlindedir. Ve bu insan olma öyle bir gerçektir ki, belli bir zaman biriminde ve belli bir ilmî cereyan içerisinde tarihdir. Başka bir deyişle, tarih ilmi, insanın kendi kendisini tanımasıdır; geçmiş hâdiseleri, zamana bağlı olayları veya geçmiş zamanı değil! Bundan dolayı tarih, gerçeğin oluşumunun incelenmesidir ki bu gerçek, insan adına tarihte şekil almaktadır. Ve bu insan oluş, geçmişten şu ana kadar devam etmiş olup, şimdiden sonra kadar da devam edecektir. İşte bu devam etme, tarihî bir devam etmedir ki, bu yol, ideal insanı ortaya çıkarır. İşte tarihin üstünlüğü budur." [47]

Târih Dinden Ayrılabilir mi?

Târihin dinden ayrılma imkânsızlığı bir yana, genel veya özel olsun, bütün Dünya tarihlerinde en önemli faktör veya malzeme, dindir. Dün öyle olduğu gibi bugün de böyledir.

46 Ay. es. s.9.
47 Ay. es. s.10.

Nitekim eski çağlardan günümüze kadar yazılmış olan bütün tarih kitaplarında, din mücâdelelerine büyük bölümler ayrılır ve âdeta tarihi, din kavgaları teşkil eder.

Fakat bu arada, dine bigâne olan bir tarihçinin söylemiş olduğu *"Dünya üzerinde dinleri kaldırırsak, savaş, anarşi, terör biter!"* şeklindeki tutarsız görüşünü reddederek diyoruz ki; gerçek din ve inanç uğruna verilen bir mücâdele ve uğraş, tarih açısından emir üzerine veya bazı menfaatler karşılığında yapılan tüm eylemlerden daha kutsaldır.

Hz. İsâ'ya inanan ilk dönem Hıristiyanların Roma'ya karşı, Hz. Muhammed (s.a.s)'in davasına inananların, Bizans ve İran'a karşı verdikleri imân mücâdelesi; şu-bu kişi veya rejimleri meşrulaştırmak için yapılan dalkavukluklardan, rejimler uğruna uygulanan baskı, terör ve cezalandırma eylemlerinden, birkaç kuruşluk menfaat veya makam uğruna, müminlere revâ görülen engizisyondan daha kutsaldır.

Tabii bunu söylerken, tarih boyunca hangi din adına olursa olsun, zaman zaman bazı menfaata dayalı gruplar tarafından yapılan sömürüyü, inananları kandırmak, onları kendi süflî emellerine âlet etmek için iki yüzlülük -dinî kavram olarak buna münâfıklık diyoruz- yaptıklarını da vurgulamadan geçemiyoruz. Ne gariptir ki, bu münâfıklığı yapanlar da, çoğu kez kendi yaptıkları suçları müminlere maletmeye çalışmışlar ve maalesef bunda muvaffak da olmuşlardır!

Çiftinde-çubuğunda olan halk, bu hainlerin kötü niyetlerini anlayamamış, her âyet okuyanı -ayeti çarpıtarak okuduğunun dahi farkına varmadan- Müslüman sanmış, tarih boyunca, *"Kralım çok yaşa!"*, *"Padişahım çok yaşa!"*, *"Başkanım çok yaşa!"* diye onları alkışlamışlardır.

Dini, toplumu sömürmek için bir araç olarak kullananlar bu acımasız politikalarını yürütürken daima *"ulu'l-emr'e itaat"* ilkesini gündeme getirmiş; Hıristiyan halk, sömürücü kilise hegemonyasını

veya kendilerini *"Hıristiyanlığın hâmileri"* sayan derebeylere veya *"Templier"*lere[48] karşı gelememiş, İsâ'ya rağmen, İsâ'ya inananlar ezilmiş, köleleştirilmişlerdir. *Samimi fakat* saf Hıristiyan tebaa, derebeyine veya krala -ne kadar dinsiz olursa olsun- itaat etmeyi, dinî bir vecibe olarak *kabul* etmiş veya siyâsî sömürü uğruna o şekilde asimile edilmiştir. Nitekim Avusturya'da Viyana yakınlarındaki vadileri gezerken aşağıdaki dizeleri mırıldanmıştım bunlar için:

Şu vadiler ki bağrında, nice ölüler vardır;
İsâ adına koşan "düşmen-i İsâ" vardır...
Binlerce âdem ki bayrakları Muhammed'dir,
*"Muhammed'i unutan Muhammedî"ler vardır...**

İnsanlık tarihinde yüz binlerce insanın kanına mal olan hadiselerden bir tanesi de, Avrupa Hıristiyan Dünyasının, *"din adına"*, *"Haçlı Seferleri"* adı altında XI. yüzyılda İslâm Dünyası'na saldırması ve Orta Doğu'yu işgal etmesi olayıdır.

Müslümanların ilk kıblesi olan ve içinde *Mescidu'l-Aksâ*'nın bulunduğu Kudüs, Hz. Ömer (r.a)'ın zamanında fethedildi. Kudüs'ü savaşmadan teslim alan Hz. Ömer, Dâvûd (a.s)'ın Mihrabı'nda namaz kıldı ve ertesi gün *Kutsal Kaya*'yı ziyaret etti. Bilâhare oradan getirttiği toprakla bir cami inşa ettirdi. Hıristiyanların, Yahudilerden intikam maksadıyla çöplük (*Kumâme*) hâline getirdikleri *"Dâvûd Mihrabı"*nı temizledi. Sadece Hz. Dâvûd Mihrabı'nı değil, Hıristiyanların *Saint-*

48 **"Templier"**, Haçlı ordularının 11. ve 12. yüzyıllarda Müslümanlara saldırıp, İstanbul'dan itibaren bütün Güney Anadolu'yu ve Kudüs'ü işgalleri sırasında, teşkil olunan "Yağmalama Örgütleri"dir ki, bu örgüt Müslümanların olduğu kadar, Hıristiyan ve Yahudilerin de mallarını ve evlerini yağmalamış, talan etmişlerdir. "Templier" hakkında ayrıntılı bilgi için bk. **Régine Pernoud, Les Templiers, Paris, 1996; Bülent Bengisu, *Tapınak Şövalyeleri*, İstanbul, 2002.**

* **İhsan Süreyya Sırma, *Halname*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2012 sh. 93.**

Sépulcre dedikleri ve Hz. İsâ'nın türbesinin yapıldığına inandıkları yeri de onların istedikleri şekilde bıraktı. Böylece Kudüs'te, oranın fatihleri olan Müslümanlar kadar, Yahudiler ve Hıristiyanlar da kendi dinlerini serbestçe yaşayabilir hâle geldiler.[49] Bu konudaki bir Hıristiyan kaynağında[50] şu satırları okuyoruz:

"Arap fatihler, *Saint-Sépulcre*'e, yâni Hıristiyan imparatorları tarafından yapılmış olan İsâ'nın türbesine saygılı davrandılar. Hıristiyanlar, Müslümanların beş yüz yıl boyunca hâkimi bulundukları Kudüs'e, sürekli olarak ziyaretlerini yaptılar."

Fakat gerçekleri tahrîf edip, Müslümanların Hıristiyanlara zulmettiklerini söylemeyenler de yok değildir.[51]

Müslümanların bu hoşgörülerine rağmen, Hıristiyanlar Kudüs'ü Müslümanlardan almak için Haçlı savaşlarını başlattılar.[52] İnsanlık tarihinde yüz binlerce insanın ölümüne sebebiyet veren bu hareketin ilk müteşebbisi Papa'ydı. Zira XI. yüzyılda Hıristiyanlık büyük bir değişim geçirdi ve Papa, İmparator'un egemenliğinden çıkarak bütün Hıristiyanların lideri olduğunu ilân etti.[53] Bu *"siyasi"* güçten sonra Papa, Hıristiyan Dünyasına dağılmış şövalyelere çağrıda bulunarak onları kendi etrafında topladı ve ateşli konuşmalar yaparak, Hıristiyanları galeyana getirdi; ardından da Müslümanlara karşı Haçlı savaşlarını başlattı. Haçlı savaşlarını, İsa'nın türbesi diye inandıkları Saint-Sépulcre'in bulunduğu Kudüs'ü Müslümanlardan temizlemek için başlattıklarını ilân eden Hıristiyanlar, o tarihten itibaren Kudüs'e

49 Ayrıntılar için bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, Beyrut,1966, XII,55.

50 Ernest Lavisse-Alfred Rambaud, *Histoire Générale, Du IVème siècle à nos jours*, Paris,1893, II,298.

51 Pierre Ripert, *Histoire des Croisades*, Paris, 2002, s. 14.

52 Ay. es. II,299.

53 Ay. yer.

her gidişlerinde, üzerinde *"haç"* simgesi bulunan bir kırmızı bezi göğüslerine, dönüşlerinde de sırtlarına takarlardı. Ve bu hareketlerinden dolayı da onlara *"Haçlılar"* denildi. Haçlı sembolünü üzerine takan kimse, Saint-Sépulcre'i görmeden geri dönmeyeceğine dair söz veriyordu. Kilise de, Müslümanlarla savaşmak üzere Kudüs'e giden her *"Haçlı"*ya, *"bütün günâhlarının affedildiğine"* dair garanti veriyordu. [54] Papa'nın bu kararından sonra *"Haçlı ordusu"*nu toplamak üzere yüzlerce papaz görevlendirilip Avrupa'nın çeşitli bölgelerine gönderildi. Kudüs'ü Müslümanlardan alma karşılığında kendilerine Cennet vadedilen binlerce Hıristiyan, Kilise'nin imkânlarıyla silâhlarla donatıldı.

Kudüs'e doğru hareket eden Haçlılar, geçtikleri yerlerde bulduklan Yahudileri, hatta kendi mezheplerinden olmayan Hıristiyanları katlederek işe başladılar. Cologne arşövekinin evine sakladığı Yahudiler, kapılar kırılarak teker teker çıkartıldı ve kafaları kesildi. [55] Artık *"İsa'nın mezarını kurtarmak için"* yola koyulmuş olan Haçlılar, Yahudi ve Müslümanları değil, kendilerinin emrine girmeyen Hıristiyanları da öldüren bir eşkıya ordusuna dönüşmüştü. Binlerce Macar ve Bulgar Hıristiyanını katlettiler. Constantinopolis'e, yâni İstanbul'a varınca da, keza o zamanlar Hıristiyanlara ait olan şehri yağmalamaya başladılar; kilise çatılarındaki kurşunları söküp Yunanlılara sattılar. [56]

Antakya'dan sonra Kudüs'ü ele geçiren Haçlılar, Hz. Ömer camisine sığınmış olan binlerce Müslüman'ı, çoluk-çocuk; genç-ihtiyar demeden katlettiler. *"Camide akan Müslüman kanı, Haçlı süvarilerinin dizlerine çıkacak kadar yükselmişti. Haçlılar, ibadet maksadıyla yalın ayak olarak önce Saint-Sépulcre'm üzerine çıkıyorlar; sonra da gelip Müslümanları katletmeye, şehri yağmalamaya devam ediyorlardı."* [57]

54 Ay. es. II,301.
55 Ay es. II,302.
56 Ay. yer.
57 Ay. es. II,309.

Bu yağmalama ve katliam olayları, Haçlı hareketinin başlatıldığı Batı Avrupa'dan Kudüs'e kadar olan yerleşim bölgelerinde öylesine yayıldı ki, o bölge sakinleri dağlarda gizlenecek sığınaklar arıyorlardı. İstanbul'dan itibaren Antakya, Trablus gibi merkezler işgal edilerek din ayırımı yapılmaksızın bütün insanlara soykırım uyguladılar.

Haçlı savaşları sırasında, bir çeşit *"Hıristiyan Savaş Tarikatı"* (*Templiers*) teşekkül etti ki, kendilerini *"Tanrı'ya adamış"* (!) bu insanlar her tarafa ölüm saçtılar.

1099 (Hicrî 492) yılında Kudüs Hıristiyanların eline geçince[58], başlarında Fransa'nın Champagne bölgesi hudutları içinde bulunan Payens'li Hugue'nün bulunduğu bir kaç Hıristiyan, kendilerine *"Tanrı'nın fakir şövalyeleri"*, ya da *"Kudüs Mabedinin fakir kardeşleri"*[59] adını takarak, Kudüs'e giden Hıristiyan ziyaretçilerin (*pèlerins*)[60] yol emniyetini sağlamak gayesiyle (!) bir eylem başlattılar ki *"Templier"* hareketinin kaynağı budur. Din adına kurulmuş olan bu tarikat, kısa zamanda bir eşkıya güruhuna dönüştü ve kendisine tabi olmayanları katletmeyi ilke edindi.

Fransa'dan itibaren başlamış olan bu katliamlarla ilgili bir kaynakta[61] şunları okuyoruz:

"1209'da Kuzey Avrupa'dan 30.000 kişilik şövalye ve yaya askerden oluşan ordu kasırga gibi güneye, şimdiki Güney Fransa olarak bilinen Pirenelerin eteklerine indi. Yapılan savaşta bütün topraklar tahrip edildi, ekinler yok edildi, kasaba ve şehirler yerle bir edildi, tüm ahali kılıçtan geçirildi. Bu imha hareketinin hacmi o kadar büyük, o kadar dehşetliydi ki, bu olay modern Avrupa tarihinde ilk *"jenosit"*

58 Bk. İbn Kesîr, a.g.e, XII,156.

59 E.Lavisse-A.Rambaud, a.g.e. II,319.

60 Doğu Anadolu'dan Kudüs'e giden bu ziyaretçilere "Kudsî" deniyordu. Yâni Kudüse giderek kutsanan kişi.

61 *Kutsal Kan Kutsal Kâse*, Emre yay. İstanbul,1996, s.53.

(soykırım) olarak bilinir. Meselâ yalnızca Beziers kasabasında 15.000 kadın, erkek, çocuk katledildi. *Bunların çoğu kilisede katledildi.* Bir görevli, Papa'nın temsilcisine, inananlarla sapkınların nasıl belirlendiğini sorduğunda; cevap *"öldürün hepsini, Tanrı kendinden yana olanları tanıyacaktır"* olmuştur. Bu alıntı çok yaygın bir söylenti olmasına rağmen doğru olmayabilir. Bununla beraber, bu alıntılar fanatik gayretkeşliği ve yapılan gaddarlığı, zulümlerin derecesini belirtir. Papa'nın aynı temsilcisi Roma'da oturan III. Innocent'a gururla yazdığı mektupta şöyle diyordu: *"Ne yaş ne cinsiyet ne de statü farkına bakılmaksızın herkes öldürüldü."* Beziers'den sonra, tüm Languedoc bölgesi işgal edildi. Perpignan, Narbonne, Carcossone, Toulouse düştü. İşgalciler geçtikleri yerlerde ölüm, kan bıraktı. Yaklaşık kırk yıl süren bu savaşlar Albigen saldırısı olarak bilinir. Kelimenin tam anlamıyla bir saldırı idi. *Bu ıstılah bizzat Papa'nın kendisi tarafından kullanılmıştı. Filistin'e saldıran Haçlılar gibi, urbalarında haç işareti vardı.* Saldırıya katılanlar için ödüller vadedilmekteydi. Bunları harekete geçiren âmil, günahlardan arınmaya, yaptıkları bu kutsal görevin günahlarına kefaret olacağı, Cennet vaadi ve tabii ki çapuldan elde edilecek ganimet idi."

Haçlılar, Hıristiyan Batı geleneğinde hâkim bir unsur olan *"baron"* ve *"feodalite"* sistemini Orta Doğu şehirlerinde uygulamaya koydular.

Haçlıların, neredeyse ellerini kollarını sallaya sallaya gelip, İslâm'ın hâkim olduğu bu bölgeleri işgal etmesi/edebilmesi, İslâm'ın ruhuna aykırı olarak, Müslümanların parçalanmış, her biri diğerine düşman sultanlıklar oluşturmuş olmalarındandı. Fakat buna rağmen yüz sene boyunca Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki savaşlar sürüp gitti.

Selahaddin-i Eyyûbî'nin, Eyyûbî Devletini zirveye çıkarıp Kudüs'ü Haçlılardan geri almasına kadar *Kutsal Topraklar* Hıristiyanların işgalinde kaldı.

Selahaddin-i Eyyûbî, gerçekten sadece Müslümanlara değil, Orta Doğu'yu işgal etmiş, fakat insaf sahibi olan Hıristiyanlara da gösterdiği örnek hareketleriyle tarihe geçti. İslâm ve diğer semavi dinler için kutsal olan Kudüs'ü Haçlı zulmünden kurtararak, oraya Allah'ın ahkâmını hâkim kıldı. 20 Eylül 1187 tarihinde, Kudüs, kendisini kana bulamış olan Haçlılardan kurtulup asıl hüviyetine kavuştu.[62] Haçlıların Ömer Camiinin kubbesine yerleştirdikleri büyük altın haç oradan sökülüp yere atılınca, Müslümanlar tekbir getiriyor, Hıristiyanlar ağıt yakıyorlardı.[63] Batı emperyalizminin ilk menşei olan Haçlı Hareketi[64], böylece son buluyordu.

Kudüs'ü müteakip, diğer şehirler de teker teker Haçlı işgalinden kurtarıldı.

Eski-Yeni Târih Anlayışları

Yukarıda gördüğümüz gibi, tarihin konusu, insan ve zamandır. Böyle olunca da, insanın zaman içindeki hareket ve fonksiyonunu iyi tesbit etmek lâzımdır.

Gerçi zamanımızda, insanlara ilişkin çok değişik ilimler ortaya çıkmıştır (sosyoloji, antropoloji gibi). Ancak hiçbirisi tarihe bigâne kalamaz ve ondan ayrı düşünülemez. Beşeriyet tarihinde; yeni devri, kültür ve ilim itibariyle eski devirden ayıran meselelerden biri de, tarih ilminin eski kavram ve manasıyla, bugünkü insanın ve bugünkü ilmin tarihten anladığı anlam farkıdır. Eskilerin kanaatine göre -ki bugün dahi halkın çoğunluğu, hatta okumuş ve aydınlar bile o eski kavramlara bağlıdır- tarih, hadiselerin tamamı ve geçmişte yapılan antlaşmalardır, savaşlardır.

62 René Grousset, *L'Épopée des Croisades*, Paris, 1939, s.247.
63 R.Grousset, a.g.e. s.252.
64 René Grousset, *Les Croisades*, Paris,1944, s.122.

Târih, bir hadisenin oluş zamanı da demektir. Meselâ doğum tarihi; yâni falan gün, ay ve senede birinin doğuşu bir tarihtir. Bir kişinin hayat tarihi, belli bir zaman içerisinde o kişinin hayatında meydana gelmiş hadiselerin tamamıdır. Târih, bir milletin başından geçmiş olan hadiselerin; savaşlar, siyasî, iktisadî olaylar, zelzele, sel ve kıtlık gibi tabiî hadiselerin tamamıdır. Bütün bunlar, tarihin muhtevasını eski manasıyla karşılar. Bu manada tarih, geçmiş olayların bir kronolojisidir. Burada herkesin kafasını kurcalayan şu soru akla gelebilir: Bunun faydası nedir? Bugün yaşamakta olan insan için hâl'de, yâni kendi zamanında meydana gelen hadiselerin değeri olabilir, bu hadiseleri duymak ister. Çünkü hadiseler, onun kaderinde, yaşadığı toplumda ve onunla çağdaşı olan diğer insanlar üzerinde etkili olabilir. O, geleceğin insanını da tanımayı ümid eder. Çünkü bütün insanlar gelecekle irtibatlıdırlar. Aynı zamanda gelecek, sonraki zamanda bizi bekleyen bir vakıadır. Eğer adet olduğu üzere zamanı üçe ayıracak olursak bunu mâzi, hâl ve gelecek şeklinde tanımlayabiliriz. Mâzi yok olmuştur. Yâni geçmişteki olayların bir toplamıdır ki artık bitmiştir. Hâl ise yaşanan ve gerçekliği var olan şeylerdir. Dolaylı veya dolaysız olarak bunlarla temas hâlindeyiz ve üzerimizdeki etkileri kaçınılmazdır. Gelecek ise içinde yaşadığımız andan sonrası ve gelecek kuşakların karşılaşacakları şeylerdir. Bu nedenle, hâlle ve gelecekle ilgili bilgi sahibi olmak önemlidir. Çünkü hâl, içinde yaşadığımız, gelecek de içinde yaşayacağımız zamandır. Şurası muhakkaktır ki, hâl'i tanıyan bir nesil için bu durum, onun hayat tarzına, gelecekteki yaşamına ve ulaşmayı ümid ettiği hedeflere kavuşmasını kolaylaştırır. Aynı şekilde, kendisi veya toplumu için gelecekte tehlike ihtimali gösteren olayların vereceği zarar ve ziyana karşı kendini koruyabilir.

Mâzi'ye ilişkin; yok olmuş, bir daha tekrar etmeyecek olan şeyleri tanımanın ne değeri var, diye bir soru akla gelebilir. Bu, tarih ilmini baştan sona sarsan öyle bir sorudur ki, bilhassa 17., 18. ve 19. yüzyıl

aydınlarının çoğunu tarih ilmine karşı kötümser bir hale getirmiştir. Fakat daha sonra sosyal ilimlerde meydana gelen devrim niteliğindeki gelişmeler, tarihin anlamında da değişikliklere sebep olmuştur.

Batı'da olduğu gibi, bizde de tarihe bakış açısında birbirine benzemeyen iki temel yaklaşım vardır. Bunlardan birine göre tarih, geçmişteki hâller veya olaylardır; Haçlı seferleri, Napolyon'un doğumu veya ortaya çıkışı, Avrupa'ya yapılan akınlar, Müslümanlar tarafından İstanbul'un Fethi veya Müslümanların İspanya'da yıkılışı gibi. Bunlar tarihtir. Fakat tarihin bir başka yönü de vardır ki, o da şudur: Târih, öyle ilmî bir hakikat ve bir vakıadan ibarettir ki, zamanın içinde cereyan etmekte, özel bir akışla seyretmekte ve değişmez ilmi kanunlarla hareket etmektedir. Zamanın akışı içindeki tarihin bu hareketi boyunca meydana gelen sapma ve değişikliklerin, değişmez ve müşahhas ilmi kanunlar ve amillerle karşılaşması ve bir bütün hâlinde olan bu gerçeklerin tahlili hep tarihtir.[65]

Geçmişte nasıl değişmez kanunlar varsa, geleceği de bu değişmez kanunlar belirleyecektir. İşte münevver insanların bu değişmez kanunları, geçmişten geleceğe olan bu akışı iyi tanıması lâzımdır ki, bu ilmi bilgiye dayanarak kendine, milletine, toplumuna ve bütün insanlara -ki isteyerek veya istemeyerek bu akışın içindedirler- bir yaşam programı ve geleceğe giden yolu gösterebilsin! İşte tarihin ikinci manası budur. Bu ikinci manasında tarih; bir kişinin veya bir toplumun doğum tarihini, hayatını veya bir olayı anlatan bir ilim değildir.

Bu ikinci manasında tarih, kaynağı bilinmeyen bir nehirdir ki, insanın yeryüzündeki hayatının başlangıcıdır. İşte yatağı zaman olan bu nehir, müşahhas ve belli kanunlara dayanarak hâl'e kadar akmıştır. Ve geçmişten şimdiye kadar akan bu nehir, bilinen ve müşahhas bir geleceğe devam edecektir. Bu durumda insan, fikren ve felsefi olarak

65 Ali Şeriatî, *Felsefe-i Târih*, s.12.

o yatakta akan tarihin değişmez kanunlarına nüfuz edip onları gereği gibi tanıyabilirse, içinde yaşadığı zamanı ve geleceği daha sıhhatli yorumlayabilecektir (Çünkü hâl, tarihin oraya kadar geldiği zamandır; yâni hâl'i tarih meydana getirmiştir). Bu durumda tarihin geçmişine bakarak onun gelecekte ne tarafa akacağını da tahmin edebiliriz. Bu tahmin, bize tarihin akışına müdahale imkânı verebilir. Bunu bilen bir tarihçi; yalnız kendini, geçmişini ve hâl'ini değil, belki o kanunlara dayanarak kendi geleceğini ve içinde yaşadığı toplumu istediği şekilde yönlendirebilir. Çünkü bu nehir, çok eski zamanlardan başlayıp insan hayatında belli bir kanuna dayanarak hareket etmektedir. Bunun içindir ki, bu nehri tanıyan bir kimse, onu gelecekte istediği tarafa akıtabilir. [66]

Bir nehrin zorunlu olarak bir yatağı olduğu gibi, tarihin de zorunlu olarak bir yatağı vardır. Bir nehrin filan dağdan başlayıp çeşitli yataklardan; kumlu, topraklı, kireçli, taşlı yerlerden; inişli, çıkışlı, dere ve tepelerden geçerek devam eden bu akışı, anlamsız ve tesadüfî bir hareket değildir. Belki, bir müşahhas kanuna dayanarak -ki özellikle bu nehrin sahip olduğu derinlik, yükseklik, suyun terkibi ve bu akışın beraber getirdiği diğer faktörlerin o yatağı belirlemesi gibi- bu hususları bilen bir insanın, bu nehrin gelecekte ne tarafa akacağını, bataklığa mı dönüşeceğini ya da denize mi ulaşacağını tahmin edebilir. Ve bu tahminde bulunabilen insanın; toprağa, suya ve nehrin yatağına ait bilgilere dayanarak, bataklığa akan nehri, çayıra veya denize akan nehri verimsiz alanlardan verimli alanlara yöneltebilir. Böylece insan, tarihin zorunlu yatağını -ki onu kendi haline bıraksan boş yere akıp gidecektir- kendi ilmiyle değiştirip, onu istediği yöne çevirebilir. [67]

66 Ay. es. s.13.
67 Ay. yer.

Zaman Boyutu İçerisinde İnsan-Dünya İlişkisi

Allah insanı kendi rızası için, Dünyayı da insan için yaratmıştır. Allah'ın rızası, insanın kulluğunu yerine getirmesiyle oluşmaktadır ve bu kulluk da Dünya gezegeninde yerine getirilebilmektedir. Çünkü kâinatta sayılarını bilemediğimiz kadar gezegen olmasına rağmen Allah, bunlar içerisinden Dünyayı insanın emrine vermiştir ki orada kulluğunu ifâ etsin... Başka bir deyişle Dünya kulluğun gerçekleştirileceği mekândır ve Dünyanın yaradılışının sebebi budur.

Meseleye laik, yâni dinle hiçbir ilgisi bulunmayan bir gözle dahi bakıldığında; görülecektir ki, milyonlarca gezegen içerisinde sadece Dünya dediğimiz ve üzerinde yaşadığımız bu yeşil plânet'te yaşama imkânı vardır. Günümüze değin yapılan bütün astronomik uzay çalışmaları da, Dünya dışındaki hiçbir yerde hayat emâresi olmadığını göstermektedir. Bunu söylerken, bilimi tanrılaştırıp her şeyi onunla anlamaya çalışma yanlışlığına düşenleri kastediyoruz; yoksa bir mümin için sorun gayet basittir: Tek yanılmaz kaynak olan Kur'an, birçok âyet-i kerimede, insanın Dünya gezegeninde yaşamak üzere yaratıldığını, bu gezegenin insanın emrine verildiğini beyân ediyor. Başka gezegenlerde hayat olup olmadığı, varsa nasıl bir hayat olduğu, o gezegenlerde yaşayanlar varsa, bunların nasıl yaratıklar oldukları konumuz olmadığından, biz sadece Dünya ile ilgileniyoruz.

Konu ili ilgili âyetleri zikretmeden önce şunu belirtelim ki, dünyâ kelimesi Kur'an'da 115 defâ zikredilmiştir. Çünkü Kur'an insana gelmiştir ve insan Kur'an'ı bu Dünyada tatbik etmekle mükelleftir. Kur'an'da *"Yer küresi"* (arz) şeklinde de 200 defadan fazla zikredilen Dünya, insan hayatının tamamını ilgilendirdiği için bu planet'in yaratılış nedenini çok iyi bilmemiz gerekir. Çünkü biz insanların hayat serüveni olan tarih, bu coğrafyada oluşmaktadır. Bir defa kesin olarak şunu biliyoruz ki, Allah Dünyayı biz insanlar için yaratmıştır. Kur'an, bu olguyu şu şekilde dile getiriyor:

"Allah, yeri (dünyayı) yayıp döşeyen, onda dağları ve nehirleri yaratandır. Ve O, her türlü meyveyi çifter çifter yaratan, geceyi gündüze bürüyendir ki; sağlıklı düşünenler için (gerçeği görme açısından) çok deliller vardır. Yeryüzünde birbirine komşu bölgeler, üzüm bağları, ekinler, çeşit çeşit hurmalıklar vardır ki, bunların hepsi aynı sudan sulanmalarına rağmen biz onların bir kısmını (lezzet ve tatları farklı olmaları için) diğerlerinden üstün kılıyoruz. Şüphesiz bunda, akıllarını kullanmak isteyenler için apaçık deliller vardır." [68]

Aslında, Dünyanın bu özelliğini ortaya koymak için daha birçok âyet-i kerime zikredebiliriz fakat konumuz bu değildir. Bizim göstermeye çalıştığımız husus, Dünyanın insan açısından yaratılış keyfiyetidir.

Şurasını mü'min ya da kâfir herkes -istemese de- kabul etmektedir ki, kendisinden söz ettiğimiz bu Dünya ile olan ilişkimiz, zaman olarak çok sınırlıdır ve 150 seneyi geçmemektedir. Yâni biz insanlar, bütün gayretlerimize rağmen, en fazla 150 sene sonra, bir gün ölüm denen gerçekle karşılaşacak ve üzerinde en lüks köşkler, saraylar yaptırdığımız, her türlü meyveler yetiştirdiğimiz, en güzel yerlerine sahip olmak için birbirimizi boğazladığımız hatta çoğu kez hayatımızı fedâ ettiğimiz bu Dünyayı terk edip gideceğiz.

Ölüm gerçeğine karşı ne mü'min, ne de kâfir hiç kimse bir şey yapamamakta, ilâhî yazgıya teslim olmaktadır.

Dolayısıyla zaman boyutu olarak Dünya ile olan ilişkimiz en fazla 150 senedir. İşte ilk insandan günümüze; ömürleri bu şekilde sınırlı olan –daha öncekilerin, mesela Hz. Nûh (a.s)'un bizden daha uzun yaşamış olmalarına rağmen-, insanlar, Dünya üzerinde kendi tarihlerini oluşturmuşlardır. Dünya hayatındaki bu tarih, ölüm sonrası

68 K.K. Ra'd Sûresi, 3-4.

tarihin hazırlayıcısıdır ve bir bakıma da belirleyicisidir. Nitekim Allah, hayatı ve ölümü bunun için yarattığını buyurmaktadır:

"O, hanginizin, (Allah'ın emrettiği şekilde) güzel ameller işleyeceğini sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır." [69]

Böylece diğer gezegenler gibi, üzerinde canlılık emâresi yokken, Allah'ın gökten sular indirerek canlılık verdiği [70] ve sadece üzerinde kulluk yapılmasına tahsis ettiği Dünya, sırf insan için yaratılmıştır. Onun için insan, bu Dünya üzerindeki tasarrufunu, hesabını verebileceği şekilde kullanmak zorundadır. Hiçbir insan, diğerinin haklarını gaspedecek bir tarzda yaşayamaz. Ne var ki Allah, insana irâde ve akıl verdiği için, insan bu irâde ve aklına dayanarak hayatını sürdürmekte; çoğu kez de Dünyada nasıl bir hayat yaşanacağını bildiren Peygamberlere karşı çıkarak, nefsinin dilediği bir hayat tarzı oluşturmaktadır ki bu durum günümüzde materyalizmin, kapitalizmin ve netice itibariyle de tüm sömürülerin kaynağını oluşturmaktadır.

Bunun içindir ki, yeryüzünde fesâd (kendi yararı için başkasının hakkına tecavüz etmek) çıkarmamak esastır. Yalnız burada söz konusu ettiğimiz fesâd kavramını, çağımızın kelimesi olan anarşi ile karıştırmamak gerekir. Kur'an'a göre *"fesâd"*, Allah'ın emirlerini tanımayıp, beşeri irâdelerle bir hayat tarzı istemek demektir. Dolayısıyla *"çağdaş anarşi"*, karşılıklı olarak birbirlerini sömürmeye çalışan sistemlerin çıkar kavgalarıdır. Sömürüyü esas alan sistemlerle idâre edilen her yerde anarşinin olması tabiidir. Çünkü bu sistemlerin hepsinde bir mutlu azınlık, bir de ezilen sınıflar vardır. Neticede de ezilenlerin isyânı kaçınılmazdır. Her ne kadar iktidarı ellerinde bulunduranlar, bu *"hak arayışları"*nı hoş karşılamıyorsalar da...

69 K.K. Mülk Sûresi, 2.
70 Bk. K.K. Fâtır Sûresi, 9; Câsiye Sûresi, 5.

Târih Ne Zaman Başladı?

Târihin konusu insan ve zaman olduğu için, tarihin başlangıcı da insanın yaratılışıyla başlamıştır.

İslâm inancına göre Âdem (a.s), hem ilk insan hem de ilk peygamberdir. Bu sıfatlarından dolayıdır ki insanlık tarihi onunla başlamıştır ve insanlık serüveninin sonu olan Kıyamet'le de son bulacaktır.

Yukarıdaki bölümlerde belirtmeye çalıştığımız gibi, Allah kâinatı kendisine kulluk yapacak olan insan için yaratmıştır. Bu nedenle onu, diğer yaratıklardan farklı olarak Dünya üzerinde halife kılmıştır.

Allah'ın insana verdiği bu şeref o kadar büyük bir öneme sahip idi ki, melekler bile insanın Allah'a halife seçilmesine üzülmüş ve adeta insanı kıskanarak Allah'a şöyle niyazda bulunup üzüntülerini ifâde etmişlerdir:

"Hani Rabbin meleklere 'Muhakkak ben, yeryüzünde (benim emirlerimi tebliğ ve infaza memur) bir halife (bir insan, bir âdem) yaratacağım' demişti, (Melekler) de 'Biz seni hamdinle tesbih ve seni takdis (ayıplardan, eş koşmaktan, eksiklikten tenzih) edip dururken orada (yeryüzünde) bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın?' demişlerdi. Allah da: 'Sizin bilmediklerinizi ben biliyorum' demişti." [71]

Allah'ın bu büyük lütfuna mazhar olan insan, bu şerefli mes'uliyeti yüklendiğine söz vermiş ve buna şahadet etmiştir.

"Hani Rabbin Âdemoğullarından, onların sırtlarından zürriyetlerini çıkarıp kendilerini nefislerine şahit tutmuş, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demişti. Onlar da: 'Evet (Rabbimizsin), şahit olduk' demişlerdi." [72]

71 K.K. Bakara Sûresi, 30.
72 K.K. A'râf Sûresi, 172.

Yaratıcı tarafından insana verilen bu şerefli sıfat yanında, bir de Kur'an'da geçen ve hiçbir yaratığın yüklenmeye cesaret edemediği bir ilâhî *"emânet"* vardır ki, insan bunu da yüklenerek Allah'a karşı diğer yaratıklardan farklı olduğunu göstermiştir.

Kur'an-ı Kerim, bize bu hadiseyi şöyle naklediyor:

"Biz emaneti; göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler. İnsana (gelince, o tuttu) bunu yüklendi. Çünkü o çok zalim, çok cahildir." [73]

Sahabeden İbn Abbas'a göre, *"emanet"*ten maksat, Allah'a itaattir. Allah Teâlâ, Hz. Âdem (a.s)'e bu emaneti yüklemek istediğinde O *"Ey Allah'ım, bu emanet nedir?"* diye sorduğunda, Allah (c.c.) *"İyilik edersen mükâfat, kötülük edersen ceza görürsün"* dedi. Bunun üzerine Hz. Âdem *"Emaneti"* alıp yüklendi. [74]

Hz. Âdem'e teklif edilen *"Emanet"* hakkında çeşitli rivâyetler olmasına rağmen, bunlardan en çok kabul edileni, Allah'ın emir ve nehiylerine uymaktır. Bütün yaratıklar böyle bir sorumluluk altına girmek istemediği halde, Hz. Âdem'in şahsında bu kutsal vazifeyi kabullenen insan, *"Eşrefu'l-mahlûkat"*, mahlûkların en şereflisi olmuştur.

Âyet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi bizzat insan, yâni Hz. Âdem, Allah'ın halifesi olmayı kabul etmiş ve mes'ûliyeti yüklenmiştir. İşte *Müslümanların Târihi*, Hz. Âdem'in bu mes'uliyeti yüklenmesiyle başlar.

Âdem (a.s)'le başlayan bu tarih, çeşitli merhalelerden geçerek günümüze kadar gelmiş ve insanoğlu yaşadığı müddetçe de devam edecektir.

Bize kadar gelmiş olan dönemlerde, insanlık tarihini iki zümre arasındaki mücâdeleler oluşturmuştur. Bu mücâdeleler, hak-bâtıl; başka

73 K.K. Ahzâb Sûresi, 72.
74 İbn Kesîr, *Tefsir*, VI,477.

bir deyişle ilahî emre uygun hareket edenler ile despot ve zalim idareler arasında olmuştur.

Hz. Âdem sonrası dönemlerde, onun getirdiği çizgiden sapanları tekrar eski çizgiye getirmeleri için, Allah başka peygamberler göndererek insanları ikaz etmiştir.

Allah'ın buyruğunu getiren bu peygamberlere bazı insanlar inanmış, mümin olmuşlar; büyük bir kısmı da karşı çıkarak onlarla mücâdele etmişlerdir. İşte bunun içindir ki, taraflar arasındaki bu çatışmaya hakbâtıl mücâdelesi diyoruz.

Zaman Akımında Târihî Mücâdeleler

Âdem (a.s)'la başlayan insanlık tarihi, onun oğulları, Hâbil ve Kâbil zamanında yeni bir boyut kazandı: Bu iki kardeşin zamanına kadar olan süreçte, Peygamber Âdem, her konuda insanlığın bu ilk nesli için hakem olmuş, çocuklarına yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olan her şeyi öğretmişti.

Hz. Âdem'in çocuklarından Kâbil zamanına kadar, onun bu hakemliği ve kurduğu düzen devam etti. Kâbil büyüyüp eşyayı idrâk edince, babasının kurmuş olduğu bu düzene karşı çıktı ve kendisine verilen hakka kanaat getirmeyerek, kardeşi Hâbil'in de hakkını gaspetti ve onu öldürdü.[75]

Allah'tan korktuğu için, kardeşi Kâbil'i öldürmekten çekinen Hâbil tipine karşılık[76], hiçbir hak-hukuk tanımayan ve nefsi için kardeşi Hâbil'i öldürmekten çekinmeyen bir Kâbil tipi oluştu.

Bu hareketiyle Kâbil, insanlık tarihinin ilk zalimi, ilk diktatörü ve ilk sömürücüsü oldu.

75 Bk. K.K. Mâide Sûresi, 30.
76 K.K. Mâide Sûresi, 28.

Sadece bir mümin olarak değil, dine karşı kayıtsız olan herhangi bir insan gibi dahi baksak, *"kendinden başkasına karşı sorumsuz"* bir insan tasavvuru gayet tehlikelidir. Şöyle ki, bütün insanlar arasından biri, diğer insanları dilediği gibi çalıştırabilecek, keyfi uğruna köşkler, saraylar yaptırmak için yaratılış olarak kendisinden tamamen farksız olan milyonlarca insanı sömürecek, dilediğini yasaklayacak veya işine geleni mübâh görecek, hiç kimse kendisine yaptıklarının hesabını soramayacak ve bu düzenini birtakım ilke ve kanunlarla yasallaştıracak! İşte Kâbil'in kurduğu düzen buydu.

Böylece Hz. Âdem (a.s)'la başlayan Müslümanların tarihi, yâni insanlık tarihi, onun oğulları Hâbil ve Kâbil zamanında iki kutba ayrılmış ve bu iki kutup günümüze kadar gelmiş, bundan sonra da Kıyamete kadar devam edecektir. Bu iki kutup, hakk ile bâtıl; başka bir deyişle iman ile küfür, *"din"* ile *"din dışılık"* kutuplarıdır.

Hâbil kutbunda olanlar, daima Hakk'ı yâni Allah'ın emirlerini; Kâbil kutbunda olanlar da daima Tağut'u, yâni Allah düşmanlığını savunmuşlardır. Allah'ın emirlerinin tatbikini savunanlar daima hakk'ı tebliğ etmişler; tağut davasını güdenler, yâni Allah'ın emirlerine karşı sömürü düzenlerini yürütenler de daima bu tebliği yapanlara işkence yapmışlardır. Ve tarih, bu mücâdelenin olmadığı hiç bir döneme tanık olmamıştır!

Çünkü Kâbil, insanlık tarihinde hem zulmün, hem katlin sembolü ve öncüsü olmuştur. Bir hadis-i şerifte şunları okuyoruz:

Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurdu: *"Zulümle öldürülüp onun kanının günâhından Âdem'in birinci oğlu (Kâbil) hesabına pay ayrılmamış hiçbir kişi yoktur. Çünkü Âdem'in o oğlu, cinâyeti âdet edenlerin birincisi olmuştu."* [77]

77 Müslim, *Sahih*, Kitap, 28.

Âdem'in çocukları arasındaki bu ilk hak-bâtıl mücâdelesi hakkında kitaplarda çok değişik rivâyetler[78] vardır ki biz burada bu ayrıntılara girmiyoruz.

Kâbil, insanlık tarihinin ilk katili, ilk hak tanımayanı, ilk zâlimidir. Çünkü hakkına razı olmayıp başkasına ait olana sahip olmak istedi. İstediğini elde edemeyince de, çıkarı için en yakını olan kardeşini öldürdü. Bu hareketiyle de, insanlık tarihinde, geçmiş ve gelecek bütün katillerin, zâlimlerin, hak yiyicilerin, diktatörlerin ve sömürücülerin ilki oldu.

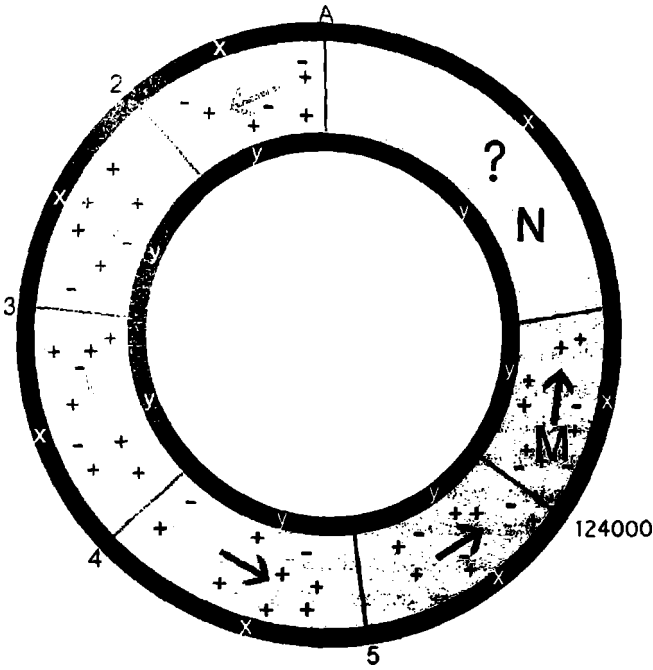
Öyle anlar olmuştur ki, Hz. Âdem (a.s)'ın şahsında Allah'a kulluk yapacaklarına dair o büyük emaneti, yâni mes'ûliyeti yüklenen insan; Allah'ı unutmuş, insanlara, heykelleştirdiği putlara, hayvanlara kulluk etmiş, onlara tapınmıştır. Böyle olduğu içindir ki, Allah, insanoğlunu varlıkların en güzeli, en şereflisi/*"ahsen-i takvim"*[79] olarak yarattığı halde, bilâhare onu en aşağılık/*"esfele-sâfilin"*[80] derecesine indirmiştir.

Görülüyor ki, din/İslâm ve insanlık, iç içe, girift bir haldedir. Her ikisi üzerinde mutlak bir tasarruf sahibi olan Allah; insanı kendisine kulluk etmesi için yaratmış ve bu kulluğun nasıl yerine getirileceği hususunda da İslâm'ı insana hayat nizamı, hayat düzeni olarak vermiş ve bu nizamı açıklamak, tebliğ etmek üzere de peygamberler göndermiştir. Bunu bir tabloda gösterecek olursak yandaki şekil karşımıza çıkar:

78 Ayrıntılar için bk. K.K. Mâide Sûresi, 28-31; Taberî, *Târihu'l-Umemi ve'l-Mulûk* (Bundan sonra kısaca *"Târih"* olarak geçecek), I, 137 vd; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 36-37; Ya'kubî, *Târih*, Beyrut, 1960, I, 6-7; İhsan Süreyya Sırma, *İslam ve Târih*.

79 K.K. et-Tîn Sûresi, 4.

80 K.K. et-Tîn Sûresi, 5.

İnsanlık tarihinin akış süreci

(A) noktasında Hz. Âdem'in yaratılmasıyla insanlık tarihi başlamış ve şekilde gösterilen ok istikâmetindeki zaman yatağından akıp gelmiş ve akmasına bir müddet daha devam edecektir. İnsanoğlu, dairenin (x) ve (y) yayları arasında akan tarih yatağından dışarıya çıkamamakta ve dini, düşüncesi, ırkı, yapısı, ideolojisi ne olursa olsun, bu selin içinde akmaya devam etmektedir. Dolayısıyla inananı, inanmayanı iç içedir. Ancak bu akışın düzenini göstermek (ki bu düzen

Allah'ın istediği düzendir) için, yâni bu düzenin nasıl kurulacağı, yeniden tesis edilecek olan bu nizamın, emir ve yasaklarını tebliğ etmek üzere Allah Teâlâ, tarihin 2, 3, ... 124.000. noktalarında yeni peygamberler göndermiştir.

Sayılarının 124.000 olduğu rivâyet edilen bu peygamberler, devamlı olarak insanları *"Allah'a kul olmaya"* davet edip Tağut'tan yâni Allah'a ve O'nun buyruklarına ters düşen her şeye tapmaktan alıkoymaya çalışmışlardır.

Bu yolda her türlü işkence ve zorluklara maruz kalan peygamberler, davalarından vazgeçmemişler, dayak yeme, sürülme, zindana atılma ve öldürülme pahasına tağutlarla mücâdeleye devam etmişlerdir.

Tağut rejimleri; insanları, Allah'ın istediği gibi yaşatmaktan başka hiçbir gayeleri olmayan peygamberlerle devamlı olarak uğraşmış, Allah'ın mesajının insanlara ulaşmasına mânî olmuşlardır. Bu tarih yatağında, tağutlar, -yâni Allah'a karşı olan her şey- hiçbir zaman inananları rahat bırakmamış ve her iki taraf arasında sürekli bir mücâdele olmuştur. Tebliğ-işkence mücâdelesi... Bu mücâdele hak-bâtıl mücâdelesidir, Peygamber-tağut çatışmasıdır, Allah nizamını isteyenler ile tağutlar nizamını arzulayanlar arasındadır ve Kıyamet'e dek sürecek bir kavgadır.

İşte günümüze kadar, zaman yatağı içinde akmış olan bu iki kutup insan arasındaki mücâdele tarihi oluşturmuştur. Böylece süregelen insanlık tarihi, tablodaki (M) noktasına gelmiş ve önünde çok kısa bir müddet olan (N) zaman dilimi kalmıştır. Yâni insanlık ve dolayısıyla tarih, (N) zaman diliminin bitmesiyle son bulacak ve inananların tabiriyle *Kıyamet*'e gelinmiş olacaktır.

İnsanoğlunun, geriye kalmış olan bu (N) zaman dilimini, Allah'ın arzuladığı şekilde yaşaması için geçmişi, yâni tarihi çok iyi bilip değerlendirmesi, yorumlaması lâzımdır. Bunun en güzel yorumunu da

Kur'an ve onun tatbikçisi Hz. Muhammed (s.a.s) yapmıştır. Ve insanlar -istemese de- yaşadıkları bu zaman diliminin hesabını vereceklerdir.

Böyle bir hesap günü olmazsa, Dünya ezilmişlerinin, Kur'an'ın tabiriyle "*mustad'afların*" hakkını kim soracaktı? Dünya müstekbirlerinin, sultanlarının, diktatörlerinin ve emperyalist süper güçlerin öldürdükleri, piramitlerini yükseltmek için harç olarak kullandıkları, köle diye hayvanlardan da aşağı muamelelere tabi tuttukları masum insanların hesabını kim soracaktı? Keyifleri için insan yakan, Lübnan'ın *Şabra* ve *Şatîla* bölgelerinde, çoluk- çocuk, genç-ihtiyar demeden insanları katliâma tabi tutan Yahudi ve Hıristiyan çetecilerden, tüm insanlık vasıflarını yitirerek, kundaktaki bebekten, ağıldaki keçiye kadar her türlü canlıyı yok etmek için, Batı'dan aldığı kimyasal silahları Halebçe üzerine yağdıran "*Saddam*"dan; Afganistan ve Çeçenistan'da batıl dinleri olan Komünizme teslim olmadıkları için Müslümanları katleden Ruslardan ve başka bir bâtıl din olan Kapitalizm'in gereğini yerine getirmek için Dünyayı sömürmekten çekinmeyen Batı Dünyasından; işgalci güçlere karşı direnen Cezayirlileri, yerden yüzlerce metre yükseklikteki helikopterlerden yere atan Fransız canavarlarından, milyonlarca Kızılderili'yi kurşunlayan ve Irak'ı harabeye çeviren Amerikan faşizminden ve onun hempalarından kim hesap soracaktı?

Fransız emperyalizmine karşı bağımsızlık savaşı verip Fransızlar tarafından yakalanarak kamplara kapatılmış olan Cezayirlileri sırf kendi gazetesinin tirajını yükseltmek için "*sansasyon haber*" üretmek gayesiyle -tıpkı Afganlı mücâhidlerin mücâdelesini haber yapıp sömüren Batılı gazeteciler gibi- ziyârete giden, *Christiana Lilliestierna*, kamptaki gezi izlenimlerini şöyle anlatıyor:

"...Şimdi de yedi yaşlarında bir erkek çocuğuyla beraberim. Vücudu yara bere içinde. Anasını, babasını ve kız kardeşlerini önce tartaklayan, sonra da öldüren Fransız askerleri, onu da tellerle sımsıkı bağla-

mışlar. Bir teğmen de, görsün ve gördüğü şeyleri uzun süre hatırlasın diye, çocuğun gözlerini elleriyle açık tutmaya çalışmış.

Dedesi, bu kampa gelmek için beş gün beş gece sırtında taşımış onu.

Çocuk diyor ki: *"Bir tek şeyi istiyorum: bir Fransız askerini küçücük parçacıklara kadar katır katır doğramak."* [81]

Fakat böyle bir gün, yâni hesap günü, yâni herkesin Dünyada yaptıklarının hesabını vereceği Kıyamet günü olmasaydı, bu hakları yenmiş olan zavallı insanların *"ah"*ları tarih selinin diplerinde kaybolup gidecekti, unutulacaktı. Ama bunları unutmayan, tahayyül edilebilecek en küçük haksızlığın bile hesabını soracak olan, kendi yolunu bırakıp tağutların yoluna saplananlara hak ettikleri cezayı verecek olan bir Allah var.

O gün gerçek iyi, gerçek kötüden ayrılacak, herkesin ne olduğu ortaya konacaktır. Münâfık kim, sömürgeci kim, Müslüman kim, kâfir kim, mazlum kim, mürteci kim, müfteri kim, ilerici kim, gerici kim; yobaz kim, bağnaz kim, kâfirlerin, yâni emperyalistlerin keyfi için Müslümanları ezen, onları, *"dininizi siz değil, ben bilirim!"* diye alaya alan ve bunların her buyruklarına boyun eğip karşı çıkmayan ve buna rağmen Müslüman geçinenler, hatta namaz kılanlar kim, belli olacak ve netice itibariyle Dünyaya gelmiş olan her insan gerçek kimliğiyle ortaya çıkacak; ölümden sonra dirilen bu şaşkın insanlar o gün akıbetlerini düşüneceklerdir.

Rabbine karşı ömrünü isyanla geçirenler, kendilerine vazife verilmiş gibi Müslümanlara işkence yapanlar, onlara hiç yoktan soruşturmalar açtırıp ailelerini sefil bırakanlar ve de iki günlük Dünya makamı için Allah düşmanlarının emirlerini *"veliyyi nimet"* sayanlar, bu ilâhî mahkemede, Dünyada iken yaptıkları fiiller, bir sinema filmi gibi en

81 Franz Fanon, *Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi*, İstanbul, 1983, s. 12.

ince teferruatına varıncaya dek bir bir gözler önüne serildiğinde, *"Eyvah! Keşke bu hayatım için daha önce bir şeyler yapsaydım"* [82] diye feryâd edecek, fakat bu feryâdı, ona hiçbir yarar sağlamayacaktır. Ne kendilerini memnun etmek için Müslümanları jumallediği makamlar, ne de Allah davasını fedâ ettiği maddi menfaatler onu kurtarabilecektir. Allah'ın davasını yaymaya, tebliğ etmeye çalışanlara karşı müşriklerin emrine girmiş olan, Dünyalık için amirlerinin direktiflerini Allah'ın davasına tercih eden namazlı münâfıkların durumu da farklı olmayacaktır. "Şu makamda kalayım da, şu altımdaki koltuk devam etsin de, temsil ettiğim İslâm dinine ve onu anlatmaya çalışanlara ne olursa olsun!.. Makamım için gerekirse, Müslümanlara soruşturmalar açar cezalar bile veririm. Yeter ki âmirim, *ulu'l-emr*'im razı olsun, beni bu makamdan atmasın!" diye konuşanların hallerinin ne olacağını Rabbim bilir. Amerika'nın keyfi için Müslümanlarla savaşmaya yeltenenler, onların ülkelerini işgâle kalkışanlar, nasıl hesap verecekler Allah'a? *"O gün Cehennem getirilir, insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var!"* [83]

Bu zavallılar bilmiyorlar ki, makamlar geçicidir. Bir gün onların da burunlarının yere sürtüleceğini bir bilseler!

Kur'an şöyle buyuruyor:

"Orada nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel makamlar, eğlenip durdukları nimetler bıraktılar. Bu böyledir; onları başkalarına miras bıraktık. Ne gök, ne yer onların üstüne ağlamadı. Onlara (aman ve) mühlet verilmedi." [84]

İnsanlar, Allah'a verecekleri hesabı nasıl düşünmezler? Kur'an, bu dehşet verici sahneyi şöyle anlatıyor.

82 K.K. Fecr Sûresi, 24.
83 K.K. Fecr Sûresi, 23.
84 K.K. Duhân Sûresi, 25-29.

"Yeryüzü zelzeleye kapılıp, parça parça dağıldığı zaman, Rabbin (in emri) geldiği, melekler de saf saf (indiği zaman) ki o gün Cehennem de getirilmiş olacak; insan o gün (yaptığı bütün günâhları) hatırlayacak. Fakat bu hatırlamadan ona ne (fayda)? "Ah, diyecek; keşke hayatım için önceden (Allah'ın istediği gibi) yapsaydım. Artık o gün (Allah'ın) azabı gibi hiçbir kimse azab yapamaz." [85] Ve yaratılmış olan herkes bu ilâhî mahkemeye göre hak ettiği ceza veya mükâfatı bulacaktır.

İçlerindeki şeytana ve dışlarındaki tağutlara kul olanlar neler çekecek, kim bilir?

Allah şöyle buyuruyor:

"Hükümranlık elinde olan Allah yücedir ve O her şeye kadirdir. Hanginizin (Allah yolunda) daha iyi amel yaptığını imtihan için, ölümü ve dirimi yaratan O'dur." [86]

"Onların her vâdide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve yapamadıklarını yaptık dediklerini görmez misin? Ancak inanıp yararlı iş işleyenler, Allah'ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında haklarını alanlar bunun dışındadır. Zulmeden kimseler nasıl bir inkılabla yıkılacaklarını anlayacaklardır." [87]

Bir başka âyette de Allah Teâlâ, inananlara karşı zulmedenler için şöyle buyuruyor:

"Doğrusu inkâr edenler, mallarını, insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için sarfederler ve daha da sarfedeceklerdir ama sonra içleri yanacak, hem de mağlup olacaklardır. Bu; Allah'ın, iyiyi kötüden (kafirden) ayırması ve kötüleri üst üste koyup hepsini yığarak Cehenneme yerleştirmesi içindir; inkâr edenler Cehenneme toplanacaklardır. İşte onlar mahvolanlardır." [88]

85 K.K. Fecr Sûresi, 21-25.
86 K.K. Mülk Sûresi, 1-2.
87 K.K. Şu'arâ Sûresi, 225-227.
88 K.K. Enfâl Sûresi, 37.

Zâlim idâreciler konusunda bizi uyaran şu âyet ne kadar mânidârdır:

"Birbirinizin mallarını aranızda haksız yere yemeyin! Ve kendiniz bilip dururken, insanların mallarını, günâh işleyerek, haram yollardan idârecilere vermeyin!" [89]

Dolayısıyla Kur'an, insanın her türlü hayatını doğru olarak tanzim eden ilâhî bir kaynaktır!

Bu açıdan tarih, insanoğlunun kıyamette yaratıcısına sunacağı amel defteridir. Tüm insanlığın yaptıkları, bir hak-bâtıl defterinde toplanmaktadır ki, bu hem tüm insanlığın tarihini hem de Müslümanların tarihini oluşturmaktadır.

İnsanoğluna, tarihin son günlerini nasıl yaşaması gerektiğini son Peygamber Muhammed (s.a.s) göstermiştir. O, Allah'ın dini olan İslâm'ı tebliğ ederek işkence gören son Peygamber, o'nun ashabı ve ümmeti de bu yolda eza gören son insanlar olmaktadırlar.

Târihe Olan İhtiyaç

İslam tarih ilmine, insanlar üzerinde yapması muhtemel müsbet-menfi tesirlerinden dolayı büyük bir değer vermiştir.

İslâm'ın en büyük kaynağı olan Kur'an âyetlerinin çoğu, tarihî hadiseleri nakletmeye ayrılmıştır ki; insanlar bu tarihi hadiselerin müsbet ve menfi neticelerini görerek, ibret alsınlar, eski kavimlerin yanlışlarını tekrar etmesinler, zulmetmesinler, kendilerine zulmedilmesine de müsaade etmesinler!

Târihe olan ihtiyacımızın ölçüsüne gelince:

Şayet ölçü derken, kemiyet ifâde ediyor ve bütün ilimlere olan ihtiyaç içerisinde tarihe düşen pay nedir diye soruluyorsa, tereddütsüz

89 K.K. Bakara Sûresi, 188.

olarak diyebiliriz ki, tarih bugün için müsbet bilimler diye tavsif edilen bütün ilimlerden önce gelir. Bunu söylerken de tarihçi olduğumuzu düşünerek sırf tarihi savunmak gayesiyle hareket etmiyoruz. Çünkü gerçekten insanlar tarihlerinden soyutlanacak olurlarsa, varoluş sebepleri olan şahsiyetleri ellerinden alınmış olur. Bir insan, kimya ya da astronomi bilmemekle fazla bir şey kaybetmez, ama aynı insan tarih bilmemekle çok şey kaybeder. Adetâ neden yaşadığını dahi bilemez, gününü gün eder; yer, içer ve ölür. Üstelik neden öldüğünü bile bilemez. Çünkü kendisinde şahsiyet oluşmamıştır. Kendisinde şahsiyet oluşmamış bir insana hangi müsbet bilimi öğretirseniz öğretin, o kimse insanlık hasletinden yoksundur. Faraza, çok iyi bilgisayar bilen bir profesörde bile şahsiyet gelişmemişse, onun bilgisayar ilminden insanlara fayda değil, belki zarar gelir. Çünkü şahsiyeti olmayan insanlar, uydu insanlardır. Bağımlı bulundukları makamlar ne emir buyurursa, bilgisayarlarında onu icra ederler. Amirlerinin emirleri doğrultusunda, bilgisayar programlarıyla insanlar aleyhinde komplo ve desise plânları üretirler. Makam ve rejimlerinin korunması için kaç Müslüman'ın öldürülmesi gerektiğinin, Müslüman kadının başörtüsü ile nasıl mücâdele edileceğinin ve nihayet dinsizliğin nasıl ikâme edileceğinin hesaplarını, etütlerini yaparlar. İşte böylesi hareketler, tarih bilmezlikten kaynaklanmaktadır.

Devlet reisleri tarih bilmeliler ki, eski yönetimlerin iyi ve kötü taraflarını nazarı dikkate alarak devletlerini yönetebilsinler. Târih bilmeliler ki, İslâm düşmanlarının *"koş!"* diye emir verdiği her yere koşmasınlar. Onun keyfi için insanların kanına girmesinler! Devletlerinin sorunlarını kendi kültür malzemeleriyle halletsinler ve nihayet uydu devlet olmasınlar! Keza bu devlet başkanları, tarih okuyarak bileceklerdir ki; insanları ezmenin, onları sömürmenin sonu hüsrandır.

Tıpkı devlet başkanları gibi, onların emri altında çalışan bakanlar da tarih bilecekler ki, başkanlarını yanlış yola ve uçuruma sevketmesinler;

komutanları tarih bilecek ki, gereksiz yere orduları savaşlara sokmasınlar. Vatandaşlar da keza iyi tarih bilecek ki, kime tabi olduklarını bilsinler ve "*ulu'l-emr*'e itaat gerekir" deyip herkese itaat edip kul olmasınlar! Bu doğrultuda ulu'l-emr'lerini iyi seçsinler, ne idükleri belli olmayan kimselere uşak olmasınlar!

İşte tarihe olan ihtiyacımızın ölçüsü budur! Ve bunun içindir ki, bütün Dünya ezilmişleri, Kur'an tabiriyle *mustad'af*ları bu ezilmişliklerinden kurtulabilmeleri için, tarihe ve tarih kültürüne şuurlu ve şahsiyetli olarak, yâni güdümlü ve kumandalı değil, riskli de olsa cesur ve aksiyoner bir tarzda bakmalıdırlar.

"Târih Bilimi" Sömürüden Kurtulma Çağrısıdır

Târihin konusu, geçmiş zamanda cereyan etmiş olan hadiselerin bir araya getirilmesi değildir. Târihin konusu insandır ve gayesi bu insanı Allah'ın rızası doğrultusunda yetiştirmektir. Aksi takdirde, bana veya toplumuma bir ibret vermiyorsa, bir yararı yoksa Yunan Târihi'ni, Bizans'ı, Osmanlı'yı öğrenmeme ne gerek var?

18. yüzyılın sonlarından itibaren, tarihi bu manada anlamaya başlayan emperyalist Batı Dünyası, tarih bilmeyen toplumları çok kolay sömürmenin, hatta yönetmenin yolunu buldu.

Batı Dünyası, tarihi öğrenip konusunu iyi tesbit ettiği için, bu tarihin yatağını dilediği gibi değiştirmekte, ona yön verebilmektedir. Az gelişmiş ülkeler kategorisindeki toplumların tarihlerini de çok iyi bildiklerinden, onları diledikleri gibi yönetmektedirler. Batılı ülkeler, gelişmemiş ülkelerin başına kendi doğrultularında olan tarih cahili kuklalar getirmesini ustalıkla becermektedirler. Her yıl radyolardan Güney Amerika'da, Afrika'da, Orta Doğu'da bir hükümet darbesi duyarız. Arkasından da Dünya basınında bu darbelerle ilgili arkaplan dedikoduları yayımlanır: Filanca darbeyi, filanca devrimi CIA,

MOSSAD veya KGB yaptı diye... Bütün bunlar, tarih bilmezlikten ileri gelmektedir. İlginçtir; Batı ülkelerinde askeri darbelere, parti kapatmalara, görüşlerinden dolayı ceza evlerine tıkma hareketlerine ise asla rastlanmamaktadır. Zira Batı için bu gibi uygulamalar artık 20. yüzyılın gerisinde kalmıştır.

Ne var ki, Batılı devletler kendi çıkarları açısından, geri kalmış ülkelerdeki dikta yönetimlerini gizlice desteklemekte, kendilerinde var olan hürriyet ve demokrasiyi bu ülkeler için istememektedirler.

Denilebilir ki Batı, çağdaş bir biçimde fakir ülkelere karşı Firavun politikası gütmekte, bütün insanlığı da kendisine köle yapmak istemektedir.

I. Ramses devrinin bir şâirinin sözleri âdeta Batı için söylenmiş gibidir:

"Bu tanrı (Uhtun) ne kadar ihtiras sahibidir? Çocuğumun ağzına koymak istediğim lokmaya göz dikmekte ve onu koparmaktadır. Bu aç gözlü tanrılar, ne zaman doyacaklar?"

Bu tanrılar firavunlardır. Bugünkü temsilcileri ise, tarih cahili zavallı ülkeleri sömüren, başta Amerika olmak üzere, emperyalist Batı Dünyası ve onların yerli işbirlikçileridir. Fransız ihtilalinden sonra, kilise hegemonyasının çöktüğü, eski kültürün kovulduğu söylendi.

Aydın zümrenin göremediği şey, eski kültürün kovulmasıyla yerine çok daha cânî bir burjuva kültürünün gelmiş olduğudur. Bu böyle olunca da, *"vatanı uğruna adam öldürmeyi doğru ve övgüye değer, fakat dini uğruna öldürmeyi kötü ve yanlış bulan bir anlayışla yetiştirilmiş olan 19. yüzyılın liberal tarihçileri"* [90] ortaya çıktı.

Gelişmemiş ülkelerdeki tarihçiler de, bu liberal tarihçilerin eserlerini -çoğu kez yanlış- tercüme ederek güya ülkelerine ışık tuttular.

90 E. H. Carr, *Târih Nedir*, İstanbul, 1980, s.34.

Ama hiç bir netice alamadılar. Bu zihniyeti taşıyan tarihçiler, talebelerine, tarihi öğretmeden Batı'yı öğretmeye çalıştılar. Fakat talebeleri ne Batı'yı ne de tarihi öğrendi! Çünkü onların hocası da bu iki konunun cahiliydi.[91] Biz buna *"tarih sömürüsü"* diyoruz. Bu sömürüde sömüren, sömürülenden daha haklı... Zira sömürülmeyi isteyen odur. Kendini bilmeden başkasını öğrenme sevdalısı olunca insan, ne başkasını ne de kendini öğrenir.

Târihî cehalet insanları köleleştirir, bağımlı yapar; el-etek öptürür ve dilendirir.

İnsanlar tarihlerini bilmeyince, fırsatçı sömürücüler onların bu zaaflarından faydalanmaya çalışırlar. Bu konuyu açıklamak üzere, aşağıdaki misâl ne kadar manidârdır:

Hicrî 447 senesinde, Yahudilerden bir grup, Hayber Yahudilerine ait bir vesikayı öne sürerek Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hayber savaşında kendilerini cizye vermekten muaf tuttuğunu iddia ettiler. Söz konusu vesika, devrin büyük âlimi Ebû-Bekr el-Hatîb'e gösterildi. Ebû Bekr

91 Bu konuda bir hatıramı anlatmadan geçemeyeceğim. Doktora çalışmalarımız için Fransa'da bulunduğumuz sıralarda; bizim gibi doktora yapmaya gelmiş bir arkadaş daha vardı. Ama bu arkadaş Fransızca öğrenmeden, doktoraya başlamadan önce, gerçek bir Batılı olmak istiyordu. Bizim gibi "mutaassıp" (!) olmak istemiyordu. Ve başardı Batılılaşmayı... Fransızların %70'i evinde köpek besler. O arkadaşa göre gerçek Batılı bunlar olduğundan kendisi de onlara benzemek için bir köpek enik'i aldı. (O zaman aldığımız bursun yarısıyla ve tabii bu burs zavallı Anadolu insanının parasıydı). Köpekle talebe yurdunda kalamayacağı için yurttan atıldı ve yurt ücretinin dört misline bir ev kiraladı. Köpeğiyle talebe lokantasına giremediği için, evde köpekle yemeğe başladı. Derken, bir gün yolda polis köpeğin sigortasını sordu. Sigortası olmadığından, bilmem kaç yüz frank ceza ödedi ve tabi sigorta da yaptırdı köpeğine. Böylece Batılılaşıyordu. Biz doktorayı bitirip dönünceye kadar da o Batı hayranı, aynı minvâl üzere Batılılaşmaya devam ediyordu. Belki hâla da ediyor, bilmiyoruz?

el-Hatîb, vesikayı okuduktan sonra düşündü ve *"bu uydurma bir belgedir"* dedi. Fakat ilgililer delilini istediler. (Târihi çok iyi bilen) o âlim dedi ki: *"Bu vesîkada Muaviye'nin şahitliği var. Hâlbuki Muaviye, Hayber savaşı sırasında henüz Müslüman bile olmamıştı. Muaviye fetih senesinde (Mekke'nin fethinde) Müslüman oldu. Hayber'in fethi ise bir sene önce yâni Hicrî 7. senesindedir. Aynı şekilde Sa'd b. Muaz'ın şahitliği gösteriliyor ki, o da Hayber'in fethinden iki sene önce Benu Kureyza gazvesinde ölmüştü."* Bunun üzerine Yahudilerin vesikasının uydurma ve cizyeden kurtulmak için bir bahane olduğu, bunun Müslümanları kandırmayı amaçladığı ortaya çıktı. [92]

Vesikayı tetkik eden ulemâ bununla da yetinmeyerek, vesikanın üzerine uydurma olduğunu belirten bir ifade ekleyip sonra da isimlerini yazıp mühürlediler. İşte bunu, tarihi bildikleri için yapabildiler. Târihi bilmeselerdi, Yahudilerin oyununa geleceklerdi. Tıpkı bugünkü Müslümanların onların oyunlarına geldikleri gibi...

Bunun içindir ki, Mısır Sultanı Eşref Barsbay [93], tarihçi Bedruddin 'Aynî'ye tarih okutur, kendisi de dinler ve ibret alırdı. [94]

O halde Müslümanlarda tarih, bir hikâye olmaktan ziyade, ibret alınması zorunlu bir ilimdir; öyle de olması gerekir.

Sömürü mekanizmasında tarihi olgular da çok önemli rol oynarlar. Öyle tarihi olaylar vardır ki, bazı görüşleri kabul ettirme, kamuoyunu yanlış yönlendirme ve nihâyet bunun neticesinde de tarihi hadiseleri çarpıtarak bazı zümrelere çıkar sağlanmak istenir. Bunun en canlı örneği, son Dünya Savaşı'nda Almanların Yahudilerle olan ilişkileridir.

Bilindiği gibi Hitler, tarih içerisindeki diktatörlerden bir tanesidir. Ne var ki, onun Yahudiler'e yaptığı zulüm medyada o kadar çok

92 es-Sahavî, a.g.e. s.10.
93 Ayrıntılı bilgi için bk. İA, Barsbay mad.
94 es-Sahavî, a.g.e. s. 43.

kullanılmaktadır ki, neredeyse Dünyada Hitler'den başka zâlim kimse yokmuş gibi... Sanki Hitler'den başka hiç kimse zulüm yapmamış gibi... Dünya kamuoyu neden Batı Dünyasının pek çok yerde yaptığı zulümleri görmüyor, Yahudiler'in Filistin'de işledikleri cinâyetleri konu yapmıyorlar? Târihin bu şekilde tek yanlı oluşturulma gayretleri, devletlerin özel siyasetleriyle ilgilidir. Güçlü devletler kimden yana iseler, kamuoyunu da o yönde oluşturmayı isterler.

Şayet hâdiselere aklıselimle ve Allah'ın kitabını ölçü alarak yaklaşırsak, hem teşhisimiz doğru olur, hem de hâdiselerin bazı çıkarlar için sömürülmelerine mani olmuş oluruz.

İlim, İlim İçin mi, İnsanlık İçin mi?

Sadece tarihin değil, bütün ilimlerin insanlık yararına olmasından yanayız. İnsanlık için hiçbir faydası yoksa neden ilim adına, çocuklarımızın, gençlerimizin körpe dimağlarını, tarihî hadiseleri öğretmekle yıpratalım?

Bir defa bizim inancımıza göre, *"ilim için ilim"* diye bir kaide yoktur. 'İlim insanlığın yararı için vardır' parolası, daha çok benimsediğimiz bir ilmi kanundur. Kaldı ki, sırf bilimsel olayım derken, bazen bilimsel cinayetler de işlenmektedir. Üstelik bizim ülkemizde bilimsellik de ters anlaşılmış, Batı'nın hoşlanacağı şekilde hareket etmekle özdeşleştirilmiştir. Şayet tarihçi birçok gerçekleri görmezlikten gelme pahasına rejimi küstürmüyor, Batılı efendilerden de *"aferin"*ler alabiliyorsa, o tarihçi bilimseldir, objektiftir. Üniversitede bize tarih hocalığı yapmış olan bir zatın tutumu, herhalde bu acı manzarayı daha çok gözler önüne serer. Söz konusu hoca, akademik çalışmalarımı yapmakta olduğum süreçte beni şöyle ikaz ediyordu:

"Neden Tanzimat'ı tenkid ediyorsun? Senin hocaların hata dahi yapsalar, onları aynen benimseyip tekrar edeceksin. Batı'yı asla

eleştirmeyeceksin, biz her şeyi onlardan öğrendik. Sen Batı düşmanı olduğun müddetçe, seni bu memlekette profesör yapmayacağız!"

Şu bilimselliğe bakalım da ibret alalım! Bu memlekette tarih profesörü olmak ilme değil, Batı'ya uşak olmakla mümkünmüş! Varsın profesörlük, bu bilimsel ve sübjektif Batı uşaklarının olsun! Çünkü biz, bir profesörlük uğruna, Batı emperyalizmini alkışlayamayız. Biz, onlar gibi insan düşmanı değiliz. Biz, insanları sömüren zihniyetlerin düşmanıyız; ister Batılı, ister Doğulu olsun!

Aslında, kendisinde fikri özgürlük bulunmayan kimse, hiçbir zaman tarihçi olamaz. Profesör olur fakat tarihçi olamaz. Yayınlanmış bir tek makalesi bulunmayan kimselerin tarih profesörü olduğu bir ülkede, tarihçiliğin akıbeti düşünülmeye değer bir konudur. Hele ki bir kimsenin tarih profesörü olup olamayacağına veterinerler ve edebiyatçılar karar veriyorsa[95]!

Onun için bizim tarihi ele alış tarzımız, bilimsel olduğunu iddia eden bu tarihçilerden tamamen farklıdır: Bize göre tarih, insanların ibret almaları için yazılmalı, okuyanlar da ibret almak için okumalıdırlar. Bana somut hiçbir yararı olmayacaksa, binlerce sene önceki hâdiseleri neden ezberleyip durayım? Hz. Mûsâ'ya işkence yapan Firavun'u; Vietnam'ı, Panama'yı, Somali'yi, Irak'ı kan gölüne çeviren günümüzdeki Batılı liderlerle mukayese etmiyorsak, boşuna tarih okuyoruz demektir. Sasanî emperyalizmiyle, günümüz emperyalistlerini mukayese etmiyor ve bir neticeye varamıyorsak, okumamızın faydası yok demektir. İnsan öldürmekten zevk alan Amerikalı yöneticilerin, Hiroşima'yı yerle bir eden atom bombası ile Halebçe'yi insan mezbahasına çeviren Saddam'ın aynı zihniyeti, aynı dini paylaştıklarını çağrıştırmıyorsa, okuduklarımız ya da yazdıklarımız tarihi bir metin değildir!

95 Bu satırların yazıldığı sırada Türkiye'de YÖK diye bir kurum böyle bir uygulama içerisindeydi.

Târih bilim şuuru, tarihi hâdiselerin odak noktasını teşkil eder. Sosyal olan bütün hareketlerin, devrimlerin, aksiyonların, haksızlıklara karşı çıkmanın yolu, tarihi yargılamalardan geçer. Târihi yargı, âdeta insanın fonksiyonunu belirler.

Toplumu harekete geçirmek isteyenler, ona tarihini öğretmelidir! Hele tarihleri kendilerine yanlış olarak öğretilmiş bir toplumun, gerçek tarihini öğrenmesi hayati derecede önemlidir. Daha önce öğretilmiş, hatta ezberletilmiş olan uyduruk, resmi tarihi yargılayarak yönlendirmek o kadar kutsaldır ki, akıllı toplumların tarihçileri -bağımsız olduklarından- bu görevi ifa etmişler ve toplumlarına fevkalâde yardımcı olmuşlardır.

Ne var ki, bunu yaparken biz de bir tarih uydurmamalıyız; iyisiyle, kötüsüyle, tarihimiz ne ise o şekilde ele almalıyız. Aksi takdirde, ileride tarihi gerçekleri öğrenen nesiller, geçmiş bütün tarihleri hakkında şüpheye düşer, hatta inkâr bile ederler.

Târih yazmak, tarih için değil; insanlığın yararı için olmalıdır.

Bu düşünceyi serdederken, sadece tarihçi noktainazarından da düşünmemek lâzımdır. Esas üzerinde durulması gereken husus, tarih okuyuculuğudur. Okuyucular, gerektiği gibi tarihi okuyup değerlendirmezlerse, o vakit tarih, tarih için veya tarihçiler için yazılmış olur.

Bundan dolayıdır ki, hâdiseyi tarihçi nokta-i nazarından ele aldıktan sonra, esas ve en önemli olan tarih okuyucusunun üzerinde durmak gerekir.

Bir defa okuyucu, neyi ve ne için okumak istediğinin idraki içinde olmalıdır. Herhangi bir okuyucu, sırf kültürüm artsın diye gelişi güzel tarih sahifelerini karıştırıyorsa, o okuyucu ne tarih öğrenir, ne de kültürü artar. O halde okuyucu nasıl okumalı, okuyacağını nasıl seçmelidir?

Hemen şunu belirtmek isteriz ki, okuyucu, okuyacağı şeye ihtiyaç duymalıdır. Bazı meseleleri anlayabilmek, onları analiz edip

yorumlayabilmek için onlar hakkında gerçek ve etraflı bilgiye sahip olunması gerektiğine inanmalıdır.

İşte bu ihtiyacı duyduktan sonradır ki, bu kişi sâlim bir okuyucu olabilir ve aradığını bulabilir. Kanaatimiz odur ki, okuyucu bu seviyeye geldikten sonra, eserini okuyacağı tarihçi hakkında bilgi toplamalıdır. Târihçi şahsiyet sahibi midir, yoksa cebine birkaç kuruş koyuldu mu, istenen tarihi makaleleri yazabilen cinsten midir; yalancılığı var mıdır; korkak mıdır; işte bütün bu vasıfların araştırılması gerekir.

Dolayısıyla tarih okuyucusu olmak, tarihçi olmak kadar zor ve ehemmiyetlidir.

Kur'an'ın Târihe Verdiği Önem

İnsan hayatının her yönüyle ilgilenen Kur'an-ı Kerim iyice tetkik edildiğinde görülecektir ki, âyetlerinin yarısından çoğu tarihi hadiselere ayrılmıştır. Yalnız bunu söylerken, Kur'an'da zikredilen hadiseleri *"uydurulmuş darbı meseller"* olarak değil, gerçek olaylar olarak alıyor, öyle inanıyoruz. Hz. Mûsâ'nın Firavun'la, Hz. İbrâhîm'in Nemrut'la olan mücâdelelerine, *"uydurma meseller"* diye bakarsak, o zaman ne Kur'an'dan, ne tarihten ve ne de dinden bir şey anlarız ki, bu tür iddiaları ortaya atanların esas gayeleri de budur.

Allah, bize rehber olarak gönderdiği ve uymamızı istediği ahkâm âyetlerini gerektiği gibi anlayabilmemiz için, bu âyetleri birçok tarihî hadise içinde bildirmiştir. Çünkü biz insanlar, bu âyetler doğrultusunda hayatımızı tanzim edecek, onların emrettiği gibi yaşayacağız.

Meselâ, Kur'an'da Allah'a şirk koşanlar anlatılırken, bunlar, *"üzerine varsan da, ondan uzaklaşsan da dilini uzatıp soluyan köpek"*lere benzetildikten sonra [96], Allah, Peygamberine şunu emrediyor:

96 K.K. el-A'râf Sûresi, 176.

"Sen âyetlerimizi inkâr edenlere, "Kasas"ı (bu hadiselerin tarihini, hikâyesini) anlat ki, belki düşünürler!" [97]

Kezâ Rabbimiz, Hz. Muhammed (s.a.s)'e Yûsuf (a.s)'ın tarihinin ibret dolu hikâyesini Kur'an'la beyân ettiğini şöyle fermân buyuruyor:

"Biz sana Kur'ân'ı vahyetmek sûretiyle en güzel "Kasas"ı (tarihî hadiseyi) anlatacağız. Hâlbuki sen daha evvel bunu hiç bilmiyordun!" [98]

Sûrenin sonunda da, Allah Teâlâ, Yûsuf sûresinin uydurma bir tarih olmadığını, gerçekten akıllarını kullanmak isteyenler için ibret olduğunu şöyle beyân ediyor:

"Andolsun, onların kıssalarında (tarihi gerçek hikâyelerinde), sâlim akıl sahipleri için birer ibret vardır. (Bu Kur'an) uydurulacak bir söz değildir. Ancak kendinden evvel (inen kitapların) tasdiki, (dine ait) her şeyin tafsilidir. İmân edenler için de bir hidâyet ve rahmettir o." [99]

Hûd Sûresinde de [100], Hz. Peygamber (s.a.s)'den önceki peygamberlerin kıssalarının, yâni tarihlerinin Kur'an vasıtasıyla onun kalbini mutmain kılmak için anlatıldığı şöyle beyân ediliyor:

"Bütün bu peygamberlerin kıssalarını (tarihlerini), senin kalbini mutmain kılmak için anlatıyoruz. Bununla sana hak, müminlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir."

O halde, tarihe ait ilk bilgileri bizzat Kur'an'da buluyoruz. Çünkü Kur'an, insan hayatının sadece manevi yönünü değil, tüm sosyal hayatının temel çizgilerini taşıyor ki, bunlar tarihle çok yakından ilgilidir. Kur'an, geçmiş kavimlerin incelenmesini, bunun için de seyahatlerin yapılmasını emrediyor. Allah Teala da insanların yaradılışı düşünmelerini emrediyor:

97 K.K. el-A'râf Sûresi, 176.
98 K.K. Yûsuf Sûresi, 3.
99 K.K. Yûsuf Sûresi, 111.
100 Ayet, 120.

"De ki: Yeryüzünde dolaşın: Allah'ın yaratmaya nasıl başladığını bir görün. İşte Allah, aynı şekilde âhiret yaratmasını da yapacaktır. Doğrusu Allah, her şeye kadirdir." [101]

Yukarıdaki bölümlerde, tarihin nasıl yaratmayla başladığına temas ettiğimiz için, burada aynı konuyu tekrarlamayacağız.

Allah, Kur'an-ı Kerim'in başka bir yerinde de şöyle buyuruyor:

"Ey Muhammed! De ki: Yeryüzünde dolaşın da daha öncekilerden çoğu müşrik olanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın." [102]

Bu âyet de, eskiden beri hak ile bâtıl davasının devam ettiği, bâtıl taraftarları, daima çoğunlukta olduğu ve fakat daima bu çoğunluğun hüsrana uğratıldığı belirtiliyor. Bir diğer âyette de Dünyayı ifsada uğratan yalancıların sonunun ne olduğu hakkında bilgi edinmek için Allah yine seyahati emrediyor:

"De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın, sonra da (ilâhî gerçekleri) yalanlayanların sonu nasıl oldu bir bakın." [103]

Geçmiş ümmetlerin yaptıklarına dikkatimizi çeken Kur'an'ın onlarca âyetinde, bu geçen ümmetlerin, kavimlerin, sonlarının ne olduğu hakkında tarihi araştırma gezileri yapmamız ve bu sonuçlardan ibret almamız emrediliyor.

Âl-i İmrân Sûresindeki [104] şu âyet ne kadar uyarıcı:

"Gerçekten sizden önce birçok ümmetler gelip geçmiştir. Onun için yeryüzünde gezin de (ilâhî gerçekleri) yalanlayanların sonu ne oldu; görün!"

Homoseksüellikle toplumun ahlâk ve sağlığını bozan Lût kavmine Allah'ın nasıl ateş ve taş yağdırdığı olayının ayrıntıları, keza

101 K.K. Ankebut Sûresi, 20.
102 K.K. Rûm Sûresi, 42.
103 K.K. En'âm Sûresi, 11.
104 Ayet, 137.

Kur'an'da [105] veciz bir şekilde anlatılmaktadır ki, insanlar bunu bilip aynı akıbete düşmesinler.

Aynı şekilde insanların dinlerini tatbik etmelerine mani olanların -ki Kur'an bu din düşmanlarına anarşist (müfsid) diyor- sonlarının ne feci olduğuna A'râf sûresinde [106] dikkat çekiliyor. Böylece bu durumdan ibret almamız isteniyor.

Yukarıdaki bölümlerde, tarihi tanımlarken, *"insanların zaman süreci içerisinde birbirleriyle yaptıkları mücâdeledir"* demiştik. İşte bu mücâdelelerin başında, Firavun gibi, inanmayan insanların müminlere olan baskıları, işkenceleri, yalanlamaları yer alır. [107]

Üstelik peygamberlerle ve ümmetleriyle mücâdele eden, baskı uygulayan devletler, devlet adamları, yalanladıkları din hakkında hiçbir bilgi sahibi değillerdi. Bu gibileri zâlim diye tanımlayan Kur'an, onların da sonlarının ne olduğunu görmemiz için bizi araştırmaya, görmeye davet ediyor. [108]

Nûh (a.s)'a inanmayan kavminin sonunda nasıl helâk oldukları, kabaran sularda nasıl can verdikleri, böylece Nûh'a uyguladıkları terörün cezasını çektikleri insanlara ibret olması için anlatılıyor ki, inananlara zulmedenler kendilerini de böyle bir âkıbetin beklediğini görsünler. [109]

Bütün bu hikmet ve ibretleri görmek için kâfirlerin gezip dolaşarak inceleme yapmadıklarını kınayan Kur'an, Hz. Muhammed (s.a.s)'e hitaben bu acı gerçeği şöyle anlatıyor:

"Senden önce de gönderdiklerimiz, şehir halklarından seçip vahiy verdiğimiz erkeklerdi. (Sana inanmayanlar) hiç mi yeryüzünde dolaşıp,

105 A'râf Sûresi, 80 vd.
106 Ayet, 85-86.
107 K.K. A'râf Sûresi, 100 vd.
108 K.K. Yûnus Sûresi, 39.
109 K.K. Yûnus Sûresi, 73.

kendilerinden öncekilerin akıbetini görmek istemezler! Onun için muttakilere Ahiret hayatı daha hayırlıdır; siz hiç mi akıllanmıyorsunuz!" [110]

Bu âyette de belirtildiği gibi, Dünya hayatına bağlanıp kalmak, bütün gayret ve çabalarını ona hasretmek, Kur'an'ca yerilen bir hususdur. Bilakis Kur'an, ahiret hayatı için çalışmayı yeğliyor. Dolayısıyla, *"Hiç ölmeyecekmiş gibi Dünya için çalış!"* şeklinde bir hadis yoktur! Bu gibi görüşler, Müslüman'ı Dünyaya bağlama, madde ile kullaştırmaya matuf sözlerdir.

Allah Teâlâ, insanları uyarmak ve onları ebedî kurtuluşları için kendi yoluna davet için bütün ümmetlere peygamberler göndermiş ve onları tağutlardan, yâni Allah'ın kanunlarını tanımayarak insanları ezen iktidar sahiplerinden uzaklaşmaya, bu sömürü devletlerine kul olmamaya davet etmiş; bir kısım insanlar gerçeğe inanmış, diğerleri sapık yollarına devam ederek, başlarındaki insanlara kulluklarını, ezilmişliklerini, şahsiyetsizliklerini sürdürmüşlerdir. [111]

Bütün zulümlerine, Dünyadaki tahakküm ve sömürülerine, debdebelerine rağmen, iktidar sahiplerinin, holding sahiplerinin, ordu sahiplerinin, sahip oldukları bütün varlıklarını geride bırakarak gittiklerini, onların acınmaz ölümlerinden sonra da evlerinin virânelere döndüğünü Kur'an ne güzel anlatıyor! [112]

İlâhî vahyi getiren peygamberleri yalanlayan ve getirdikleri mesajları da *"geçmişin masalları"* (esâtîru'l-evvelîn) diye tanımlayanlar, Kur'an tarafından suçlu (mücrim) ve günâhkâr sayılmışlardır. [113] Bu kimseler, Peygamberlerin yerleştirmek istedikleri düzene karşı çıktıklarından ve de bu ilâhî düzen kurulduğu takdirde, menfaatları kaybolacağındandır ki, ilâhî mesaja, *"geçmişlerin masalları"*, ya da *"çöl kanunu"* diyorlar. İşte Kur'an, onun için bu tiplere dikkat çekiyor.

110 K.K. Yûsuf Sûresi, 109.
111 Bk. K.K. en-Nahl Sûresi, 36.
112 K.K. en-Neml Sûresi, 52.
113 K.K. en-Neml Sûresi, 69.

Zâlim Fir'avun'u denizde boğan Allah, onun dalkavuklarının, paralarının, ordularının bir işe yaramadığını, hepsinin deniz sularında kaybolduklarını, ibret alalım diye Kur'an'da beyân ediyor.[114]

Mü'minleri, kuvvetli gibi görünen kâfirlerden korkmamaları için yine tarihi hadiseleri araştırmaya davet eden Kur'an şöyle buyuruyor:

"Bunlar, kendilerinden önce gelip geçmiş olan ve kuvvetçe kendilerinden güçlü olanların bile akıbetlerini görmek için neden yeryüzünde dolaşmıyorlar? Ne göklerde, ne yerde hiçbir şey Allah'ı aciz bırakamaz! Şüphesiz ki O, her şeyi bilendir, her şeye kadirdir." [115]

Mü'min sûresindeki âyetler[116] de aynı konuya te'yîden temas ediyor.

Gerçeğe düşman olanların, hiçbir şekilde ıslah olmayacakları, Kur'an tarafından da te'yîd ediliyor. Bazı insanlar vardır ki, gerçeği ararlar, samimidirler ve siz onlara olayların hakikatini gösterince teslim olurlar, kabul ederler. Yobaz ve inatçı olanlar ise gerçeği gördükleri hâlde deve kuşu gibi kafalarını kuma sokarlar ve gerçekleri görmek istemezler. Bunlar hevâlarını, hiziblerini, büyüklerini ilâh edinmiş zavallılardır. Zâlim ve kâfir de olsalar, iktidardan, yâni güçlüden yanadırlar. Oysaki ilâhî Kudret, *"mustad'af"*tan/ezilmişten, elinden hakkı alınmıştan yana olmamızı emrediyor. Kur'an şöyle diyor:

"Peygamber dedi: 'Benim size getirdiğim gerçek, atalarınızın yaptıklarından daha doğru olsa da mı inanmayacaksınız? (Onlar): 'Biz sizin getirdiklerinize inanmayacağız' dediler. Bunun için Biz, onlardan intikam aldık. İşte bak ki, yalanlayıcıların (bile bile gerçeği kabul etmeyenlerin) sonu ne oldu!" [117]

Kur'an'ın tarihe ne kadar önem verdiğini, onu araştırıp, geçmişlerin tarihlerini öğrenip, kendimize dersler çıkarmamız gerektiği

114 K.K. Kasas Sûresi, 40.
115 K.K. Fâtır Sûresi, 44.
116 Ayet, 21.
117 K.K. Zuhrûf Sûresi, 24-25.

hakkında birkaç âyet daha zikrederek bu konuyu da kapatalım. Kur'an şöyle diyor:

"İlâhî gerçeklere karşı çıkanlara yıkım (olsun!) Allah, onların amellerini boşa çıkarmışar. Çünkü onlar, Allah'ın indirdiklerini çirkin gördüler; O da onların amellerini heder etti. Bunlar hiç kendilerinden öncekilerin akıbetlerini görmek için yeryüzünde dolaşmadılar mı? Allah, onları yerle bir etmişti. İşte kâfirlere gereken budur." [118]

Târihin Kur'an tarafından ele alınışının sebebi de şu âyet-i kerimede açıkça beyân ediliyor:

"Andolsun, onların tarihlerini (kıssalarını) açıklamada sâlim akıl sahipleri için birer ibret vardır." [119]

Ayet-i kerimenin de belirttiği gibi, Kur'an'ın tarihi hâdiseleri anlatmaktan maksadı, biz insanların geçmişten ibret almamız içindir. Bunun böyle olması, Allah'ın ahkâmının uygulanmaması hâlinde insanların başlarına neler gelebileceğini bizlere anlatmak içindir ve neredeyse Kur'an'ın yarısından fazlası tarihi hâdiselere (kıssalara) ayrılmıştır.

O halde Müslüman veya genelde bütün insanlar Kur'an'ı okurlarken, ateşe atılan Hz. İbrâhîm için gözyaşı dökeceklerine, onun neden ateşe atıldığını, o toplumda ilâhlaştırılmış kimselerin put heykellerini neden kırdığını düşünecekler ve ona göre ibret ve ders alacaklardır.

Târihçi

Târih ilminden bahsederken, şüphesiz tarihçiden de söz etmek gerekir. Çünkü tarihi ortaya koyan odur. Zaman içinde vuku bulmuş olan çeşitli hadiseleri, tarihi hâdise haline getiren veya tarih yapan, tarihçidir.

118 K.K. Muhammed Sûresi, 8-10.
119 K.K. Yûsuf Sûresi, 111.

Klasik anlayışa göre hadiselerin (olguların) bizatihi kendileri konuşur, tarihi oluştururlardı. *"Olguların doğrudan doğruya kendilerinin konuştukları söylenirdi. Bu elbette doğru değildir. Olgular, yalnızca tarihçi onlara başvurunca konuşurlar; hangi olgulara, hangi sıra ya da bağlam içinde söz hakkı verileceğini kararlaştıran tarihçidir. Olgu; çuvala benzer, içine bir şey koymadıkça dik duramaz."* [120] Yâni tarihçi olguları değerlendirmezse, olgular tarih olmaz. Olguyu tarih yapan tarihçidir. Bu bakımdan, tarihçi ile olgular arasında sürekli bir diyalog vardır veya olması lâzımdır. Târihçi, olguları yâni hadiseleri bilmeden onları nasıl yorumlayabilir? Fakat tarihçi şu güçlüklerle karşı karşıyadır: İnsanoğlunun binlerce yıllık geçmişinde, yine binlerce olgu yâni hadise vardır. Bunlardan hangisi tarihi hadisedir, hangisi değildir; tarihçinin fizyo-ideolojik yapısı, bütün hadiselerin yorumunu yapmaya elvermediği için, zorunlu olarak seçmeci durumundadır. Yâni olgular yığını içinden mecburen bir kısmını seçip yorumunu yapacak, onları tarihleştirecektir. Bu bakımdan, tarihçinin şahsiyet ve samimiyeti, tarihi mümkün mertebe doğru değerlendirmek bakımından çok önem arzetmektedir. İngiliz tarihçisi *Collin Wood*'un dediği gibi, *"Olguları incelemeden önce tarihçiyi incelemek"* [121] lâzımdır.

Yeni tarih anlayışının ışığı altında, artık tarihçi kuru bir nakilci olmaktan ziyade, değerlendiricidir. İstanbul'un fethinin nedeni, fethin nasıl cereyan ettiğinden, düşmandan kaç kişinin öldürüldüğünden veya Müslümanlardan kaç kişinin şehid olduğunun bilinmesinden daha önemlidir. Çünkü Fatih, Kostantiniyye'yi, emperyalist Batı Dünyasının iddia ettiği -maalesef bizde de hâla bu iddiada olanlar vardır- gibi, Bizans saraylarına hayranlığından, İstanbul Boğazı'nda eğlenmek için fethetmemiştir. O, bunu sadece ve sadece yüce Peygamber'in duasına nail olmak gayesiyle yapmıştır.

120 Carr, a.g.e. s.17.
121 Carr, a.g.e. s.32.

Târihçi, geçmişte yaşanmış olanı bugün de yaşanır hâle getirmektedir. Toynbee, bu konuda şöyle der:

"Modern Batılı tarihçilerimiz, Mısırlı İmparator İhnaton'u tekrar hayata kavuşturmaya çok iyi muvaffak oldular ve onlar da İhnaton'un Mısırlı çağdaşları gibi onun hakkında şiddetli hissiyât besleme meylini gösterdiler. Bununla beraber, tarihçilerinki İhnaton'un Mısırlı vatandaşlarının beslediği hissiyattan farklı değildir. Hayatı boyunca şiddetli polemik konusu olan ve tekrar diriltilen Mısırlı hakkında tarihçilerin fikirleri, gıdasını M.S. 14. asırda Mısır'ın Yeni İmparatorlar devrinde moda olan felsefî, dînî, siyâsî münakaşalarından değil fakat kendi yaşadıkları devrin cemiyetinde câri günlük münakaşa konularından alıyordu. Onlar *İhnaton* hakkında muvafık veya muhalif tavır takınırken hemen hemen aynen Lenin veya Hitler, Çörçil veya Franklin D. Rozvelt'ten bahsederken takınacakları tavrı takındılar. Başka bir deyimle İhnaton karşısındaki hissiyatlarına kendi çağdaşlarından en çok münakaşa konusu olanlar hakkındaki fikirlerinden bir şeyler kattılar ve bu, o hadde ulaştı ki, İhnaton'u adeta kendi sosyal muhitinden çıkarıp 20. asra naklettiler." [122]

Hemen hemen bütün sosyal ilimler, verilerini tarihten, yâni tarihçilerin yaptıkları ilimden aldıkları için tarihçilerin, tarihlerini yazarken çok dikkatli olmaları, gelişi güzel rivâyetleri tarih diye nakletmemeleri, eserlerini bazılarının hoşuna gitmek için yazmamaları gerekir. Buna dikkat edilmediği zaman, tarih yanlış öğrenildiği gibi, okuyucular da geçmiş insanlar hakkında, -bu yanlış tarihlere dayanarak- suizanda bulunabilirler.

Bunun içindir ki, tarihçileri uyarmak üzere, büyük Şâfii âlimi *Tâcuddin Subkî* (ö. hicrî 771) bu konuda şunları yazıyor:

"Târihle uğraşanlar, eserlerini yazarlarken, bazı insanları yüceltiler, bazılarını ise aşağıladılar. Bunu da, ya taassuplarından ya da

122 Arnold J. Toynbee, *Târih Açısından Din*, İstanbul, 1978, s.17.

cehâletlerinden yaptılar. Yahut da, güvenilir olmayan kaynaklardan rivâyet ettikleri için bu hataya düştüler. Bu şekilde hatalar yapmayan çok az tarih kitabı gördüm. Meselâ; hocamız olan ez-Zehebî'nin [123]- Allah onu affetsin- tarihi, ifrat derecede taassuplarla doludur. Şâfii ve Hanefi âlimlerinden bahsederken, bunlara fenâ bir şekilde dil uzatmıştır. Bu büyük âlim ve hafız böyle yaparsa, artık siz başkalarını düşünün!" [124]

Târihçimiz Subkî, hocası Zehebî'yi, sübjektif olmakla ya da eserlerini kendi görüşüne göre kaleme almakla suçlayadursun; vakıa odur ki, insanlar ister-istemez inançlarının, hiziblerinin tesirindedirler. Bu olgu, tarihçi için de böyledir. Târihçi istese de istemese de, belli bir görüş açısına sahiptir ve eserlerini ona göre yazmaktadır. Ne var ki, bu bağlamda tarihçileri iki kategoride mütalaa etme zorunluluğu ortaya çıkıyor:

1- Gerçekten belli bir görüşe inanmış ve o görüş açısı doğrultusunda araştırma yapan samimi tarihçiler. Bu tarihçiler, tarihi hadise ne olursa olsun, onu ele alırken kendi görüşlerine göre değerlendirirler. Dolayısıyla başka bir görüşe sahip olan tarihçi, -hadiseyi bildiğinden- bunları okuyunca yanılgıya fazla düşmez. Çünkü o da aynı hadiseyi kendi görüşüne göre izah eder.

2- Gerçeği bildiği hâlde, tarihçi haysiyet ve şerefini bir tarafa bırakarak, bazı makamlar elde etme uğruna, yanlış yazan münafık tarihçiler. İşte tehlikeli olanlar bunlardır. Bu gibi tarihçiler, her zaman bildikleriyle ters düştüklerinden, hırçın ve bağnaz

123 Esas adı Ebû Abdillah Şemsüddin olan Hafız Zehebî ya da İmâm Zehebî, aslen Meyâfarkîn'li/Silvan'lı olup, hadisçi ve tarihçi olarak meşhurdur. Hanbelî mezhebinden olan bu meşhur âlim, diğer mezheblere karşı olan taassubuyla bilinir. 748/1347'de vefat eden Zehebî'nin, *Târihu'l-İslâm* ve *Tezkiratü'l-Huffâz* isimli kitapları meşhurdur.

124 Tâcuddin Subkî, *Tabakâtu'ş-Şâfi'iyye*, Haleb, 1964, II, 22.

olurlar. Hiçbir aykırı görüşe tahammülleri yoktur. Bulunan belgeler ışığında bir tarihçi yeni bir görüş ortaya atınca, yaygara koparırlar, *"Rejimimiz elden gidiyor, devletimiz yıkılıyor!"* diye. Oysaki tarihi gerçeklerin söylenmesinin rejim açısından tehlikesi nedir? Meğerki bu rejim gayrimeşru olsun, zorba bir sistem olsun, insanlarını kandıran güdümlü bir devlet olsun! Yok, rejim meşru, devlet de sömürücü ve sahte değilse, tarihi gerçeklerden söz edilmesinden neden korkulsun?

Târihe Müslümanca bakış nasıl olacak, sorusuna gelince:

Kanaatimize göre, Müslüman tarihçi, elden geldiğince tarihi hadiseleri gerçek yönüyle ele alıp okuyucularına arzetmelidir. Resmi makamları memnun etmek için tarihi tahrif etmek, Müslüman tarih yazıcılığıyla bağdaşmaz. Örnekleyecek olursak: Asr-ı Saadet dediğimiz Peygamber dönemi nasıl bizim tarihimizse, Emevîler, Abbâsîler ve nihayet Osmanlılar da bizim tarihimizdir. Velev ki icraatlarında birçok gayr-i İslâmî unsurlar bulunsun! Bizler o devirlere ait olan kültürün mirasçılarıyız. Dolayısıyla geçmişimiz olan o dönemleri dışlama yerine, onların hatalarını tesbit edip söylemeliyiz ki aynı hatalara bizler de düşmeyelim. Bunu yaparken de illa da eksiklerini bulalım diye bir gayret içine de girmemeliyiz. Fakat varsa -ki vardır- bu eksiklikleri hiç çekinmeden yazmalıyız. Başka türlü bir davranış tarihi gerçeklere karşı başka bir bağnazlıktır.

Bu nedenle tarihçi-toplum etkileşimi kaçınılmazdır.

Târihçi, toplumun bir ferdi olduğu için onlarla zorunlu bir iletişim içindedir. Toplumun tarihçi üzerindeki tesirinden ziyade, tarihçinin toplum üzerindeki tesiri söz konusudur. Bir başka deyişle, toplumları şahsiyet sahibi yapan öğelerden birisi de tarihtir. Bir toplum, şahsiyetli tarihçilere sahipse, o toplum kalkınmış toplumdur; yok aynı toplum tarihi, dalkavuk, menfaatperest, makamperest, korkak tarihçilerden öğreniyorsa o toplum hem geridir hem de geri kalmaya mahkûmdur.

Gayrimüslim tarihçiler (müsteşrikler), İslâm tarihlerini üslupsuz ve tenkitsiz bulurlar. Onlar kendi yönlerinden haklıdırlar. Çünkü onların inançları, topluma bakış tarzları, duyuşları, Müslüman tarihçininkinden farklıdır ve bu farklılık tabiidir. Dolayısıyla, Müslüman tarihçinin yetiştiği, yaşadığı ortama yabancı olduğundan kolay kolay onları anlayamaz.

Müsteşriklerin, İslâm tarihçilerinin üslubunu beğenmemelerini biraz da bu müsteşriklerin Arabça'ya olan yabancılığına bağlamak lâzımdır. İslâm tarihçisi, edebiyat yapmaktan ziyade tarihi olayı nakletme çabasındadır. Lamartine ve E. Renan gibi edebî cümle kurma endişesinden ziyade, İslâm tarihçisinde mümkün mertebe olayı doğru nakletme çabası mevcuttur. Fakat bu, İslâm Târihçileri'nin eserlerinde edebî bir yön olmadığı anlamına gelmez. Bu eserlerde edebiyat görmemek sadece anlayış farklarından ileri geliyor.

İslâm Târihçileri'nin tenkidçi olmadıklarını umumileştirmek de doğru değildir. Meselâ; İbn Haldun bugün için çok az tarihçinin yapabileceği bir tenkidle yazmıştır. O'nun Mukaddimesi bunun en canlı misalidir. Bugün tarih ilmi çerçevesinde Mukaddime'nin tarih felsefesine kazandırdıkları küçümsenemeyecek derecededir. İslâm Târihçileri, *el-Kafiyeci* ve *es-Sehâvî* aynı şekilde eserlerini tenkidçi olarak yazmışlardır.

Fakat klasik İslâm tarihçisi yukarıda belirttiğimiz gibi tenkidçi olmaktan ziyade nakilcidir. Bu biraz da tarihçinin, tenkidle hakikati tahrif korkusuna bağlanabilir. Müslüman tarihçi, kolay kolay hüküm vermez. Olayın teferruatını anlatır ve hükmü okuyucuya bırakır. Dolayısıyla tarihi bir araştırma yapmak isteyen bir kimse kendini olayın içinde bulur, Taberî'nin hükmü karşısında değil. Eğer öyle olsaydı, yâni Müslüman Târihçi hüküm verseydi veya verdiği olayın yorumunu yapmış olsaydı, bugün doğruyu seçme hürriyetinden mahrum kalabilirdik. Çünkü tarihçi eserine tenkidle başlamış olsaydı, kendi

hükmüne uyan rivâyetleri alacak, gerisini almayacaktı. Nitekim öyle yapanlar da olmuştur.

Zaten hem dünün hem de bu günün müsteşriklerinin içine düştükleri hata da budur. Maalesef bugünkü İslâm tarihçilerinin bazıları da bu hataya düşmektedirler. *"Avrupalı müsteşriklerin dediği doğrudur"* hükmü bu tarihçilerde teamül halini almıştır. Bu biraz da Avrupa Hıristiyan âleminin, mevcut İncillerin yazıldığı eski dil olan Yunanca İncillere değil, daha sonraki dönemde Latince yazılmış İncillere itibar etmelerine benzer. Müsteşriklerin gayesi belli olduğu için yâni araştırmaları şartlı olduğu için bu yola başvurmaları tabiidir. Müsteşrikler icabında en zayıf rivâyetleri alır ve doğrularını terk edebilirler. Ve böyle de yapmaktadırlar. Bazen hiç itibarı olmayan bir tarihi, çalışmalarında kaynak olarak kullanıyor ve bu yolla İslâm tarihini, dolayısıyla İslâm'ı tahrife yelteniyorlar. Müsteşriklerle aynı eğilimlere sahip Müslüman tarihçiler de, müsteşriklerin fazla itibar edilmeyen kaynaklardan istifade ederek yazmış oldukları tahrifçi kitapları kendilerine kaynak olarak alıyorlar. Bunun neticesinde Müslümanlar, kendi tarihlerini ve kültürlerini yanlış öğreniyorlar.

Târihçi Tarafsız Olabilir mi?

Görülüyor ki tarih, tarihçiye göre değişmekte ve farklılıklar taşımaktadır. Böyle olduğu için de tarih, hadiselerin olduğu gibi nakledilmesiyle oluşmamaktadır. Her hadise, öncelikle tarihçinin yorumundan geçmekte, o zaman da tarihçinin tarafsızlık ilkesi kaybolmaktadır. "Sübjektif mânâda tarihçi; içinde yaşadığı zamanın ve bölgenin mahkûmudur. [125]

Aslında, idealde tarafsız olduklarını iddia eden tarihçilerin hiçbirisi gerçekte tarafsız (objektif) değildir; olamaz da. Tekrar ediyoruz; vakıa

125 Arnold J. Toynbee, *Târihçi Açısından Din*, s. 17.

olarak değiller; yoksa idealde bütün tarihçiler objektiftir. Ancak gerçek, bunun böyle olmadığını gösteriyor. İnsanın fizyo-ideolojik yapısı buna elverişli olmadığı gibi; materyal ve ortam değişikliği de ister istemez objektif tarihçiyi sübjektif yapmaktadır. Bir misal verelim: Filistin'de Müslümanlarla Yahudiler arasında cereyan etmekte olan savaşın yıllar sonra değişik tarihçiler tarafından ele alındığını farz edelim. Yahudi tarihçi, Siyonist İsrail devletinde yetiştiği için meseleye o açıdan bakacaktır. Yâni Müslüman çocuklarının, kadınlarının bombalarla şehid edilişini kitabında kahramanlık olarak gösterecektir. Çünkü yetiştiği ortam, aldığı kültür ve Dünyaya hâkim olma ihtirası, onu o şekilde düşündürtmektedir. Aynı olaya Müslüman tarihçiler farklı, İslam Dünyasına yaptığı saldırıları yeni bir Haçlı seferi olarak ilan eden ABD Başkanı Bush'un tarihçileri daha farklı bakacaklardır.

Bu tarafgirliğin en büyük sebebi de yorumdur; tarihçiler arasındaki yorum değişikliğidir. Biraz cesur davranırsak, *"Târih yorumdur"* diyebiliriz. Çünkü tarihin materyali olgu ve vesikalardır. Daha da daraltırsak, olguları hâvi vesikalardır. Bu vesikalar; arkeolojik buluntular, kronikler ve arşivlerdir. Fakat yeraltındaki kitabeler olsun, arşivlerde saklanmış vesikalar olsun, ancak tarihçinin ele alışından ve yorumundan sonra tarih olurlar. Değilse, o kitabelerin sâir taşlardan; arşiv vesikalarının da gazete parçalarından farkı olmaz. Bir misal verelim:

26 Zilhicce 1325/16 Ocak 1908 tarihinde, Pekin'de bir olay oldu. Olay, Pekin'de açılan Pekin Hamidiyye Üniversitesi'nin açılışıydı. Sultan II. Abdülhamid adına, Çin Müslümanları bir üniversite yaptırmışlardı.[126] Olay bu. Fakat olayın bu haliyle kalması konuyu sadece arşiv tozları içindeki vesikalarda yazılı olarak bırakır. Ama bu olaydan 60-70 sene sonra bizim bu konuyla ilgili arşiv vesikalarını bulup değerlendirmemiz,

126 Olayın ayrıntıları için bk: İhsan Süreyya Sırma, *Çin Müslümanları ve Çin'e Seyahat.*

olayı *"tarihi olay"* şekline dönüştürmüştür. Demek ki her olay, tarihi olay niteliğine dönüşmüyor. Bu durum, olayın değersizliğinden değil, tarihçinin ele almayışından ileri gelmektedir.

Her ne kadar tarihçi Subhi Edhem, *"Müverrih, şahsın üzerinde şâyan-ı takdîr bir tesir icrâ eden vak'aları değil, cemiyetin hayat-ı umumiyesi üzerinde esaslı nüfuzlar yapan vakayii ta'dâd, tahlil ve mukayese eder"* [127] diyorsa da, diğerleri gibi bir insan olan tarihçi de, kendi üzerinde tesir icrâ eden vak'alara bigâne kalamayacağı gibi, kolay kolay onların tesirinden de kurtulamaz. Nitekim fiilen buna imkân yoktur. Fakat buna rağmen, yâni tarihçi kendi açısından önem arzeden hadiselerin tesiri altında olmasına rağmen, bu olgu onun toplumun genelini ilgilendiren hadiselere bakmasına, bu hadiseler arasındaki ilişkileri araştırmasına mani değildir. Kaldı ki tarihçi, önce kendisi ile yâni toplumu ile ilgili hadiseleri bilmek zorundadır. Kendi çevre ve toplumunu bilmeyen tarihçiler, başkalarını nasıl anlayabilir ki?

Görülüyor ki, olguların tarihleşmesi tamamen tarihçiye kalmıştır. Ve ne yazık ki, tarihçinin gözünden kaçan -belki çok önemli- olgular, tarih olamamakta, arşiv veya kütüphane tozlarıyla birlikte çürüyüp gitmektedirler. *"Bu bakımdan tarihçinin iki görevi birden vardır: Az sayıdaki anlamlı olguları bularak onları tarihin olgularına dönüştürmek ve pek çok olguları tarihi değildir diye bir kenara bırakmak"*tır diyor Carr. [128] Fakat olgular arasındaki bu seçim, tarihçiden tarihçiye değişmekte ve bu, maalesef tarihçiyi tarafgir yapmaktadır. Vesika ve olgular, bu şekilde tarihçiye mahkûm olduğu için, tarihçi onları dilediği gibi değerlendirmektedir. Değerlendirmelerin farklılığı, tarihçinin tarafsızlığını da ortadan kaldırmaktadır. Nitekim Batı tarihçilerinin *"Kızıl Sultan"* dediği Sultan Abdülhamid, İslâm tarihçilerine göre, Müslümanların halifesidir.

127 Subhi Edhem, *Târih ve Müverrihler*, İstanbul, 1911, s. 16.
128 A.g.e. s.21.

Bir başka misal verelim:

Bilindiği gibi 1974 yılında Türkiye ile Kıbrıs Rum Yönetimi arasında Kıbrıs Savaşı oldu. Farz edelim ki, iki asır sonra dört tarihçi bu olayı incelesin. Bu dört tarihçiden biri Türk, biri Yunan, biri Japon ve bir diğeri de Fransız olsun. Şüphesiz bu tarihçilerin kullanacakları resmi evrak, arşiv malzemeleri ve tarih kitapları ayrı ayrı olacaktır. Türk tarihçisi evvel emirde Türk kaynaklarından istifâde edecek ve Türk tezini savunur duruma düşecektir. Yunanlı tarihçinin araştırması bunun tamamen aksi olacaktır. Hele Fransız veya Japon tarihçinin bu konuda varacakları netice çok daha başka olacaktır.

Meselenin başka bir yönü de vardır. Bu da; çeşitli kültürlerin tarihçi üzerinde yaptığı tesirlerdir. Nitekim bütün eğitimini yabancı bir ülkede yapmış olan bir tarihçinin yetiştiği memleketin kültürüne göre meselelere bakması tabidir. İş böyle olunca, kendi memleketinin tarihini incelerken, sübjektif olduğundan (Yabancı kültürün tesirinde kalarak) hataya düşecektir. Bu hatasının farkında olmasa bile müdafaaya kalkışacaktır.

Misâl olarak diyelim ki, küçük bir Müslüman çocuğu, bütün tahsilini Avrupa'nın bir memleketinde yapmaktadır. Bu çocuk, -daha sonra bir tarihçi olacaktır- Türkçe ya da Arapça bilmediği için, İslâm tarihini, tahsilini yaptığı ülkenin dilinde yazılmış olan kitaplardan öğrenecek, icabında Avrupalılar gibi Osmanlı Devleti'ne *"Emperyalist Devlet"* diyecektir. Gerçi Avrupalı tarihçiler hangi memleketin tarihini inceleyeceklerse önce o memleketin dilini öğrenirler; fakat başlangıçta aldıkları tarih formasyonu, onları olaylara belli bir çerçeveden bakmaya adeta zorlamaktadır.[129] Bunun sebebi her zaman kötü

129 Bunu somut bir misalle söylemek için bir hatıramı nakledeyim. Paris'te ilkokul öğrencisi Müslüman bir çocuğa hususi olarak *"İslâm Târihi"* dersi verirken, bu çocuk devamlı olarak İslâm, İran, Türk, Arap düşmanlığını ortaya koyuyor ve bu kelimeleri duyunca küfür edilmiş gibi oluyordu.

niyet de değildir. İçinde yetiştiği kültürün insanı etkilemesi tabiidir. Bunun için değil midir ki Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: *"Her çocuk İslâm üzere doğar, fakat anne-babaları onu Hıristiyan, Musevi veya Mecusi yapar."* Bugün, anne-babaların yerini eğitim müesseseleri aldığına göre, bu eğitimin vereceği bakış açısı ne ise, tarihçi de eserini o etkiyle yazacaktır. [130]

İşte bu karışıklıklar nedeniyle tarihi olayların gerçek yüzünü tesbit edip ortaya koymak gerçekten güçtür.

Saltanat kavgaları, ihtilâller, savaşlar için de aynı şeyler söylenebilir. Geçmişte yapılmış bir ihtilâli öven kaynaklara rastladığımız gibi kötüleyen kaynaklara da rastlıyoruz.

Bundan dolayıdır ki, bir tarihçinin, mümkün olan en iyi neticeye varabilmesi için iyi bir usûle sahip olması gereklidir. Metodu olmayan tarihçilerin eseri bir romandan farksız olur. İlmi değeri olmadığı için kaynak da olamazlar.

İşte büyük İslâm Târihçisi İbn Haldun tarihçilere, bu gibi hatalara düşmemeleri için şu tembihatta bulunmuştur:

> Bana dedi ki: "Benim öğretmenim Müslümanların tarihini böyle anlatmıyor. Müslümanlığın ilk şartı namaz değil, dört kadınla evlenmektir." Böyle yetişmiş bir çocuk İslâm tarihi üzerinde nasıl objektif araştırma yapabilir?

130 Bir Romen tarihçisinin bana söylediği bir cümle, gerçeği ne kadar güzel ortaya koyuyor: Ben kendisine 19. asır üzerinde çalıştığımı söyleyince O: "Ben de 19. asrı çok seviyorum. Fakat o asır üzerinde araştırma yapmıyorum. (*Târih*çi bunları söylediğinde, Romanya'da Komünizm rejimi vardı.) Şayet yaparsam objektiflik vasfımı kaybederim. Zira 19. asır tarihi ile uğraşsam her olaya Marksist bir gözle bakmaya mecburum. İçinde yaşadığım toplum, beni buna zorluyor. Fakat ben biraz objektif tarihçi kalmak için 18. asrı geçmiyorum." (Romen tarihçisi ile olan bu konuşmamız, 1976 yılında olmuştu. Yâni Çavuşesku iktidarı, en güçlü dönemini yaşıyordu. Ve bilindiği gibi 1989 yılında, bu acımasız diktatörlük de yıkıldı gitti.)

"Bundan dolayı bu ilimle meşgul olanlar, sosyal kaide ve kanunları, varlığın tabiatını ve kavimlerin ülke ve asırlarını, hallerini, akide, din ve mezheblerin ve diğer hallerin değişmekte olduğunu ve bu hallerin, değişmelerin tesirlerini bilmeye, bunların geçmişteki hal ve durumları ile hal-i hazırdaki durum ve halleri arasındaki farklılıkları ve birbirine uygun olan ve olmayan yönleri anlamaya, hal ve hadiselerin birbirinden farklılıklarının sebep ve illetlerini incelemeye, devletlerin, milletlerin ve dinlerin usûl ve kaidelerini, başlangıç hallerini ve meydana çıkışlarının sebeplerini ve değişmelerini icabettiren âmilleri, bu devletleri idare edenlerin hallerini ve haberlerini bilmeye muhtaçtır. Bu incelemeler sayesinde tarihçi, her hadisenin sebeplerini ve her haberin asıl ve mahiyetini anlar. Naklettiği haberleri, elindeki ölçü ve usullerle karşılaştırır, bu kanuna uygun ve bu kaide ve kanunlara göre cereyan etmiş ise haber doğru sayılır. Yoksa uydurma telakki olunarak bir tarafa atılır." [131]

İbn Haldun'un yukarıda tavsif ettiği ölçüde tarihçi bulmak hakikaten güçtür veya en azından sayıları çok azdır. İbn Haldun'un bu kadar ağır şartlar ileri sürmesi, onun *"uluorta"* kitap yazanlara karşı olan kızgınlığından ileri gelmektedir. İbn Haldun, kızgınlığını şöyle ifâde ediyor:

"Târihçiler, Allah'ın Kitabı'nı tefsir edenler ve rivâyet üstatları, naklettikleri haber ve rivâyetlerin doğru veya zayıf olduğunu incelemeden, yalnız nakil ve rivâyetlere güvenerek aktardıkları, kanun usûl ve benzerleri ile karşılaştırmadıkları, hikmet ve felsefe bakımından incelemedikleri ve varlık (Kâinat)ın tabiat ve kanunlarına göre ölçmedikleri, naklettikleri haberler üzerinde dikkatle düşünerek haber verilen hadise ve olayların vukuunun mümkün olup olmadığına inanarak nakletmedikleri için çok yanılmışlar ve doğru yoldan saparak

131 *Mukaddime*, Milli Eğitim Bakanlığı Tercümesi, s.65-66.

vehim ve hata çöllerinde yollarını kaybetmişlerdir. Bilhassa mal, para ve askerlerin sayısını hikâye ettiklerinde akla uymayan pek çok sözler sarfetmişlerdir ki, bunları akıl, tabiat, kanun kaidelerine göre incelemek zarureti vardır. Bu şekilde incelediğimiz vakit bu sözlerin yalan olduğu görülür." [132]

Günümüz tarihçileri arasında İbn Haldun'un istemiş olduğu bütün vasıfları taşımasalar bile, artık onu memnun edebilecek tarihçiler vardır. Zaten insaflı davranarak söylersek, İbn Haldun'un tavsif ettiği bir tarihçiyi bulmak çok zordur. Ne var ki, günümüzde öyle tarihçiler yetişmeye başlamıştır ki, bunların üstün vasıflarını İbn Haldun bile belki düşünememiştir. Bu belki de çağdaş teknolojinin tarihçiye bahşettiği sayısız imkânlardan kaynaklanıyor olabilir. Nitekim bugünün tarihçisi dilerse Dünyanın öbür ucunda bulunan bir elyazmasına veya hiç olmazsa mikrofilmine sahip olabiliyor ki, bu olgu İbn Haldun'un zamanında düşünülemezdi bile...

Bir hususu daha belirtmekte zaruret vardır: Bu husus, bazı çağdaş tarihçilerin klasik tarihçilere olan insafsızca saldırılarıdır. Meselenin biraz detaylarına indiğimizde görüyoruz ki, çoğu kez sathi olan bu tenkidler, sun'i bir zorlama; tabir caizse *"tenkit etmiş olmak için tenkit"*ten ileri gidememektedirler.

Bu çağdaş (!) tarihçilerin içine düştükleri büyük yanlışlık, modernliği ya da bilimselliği, mazinin mutlak tenkid ve dışlanmasında aramalarıdır. Sanki geçmişin bir âlimini -onun içinde yaşamış olduğu ortam ve şartları düşünmeden- tenkid etmek, bilimselliğin veya modernliğin veyahut günümüzün münevver-cahil herkesin dilinden düşürmediği ve aslında ne olduğu da çoğu kez bilinmeyen çağdaşlığın ön şartı olarak kabul edilmiştir.

Bizim bir nevî kompleks olarak telakki ettiğimiz bu hastalık, sadece günümüze has da değildir. Denebilir ki, Tanzimatla beraber

132 *Mukaddime*, s.19.

Müslüman âlimlerin de umumen ve Osmanlı münevverlerinde de hususen görülmeye başlanan *"Batılı olma"*, *"Batılılaşma"* hastalıklarının ortaya çıkarttığı sosyal bir meseledir.

Meselâ, modern tarihçi olma kasıt ve iddiasıyla görüşlerini açıklayan tarihçi Subhi Edhem, klasik tarihçilere hiçbir ayırım yapmadan şu tutarsız saırlarıyla saldırıyor:

"Eski müverrihler, iyi bir tarih âlimi olmaktan ziyâde havai birer san'atkâr idiler. Hatta son asırda bile (19. yüzyılı kastediyor) tarih âlimleri arasında bu gibi zatlara tesadüf edilmektedir. Bugün ise tarih, san'atkârların değil, mütefenninlerin, âlimlerin, filozofların eseridir. Her şeyde olduğu gibi, tecrübe kuvveti, hayal kuvvetini daima ezmek kabiliyetindedir." [133]

Burada *"eski müverrihler"* diye bir tabir kullanarak geçmişin bütün tarihçilerini mahkûm eden Subhi Edhem'e katılmak mümkün olmadığı gibi, onun böyle bir ifâde kullanarak selefimiz olan ve eserleri sayesinde geçmişin tarihi üzerinde birazcık bilgi sahibi olduğumuz tarihçilere karşı takındığı bu tavrı, cürüm olarak nitelendirmemiz lâzımdır. Onun bu cürmü işlemesinin sebebi de, çalışmasını yaparken sadece Batı kaynaklarından yararlanması ve maalesef onların dahi birçok yönlerini anlayamamasından ileri geliyor. Meselâ onun yukarıda zikretmiş olduğu, *"Bugün ise tarih, san'atkârların değil, mütefenninlerin, âlimlerin, filozofların eseridir"* cümlesi hiçbir şey ifâde etmemekte, *"âlimler"* derken kimleri kastettiği anlaşılamamaktadır. Onun *"eskiler"* dediklerinden; meselâ Taberî, İbn Sa'd, Tağriberdî, İbnu'l-İmâd vs. gibi tarihçiler, âlim değil de ne idiler?

İşte bütün bunlar, Batı'ya karşı olan aşağılık kompleksinin münevverimizde olan tesirinden kaynaklanıyor. Nitekim söz konusu ettiğimiz Subhi Edhem, bu konudaki sözlerine şöyle devam ediyor:

133 *Târih ve Müverrihler*, s.7.

"Latin münevverlerinden Tacite, tarihi, edebiyatın mühim bir kısmını teşkil eden belâğat ve hitâbet sırasına sokuyor. Bazıları da tarihin güzel bir "ahlâk kitabı" olduğunu iddia edecek kadar düşünce ve nazariyelerinde inâd gösteriyor." [134]

Şayet tarihçimiz Subhi Edhem, biraz yorulmayı göze alarak kütüphanelerimizi araştırmış olsaydı, Müslümanlarda, belagat ve hitâbetin ve tabii ahlâkın tarihten ayrı birer ilim olduklarını görecek ve bu birbirinden ayrı ilim dallarında, Müslümanlar tarafından yazılmış olan binlerce kitabı müşahede edecekti. Ne var ki biz, masamızın üzerindeki kitaplardan başka bir kitaba bakma ihtiyacı duymadığımız için her ilimde olduğu gibi, tarih ilminde de kuru bir taklitçilikten ileri gidemiyoruz.

Târihçilerin Yazım Zorluğu

Şunu acı bir gerçek olarak kabul edelim ki, kaleme alınması konusunda ister sosyal, ister fen bilimlerinde olsun, tarih kadar zor olan hiçbir ilim dalı yoktur.

Pozitif bilimler denen fen sahasında, tecrübî veriler size neyi veriyorsa, onu yazıyor ve de yorum yapamıyorsunuz.

Sosyal bilimciler de, -tarih hariç- hemen hepsi, yorum ve araştırmalarında fazla zorlanmazlar. Bir felsefî teori ya da psikolojik bir varsayım, hiç kimseye dokunmayacağı için, kolayca ortaya konulabilir.

Târih içinse durum farklıdır.

Târihçiler, tarih yazarlarken birçok zorlukla karşı karşıyadırlar. Bu zorluklar, sadece içinde bulundukları düzenden de kaynaklanmıyor. Meselenin siyasi boyutları olduğu kadar, fiziki boyutları da vardır. Fiziki boyutlar derken, tarihçinin imkân ve imkânsızlıklarından söz etmek istiyoruz.

134 *Târih ve Müverrihler*, s. 7.

Şurası muhakkaktır ki, taşrada yaşayan ve buradan ayrılması çok ağır şartlara bağlı olan tarihçiler ile her tarafı kütüphane ve arşivlerle dolu bir şehirde yaşayan tarihçiler arasında fizikî imkân bakımından oldukça fark vardır. Taşralı tarihçinin bu kaynaklara ulaşması çok sınırlıdır. Böyle olunca da, bazı kaynakları, imkânı elverirse para ile elde etme yoluna gidecektir ki, bu da başka bir zorluktur.

Fakat tarihçiyi rahatsız eden esas zorluk, resmi tarih zihniyetidir. Eğer bir memlekette tarihçilere, *"Bütün yazacaklarınızı şu görüş ve ilkeler doğrultusunda yazacaksınız; ilkelere ters düşen hadiseler varsa onları örtbas edeceksiniz!"* deniliyor ve tarihçilerin yüzde doksan dokuzu da *"evlâd u iyâl"* kaygısıyla bu yöntemle tarih yazıyorsa, artık o memlekette ne tarihten söz edilir ne de tarihçiden! Böylesi tarihçiler, yarı resmî gazeteciler olmaktan daha öteye gidemezler...

Târihi kaynaklara siyasi otoritelerin etkisi olduğu da keza doğrudur ve tarihçiler, özellikle devletlerin denetimlerinde olan kaynaklardan istifâde ederlerken, hayli bağımlı durumda bulunmaktadırlar. Bilhassa devlet arşivleri böyledir. Dünyanın her tarafında, *"tarihçilere kapalı"* ve *"tarihçilere açık"* arşivler mevcuttur. Bunun daha fenası da, bu kabil gizli arşiv ve vesikaların bazı tarihçilere açık, diğerlerine kapalı olmasıdır. Şayet tarihçi veya tarihçiler, arşivden alacakları belgeyi, o devletin siyasetine yararlı bir biçimde kullanacaksa, hem belgeler arz edilir, hem de en büyük kolaylıklar, imkânlar hazırlanır onlar için... Hatta televizyonlarda bile programlar yaptırılır bu tarihçilere. Fakat arz ettiğimiz gibi bu tarihçiler, tarihlerini yazarlarken, tarihi gerçeklerden ziyade, devletin çıkarlarını düşünme mecburiyetindedirler. Bunlara resmî tarihçiler, yazdıkları tarihlere de resmi tarihler diyoruz.

Bu gibi tarihlere ne derece güvenilir diye sorulabilir. Bu sorudan önce şunu sormak lâzım: Kaç kişi bu tarihlerin uydurma olduğunu biliyor? Sıradan vatandaşlar bir yana, kaç samimi tarihçi ortaya çıkıp

"Bu tarihler yalan söylüyorlar, hadiselerin gerçekleri şöyledir!" diye haykırabiliyor? Hele bir ortaya çıksınlar, dokuz köyden kovarlar onları... Üstelik *"Demokles'in kılıcı"* gibi gerçek tarihçilerin önüne konmuş olan yapay unvanlarla satın almaya, başaramazlarsa hiç olmazsa pasifleştirmeye çalışırlar.

Bunun içindir ki, Müslüman ülkelerde -tabii geri bırakılmış diğer ülkelerde de-, tarihin tahrifi maalesef had safhadadır. Bin sene önceki tarihlerin yazmış olduğu gerçekleri, bugünkü tarihçilerimiz -müstesnalar hariç tabii- göz ardı etmede, gönül nasıl bir tarih istiyorsa öyle tarihler uydurulmaktadır.

Meselâ, Osmanlının bağrına bir hançer gibi sokulan Tanzimat Fermanı hâla bu ülkenin okullarında, tarih kitaplarında, bir zafer, bir terakki olarak okutulur. Belli bir zihniyetin havariliğini yapan tarihçiler (!), kalben bağlı oldukları Batı gücenmesin diye Tanzimat'ı göklere çıkarırlar. Neden? Çünkü Tanzimat hareketinin bir tek gayesi vardı: Gayrimüslimleri Müslümanların seviyesine çıkarmak... Ne yazık ki bununla da kalınmadı. Azınlıklar, bu Tanzimat sayesinde öylesine haklar elde ettiler ki, aradan 170 sene geçmiş olmasına rağmen, bazı konularda Müslümanlar onlar kadar hak sahibi değildirler.

İşte Tanzimat'ın özelliği budur ve bundan dolayıdır ki ülkede dine bigâne olanlar bu harekete büyük bir şevkle sahip çıkıyorlar.

Şükür ki, yobaz tarihçilik artık -yavaş da olsa- kalkıyor. Klasik Batı hayranlığının kurbanı olan bazı yerli tarihçiler, hâlâ yaşamlarını ve bu yaşamlarına bağlı olan acımasız ve ön yargılı düşüncelerini ve *"tarihi kendi tekellerinde görme"* alışkanlıklarını sürdürüyorlarsa da, bu tekelci tarihçilik geleneği de yıkılmada; resmî ve kısmen uydurma olan hurafeler tarihi, yerini gerçekçi, vesikalara dayalı, duygusallıktan uzak, *"her şey Batı için!"* endişesinden kurtulmuş, yepyeni ve zinde bir tarih anlayışına terketmededir. Bazı yaşlı tarihçiler bunu hâla kabullenmeyip, deve kuşu misâli başlarını kuma sokup, feryad etmelerine

rağmen... Zaten onlar, Batı'yı da anlamadılar. Zira anlamış olsalardı, ne anladıklarını herhalde bize de anlatırlardı.

Bu yaşlı tarihçilerden, bana da hocalık yapmış olan birinin sözlerini hatırladıkça ilim adına utanç duyuyorum:

"İhsan! Sen hata ediyorsun! Hocaların hatalı bile olsa, onları asla tenkid etmeyeceksin! Onlar ne dediyse, ne yazdıysa kabul edeceksin! Kabul etmesen bile, sesini çıkarmayıp tenkid etmeyeceksin!"

Hocam'a şu itirazda bulunmuştum:

"Ya hocalarımızın hata yaptıklarını vesikalarla tesbit etsek; yâni vesikalar, 'senin hocan yanlış biliyor!' dese, yine de susalım, yazmayalım, tenkid etmeyelim mi?"

Hocam, *"evet!"* demişti, *"susacaksın, tenkid etmeyeceksin!"*

Buyurun, Târih Kurumu üyesi bu hocanın hikmetli sözlerini, tarih metodolojisi olmak üzere hep beraber beynimize nakşedelim; ne acı!

Fakat bu resmî tarihçiler istemese de, gerçek tarihçiler ve gerçek tarihçilik ufukta belirdi; her gün biraz daha yaklaşmada...

Müslümanlarda Târih İlminin Başlaması

Gayesi; her türlü câhiliye adet ve inancına karşı bir inkılâb olan İslâm, Mekke'de doğdu. Bir Kur'an tabiri olan *"cahiliye"*, kısaca Allah'a zıt olan inanç sistemi ve hayat nizamıdır. Yâni Câhiliye dönemi, İslâm öncesi Mekkesi'nde, temeli puta tapıcılık olan dini yaşantının adıdır.

Ne gariptir ki, tüm bu câhiliye Dünyasını İslâmî inkılâbla yıkacak olan insan; ümmî yâni okuma-yazması olmayan bir insandır. Ve Dünyayı sarsacak olan bu inkılâbın sahibi ümmî insana Allah tarafından gelen ilk vahiy, ilk emir, *"Oku!"* emir ve âyetidir. Bu âyet, kalemin de övgüsünü yapıyordu. [135]

135 K.K. Alak Sûresi, 1-4.

O halde, tarihin ilk belirtilerini bizzat Kur'an-ı Kerim'de görüyoruz. Çünkü Kur'an, insan hayatının sadece manevi yönünü değil, tüm sosyal hayatının temel çizgilerini taşıyordu ki, bunlar tarihle çok yakından ilgilidir. Kur'an müminlere geçmiş kavimlerin incelenmesini, bunun için de seyahatlerin yapılmasını emrediyordu. Allah Teâlâ da:

"De ki: Yeryüzünde dolaşın; Allah'ın yaratmaya nasıl başladığını bir görün. İşte Allah aynı şekilde âhiret yaratmasını da yapacaktır. Doğrusu Allah, her şeye kadirdir" [136] âyetiyle insanların yaradılışı düşünmelerini emrediyordu.

Yukarıdaki bölümlerde, tarihin nasıl insanın yaratılışıyla başladığına temas ettiğimiz için, burada aynı konuyu tekrarlamayacağız.

Allah, Kur'an-ı Kerim'in başka bir yerinde de şöyle buyuruyor:

"Ey Muhammed! De ki: "Yeryüzünde dolaşın da daha öncekilerden çoğu putperest olanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın." [137]

Bu âyette, eskiden beri hakk ile batıl davasının devam ettiği, batıl taraftarlarının daima çoğunlukta olduğu ve fakat daima bu çoğunluğun hüsrana uğratıldığı belirtiliyor.

Bir diğer âyette de Dünyayı fesada uğratan yalancıların sonunun ne olduğu hakkında bilgi edinmek için Allah yine seyahati emrediyor:

"De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın, sonra da, yalanlayanların sonu nasıl oldu bir bakın." [138]

Bu âyet-i kerimelerin muhatabı Hz. Muhammed (s.a.s) ve dolayısıyla Müslümanlar ve tüm insanlıktı. O halde, bu sürecin anlaşılabilmesi için ilk muhatabın hayatı (sünneti) iyi değerlendirilmelidir. Onun Sünneti ise, İslâm tarihinin Peygamber devrinden başka bir şey değildir. Bundan dolayı Kur'an ve Sünnet en güzel bir şekilde muhafaza edilmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

136 K.K. Ankebut Sûresi, 20.
137 K.K. Rûm Sûresi, 42.
138 K.K. En'âm Sûresi, 11.

Daha Hz. Peygamber (s.a.s)'in zamanında hadislerin yazıldığına dair kesin rivâyetler vardır.[139] Fakat yazılı veya sözlü olarak daha sonraki devre intikal eden bu hadis-i şerifler kronolojik olmaktan ziyade, Resûlullah'ın Sünnetini parça parça anlatan metinlerdi.

Bu metinler dışında, sahabeler, Resûlullah Efendimiz (s.a.s)'in savaşlarını da dilden dile anlatarak bir sonraki nesle aktardılar ki, bunlardan *Meğazi* (Hz. Peygamber'in Savaşları) dediğimiz kitaplar meydana getirildi. Bunun için, hadislerin toplanması ve tedvini, İslâm tarihinin ilk malzemelerini oluşturdu ki bu çalışmalar, Hicrî birinci yüzyılda yapıldı. İslâm öncesi tarihi hadiseler ise *"Eyyâmu'l-Arab"* olarak dilden dile anlatılıyordu. *Yevm* (gün) kelimesinin çoğulu olan *eyyâm*'la, Araplar için önemli olan günler, önemli savaşlar kastediliyordu. Bunun yanında, *"İlmü'l-Ensâb"* (neseb ilmi) diye bir ilim daha vardı ki, bu da tarih ilminin gelişmesine yardım etmiştir. İslâm tarihçiliğinin başlangıcı sayılan *Siyer* ve *Meğazi* ilimlerinde de *"İlmü'l-Ensâb"*ın faydası görülmüştür. Rivâyetlerde geçen şahısların neseblerinin bilinmesi, hadiselerin daha doğru ortaya konulmasını sağlamıştır. İlk İslâm tarihleri olan Meğazi kitapları Hz. Peygamber (s.a.s)'in savaşlarını konu alır. Siyer ise, bu savaşlarla beraber, Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğumundan vefatına kadar olan tüm hayatını ve İslâm'ı tebliğ için verdiği mücâdeleyi kapsar. O halde Siyer, kupkuru bir hayat hikâyesi olmayıp bir davanın tarihidir; Allah'ın mesajını insanlara tebliğ için Resûlullah (s.a.s)'in çektiği çileleri, işkenceleri, açlığı, göçü (hicreti), savaşlarını, cihadını, komutanlığını, askerliğini, ordusunu anlatan tarih kitabıdır.

139 Bk. Muhammed Hamidullah, *Sahifah Hamam ibn Munabbih*, Publications of Centre Cultural Islamique, Paris, English version, Hyderabad-Dn., India, 1961, 5th Revised Edition (*Hemmâm b. Münebbih'in Sahifesi*, Türkçe terc. Talat Koçyiğit, Ankara, 1967).

Siyer, kimilerinin takdim ettiği gibi bir *"hikâye"* değildir. Siyer, câhiliye devri tarihi de değildir. Müslümanların Târihi'nin aslı ve temelidir. Ona hikâye demek için İslâm'ın ve hikâyenin ne olduklarını bilmemek lâzımdır.

İslâm Târihi'nin önemli bir bölümünü teşkil eden Hz. Muhammed (s.a.s)'in dava tarihi ya da tebliğdeki mücâdele stratejisi olan Sîret'i, gerçekten de bugünün Müslümanı gerektiği gibi algılayamamakta ve maalesef tarihçiler de destansı bir övgüden öteye gidememektedir. Böylece Müslümanların hayat kaynağı olacak Sîret, bu konuda saf dışı bırakılmaktadır. Oysaki Allah, Kur'an'da hayatımızın tüm safhalarında onu örnek alarak bir yaşam sürdürmemizi emrediyor: *"Sizin için Resûlullah'ta en güzel örnek vardır."* [140] Keza aynı âyet-i kerime, Resûlullah (s.a.s)'in, Allah'ı sevip O'na kavuşmayı ve âhiretteki hesap gününü umanlar için örnek teşkil ettiğini belirtiyor. O halde, Resûlullah (s.a.s)'ı örnek almak istemeyenler, Âhiret'i ve Allah'a kavuşmayı istemeyenlerdir. Nefislerinin bağımlıları olup, bazı çevrelerden makamlar uman bilim adamları (!), Resûlullah (s.a.s)'a tabi olmanın önemini küçümsemekte bunun *Tevhid*'in şartı olduğunu kabul etmemektedirler. Tabii ki bu kabil heva ve heveslerini ilah edinenlere göre, Sîret bir hikâye olur.

Sîret veya daha kapsamlı olarak Sünnet'i kaldırdınız mı, ortada ne İslâm kalır ne de Kur'an. Çünkü İslâm ve Kur'an'ı bize getiren Hz. Resûlullah (s.a.s)dir. Allah bu görev için onu seçmiştir.

Kur'an'ın anlaşılmasında Sîret, önemden öte zarurettir. Sîret bilinmeden Kur'an anlaşılamaz, Çünkü Sîret, Kur'an'ın pratiğidir.

Siyer bir hikâye kitabı değildir. Allah'ın seçtiği bir insanın, davası için verdiği mücâdele tarihidir. Müslümanlar Sîret'i böyle algılamalıdırlar. Zaten bugünkü Müslümanların ekseriyetinin Müslüman'dan

140 K.K. Ahzâb Sûresi, 21.

başka her şeye benzemelerinin sebebi, Sîret'i gerektiği gibi etüt etmemelerinden, hayatlarına tatbik imkânlarını araştırmamalarından ileri geliyor. Sîret, Müslüman için bir mi'yardır, ölçüdür. Her Müslüman, bu ölçüyü çok iyi bilmelidir ki, kendisinin bu ölçüye uyup uymadığını yâni Müslüman olup olmadığını bilebilsin! Sîret'in hedefi budur.

Bu nedenle, Resûlullah (s.a.s)'in hayatındaki canlılığı, dinamizmi anlayabilmek için Siret'i, resmî Siyer kitaplarından ziyade, Resûlullah (s.a.s)'i anlayıp o'nun gibi yaşamanın özlemini çeken Müslüman tarihçilerin eserlerinden okumalıyız.

İslâmî harekette de Sîret'in bağlayıcılığı esastır. Sîret'e ters düşen, hele hele Sîret'i dışlayan bir akımın, İslâmî hareketle hiçbir alâkası olamaz. Ne var ki, Sîret doğrultusunda, günümüzün şartları da gözönüne alınarak, yeni metod ve yöntemler uygulanabilir. Esas olan, İslâmî tebliği ve tebliğ edileni yaşamaktır. Sahabe deve ile tebliğ yaptı diye bizim de deve ile tebliğ yapmamız gerekmez. Bu bilâkis Sîret'i anlamamış olmak demektir.

Sîret'in muhtevasının önemli bir unsuru da sahabe yâni Hz. Peygamber (s.a.s)'in dava arkadaşlarıdır.

Sahabenin hayatı, Sîret'in parçalarını oluşturur. Çünkü Hz. Resûlulah (s.a.s) onlara tatbik etti İslâm'ı. Onlar, hayatlarının her zerresinde Peygamber'i taklid ederlerdi. Onun kâfirlere karşı nasıl davrandığını, münâfıklara nasıl muamelelerde bulunduğunu görüyorlardı. Kısaca Peygamberin siyaseti nasılsa, sahabe de onun gibi hareket ediyordu. Zaten *usve*, yâni örnek olmak da budur. Sahabenin Sîret anlayışı, onu kendi nefsinde tatbik etmek içindi, kültür için değil. Dolayısıyla nefsimizde tatbikatını yapmak, Resûlullah (s.a.s)i kendimize örnek almak üzere Sîret'i yazmalı ve okumalıyız. Yoksa Mevlid okutmakla Sîret okumuş olmayız.

Sîret'in diğer sosyal ilimlere göre farklı olan bir yönü de, onunla ilgili ilk kaynaklara sahip oluşumuzdur.

Şurasını iftiharla belirtebiliriz ki, Hz. Peygamber (s.a.s)'in mücâdele tarihi bize çok sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Kaynaklar arasında bazı küçük farklılıklar vardır ki, bunlar çok azdır ve râvîlerin imkân ya da imkânsızlıklarından ileri gelen bir durumdur. Hemen belirtelim ki, İslâm tarihinin kaynakları gerek hadis kitapları olsun, gerekse Siyer kitapları olsun, çok sıkı bir denetimden geçerek günümüze intikal etmişlerdir. Bizim İslâmî ilimlerde öyle bir ilim çeşidi vardır ki, Müslümanlardan başka hiçbir toplumda yoktur. Bu, *Cerh veTa'dil* ilmidir. Bu ilim dalı, adından da anlaşıldığı gibi, kaynakları tenkid ilmidir ve bu konuda o kadar acımasızdır ki, ismini yaralamak anlamındaki cerh'ten almıştır. Öyle zannedildiği gibi, her öne sürülen rivâyet kabul görmemiş, sıkı bir tenkid süzgecinden geçtikten sonra bize kadar gelmiştir. Kaldı ki bu konuda çok sayıda kitap yazılmıştır.

Müslüman tarihçiler, Târih ve Sîret'in yeniden yazılması gereği üzerinde duruyorlar, doğrudur. Fakat bu, tarihi hadiseleri yeniden yazalım anlamına gelmez. O halde mesele nedir? Biz, tarihi hadiselerin günümüz şartlarına göre yorumunun yapılmasını istiyoruz ve zaten onun için de tarih kitabı yazıyoruz. Bilindiği gibi Sîret'le ilgili binlerce kitap yazılmıştır. Fakat buna rağmen biz de yeni bir Sîret kitabı yazma gereği duyduk. Çünkü hadiseler yeniden yorumlanıp günümüze taşınmazlarsa, tarih folklorlaşır, yaşanamaz bir hale gelir. Bir de, yeni nesillerin anlamaları için, tarihin bugünkü kavramlarla, siyâsî konjonktürle irdelenerek ele alınması gereklidir. Tabii ki bu konuda tarihçi zorlanacaktır. Çünkü statükocu zihniyet, eskinin canlanmasını, yâni hayatiyet bulmasını istemez. Çünkü gerçek bilinince, sahte olan ortadan kalkmaya mahkûmdur. Bunun için de gerçek tarihçilere bunların Dünyasında hayat hakkı yoktur.

İnsanları ilahi gerçeklere, yâni ebedi kurtuluşa davet eden tebliğcilerin el kitabı, Kur'an'ın tatbikatı yâni Sîret olması gerekir. Zaten Sîret kitaplarının kaleme alınma hikmeti de budur: Hz. Muhammed (s.a.s)'in

getirmiş olduğu ilahi mesajı doğru öğrenip, onu bütün insanlara tebliğ etmek... Sîret ve Meğazi kitapları bunun için yazılmıştır.

Bunun içindir ki, Târih ve Sîret, Müslüman davetçinin ilk kaynağı ve kullanacağı en önemli malzemedir. İlk davetçi Resûlullah (s.a.s) olduğundan ve aynı zamanda örnek alınacağından, davetçilerin tarih ve Siyer'e bakışları davalarının tahakkuku açısından fevkalâde önemlidir. Adeta onların ayrılmaz parçası olmalıdır. Çünkü onlar, davetlerinde Hz. Muhammed (s.a.s)'i anlatacaklardır.

Tebliğci, her şeyden önce çok güzel bir Sîret bilgisine sahip olmalıdır ki ne okutacağını, anlattığı ya da tebliğ ettiği Sîret'in nasıl yaşanacağını muhataplarına aktarabilsin. Bunu yaparken mümkün mertebe ayrıntılardan kaçınıp esaslar üzerinde durmalı ve genç nesillere basit yazılmış kitaplarla gitmelidir. Artık gerçekleri dolandırarak anlatmanın günü geçmiştir. Gerçekler, açık ve net bir şekilde okuyucuya aktarılmalıdır. Bunu yapacak olan tebliğcilerin, yâni Sîret'i insanlara ulaştıracakların dikkat etmeleri gereken önemli bir husus da şudur: Her kalemi eline alan, hemen müctehid kesilip tarih üzerinde fetva vermemelidir!

Tebliğciler, yorumunu yapmaktan ziyade mesajı ulaştırmakla yükümlüdürler. Çünkü her önüne gelen tarihi yorumlamaya kalkışırsa, iş çığırından çıkar. Öyle öğrenciler görüyoruz ki, yalan-yanlış tercüme edilen iki kitap okuyup müctehid kesiliyorlar. Kimileri de bir tek hadis metnini görmeden (Çünkü Arapça bilmiyorlar) Buhârî'yi eleştiriyorlar. Her işimizi ehline vermek mecburiyetindeyiz, yoksa bugünkü gibi bocalar dururuz. Kaldı ki, elimizde yüzlerce Sîret kaynağı vardır.

Daha hicretin ilk yüzyılında bize çok değerli kitaplar bırakmış olan Siyer ve Meğazi yazarlarımızın tümünü teferruatlı olarak burada anlatmamıza imkân olmadığından, bu değerli hizmette bulunan zevattan birkaçının ismini zikretmekle yetineceğiz:

Urve b. Zübeyr (ö. 94), Ebân b. Osman (ö. 105), Vehb b. Münebbih (ö. 104), Asım b. Ömer b. Katâde (ö. 120), İbn Şihab ez-Zuhrî (ö. 124), Ya'kûb b. Utbe el-Medenî (ö. 131), Musa b. Ukbe (ö. 144), İbn İshâk (ö. 150), el-Vakidî (ö. 180), İbn Hişâm (ö. 213).

Bu şekilde Siyer ve Meğazi ilimleriyle başlayan İslâm tarihi yazıcılığı, Hicrî üçüncü yüzyılla beraber umumi tarih kitaplarını ortaya koymaya başladı. İlk devirlerin en önemli tarihçileri, Abid (Ubeyd) b. Şeriyye (ö. 67), Hişam b. Muhammed el-Kelbî (ö. 204), Zübeyr b. Bekkâr (ö. 256), İbn Kuteybe ed-Dîneverî (ö. 276), Belazurî (ö. 271), Buhârî (ö. 256), İbn Ebi Heyseme (ö. 279), el-Ya'kubî (ö. 284), Taberî (ö. 310), İbn Sa'd (ö. 230), el-Ezrakî (ö. 223), Mes'udî (ö. 346), Hatîb Bağdâdî (ö. 423), İbnu'l-Esîr (ö. 630), İbn Kesîr (ö. 774), Ebu'l-Ferec Ali b. el-Huseyn el-Isfahani (ö. 356), el-Makdisi, İbn Nedim (ö. 386), el-Beyhâkî (ö. 470) vs. gibi tarihçilerdir.

Müslümanların Târihinin Devreleri

Müslümanların tarihi, aslında ayrılmaz bir bütünlük arzeder. Ancak günümüzde olduğu gibi ilk dönem tarihçileri de öğrenimini kolaylaştırmak için Müslümanların tarihini bazı dönemlere ayırmışlardır. Onların tasniflerine dayanarak, biz de şöyle bir bölümleme yapabiliriz:

I. Hz. Muhammed (s.a.s)'den Önceki Peygamberler Dönemi.

II. Hz. Muhammed (s.a.s) ve Ondan Sonraki Dönem.

Bu dönemi de kendi içinde şu şekilde tasnif edebiliriz:

1. Hz. Muhammed (s.a.s) Dönemi,
2. Örnek Halifeler (Hulefâ-i Raşidîn) Dönemi,
3. Saltanat Dönemleri:

a- Emevîler Dönemi,

b- Abbâsîler Dönemi,

c- Osmanlılar Dönemi,

d- Osmanlılar Sonrası, Günümüze Kadar Olan Dönem.

Müslümanların tarihinin bugününü, belki bir-iki asırlık bir süreç olarak mütalaa etmek gerekir. Şurası acı bir gerçektir ki, özellikle Tanzimat ve Batılılaşma hareketinden sonra Müslüman tarihçilerde, Batı'ya karşı -her disiplinde olduğu gibi- bir kompleks başlamış, kendilerini Batı karşısında yetersiz gören tarihçiler, onu olduğundan başka anlatmaya gayret etmişlerdir. Bu durum, her zaman onların kötü niyetlerinden de kaynaklanmamıştır. Meselâ, bu dönem tarihçilerimizin eserlerine bakınız; 'İslâm, kılıç dini değildir' diye hep bir savunma ile karşılaşırsınız. İslâm'ı şirin gösterme uğruna, pek çok gerçek saptırılmaktadır. İslâm kılıç dini değilse, onu insanlığa tebliğ eden Hz. Muhammed (s.a.s) neden *"Cennet kılıçların gölgesi altındadır"* diye kılıcı övsün? Kılıç, gerektiğinde insanlar arasındaki haksızlıkları, sömürüleri, Allah'a olan isyanları kaldırmak için kullanılmıştır. Milâdî 7. yüzyılda, insanların kanlarını emen, onları hayvanlar derekesine düşüren İran ve Bizans emperyalizmleri, İslâm'ın kılıcıyla son bulmuştur.

Bu olumsuz bakış yanında, memnuniyetle müşahede ediyoruz ki, fikren bağımsız Müslüman tarihçiler de yetişmektedir. Fakat bu yetişme, hâlâ çocukluk dönemini yaşamaktadır. Çünkü Müslüman ülkelerinde maalesef fikri yapılanma henüz başlangıç dönemini yaşıyor. Yaşlı ve gerçekleri kabul etmeye yanaşmayan tarihçi hegemonyası durduğu müddetçe de bu çocukluk dönemi uzayacağa benzer. Çünkü bu bağnaz sınıf, Batı'yı o kadar tanrılaştırdı ki, Batı menfaatlerine halel getirecek hiçbir hadisenin zikredilmesine tahammül edememektedir. Bunlar üstelik çağdaşlık denen yeni akım itikadınca yapılmaktadır.

Müslümanların Târihi'nin doğru yazılabilmesi, Müslüman tarihçilerin öz benliklerine dönerek Batı'ya karşı olan kompleksten kurtulmalarıyla mümkündür.

Genel Târih İçerisinde Müslümanların Târihinin Yeri Neresi?

Bize göre Müslümanların tarihi, tüm insanlık tarihi ile özdeştir ve aynı zamanda başlamıştır. Yâni Âdem (a.s), ilk insan olması nedeniyle insanlık tarihinin, ilk peygamber olması nedeniyle de Müslümanların tarihinin başlangıcıdır.

Onun için bize göre tarih, insanın Yaratıcısına halife olmayı kabul etmesinden sonra başlamış ve bugüne değin bu halifelik gereklerine uygun ya da zıt yaşadığı tüm hadiseler, Müslümanların tarihini, yâni insanlık tarihini oluşturmuştur.

Bu bağlamda, Allah'ın emrettiği din olan İslâm'ın tebliğ tarihi nasıl Müslümanların tarihini oluşturuyorsa, aynı şekilde bu tebliğe karşı çıkan insanların mücâdele tarihleri de Müslümanların tarihinin kapsamı içerisinde yer almaktadır.

"İslâm Târihi mi, Müslümanların Târihi mi" ikilemine gelince:

Her iki kavramın da ifâde ettikleri anlam temelde aynıdır: Ya İslâm dininin tebliği esnasında cereyan eden hadiseleri anlatmışsınız ya da İslâm dinine inananların bu din için verdikleri mücâdeleyi anlatmışsınız; aralarında fark yoktur. Zaten biri diğeri ile kaimdir. İslâm olmadan Müslüman'dan söz edilemeyeceği gibi, Müslümanlar olmadan da İslâm'dan söz edilemez. Çünkü İslâm insanlar içindir, onların uyması gereken yaşam tarzıdır. Başka bir tabirle, Allah'ın insan için uygun gördüğü, irade buyurduğu hayat şeklidir. Târihi sahiplenmek veya onu sorgulamak ise, keza birbirinden ayrılmaz unsurlardır. Bizim tarihi sahiplenmemizle tarih yok olmayacağı gibi; tarihimizin olumsuz dönem ve hadiselerini sorgulamadan geçiştirmemiz de tarihi olumlu bir hale getirmez. O halde hem tarihi sahipleneceğiz hem de bütün reaksiyonlara göğüs gerip bağnaz yobazları önemsemeden, gerekirse tarihimizi sorgulayacağız. Çünkü tarih, bir *"metihnâme"* (apologie), bir övgü kitabı, bir böbürlenme destanı değildir!

Müslümanlarda Târih Çeşitleri

İslâm, tarihe bu kadar önem verdiği için daha başlangıçtan beri ihtisaslaşmaya gidilmiştir. Yukarıda bir nebze değindiğimiz gibi başlangıçta Meğazi, Siyer ve umumi İslâm tarihlerini görüyoruz. Fakat hemen sonraki dönemlerde çok değişik tarzda tarih kitapları kaleme alınmış ve tarih, Müslümanlarda büyük bir ilim haline gelmiştir. Şimdi bunlardan bir kısmını sayalım:

1- Siyer kitapları,
2- Peygamberler Târihi (Kısasu'l-Enbiyâ),
3- Sahabe Târihleri (Târihu's-Sahâbe),
4- Halifeler Târihi (Târihu'l-Hulefâ),
5- Krallar, Devletler, Kisralar, Kayserler Târihi,
6- Vezirler Târihi,
7- Umerâ, Ekâbir, Meşâhir, Kibâru'l-Kitâb, Udebâ ve Şuarâ (Şairler) Târihi,
8- Fukaha Târihi,
9- Mezhep İmâmları Târihi,
10- Müctehid İmâmlar Târihi,
11- Yedi Kıraat Hafızları (el-Kurrau bi's-Seb) Târihi,
12- Hafızlar Târihi,
13- Hadis Meşâyihi ve İmâmları Târihi,
14- Târihçilerin Târihi,
15- Dilci, Edib, Şu'arâ, Estetikçi, Aruzcu ve Hesap Âlimleri Târihi,
16- Abidler, Zahidler, Evliyalar ve Sûfiler Târihi,
17- Kadılar ve Valiler Târihi,
18- Şuhûd ve Umenâ Târihi
19- Muallimler, Kâtipler, Yabancılar ve Garibler Târihi,
20- Vaizler, Hatibler ve Müzisyenler Târihi,
21- Eşrâf, İyiler, Akıllılar, Zekiler ve Hükemâ Târihi,

22- Tabibler, Felsefeciler, Zındıklar, Mühendisler ve Benzerleri Târihi,
23- Kelamcılar, Cehmiyye, Mu'tezile, Eş'arîyye, Kerrâmiyye ve Mücessime Târihi,
24- Şi'a, Gullat ve Rafiziler Târihi.
25- Hâricîler ve Bid'at Ehli Çeşitleri Târihi,
26- Ulema, Fukahâ ve Muhaddisleriyle Beraber Ehli Sünnet Târihi
27- Cimriler, Dalkavuklar, Tembeller, Oburlar, Ahmaklar, Avâreler ve Sefihler Târihi.
28- Körler, Sakatlar, Sağırlar, Dilsizler ve Kamburlar Târihi,
29- Müneccimler, Sihirbazlar, Kimyacılar, Hokkabazlar Târihi,
30- Neseb İlimleri Rivâyet Edenler ve Arabların Târihi,
31- Yiğitler, Atlılar ve Mahirler Târihi,
32- Tüccarlar, Yolculuk Maceraları, Deniz Ticareti ve Denizlerde Yaşayanlar Târihi,
33- İlginç Sanat Eserleri, Sanatkârlar, Yeni İlmi İcad ve Buluşlar Târihi,
34- Hıristiyan Ruhbanları, Manastırları, Halvetleri ve Bunlardaki Fasid İşler Târihi,
35- Eşkiyalar, Asalaklar, Satranç, Tavla ve Kumar Oyuncuları Târihi,
36- Âşıklar, İşretçiler, Oyuncular, İçki İçenler, Başıboşlar, Serseriler ve Yalancılar Târihi,
37- Deha, İsabet, Tedbir, Rey, Kurnazlık Sahipleri Târihi,
38- Uydurma, Güldürme, Mizah Yapanlar Târihi,
39- Kâhinler, Kâşifler Târihi, gibi. [141]

141 Ayrıntılar için bk. es-Sahavî, a.g.e. s. 84-86.

Yukarıda bir kısmını kaydettiğimiz tarih çeşitleri yüz binlerce cildi doldurmakta ve çoğu elyazması olarak kütüphane raflarında okuyucu beklemektedir.

Eskiye ait bilgileri olmayanlar, *"bizden önce hiç kimse ilim yapmamış"* deyip her şeyi kendilerine mal etmek isterler. Özellikle bu ilmî hastalık, Tanzimat olayından sonra kendini göstermişti.

Hâlbuki tarihin bu kadar çeşidini zikrettikten sonra, 19. yüzyıl öncesi tarihçileri hiçbir şey yapmadılar demek, en azından haksızlık olur.

Kendisini bu hastalığa kaptıranlardan birisi de 19. yüzyıl tarihçilerinden Subhi Edhem'dir.

Avrupalı tarihçilerden *Tacite* ve *Fustelle de Collange*'ın fikirlerini aktarmaktan öteye hiçbir fikir üretemeyen bu tarihçimiz, *"bari geçmişi tenkid edeyim"* havasına girip geçmiş tarihçileri yerden yere vurmaktadır. Yukarıda dediğimiz gibi böylesi yobazca tutumlar, cehaletten kaynaklanmaktadır. Nitekim en modern tarihçiler bile 'el-Kâfiyecî, es-Sahavî ve İbn Haldun'un yanında Tacite ve De Collange'un lafı mı olur' kanaatindedirler.

19. yüzyılın entelektüel hastalıklarından olan pozitivizm, maalesef düşünürleri bu hale getirmiştir.

Nitekim Subhi Edhem, *"Târih ve Müverrihleri"* adlı kitabında [142] şöyle demektedir:

"Târih hakkında icra edilen mesainin tahavvülü, ancak 19. asırda gözükür. Bu asırdan evvel tarih, edebiyatın adi bir şubesi gibi itibar edilmiş ve o sûretle mütalaasına girişilmişti. Eskiler, tarihi vak'alardaki sebeplerin hakikatini araştırmakla meşgul olmamışlardır. Onların nazarında tarih, hafızada kalan menkûlattan başka bir şey değildir. Vazifesi, sadece şahsi vak'aları taharri etmekten ibarettir."

142 s.5.

Böyle bir ifadeyi gerçek bir tarihçi değil ancak bir tarih cahili dile getirebilir.

Târihte Doğruluk Esası

Târihçilikte en önemli husus, doğruluk esası, yâni nakledilen hadiselerin doğruluk derecesidir.

Maalesef eskiden beri, -günümüzde bu daha da çoğalmıştır- tarihçilerin bir kısmı, naklettikleri hadiseleri fazla incelemeden ya da birilerine yaranmak gayesiyle gelişigüzel anlatmışlar ve anlatmaya devam etmektedirler. Bunun sonucu olarak da uyduruk ya da yalan tarihler ortaya çıkmaktadır.

İçinde Türkiye'nin de bulunduğu ve hâlâ bazılarınca *"Üçüncü Dünya"* diye adlandırılan ülkelerde, bu uyduruk tarihlerin dozu çok daha fazladır.

Klasik dönem Müslüman tarihçileri, bu konuda çok daha ciddi ve gerçekten yanaydılar. Bunların istisnaları yok muydu? Elbette vardı. Fakat şu son asrın bağnaz tarihçileri gibi, gerçekleri bile bile tahrif edenler hemen hemen yok gibiydi. Onların yanlışlıkları, samimiyetsizlikten ziyade bilgi yetersizliğinden ve kaynak imkânsızlığından ileri geliyordu. Günümüz tarihçileri ise öyle değildir. Bunu söylerken, şüphesiz her türlü riski göze alarak gerçekleri yazan tarihçileri istisna ediyoruz.

Klasik İslâm tarihçileri, tıpkı muhaddis ya da müfessir meslektaşları gibi, tarihte *senet*'i esas almışlardır. Verdikleri her hadiseyi rivâyet zincirleriyle sağlama alma gayretini göstermişlerdir. Elbette ki onların da hataları vardı. Fakat senet, yâni haberin kaynağını kesintisiz bir şekilde belirtme endişeleri, bu hataları en aza indirmiştir.

Bir muhaddis veya bir müverrih (tarihçi), bir hadisi veya bir olayı naklederken, gerçekliğini ispat için mutlaka senede dayanır. Bu senetler,

rivâyet zinciri şeklinde olur. Ve bu rivâyet zincirleri, Hz. Peygamber'e kadar uzanır. Ayrıca râvîlerin durumları incelenir. Muteber bir şahıs olup olmadığı, doğru sözlülüğü, günlük yaşayışı, ilimle olan münasebeti, ehl-i takva olup olmadığı vs. araştırılır ve buna göre râvî hakkında bir kanaate varılır.

Târih, bir efsane veya herhangi bir yazarın uydurduğu bir roman değildir ve böyle olmamalıdır. Bu konuda Muhammed Hamidullah şunları yazmaktadır:

"Eski zamanlarda yazara yazdıkları ispat ettiriliyordu. Bir ifâde için delil istemek, eskiden yalnız mahkemelerin ihtiyacı idi. Müslüman müellifler tarafından bahsedilen kaynaklarla meşgul olan ve Askalanlı İbn Hacer'in mevzu üzerindeki *el-İsâbe*'sini bastıran, Alman müsteşriki *Alois Sprenger*, ilk defa Müslümanların bu prensibi tarihe de uyguladıklarını Batı'da müşahede edenlerin birincisi olarak gözükmektedir. Ve bu, Müslümanlarda çok ilgi çekici bir husustur. Zira onlar bir olayı tüm olarak bir paragrafta, bir olayın oluşumunu, elemanlarının arası kesilmemiş bir devamı gibi yazmazlar; fakat her şahitliği ayrı olarak kaydeden bir mahkeme dosyası gibi ele alırlar. Gerçekten İbn İshâk'ın, Taberî'nin ve diğerlerinin tarihleri sayısız derecede rivâyet zincirleri ihtiva ederler. Bu rivâyetlerin her biri birkaç satır hâlinde ve her birinin başında kaynakların esaslı bir şekilde nakli vardı. Sadece müellifimizin tanıdığı üstadın adı değil aynı zamanda bu üstadın kaynakları bile olayı gözüyle gören şahide kadar nakledilirdi. Hz. Peygamber'in bir sahabesi, talebelerine bir hadise anlatırken şu kadarını söylemekle yetinebilirdi:

"Hz. Peygamber şu hususu söylediğinde veya yaptığında veya takrir yâni zımnen tasdik ettiğinde ben orada idim!"

Fakat ikinci nesilde üstad şöyle diyordu:

"Ben Hz. Peygamber'in falanca sahabesinden, Hz. Peygamber'in şu şeyleri söylediğini duyduğunu duydum." Sadece: *"Hz. Peygamber*

söyledi" şeklinde bir ifade kullanmıyordu. Böylece takip eden her nesilde birbiri ardından gelen râvîlerin zinciri büyüyordu. Hicrî III. asır müelliflerinden olan Taberî'de normal olarak, birkaç satırlık her rivâyet için râvîler zincirinin her birisinde altı veya yedi isim yer almaktadır.[143]

Müslüman tarihçilerdeki bu gelenek, asırlarca sürmüş; daha sonra gelen tarihçiler ise muteber tarih kaynaklarına atıfta bulunmayı yeterli görmüşlerdir.

Müslümanlar için tarih, çok önemli olduğundan her râvînin naklettiği rivâyet kabul edilmemiş, râvîlerde bazı şartlar aranmıştır.

Rivâyet Şartları

Her ilimde olduğu gibi tarih yazıcılığında da, tarihçilerde de bazı şartlar aranır. Her kalemi eline alanın tarih yazmaya başlaması, sonu gelmeyecek bir iş olduğu gibi, çok da zararları vardır. İnsanlara yanlış tarihi vak'alar anlatılır, destanlar uydurulur, yalan tarihler üretilir.

Bunun içindir ki, Müslümanlar daha başlangıçta bu hususa dikkat etmişler ve yalanlarla dolu tarih kitaplarının yazılmaması için tarihçilerde ve râvîlerde bazı şartlar aramışlardır. Bu şartların başlıcaları şunlardır:

1- *İslâm'ı ve onun tarihini anlatan tarihçi, Müslüman olmalıdır.* İslâm'la ilgili hadiselerin doğruluğu, Müslüman râvîler tarafından rivâyet edildiğinde doğru sayılırlar. O halde, Müslüman olmayıp kendini *"Müslüman"* diye lanse eden kişilerin rivâyeti kabul edilmez. Müslüman, Allah'ın emrettiği her şeyi yerine getirmeye çalışanlara denir; Allah ile ve O'nun buyruklarıyla

143 Muhammed Hamidullah, *Akdeniz Çevresi Müslümanlarının Târih İlmine Kazandırdıkları*, Tercüme: İ. Süreyya Sırma, Diyanet Dergisi, Ankara 1974, c. III, Sayı: 6, s. 365.

mücâdele edene değil! Allah'ın emrettikleriyle mücâdele edenler, bu emirler hakkında nasıl sıhhatli haber verip yorum yapabilir? Bunun tersine -Allah'a inanmadığı ve onun ahkâmıyla mücâdele ettiği için- olayları tahrif edebilir, gerçekleri başka türlü gösterebilir. *"İslâm'da faiz yasağı yoktur, Hac bir sömürü vasıtasıdır, İslâm'da tesettür yoktur, İslâm'da hukuk yoktur, din bir gönül işidir, âmel olmazsa da olur, cihâd sömürgeciliktir v.b."* şeyler diyebilirler.

İşte bunun içindir ki, İslâm tarihçisinin Müslüman olması gereklidir. Bu Müslümanlık da takva ile bezenmiş olmalıdır.

2- *Târihçi âdil olmalıdır.* Târihçi, Müslümanlığının yanı sıra, âdil de olmalıdır. Yâni hadiseleri tahrif etmemeli, gerçek neyse onu söylemelidir. Şunu bunu memnun etmek için değil, Allah rızası için yazmalıdır. Ancak böyle olursa hileye başvurmaz, olayları saptırmaz. Yazılan her kelimenin, sarfedilen her sözün bir mes'uliyet gerektirdiğini bildiği için daima doğru olmaya çalışmalıdır. Makam için, para için adaletten ayrılmamalı, vakıa ne ise, vicdanı ne diyorsa onu yazmalıdır. Kendi kendisine karşı münafık olmamalıdır. Yâni vicdanında bildiği hadiseyle, kalemiyle kâğıda döktüğü hadise aynı olmalıdır. Bütün bunlar da tek bir yolla elde edilebilir; o da Allah korkusudur. Allah'tan korkmayanın işi yalandır, dolandır. Çünkü Resûlullah Efendimiz (s.a.s)'in buyurduğu gibi, *"Hikmet'in (her şeyin en güzeli) başı, Allah korkusudur."*

Adil olmayan tarihçiler, tarihlerini yazarken birilerini kayırdıklarından, mecburen bazı gerçekleri görmezlikten gelecek; olmadığı halde uydurulan hadiseleri tarih diye yazacaklardır.

Meselâ eskiden Tunus'ta, Habib Burgiba'nın hayatında bir kere olsun uğradığı yerlerde törenler düzenlenir, bir sonraki senelerde de *"Habib Burgiba'nın Sfax'a geldiği gün"* münâsebetiyle bayram

yapılır, resmigeçitler düzenlenir, onun adına şiirler okunur, heykellerine çelenkler konurdu vs.. Ve tabii bunu istismâr eden yerler de vardı. Burgiba'nın hiç gitmediği şehrin veya kasabanın Belediye Başkanları da *"Burgiba'nın şehrimize geldiği gün"* diye bir gün uydurur, bu günü kutlamak için devlet bütçesinden paralar alır; yenir, içilir, şampanyalar patlatılırdı. Burgiba ve onun gibileri lâ yüs'el (kendilerinden ve de tarihlerinden hiçbir şey sorulamaz) olduklarından, hiçbir kul çıkıp, *"Efendim, bu bilgi yanlıştır; Burgiba buraya hiç gelmemiştir!"* diyemezdi. Çünkü koruma kanunlarıyla içeri atılma riski vardı.

İşte bu gibi yanlışlıkları düzeltecek olanlar, adil tarihçilerdir. Ne yazık ki, tarihçilerin büyük bir kısmı böylesi yanlışlıkları düzeltecek-lerine, bu yanlışları -bazı payeler almak uğruna- kitaplarında tarihleştirmektedirler.

3- *Târihçi zâbıt olmalıdır.* Yâni okuduklarını, duyduklarını unutmamalıdır. Çünkü unutkan olanlar, hadiseleri birbirine karıştırabilirler. *"Hartum, Sudan'ın mı; Tunus'un mu başşehriydi?"* diye tereddüt eder ve *"Tunus'un başka bir başkenti olmadığından olsa olsa Hartum"*dur deyip, Sudan'da geçen olayları, Tunus'ta geçiyormuş gibi anlatabilirler. Onun anlattığı olaylar da Tunus'ta cereyan etmediği için, tarihi hadiseler birbirine karışabilir.

4- *Târihçi akıllı olmalıdır.* Yâni olayları naklederken, doğruluk derecelerini muhakeme edebilmelidir. Bunu yapmaya muktedir değilse, çok fahiş tarihi yanlışlıklar yapabilir. Meselâ, *"Geçtiğimiz senelerde yapılan İran-Irak savaşında 20 milyon insan öldü"* diyebilir. Oysa her iki ülkenin nüfusu bile bunun sadece dört katıdır! Veya *"Körfez savaşlarında 100 bin Iraklı öldü"* diyebilir. Biraz muhakeme zahmetine katlansa, Amerika ve müttefiklerinin Irak'a binlerce bomba attıklarını öğrenebilir ve Amerika'nın şehid ettiği Müslüman sayısının çok daha fazla olduğunu anlayabilir.

Adil olmama hastalığı sadece yeni tarihçilerde değil eski tarihçilerde de var olan bir olgudur. Adil davranmamaya sebep de, çoğu kez, müelliflerin mezheb ve meşreb farklılıklarıdır.

Meselâ, Hanefi ve Şâfiilere karşı taassubu meşhur olan tarihçi ve muhaddis ez-Zehebî için tarihçi Subki şöyle diyor:

"Ben, rahmetli ez-Zehebî'nin tarihinde, Şeyh İbn Kudâma el-Hanbelî ve Şeyh Fahruddin İbn Asâkir'in tercüme-i hallerini gördüm. İbn Kudama'yı uzun uzun anlatır. İbn Asâkir'i de kısa keser. Herkes bilir ki, bunu böyle yapmasının sebebi, İbn Asâkir'in Eş'arî, İbn Kudama'nın da Hanbelî oluşudur. Hâlbuki hepsi de Allah'ın huzurunda hesap vereceklerdir. Onun için iyisi, hevâya kapılmamaktır!" [144]

Onun için Subki, bu konuda şöyle bir fetva vermekten de çekinmemiştir:

"Benim bu konudaki fetvam şu ki: Şeyhimiz (hocamız) ez-Zehebî'nin Eş'arîler'i kötüleyen ve Hanbelîler'i yücelten sözlerine itimâd etmek caiz değildir. Tek yardımcımız Allah'tır." [145]

İmâm Şâfiî hakkında yazı yazan İbn Me'în'in, haddizatında İmâm Şâfiî'yi tanımadığını da Subki nakletmektedir. [146]

Yine Subki, tarihçilerin böylesi tutumlarından dolayı, hocasının şu şartları da ileri sürdüğünü yazmaktadır:

1- Târihçi doğru olmalıdır!

2- Târihçi, mânâ ile beraber kavramları da doğru ve yerli yerinde kullanmalıdır. Ayrıca kavramlar hakkında da yeterli bilgiye sahip olmalıdır.

144 *Tabakâtu'ş-Şâfi'îyye*, II,24.
145 Ay. es. II, 25.
146 Ay. es. II, 23.

3- Târihçi, nakledeceği hadiseyi gördüğü ya da okuduğu anda kaleme almalıdır. *"Hele şimdi kafamda tutayım sonra yazayım"* diye bir düşünce içinde olmamalıdır.

4- Târihi hadiseyi naklederken, mutlaka müellifi ve kaynağı belirtmelidir.

5- Nakillerde bulunurken sözü uzatmamalı, kendisinden nakiller yaptığı kişiyi ilmen ve dinen iyi tanımalıdır.

6- Eserlerini açık, anlaşılır ve güzel yazmalıdır.

7- İyi niyetli olmalıdır. Yâni hakkında söz ettiği kimseyi duygusal olarak göklere çıkarmamalı ya da yerin dibine batırmamalıdır.

8- Kendisinden nakiller yaptığı kimsenin ilmi seviyesini bilmelidir. [147]

Fakat bütün bunlardan daha önemlisi, tarihçi doğru hadiseleri yanlış hadiselerden ayırt edebilecek derecede bilgi sahibi olmalıdır. Böyle olmaması durumunda, elinde olmadan pek çok fahiş hata yapabilir.

Meselâ bütün tarih çevrelerinde tanınan ve kaynak olarak kullanılan ***İbn Cubeyr*** diye bir tarihçi vardır. İbn Cubeyr'in en önemli eseri ise onun **"*Rihle*"** (Seyahatnâmesi) [148]dir.

İbn Cubeyr, adı geçen kitabında Mekke'deki anılarını zikrederken, Hz. Peygamber (s.a.s)'in doğduğu evi gezerken, orada Hz. Fâtıma ve çocukları Hasan ve Hüseyin'in doğduğu yerlerden de söz etmektedir [149] ki, bu fahiş bir hatadır. Çünkü Fâtıma, Mekke'de değil, Medine'de evlenmişti ve Hasan ve Hüseyin de Mekke'de değil, Medine'de doğmuşlardı. Muhtemelen İbn Cubeyr Mekke'deki bu evi gezerken, ya olayların seyrini düşünemedi ya da gerçekten Hasan ile Hüseyin'in Mekke'de doğduklarını zannediyordu.

147 Subkî, a.g.e. II, 23.
148 *Rihletu'bnu Cubeyr*, Beyrut, tarihsiz.
149 S.142.

Cerh ve Ta'dîl

İslâmî ilimlerde rivâyet ve sened hususuna o kadar önem verilmiştir ki Müslümanlar dışında hiç kimsede bulunmayan ilim dalları meydana gelmiştir. Rivâyet edilenlerin en doğrusunu çıkarıp ortaya koymak için âdeta *"insan süzgeçleri"* yapılmıştır, bu süzgeçlere *Cerh ve Ta'dil* denir.

Cerh, yaralamak; Ta'dil ise hakkını vermektir. İlmen cerhedilen kimsenin hata ve kusurları ortaya konduğu için bu işleme yaralama anlamında cerh adı verilmiştir. Ta'dil'de ise, râvînin iyi meziyetleri belirtilmekte, liyakati tesbit edilmektedir.

Târihçinin veya muhaddisin, hatta diğer bilim adamlarının çok sıkı bir incelemeye tabi tutularak noksanlıklarının ve üstün meziyetlerinin ortaya konma işiyle Cerh ve Ta'dil ilmi uğraşır. Çok cerh edilmiş olan râvîlerin rivâyetleri fazla itibar görmez. Meziyetler süzgecinden geçebilen râvîler tercih edilir. Bu şekilde İslâmî ilimler sağlam temellere oturtulur. Çünkü istenilen şartları haiz olmayanlar da pek çok şeyi rivâyet etmeye kalkışıyorlar: *"İslam'a göre şu şöyledir, bu böyledir"* diye... İşte bu gibi liyakatsiz kimselere mani olmak ve onların rivâyetlerine değer vermemek için böyle bir ilim dalı doğmuştur. O halde, kim olursa olsun bir rivayette bulunup, *"İslâm şöyle diyor"* diye ortaya atıldığında, bu ilim dalının esaslarına göre sözlerinin değerlendirilmesi gereklidir.

Bu ilim dalına göre şu kimselerin rivâyetleri kabul edilmemektedir:

1- Fâsık olanlar,

2- Yalancı olanlar,

3- Zındıklar,

4- Bid'at ehlinden olup halkı kendi yollarına davet edenler,

5- Rivâyetlerinde hata yapanlar,

6- Kolayca tesir altında kalanlar,

7- Hayatlarının sonlarında ihtilat yâni her şeyi birbirine karıştırma hastalığı olanlar. [150]

Müslümanların tarihini diğer tarihlerden ayıran en önemli özellik, işte bu titizlik ve senet unsurudur. Bu bakımdan rivâyet ve ravi zinciri İslâm tarihinin temelini teşkil eder.

Klasik İslâm tarihçileri, genellikle tarihî vak'aları şu şekilden birine göre rivâyet etmektedirler:

1- Târihçi, olayla ilgili bütün rivâyetleri râvî zinciri ile beraber verir ve hüküm vermez, kendi kanaatini söylemez.

2- Târihçi olayla ilgili bütün rivâyetleri râvî zinciriyle beraber verir ve sonunda kendi kanaatini söyler.

3- Târihçi, olayla ilgili rivâyetlerden kendine göre en doğru olanını seçer ve yazar.

Rivâyet zincirini daha iyi anlamak için aşağıdaki misale bakalım:

"Ebû Ca'fer (Taberî) diyor ki: Bize Abdurrahman İbn Velid el-Cürcani söyledi. Ona ve arkadaşlarına Ahmed b. Taybe, ona da Ubeydullah söylemiş. O, Nafi yolu ile İbn Ömer'den şunu rivâyet eder: Resûlullah, Ebû Bekr'i hicretin 9. yılında Hac emîri tayin etti. O, bir yıl sonra, yâni hicretin 10. yılında Hacc yaptı, Medine'ye döndü." [151]

Dikkat edilecek olursa yukarıda geçen rivâyet zincirinde altı râvî mevcuttur. Ve ilk râvî Resûlullah (s.a.s)'a dayanmaktadır ve arada kopukluk mevcut değildir.

150 Fazla bilgi için bk. İbn Hibban, Kitâbü'l-Mecrûhin, Haleb, 1396; Subhi es-Sâlih, *Hadis İlimleri ve Istılahları*, Türkçe Tercümesi: M. Yaşar Kandemir, Ankara 1971, s. 86-87.

151 Taberî, *Târih*, Milli Eğitim Bakanlığı Tercümesi, III, 4.

Müslümanların Târihinin Kaynakları

1- Kur'an

Yukarıdaki bölümlerde belirttiğimiz gibi, Müslümanların Târihi'nin ve belki de ilk devir genel tarihin temel kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an, İslâm'ın ilk kaynağıdır. Yâni Allah, İslâm'ı Kur'an denen ilâhî kitapla kullarına bildirmiştir. İslâm, Kur'an'la bilinir. Kur'an olmadan ne İslâm olur, ne Müslümanlık olur, ne de tarih! İslâm olmayınca, onun tarihi nasıl olsun? İslâm, sadece mâbedlere hapsedilmiş ibadetler manzumesi olan bir din değil, insan hayatının her yönüyle ilgili olan ilâhî yaşam tarzıdır. Dolayısıyla İslâm'ı diğer dinlerden herhangi birisi olarak kabul edemeyiz. Bu dinler sadece insanın manevi yönüyle ilgilidirler; İslâm ise, insanın hem maddi ve hem de maneviyatıyla ilgilidir.

Hz. Muhammed (s.a.s) hem Peygamber, hem devlet reisi ve hem de ordu komutanıydı. Bütün bu özellikleri kendinde toplayan Hz. Peygamber (s.a.s)'e izleyeceği yolu gösteren kaynak, Kur'an'dır. Kur'an, onun hem yasama, hem ibadet rehberidir. O, bütün ilhamını Kur'an'dan alırdı. Onunla devletini idare eder, onunla dinin temellerini öğretirdi. Mücâdelesinin tüm ışığı Kur'an'dı. Onun hayatı, Kur'an'ın gölgesinde, İslâm'ı yayma ve tebliğ etme mücâdelesiydi.

Kur'an'ın Gerçekliği ve "Herméneutique"

Hz. Muhammed'in, insanlara tebliğ ettiği İslâm'ın ve dolayısıyla onun tarihinin ilk kaynağı Kur'an'dır. Dolayısıyla Kur'an'ı *"Allah'tan inmiş bir kitap"* olarak kabul etmeyenler, yâni ona çağdaş *"herméneutique"* saplantılarla bakanlar, aslında oryantalistlerin baktıkları gibi, onu kabul etmeyip bu inkârlarını gizlemek istemektedirler. Oysaki Allah, kendi kitabı hakkında ayrılığa düşenler için şöyle buyuruyor:

"Allah'ın Kitap ile indirdiklerini küçük bir menfaat karşılığında gizleyip söylemeyenler var ya; işte onlar, midelerinde ateş yemiş olmaktan başka bir şey yapmış olmazlar. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz ve onların günâhlarını affetmez ve onlar için elîm bir azap vardır. Onlar, hidâyet karşılığında dalâleti, mağfiret karşılığında azabı satın alanlardır. Onlar Cehennem ateşine nasıl sabredecekler! Çünkü Allah, Kur'an'ı hak olarak indirmiştir. Kur'an (onun Allah'tan gelen bir Kitap olup olmadığı) konusunda tartışanlar, büyük bir ayrılık içerisindedirler!" [152]

Hz. Muhammed (s.a.s)'in şahsındaki İslâmî hareketin temeli olması bir yana; Kur'an aynı zamanda daha önceki Peygamberlerin tarihlerini (kıssalarını) da kapsayan bir kaynaktır.

Misâl olarak birkaç âyet-i kerime zikredelim:

"Andolsun ki biz, Mûsa ile Harun'a bir nur, takva sahipleri için de bir şeref olan Furkan'ı verdik." [153]

"Andolsun ki biz, daha evvel İbrâhîm'e de rüştünü verdik. Ve Biz, onun buna ehil olduğunu bilenlerdik. O zaman, o babasına ve kavmine: "Sizin tapmakta olduğunuz bu heykeller nedir?" demişti. Onlar: "Biz atalarımızı bunların tapıcıları olarak bulduk" dediler. (İbrâhîm) dedi: "Andolsun siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz" Onlar: "Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa bizimle eğleniyor musun?" dediler. O da: "Hayır" dedi. "Sizin Rabbiniz hem göklerin hem yerlerin Rabbidir ki bunları O yaratmıştır. Ve ben de buna şahit olanlardanım." [154]

"Lût'a (evet) ona da bir hüküm ve ilim verdik. Onu kötülükler yapmakta devam eden o memleketten kurtardık. Hakîkatte onlar, fena bir kavim idiler; fasıktılar." [155]

152 K.K. Bakara Sûresi, 174-176.
153 K.K. Enbiyâ Sûresi, 48.
154 K.K. Enbiyâ Sûresi, 51-56.
155 K.K. Enbiyâ Sûresi, 74.

Şimdi de Kur'an-ı Kerim'in İslâmiyet'ten önceki dinlerden bahseden âyetlerini inceleyelim:

"O iman edenler, o Yahudiler, o Sabiîler, o Nasranîler, o Mecusiler, o "Allah'a eş koşanlar (yok mu?) Allah kıyamet günü (bütün) bunların aralarını mutlaka ayıracaktır. Çünkü Allah, her şeyi hakkıyla görüp bilendir." [156]

"And olsun ki biz, Nûh'u kavmine (peygamber olarak) gönderdik de dedi ki; Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. (Hâlâ onun ikâbından) sakınmayacak mısınız?"

Bazen Kur'an-ı Kerim'de bir peygamber için hususi bir sûre ayrıldığını da görmekteyiz. [157]

Şahıslardan (peygamberler dışındaki şahıslardan) bahseden âyetlere de rastlamak mümkündür.

"Hem hatırlayın o demleri ki, sizin sebebinize denizi yarıp da hepinizi kurtarmış, Fir'avun hanedanını ise, kendiniz de gözlerinizle bakıp dururken (suda) boğmuştur." [158]

Kur'an-ı Kerim'de bazı şehir ve mekân isimlerine de rastlamak mümkündür. Meselâ Yesrib gibi:

"O zaman onlardan bir gürûh 'Ey Yesrib ahalisi, sizin için burada durmak yok. Hemen dönün!' demişlerdi. Onlardan bir kısmı da: 'Hakîkaten evlerimiz açıktır' diyorlar, Peygamber'den izin istiyorlardı. Hâlbuki onların evleri açık değildir. Onlar kaçmaktan başka bir şey arzu etmiyorlardı." [159]

Yine Kur'an-ı Kerim'de bazı insan gruplarından da bahsedildiğini müşahede etmekteyiz. Ashabu'l-Kehf bunlardandır. Hatta bu konuda müstakil bir sûre bile vardır. [160]

156 K.K. Hacc Sûresi, 17.
157 K.K. Hûd, Yûsuf, İbrâhîm, Yûnus, Muhammed Sûreleri gibi.
158 K.K. Bakara Sûresi, 50.
159 K.K. Ahzâb Sûresi, 13.
160 K.K. Kehf Sûresi.

Kur'an-ı Kerim, sadece peygamberlerden değil, bazı kavimlerin savaşlarından da bahsetmiştir. İran-Bizans harbi buna bir misâldir:

"Elif, Lâm, Mim, Rumlar mağlup oldu yakın bir yerde. Hâlbuki onlar bu yenilmelerinin ardından birkaç yıl içinde galip gelecekler, önünde ve sonunda emir Allah'ındır. O gün mü'minler ferahlanacaktır." [161]

İşte Müslümanların Târihi'nin bu vasfından ötürüdür ki, ekseri İslâm Târihçileri ve bilhassa siyer kitabı yazanlar, kitaplarının birinci ciltlerinin büyük bir bölümünü İslâm öncesine ayırmışlardır.

Müslümanların Târihi üzerinde araştırma yapacak olanlar için ilk kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'i okumadan, Kur'an-ı Kerim tarihini incelemeden Resûlullah (s.a.s)'in çeşitli olaylara karşı olan tutumunu, bazı konularda hüküm koymasını, emir ve nehiylerin inceliğini, manasını anlamaları imkânsızdır. Zira Hz. Peygamber (s.a.s)'in hareketi ve kanun koyuşu tamamen vahye, yâni Kur'an-ı Kerim'e dayanır. Resûlullah (s.a.s), herhangi bir mevzuda karar veremediğinde veya kararında yanıldığında Cenab-ı Hakk tarafından ikâz buyurulmuştur. Şu halde İslâmiyet'in ve dolayısıyla Müslümanların Târihi'nin Kur'an-ı Kerim bilinmeden, okunmadan tedrisi imkânsızdır.

İslâm dini Arabistan'da doğunca, kendini çeşitli dinlerin karşısında buldu. Yahudilik, Mecusilik gibi dinler bunların başlıcaları idi. Yahudiler ve Hıristiyanlar zaman zaman Resûlullah (s.a.s)'a gelerek çeşitli sorular soruyorlardı. Hz. Peygamber de bu sorulara Allah'tan aldığı vahye dayanarak cevap veriyordu. Âyetlerde yer alan *"Yes'elûneke"* (sana soruyorlar) [162], *"Yes'elu"* (sorar) [163], *"Yes'eluke"* (sana sorar) [164], *"Yes'elûne"* (soruyorlar) [165] gibi kelimeler bunu göstermektedir.

161 K.K. Rûm Sûresi, 1-4.
162 K.K. Bakara Sûresi, 189, 215, 217, 219, 220, 222 gibi.
163 K.K. Bakara Sûresi, 108.
164 K.K. Nisâ Sûresi, 153.
165 K.K. Bakara Sûresi, 273.

"Ehli Kitap, senin üzerlerine gökten bir kitap indirmeni isterler. Hakîkat, onlar Musa'dan daha büyüğünü istemişler de "Allah'ı açıktan bize göster" demişlerdi. İşte zulümleri yüzünden onları yıldırım çarpmıştı. Bilâhare kendilerine bunca açık âyetler ve deliller geldikten sonra da (Tanrı diye) buzağıya tutunmuşlardı. Nihayet biz (tevbe ettikleri için) bunları af etmiştik. Biz Musa'ya apaçık (nice) hüccet (ler) verdik." [166]

"Kıyametin sübûtu (ve vukuu)nun ne zaman olduğunu sana sorarlar, de ki: 'Onun ilmi ancak Rabbimin nezdindedir.' Onun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz. Göklere de, yere de ağır basmıştır O. O, size (başka sûretle değil) ancak ansızın gelir. Tam manasıyla biliyormuşsun gibi sana (tekrar) onu sorarlar. (Yine) de ki: 'Onun ilmi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler." [167]

Hz. Peygamber (s.a.s)'in muhatab olduğu soruların cevabını Kur'an vermekte, onun takib edeceği siyâseti, kime uyup kime uymayacağını da Kur'an belirtmektedir:

"Ey Peygamber, Allah'dan kork! Kâfirlere ve münâfıklara itaat etme! Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilendir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir." [168]

Kur'an, Hz. Peygamber (s.a.s)'e neyi inkâr etmesi gerektiğini, bu inkârda bulunmayanların Allah'a inanmadıklarını şu şekilde gösteriyor:

"Dinde zorlama yoktur. [169] *Hakîkat, imân ile küfür apaçık meydana çıkmıştır. Artık kim Tağut'u* [170] *tanımayıp da Allah'a iman ederse o,*

166 K.K. Nisâ Sûresi, 153.

167 K.K. A'râf Sûresi, 187.

168 K.K. Ahzâb Sûresi, 1.

169 Yâni hiç kimse, Müslüman olmaya zorlanamaz. Fakat Müslüman olduktan sonra da İslâm'ın bütün gereklerini yerine getirme mecburiyetindedir. Âyetteki ikrâh (zorlama) kâfirler içindir, Müslümanlar için değil!

170 Tâğut, Allah'ın dinine, hükümlerine, emirlerine karşı olan her şey; Allah'ın kanunları yerine kendi hükümlerini koyan ve İslâm kanunlarını yürürlükten kaldıran demektir.

muhakkak ki kopması (mümkün) olmayan en sağlam kulpa [171] *yapışmıştır. Allah hakkıyla işitici, (her şeyi) kemaliyle bilicidir."* [172]

Bir sonraki âyette de şöyle buyuruluyor:

"Allah, iman edenlerin yardımcısıdır. Onları, karanlıklardan (kurtarıp) nura çıkarır. İnanmayanların dostları ise Tağuttur. O da, kendilerini nurdan (ayırıp) karanlıklara çıkarır. Onlar Cehennemin arkadaşlarıdır. Onlar orada, bir daha çıkmamak üzere ebedi kalıcıdırlar." [173]

Bir başka âyette de Allah, Müslüman'la Müslüman olmayanın nelerle uğraştıklarını açıkça beyan buyuruyor:

"İman edenler Allah yolunda savaşırlar; kâfirler de Tağut yolunda savaşırlar. Öyle ise şeytanın dostlarıyla savaşın! Şüphesiz ki şeytanın hilekârlığı zayıftır." [174]

Yukarıda sadece birkaçını zikrettiğimiz âyet-i kerimeler, görüldüğü gibi, insanın hem inancı hem de bu inanç doğrultusundaki davranışlarını düzenlemektedir. İnsanoğlunun bu çizgi üzerinde, ölümüne dek verdiği mücâdele ve imtihan, onun tarihidir. Tüm insanların tarihi, bu çizgiden geçer ve bu çizginin doğru yolunu Kur'an gösterdiği için Müslümanların tarihinin ilk kaynağı da Kur'andır.

Kezâ Kur'an, Müslüman'ın sosyal ilişkilerinden olan siyâsette, beşerî ilişkilerin nasıl olması gerektiğine de şöyle fermân buyuruyor:

"Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla birlikte olanlar (onun ümmeti olanlar), kâfirlere karşı sert, kendi aralarında (birbirlerine karşı) merhametlidirler." [175]

Tabii ki bugünün Müslümanları, her şeylerini kaybettikleri gibi, sosyal ilişkilerinin nasıl olacağını da bilmiyor ya da bilmezlikten geliyor-

171 İslâm'a.
172 K.K. Bakara Sûresi, 256.
173 K.K. Bakara Sûresi, 257.
174 K.K. Nisâ Sûresi, 76.
175 K.K. Fetih Sûresi, 29.

lar. Dünyayı kene gibi sömüren başta Amerika olmak üzere sömürgeci güçlere karşı yumuşak, hatta uşak; birbirlerine karşı ise, Kur'an'ın emrine muhalif olarak sert, hatta acımasız oluyorlar.

Kur'an-Târih Ayrılmazlığı

Kur'an'ın muhatabı Hz. Muhammed (s.a.s), dolayısıyla Müslümanlar ve tüm insanlıktır. Beşeriyetin muhatap olduğu bu ilâhî kitap insanların sadece Allah'a kulluk yapmaları için yaratıldıklarını buyuruyor:

"Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." [176]

Dikkat edilecek olursa, bu âyet-i kerimede *"illâ"* harfiyle hasr vardır. Yâni âyette söylenenin aksine bir hareket muhaldir. Velev ki inanmayanlar buna karşı olsun.

Allah, insanları kesinlikle kendisine kulluk yapmaları için yaratmıştır ve insanlar da bu kulluğu yerine getirmekle yükümlüdürler. İslâm denen bu kulluğun bir programı vardır ki, o da Kur'an'dır.

Allah, İslâm'ı Kur'an denen ilâhî kitapla insanlara bildirmiştir. İslâm, yâni Allah'ın istediği kulluğu yerine getirme yolu, Kur'an'la bilinir. Kur'an olmadan, ne İslâm olur ne de Müslüman. İslâm olmayınca onun tarihi, yâni beşer tarihi de olamaz.

İslâm, sadece bazı ritüellerden ibaret ibadetler manzumesi olan bir din değildir. Târihin konusu olan insan hayatının her yönüyle ilgili bir ilâhî yaşam kaynağıdır. Dolayısıyla İslâm'ı, tahrife uğramış dinlerden, bâtıl dinlerden herhangi birisi gibi kabul edemeyiz. Bu dinler, sadece insanın manevi yönüyle ilgilidirler. İslâm ise insan hayatının tümünü düzenler.

176 K.K. Zâriyât Sûresi, 56.

Hz. Muhammed (s.a.s) hem Peygamber, hem devlet reisi ve hem de ordusunun başkomutanıydı... Ve bütün bu vasıfları kendinde toplayan Hz. Peygamber (s.a.s)'e izleyeceği yolu gösteren kaynak Kur'an'dı. Kur'an, onun hem yasama, hem ibadet rehberiydi. Onunla devletini idare eder, dinin temellerini öğretirdi. Mücâdelesinin tüm ışığı Kur'an'dı. İşte bu mücâdele tarihinin kaynağı, aynı zamanda beşerî hayatın da kaynağıdır.

Hz. Muhammed (s.a.s)'in şahsındaki İslâmî inkılâbın temeli olması bir yana; Kur'an aynı zamanda ondan önceki peygamberlerin tarihlerini (kıssalarını), yâni insanlık tarihini de kapsamaktadır. Bunun böyle olduğunu görmek için Kur'an'ı bir defa incelemek yeter. Bu incelemede, Kur'an âyetlerinin çoğunun, ideal insanı yetiştirmek için anlatılan tarihî hadiseler (kıssalar) olduğu kolaylıkla müşahede edilecektir. İnsanoğlunun hayat çizgisi üzerinde, ölümüne dek verdiği mücâdele, imtihan, onun tarihidir. Tüm insanlığın tarihi olan bu uzun mücâdele sürecinde insanlığa doğru yolu gösterdiği için, insan yaşamının ve bu yaşamın programı olan tarihin ilk kaynağı da yine Kur'an'dır.

2- Sünnet

Müslümanların tarihinin ikinci kaynağı Sünnet'tir. Sünnet, aynı zamanda bütün İslâmî ilimlerin de ikinci kaynağıdır. Sünnet, Hz. Peygamber (s.a.s)'in davranışlarının tamamını kapsar. Sünnet bilinmeden ne İslâm tarihi, ne de diğer İslâmî ilimler anlaşılır. Çünkü Sünnet, Kur'an'la genel çerçevesi çizilmiş olan İslâm'ın pratiğidir. Eğer bu pratik olmasaydı, İslâm teoride kalırdı. Dolayısıyla İslâm, *"Sünnet"* denen bu pratikle bilinir ve tatbik edilir.

Her Müslüman'ın bildiği meşhur Veda hutbesinde, Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

"Ben size iki şey bırakıyorum ki, bunlara sarıldıkça dâlâlete düşmezsiniz. Bunlar, Allah'ın kitabı Kur'an ve benim Sünnetimdir."

O halde İslâm'ın kaynakları bunlardır. Bu iki kaynak; İslâm'ın esası, temelidir. Bunların herhangi birisi yerinden kaldırıldı mı, İslâm binası çöker. Bu binanın, yâni Müslümanların tarihiyle ilgilenenlerin, Kur'an'ı ve onun tatbikatı olan Sünnet'i bilmesi zorunludur. İslâm'ın Peygamberi ve bu peygamberin davranış ve pratikleri bilinmeden; onun tebliğ ettiği İslâm anlaşılamaz.

Allah, Hz. Peygamber'i insanlığa örnek olarak seçmiştir:

"Muhakkak ki, Allah'ın istediği gibi yaşayıp, Ahiret gününe kavuşmayı arzulayanlar ve Allah'ı çok zikredenler için Resûlullah'da en güzel örnek vardır." [177]

Allah Teâlâ böyle buyurarak her Müslüman'ın, hayatının her aşamasında Hz. Peygamber (s.a.s)'i örnek almasını istemiştir. Resûlullah (s.a.s)'ı örnek almadan Müslüman olma iddiasında bulunanlar, yeni bir din uydurma peşindedirler. Bunlar, dini olduğu gibi değil, kendi mantıklarına uyduğu nisbette almak istemektedirler.

Bütün Müslümanlar, Hz. Muhammed (s.a.s)'siz bir İslâm'ı düşünmenin mümkün olmadığına inanmak zorundadır. Onun için onun sünnetine düşman olanlar, aslında onun ve İslâm'ın da düşmanlarıdır. Sadece Kur'an'a sarılıp *"tek kaynak Kur'an'dır"* deyip, onun âyetleri dışındaki değerleri yâni Hz. Peygamber (s.a.s)'in Sünneti'ni kabul etmeyerek bir İslamî pratik meydana getirmek mümkün değildir. Kur'an'ın temel kaynak olduğunda bütün Müslümanlar ittifak etmektedirler. Fakat Kur'an'ın anlaşılıp hayata yansımasında Peygamberimizin söz ve uygulamalarını yok saymak, Kur'an'ın fonksiyonlarını ortadan kaldıran bir yaklaşım olduğu için kabul edilemez.

177 K.K. Ahzâb Sûresi, 21.

Resûlullah (s.a.s), bu düşünce tarzı konusunda şöyle buyurmaktadır:

"Bir gün gelecek, sizden bazıları koltuklarının üzerinde yayılacak ve benim yapılmasını emrettiğim ya da yasakladıklarım kendilerine söylenince, 'Bilmiyorum, Allah'ın Kitabı'nda varsa uyarım, (yoksa uymam) diyecekler." [178]

Macar Yahudisi ve sübjektifliği asla ilimle bağdaştırılamayacak olan İgnaz Goldziher adındaki oryantalist, hemen bütün çalışmalarını, Hz. Peygamber (s.a.s)'in Sünneti'nin kabul edilemezliği üzerinde yoğunlaştırmış, özellikle Sünnet'in olmazsa olmazı olan *"isnâd"*ın geçersizliğini ispata çalışmıştır. [179] Ve ne yazıktır ki, bazı Müslüman âlimler de onun tesirinde kalarak aynı yolu benimsemiş, Resûlullah (s.a.s)'e âdetâ düşman olmuş, İslâm'ı onsuz anlama yoluna sapmışlardır.

Allah Teâlâ, bu şekilde Peygamber Efendimiz (s.a.s)'e düşmanlık yapıp, onun Sünneti'ni İslâmî ilimlerde kaynak kabul etmeyenleri şu şekilde uyarmaktadır:

"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip "Bir kısmına inanırız ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve bunlar (imân ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu; işte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır." [180]

19. yüzyıl komplekslerini hâlâ üzerlerinden atamamış, modern Batı kültürünün etkisinde kalan zihni karışıklar, sûretâ pozitivist görünerek, -bu ihtiyarlamış felsefi ekolün çöktüğünden de bihâber- var güçleriyle Sünnet'e saldırmaktadırlar. Oysa Hz. Muhammed (s.a.s)'e

178 İmâm Şâfi'î, *er-Risâle*, s. 51-52.

179 Bk. Louis Massignon, In memoriam Ignace Goldziher, in Ignaz Goldziher, *Le Dogme et la Loi dans l'Islam*, Geuthner & l'Eclat, Paris, 2000, Edizioni Scientifiche Italiane, Naples, s, XVII.

180 K.K. Nisâ Sûresi, 150-151.

itaat etmek o kadar zorunludur ki, Allah Teâlâ, onun yanında yüksek sesle konuşulmasını bile menetmiştir. Nerde kaldı ki, Sünneti'ne uyulmasın.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Ey inananlar! Allah'tan ve Peygamber'inden öne geçmeyin; Allah'tan sakının; doğrusu Allah işitir ve bilir. Ey İnananlar! Seslerinizi, Peygamber'in sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Farkına varmadan, işlediklerinizin boşa gitmemesi için, Peygamber'e birbirinize bağırdığınız gibi yüksek sesle bağırmayın. Seslerinizi Peygamberin yanında kısan kimseler, Allah'ın gönüllerini takva ile sınadığı kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük ecir vardır." [181]

Kimilerinin iddia ettiği şekilde Resûlullah (s.a.s), herhangi birimiz gibi bir insan olsaydı; Allah neden ona bu ayrıcalığı tanısın? Bir başka âyette de Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Peygamberin çağrısını, kendi aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. Allah, içinizden sıvışıp gidenleri şüphesiz bilir. Onun buyruğuna aykırı hareket edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar!" [182]

Kur'an-ı Kerim'de Allah'a ve Resûlü'ne itaati birlikte zikreden onlarca âyet varken, hâlâ Resûlullah (s.a.s)'in Sünneti'ne gereken değeri vermeyenlere şu âyeti hatırlatmak istiyoruz:

"Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse bilsin ki, Biz seni onlara bekçi göndermedik." [183]

Bizim de ilk ve son sözümüz odur ki, kim Resûlullah (s.a.s)'e karşı gelir, onun Sünneti'ni tanımazsa, onun İslâm'da yeri yoktur. Onlar İslam dışı bir görüşün hizmetinde olup İslâm'la ve onun değerleriyle -bilerek

181 K.K. Hucûrât Sûresi, 1-3.
182 K.K. Nûr Sûresi, 63.
183 K.K. Nisâ Sûresi, 80.

ya da bilmeyerek- mücâdele eden komplekslilerdir. Ana konumuz bu olmadığı için, burada ayrıntılara girmiyoruz. Biz, sadece meselenin ehemmiyetine dokunmak istedik. [184] Sünnet'e bakış hakkında arzettiğimiz bu kısa düşüncelerden sonra, şimdi de onun muhtevasına bakalım.

Muhaddisler, Sünnet'i üç kısma ayırırlar:

1- Hadis

Hadis, Hz. Peygamber (s.a.s)'in sözlerine denir.

Meselâ: Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh'dan:

Şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.s)'den işittim, buyuruyordu ki: *"Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise eline geçecek olan ancak odur. Artık nail olacağı bir Dünya veya nikâh edeceği bir kadından dolayı hicret etmiş kimse varsa onun hicreti (Allah'ın ve Resûlü'nün rızasına değil), hicret sebebi olan şeyedir!"* [185]

Bir başka misâl de şöyledir: "Ebû Hureyre radıyallahu anh'dan:

Şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.s) buyurdu ki, *"Müslüman'ın Allah yolunda alacağı bir yara, Kıyamet gününde yeni açıldığı anda olduğu gibi kan fışkırıyor halde görünür: Rengi kan rengi, fakat kokusu misk kokusudur."* [186]

Yine Hadis'e misâl olmak üzere bir iki örnek daha verelim:

Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle dedi: Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurdu: *"Her kim samimi olarak Allah'tan şehid olmak isterse, döşeği üzerinde bile ölse, Allah o şahsı şehitler mertebesine ulaştırır."* [187]

184 Bu konuda ayrıntılı bilgi almak isteyenlere, Mustafa es-Sibâ'î'nin, *es-Sünne ve Mekânetühâ fi't-Teşrii'l-İslâmî* (Beyrut 1978) adlı kitabına bakabilirler. Hem meselenin tarihçesi anlatılıyor hem de bu Sünnet düşmanlarına cevaplar veriliyor.

185 *Tecrid-i Sarih Tercümesi*, Ankara, 1958, I, Hadis no: 1.

186 Ay. es. No: 175.

187 Müslim, *Sahih*, İmâre,157; Nesâi, *Sünen*, Cihâd,36.

Câbir b. Semura (r.a.)'dan, Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurdu: *"Bu din, daima ayakta duracak. Kıyamet kopuncaya kadar mü'minlerden bir taife onun yolunda savaşmaktan asla vazgeçmeyecektir."* [188]

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle dedi: Resûlullah (s.a.s) buyurdu ki: *"Allah yolunda savaşmadan ve Allah yolunda savaşmayı arzulayıp bunu konuşmadan ölen kimse, münâfıkların bir grubundanmış gibi ölmüş olur."* [189]

O güzel insan şöyle buyurmaktadır:

"Öldürmek istediğiniz kuduz bir köpek dahi olsa, ona işkence yapmayın!" Ve bütün insanlığa kanun olması gereken şu emir de onundur: *"Hiç kimseye zulmetmeyiniz; size zulmedilmesine de asla müsaade etmeyiniz!"*

2- Fiilî Sünnet

Hz. Peygamber (s.a.s)'in fiili hareketlerine de sünnet denir. Yâni sahabelerin, Hz. Peygamber (s.a.s)'i, bir fiil işlerken görmeleri ve bu hareketi bize nakletmelerinden oluşan bilgilere Fiilî Sünnet denmektedir.

3- Takrirî Sünnet

Sahabelerin söyledikleri sözleri veya yaptıkları hareketleri, gördüğü ve işittiği halde Hz. Peygamberin reddetmemesi, sükût etmesi veya güzel karşılamasına Takrirî Sünnet denir.

188 Buhârî, *Sahih*, Nafakât, 3; Müslim, *Sahih*, İmâre, 172; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Sünne,16.

189 Müslim, *Sahih*, İmâre, 158; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Cihâd, 17; Nesâi, Sünen, Cihâd, 2.

Kur'an'la gelen İslâm ahkâmı, Hz. Peygamber (s.a.s)'de uygulamasını bulmuştur ve Müslümanlar bu uygulamayı almakla mükelleftirler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bazı âyetler vardır ki, bunların tafsilat ve tatbikatını ancak Resûlullah (s.a.s)'in Sünneti ile anlıyor ve uyguluyoruz. Meselâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman alışverişi (herşeyi) terkedip Allah'a ibadete koşunuz." 190

Bu âyeti celile ile Cuma namazı farz kılınmış; fakat nasıl ve hangi şartlarda kılınacağına dair olan erkânı, Hz. Peygamber (s.a.s) izah etmiştir.

Bir başka âyette şöyle buyrulmaktadır:

"Biz sana, Kur'an'ı insanlara açıklayasın diye indirdik." 191

O halde Sünnet, Kur'an'ın açıklamasıdır. Aynı şeyi Hacc veya başka bir İslâmî esas için de söyleyebiliriz. İslâmî her hâl ve hareket ondan öğrenilir. Bunun içindir ki Allah Teâlâ buyuruyor:

"... Resûl'ün size verdiklerini alınız ve yasakladığı şeylerden de çekininiz." 192

Netice olarak şunu diyebiliriz ki; Müslüman tarihçinin müracaat edeceği ilk kaynaklar Kur'an ve Sünnet'tir. Bunlar olmadan ne İslâm anlaşılır ne de onun tarihi...

Bu iki ana kaynaktan, yâni Kur'an ve Sünnet'den sonra da, yukarıda *"Târih çeşitleri"* bölümünde zikrettiğimiz, değişik tarih kitapları da kaynaklarımız arasında sayılabilir.

Antik tarih dönemi için *kitâbeler*, mezar taşları kaynak olduğu gibi, özellikle yakınçağ tarihi için en önemli kaynak, arşivlerdir.

190 K.K. Cum'a Sûresi, 9.
191 K.K. Nahl Sûresi, 44.
192 K.K. Haşr Sûresi, 7.

Karşılaştırmalı ve temkinli okumak şartıyla, hatıratlar, seyahatnâmeler de tarihi kaynaklar arasında yer alabilir. Ancak bu tür kitaplarda abartıların çokluğu dikkatli okumayı zorunlu kılmaktadır.

Değerlendirme

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız hususları değerlendirecek olursak, diyebiliriz ki, Âdem (a.s)'la başlayıp, Kıyamet'e kadar devam edecek olan tarih, sadece okullarda okutulan geçmiş hadiseler kronolojisi değildir. Bilâkis tarih, insanoğlunun hayatıyla çok yakından ilgilidir, hatta onun içinde yer almaktadır.

Târihlerini bilmeyen insanlar, başkalarının bağımlıları, başkalarının uyduları olmaya mahkûmdur. Çünkü bu tür insanlar kendilerine öğretilenden başka bir hakikati göremezler. Dolayısıyla insan, sadece tarihi bilerek hürriyeti tanır, bağımsızlığa âşık olur ve onun için mücâdele verir.

İnsanın yaşam gayesi; örnek insan olması, başka bir tabirle Allah rızasına kavuşmasıdır. Allah, insanı bunun için yaratmıştır. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

"Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." [193]

Âyet-i Kerime'den anlaşıldığı gibi, yaratılmış olan insanın yaşam boyu göstereceği tüm çaba, Allah rızası doğrultusunda olmalıdır. Aksi takdirde Allah, insanın amellerini kabul etmeyecektir.

Bir diğer âyette de şöyle buyuruluyor:

"Kim İslâm'dan başka bir din (yâni hayat nizamı) ararsa, ondan (bu din) aslâ kabul olunmayacak ve o, Âhirette de en büyük zarara uğrayanlardan olacaktır. Kendilerine apaçık deliller gelmiş, Peygamber'in

193 K.K. Zâriyât Sûresi, 56.

şüphesiz hak olduğuna şâhidlik de etmişler iken imânlarının arkasından küfre sapan bir kavmi Allah nasıl hidâyete erdirir (muvaffak eder)? Allah, zalimler gürûhunu hidâyete erdirmez. Muhakkak ki; Allah'ın, meleklerin, bütün insanların lâneti onların üzerinedir." [194]

Allah Teâlâ, yukarıdaki âyet-i kerimelerde, sadece kendi emirleri doğrultusunda olan bir hayat nizamını kabul edeceğini, başka bir hayat tarzı tanımayacağını beyân buyuruyor. Âyetin devamında da, taaccüb ifâdesiyle şöyle buyruluyor: Hz. Peygamber (s.a.s), onlara takip edecekleri yolu gösterdikten sonra, insanlar o yolu terk edip başka yollara saparlarsa, Allah nasıl onlara hidâyet eder, onları muvaffak eder? Bir başka tabirle Allah'ın insanlar için gösterdiği hayat nizamını inkâr ederek, O'ndan başkasından yardım isteyen insana hidâyet ve muvaffakiyet yoktur. O halde, ideal insan olmanın yolu, Allah'ın buyrukları doğrultusunda yaşamaktır. İnsanoğlunun bu yolda vereceği mücâdele sürecinin tamamı, tarihi oluşturmaktadır.

Bu yolun da bir tek rehberi vardır ki, o da Kur'an ve onun açıklaması olan Sünnet'tir.

Başkalarının bir gerçeğe inanmamaları, o gerçeğin yokluğu anlamına gelmez. Onların inkârına rağmen gerçek vardır. Fakat Allah nizamının düşmanı olanlar, bunu görmezler. Allah bunlar için şöyle buyuruyor:

"Andolsun ki biz, cin ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yaratmışızdır. Onların kalbleri vardır, bunlarla idrâk etmezler; gözleri vardır, bunlarla görmezler; kulakları vardır, bunlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha da aşağıdırlar. Onlar gaflete düşenlerin tâ kendileridir." [195]

194 K.K. Al-i İmrân Sûresi, 85-87.
195 K.K. el-A'râf Sûresi, 179.

O halde sonuç olarak diyebiliriz ki tarih, Kur'an'dan ayrılmayan, onunla kâim, insanı ideale götüren bir ilimdir. Kur'an, insanın yaşam rehberi olduğu için ideal bir Dünya oluşturma gayretindeki devlet reisleri, bu manadaki tarihi, yâni Kur'an'ı bilmelidirler ki, eski yönetimlerin iyi ve kötü taraflarını dikkate alarak devletlerini Allah'ın rızası doğrultusunda yönetebilsinler; bakan ve bürokratları Kur'an çizgisindeki gerçek tarihi bilmelidirler ki, onu yanlış yola götürmesinler; komutanları, tarihi bilmelidirler ki, gereksiz yere savaşmasınlar ve nihayet vatandaşları; tarihi iyi bilmelidirler ki, Allah'tan başkasına kul olmasınlar! Çünkü itaat edilenlerin çoğu insanı yanlış yola götürürler.[196]

Tek doğru yol Kur'an'ın, Sünnet'in ve gerçek tarihin gösterdiği yoldur.

196 K.K. En'âm Sûresi, 116.

II. Bölüm

Hz. Muhammed (s.a.s)'den Önceki Dönem

Bu dönemdeki peygamberlerin tarihlerini ele almadan önce, bir hususa işaret etmek istiyoruz:

Hz. Muhammed (s.a.s) öncesi dönem tarihi hakkında maalesef yeterli kaynaklara sahip değiliz. Çünkü söz konusu dönemlerde yazının yaygın olmaması, hatta yok denecek derecede az olması nedeniyle sadece ilâhî menşeli kutsal kitaplar bize kaynaklık edebilmektedir. Biz Müslümanların inancına göre, Tevrat ve İncil denen kutsal kitapların asıllarının bulunmaması ve elde bulunan nüshaların da muharref olması nedeniyle, bu konudaki araştırmada Kur'an ve Sahih Sünnet'i kaynak olarak alacağız. Ancak zaman zaman Kur'an ve Sünnet dışındaki kaynaklardan da, sıhhat farklılıklarını göstermek için yararlanmaktan geri kalmayacağız.

Âdem (a.s)

Âdem'in Yaratılması ve Cennet'teki Konumu

Kur'an-ı Kerim'e göre, Allah Teâlâ, yeryüzüne *"Halife"* olmak üzere[197] Âdem (a.s)'ı topraktan[198], eşi Havva'yı da ondan[199] yarattı. Kezâ Kur'an âyetlerine göre, Allah, Cennet'te Âdem'i yarattıktan sonra, ona eşyânın sırrı olan *"Esmâ"*yı da öğretmiştir ki, onun öğrendiklerini melekler bile bilmiyordu.[200] Yâni Allah, bu lütfuyla Âdem'i meleklerden üstün kılmıştır ki, Kur'an, onun ve ondan gelecek olan insan neslinin bu vasfını *"en güzel sûret" (Ahsen-i takvim)*[201] olarak tanımlamaktadır.[202]

Âdem (a.s)'ın ve diğer varlıkların yaratılmaları keyfiyeti konumuz olmadığından, bu mevzuya fazla girmiyoruz. Mamafih bu alanda bize bilgi verebilecek kaynak da yoktur. Eldeki tek kaynak *"Kutsal Metinler"*den ibarettir.[203]

197 Bk. K.K. Bakara Sûresi, 30.

198 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 59. Bu konuda Peygamber Efendimiz (s.a.s)'in de, "İnsanlar Âdem'in çocuklarıdır, Âdem de topraktandır" şeklinde bir hadis-i şerifi vardır (bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 25).

199 K.K. Nisâ Sûresi, 1.

200 K.K. Bakara Sûresi, 32.

201 K.K. et-Tîn Sûresi, 4.

202 Ehl-i Kitâb ise, "Tanrı insanı kendi sûretinde yarattı" diye inanırlar. Nitekim bu husus *Kitab-ı Mukaddes'*te de yer almaktadır (bk. Yaratılış, I,27).

203 Bu konudaki tafsilat için bk. Taberî, *Târih*, I, 89 vd. Ehl-i Kitâb ise, Âdem ve Havva'nın bu serüveninin Cennet'te değil, Dünyada gerçekleştiğini iddia ederler (Ya'kûbî, *Târih*, I, 5).

Allah Teâlâ, Âdem (a.s)'ın şahsında, insana o kadar büyük bir değer verdi ki, onu sadece Kendisine mahsus olan secdeyle şereflendirdi ve Cennet'te bulunan melekleri ona secde ettirdi. [204]

Gerçekten de bütün melekler Allah'ın emrine uyarak Âdem'e secde ettiler. [205] Yalnız buradaki *"secde"*, *"ubudiyet"* yâni *"tapınma"* anlamında değil, Allah'ın emri olduğu için yerine getirilen bir görev olarak kabul edilmelidir.

Bütün melekler Allah'ın bu buyruğunu yerine getirmek için Âdem'e secde etmelerine rağmen aynı emrin muhatabı olan İblis [206] yâni Şeytan, Allah'ın emrine karşı çıktı ve secde etmedi. [207]

Kur'an-ı Kerim bu olayı şöyle anlatıyor:

"Allah buyurdu: Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir? (İblis): Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten, onu çamurdan yarattın, dedi. Allah: Öyle ise, oradan [208] çık! Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir! Çık! Çünkü sen aşağılık-

204 Bk. K.K. A'râf Sûresi, 11.

205 K.K. Bakara Sûresi, 34; A'râf Sûresi, 11; İsrâ Sûresi, 61; Kehf Sûresi, 50; Tâ Hâ Sûresi, 116; Sâd Sûresi, 73.

206 İblis'in, bu hareketinden önce melek mi, cin (bk.K.K. Kehf Sûresi, 50) mi olduğu tefsir ve tarih kitaplarında ihtilâf konusudur. Bazı rivâyetlere göre (Meselâ bk. İbnu'l-Esîr, *el-Kâmilu fi't-Târih*, Beyrut, 1965. I, 24) Âdem yaratılmadan önce, Allahu Te'âlâ, Dünya semâsının idâresini İblis'e vermişti. İblis, adı *"Cin"* olan bir melek kabilesindendi. Bu melekler, Cennetin hazinedârları olduklarından, onlara cin denmişti. İblis hem Dünya semâsının kralı, hem de Cennet hazinedârlarından biriydi. Fakat Âdem'e secde etmeyerek Allah'a isyan edince, Allah onu lânetlenmiş bir şeytan yaptı. Doğrusunu Allah bilir. Zaten bu konu tefsir ve kelâm sahasını ilgilendirdiğinden daha fazla ayrıntıya girmiyoruz.

207 K.K. Bakara Sûresi, 34; A'râf Sûresi, 11; İsrâ Sûresi, 61; Kehf Sûresi, 50; Tâ Hâ Sûresi, 116; Sâd Sûresi, 74. Ayrıca bk. Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar fi Ahbâri'l-Beşer*, Beyrut, tarihsiz, I,8.

208 Cennetten.

lardansın, buyurdu. İblis: Bana (insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver, dedi. Allah: Haydi, sen mühlet verilenlerdensin, buyurdu. İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için Senin doğru yolunun üstüne oturacağım. Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve Sen onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın, dedi. Allah buyurdu: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Andolsun ki, onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi Cehenneme dolduracağım!" [209]

Başka âyetler de Şeytan'ın bu azgınlığını şöyle anlatıyor:

"Allah onu (Şeytan'ı) lânetlemiş; o da: "Yemin ederim ki, kullarından belli bir pay edineceğim" demiştir. "Onları mutlaka saptıracağım, muhakkak onları boş kuruntulara boğacağım, kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar (putlar için nişanlayacaklar), şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler" [210] *(dedi). Kim Allah'ı bırakır da Şeytan'ı dost edinirse elbette apaçık bir ziyâna düşmüştür. (Şeytan) onlara söz verir ve onları ümitlendirir; hâlbuki Şeytan'ın onlara söz vermesi, aldatmacadan başka bir şey değildir. İşte onların yeri Cehennem'dir, ondan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır. İmân eden ve iyi işler yapanları, içinde ebedî kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağız. Allah bunları hak bir söz olarak vâdetti. Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?"* [211]

209 K.K. A'râf Sûresi, 12-18.

210 Allah'ın yarattıklarını değiştirmek, canlıların tabii şekil ve özelliklerini değiştirmek demektir. Canlıları kopyalama, çeşitli hormonları kullanarak onların doğal yapılarını değiştirmek, gereksiz yere hayvanların uzuvlarını kesmek, estetik ameliyatlar vs. yapmak, bu kabilden hareketlerdir.

211 K.K. Nisâ Sûresi, 118-122. Ayrıca bk. K.K. Hicr Sûresi, 31-48.

Şeytan'ın bütün gurur ve kibri, onun Âdem'i, yâni insanı kıskanmasındandır. Onun o inatçı kibri, diğer âyetlerde şu şekilde geçmektedir:

"Meleklere: Âdem'e secde edin! demiştik. İblis'in dışında hepsi secde ettiler. Ve İblis dedi: "Ben, çamurdan yarattığın bir kimseye mi secde edeyim?" (Devamla şöyle) dedi: Şu benden üstün kıldığına da bir bak! Yemin ederim ki, eğer beni Kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini kendime bağlayacağım!" Allah buyurdu: Git! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki hepinizin cezâsı Cehennemdir. Tam bir cezâ! Onlardan gücünün yettiği kimseleri dâvetinle şaşırt; süvarilerinle, yayalarınla onları yaygaraya boğ; mallarına, evlâtlarına ortak ol; kendilerine vaatlerde bulun. Şeytan insanlara, aldatmadan başka bir şey vâdetmez! Şurası muhakkak ki, benim (ihlâslı) kullarım üzerinde senin hiçbir ağırlığın olmayacaktır. (Onları) koruyucu olarak Rabbin yeter!" [212]

Sonra Allah, Cenneti Âdem ve eşinin emrine vererek, onlara şunları dedi:

"Ve, 'Ey Âdem, sen ve eşin Cennete yerleşin ve istediğiniz zaman, ondan (cennetin yiyeceklerinden) ikiniz de bol bol yiyin' dedik." [213]

Artık Âdem orada ne acıkacak, ne de çıplak kalacaktı; ne susayacak, ne de sıcaktan bunalacaktı. [214]

Allah Teâlâ bu şekilde Cenneti onların emrine veriyor amma; bu lutfa lâyık olup olmadıklarını imtihân etmek üzere, onlar için bir çekince koyuyor ve Cennet'teki milyarlarca ağaçtan sadece birisini yasaklayıp şöyle emrediyor:

212 K.K. İsrâ Sûresi, 61-65.
213 K.K. Bakara Sûresi, 35.
214 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 117-118.

"(Ancak) şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa ikiniz de zulmedenlerden olursunuz." [215] Ayrıca Allah, Âdem'e secde etmemiş olan Şeytan'ı dinlememeleri konusunda da onları uyararak şöyle buyurdu:

"Biz de: "Ey Âdem, demiştik, hiç şüphesiz ki bu (Şeytan), senin de, eşinin de düşmanıdır. Bundan dolayı sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın! Sonra zahmete düşersiniz." [216]

Âdem (a.s) ve eşi Havva bu şekilde sayısız nimetler içerisinde yaşarlarken, Şeytan onlara musallat oldu. Onlara, *"Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olur veya ebedi kalanlardan olursunuz diye yasakladı, dedi; ve onlara: Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti."* [217] Ardından da onlara yasaklanmış olan ağacı övüp, ondan yemelerini teşvik etmeye başladı. Kur'an, olayı şöyle anlatıyor:

"Nihâyet Şeytan onu fitledi ve: "Ey Âdem, dedi, sana ebedilik ağacını ve sonu gelmeyecek bir iktidarı göstereyim mi?" İşte bunun üzerine ikisi de ondan yediler. Hemen kötü yerleri açılıverdi. Üstlerini Cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. (Böylece) Âdem Rabbine karşı âsî olup yolunu şaşırdı." [218] *"Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nidâ etti. (Âdem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyân edenlerden oluruz."* [219]

Bu şekilde Şeytan, Âdem ve hanımı Havva'nın ayaklarını kaydırdı; onları Allah'a isyân ettirerek Cennet nimetlerinden mahrum kalmalarına sebebiyet verdi. [220]

215 K.K. A'râf Sûresi, 19.
216 K.K. Tâ Hâ Sûresi,117.
217 K.K. A'râf Sûresi, 20-21.
218 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 120-121.
219 K.K. A'râf Sûresi, 22-23.
220 Bk. K.K. Bakara Sûresi, 35-36

Âdem ve Havva Yeryüzünde

Ve nihâyet Allah onları Cennet'ten kovup [221] cezalandırdı ve yeryüzünün en kurak bölgesi olan Mekke dağlarına, [222] bazı rivayetlere [223] göre de Hindistan'a attı.

Allah'a karşı yaptığı bu isyândan ötürü çok üzülen Âdem (a.s), tövbe edip, günlerce, aylarca ağlayıp yalvarmaya başladı. Hatta bazı rivâyetlere [224] göre, yemeden, içmeden kesildi ve senelerce hanımı Havva ile de birlikte olmadı. Sonra Allah onun tövbesini kabul etti. [225] Kabul etti amma, artık o Cennet'te kalmayacaktı. Allah onu ve eşini Dünyaya attı.

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

"Dedik ki: Hepiniz Cennetten inin! Eğer benden size bir hidâyet gelir de her kim hidâyetime tâbi olursa onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar üzüntü çekmezler. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar Cehennemliktir, onlar orada ebedî kalırlar." [226]

Cennet'ten Kovulan Âdem'in Mekke'de Kâbe'yi İnşası

Mekke tarihi hakkında en eski ve en muteber kaynaklarımızdan olan *"Ahbâru Mekke"* [227]yi yazan Ezrakî, yeryüzünde ilk defa inşa edilen binânın Kâbe olduğunu yazıyor. Ve tarihen sabittir ki, binâ edildiği günden bugüne kadar hayatiyetini ve icra ettiği fonksiyonu sürdürmekte olan tek mabed yine Kâbe'dir. Nitekim Allah

221 Bk. K.K. A'râf Sûresi, 24.
222 Ya'kûbî, *Târih*, I, 6.
223 Ya'kûbî, *Târih*, I, 5; Taberî, *Târih*, I, 121; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 36.
224 İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 36.
225 Bk. K.K. Bakara Sûresi, 37.
226 K.K. Bakara Sûresi, 38-39.
227 Beyrut, 1969, 3. baskı, I, 36.

Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de bu hususu açıkça Peygamberine bildirmiştir. Âyette şöyle deniyor:

"Şüphesiz âlemlere bereket ve hidâyet kaynağı olarak, insanlar için kurulan ilk ev (mabed), Mekke'deki (Kâbe)dir." [228]

Âdem'in Cennet gibi bir yerden, onun hiç benzeri olmayan Dünyaya atılışının sebebi, gördüğümüz gibi, Şeytan'ın telkin ve tavsiyelerine uymasından ileri gelmişti. Çünkü Şeytan insanı Allah'tan uzaklaştırma, onu Rabbine karşı isyankâr yapma savaşı vermektedir.

Şeytan, bütün yaratıklar içinde ilk defa *"tanrı olma"* iddiasında bulunan, Allah'ın kanunlarına karşı çıkandır. Allah'ın kendisine lütfettiği makamı kötüye kullanan; o makama gelince kendi nefsine aldanan, Allah'ın emirlerine karşı koymak isteyenlerin ilkidir Şeytan... Ondan sonra da, insanlık tarihi boyunca Allah'ın kanunlarına karşı çıkanlar, Şeytan'ın yöntemini uyguladılar. Allah'ın, peygamberleri vasıtasiyle gönderdiği buyrukları ortadan kaldırıp kendi çıkarlarına göre hükümler uydurdular.

Allah, bu gibiler hakkında şöyle buyurdu:

"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günâhları dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır." [229] *"Onlardan her kim 'O (Allah)'ın yanı sıra ben de bir ilâhım!' derse, Biz onu Cehennemle cezalandırırız. İşte Biz zalimleri böyle cezalandırırız."* [230]

Yâni Allah diyor ki: *"Kim benim buyruklarımı tanımayıp benim buyruklarıma zıt kanunlar koyarsa; insanları kendi yaptıkları put heykelleri önünde saygıya durdurup veya diz çöktürüp veya etek öptürüp*

228 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 96.
229 K.K. Nisâ Sûresi, 116.
230 K.K. Enbiyâ Sûresi, 29.

yahut secde ettirerek Bana kulluktan uzaklaştırırsa, o Cehennemliktir; çünkü o böyle yaparak ilâhlık taslamıştır."

O hâlde görüyoruz ki, Allah'a karşı gelmede, O'na isyân etmede, O'nun emirlerini tanımamada, Şeytan'ın olsun, bu yolda onu izleyenlerin olsun, yöntemi değişmemektedir. Menfaatları kaybolacak diye, esas kanun koyucu olan Allah'ı görmezlikten gelip toplumlarını, halklarını kandırarak kendi işlerine gelecek ve sömürü düzenlerini en güzel şekilde devam ettirecek hükümler koymaktadırlar.

İşte Allah'a karşı ilk defa isyân bayrağı açan Şeytan'ın iğvâsına kapılan Âdem (a.s), yaptığı bu hata yüzünden Cennet'ten kovulunca, oraya hiç benzemeyen Dünyaya atıldı. Cennet gibi güzel bir yerden kupkuru Dünyaya atılan Âdem ve hanımı, orada üzüldüler ve yaptıkları işin bedelinin ne kadar ağır olduğunu böylece görmüş oldular.

Âdem (a.s)'ın Cennet'ten çıkarılışının tek sebebi Şeytan değildi. Bunda bizzat Âdem (a.s)'ın hatasının, yâni günahının da payı büyüktü. Nitekim bu hadisede tek suçlu Şeytan olsaydı, Allah Teâlâ da yalnız onu cezalandırırdı. Ama gördüğümüz gibi, Allah Hz. Âdem'i de cezalandırmıştır.

Burada esas üzerinde durulması gereken husus, Şeytan'ın düşmanlığını bilmelerine rağmen[231], bir an için gaflette bulunan Âdem (a.s)'ın ve eşi Havva'nın, kendilerine yasaklanmış olan ağacın meyvelerinden yemeleridir.

Kur'an'da belirtildiği gibi[232], Allah Âdem'e ve eşine, Cennet'in bütün nimetlerini helâl kılmıştı. Onlara *"İstediğiniz her şeyi, dilediğiniz gibi yiyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın!"* demişti. Cennet'in binlerce, belki milyonlarca olan nimetleri onlara yetmemiş miydi ki Allah'ın yasakladığı ağaca yaklaştılar? İşte anlaşılması gereken hu-

231 Bk. K.K. Tâ Hâ Sûresi, 117-118.
232 Bk. Bakara Sûresi, 35-36.

sus budur; Allah Teâlâ, bizim de aynı gaflete düşmememiz için bu hadiseyi Kur'an'da uzun uzun anlatıyor, kullarını uyarıyor.

Allah (c.c) dileseydi, onlara o ağacın meyvesini de helâl kılardı. Fakat Yüce Yaratıcı, bir meyveyle dahi olsa, kullarını imtihan ediyor: *"Acaba kendilerine helâl kıldığım binlerce nimete rağmen, kulum Benim rızamı unutur da, yasakladığım tek ağaçtan yer mi?"* Şayet Allah, istisnâ ettiği bu ağacı da yasaklamasaydı, belki de Âdem ve Havva o ağaca -diğerlerinden sıra bulup- hiç yaklaşmayacaklardı bile... İşte, meselenin düğüm noktası budur: Allah'ın emrine rağmen, haramdan yemek! İnsanı bu yola sevketmeye çalışan Şeytan olduğu için, Allah bize onu dinlememizi emrediyor:

"Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan helâl ve temiz olanlarından yeyin, Şeytan'ın peşine düşmeyin; zirâ Şeytan sizin açık bir düşmanınızdır." [233]
"Ey imân edenler! Şeytan'ın izinden gitmeyin! Kim Şeytan'ın izini takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği, kötülüğü (haramı) emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve bereketi olmasaydı, içinizden hiç bir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir!" [234]

Haram olan şeylerden yeme ve haram işleme konusunda Şeytan her insanı teşvik etmekte, kendisine meyilli olanlarla işbirliği yapmaktadır. Bunu yaparken Şeytan'ın bir tek yöntemi vardır: Teşvik ettiği yolu güzel ve çekici göstermek... Dikkat edilirse, Âdem (a.s)'ı da ebedilik ağacı ile kandırmıştı.

Şeytan, Hz. Âdem'e zımnen şöyle demişti:

"Ey Âdem, Allah siz insanları ölümlü yarattı. Belli bir müddet yaşadıktan sonra ölecek, toprak olacaksınız! Ancak size göstereceğim bir ağaç vardır ki, onun meyvesinden yerseniz, hiç bir zaman

233 K.K. Bakara Sûresi, 168.
234 K.K. Nûr Sûresi, 21.

ölmez, ebedileşirsiniz! Çünkü bu ağacın adı, *Şeceretu'l-Huld*, yâni *"ebedilik ağacı"*dır. Bir defa ondan yediniz mi hem ebedî, hem de hiç bir zaman yıkılmayacak bir devlet sahibi olursunuz! Bu seviyeye de çıktınız mı hiç kimsecikler size karışamaz, sonsuza dek, dilediğiniz gibi yaşarsınız!"

Hz. Âdem (a.s), Şeytanın bu şekilde güzelleştirdiği bır gelecek karşısında Allah'ın emrini unuttu ve ikisi de, yâni hem Âdem hem de Havva annemiz, haram kılınmış o ağaçtan yemeye başladılar.

Şeytan işini bitirmiş, kendisinden sonra insanoğlunun atasını da Allah'a isyân ettirmişti.

Âdem ile Havva'nın Yasak Ağaçtan Yeme Gayesi Neydi?

Şeytan'ın onlara yasak meyveden yedirmek istemesinin sebebi hakkında Allah Teâlâ Kur'an'da şöyle buyuruyor:

"Derken şeytan, kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini onlara açmak için kendilerine vesvese verdi ve dedi ki: "Rabbiniz size bu ağacı ancak, melek olmayasınız, ya da (Cennette) ebedi kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı." "Şüphesiz ben size öğüt verenlerdenim" diye de onlara yemin etti. Bu sûretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini Cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Rableri onlara, "Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?" diye seslendi." [235]

Bu âyetlerden anlıyoruz ki, Şeytan'ın gayesi, onları Allah'a isyan ettirmek ve çıplaklaştırmaktır. Nitekim günümüzdeki çıplaklık kampanyaları da, Şeytan'ın buyruklarına alet olmaktan başka bir şey değil!

235 K.K. A'râf Sûresi, 20-22.

Böylece, Hz. Âdem (a.s) ve eşi, yasak meyveyi yer yemez, avret yerleri açıldı ve ağaç yapraklarıyla örtünmeye başladılar. Rableri'ne karşı böylece isyân eden Âdem ve hanımı Havva pişman olmuşlardı ama iş işten geçmişti. Çünkü o ağaç onları, değil ebedileştirmek, bilâkis utanılacak bir seviyeye düşürmüştü.

Onları en güzel sûrette yaratmış, sonra da Cennet'i emirlerine vermiş olan Allah Teâlâ, bu cürümlerinin karşılığı olarak onları cezalandırdı ve Dünya gezegeninin bir köşesine attı.

Hâlbuki Allah (c.c), onlara acıkmamayı, susamamayı, güneş altında rahatsız olmamayı vadetmişti.[236] Ama onlar, Şeytan'ın aldatmasına alet olarak isyân ettiler ve Allah tarafından cezalandırılarak Cennet'ten kovuldular.

İşte bizler, o atanın çocuklarıyız. Yüce Allah atamıza o ağacı yasakladığı gibi, bize de bazı şeyleri haram kılmıştır. Bu haramları yaparsak, onlar gibi biz de Allah'ın cezasına uğrarız. Çünkü Şeytan, görevine devam etmektedir.[237]

Yeminli düşmanımız olan Şeytan, her gün bizlere gelip adeta şöyle diyor:

"Aman, çocuklarınızı okutmayın! Haksızlıklara boyun eğin! Ezilen insanları, 'neme lâzım!' deyip görmezlikten gelin! Allah'ın dinine saldırıldığını görsen de, -kendi menfaatın açısından- sesini çıkarma! Fenâlıkları düzeltmek sana mı kaldı? Bir makam elde edinceye kadar konuşma; hatta namazını bile, kimse farkına varmayacak şekilde, imâ ile kıl, gerekirse terket, kılma! Etliye, sütlüye karışma! Sana ne insanların ezilmişliğinden, sürünmelerinden, bin bir çeşit insan canavarı tarafından sömürülmelerinden, hortumlanmalarından, köleleştirilip,

236 Bk. K.K. Tâ-Hâ, 117-119.

237 Bir Fransız romancısının romanının adı ne kadar ilginç: *Şeytan Emekli Olmaz!*

ellerinden şahsiyetlerinin alınmasından... Zulmü ve zulmedenleri görme! İnsanlara zulmedildiğini görünce, görmezlikten gel ki seni de o zihniyette sanmasınlar! Ara sıra da olsa, Allah düşmanlarının toplantılarına katıl ki, seni kendilerinden bilsinler ve seni üst makamlara getirsinler! Bunun için de kendini, kendi sıfatlarınla değil, inanmayanların sıfatlarıyla sun, kendini inanmayanlar gibi tanıt! Bir kadeh şaraptan bir şey olmaz; zamana uy gitsin! Ortam neyi gerektiriyorsa, o şekilde görün! Haklının yanında değil, güçlünün yanında ol!"

İşte Şeytan'ın her gün bize yaptığı bu telkinler, Âdem (a.s)'a yapılan telkinlerin aynısıdır. Şu farkla ki, biz insanlar, Cennette değil, Dünyada yaşıyoruz.

Dünya, Cennet gibi değildir. Allah Teâlâ, Cennet'te işlenen bir günâhı hemen cezalandırıyor; Dünyada ise durum farklıdır: Allah, kendisine karşı işlenen günâhlara karşı, dilerse Dünyada cezasını verir, dilerse hesap günü dediğimiz Âhiret'e erteler. İsterse günahkâr kulunu her ikisinde de cezalandırabilir.

Âdem (a.s)'ı ise Cennet'te cezalandırıp yeryüzüne, yâni Dünyaya attı ve onun için önce Hindistan'ı, sonra da Mekke vadisini uygun buldu.

Âdem'in İlk Çocukları ve İnsan Topluluğunun Oluşumu

Âdem'in ilk çocukları hakkında kitaplarda çok değişik rivâyetler[238] vardır. Fakat bunlardan en çok kabul edileni, aşağıdaki gibidir[239]:

"Âdem'den hâmile kalan Havva'nın, biri kız, biri erkek olmak üzere, ikiz çocukları oldu. İkinci hamileliğinde de, yine biri kız, biri erkek olmak üzere, ikiz çocukları oldu. Birinci batında doğanlara

238 Ayrıntılar için bk. Taberî, *Târihu'l-Umemi ve'l-Mulûk* (Bundan sonra kısaca *"Târih"* olarak geçecek), I, 137 vd.

239 Bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 36-37; Ya'kubî, *Târih*, Beyrut, 1960, I, 6-7; Taberî, *Târih*, I, 137-138

Kâbil ve ikiz kız kardeşine Lebûd; ikinci batında doğanlara da Hâbil ve kız kardeşine de İklîmâ adı verildi.[240] Çocuklar büyüyünce, Allah Teâlâ Âdem'e, birinci batında doğan çocukları, ikinci batında doğanlarla evlendirmesini emretti. Allah'ın o zamanki kanunu o şekildeydi. Kâbil'in kız kardeşi güzel, Hâbil'in kız kardeşi ise çirkindi. Âdem (a.s), Allah'ın bu emrini yerine getirmek isteyince, Kâbil babasına itiraz edip, *"Vallahi bunu Allah emretmedi; sen kendin uyduruyorsun!"* dedi. Oğlu Kâbil'in bu itirazı üzerine Âdem, Kâbil ve Hâbil'e, Allah için birer kurban adamalarını, gökten inecek olan bir ateş hangisinin kurbanını yerse, güzel kızla onun evleneceğini söyledi. İkisi de bu teklifi kabul etti. Hâbil güzel bir koyun, Kâbil de bir tutam buğday başağı kurban etti. Babalarıyla beraber bir dağa çıktılar ve Âdem Allah'a yalvarıp hükmünü bildirmesini istedi. Ateş indi ve Hâbil'in kurbanını yedi. Kâbil ise, koyunlarının yanına dönen Hâbil'e gelerek ona *"Ben güzel kız kardeşimi sana vermeyeceğim gibi, seni de öldüreceğim!"* dedi. Hâbil, ona şu cevabı verdi: *"Andolsun ki sen, öldürmek için elini uzatsan (bile), ben seni öldürmek için elimi uzatmayacağım! Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben istiyorum ki sen, hem benim günâhımı, hem de kendi günâhını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zâlimlerin cezâsı budur!"*[241] Bunun üzerine Kâbil, inâdından vazgeçmedi ve yapacağını yaptı: *"Nihâyet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu. Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için, yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Katil kardeş) "Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki, kardeşimin cesedini gömeyim" dedi ve yaptığına pişman oldu."*[242]

240 Ya'kûbî, *Târih*, I, 6.
241 K.K. Mâide Sûresi, 28-29.
242 K.K. Mâide Sûresi, 30-31.

Kâbil, insanlık tarihinin ilk katili, ilk hak tanımayanı, ilk zâlimidir. Çünkü hakkına razı olmayıp başkasına ait olana sahip olmak istedi. İstediğini elde edemeyince de, çıkarı için en yakını olan kardeşini öldürdü. Bu hareketiyle de, insanlık tarihinin geçmiş ve gelecek bütün katillerinin, zâlimlerinin, hak yiyicilerinin, diktatörlerinin ve sömürücülerinin ilki oldu.

Sonra, Allah'ın affettiği[243] Âdem ve eşi Havva'nın başka çocukları oldu ve insan nesli bu şekilde çoğaldı. Fakat ne yazık ki, buradan, yâni Kâbe'nin bulunduğu *"Kutsal Topraklar"*dan yeryüzüne dağılan insanlar, Allah'ı unutup O'na şirk koştular, peygamberlerini dinlemediler ve âsîler oldular.

Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyuruyor:

"Sizi bir tek candan (Âdem'den) yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini (Havva'yı) yaratan O'dur. Eşi ile birleşince, eşi hafif bir yük yüklendi (hamile kaldı). Onu bir müddet taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca, Rableri Allah'a: Andolsun bize kusursuz bir çocuk verirsen muhakkak şükredenlerden olacağız, diye dua ettiler. Fakat (Allah) onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk hakkında Allah'a ortak koştular.[244] *Allah ise onların ortak koştuğundan yücedir."*[245]

Burada Allah Teâlâ, insanoğlunun nankörlüğünü hatırlatıyor ve ona lütfettiği binlerce nimete karşı, onun yine şirke tevessül ettiğini dile getiriyor.[246]

İnsanoğlunun başlangıç serüveni işte böyleydi.

243 Bk. K.K. Tâ Hâ Sûresi, 122.

244 Bu konu ile ilgili değişik görüşler olmasına rağmen, tefsir kitaplarının çoğu, âyette geçen şirk olayının, Âdem ile Havva'dan değil, onların çocuklarından olan insanlardan meydana geldiğini söylerler.

245 K.K. A'râf Sûresi, 189-190.

246 Bk. K.K. A'râf Sûresi, 191-198.

Âdem (a.s)'ın ölümünden sonra bir müddet hayatiyetini koruyan Kâbe, daha sonra tabii afetlerden dolayı yıkılmış ve daha sonraki devirlerde de Hz. İbrâhîm (a.s) Mekke'ye gelerek onu yeni baştan inşâ etmiştir.[247] Âdem'in çocukları da burada çoğalmış ve oradan yeryüzünün diğer bölgelerine dağılmıştır.

Değerlendirme

1- Âdem ve dolayısıyla ondan çoğalan insanlar, Darwin'in dediği gibi maymundan türemediler; Kur'an-ı Kerim'in birçok âyetinde belirtildiği gibi, Allah tarafından topraktan yaratıldılar.

2- Âdem'e secde eden melekler, bunu, ona tapınma gayesiyle değil, Allah'ın emri olduğu için yaptılar.

3- İblis, yâni Şeytan, Allah'ı *"Yaratıcı"* olarak kabul ettiği hâlde, O'nun buyruklarını (Âdem'e secde etmemek gibi) tanımadığı için kâfir oldu. Bundan dolayıdır ki, Allah'a inanıyorum, fakat O'nun şu, şu buyruklarını tanımıyorum; örneğin, *"Kur'an'a inanırım, fakat onun bazı âyetlerine inanmıyorum"* gibi ifâdeler, küfür alâmetidirler. Secde bir itaat, bir kulluk ifâdesidir. Dolayısıyla *"secde etme"* olgusu bir imtihan olma hasebiyle kulluğun en önemli rüknüdür.

4- Şeytan, Allah'a karşı kullandığı ifâdeler itibâriyle tarihte ilk *"ırkçı"* olma sıfatına sahip olmuştur; yâni kendisini başkalarından/insandan üstün görmüştür. Bu manada denilebilir ki, ırkçılığın/faşizmin/milliyetçiliğin müessisi Şeytan'dır. Kur'an şöyle diyor:

"Allah, 'Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir? Kibirlendin mi, yoksa yücelerden misin?' dedi. İblis:

247 Ezrakî, *Ahbâru Makka*, s. 37.

Ben ondan hayırlıyım/üstünüm! Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın! dedi." [248]

Âyette de görüldüğü gibi İblis, Allah'ın kendisini yarattığına hem inanıyor, hem de bunu ifâde ediyor. Fakat Allah'ın buyruğu olan *"Âdem'e secde etme fiili"*ni, Allah'a karşı, *"ben ondan üstünüm!"* şeklinde mantık yürüterek yerine getirmediği için ilk ırkçı/rasist, yâni faşist oluyor.

5- Peygamber de olsa, bir an için gafil bulunup Şeytan'a uyan, mutlaka kaybediyor. Âdem (a.s)'ın ona uyarak Cennet'i kaybettiği gibi...

6- Kâbe, yeryüzünde ilk inşâ edilen ev/mabettir.

7- Âdem'in oğlu Kâbil, Allah'a inandığı, O'na kurban adadığı hâlde, Şeytan gibi mantık yürüterek Allah'ın emrine karşı çıktığı için insanlık tarihinin ilk kâfiri olmuştur. Dolayısıyla *"Allah'a inandım"* demek, ancak O'nun buyruklarını da eksiksiz olarak tanımakla mümkündür.

248 K.K. Sâd Sûresi, 75-76.

İdris (a.s)

Hz. Âdem'den sonra gelen ilk peygamber İdris (a.s)'dır. Kur'an-ı Kerim[249] ondan şöyle bahseder:

"Kitap'ta İdris'i de an. Hakikaten o, pek doğru bir insan, bir peygamberdi. Onu üstün bir makama yücelttik."

Enbiya sûresinde de[250] adı Hz. İsmâîl ve Zülkifl'le beraber anılır. Âdem ve Şit peygamberlerden sonra kendisine vahiy verilen ve üç nesil öncesinden Nûh (a.s)'ın dedesi olan İdris (a.s), âyette de gördüğümüz gibi, bizzat Allah tarafından övülmüştür.

Târihçi İbn Kesîr'in[251], İbn İshâk'tan rivayet ettiğine göre, insanlık tarihinde ilk defâ kalemle yazı yazan İdris (a.s)dır. Tefsirlerin[252] beyanına göre, kendisinden önceki insanlar hayvan postları giyerlerdi. İlk defâ İdris (a.s) elbise dikme sanatına sahip olmuştur. Taberî[253], ilk defâ İdris (a.s)'ın cihada çıktığını ve Kâbil'in çocuklarıyla savaştığını da kaydeder. İbn Hişâm'ın naklettiğine göre[254], insanlık tarihinde ilk defa İdris (a.s.) bu savaşta ata binmiş ve ata binme âdeti de ondan kalmıştır. Buhârî'de[255] geçen bir rivâyete göre de, Hz. Pey-

249 Meryem Sûresi, 56-57.
250 Ayet, 85.
251 *Kasasu'l-Enbiyâ*, Beyrut, 1991, 8. baskı, s.62.
252 İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Beyrut,1996, Altıncı baskı, III,123.
253 *Târih*, I, 170.
254 Bk. *Sîre*, I, 62.
255 *Kitâbu'l-Enbiyâ*, Had. No: 3164.

gamber (s.a.s), Mi'rac'a çıktığında, 4. Gökte İdris (a.s)'la karşılaşmış ve onunla selâmlaşmıştır.

İdris (a.s)'ın adını *"Ehnûh"* [256] olarak zikreden Taberî [257], onun, kendi çocuklarını, Allah'a ve Âdem (a.s)'a isyân etmiş olan Kâbil'in çocuklarıyla evlenmemeleri konusunda uyardığını zikreder. Nitekim Şit (a.s) da aynı şeyi yapmış; kendi çocuklarının, Kâbil'in zinâ yapan ve şarap içen çocuklarıyla evlenmelerini yasaklamıştı.

Batı dillerinde *"Enoch"* olarak zikredilen İdris (a.s), Hıristiyan kaynaklarına göre ölmemiş, Allah tarafından göğe çekilmiştir. [258] Aynı rivâyet *"İsrailiyât"* olarak İslâm kaynaklarında da geçmektedir. [259] Nitekim Taberî [260] de, aynı rivayeti Tevrat'tan alıp nakletmektedir.

256 İbnu'l-Esîr ise, İdris (a.s.)'ın adını, *"Hanûh"* olarak zikreder (*el-Kâmil*, I, 62).

257 *Târih*, I,170.

258 Bk. E. Royston Pike, *Dictionnaire des Religions*, (*Adaptation Française de Serge Hutin*) Paris,1954 s.120.

259 Bk. İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s.64.

260 *Târih*, I,170.

Nûh (a.s)

Nûh (a.s)'ın mücâdelesi, gerek İslâmi tebliğ açısından ve gerekse genel terbiye yöntemi açısından fevkâlâde ilginç bir örnektir.

Allah onu, tıpkı diğer peygamberler gibi, insanları Kendi emrine çağırması için görevlendirmişti.[261] Nûh'un kıssasını[262] yeteri derecede araştırmayanlar, onun neden kendisine inanmayan insanlara beddua ettiği konusuna takılabilirler. Oysaki Nûh'un sabrı örnek alınacak bir sabırdır. Zira o, kavminin kendisine yapmış olduğu bütün hakaretlere, baskılara rağmen bıkmadan, usanmadan 950 sene boyunca onlara ilâhi gerçekleri anlatmaya çalışmış, fakat onlar kendisine zulmetmişlerdir.[263]

Allah, Nûh (a.s)'ı kavmine elçi olarak göndermesi ve onların bu konudaki tutumları hakkında şöyle buyuruyor:

"Andolsun ki Nûh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Doğrusu ben, üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum. Kavminin ileri gelenleri dediler ki: Biz seni gerçekten apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz! (Nûh) dedi ki: Ey kavmim bende herhangi bir sapıklık yoktur; fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim! Size Rabbimin gönderdiği emirleri bildiriyorum, size öğüt veriyorum ve ben Allah'tan (gelen vahiy ile) sizin bilmediklerinizi de biliyorum."[264]

261 K.K. Hûd Sûresi,25.
262 Ayrıntılar için bk. İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 67 vd.
263 K.K. Ankebut Sûresi,14.
264 K.K. A'raf Sûresi,59-62.

Hz. Nûh'un söylediklerine inanmayan kavmi, onu yalanlamaya, alaya almaya devam ettiler. O da Allah'tan kendisine gelenleri tebliğ etmeyi sabırla sürdürdü ve onların tehdidlerine aldırmayarak şöyle dedi:

"Ey kavmim! Eğer benim (aranızda) durmam ve Allah'ın âyetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise, ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim. Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın! Sonra bu durumunuz başınıza dert olmasın. Bundan sonra hükmünüzü bana uygulayın ve bana mühlet de vermeyin! Eğer yüz çeviriyorsanız, zaten ben sizden bir ücret istemedim. Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir ve bana Müslümanlardan olmam emrolundu." [265]

Hz. Nûh'un kavmi yine inanmadı ve alay etmeye devam etti. Kavminin ileri gelen inkârcıları ise, halkın ona inanmaması için şu şekilde konuşuyorlardı:

"Bu, tıpkı sizin gibi bir beşer olmaktan başka bir şey değildir. Size üstün ve hâkim olmak istiyor! Eğer Allah dileseydi, muhakkak ki melekler gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan da böyle bir şey duymadık! Bu yalnızca kendisinde delilik bulunan bir kimsedir. Onun için bir süreye kadar bekleyin bakalım!" [266]

Din karşıtı olan bu insanların düşmanlıklarına rağmen orta tabakadan bazı insanlar Hz. Nûh'un getirdiklerine inanınca, kavminin inkârcı ileri gelenleri, alaylarını bir kat daha artırdılar:

"Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: "Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşlü ayak takımı insanlardan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilâkis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz." [267]

Nûh'a inanmayanların bu hakaretlerine rağmen, o yine de davasından vaz geçmiyor ve kendisine inandıkları için horlanan, aşağılanan

265 K.K. Yûnus Sûresi,71-72.
266 K.K. Mu'minun Sûresi,24-25.
267 K.K. Hûd Sûresi, 27. Ayrıca bk. K.K. Şu'arâ Sûresi, 106 vd.

insanlara sahip çıkarak inanmayanlara hakkı ve hakikatı haykırmaya devam ediyor:

"Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından (bildirilen) açık bir delil üzerinde isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bu size gizli tutulmuşsa, buna ne dersiniz? Siz onu istemediğiniz hâlde biz sizi ona zorlayacak mıyız? Ey kavmim! Allah'ın emirlerini bildirmeye karşılık sizden herhangi bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Ben imân edenleri kovacak değilim; çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi, bilgisizce davranan bir topluluk olarak görüyorum. Ey kavmim ben onları kovarsam, beni Allah'tan kim korur? Hiç düşünmüyor musunuz? Ben size, "Allah'ın hazineleri yanımdadır" demiyorum; gaybı da bilmem. "Ben bir meleğim" de demiyorum. Sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için, "Allah asla onlara bir hayır vermeyecek" diyemem. Onların kalplerinde olanı Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zalimlerden olurum." [268]

Dikkat edilirse, halkı Müslüman olan ülkelerdeki iktidar sahipleri de, günümüzde kendi sömürü düzenlerini sürdürmek ve Müslümanlara Müslümanca yaşam hakkı tanımamak için, Nûh kavminin ileri gelenleri gibi sürekli dindar halkı *"siyasal İslâm"*, *"irtica"*, *"yeşil sermaye"* gibi yaftalarla suçlayıp kendi menfaatlerini koruyan gayri hukuki kanunlarla mahkûm ettirmektedirler. Yâni zaman değişmekte fakat inanmayanların inananlarla mücâdele tarzı değişmemektedir.

İkinci bir husus da, toplumları ezen güçlülerin, kendi emirlerinde çalışanları insan yerine koymamaları, kâle almamalarıdır. Kısaca söylemek gerekirse, varlıklıların görüşlerinin doğru, yoksulların görüşlerinin çoğunlukla yanlış ve tehlikeli bulunuyor oluşudur.

Fakat onların toplumu sınıflara ayıran bu zihniyetlerine rağmen Hz. Nûh sabredip tebliğini yapmaya devam etti:

268 K.K. Hûd Sûresi, 28-31.

"Ey kavmim! Şüpheniz olmasın ki, ben sizi, 'Allah'a kulluk edin; O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki, Allah bir kısım günâhlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vâdeye kadar tehir etsin (yaşatsın)' diyerek apaçık uyaran bir kimseyim. Bilinmelidir ki Allah'ın tayin ettiği vâde gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!" [269]

Onların cevabı şu oldu:

"Ey Nûh! Bizimle mücâdele ettin ve bize karşı olan bu mücâdelede çok ileri gittin. Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdid ettiğin (azabı) bize getir!" [270]

İnanmayanların, gerçekleri görmek için azab ve helâk istemelerine rağmen, yine Hz. Nûh bunu istemedi ve dedi ki:

"Onu size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz (Allah'ı) aciz bırakamazsınız! Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size öğüt vermek istesem de, öğüdüm size fayda vermez. O Rabbinizdir ve O'na döndürüleceksiniz!" [271]

Hz. Nûh bu tebliğini 950 sene boyunca devam ettirmesine rağmen, kavminden müsbet bir cevap alamayınca, Allah'a şu şekilde yalvardı:

"Rabbim! Ben kavmimi gece gündüz davet ettim. Fakat benim davetim, ancak kaçmalarını artırdı. (İmâna gelmeleri ve böylece günâhlarını bağışlaman için onları ne zaman davet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, (beni görmemek için) elbiselerine büründüler, ayak direttiler, kibirlendikçe kibirlendiler. Sonra ben, kendilerine haykırarak davette bulundum. Sonra onlarla hem açıktan açığa, hem de gizli gizli konuştum. Dedim ki: Rabbinizden bağışlanma dileyin; çünkü O çok bağışlayandır. Üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin. Mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın. Size ne oluyor ki, Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz? Oysa sizi türlü merhâlelerden geçirerek O yaratmıştır. Allah'ın yedi göğü

269 K.K. Nûh Sûresi,2-4.
270 K.K. Hûd Sûresi, 32.
271 K.K. Hûd Sûresi, 33-34.

tabaka tabaka yarattığını görmüyor musunuz? Onların içinde Ay'ı bir nur, Güneş'i de bir lâmba yapmıştır. Ve Allah sizi yerden bir bitki gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır. Allah, onda geniş yollar edinip dolaşabilesiniz diye, yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır. Nûh, "Rabbim! dedi, bunlar bana karşı geldiler de, malları ve çocukları kendi zararlarını artırmaktan başka bir işe yaramayan kimselere uydular! Bunlar da büyük hileler, büyük komplolar kurdular. Ve dediler ki: Sakın putlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suvâ'dan, Yeğûs'tan, Ye'ûk'tan ve Nesr[272]*'den asla vazgeçmeyin! Ve bunlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin sapıklığından başka şeylerini artırma!"* [273]

Kâfirler, zulümlerinde o kadar ileri gittiler ki, Hz. Nûh'u *"yalancı"* ilân edip baskı altına aldılar.[274] Bununla da yetinmeyerek, onu tehdid etmeye başladılar:

"Ey Nûh! (Bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bil ki, taşlanmışlardan olacaksın!" [275]

Nûh (a.s) Allah'a bu şekilde yalvarıp bir bakıma kavminin imâna gelmeyeceğini; gelmediği gibi inananlara düşmanlık ettiğini, Allah'ın bu kadar büyük lütuflarını görmediklerini beyân ederek onların yok edilerek cezalandırılmalarını dilediğini bildirmek istiyor:

"Nûh 'Rabbim!' dedi, 'Kavmim beni yalancılıkla suçladı. Artık benimle onlar arasında Sen hükmünü ver! Beni ve beraberimdeki müminleri kurtar!" [276]

272 *Ved, Suvâ, Yeğûs, Ye'ûk* ve *Nesr*, o toplumun, heykellerini yapıp taptıkları ve sistemlerini temsil eden putlardı.
273 K.K. Nûh Sûresi, 5-24.
274 K.K. Kamer Sûresi, 9.
275 K.K. Şu'arâ Sûresi, 116.
276 K.K. Şu'arâ Sûresi, 117-118.

Hz. Nûh, bu konudaki üzüntüsünü şöyle dile getirdi: "Rabbine yalvararak, 'Ben yenik düştüm, bana yardım et'[277] dedi.

Ve çaresiz kalan *"Nûh, 'Rabbim!' dedi, 'Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan kullarını saptırır, yalnız ahlâksız, nankör insanlar doğururlar. Rabbim! Beni, ana-babamı, imân etmiş olarak evime girenleri, imân eden erkekleri ve imân eden kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helâkini artır!."*[278] Allah (c.c) Hz. Nûh'un bu duasını kabul etti ve gelecek felâketlere karşı hazırlanmasını emretti:

"Nûh'a vahyolundu ki: Kavminden imân etmiş olanlardan başkası asla imân etmeyecek. Öyleyse onların yaptıklarından dolayı üzülme! Gözlerimizin önünde ve vahyimize dayanarak gemiyi yap ve zulmedenler hakkında Bana bir şey söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklardır."[279]

Nûh (a.s) Gemisini Yapıyor

Allah'ın bu kesin emri üzerine Nûh (a.s) gemiyi yapma hazırlıklarına başladı. Kavmi ise hâlâ onu rahat bırakmıyor, alay ediyordu:

"Nûh gemiyi yapıyor; kavminden ileri gelenler ise, yanına uğradıkça alay ediyorlardı. Dedi ki: "Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki, siz nasıl alay ediyorsanız, biz de sizinle alay edeceğiz! Kendisini rezil edecek azabın kime geleceğini ve sürekli bir azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz!"[280]

Ve bir süre sonra tufan koptu.

Olayın devamını Kur'an-ı Kerim şöyle anlatıyor:

"Nihâyet emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca Nûh'a dedik ki: (Canlı çeşitlerinin) her birinden iki eş ile – (boğulacağına

277 K.K. Kamer Sûresi, 10.
278 K.K. Nûh Sûresi, 26-28.
279 K.K. Hûd Sûresi, 36-37.
280 K.K. Hûd Sûresi, 38-39.

dair) aleyhinde söz geçmiş olanlar dışında- aileni ve imân edenleri gemiye yükle! Zaten onunla beraber pek azı imân etmişti. (Nûh) dedi ki: Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, çok esirgeyendir! Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh, gemiden uzakta bulunan oğluna: 'Yavrum! Bizimle beraber gemiye bin, kâfirlerle beraber olma!' diye seslendi. Oğlu, "beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" dedi. (Nûh): 'Bugün Allah'ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka hiçbir koruyucu yoktur!' dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu." [281]

Tufanın diğer ayrıntıları, Kur'an-ı Kerim'in bir başka yerinde şöyle anlatılıyor:

"Biz de sağnak sağnak suyla göğün kapılarını açtık. Yeryüzünde de kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşti. Nûh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik. İnkâr edilmiş olana (Nûh'a) bir mükâfat olmak üzere gemi gözlerimizin önünde akıp gidiyordu. Andolsun ki onu bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mu? Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!" [282]

Hz. Nûh, kâfirler arasında boğulup giden oğluna üzülmüştü: *"Rabbine yalvarıp dedi ki: Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin va'din ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin! Allah buyurdu ki: Ey Nûh! O asla senin âilenden değildir. Çünkü onun yaptığı, sâlih olmayan bir ameldir! O hâlde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim! Nûh dedi ki: Ey Rabbim! Ben, hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten Sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, kaybedenlerden olurum."* [283]

Sular kabardı ve inanmayanlar yerden ve gökten gelen sular içerisinde boğulup gittiler; sadece mü'minler kurtuldu.

281 K.K. Hûd Sûresi, 40-43.
282 K.K. Kamer Sûresi, 11-16.
283 K.K. Hûd Sûresi, 45-47.

Tufan Son Buluyor

Allah'ın vaadi yerine gelip, Nûh (a.s)'a inanmayarak ona zulmedenler boğulduktan sonra, yine Allah'ın emriyle sular çekilmeye başladı:

"Ve 'Ey yer, suyunu yut! Ve ey gök, (suyunu) tut!' denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cudi dağının üzerine oturdu. Ve 'O zalimler topluluğunun canı Cehenneme!' denildi." [284]

Nûh'un gemisinin hangi dağın üzerine oturduğuna dair bazı spekülasyonlar yapılıyorsa da, Kur'an'ın sarahaten belirttiği gibi, gemi Cudi Dağına oturmuştur. En eski müfessirlerimizden olan Taberî [285], Cudi dağının Musul yakınlarında, Hadhad denen bölgede, yâni bugün Şırnak ve Cizre arasında bulunan mevkide olduğunu belirtmektedir.

Olayın devamı Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır: *"Denildi ki: Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selam ve bereketlerle in! Kendilerini (dünyada) faydalandıracağımız, sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır. İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç, Allah'ın emirlerine uyanlarındır."* [286]

Kur'an-ı Kerim, Nûh (a.s)'ın kıssasının bizlere ibret olması için anlatıldığını belirterek bu konuya nokta koyuyor:

"Bunun üzerine biz onu ve beraberindekileri, o dolu geminin içinde (taşıyarak) kurtardık. Sonra da geri kalanları suda boğduk. Doğrusu bunda büyük bir ders vardır; ama çokları imân etmezler. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galib ve engin merhamet sahibidir." [287]

Umulur ki, insanlar Allah'ın bu şekilde emrettiği gibi Nûh'un kıssasından ders alırlar ve O'nun emirlerine karşı çıkıp Nûh kavmi gibi helâk olmazlar.

284 K.K. Hûd Sûresi, 44.
285 *Târih*, I, 185-186.
286 K.K. Hûd Sûresi, 48-49.
287 K.K. Şu'arâ Sûresi, 119-122.

Değerlendirme

İnanmayanların iddia ettikleri gibi, Hz. Nûh durup dururken kavmi için tufan istemedi.

Hz. Nûh, kendisini dinlemeyen; dinlemedikleri gibi onunla alay eden ve tebliğini dinlemeyerek Allah'ın gazabını inkâr eden kavmine karşı 950 sene dayanmış, onlara merhametle yaklaşmıştır.

Ancak, kavminin sürekli olarak, *"hadi yalan söylemiyorsan, bize o söylediğin azabı getir!"* diye onu alaylı bir şekilde zorlamaları; bunu yapmayacak olursa kendisini taşlayarak öldürecekleri tehdidinde bulunduktan sonradır ki, Nûh (a.s) Allah'a yalvarıyor ve kavminin zarardan başka bir şey düşünmediğini, yaşamaya devam ettikleri takdirde, Allah'ın göndermiş olduğu dinle savaşmaktan başka bir şey yapmayacaklarını, onun için de yeryüzünde onlardan hiçbirini bırakmamasını istiyor.

Cudi Dağı, bazı bilim adamlarının *Ararat* diye adlandırarak işaret ettikleri Ağrı Dağı değil, ilk dönem kaynaklarının da bildirdiği gibi, bugün Türkiye hudutları içerisinde, Şırnak ile Cizre arasında bulunan ve hâlen *"Cudi"* diye adlandırılan yerdir ve Nûh'un gemisi bu dağa konmuştur.

Nûh tufanının, Dünyanın ne kadarını kapsadığı konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Kimilerine göre bütün Dünyada, kimilerine göre Orta Doğu'dan Hindistan'a kadar uzanan şeritte, kimilerine göre ise, sadece, Türkiye'nin güneyi dâhil, *Bilâdu'ş-Şâm* veya güncel adıyla Orta Doğu denen ve Hz. Nûh'un kavminin yaşadığı coğrafyada meydana gelmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Hûd (a.s)

Nûh (a.s)'ın kavmine gelen tufan felaketinden sonra, insanlar yeniden çoğaldılar; yeni yeni topluluklar meydana getirdiler. Fakat Nûh Tufanını yaşamış olan bu insanlar, geçen zaman süreci içerisinde hem Allah'a karşı olan isyanlarından dolayı kendilerine gelmiş olan felaketi unuttular, hem de felakete uğramış olan ataları gibi putlara tapmaya başladılar.

Tufandan sonra putlar yapıp onlara tapan ilk kavim, Yemen'in Hadramaut bölgesinin sahil kesiminde yaşayan *Âd* kavmiydi.[288] Bu kavim evlerini, kumları üst üste yığarak yaptıklarından, o bölgeye, *"kum yığınları"* anlamına gelen *"ahkâf"*[289] da denilmektedir.

Âd kavminin, *el-Halecan*[290] isimli kralları, halkı köleleştirmiş, şirke dayalı olan ve kendi iktidarını yücelten bir inanç sistemi kurmuştu. Onları böylece baskı altında tutuyor ve sömürüyordu.

Bu şartlar altında yaşayan ve hem sömürülen, hem de putlara taparak Allah'a şirk koşan Âd kavmine, Peygamber olarak Hûd (a.s) gönderildi. Halkın şuursuzca put heykellerine tapıp, onların ilkelerine kayıtsız ve şartsız olarak bağlanmış olmaları, onu sömürmekte olan çıkar çevrelerinin hoşuna gidiyordu. Bu put heykelleri aslında saf halkı kandırmak için yöneticiler tarafından teşvik edilip yaptırılıyor, kendi menfaatlarını korumak için paravan olarak kullanılıyordu.

288 İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, Beyrut, 1991, 8. Baskı, s. 98.
289 Bk. K.K. Ahkâf Sûresi, 21.
290 Bk. Taberî, *Târih*, I,215 vd.

Onun içindir ki, putlara değil, Allah'a tapmayı tebliğ eden peygamberlere ilk karşı çıkanlar da bu çıkar çevreleri oluyordu.

Nitekim Hûd (a.s) kendi kavmine, *"Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin! Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbidir. Siz her yüksek yere alâmetler dikerek eğleniyor musunuz? Ebedî kalacağınızı umarak muhteşem yapılar mı ediniyorsunuz? Yakaladınız mı, terör estiriyorsunuz. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Bildiğiniz şeyleri size veren; size davarlar, oğullar, bağlar, pınarlar ihsan eden (Allah'a karşı gelmek)den sakının. Doğrusu sizin hakkınızda muazzam bir günün azabından korkuyorum"* [291] diye tebliğ yapınca, hemen onu yalanladılar [292]; ve onu beyinsizlikle suçlayıp [293] alaya aldılar: *"Sen öğüt versen de, vermesen de bizce birdir. Bu, öncekilerin uydurmalarından başka bir şey değildir. Biz azaba uğratılacak da değiliz!"* [294] dediler.

İnanmayanların bu tutumlarına rağmen, Hûd (a.s), onlara tebliğ etmeye devam etti:

"Ey kavmim! dedi, ben beyinsiz değilim; fakat ben âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim. Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm. Sizi uyarmak için içinizden bir adam vasıtasiyle Rabbinizden size bir zikir (kitap) gelmesine şaştınız mı? Düşünün ki O sizi, Nûh kavminden sonra onların yerine getirdi ve yaratılışta sizi onlardan üstün kıldı. O hâlde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz!" [295]

291 K.K. Şu'arâ Sûresi, 124-135.
292 Bk. K.K. Şu'arâ Sûresi, 123; A'râf Sûresi, 66.
293 Bk. K.K. A'râf Sûresi, 66.
294 K.K. Şu'arâ Sûresi, 136-138.
295 K.K. A'râf Sûresi, 65-69.

"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin ondan başka tanrınız yoktur. Sizler iftiracılardan başkası değilsiniz! Ey kavmim! Ben, bu tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, beni yaratandan başkasına ait değildir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız? Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin. Sonra da O'na tevbe edin ki, üzerinize yağmuru bol bol göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Günâh işleyerek (Allah'tan) yüz çevirmeyin!." [296]

Kavminin ileri gelenleri ise şöyle dediler:

"Sen bize tek Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir." [297] *"Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin; biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz ve biz sana îmân edecek de değiliz! Biz, 'tanrılarımızdan biri seni fena çarpmış!' demekten başka bir söz söylemeyiz!"* [298] *"Sen bizi tanrılarımızdan çevirmek için mi bize geldin? Hadi, doğru söyleyenlerden isen, tehdit ettiğin şeyi başımıza getir."* [299]

Bunun üzerine Hûd (a.s), hadisenin ciddiyetini onlara bildirmek için şöyle dedi:

"Üzerinize Rabbinizden bir azap ve bir hışım inmiştir. Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sadece sizin ve atalarınızın taktığı kuru isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz? Bekleyin öyleyse; şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!" [300] *"Bilgi ancak Allah'ın katındadır. Ben size bana gönderilen şeyi duyuruyorum. Fakat sizin cehâlette inat eden bir kavim olduğunuzu görüyorum."* [301] *"Ben*

296 K.K. Hûd Sûresi, 50-52.
297 K.K. A'râf Sûresi, 70.
298 K.K. Hûd Sûresi, 53-54.
299 K.K. Ahkâf Sûresi, 22.
300 K.K. A'râf Sûresi, 71.
301 K.K. Ahkâf Sûresi, 23.

Allah'ı şahit tutuyorum. Siz de şahit olun ki, ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım. O'ndan başka (taptıklarınızın hepsinden uzağım). Haydi, hepiniz bana tuzak kurun; sonra da bana mühlet vermeyin! Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır. Eğer yüz çevirirseniz şüphesiz ki benimle gönderileni size bildirdim. Rabbim (dilerse) sizden başka bir kavmi yerinize getirir de O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Çünkü benim Rabbim her şeyi gözetendir." 302

Hûd (a.s)'ın uyarılarına karşı inatçı tutumlarını sürdüren kavmi hakkında, Allah Teâlâ şu irâdeyi buyurdu:

"Böylece onu yalancılıkla suçladılar; biz de kendilerini helâk ettik. Doğrusu bunda büyük bir ibret vardır; ama çokları imân etmezler! Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir." 303

"Nihâyet onu (kendilerine doğru gelen kasırgayı) görünce: Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur, dediler. Hayır! O, acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir rüzgârdır. O (rüzgâr), Rabbinin emriyle her şeyi yıkar, mahveder. Nitekim (o kasırga gelince) onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız. Andolsun ki, onlara da size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zirâ bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı. Alay edip durdukları şey kendilerini kuşatıverdi. Andolsun ki biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye âyetleri tekrar tekrar açıkladık. Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için tanrı edindikleri, kendilerine yardım etse-

302 K.K. Hûd Sûresi, 54-57.
303 K.K. Şu'arâ Sûresi, 139-140.

lerdi ya! Hayır, onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir." [304]

Allah Teâlâ, Hûd kavmine, yaptıklarından dolayı o müthiş felâketi verince, onu ve ona inananları merhametiyle kurtardı [305]; inanmayanlara verdiği felâketin sebebini de şöyle bildirdi:

"İşte Âd (kavmi). Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler. O'nun peygamberlerine âsi oldular ve inatçı her zorbanın emrine uydular. Onlar hem bu Dünyada hem de kıyamet gününde lânete tabi tutuldular. Biliniz ki, Âd (kavmi) Rablerini inkâr ettiler. (Şunu da) bilin ki Hûd'un kavmi Âd, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı." [306]

Hûd (a.s)'ın kavmine gelen felâketin bir başka sebebi de, Allah'ın hiç sevmediği kibirleriydi. Âd kavminin ileri gelenleri, yâni iktidarı ellerinde bulundurup, halkı soymakta olan, onu sömüren müteğallibe sınıf, kendilerini, Allah'ın emirleri karşısında büyük görüyor, Peygamberi'ni yalanlayarak alay ediyorlardı. İşte bu kibirlerinden dolayı inanmadılar ve Hûd (a.s)'ın haber verdiği ve fakat kendilerinin inanmadıkları felâketi istediler. Kur'an âyetleri [307] bu konuyu şöyle anlatıyorlar:

"Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve: Bizden daha kuvvetli kim var? dediler. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha kuvvetli olduğunu görmediler mi? Onlar bizim âyetlerimizi inkâr ediyorlardı. Bundan dolayı biz de onlara Dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk bir rüzgâr gönderdik. Âhiret azabı elbette daha çok rüsva edicidir. Onlara yardım da edilmez!"

304 K.K. Ahkâf Sûresi, 24-28.
305 K.K. Hûd Sûresi, 58. Ayrıca bk. K.K. A'râf Sûresi, 72.
306 K.K. Hûd Sûresi, 59-60.
307 Fussilet Sûresi, 15-16.

Kur'an-ı Kerim'in başka âyetleri Âd kavmine gelen felâketi şöyle anlatmaktadır:

"Âd kavmi ise, uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler." [308] *"Âd kavminde de (ibretler vardır). Onlara kasıp kavuran rüzgârı göndermiştik. Üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu."* [309] *"Âd kavmi (Hûd'u) yalanladı da azabım ve tehdidim nasılmış (gördüler). Biz onların üstüne, uğursuzluğu sürekli olan bir günde dondurucu bir rüzgâr gönderdik. O rüzgâr, insanları, sökülmüş hurma kütükleri gibi yere seriyordu. Nasılmış benim azabım ve uyarılarım?"* [310] *"Âd kavmi de azgın bir fırtına ile helâk edildiler. Allah onu (kasırgayı) ardarda yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki, o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş hâlde görürdün. Şimdi onlardan geride kalan bir şey görüyor musun?"* [311]

Başka âyet-i kerimelerde de Allah Teâlâ, peygamberlerini yalanlayan, emirlerine karşı çıkan, inananlara baskı uygulayan kâfirlerin sonunun ne olduğunu, bugün hâlâ müminlere zulmetmekte ısrar eden günümüz din düşmanlarına göstermek için şöyle anlatıyor:

"Rabbinin Âd kavmine yaptıklarını görmedin mi? Sütunlar üzerine kurulu olan İrem ki, başka ülkelerde eşi yoktu! Vadide kayaları oyan Semûd kavmi!.. Kâşâneler sahibi Firavun!.. Onlar ki ülkelerde azmışlar, (Allah'ın hükümlerine karşı çıkarak) oralarda fesadı çoğaltmışlardı!.. Bu yüzden Rabbin onların üzerine azap kamçısı yağdırdı." [312]

308 K.K. Hakka Sûresi, 6.
309 K.K. Zâriyât Sûresi, 41-42.
310 K.K. Kamer Sûresi, 18-21.
311 K.K. Hakka Sûresi, 8.
312 K.K. Fecr Sûresi, 6-13.

Değerlendirme

Hûd (a.s)'ın Allah'ın emirlerini tebliğ sürecini değerlendirecek olursak, kısaca şu neticeleri çıkarabiliriz:

Hûd (a.s)'ın kavmi, Nûh (a.s)'ın kavminden sonra ilk defa put heykelleri yapıp onlara tapmaktaydı.

İnsanı yaratan ve onun üzerinde tek tasarruf sahibi olan Allah Teâlâ, Kendisinden başkasına kulluk yapılmasını yasakladığından, bu şekilde put heykelleri yapıp onlara tapan Âd kavmini uyarmak üzere, kendi aralarından Hûd (a.s)'ı görevlendirerek, ona uymaları gereken emirlerini gönderdi.

Hûd (a.s) da aldığı emirleri yerine getirerek, kendi kavmini Allah'a kulluğa davet etti.

Fakat Âd kavmi, Hûd'u kabul edecek yerde, onu yalanlayıp hakaret etti ve beyinsizlikle suçladı.

Her dönemin *"din düşmanları"*nın yaptıkları gibi, Âd kavmi de kendilerine tebliğ edilen ilâhî emirlere *"uydurma"* dediler.

Kendisine hiçbir şekilde inanmayan kavmini, Allah'ın vereceği azapla korkutan Hûd'un tehdidlerini kâle almadılar ve korkacakları yerde, azabı yalanlayıp hafife aldılar. *"Senin geleceğini haber verdiğin azap bize hiçbir şey yapamaz!"* dediler.

Halkın iktidarını ellerinde bulunduran zengin ve müteğallibe sınıf, Hûd (a.s)'a ve onun getirdiklerine karşı çıkarak görülmedik bir kibir sergilediler.

Ve bunca uyarılara rağmen, din düşmanlığında inad eden Âd kavmine öyle bir kasırga geldi ki, oldukları yerde çakılı kaldılar. Nihâyet beklenen an geldi ve Allah Teâlâ, Kendisine inananları kurtararak din düşmanlarının tümünü helâk etti.

Salih (a.s)

Salih (a.s) da Kur'an'da zikri geçen peygamberlerden biridir. Tıpkı ondan önceki peygamberler gibi, Allah Teâlâ insanlara örnek ve ibret teşkil etmek üzere onun kıssasını son peygamberine bildirmiştir.

Arabistan yarım adasının Hicaz ile Tebuk bölgesi arasında, Hicr[313] denen yerde Semud diye bir kavim yaşamakta, Âd kavmi gibi putlara tapmaktaydı. Allah Teâlâ onların yaşamış oldukları araziyi o şekilde yaratmıştı ki, kayaları kolayca oyup ev yapabiliyorlardı. İşlenen bu yumuşak kayalar[314], zaman içinde sertleşiyor ve içindekiler

313 Yakûtî, (Bk. *Mu'cemu'l-Buldân*, el-Hicr maddesi) Hicr şehrinin, Medine ile Şâm arasındaki bir yerde olduğunu belirtmektedir. Semûd kavmi tarafından, "Mucize Deve"nin su içmesine müsaade edilmeyen kuyu, hâlâ harabeler içerisinde varlığını sürdürmektedir (Bk.Kazvinî, Asâru'l-Bilâd ve ahbâru'l-'İbâd, s.91). *Târih*çi ve coğrafyacı olan Kazvini (a.g.e. s. 91), Hz. Peygamber (s.a.s)'in, Tebuk Seferi sırasında buradan geçmesiyle ilgili şu enteresan bilgiyi vermektedir: "Resûlullah (s.a.s) Semûd kavminin evleri üzerine gelince, Salih (a.s)'ın devesine verilmeyen suyun çıktığı yeri ve devenin çıkarıldığı dağı gösterdi. Sonra da sahabesine şu emri verdi: Hiç kimse şehre girmesin ve suyundan içmesin, hatta abdest dahi almasın! Burada kalacağımız bu gecede de hiç kimse yalnız başına dışarı çıkmasın! İki kişi dışında, herkes Resûlullah (s.a.s)'in dediğini yaptı ve dışarı çıkmadı. Bu iki kişiden biri devesini aramaya, diğeri ise ihtiyacını gidermek için çıkmıştı. Bunlardan ihtiyacı için çıkan delirdi, diğerini ise rüzgâr kapıp götürdü. Hz. Peygamber (s.a.s), deliren sahabisine, "Ben size, arkadaşsız, yalnız başınıza çıkmamanızı söylememiş miydim?" dedi ve ona dua ettikten sonra bu sahabi şifa buldu. Diğeri ise kaybolup gitti."

314 Bk. K.K. Fecr Sûresi, 9.

korunuyordu ki bu, Allah'ın kendilerine verdiği bir lütuftu. Yüce Allah, bu lütuf karşılığında onlardan kulluk istiyordu. İşte bunun içindir ki, Allah Teâlâ onlara bir peygamber göndererek yaptıkları yanlışlıklar konusunda uyarmak ve onları hak yola davet etmek istedi. Bu peygamber, aynı kavimden olan ve adı Salih olan bir zattı.

Hz. Salih, Allah'ın emri üzerine kendi kavmini putları terk etmeye, elleri ile yapmış oldukları ve kendilerine ne bir zarar, ne de bir yarar getirebilecek olan putları imhâ etmeye davet etti.

Bütün peygamberlere olduğu gibi, Salih (a.s)'a da bazı insanlar inandı, bazıları da inanmayarak onunla mücâdele etti.

Kur'an, Salih (a.s)'ın, kavmini Allah'a kulluk yapmaları için davet etmek üzere peygamberlikle görevlendirilişini ve onu yalanlayanların plânlarını şöyle anlatır:

"Andolsun ki, 'Allah'a kulluk edin!' (demesi için) Semûd kavmine kardeşleri Salih'i gönderdik. Hemen birbiriyle çekişen iki zümre oluverdiler. Salih dedi ki: Ey kavmim! İyilik dururken neden kötülüğe koşuyorsunuz? Allah'tan bağışlanma dileseniz olmaz mı? Belki size merhamet edilir. Şöyle dediler: Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa[315] *uğradık. (Salih), 'size gelen uğursuzluk Allah katındandır; Hayır siz imtihan edilmekte olan bir kavimsiniz' dedi. O şehirde dokuz kişi vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyor, iyiliğe yanaşmıyorlardı. Allah'a yemin ederek birbirlerine şöyle dediler: Gece ona ve ailesine baskın düzenleyip öldürelim; sonra da velisine: 'Biz (Salih) ailesinin yok edilişi sırasında orada değildik, inan ki doğru söylüyoruz!' diyelim."* [316]

Ayette görüldüğü gibi, Allah Teâlâ'ya yemin ettikleri hâlde O'nun emirlerine karşı çıkan kâfirler Hz. Salih'e bu şekilde suikast düzenle-

315 Allahu Te'âlâ'nın emirlerini kendilerine tebliğ eden Salih (a.s)'ı yalanlayıp dinlemediklerinden Allah onlara kıtlık vermişti. İşte uğursuzluk dedikleri buydu.

316 K.K. Neml Sûresi, 45-49.

diler. Fakat Allah, onların plânlarını boşa çıkarttı. Kur'an bu konuda şöyle diyor:

"Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların plânlarını altüst ettik. Bak işte, tuzaklarının sonucu ne oldu: Onları da, (onlara uyan) kavimlerini de toptan helâk ettik. İşte, yaptıkları zulme karşı, yerle bir olan evleri! Anlayan bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır. İmân edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık." [317]

Aslında Allah Teâlâ, bazılarının iddia ettikleri gibi, bazı kavimlere hemen felâketler vermiyor. Onları kulluk konusunda peygamberleri vasıtasiyle çokça uyardıktan ve bu uyarıya karşı peygamberlerine revâ görülen muameleleri gördükten sonra onlara azap gönderiyor. Bu konuda Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

"Semud kavmine de kardeşleri Salih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. O sizi yerden yarattı. Ve sizi orada yaşattı. O hâlde O'ndan bağışlanma dileyin, sonra da O'na tövbe edin. Çünkü Rabbim (kullarına) çok yakındır, (dualarını) kabul edendir. Dediler ki: Ey Salih! Sen bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. Şimdi babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine (kulluğa) çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz. (Salih) dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden (verilen) apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse, buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na asi olursam beni Allah'tan (O'nun azabından) kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten başka bir şey yapamazsınız." [318]

Salih (a.s) onları uyarmaya devam etti:

317 K.K. Neml Sûresi, 50-53.
318 K.K. Hûd Sûresi, 61-63.

"Siz burada, bahçelerin, pınarların içinde; ekinlerin, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında güven içinde bırakılacağınızı mı sanırsınız? (Böyle sanıp) dağlardan ustaca evler yontuyorsunuz. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin! Yeryüzünde (Allah'ın emirlerine karşı çıkarak) bozgunculuk yapan, (halkı) sömürüp ıslah ediciler olmayan çıkarıcıların emirlerine itaat etmeyin!" [319]

Hz. Salih'in bu tebliği üzerine kavmi, doğruluğunu ispat etmek üzere kayadan bir deve çıkartmasını ister.

Bunun üzerine Hz. Salih, namaz kılıp Allah'a dua eder ve kendisinden istenileni talep eder. Allah da onun duasını kabul eder ve kayadan bir deve çıkartır. Salih (a.s) kavmine dönerek der ki:

"Ey kavmim! İşte size mucize olarak Allah'ın devesi. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin (içsin). Ona kötülük dokundurmayın; sonra sizi yakın bir azap yakalar." [320]

Allah, *"Onlara, suyun aralarında paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi içme sırasında gelsin"* [321] âyeti kerimesinde belirtildiği gibi, kuyudan bir gün Semûd kavmi, bir gün de devenin su içmesini emretmişti. Fakat onlar bu kuralı da bozdular. Kur'an, olayı şöyle anlatıyor:

"Arkadaşlarını çağırdılar, o da kılıcını kaptı ve deveyi kesti." [322]

Semûd kavminin inanması ve azaptan kurtulması için, Salih (a.s) onlara bazı tarihi olayları da hatırlatıp şöyle diyor:

"Hatırlayın ki, (Allah) Âd kavminden sonra yerlerine sizi getirdi. Ve sizi yeryüzünde yerleştirdi. Onun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz, dağlarında evler yontuyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak kötülük yapmayın!" [323]

319 K.K. Şu'arâ Sûresi, 146-152.
320 K.K. Hûd Sûresi, 64.
321 K.K. Kamer Sûresi, 28. Ayrıca bk. K.K. Şu'arâ Sûresi, 155.
322 K.K. Kamer Sûresi, 29.
323 K.K. A'raf Sûresi, 74.

Semûd kavmi, inkârcıların birçoğu gibi davranıp Salih (a.s)'a inanmadılar.[324] Ve her zaman olduğu gibi, toplumun ileri gelenleri, yâni toplumu sömürenler, Allah'ın bu emirlerine karşı geldiler. Çünkü Allah'ın emirlerine karşı çıkanlar, daima toplumu sömürmekte olan, onların idârelerine el koyan ve bu tâlân rejimlerinin ilâhî gerçeklerle yıkılmasını istemeyen müteğallibe sınıfıdır. Bu sınıf, tarihin her döneminde, toplumun bütün kurumlarının, makamlarının, hatta dinî inançlarının kendi tasarruflarında olmasını ister, kendisinden başkasına bir şeyi yakıştırmaz. Onun için Semûd kavminin çıkar sınıfı da, ya da güncel tabiri ile *"derin devleti"* de peygamberliğin kendilerine değil, Salih'e verilmesine tahammül edemiyor ve hırçınlığından bağırıyor:

"Aramızdan bir beşere mi uyacağız? O takdirde biz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz, dediler. Vahiy, aramızda ona mı verildi? Hayır, o yalancı ve şımarığın biridir, dediler."[325]

Allah Teâlâ, o çıkar çevrelerinin Müslümanlara karşı olan alaylı tutumlarını şöyle anlatıyor:

"Kavminin ileri gelenlerinden büyüklük taslayanlar, toplum içerisinde ezilen inananlara dediler ki: Siz Salih'in, Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz?"[326]

Onca zulüm görmelerine rağmen, kendilerine bu zulmü yapanlara karşı inananlar şöyle haykırdılar:

"... Şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inananlarız!.."[327]

Toplumu ezen çıkar grupları, menfaatlerini kaybetmemek için inat ve alaylarında devam ederek şöyle dediler:

"Biz de sizin inandığınızı inkâr edenleriz."[328]

324 K.K. Hakka Sûresi, 4; K.K. Kamer Sûresi, 23.
325 K.K. Kamer Sûresi, 24-25.
326 K.K. Â'raf Sûresi, 75.
327 K.K. Â'raf Sûresi, 75.
328 K.K. Â'raf Sûresi, 75.

Bu zalim çıkar güruhu, Salih (a.s)'a gelen ilâhî emirlere karşı çıkmakta inat ederek, onun korumasına rağmen, Allah Teâlâ'nın mucizesi olan deveyi su içmekten menederek [329] ayaklarından kesip öldürdüler [330] ve ona, *"Ey Salih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı bize getir!"* [331] dediler.

Onların bu inatçı tutumlarına karşı, Salih (a.s), kendilerine gelecek azap için onları uyardı: *"Yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helâk olacaksınız!) Bu söz, yalanlanamayan bir tehdit idi."* [332]

Buna rağmen Hz. Salih, kendisine inanmayan kavminden yüz çevirerek şu son sözleri söyledi:

"Ey kavmim! Andolsun ki, ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz." [333]

Gerçekten de Allah Teâlâ Semûd kavmine öyle bir deprem [334] verdi ki, inananlar hariç, *"hayvan ağılına konan kuru ot gibi olup"* [335] tamamı yok oldular. Kur'an, olayı şöyle özetliyor:

"Emrimiz gelince, Salih'i ve onunla beraber imân edenleri, bizden bir rahmet olarak (azaptan) ve o günün zilletinden kurtardık. Şüphesiz Rabbin kuvvetlidir, (her şeye) galip gelendir. Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çökekaldılar. Sanki orada hiç oturmamışlardı. Biliniz ki Semûd kavmi gerçekten Rablerini inkâr ettiler. Yine bilesiniz ki, Semûd kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak kalındı." [336]

Böylece görülüyor ki, Allah Teâlâ, kendisine isyân edenlere belli bir müddet fırsat veriyor; [337] sonra da O'na karşı gelmelerindeki inat

329 Bk. K.K. Şems Sûresi, 11-15.
330 Bk. K.K. Hûd Sûresi, 65.
331 K.K. Â'raf Sûresi, 77.
332 K.K. Hûd Sûresi,65.
333 K.K. Â'raf Sûresi, 79.
334 K.K. Hakka Sûresi, 5.
335 K.K. Kamer Sûresi, 31.
336 K.K. Hûd Sûresi, 66-68.
337 K.K. Zâriyât Sûresi, 43.

yüzünden onlara felâketler veriyor. Nitekim bir âyet-i kerimede bu gerçek şu şekilde dile getiriliyor:

"Semûd'a gelince, onlara doğru yolu gösterdik; ama onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı." [338] *"Ayağa kalkacak güçleri kalmamış, yardım edenleri de olmamıştı."* [339]

Değerlendirme

1- Salih Peygamber örneğinde tekrar gördüğümüz gibi, onun tebliğine karşı koyanlar, çıkar grupları ve fakirleri hor gören zenginlerdir.

2- İnanmayanların çoğu, istedikleri mucizeyi gördükleri hâlde, küfürlerinde inat etmeye devam ediyorlar.

3- Çıkar grupları, kendilerine hiçbir zararı olmamasına rağmen Salih (a.s)'a ve diğer inananlara suikastlar düzenliyorlar.

4- Allah Teâlâ, kendi hükümlerine karşı çıkanlara belli bir mühlet verdikten sonra, hâlâ küfürlerinde inat edip Müslümanlara zulüm yapmaya devam ederlerse, Salih (a.s)'ın kavmine verdiği depremler gibi felâketler veriyor. Tüm ikazlara rağmen kimi insanlar yine de Allah Teâlâ'nın kanunlarına karşı çıkıyor ve peygamberlerini yalanlıyorlar...

5- Toplumun çıkar grupları ve egemen sınıfı, inancın bile kendi tekellerinde olmasını istiyor ve peygamberlik kendilerine değil, zengin olmayan Salih (a.s)'a verilince karşı çıkıyorlar. Çünkü onlara göre sıradan insanların hiçbir hak ve hukukları yoktur/olamaz!

338 K.K. Fussilet Sûresi, 17.
339 K.K. Zâriyât Sûresi, 45.

İbrâhîm (a.s), İsmâîl (a.s) ve İshâk (a.s)

Hz. İbrâhîm (a.s), tevhid mücâdelesinde müstesnâ bir yeri olan ve Allah Teâlâ'nın kendisini dost/halîl edindiği [340] bir peygamberdir. Nitekim ibâdetlerimizde bile onun ismini zikrediyor ona salât ve selâm okuyoruz. Yine o, Kur'an'da en çok zikredilen peygamberlerden biridir. Çünkü onun mücâdele tarzı ve de bu uğurda çektikleri, diğer peygamberlerinkinden daha değişiktir. Ayrıca o, *"Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önder idi; Allah'a ortak koşanlardan değildi. Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Çünkü Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti."* [341] Ve o, Kur'an-ı Kerim'de, inananlar için güzel bir örnek olarak gösterilmiştir. [342]

Onun için, Hz. İbrâhîm (a.s)'ın kıssası, içinden yüzlerce ibret çıkaracağımız olaylarla doludur. Zaten yukarıda defaatla belirttiğimiz gibi, Allah, bütün bu kıssaları, ders alalım ve peygamberlere karşı çıkan kavimler gibi olmayıp, onların çektiklerini çekmeyelim diye anlatıyor. Değilse, son Peygamber'e gelmiş olan mesajda, neden daha önceki peygamberlerin başından geçenler anlatılsın ki!

Elde bulunan kaynaklara göre Hz. İbrâhîm (a.s), bugün Yukarı Suriye, Kuzey-Batı Irak ve Güney Doğu Anadolu'nun batı bölgelerini içine alan Babilonya'da yaşıyordu. İncil'de *Babel* olarak geçen Babilonya, İbranice'de *"Bâb lli"* (Allah'ın Kapısı) şeklinde tarif edilir. Mezopotamya'nın da bir bölümünü içine alan bu bölgenin tarihi çok

340 K.K. Nisâ Sûresi, 125.
341 K.K. Nahl Sûresi, 120-121.
342 Bk. K.K. Mumtehine Sûresi, 4.

eskilere dayanır. Med, Sümer, Asur ve Akad gibi medeniyetlere beşiklik etmiş olan bu bölgedeki tarihî eserlerin bir kısmı, günümüzde bile varlıklarını korumaktadır.

Hz. İbrâhîm (a.s), bir zamanlar bu bölgede hüküm sürmüş olan ve yıldızlara tapan Keldaniler'le, bilâhare aralarına göç ettiği Ken'anîler arasında yaşamış, sonra da başka ülkelere hicret etmiştir.

Allah Teâlâ, insanları uyarmak ve onları Allah'a kulluğa davet etmek üzere, Hz. İbrâhîm (a.s)'ı kendisine elçi olarak seçmiştir. Ancak Allah, oldukça zor olan bu misyonu yerine getirebilmesi için, daha çocukluğundan itibaren Hz. İbrâhîm (a.s)'ı yetiştirmiş, ona ilâhî gerçekleri göstermiştir.[343] Nitekim o, Kur'anda da belirtildiği gibi, misyonunun ilk yıllarında, tıpkı kavmi gibi yıldızları, ayı, güneşi ilâh sanarak, onlara tapmak istemiştir. Hz. İbrâhîm (a.s)'ın, Kur'an'da da uzun uzun anlatılan bu dönemi çok ilginç ibretlerle doludur. Hadiselerin aslına sadık kalmak için, onları doğrudan Kur'an-ı Kerimin âyetlerinden alıyoruz. Kur'an, Hz. İbrâhîm ile ilgili ilk bilgileri şöyle veriyor:

"Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü; 'bu benim Rabbimdir' dedi. Yıldız batınca, 'batanları sevmem' dedi. Ay'ı doğarken görünce, 'bu benim Rabbimdir' dedi. O da batınca, 'Rabbim bana doğru yolu göstermezse ben sapık kavimlerden olurum' dedi. Güneşi doğarken görünce de, 'bu benim Rabbimdir! Çünkü bu daha büyüktür!' dedi. O da batınca, 'ey kavmim! Ben sizin şirk koştuklarınızdan uzağım!' dedi. Ben hanîf[344] *olarak yüzümü, gökleri ve yeri Yaratan'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim!"* [345]

Mamafih o, bununla da yetinmedi ve bu konuda iyice tatmin olmak için, Allah'a yalvardı. Kur'an bu durumu şöyle anlatıyor:

343 K.K. Enbiyâ Sûresi, 51; K.K. En'âm Sûresi, 75.
344 *"Hanîf"*, Allah'ı bir bilip, O'na ortak koşmayan demektir.
345 K.K. En'âm Sûresi, 76-79.

"İbrâhîm Rabbine: Ey Rabbim! Ölüyü nasıl diriltiğini bana göster, demişti. Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı? dedi. İbrâhîm: Hayır inandım. Fakat kalbimin mutmain olması için, dedi. Bunun üzerine Allah: Öyleyse dört tane kuş yakala ve onları kendine alıştır. Sonra onlardan her bir parçayı, bir dağın başına koy ve onları kendine çağır; koşarak sana gelirler. Bil ki Allah azîzdir, hakîmdir, buyurdu." [346]

Allah, İbrâhîm'i "İmâm/Önder" Olarak Seçiyor

Bütün bu imtihân ve tedricen yetiştirilme dönemlerinden sonra, Allah İbrâhîm (a.s)'ı, kendisinden sonra geleceklere *"imâm"* olarak seçtiğini beyan ediyor:

"Bir zaman Rabbi İbrâhîm'i bir takım emirlerle sınamış, İbrâhîm onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu: "Ben seni insanlara önder yapacağım.' İbrâhîm de, 'Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)' demişti. Bunun üzerine Rabbi, 'Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz' demişti." [347]

Ayet-i kerimeden de anlaşıldığı üzere, zalimler, Müslümanları idâre etmek üzere imâm, yâni önder ve idareci olamazlar; olsalar bile buna layık değillerdir.

Hz. İbrâhîm Tebliğe Başlıyor

Artık İbrâhîm mutmaindi, davasının doğruluğuna inancı tamdı.

Muhtemeldir ki, İbrâhîm Peygamber, kendisini en çok anlayacak kişinin, putlara tapıyor olmasına rağmen, babası olduğunu tahmin ederek ilk tebliğini ona yaptı:

"Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye neden taparsın? Babacığım! Gerçekten sana gelmeyen

346 K.K. Bakara Sûresi, 260.
347 K.K. Bakara Sûresi, 124.

bir ilim bana geldi. Onun için bana uy ki, seni düz yola çıkarayım. Babacığım! Şeytan'a kulluk etme! [348] *Çünkü Şeytan, Rahman olan Allah'a isyân etti. Babacığım! Allah tarafından sana bir azab dokunup da Şeytan'ın dostu olmandan korkuyorum.* [349]

Muhtemelen Hz. İbrâhîm (a.s)'la babası Azer arasındaki konuşma çok daha uzundur. Fakat Kur'an, olayı özet olarak vermektedir. Nitekim başka bir âyette, İbrâhîm (a.s)'ın daha sert konuştuğunu görüyoruz:

"İbrâhîm, babası Azer'e: Bir takım putları ilâhlar mı ediniyorsun? Ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum! dedi." [350]

Babasının İbrâhîm Peygamber'e cevabı ise sert oldu:

"Ey İbrâhîm! dedi, sen benim ilâhlarımdan [351] *yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, muhakkak seni taşa tutarım! Çek git ve benden uzak dur!"* [352]

Bunun üzerine Hz. İbrâhîm (a.s), babasına dua edeceğini söyler ve onu selâmlayarak uzaklaşır. [353]

Muhtemelen Allah Teâlâ, İbrâhîm (a.s)'ın, müşrik olan babasına dua etmesinin meşruiyeti hakkında insanların kuşkuya düşeceklerini bildiğinden, Kur'an-ı Kerim'in başka âyetlerinde bu konuya açıklık getirmiştir. Allah (c.c), akraba dahi olsalar, müşriklere dua edilemeyeceğini şu şekilde emrediyor:

348 "Şeytan'a kulluk etmek", Allah'ın emrettiği şekilde değil, nefsinin, ya da kendilerinden dünyevi bazı menfaatler umulanların emirlerine göre yaşamaktır.

349 K.K. Meryem Sûresi, 42-45.

350 K.K. En'âm Sûresi, 74.

351 *"İlâhlar"*, insanların kendi elleriyle yapıp taptıkları put heykelleri, ya da insanüstü vasıflarla vasıflandırılıp yücelttikleri kişilere denir.

352 K.K. Meryem Sûresi, 46.

353 K.K. Meryem Sûresi, 47-49.

"Ne Peygamber, ne de inananlar, müşrik ve Cehennemlik oldukları açıkça belli olanlara, akrabaları dahi olsa, af dileyemezler! İbrâhîm'in babası için af dilemesi, sadece ona vermiş olduğu sözden dolayı idi. (Zira) onun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrâhîm çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi." [354]

Kur'an âyetlerinden anladığımıza göre, Hz. İbrâhîm (a.s), babasından sonra kavmine de içlerinde babası olduğu halde tebliğine devam etmiştir. Bu süreçte muhatabı bazen sadece babası, bazen kavmi, bazen de hem babası, hem de kavmidir. Nitekim Hz. İbrâhîm (a.s)'la onlar arasındaki bir diyalogu Kur'an-ı Kerim şu şekilde naklediyor:

"O, babasına ve kavmine: Tapmakta olduğunuz bu heykeller neyin nesidirler? dedi. Dediler ki: Biz babalarımızın bunlara taptıklarını gördük. 'Doğrusu, siz de babalarınız da tam bir sapıklık içerisindesiniz!' dedi. Dediler ki: Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa oyun mu yapıyorsun? 'Hayır' dedi; 'sizin Rabbiniz, yaratmış olduğu göklerin ve yerin de Rabbidir ve ben buna şahitlik edenlerdenim." [355]

İbrâhîm Peygamber'in kavmi inatlarında devam ederek, *"putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz"* [356] dediler.

Hz. İbrâhîm (a.s), onları düşünmeye davet ediyor [357]; fakat onlar dinlemiyorlardı. Bunun üzerine onlara kendi ilâhını, yâni kulluk yapılması gereken gerçek ilâhı anlatıyor:

"Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur. Beni yediren, içiren O'dur. Hastalandığımda bana şifâ veren O'dur. Benim

354 K.K. Tevbe Sûresi, 113-114.
355 K.K. Enbiyâ Sûresi, 52-56.
356 K.K. Şu'arâ Sûresi, 71.
357 K.K. Şu'arâ Sûresi, 75-76.

canımı alacak, sonra beni diriltecek O'dur. Ve hesap günü, hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur." [358]

İbrâhîm (a.s)'ın hem babası hem de kavmi, onu düşüncelerinden vazgeçirmeye çalışmalarına rağmen o, şirk koştukları ilâhlardan korkmadığını haykırıyor, tebliğine devam ediyordu. Nitekim tıpkı kendinden önceki peygamberler gibi kavmini Allah'a kulluk yapmaya davet ederek, O'na karşı gelmemeleri, kendi elleriyle yapıp, ilâhlaştırdıkları put heykellerine tapmamaları konusunda ikaz etti:

"Siz Allah'ı bırakıp bir takım putlara tapıyor, asılsız sözler uyduruyorsunuz. Bilmelisiniz ki, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, size rızık veremezler. O hâlde rızkı Allah katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin. (Çünkü siz) O'na döndürüleceksiniz. Eğer yalanlarsanız, biliniz ki sizden önceki milletler de yalanladılar." [359]

İbrâhîm (a.s) onların bu hâllerine üzüldü ve şöyle dua etti:

"Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler arasına kat! Bana, sonra gelecekler içinde, iyilikle anılmak nasip eyle! Beni Na'îm Cennetinin vârislerinden kıl! Babamı da bağışla! Çünkü o sapıklardandır. İnsanların dirilecekleri gün, beni mahcup etme! O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. (Şirkten) 'arınmış bir kalp'le gelenler müstesnâ." [360]

Başlangıçta, İbrâhîm (a.s)'la yumuşak konuşan kavmi, yavaş yavaş tehdidkâr olmalarına rağmen, o tutumunu değiştirmiyordu:

"Siz, Allah'ın size haklarında hiçbir hüküm indirmediklerini O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuklarınızdan [361] *nasıl korkarım! Şimdi biliyorsanız (söyleyin bakayım), iki gruptan*

358 K.K. Şu'arâ Sûresi, 78-82.
359 K.K. Ankebut Sûresi, 17-18.
360 K.K. Şu'arâ Sûresi, 83-89.
361 *"Ortak koşulanlar"*dan maksat, ilâhlaştırılan put heykelleri ve ululaştırılan kişilerdir.

hangisi güvenilir olmaya lâyıktır?" [362] Ve Hz. İbrâhîm (a.s), daha da ileri giderek onları şu şekilde tehdid ediyor:

"Allah'a yemin ederim ki, siz çekip gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım!" [363]

İbrâhîm Peygamber'in böyle demesinin sebebi, o put heykellerini kendisine, yâni inancına düşman [364] olarak görmesidir.

Belki bir an için Hz. İbrâhîm (a.s)'ın, kendi tabiriyle hiç kimseye ne fayda, ne de zarar veremeyecek olan taş parçaları olan put heykellerini kendisine düşman olarak görmesi tuhaf karşılanabilir. Ancak İbrâhîm (a.s)'ın düşman olduğu, o taştan yapılma heykeller değil, o heykellerin temsil ettiği yanlış inanç, çarpık ideoloji ve toplumu bu yanlış inanç ve çarpık ideoloji ile sömüren müteğallibe sınıf ve kişilerdi. Nitekim İbrâhîm (a.s)'la en çok uğraşan, kendi rejim ve sistemini tehlikede gören Kral Nemrut'tu. Âyet-i kerime olayı şöyle anlatıyor:

"Allah'ın kendisine mülk (krallık ve zenginlik) verdiği kimsenin (Nemrut'un), Rabbi hakkında İbrâhîm'le tartıştığını görmedin mi? O zaman İbrâhîm; 'Rabbim hayat veren ve öldürendir' demişti. O da, 'hayat veren ve öldüren benim' demişti. İbrâhîm; 'Allah güneşi doğudan getirmektedir; haydi sen de onu batıdan getir!' dedi. Bunun üzerine kâfir şaşırıp kaldı. Allah zalim kimseleri hidâyete erdirmez." [365]

Hz. İbrâhîm Put Heykellerini Kırıyor

İşte bütün bu olaylardan sonradır ki, İbrâhîm (a.s) sözünde durdu ve kavminin bayram törenlerine gittiği bir sırada putların yanına gitti

362 K.K. En'âm Sûresi, 81.
363 K.K. Enbiyâ Sûresi, 57.
364 Bk. K.K. Şu'arâ Sûresi, 77.
365 K.K. Bakara Sûresi, 258.

ve *"onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye."* [366]

Kur'an-ı Kerim, olayın bazı ayrıntılarını şöyle anlatıyor:

"Ona arkalarını dönüp gittiler. (İbrâhîm) sessizce putlarının yanına gitti. (Oraya konmuş yemekleri[367] *görünce:) "Yemiyor musunuz? Size ne oluyor, konuşmuyorsunuz da!" dedi ve sağ eliyle onlara vurarak, karıp geçirdi."* [368]

Kısa zamanda olay duyuldu ve güvenlik güçleri putları kırarı aramaya başladılar. Kavminin ileri gelenleri ise yırtınıp duruyor, kendi aralarında yorumlar yapıyorlardı.

"Kim tanrılarımıza böyle yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir, dediler. (Bir kısmı:) Biz bunları diline dolayan ve adı İbrâhîm olan bir genci duyduk, dediler. O hâlde, dediler, onu hemen insanların gözü önüne getirin. Belki şahitlik ederler." [369]

Hemen İbrâhîm (a.s)'ı bulup getirdiler ve herkesin gözü önünde sorgulama başladı:

"Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın ey İbrâhîm? dediler." [370]

Hz. İbrâhîm (a.s), onları alaya alarak ve kırmayıp sağlam bıraktığı put heykelini göstererek:

"Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa! dedi." [371]

366 K.K. Enbiyâ Sûresi, 58.

367 Hz. İbrâhîm (a.s)'ın kavmi öylesine sapıtmıştı ki, hem taşlardan kendilerine ilâh yapıp onlardan yardım bekliyorlar hem de kendilerinden yardım beklediklerini doyurma ihtiyacı duyuyorlardı! Bütün bunlar karşısında, İbrâhîm nasıl isyân etmeseydi ki!

368 K.K. Sâffat Sûresi, 90-93.

369 K.K. Enbiyâ Sûresi, 59-61.

370 K.K. Enbiyâ Sûresi, 62.

371 K.K. Enbiyâ Sûresi, 63.

İbrâhîm Peygamber'in bu dâhiyane cevabına karşı kavmi biraz uyanır gibi olup, *"birbirlerine döndüler ve 'zalimler sizlersiniz, siz-ler!' dediler."* [372] Sonra sanki kendi kendilerini suçlamaktan utanır gibi, tekrar İbrâhîm (a.s)'a saldırdılar: *"Bunların konuşmadıklarını sen pekâlâ biliyorsun! dediler."* [373]

Hz. İbrâhîm, mantıkî cevaplarla onları aciz bırakmaya devam etti:

"O hâlde, Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar vermeyen şeye hâlâ tapacak mısınız? Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınıza da yuh olsun! Siz akıllanmaz mısınız?" [374]

Bunun üzerine yaptıkları düzmece tanrı heykelleriyle insanları kandırıp sömüren yetkililer, devreye girip, bağırdılar:

"Onu öldürün yahut yakın!" [375] *"Bir şey yapacaksanız, onu yakarak ilâhlarınıza yardım ediniz!"* [376] *"Derhal onun için (içinde ateş yanan) bir binâ yapın ve onu ateşe atınız!"* [377]

Gerçekten de büyük bir ateş yaktılar ve İbrâhîm (a.s)'ın elini kolunu bağlayarak bu ateşin içine attılar.

Fakat Allah Teâlâ, onların bu cinâyetlerine mucize ile karşılık verip, Peygamberini ateşten korudu. [378]

Hz. İbrâhîm (a.s)'a ilk inanan, onun akrabalarından ve sonra kendisi de peygamber olacak olan Hz. Lût (a.s)'dır. İnşaallah ileride Lut (a.s)'ın kıssasını da anlatacağız.

372 K.K. Enbiyâ Sûresi,64.
373 K.K. Enbiyâ Sûresi, 65.
374 K.K. Enbiyâ Sûresi,66-67.
375 K.K. Ankebut Sûresi, 24.
376 K.K. Enbiyâ Sûresi, 68.
377 K.K. Sâffat Sûresi, 97.
378 Bk. K.K. Enbiyâ Sûresi, 69-70. Ayrıca bk. K.K. Sâffat Sûresi, 98.

İbrâhîm (a.s)'ın Hicreti

Hz. İbrâhîm (a.s), Allah Teâlâ'nın lutfuyla kendi kavminin, onu yakmak için hazırladığı ateşten kurtulunca, onları terk etti ve önce Filistin'e, oradan Mısır'a ve nihâyet Mekke'ye gitti.

Hz. İbrâhîm'in Mekke'ye gidişinin çok özel bir nedeni vardı. Çünkü eşi Hz. Sara ile çok uzun yıllar evli olmalarına rağmen çocukları olmuyordu. Bu duruma üzülen Sara, kölesi Hâcer'le Hz. İbrâhîmi evlendirdi. Bu evlilikten bir çocukları oldu ve adını İsmâîl koydular. Kimi rivayetlere göre bu durum ailede sorunlara sebeb oldu ve Allah, Hz. İbrâhîm'e eşi Hâcer'i, oğlu İsmâîl'le birlikte Mekke'ye götürüp bırakmasını emretti. Hz. İbrâhîm, Allah'ın emrini yerine getirmek üzere eşi Hâcer ve oğlu İsmâîl ile beraber Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Uzun bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaştılar.

Hz. İbrâhîm'in Mekke'deki hayatının izleri, son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s)'in zamanına kadar sürdü. Hz. İbrâhîm (a.s), ailesini oraya yerleştirdikten sonra, onlar için Allah'a şöyle dua etmişti:

"Hatırla ki İbrâhîm şöyle demişti: Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut! Çünkü onlar (putlar), birçok insanı saptırdılar.[379] *Kim bana uyarsa, o bendendir. Kim de bana karşı çıkarsa, Sen çok bağışlayan, çok merhamet edensin. Ey Rabbimiz! Ben, namazı kılsınlar için, neslimden bir kısmını, ziraat yapılmayan, kupkuru bir vadiye, Harem olan Evinin (Kâbe'nin) yanına yerleştirdim. Sen de onlara insanların gönüllerini meylettir ve onlara meyvelerden rızıklar ver! Umulur ki, şükrederler! Ey Rabbimiz! Sen mutlaka gizlediklerimizi ve açıkladıklarımızı bilirsin! Çünkü ne yerde, ne de gökte hiçbir şey Allah'tan gizlenemez! Yaşlılığımda bana İsmâîl'i ve İshâk'ı lutfeden Allah'a hamd olsun. Şüphe-*

379 İbrâhîm (a.s), "onlar birçok insanı saptırdılar" derken, elbette ki putların somut heykellerini değil, o putların temsil etmiş olduğu zihniyetleri, ideolojileri, sistemleri, kişileri kastediyordu.

siz Rabbim duayı işitendir. Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle! Ve ey Rabbimiz, duamı kabul et! Ey Rabbimiz! Hesabın sorulacağı günde, beni, anne ve babamı ve müminleri bağışla!" [380]

Hz. İbrâhîm'in Mekke'ye doğru yolculuğu aynı zamanda yeryüzünde inşa edilmiş ilk eve doğru yapılan bir yolculuktu. Rivâyete göre [381] Cibril (a.s.), bu yolculukta Hz. İbrâhîm'e yol gösteriyordu. Şâm bölgesinden Mekke'ye kadar olan yolda, her durdukları yerde, Hz. İbrâhîm, Cibril'e, *"burası için mi emredildin?"* diye soruyor o da *"hayır"* diyordu. Böylece, kurak ve hiç bir yeşilliği bulunmayan Mekke vadisine geldiler. Hadisenin devamını İbn Abbas [382] bir hadiste şöyle naklediyor:

"... Hâcer İsmâîl'i emziriyordu. İbrâhîm onları Kâbe'nin yanında, bir tümseğin üzerine yerleştirdi. O zamanlar Mekke'de hiç kimse yaşamıyordu. Orada su da yoktu. İbrâhîm, yanlarına, içinde hurma bulunan bir torba ve içinde su bulunan bir tuluk koydu; sonra da çekip gitti. Hâcer arkasından koşarak: 'Ey İbrâhîm, bizi, içinde hiçbir insanın yaşamadığı ve içinde hiçbir şeyin bulunmadığı bu vadide bırakıp nereye gidiyorsun?' dedi. İbrâhîm dönüp arkasına bakmıyordu. Hâcer birkaç defa aynı soruyu sormasına rağmen, o arkasına dönüp bakmadı ve cevap vermedi. Nihâyet Hâcer ona şöyle dedi: 'Böyle yapmam Allah mı sana emretti?' İbrâhîm, 'Evet!' dedi. Bunu üzerine Hâcer, 'o hâlde O bizi terk etmez' dedi. Sonra da İbrâhîm yoluna devam etti ve Hâcer'in onu görmeyeceği bir yerde durdu ve ellerini havaya kaldırarak şöyle dedi:

"Ey Rabbimiz! Ben evlâtlarımdan kimini, namaz kılabilmeleri için, Sen'in kutsal evinin yanında, ekinsiz bir vadiye yerleştirdim.

380 K.K. İbrâhîm Sûresi, 35-41.
381 Ezrakî, a.g.e. I, 54.
382 Buhârî, *Sahih, Kitâbu'l-Enbiyâ*, Hadis no: 3184.

Rabbimiz! İnsanların gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır." [383]

Hâcer'in yanında bir su tulumu vardı. Ondan içiyor sonra da oğlu İsmâîl'i emziriyordu. Fakat kısa bir müddet içinde bu suları tükendiği gibi, azıkları da bitti.

"Hâcer, biraz su bulma ümidiyle etrafını arıyor, bir şey bulamıyordu. 'Birilerini görürüm' düşüncesiyle Safâ tepesine çıktı. Hiç kimse görünmüyordu. Önündeki kumlu ve kurak dereyi geçerek Merve tepesine kadar çıktı; yine kimsecikler yoktu. Bu şekilde Safa ile Merve tepeleri arasında yedi defa gidip geldi. Yine kimseleri bulamayınca etrafı dinlemeye başladı. Bunun üzerine bir ses duydu. Bir de ne görsün, bugün Zemzem kuyusunun bulunduğu yerde, bir melek yeri eşiyor. Gizlice oraya doğru yanaştı. Baktı ki su çıkıyor; oraya doğru gitti. Çıkan suyu, kaybolur kaygısıyla elleriyle havuz şekline sokuyordu. Daha sonra da suyu tulumuna doldurmaya başladı. Bunları sahabesine anlatmış olan Hz. Muhammed (s.a.s), 'Allah İsmâîl'in annesine rahmet etsin, eğer suyu kendi hâline bıraksaydı, bugüne dek çeşme gibi akmaya devam edecekti' dedi. Sonra Hâcer sudan içti, oğluna da içirdi. Melek Hâcer'e, 'Suyun kaybolacağından korkmayın. Burada Allah'ın evi var. Bu çocukla babası onu inşâ edecekler. Allah onun ehlini kaybetmez."

İşte bugün dahi, gerek *Hacc* ve gerekse *Umre* esnasında, Hâcer'in bu çilesini yâd etmek için *"Sa'y"* yapılmakta; yâni Kâbe tavaf edildikten sonra, *Safâ* tepesinden başlamak üzere *Merve* tepesine kadar olan yerde koşulmaktadır ki, bu koşu, yâni *Sa'y*, Hacc ve Umre'nin erkânından sayılmaktadır.

Hz. İbrâhîm'in hanımı Hâcer'in bu çırpınışları, bu gayret ve koşuşturmaları, günümüz kadınlarına örnek olmalı; onlar da, Hâcer gibi Allah için, O'nun davası için çırpınmalıdır. Hâcer, bir çocuğa su

383 K.K. İbrâhîm Sûresi, 37.

bulmak için çabalıyordu. Aslında bu bir semboldür. Günümüz anneleri de, İslam'a susamış insanlara tebliği ulaştıracak çocukları yetiştirmeli, İslâm davasında kocalarına yardımcı olmalıdır!

Müslüman kadınlarımız, Hâcer'i hatırlamalı, kabul ve çay sohbetlerinde vakitlerini öldürmemeli, çocuklarının eğitimine zaman ayırmalıdır.

Kadınlarımız, Hâcer'leşip İsmâîl'ler yetiştirmelidirler!

Hz. İbrâhîm bu şekilde hanımı Hâcer'i ve oğlu İsmâîl'i Mekke'de bırakarak Filistin'e geri döndü. Kaynaklar, onun Filistin taraflarında bir müddet kaldıktan sonra tekrar Mekke'ye gittiğini kaydederler.

Bu şekilde Mekke'ye tekrar gelen Hz. İbrâhîm, orada yıkılmış olan Kâbe duvarlarını, oğlu İsmâîl (a.s)'la birlikte tamir eder. İbrâhîm Peygamber hem Kâbe tamirinde çalışıyor, hem de şöyle dua ediyordu:

"Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin. Ey Rabbimiz! Bizi Sana teslim olanlardan kıl, neslimizden de Sana itaat eden bir ümmet çıkar, bize ibâdet usullerimizi göster, tevbemizi kabul et; zira tevbeleri çokça kabul eden, çok merhametli olan ancak Sensin. Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden Senin âyetlerini okuyacak, kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü Azîz ve Hakîm olan yalnız Sensin." [384]

Hz. İbrâhîm (a.s)'ın Oğlunu Kurban Etmesi

Hz. İbrâhîm (a.s)'ın çocukları olmuyordu. Kendisi de, hanımı Sarâ da buna çok üzülüyorlardı. Sâra, cariyelerinden Hâcer'i, kocası İbrâhîm (a.s)'la evlendirdi. Hz. İbrâhîm (a.s)'ın Hâcer'den bir oğlu Dünyaya geldi ve adını İsmâîl koydular. Mekke'de bulundukları sı-

384 K.K. Bakara Sûresi, 127-129.

rada da, İbrâhîm (a.s) rüyasında oğlu İsmâîl'i kurban ettiğini gördü. [385] Olayın ayrıntılarını Kur'an-ı Kerim şöyle anlatır:

"(İsmâîl) babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince; (babası), 'yavrum, rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bak bakalım, bu konuda ne düşünüyorsun' dedi. O da, 'Babacığım! Sen, sana emredileni yap! İnşaallah beni sabredenlerden göreceksin!' dedi. Her ikisi de teslim olup, (kesmek için) onu alnı üzerine yatırınca, 'Ey İbrâhîm! Rüyayı gerçekleştirdin! Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız!' diye seslendik. Bu çok açık bir imtihândır! (Oğlunun yerine kesmesi için) ona büyük bir kurban verdik. Ardından geleceklere de onu örnek yaptık. İbrâhîm'e selâm olsun! İşte biz iyileri böyle mükâfatlandırırız! O bizim mümin kullarımızdandır." [386]

İsmâîl'den sonra, Allah Teâlâ, İbrâhîm (a.s)'a İshâk adında bir oğlan daha verdi. [387]

İbrâhîm Yahudi miydi?

Târih boyunca İslâm'la diğer dinler arasında çeşitli değerlendirilmeler, diyaloglar ve münasebetler söz konusu olmuştur. Bunlar arasında zaman zaman bu dinlerin eşit kefelere konup, sanki diğer dinler de bozulmadan gelmiş hak dinlermiş gibi bir hava estirildiği de gözlenmektedir. Bilinmelidir ki diğer dinler de bozulmadan gelmiş hak

385 Hıristiyanlar, Hz. İsmâîl'in değil, Hz. İshâk'ın kurban edildiğine inanırlar (Bk. *La Bible*, Genèse, 21; Pierre Norma, *Dictionnaire encyclopédique de la Bible*, Maxi-Livres, 2002, s. 210; E. Royston Pike, *Dictionnaire des Religions*, Paris, 1954, Presses Universitaires de France, s. 3; Robert-Jacques Thibaud, *Dictionnaire des Religions*, Maxi-Livres, 2002, s. 138; Pierre Ripert, *Histoire des Croisades, Occident chrétien contre Islam... Trois siècles d'épopée*, Maxi-Livres, 2002, s.13.)

386 K.K. Sâffat Sûresi, 102-111.

387 K.K. Sâffat Sûresi, 112.

din olsalardı, İslâm'ın gelmesine gerek olmazdı. Elbetteki değişik din sâlikleri bir araya gelip konuşabilirler. Fakat bu konuşmacıların bütün dinleri eşit değerde, hakiki din gibi sunmaya hakları yoktur.

Bu tür toplantılarda zaman zaman Hz. İbrâhîm (a.s)'ın hem Yahudi, hem Hıristiyan ve lütfen de Müslüman olduğu dile getirilmektedir. Oysaki İslâm'a göre gerçek böyle değildir. Nitekim bu konuda Kur'an'ın, İslâm'ca *"Ehl-i Kitâb"* olarak kabul edilmiş olan Yahudi ve Hıristiyanlara çok mânidar hitapları vardır:

"De ki: 'Ey Ehl-i Kitâb! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da, birbirimizi ilâhlaştırmayalım.' Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman, 'şahit olun ki biz Müslümanlarız' deyiniz." [388] Ve Kur'an devam ediyor:

"Ey Ehl-i Kitâb! İbrâhîm hakkında neden çekişirsiniz? Hâlbuki Tevrat ve İncil, kesinlikle ondan sonra indirildi. Siz hiç düşünmez misiniz? İşte siz böyle kimselersiniz! Hadi hakkında bilgi sahibi olduğunuz konuda tartıştınız; fakat bilgi sahibi olmadığınız konuda niçin tartışıyorsunuz! Oysaki Allah her şeyi bilir, siz ise bilmezsiniz! İbrâhîm ne Yahudi, ne de Hıristiyandı; fakat o, Hanîfti, Müslümandı. O müşriklerden de değildi! İnsanlardan İbrâhîm'e en yakın olanları, ona uyanlar, şu Peygamber (Muhammed) ve ona inananlardır. Allah mü'minlerin dostudur. Ehl-i Kitâb'tan bir kısmı sizi saptırmak için çaba gösterdiler. Oysa onlar sadece kendilerini saptırırlar ve bunun farkında da değiller! Ey Ehl-i Kitâb! (Gerçeği) görüp bildiğiniz hâlde, neden Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz? Ey Ehl-i Kitâb! Neden hak olanı bâtıl olanla perdeliyor ve bildiğiniz hâlde, hakkı gizliyorsunuz!" [389]

Buna benzer âyet-i kerimeler çoktur; fakat konumuz bu olmadığı için bu kadarla yetiniyoruz.

388 K.K. Âl-İmrân Sûresi, 64.
389 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 65-71.

Değerlendirme

Allah'ın, kendisine *"dost/halîl"* demiş olduğu Hz. İbrâhîm (a.s), O'nun göndermiş olduğu bütün peygamberlerden farklı olarak, kavminin ilâhlarıyla bizzat uğraşmış; onların heykellerini kırarak, tarihe, *"put kıran"* olarak geçmiştir.

Hz. İbrâhîm, kavmine, sadece gelen vahyi bildirmiyor, aynı zamanda onlara aklî deliller getirerek, Allah'tan başkasına kul olmamalarını söylüyor.

Hz. İbrâhîm (a.s), Allah Teâlâ'nın kendisine vermiş olduğu aklı kullanıyor; yıldızları, Ay'ı ve Güneş'i araştırdıktan sonra bunların geçici şeyler olup *"ilâh"* olamayacaklarını görüyor ve *"Âlemlerin Rabbi"*ne inanıyor.

İbrâhîm (a.s), tebliğe ilk önce kendi ailesinden, yâni babasından başlıyor.

Allah ve din düşmanları, daima şiddetten ve baskıdan yanadırlar. Düşünmeyi istemezler. Nitekim Hz. İbrâhîm (a.s), kendi kavmini, kendilerine yararı ya da zararı olmayacak put heykelleri konusunda düşünmeye davet ettiği hâlde, onlar düşünme yerine, onu ateşe atıyorlar.

Allah'a şirk koştukları açıkça belli olanların, bağışlanmaları için Allah'a dua edilmemesi gerektiği belirtiliyor.

Hz. İbrâhîm (a.s), gerçek bir müminde olması gereken cesaret örneğini sergileyip, kâfirlerden ve onların tehdidlerinden korkmadığını gösteriyor.

Hz. İbrâhîm (a.s), gördüğü ilâhî rüya üzerine, *"Allah istiyor"* diye, oğlu İsmâîl'i boğazlamaktan kaçınmıyor ve bunun mükâfatı olarak da Allah ona oğlunu bağışlayıp, onun yerine bir kurbanlık gönderiyor.

Kur'an-ı Kerim âyetlerinde gördüğümüz üzere İbrâhîm (a.s), Yahudi ya da Hıristiyan değil, doğrudan doğruya Müslümandı. Onun için birilerini memnun etmek için tarihî gerçekleri saptırmaya gerek yoktur.

Lût (a.s)

Kur'an-ı Kerim'in birçok âyetinde söz konusu edilen Lût (a.s)'ın kıssası, özellikle günümüzde Dünyanın birçok yerinde büyük bir sorun hâline gelmiş olan eşcinselliğin tarihi ve korkunç sonuçları itibariyle oldukça önem arzetmektedir.

Lût (a.s), Hz. İbrâhîm (a.s)'ın yeğeni olup, ona ilk imân eden ve onunla birlikte zalimlerin elinden kurtarılan [390] bir peygamberdir. Allah onu sâlihlerden kabul edip rahmetinin içine alarak [391] kavmine İslâm'ı tebliğ etmek ve onları eşcinsellik hayâsızlığından vazgeçirmek için gönderdi. Lût (a.s)'ın kavmi de, daha önceki peygamberlerde olduğu gibi, onu yalanlayıp, karşı çıktılar. [392]

Kur'an-ı Kerim onun gönderilişini şöyle anlatmaktadır:

"Lût'u da gönderdik. O kavmine dedi ki: Gerçekten siz, daha önce hiçbir milletin yapmadığı bir hayâsızlığı yapıyorsunuz. Siz ille de erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlikler yapacak mısınız?" [393] *"Çünkü siz, şehveti tatmin için, kadınları bırakıp erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz taşkın bir milletsiniz!"* [394] *"Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak*

390 K.K. Enbiyâ Sûresi, 71.
391 K.K. Enbiyâ Sûresi, 75.
392 K.K. Kâf Sûresi, 13; Sâd Sûresi, 13; Şu'arâ Sûresi, 160; Kamer Sûresi, 33.
393 K.K. Ankebut Sûresi, 29.
394 K.K. A'râf Sûresi, 81.

âlemlerin Rabbidir! Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış (sapık) bir kavimsiniz!" [395]

Kavminin hızlı din düşmanları ise alaylı alaylı, *"Onları (Lût'u ve ona inananları) ülkenizden çıkarın; çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış!"* [396] dediler ve devam ettiler: *"Doğru söyleyenlerden isen, haydi bize Allah'ın gazabını getir!"* [397]

Hz. Lût tekrar onları azapla uyarıyor:

"Lût onları bizim şiddetli azabımızla uyardı. Fakat onlar bu tehditleri kuşkuyla karşıladılar." [398]

Kavminin yaptıklarına çok üzülen *"(Lût): Şu fesatçılar güruhuna karşı bana yardım et Rabbim! dedi"* [399] ve devam etti: *"Rabbim! Beni ve ailemi, onların yaptıklarından kurtar!"* [400]

Burada üzerinde durulması gereken bir husus vardır: Allah bir kavme peygamber gönderdiğinde o kavmin inanmayanları, hemen peygamberin haberini verdiği azabı isterler ve bunda acele ederler. Onlar, kendilerine azap geldiğinde, imân etme fırsatlarının olacağını ve böylece kurtulacaklarını zannediyorlardı. Oysaki azap gelince, artık imân etmenin faydası yoktur ve iş işten geçmiş olacaktır. Günümüzde bile, kâfirlerden bir kısmı, Müslümanların dinleriyle alay etmek için onlara, *"haydi bakalım, biz size zulmediyoruz; Rabbinizi imdâda çağırın, sizi kurtarsın!"* derler. Fakat onlar, gerçeklere gözlerini kapattıklarından, Allah Teâlâ'nın Kur'an'da buyurduğu şu fermânını unutuyorlar; ya da görmezlikten geliyorlar:

"Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanmayınız!

395 K.K. Şu'arâ Sûresi, 163-165. Ayrıca bk. K.K. Neml Sûresi, 54-55.
396 K.K. A'râf Sûresi, 82. Ayrıca bk. Neml Sûresi, 56.
397 K.K. Ankebut Sûresi, 28-30.
398 K.K. Kamer Sûresi, 36.
399 K.K. Ankebut Sûresi, 30.
400 K.K. Şu'arâ Sûresi, 169.

Ancak Allah, onları (cezalandırmayı), gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor." [401]

Lût (a.s)'ın duası üzerine Allah, genç delikanlılar sûretinde melekler gönderdi.

Kur'an âyetlerinden öyle anlaşılıyor ki, bu melekler, Lût (a.s)'a gelmeden önce Hz. İbrâhîm (a.s)'a, oğullarını müjdelemek için gitmişler. Hz. İbrâhîm (a.s), kendisinden sonra nereye gideceklerini sormuş; onlar da, bir ülkenin zalim halkını helâk etmeye gideceklerini söylemişler. [402] Olayın devamını âyet-i kerimeler şöyle anlatıyor:

"(İbrâhîm) dedi ki: Ama orada Lût var! Şöyle cevap verdiler: Biz orada kimlerin bulunduğunu en iyi bilenleriz! Onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Yalnız karısı müstesnâ; o, azapta kalacaklar arasındadır." [403]

Görevli melekler, yakışıklı genç oğlanlar sûretinde Hz. Lût'a geldiler. [404]

Önce onları tanımayan, onların melek olduklarını bilmeyen [405] Lût (a.s), ahlâksız kavminin, bu yabancı genç delikanlılara da kötülük yapacaklarından endişelendi. Âyet-i kerime onun bu endişesini şöyle anlatıyor:

"Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onlar için tasalandı ve ne yapacağını bilemedi. Ona: Korkma, tasalanma! Biz seni de aileni de kurtaracağız. Yalnız (azapta) kalacaklar arasında bulunan karın müstesnâ, dediler." [406] Ve onu teselliye etmeye devam ettiler:

"Dediler ki: Bilâkis biz sana, onların şüphe etmekte oldukları şeyi (azabı ve helâkı) getirdik. Sana gerçeği getirdik; biz gerçekten doğru söyleyenleriz." [407]

401 K.K. İbrâhîm Sûresi, 42.
402 Bk. K.K. Ankebut Sûresi, 31.
403 K.K. Ankebut Sûresi, 32.
404 Bk. K.K. Hûd Sûresi, 70.
405 K.K. Hicr Sûresi, 61-62.
406 K.K. Ankebut Sûresi, 33.
407 K.K. Hicr Sûresi, 63-64.

Ayet-i kerimeler, Lût (a.s)'ın o zorlu gününü *"çetin bir gün"* olarak tanımlıyor.[408]

Hz. Lût (a.s), kendisine gelen misâfirler için o kadar endişeleniyor ki, büyük bir fedâkârlık gösteriyor ve koşup yanlarına gelen sarhoş[409] kavminin onlara kötülük yapmamaları, yâni eşcinselliğe devam edip günâh işlememeleri için, erkeklerle münâsebette bulunmamalarını, kızlarıyla evlenmelerini teklif ediyor[410]:

"Lût'un kavmi koşarak onun yanına geldiler."[411] Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. (Lût): *"Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır (onlarla evlenin); sizin için onlar daha temizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı eren bir tek kişi yok mu?"*[412] dedi.

Onun kavmi, inatlarını sürdürerek; *"dediler ki: senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını*[413] *biliyorsun. Ve sen bizim ne istediğimizi de elbette biliyorsun!"*[414] dediler ve *"biz seni, elâlemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?"*[415] deyip tehdid ettiler: *"Ey Lût (bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bil ki, sürgün edilmişlerden olacaksın!"*[416]

Onların bu terörüne karşı çaresiz kalan Lût (a.s), şöyle dedi: *"Keşke benim size karşı (koyacak) bir gücüm olsaydı veya sağlam bir kaleye sığınabilseydim!"*[417]

408 Bk. K.K. Hûd Sûresi, 77.
409 Bk. K.K. Hicr Sûresi, 72.
410 Bk. K.K. Hicr Sûresi, 71.
411 Onlar, yeni gelenlerle kötü fiillerini işlemek için sevinip, birbirlerini müjdeliyorlardı (Bk. K.K. Hicr Sûresi, 67).
412 K.K. Hûd Sûresi, 78.
413 Burayı, "senin kızların bizi ilgilendirmiyor" şeklinde anlamak lâzımdır. Çünkü onlar kadınları değil, erkekleri istiyorlardı.
414 K.K. Hûd Sûresi, 79.
415 K.K. Hicr Sûresi, 70.
416 K.K. Şu'arâ Sûresi, 167.
417 K.K. Hûd Sûresi, 80.

Lût (a.s)'ın bu çaresizliği üzerine Allah Teâlâ, gönderdiği meleklerle onu teselli ediyor ve Hz. Lût, misâfirlerinin melek olduğunu iyice anlıyor, teselli buluyor:

"(Melekler) dediler ki: Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında aileni al götür! Karından başka sizden hiç biri geride kalmasın! Çünkü onlara gelecek olan (azap) ona da isâbet edecektir! Onlara vâdolunan (helâk) zamanı, sabah vaktidir. Sabah yakın değil mi?." [418] Melekler ayrıca, onun ve onunla birlikte gidenlerin, şehirden ayrılırken arkalarına bakmamalarını ve istenen yere gitmelerini tembihliyor. [419]

Nitekim bu gelenleri farkeden eşcinsel sapıklar onlara da tecavüze yeltendiler. Fakat Allah onlara bu fırsatı vermedi:

"Onlar Lût'un misâfirlerine karşı kötülük plânlamışlardı. Hemen onların gözlerini kör ettik. 'Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın!' dedik. Bir sabah kendilerine, yakalarını bir daha bırakmayacak olan bir azap gelip çattı. 'İşte azabımı ve uyarılarımı tadın!' denildi." [420]

Hz. Lût, tebliğiyle, açıklamalarıyla, Allah'ın, onların bu sapıklıklarından dolayı cezalandıracağını bildirmesine rağmen, onlar inâtlarından vazgeçmeyince, yapılacak tek şeyin Allah'a sığınmak olduğu kararına vardı ve Rabbine şöyle dua etti:

"Rabbim! Beni ve ailemi, onların yaptıklarından koru!" [421]

Ve Felâket Geliyor

Derken, Allah'ın emri gerçekleşti: Allah Teâlâ, eşcinselliklerinden dolayı Lût kavmine, daha sonra gelecek olan bütün nesillere ibret olması için büyük bir felâket verdi. İlgili âyette şöyle deniliyor:

418 K.K. Hûd Sûresi, 81.
419 K.K. Hicr Sûresi, 65.
420 K.K. Kamer Sûresi, 37-39.
421 K.K. Şu'arâ Sûresi, 169.

"Biz, şüphesiz, bu ülke halkının üzerine, sapıklıklarına karşılık gökten bir azap indireceğiz! Andolsun ki biz, aklını kullanacak bir kavim için apaçık bir ibret nişânesi bırakmışızdır." [422] *"Ona (Lût'a) şu hükmümüzü vahyettik: Sabaha çıkarlarken kökleri kesilmiş olacaktır!"* [423]

Olayın devamı başka âyetlerde şöyle anlatılıyor:

"Güneş doğarken onları o korkunç ses yakaladı. Böylece ülkelerinin üstünü altına getirdik." [424] *"Ve üzerlerine (taş) yağdırdık. Bak ki günâhkârların sonu nice oldu!"* [425] *"Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine kilden pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık. (O taşlar) Rabbin katında işaretlenerek (yağdırılmıştır). Onlar zalimlerden uzak değildir."* [426]

Ayet-i kerimelerde görüldüğü gibi, Hz. Lût'un karısı da kâfirlerle beraber helâk olmuştur. [427] Çünkü o, kocasının tebliğ ettiği dine inanmamış, ona, kâfirlerin baktıkları gibi bakmıştır. Ayrıca o, kâfirlerin düşündükleri gibi hareket etmekle, onların o ahlâksızca hareketlerini de onaylamış, eşcinselliği hoş karşılamış oluyordu. Öyle olduğu için de, Peygamber'in hanımı bile olsa, Allah onu kâfirlerle birlikte helâk etmiştir.

Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyuruyor:

"Allah inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını misâl verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhları altındayken onlara ihânet ettiler. Kocaları Allah'tan gelen azaptan bir parçasını

422 K.K. Ankebut Sûresi, 34-35.
423 K.K. Hicr Sûresi, 66.
424 K.K. Hicr Sûresi, 73-74.
425 K.K. A'râf Sûresi, 84. Ayrıca bk. Neml Sûresi, 58.
426 K.K. Hûd Sûresi, 82-83.
427 K.K. Şu'arâ Sûresi, 171. Ayrıca bk. Neml Sûresi, 57; K.K. Sâffât Sûresi, 135.

dahi onlardan savamadı. Onlara: Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin! denildi." [428]

Dolayısıyle ameli kötü olan hiç kimse, hoca olan babasına, şeyh olan kocasına, teheccüd namazı kılan annesine, güvenmemelidir. Herkes amelinin karşılığını görecektir. Allah Teâlâ, Lût'un karısının kurtulmayacağı gerçeğini, ders almamız için değişik âyetlerde zikretmektedir. Nitekim zamanımızda da kendilerini Müslüman sanıp Müslümanlara zulmeden, okullarını kapatan, Kur'an Kurslarının kapılarına kilit vuran bazı zevat vardır ki buna rağmen Cennete gitmek isterler. Oysaki onların Hz. Lût'un karısından farkları yoktur. Allah, böyle davranan kişilere karşı uyanık olmamız ve bunların Lût (a.s)'ın karısından farklı olmadıklarını anlatmak için bu âyetleri indiriyor: [429] *"İşte bunda ibret alanlar için işaretler vardır."* [430]

Yeri gelmişken, *Kitab-ı Mukaddes*'te, Lut (a.s)'la ilgili çok çirkin bir bölüm vardır ki, ona da işaret etmemiz gerekir.

Yahudi ve Hıristiyan inancına göre, Allah Lut kavmine hak ettikleri cezayı verdikten sonra yeryüzünde erkek kalmayınca, Lut'un sağ kalan iki kızı, babalarını sarhoş ederek onunla yattılar. Ve bu birleşmelerinden hamile kaldılar; böylece çoğaldılar. Bu batıl ve iğrenç ve uydurma olayı, Kitab-ı Mukaddes şöyle anlatıyor:

"Lut, *Tsoar*'ı terk ederek yükseklere çıktı ve her iki kızıyla birlikte bir dağa yerleşti. Çünkü Tsoar'da kalmaya korkuyordu. Orada kızlarıyla beraber bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kız küçük kıza şöyle dedi: Babamız yaşlı ve bu yörede bize yaklaşacak başka erkek yoktur. Gel babamızın neslini devam ettirmek için, babamıza şarap içirip onunla yatalım. Ve o gece babalarına şarap içirdiler. Ve büyük kız babasıyla yatmaya gitti. Babaları, onun ne zaman kendisiyle yattığının ve ne zaman kalktığının farkına varmadı. Ertesi gün büyük kız, küçük kıza dedi: İşte!

428 K.K. Tahrîm Sûresi, 10.
429 Bk. K.K. Hicr Sûresi, 60.
430 K.K. Hicr Sûresi, 75.

Dün akşam babamla yattım. Bu akşam yine ona şarap içirelim ve babamızın soyunu devam ettirebilmek için, bu sefer sen onunla yatmaya git. O gece yine babalarına şarap içirdiler ve küçük kız onunla yatmaya gitti. Babaları, onun ne zaman kendisiyle yattığının ve ne zaman kalktığının farkına varmadı. Lut'un her iki kızı babalarından hamile kaldılar. Büyük kız bir oğlan doğurdu ve adını *Moab* koydular. O bugüne kadar *Moabitler*'in atasıdır. Küçük kız da bir oğlan doğurdu ve adını *Ben-Ammi* koydu ki bu, günümüze kadar *Amonitler*'in atasıdır." [431]

Değerlendirme

Hz. Lût (a.s)'ın kıssası, özellikle günümüzde cereyan eden hâdiseler açısından oldukça önem arzetmektedir. Nitekim artık Dünyanın birçok ülkesinde, resmen erkekler, hatta kadınlar birbirleriyle evlenmekte ve bir zamanlar, yâni Lût (a.s)'ın zamanında Allah'ın gazabına sebebiyet vermiş olan bu çirkin tatbikat, gittikçe Dünyaya yayılmaktadır. Homoseksüeller ve lezbiyenler genel ahlâk kurallarına karşı açıkça yürüyüşler tertiplemekte, kendi ahlâksızlıklarını normal hareket gibi görmeyenler kınanmaktadır. Bu ise, doğrudan doğruya ilâhî iradeye isyân sayıldığından, Allah muhafaza buyursun, Lût kavminin başına gelenler, şimdiki insanların da başına gelebilir. Nitekim peygamber kıssaları, bu konularda bizleri uyarmak için Kur'an'a konmuş, uzun uzun bize anlatılmıştır.

Günümüzde, eşcinsel olduklarını ilân edip öyle propaganda yapmalarına rağmen, Dünyanın bazı büyük kent belediye başkanlıklarına böylesi kimselerin getirilmesi, "*ilâhî gazap*" açısından üzerinde durulması gereken bir konudur. Kaldı ki, muharref olan Kitab-ı Mukaddes bile, hatta Budizm ve Zerdüştlük gibi dinler bile, erkeklerin erkekle, kadınların da kadınla cinsi ilişkide bulunmasını yasaklamıştır. [432]

431 *La Bible*, par Louis Segond, Société Biblique Française, Paris, ISBN, Genese, 19/30; *Holy Bible*, Thomas Nelson Ing. New York, 1972, Genesis, 19/30.
432 Bk. *La Bible* (*Kitab-ı Mukaddes*), *Lévitique* bölümü, 18/21 vd.

Şuayb (a.s)

Hz. Şuayb da Allah'ın, insanları uyarmak ve onları doğru yola davet etmek üzere seçip gönderdiği peygamberlerdendir.

Ayet-i kerimelerde de geçtiği gibi, Allah onu Medyen halkına göndermiştir.[433] Medyen ise, Medine ile Şâm arasında Tebuk yakınlarında bir yerin adıdır[434] ve bu şehri Hz. İbrâhîm (a.s)'ın çocuklarından Medyen b. İbrâhîm kurmuştur.[435] Bu konudaki âyet-i kerimelerde şunları okuyoruz:

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir; artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin! Düzene konmuş olan yeryüzünde, tekrar fesat çıkarmayın. Eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır. Tehdid ederek, inananları Allah yolundan alıkoyup şaşırtarak ve önlerini kesmek için yolların başında oturmayınız. Düşünün ki siz az idiniz de O sizi çoğalttı. Bakın ki (Allah'ın hükümlerine karşı çıkarak) fesad çıkaranların sonu nasıl olmuş!"[436]

433 K.K. Ankebut Sûresi, 36.

434 Bu konudaki ayrıntılar için bk. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cem*, V, 93.

435 el-Kazvinî (Zekeriyya b. Muhammed b. Mahmûd), *Âsâru'l-Bilâd ve Ahbâru'l-'İbâd*, s. 261; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cem*, "Medyen" maddesi (V,92).

436 K.K. A'râf Sûresi, 85-86.

Şuayb (a.s), tıpkı kendinden önce gelmiş olan peygamberler gibi, yaptığı tebliğ karşılığı hiç kimseden bir ücret talep etmediğini, ücretini Allah'ın vereceğini teyid edip [437], devam etti:

"Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın; insanların hakkını eksik vermeyin; yeryüzünde fesat çıkarıp dolaşmayın! İnanırsanız, (biliniz ki) Allah'ın (helâlinden) bıraktığı (kâr) sizin için daha hayırlıdır. Ben üzerinize bir bekçi değilim." [438] *"Ölçüyü tastamam yapın, (insanların hakkını) eksik verenlerden olmayın! Doğru terazi ile tartın! İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Ve (bu çirkin hareketinizle) yeryüzünde fesat çıkarıp durmayın! Sizi ve önceki nesilleri yaratan Allah'tan korkun."* [439]

Kavmi onu alaya alıp şöyle dedi:

"Sen, olsa olsa iyice büyülenmiş birisin! Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Bil ki, biz seni ancak yalancılardan biri sayıyoruz! Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır!" [440] *"Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terketmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen halîm ve çok akıllı birisin!"* [441]

Şuayb (a.s), *"Rabbim yaptıklarınızı en iyi bilendir dedi"* [442] ve onları irşad etmeye, onlara gerçekleri anlatmaya devam etti:

"Ey kavmim! Eğer benim, Rabbim tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek

437 K.K. Şu'arâ Sûresi, 180.
438 K.K. Hûd Sûresi, 85-86.
439 K.K. Şu'arâ Sûresi, 181-184.
440 K.K Şu'arâ Sûresi, 185-187.
441 K.K. Hûd Sûresi, 87.
442 K.K. Şu'arâ Sûresi, 188.

istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim! Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başına gelenler gibi size de bir felâket getirmesin! Lût kavmi de sizden uzak değildir. Rabbinizden bağışlanma dileyin; sonra O'na tövbe edin. Muhakkak ki Rabbim çok merhâmetlidir, çok sevendir." [443]

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Muhammed (s.a.s)'den önceki peygamberlerin ayrı ayrı kıssalarını anlatıyor ki, biz insanlar bundan ders ve ibret alalım. Zirâ her peygamberin gönderildiği millet, Allah'a şirk koşma yanında, toplumun zararına olan bazı kötülükler de yapıyordu. Şuayb (a.s)'ın kavmi olan Medyen halkı da ölçü ve tartıda hile yapıyordu. Bunu böyle yapanlar, yâni devletin imkânlarını elinde bulunduranlar, çıkar gruplarının da içinde bulundukları, toplumda fesat ve anarşi çıkaran çevrelerdi. Bu çıkar çeteleri, istedikleri gibi tartıyı ayarlıyor, istedikleri gibi paranın değeri ile oynuyorlardı. Böylece halkı soyup, çeşitli desiselerle onlardan aldıkları paralarla zengin oluyorlar, *"kartelleşiyorlar"*dı. [444]

Tıpkı diğer peygamberlerin toplumlarında olduğu gibi, Medyen'de de bazı insanlar Şuayb'a inandı, bazısı ise inanmadı. Bunun üzerine Hz. Şuayb (a.s), kendilerine bir azap geleceğini hatırlatarak [445] onlara şöyle dedi:

"Eğer içinizden bir grup benimle gönderilene inanır, bir grup da inanmazsa, Allah aranızda hükmedinceye kadar bekleyin! O en iyi hüküm verendir." [446]

Yapmış oldukları sahtekârlıklarla, hilelerle, baskılarla ve devletin çıkarcı yetkilileriyle halka karşı çeteler kurarak mallarını çarpıp iç

443 K.K. Hûd Sûresi, 88-90.
444 Bk. K.K. Hûd Sûresi, 84.
445 K.K. Hûd Sûresi, 84.
446 K.K. A'râf Sûresi, 87.

edenler, toplumun müstekbirleri, bugünün tabiriyle ekonomiyi gaspedip ellerine geçirmiş olanlar, Şuayb (a.s)'ın, toplumun yararına olan bu ıslah hareketine karşı çıktılar. Çünkü halkın malını, tartılarda hileler yaparak, hayali ihracatlar gerçekleştirerek, sahte bankalar kurarak hortumlayan, toplumu sefil hâle getirenler bunlardı. Ve Allah'ın, Şuayb (a.s)'la bildirdiği hükümlerin tatbikinde, bu çıkar çevrelerinin *"holding"*leri zarar göreceğinden, hemen karşı çıkıp, bütün müteğallibe sınıfların yaptıkları gibi, tehditlere başladılar:

"Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz ve içimizde cidden seni zayıf görüyoruz. Eğer kabilen olmazsa, seni mutlaka taşlayarak öldürürüz! Sen bizden üstün değilsin!" [447]

Şuayb (a.s)'ın, Allah'tan değil, kendi kabilesinden korkan kavmine cevabı şu oldu:

"Ey kavmim! Size göre benim kabilem Allah'tan daha mı güçlü ve değerli ki, onu (Allah'ın emirlerini) arkanıza atıp unuttunuz. Şüphesiz ki Rabbim yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır. Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Kendisini rezil edecek azabın geleceği şahsın ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz! Bekleyin! Ben de sizinle beraber bekleyeceğim." [448]

Ve *"kavminin kibirli ileri gelenleri dediler ki: Ey Şuayb! Ya söylediklerinden vazgeçer, ilkelerimize geri dönersin, ya da seni ve sana inananları ülkemizden çıkarırız!"* [449]

Şuayb (a.s), onlardan gelecek bütün tehlikeleri göze alarak, tekliflerine karşı çıktı:

"Allah bizi dininizden, ilkelerinizden kurtardıktan sonra, biz kalkıp tekrar ona dönersek, doğrusu Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz.

447 K.K. Hûd Sûresi, 91.
448 K.K. Hûd Sûresi, 92-93.
449 K.K. A'râf Sûresi, 88.

Biz ancak Allah isterse döneriz! Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah'a dayanırız! Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hükmedenlerin en hayırlısısın." [450]

Yukarıdaki âyette geçtiği gibi, Şuayb (a.s), *"Biz ancak Allah isterse döneriz"* derken, Allah'a teslim olduklarını ve bütün hareketlerinin O'nun isteğini yerine getirmeye yönelik olduğunu belirtmek istemektedir.

Şuayb (a.s), Kızını Hz. Mûsâ'yla Evlendiriyor

Rivayetlere göre, Hz. Mûsâ, Hz. Şuayb'ın kızlarıyla Medyen'deki bir kuyu başında karşılaşmış ve onlara yardımcı olmuştur. [451]

İleride göreceğimiz gibi, Hz. Mûsâ, Mısır'da barınamadığı için, bulunduğu şehirden kaçarak Medyen'e vardı. Yolda konaklaya konaklaya Medyen Suyu'na kadar geldi. İnsanlar suyun başında toplanmış, testilerini dolduruyor, hayvanlarını suluyorlardı. Fakat aralarında iki kızcağız vardı ki, suya yanaşamıyor, koyunlarını sulayamıyorlardı. Hz. Mûsâ onlara yaklaşarak yardım etti. Hadisenin devamını Kur'an şöyle anlatıyor:

"Medyen suyuna varınca, suyun başında (hayvanlarını) sulamakta olan bazı insanlar gördü. Bunların yanında da koyunlarını suya salmamak için uğraşan iki kız gördü. Mûsâ onlara, ' (Koyunlarınızı burada tutmaktaki) maksadınız ne?' dedi. Onlar, 'Çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulayamayız. Babamız ise çok yaşlı bir adamdır' dediler. Bunun üzerine Mûsâ onların koyunlarını suladı. Sonra gölgeye çekilip, 'Rabbim! Bana göndereceğin her hayra muhtacım' dedi. Nihayet kızlardan biri utana utana yürüyerek ona gelip, 'Bizim için koyunlarımızı sulamanın ücretini vermek üzere babam seni

450 K.K. A'râf Sûresi, 89.
451 Yâkût el-Hamevî, *Mu'cem*, V, 92.

çağırıyor' dedi. Mûsâ onun (Şuayb'ın) yanına gelip başından geçenleri ona anlatınca Şuayb, 'Korkma o zalim kavimden kurtuldun' dedi. Kızlardan biri, 'Babacığım, onu ücretle tut. Her hâlde ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır' dedi. Şuayb, 'Ben, sekiz yıl bana çalışmana karşılık şu iki kızımdan birisini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer sen bunu on yıla tamamlarsan o da senden olur. Ben seni zora koşmak da istemiyorum. İnşaallah beni salih kimselerden bulacaksın' dedi. Mûsâ şöyle dedi: 'Bu seninle benim aramda bir iş. İki süreden hangisini tamamlarsam bana bir husûmet yok. Allah söylediklerimize vekildir." [452]

Hz. Mûsâ, kayınpederi Hz. Şuayb'la olan sözünü yerine getirdikten, yâni verilen süreyi doldurduktan sonra, annesinin memleketi olan Mısır'a dönmek üzere, çoluk çocuğuyla Medyen'den ayrıldı. [453]

Medyen Halkının Sonu Geliyor

Şuayb (a.s)'ın, tutumundan hiçbir taviz vermediğini gören çıkar grupları, sömürdükleri halkın ona meyledeceğinden korktukları için bu sefer tehditlerini halka çevirdiler:

"Kavminin ileri gelen kâfirleri dediler ki: Eğer Şuayb'a uyarsanız, mutlaka kaybedenlerden olursunuz!" [454]

İşte onlar bu şekilde Allah'a ve O'nun peygamberine karşı çıkarak halkı ezmeye devam edip tehdidlerini savururlarken, *"o şiddetli deprem onları yakalayıverdi ve ülkelerinde yüzüstü yere yapışıp*

452 K.K. Kasas Sûresi, 23-28.

453 Bazı rivayetlere göre, Hz. Şu'ayb, Şanlıurfa yakınlarında bulunan ve genel itibariyle yontulmuş kaya evlerden oluşan Şuayb şehrinde veya keza Şanlıurfa'ya yakın olan Soğmatar denen yerde yaşıyordu. Maalesef günümüze kadar bu iki yer üzerinde herhangi bir arkeolojik kazı yapılmamıştır. Doğrusunu Allah bilir.

454 K.K. A'râf Sûresi, 90.

kaldılar. Şuayb'ı yalanlayanlar, o hâle geldiler ki, sanki onlar bu ülkede hiç olmamışlardı. Böylece asıl zarara uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanlar oldu." [455]

Allah Teâlâ, Şuayb (a.s)'a inananlar ile Medyen'in inatçı kâfirlerinin sonları olan o muazzam günü [456] şöyle anlatıyor:

"Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber imân edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık; zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakaladı da ülkelerinde yüzüstü yere yapışıp öylece kaldılar. Sanki orada hiç barınmamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi [457] (Allah'ın rahmetinden) uzak olduğu gibi, Medyen kavmi de uzak oldu." [458]

Medyen kavmi helâke uğramış, yok olmuşlardı. Oysaki Allah, Peygamberi vasıtasiyle onları uyarmış; onlar Allah'ın emrini dinlememişlerdi. İşte Allah'ın emirleri ve hükümleriyle uğraşanların sonu böyledir:

"Şuayb onlardan yüz çevirdi ve 'Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri bildirmiş, sizi öğütlemiştim. Şimdi nasıl kalkar da kâfir bir kavme acırım!" [459]

İşte bu korkunç olay da, Allah'ın kullarına vermek istediği bir dersti:

"Doğrusu bunda büyük bir ders vardır; ama çokları imân etmezler! Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galib ve engin merhamet sahibidir." [460]

455 K.K. A'râf Sûresi, 91-92.
456 K.K. Şu'arâ Sûresi, 189.
457 "Semûd kavmi" de Sâlih (a.s)'ı yalanlamış, ona karşı çıkmış olduğundan, Allah onlara da felâket vermişti. Bk. Bu kitabın Sâlih (a.s) bölümü.
458 K.K. Hûd Sûresi, 94-95. Ayrıca bk. K.K. Ankebut Sûresi, 37.
459 K.K. A'râf Sûresi, 93.
460 K.K. Şu'arâ Sûresi, 190-191.

Değerlendirme

Şuayb (a.s) da kendinden önce gelmiş olan peygamberler gibi, insanları Allah'a kul olmaya; O'na ve O'nun emirlerini getirmiş olan peygamberine karşı çıkarak yeryüzünde fesat ve anarşi çıkarmamaya davet ediyor.

Şuayb (a.s) ve ona inananları hor gören çıkar grupları, tarihin her döneminde, hilelerine, soygunculuklarına, sahtekârlıklarına karşı çıktıkları ve *"hiç kimsenin hakkını yemeyin! Herkesin hakkına riayet edin!"* dedikleri için, onlara devlet terörü uyguluyor.

Şuayb (a.s), tebliğden sonra, kendisini dinlemeyenleri Allah'ın azabıyla uyarıyor.

Hz. Şuayb'ın bütün tebliğ ve uyarılarına rağmen kavmi ona alayla cevap veriyor ve geleceğine inanmadıkları azabı istiyorlar.

Ve nihâyet, her zalim egemen sınıfın olduğu gibi, Medyen'in de bu müteğallibe, şımarık, insan haklarını ihlâl etmeyi kendilerine ilke edinmiş olan çıkarcı din düşmanlarına da Allah Teâlâ azabını gönderdi ve onları geleceğini haber verdiği depremle helâk etti. Öyle ki, sanki hiç var olmamışlardı.

Yûsuf (a.s)

Günlük yaşamımızı çok yakından ilgilendiren Yûsuf (a.s)'ın kıssası da, biz insanların örnek alması gereken ibretlerle [461] doludur. Zaten Kur'an gibi ilâhî bir kitapta söz konusu edilip sahifelerce anlatılan bir olayda hikmetten başka bir şey olamaz. Önemine binâen, Kur'an-ı Kerim'de *"Yûsuf"* adıyla mustakil bir sûre de vardır.

Bütün peygamber kıssalarında olduğu gibi, Hz. Yûsuf'un kıssasında da, ders alınacak hikmetler, nasihatler, edeb ve inanç konularına taalluk eden konular, özlü bir şekilde, hem Hz. Muhammed (s.a.s)'e, hem de onun şahsında bütün insanlara anlatılmaktadır.

Yûsuf sûresi şu âyetlerle başlamaktadır:

"Elif Lâm Râ. Bunlar, gerçek ve apaçık Kitabın âyetleridir. Biz onu, akl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Biz sana bu Kur'an'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersiz idin." [462]

Ayet-i kerimede de beyân edildiği gibi, Hz. Muhammed (s.a.s), kendisine Kur'an gelinceye kadar bu meseleleri bilmiyordu; zaten bilmiyor oluşu da onun peygamberliğinin delillerinden biridir.

Genellikle insanlar, en küçük çocuklarına daha çok ilgi gösterirler. Bu ilgi, her zaman kardeşler arasında bir fark gözetilmesinden kaynaklanmaz. Hatta bazen de en büyük, yâni ilk çocuk daha çok ilgi görür. Muhtemelen Yûsuf da, kardeşlerin küçüklerinden biriydi

461 Bk. K.K. Yûsuf Sûresi, 7.
462 K.K. Yûsuf Sûresi, 1-3.

ve öz kardeşi Bünyamin dışındakiler onu kıskanıyorlardı. Bu kıskançlık sonucu kardeşleri ona bir kötülük yapmayı düşündüler. Fakat kardeşler arasında daha makul düşünen biri onu öldürmek yerine, bir kuyuya bırakmalarını tavsiye etti. Böylece birileri daha sonra gelip onu kurtarabilirdi.

İşte Allah Teâlâ, bu hususları öğrenmek isteyenler için Yûsuf kıssasında hikmet dolu gerçekler olduğunu beyânla, Yûsuf ve kardeşleri arasındaki hadiseyi şöyle anlatmaktadır:

"Andolsun, Yûsuf ve kardeşlerinde (hakikati arayıp) soranlar için ibretler vardır. Kardeşleri dediler ki: 'Biz güçlü bir topluluk olduğumuz (sevilmeye daha layık olduğumuz) hâlde Yûsuf ve kardeşi (Bünyâmin)[463] *babamıza bizden daha sevgilidir. Doğrusu babamız açık bir yanılgı içindedir.' 'Yûsuf'u öldürün veya O'nu bir yere atın ki babanız sadece size yönelsin. Ondan sonra (tövbe edip) sâlih kimseler olursunuz.' Onlardan bir sözcü, 'Yûsuf'u öldürmeyin, O'nu bir kuyuya atın ki geçen kervanlardan biri O'nu bulup alsın. Eğer yapacaksanız böyle yapın' dedi."* [464]

Şimdi de, Yûsuf (a.s)'ın ailesinde yaşanan bu dramı tahlil etmeye çalışalım:

Ya'kûb (a.s)'ın on iki tane[465] oğlu vardı ki, birinin adı Yûsuf'tu.

Yûsuf (a.s), bir gün rüyâsında on bir yıldız ile güneş ve ayın kendisine secde ettiklerini görür[466] ve rüyasını babasına anlatır. Babası kendisini dinledikten sonra, onun ileride büyük bir insan olacağını anlar ve kendisine bir kötülük yapılmaması için, *"Yavrucuğum!*

463 Yûsuf ile Bünyamin bir anadan, diğer kardeşler ise başka anadan idiler.

464 K.K. Yûsuf Sûresi, 7-10

465 İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s.231.

466 Bk. K.K. Yûsuf Sûresi, 4. Müfessirler, on bir yıldızın Yûsuf'un kardeşleri, güneşle ayın ise anne ve babası olduklarını rivâyet ederler (İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s.231).

Rüyânı sakın kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar!" der. *"Çünkü Şeytan insana apaçık bir düşmandır."* [467] Ve Yûsuf'un babası Ya'kub (a.s), bu sırrı sakladığı takdirde, Allah'ın kendisini yücelteceğini söyler:

"Rabbin bu şekilde seni seçecek, sana olayların yorumunu öğretecek ve daha önce iki atan olan İbrâhîm ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Ya'kub soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Çünkü Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir." [468]

Kardeşler Yûsuf konusunda bu şekilde anlaşınca, babalarını nasıl kandıracaklarının plânlarını yapmaya başladılar. Çünkü gerçekten babaları Yûsuf konusunda çok hassastı. Kardeşler kendi aralarında anlaşmış, Yûsuf'a bir şeyler yapmaya karar vermişlerdi. Nitekim bu kararlarını gerçekleştirmek için, Yûsuf'u beraberce kıra götürüp onu eğlendirmek, oynatmak, dinlendirmek istiyorlarmış gibi bir tavır takınarak, babalarına gittiler ve aralarında şu konuşmalar cereyan etti:

"Babalarına şöyle dediler: 'Ey babamız! Yûsuf hakkında bize neden güvenmiyorsun? Hâlbuki biz onun iyiliğini isteyen kişileriz. Yarın onu bizimle beraber gönder de gezip oynasın. Şüphesiz biz onu koruruz.' Babaları 'doğrusu onu götürmeniz beni üzer, siz ondan habersiz iken onu kurt yer diye korkuyorum' dedi. Onlar da, 'Andolsun biz kuvvetli bir topluluk iken onu kurt yerse (o takdirde) biz gerçekten hüsrana uğramış oluruz' dediler." [469]

Çocuklarının bu ısrarına dayanamayan Hz. Ya'kûb, çaresiz Yûsuf'u onlara teslim etti ve beraberce gittiler. Plânlarını uygulayacakları yere varınca da, kendi aralarında kararlaştırdıkları gibi Yûsuf'u bir kuyunun içerisine attılar. İşte bu sırada Allah, onu yalnız bırakmadığını, ona peygamberlik verdiğini vahyetti. Kur'an, olayı şöyle özetliyor:

467 K.K. Yûsuf Sûresi, 5.
468 K.K. Yûsuf Sûresi, 6.
469 K.K. Yûsuf Sûresi, 11-14.

"Yûsuf'u götürüp kuyunun dibine bırakmaya karar verdikleri zaman biz de ona 'Andolsun, (senin Yûsuf olduğunun) farkında değillerken onların bu işlerini sen kendilerine haber vereceksin' diye vahyettik." [470]

Yâni âyet-i kerimede belirtildiği üzere Allah, Yûsuf'a, kardeşlerinin bu plânlarını bildiriyor ve ileride Yûsuf'un da kendilerine bu olayı hatırlatıp onları utandıracağını haber veriyor.

Yûsuf'u kuyuya atan kardeşler, akşam olunca ağlayarak babalarına gelip, Yûsuf'un kurt tarafından yendiği yalanını uydurdular ve yalanlarını kanıtlamak için de Yûsuf'un gömleğine sahte bir kan, muhtemelen kan renginde bir boya sürüp getirdiler. Bunu yaparken de Yûsuf'u ihmâl ettiklerini itiraf ettiler. Babaları ise sabretmekten başka yapılacak bir şeyin kalmadığını söyledi. Kur'an anlatıyor:

"(Yûsuf'u kuyuya bırakıp) akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler. 'Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yûsuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) onu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylüyor olsak da, sen bize inanmazsın' dediler. Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Ya'kub dedi ki: 'Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır." [471]

Hz. Ya'kub olanları öğrenmiş fakat yapılacak bir şey kalmamıştı. Yûsuf'un ise, kuyuda beklemekten başka yapacak bir şeyi yoktu. Ve nihâyet, oradan geçen bir kervan [472] Yûsuf'un atıldığı kuyuya yakın

470 K.K. Yûsuf Sûresi, 15.

471 K.K. Yûsuf Sûresi, 16-18.

472 Ehl-i Kitâb'ın kitaplarına göre (Bk. İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s. 236) bu kervanın yükü fıstık ve *"bıttım"*mış. Bıttım ağacı, Güney Doğu Anadolu'nun bazı kesimlerinde yetişen, fakat günümüzde fıstıkla aşılanan bir meyve ağacıdır. Hâlâ Siirt pazarlarında satılan "bıttım", küçük,

bir yerde mola verdi. Sucuları, kuyudan su çekmek için kovasını daldırırken, kuyunun içindeki Yûsuf'u görüp arkadaşlarına haber verdi. Yûsuf kuyudan çıkarılarak Mısır'a götürüldü ve orada satıldı. İşte bu şekilde Yûsuf'u kurtaran Allah, daha genç yaşındayken ona ilim ve hikmet, ayrıca olayları yorumlama yeteneğini bağışladı. Kur'an, kıssanın bu bölümünü şöyle anlatıyor:

"Bir kervan geldi ve sucularını suya gönderdiler. Sucu kovasını kuyuya salınca 'Müjde! Müjde, İşte bir oğlan!' dedi. Onu alıp bir ticaret malı olarak sakladılar. Oysa Allah, onların yaptıklarını biliyordu. Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona değer vermiyorlardı. Onu satın alan Mısırlı kişi hanımına dedi ki: 'Ona iyi bak. Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz.' İşte böylece biz Yûsuf'u o yere (Mısır'a) yerleştirdik ve ona (rüyadaki) olayların yorumunu öğretelim diye böyle yaptık. Allah işinde galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler. Olgunluk çağına erişince ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz, iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız." [473]

Hz. Yûsuf Mısır'da

Yûsuf'u satın alan adam, o zamanki Mısır devletinin maliyeden sorumlu bakanı konumunda biriydi. [474]

Yûsuf (a.s)'ın, çileler ve imtihânlarla dolu hayatının Mısır'daki serüveni böylece başlamış oluyordu. Önce kardeşleri ona ihânet etmiş, ardından da Mısır'da köle gibi satılmıştı.

kabuklu bir kuru yemiş türüdür. Bazı rivayetlere göre de, kervanın yükü reçine ve petroldü. (Bk. Muhammed Hamidullah, Ortaçağda Müslümanların Petrol Hakkındaki Bilgileri, *İlk İslâm Devleti*, Tercüme İhsan Süreyya Sırma, Beyan yay. İstanbul, 1992, s. 85 vd.)

473 K.K. Yûsuf Sûresi, 19-22.

474 İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s. 237.

Yûsuf'u satın alan zatın hanımı ki rivayetlere göre adı *"Râ'îl"* ya da *Züleyha* idi[475], Yûsuf'un yakışıklılığına dayanamamış, ona göz koymuştu. Fakat zinâ yapmaktan çekinen Yûsuf Allah'a sığındı, Allah da onu kadının şerrinden korudu:

"Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek 'Haydi gelsene!' dedi. O ise, 'Allah'a sığınırım, çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler' dedi." [476]

Yûsûf (a.s) hem zinâdan kaçmak, hem de evinde kaldığı efendisine ihânet etmemek için, kadının isteğine boyun eğmedi ve ondan kaçtı:

"Andolsun kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı Yûsuf da ona meyledecekti. Biz ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı." [477]

Allah Teâlâ Yûsuf kıssasının bu bölümünde bize şu dersi veriyor: Bütün insanlar bir takım kötü şeylerle imtihan olunabilir. Ancak Allah'a sığınanları Allah kötülükten korur. Bir beşer olarak Yûsuf da, kendisine tecavüz etmek isteyen kadına meyletti. Fakat daha işin başında Allah'a sığınıp O'ndan yardım istediğinden, Allah onu bu zor durumdan kurtardı. Yûsuf, kendisine arzuyla saldıran kadından kaçarken, kadının kocasıyla karşılaştılar. Kocasını gören kadın, *"Yûsuf senin ailene kötülük yapmak istedi"* deyip iftira etmeye başladı. Olay, kadının bir akrabasına nakledildiğinde, o adil bir hüküm verdi. Kur'an anlatıyor:

"İkisi de kapıya koştular. Kadın Yûsuf'un gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında hanımın efendisine rastladılar. Kadın dedi ki:

475 İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s. 236.
476 K.K. Yûsuf Sûresi, 23.
477 K.K. Yûsuf Sûresi, 24.

'Senin ailene kötülük yapmak isteyenin cezası, ancak zindana atılmak veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir?' Yûsuf, 'Asıl o benden arzusunu elde etmek istedi' dedi. Kadının ailesinden bir şahit de şöyle şahitlik etti: 'Eğer onun (Yûsuf'un) gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiş, o (Yûsuf) ise yalancılardandır. Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylemiş, o (Yûsuf) ise, doğru söyleyenlerdendir.' Kadının kocası, Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce dedi ki: 'Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür.' 'Ey Yûsuf! Sen bundan sakın kimseye bahsetme. (Ey Kadın,) sen de günahının bağışlanmasını dile. Çünkü sen günâh işlemiş olanlardansın." [478]

Kadının kocası, bu konuda konuşulmamasını, yâni olayın duyulmamasını emrettiyse de, dedikodu çevreleri her zaman çalıştığından, olay duyuldu ve çevredeki kadınlar, *"Bakanın karısı Yûsuf'a göz koymuş, ona sahip olmak istiyor, bu kadın sapıtmış mı ne?"* kabilinden sözler sarf etmeye başladılar. Onların bu dedikodusunu duyan Bakan'ın karısı, dedikoduyu yapanları evine davet edip onlara Yûsuf'u gösterir. Kur'an bu süreci şöyle anlatıyor:

"Şehirde bir takım kadınlar, 'Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından yararlanmak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz' dediler. Kadın, bunların dedikodularını işitince haber gönderip onları çağırdı. (Ziyafet düzenleyip) onlar için oturup yaslanacakları yer divanları hazırladı. Her birinin eline de birer bıçak verdi. (Kadınlar meyve soymaya başlayınca) Yûsuf'a, 'Çık karşılarına!' dedi. Kadınlar Yûsuf'u görünce onun yakışıklılığı karşısında tekbir getirip şaşkınlıkla ellerini kestiler. 'Haşa! Allah için, bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir' dediler. Bunun üzerine kadın onlara dedi ki: 'İşte bu, beni hakkında kınadığınız kimsedir. Andolsun, ben ondan yararlanmak

478 K.K. Yûsuf Sûresi, 25-29.

istedim. Fakat o (iffetinden dolayı) bundan kaçındı. Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacaktır!" [479]

Yûsuf'un yakışıklılığına kapılıp ona sahip olmak isteyen kadın, kendisi hakkında dedikodu yapanlara Yûsuf'u göstererek, sûretâ kendisini haklı göstermeye çalışıyor. Yâni demek istiyor ki: Siz hakkımda dedikodu yapıyorsunuz amma, bu genç, öyle sıradan birisi değil. Böyle bulunmaz birisi olmasa, ben bu işe girişir miyim? Onun içindir ki, ihtirasında ısrar ediyor ve *"benim arzumu yerine getirmezse, onu zindana attırırım"* diyor.

Hz. Yûsuf'un Zindan Hayatı

Hz. Yûsuf ise iffetin en güzel örneğini göstererek zindan hayatını zinâ yapmaya tercih ediyor ve bu konuda Allah'a sığınıyor:

"Yûsuf, 'Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha tercihe şayandır. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan onlara meyleder ve cahillerden olurum' dedi. Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." [480] Kıssanın burasında, Allah'ın darda kalan kuluna yardım ettiği, fakat bu yardımın, ihlâsla Allah'a bağlılığın karşılığı olduğu vurgulanıyor. Çünkü Hz. Yûsuf'ta öyle bir ihlâs ve Allah'a bağlılık vardı ki, zindanda çürümeyi, O'na isyan etmeye tercih ediyor.

Bakanın karısının adamları Yûsuf'un haklı olduğunu gördükleri hâlde, onu zindana atmayı yeğlediler. [481] Muhtemelen böyle yapmakla,

479 K.K. Yûsuf Sûresi, 30-32.
480 K.K. Yûsuf Sûresi, 33-34.
481 K.K. Yûsuf Sûresi, 35.

bakanın karısının işlediği suçu örtbas etmek istediler. Ayrıca bu süreç, Yûsuf'un geçirmekte olduğu büyük imtihanının da bir parçasıydı.

Hz. Yûsuf hakkında bu karar verilince, onu zindana attılar. Bir müddet sonra Yûsuf'un yanına iki kişi daha atıldı. Yûsuf ikisiyle de arkadaş oldu. Sohbet ediyor, her hapishanede olduğu gibi, birbirlerine başlarından geçen olayları anlatıyorlardı. Gerek Yûsuf, gerekse zindan arkadaşları, bütün insanlar gibi bazen rüyâ görüyorlardı. Yukarıda arzettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, daha küçüklüğünden itibâren Hz. Yûsuf'a, rüyaları tabir etme yeteneği verdiğinden, arkadaşları rüya görünce, onların rüyalarını tabir ediyor, yorumluyordu.

İşte Hz. Yûsuf'un o hapishane sürecini Kur'an-ı Kerim şöyle anlatıyor:

"Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi. Biri, 'Ben rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm' dedi. Diğeri, 'Ben de rüyamda başımın üzerinde, kuşların yediği bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bize bunun yorumunu haber ver. Şüphesiz biz seni iyilik yapanlardan biliyoruz' dedi. Yûsuf dedi ki: 'Yiyeceğiniz yemek gelmeden önce onun ne olduğunu size haber vereceğim. Bu, bana Rabbimin öğrettiklerindendir. Ben, Allah'a inanmayan ve Âhiret'i inkâr eden bir milletin dinini terk ettim. Atalarım İbrâhîm, İshak ve Ya'kûb'un dinine uydum. Bizim herhangi bir şeyi Allah'a ortak koşmamız (söz konusu) olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lütfudur, fakat insanların çoğu şükretmezler. Ey zindan arkadaşlarım! Çeşit çeşit ilâhlar mı daha iyidir, yoksa mutlak hâkimiyet sahibi olan tek Allah mı? Siz Allah'ı bırakıp; sadece sizin ve atalarınızın taktığı bir takım isimlere (düzmece ilâhlara) tapıyorsunuz. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, kendisinden başka hiçbir şeye tapmamanızı emretmiştir. İşte en doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler. Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanızın yorumuna gelince,) biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri ise asılacak ve kuşlar başından

yiyecektir. Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir.' Yûsuf, aralarından, (zindandan) kurtulacağını düşündüğü kişiye, 'Efendinin yanında beni an,' dedi. Fakat şeytan ona efendisine hatırlatmayı unutturdu da bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı." [482]

Hz. Yûsuf'un Zindan Arkadaşı Onu Hatırlıyor

Hz. Yûsuf bu şekilde arkadaşlarından birisiyle zindanda birkaç yıl geçirdi. Derken o ülkenin, yâni Mısır'ın kralı bir rüya görüp, rüyasının tabir edilmesini istedi. Fakat rüya tabircileri, onun bu rüyasına bir yorum getiremediler. İşte tam o sırada, Yûsuf'un hapisten çıkmış olan arkadaşı onu hatırladı ve Kral'ın rüyasını yorumlayabilecek olan birini tanıdığını söyledi. Kur'an-ı Kerim olayın bu bölümünü de şöyle anlatıyor:

"Kral, 'Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın' dedi. Dediler ki: 'Bunlar karma karışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilmiyoruz.' Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zamandan sonra (Yûsuf'u) hatırladı ve 'Ben size onun yorumunu haber veririm, hemen beni (zindana) gönderin' dedi." [483]

Hz. Yûsuf, Kral'ın Rüyasını Yorumluyor

Yûsuf'un arkadaşı böyle konuşup zindana gidince olaylar şöyle gelişti:

"(Zindana varınca), 'Yûsuf! Ey doğru sözlü! Rüyada yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yemesi, bir de yedi yeşil başakla diğer yedi kuru başak

482 K.K. Yûsuf Sûresi, 36-42.
483 K.K. Yûsuf Sûresi, 43-45.

hakkında bize yorum yap. Ümid ederim ki (vereceğin bilgi ile) insanlara dönerim de onlar da doğruyu öğrenirler' dedi. Yûsuf dedi ki: 'Yedi yıl âdetiniz üzere ekin ekersiniz. Yiyeceğiniz az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, saklayacağınız az bir miktar hariç bu yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek. Sonra bunun ardından insanların yağmura kavuşacağı bir yıl gelecek. O zaman (bolluk olacak, meyve suyu ve yağ) sıkacaklar." [484]

Yûsuf (a.s)'ın Masum Olduğu Ortaya Çıkıyor

Hz. Yûsuf, Kral'ın rüyasını bu şekilde yorumlayınca, Kral onun sıradan birisi olmadığını anladı ve onun kendisine getirilmesini emretti.

Hz. Yûsuf da, bunu fırsat bilerek, kendisi hakkındaki suizanları kaldırmak için, Aziz'in karısının kendisine yaptığı ihânetin Kral'a anlatılmasını istedi:

"Kral, 'Onu bana getirin' dedi. Elçi, Yûsuf'a gelince (Yûsuf) dedi ki: 'Efendine dön de ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor! Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir.' Kral kadınlara, 'Yûsuf'tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?' dedi. Kadınlar, 'Haşa! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz' dediler. Aziz'in karısı da, 'Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben nefsim için ondan yararlanmak istedim. Şüphesiz Yûsuf doğru söyleyenlerdendir' dedi. (Yûsuf), 'Benim böyle yapmam, Aziz'in; yokluğunda, benim kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi' dedi. ' (Bununla beraber) ben nefsimi temize çıkarmıyorum, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir' dedi." [485]

484 K.K. Yûsuf Sûresi, 46-49.
485 K.K. Yûsuf Sûresi, 50-53.

Yukarıdaki âyet-i kerimelerde görüldüğü gibi, Hz. Yûsuf, kendisi dâhil her insanın nefsinin daima kötülüğü emrettiğini, hainlerin, ihânet edenlerin er ya da geç ortaya çıkacağını, Allah'ın bu suçluları cezalandıracağını vurgulamak için bu şekilde hareket ettiğini belirtiyor.

Kral, Hz. Yûsuf'un İlminden Yararlanmak İstiyor

Kral, Hz. Yûsuf'u yanına getirtince, rüyasının yorumunu bir de kendisinden dinledi ve Hz. Yûsuf'a, kıtlık konusunda alınması gereken tedbirleri nasıl alacağını sordu. Hz. Yûsuf da bu işe kendisinin ehil olduğunu söyleyince Kral onu, bütün Mısır ülkesinin ekonomisinden sorumlu bakanı olarak tayin etti. Kur'an bu durumu şöyle anlatıyor:

"Kral, 'Onu bana getirin, onu özel danışman olarak yanıma alayım!' dedi. Onunla konuşunca dedi ki: 'Şüphesiz bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir bir kişisin.' Yûsuf, 'Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim' dedi. Böylece Yûsuf'a, dilediği şekilde hareket etmek üzere ülkede imkân ve iktidar verdik. Biz rahmetimizi istediğimize veririz ve iyi davrananların mükâfatını zayi etmeyiz. Elbette ki, âhiret mükâfatı, inananlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir." [486]

Hz. Yûsuf bu şekilde devletin en yetkili kimsesi hâline gelince, Kral'a söz verdiği gibi, hemen işe koyuldu ve gelmesini beklediği kıtlık için alınması gereken tedbirleri almaya başladı. Tarıma el atarak çok iyi bir ürün elde etti. Ülkede israfı önleyerek, ihtiyaç fazlası olan ürünlerin tamamını yedek olarak stok etti.

Hz. Yûsuf bu tedbirleri aldıktan sonra kuraklık ve kıtlık yılları geldi. Bütün bitkiler kurudu; halk ekmeğini yapacağı buğdayı bulamaz

486 K.K. Yûsuf Sûresi, 53-57.

oldu. Bunun üzerine Hz. Yûsuf, stoklamış olduğu ürünleri, dikkatlice insanlara dağıtmaya başladı.

Yûsuf (a.s) Kardeşleriyle Karşılaşıyor

Mısır'ın merkezinde hâl böyle olmasına rağmen, civardaki insanlar, ticaret yapmak için oraya gelmeye devam ediyorlardı. Her taraftan kervanlar geliyor, Hz. Yûsuf'un bu tedbirinden dolayı stoklamış olduğu üründen satın alarak hayatlarını idâme ettirmek istiyorlardı. Ve nihâyet bir gün, bizzat Hz. Yûsuf'un kardeşleri de alışveriş yapmak üzere, bir kervanla Mısır'a geldiler. Hz. Yûsuf, ticaret için gelen kardeşlerini tanıdı. Onlar ise onu tanımadılar ve aralarında, Peygamberler tarihinde çok meşhur olan hadiseler cereyan etti.

Hadiseyi Kur'an'dan okuyalım:

"(Derken) Yûsuf'un kardeşleri çıkageldiler ve yanına girdiler. Yûsuf onları tanıdı, onlar ise Yûsuf'u tanımıyorlardı. Yûsuf onların yüklerini hazırlatınca dedi ki: 'Sizinle baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafir ağırlayanların en iyisiyim.' 'Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek tek ölçek (zahire) bile yoktur ve bir daha da bana yaklaşmayın.' Dediler ki: 'Onu babasından isteyeceğiz ve muhakkak bunu yaparız.' Yûsuf adamlarına dedi ki: 'Onların ödedikleri zahire bedellerini yüklerinin içine koyun. Umulur ki ailelerine varınca onu anlarlar da belki yine dönüp gelirler." [487]

Yûsuf'un Kardeşleri Babalarının Huzurunda

Yûsuf'un kardeşleri, Mısır'da bu şekilde alışverişlerini yaptıktan sonra babalarına geldiler ve aralarında şu konuşmalar geçti:

487 K.K. Yûsuf Sûresi, 58-62.

"Onlar, babalarına döndüklerinde, 'Ey babamız! Erzak bize yasaklandı. Kardeşimizi (Bünyâmin'i) bizimle gönder ki (onun sayesinde) erzak alalım. Onu biz elbette koruruz' dediler. Ya'kub onlara, 'daha önce kardeşi (Yûsuf) hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir' dedi. Yüklerini açıp zahire bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. 'Ey babamız! Daha ne isteriz? İşte ödediğimiz bedeller de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi korur ve bir deve yükü zahire de fazladan alırız. Çünkü bu getirdiğimiz az bir zahiredir' dediler. Babaları, 'Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim' dedi. Ona güvencelerini verdiklerinde, 'Allah söylediklerimize vekildir' dedi. Sonra da, 'Ey oğullarım! Bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben ona tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız ona tevekkül etsinler' dedi. Babalarının emrettiği şekilde (ayrı kapılardan) girdiklerinde (bile) bu, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan uzaklaştıracak değildi. Sadece Ya'kub içindeki bir dileği ortaya koymuş oldu. Şüphesiz o, Biz kendisine öğrettiğimiz için bilgi sahibidir. Fakat insanların çoğu bilmezler." [488]

Yûsuf (a.s) Kardeşlerine Oyun Yapıyor

Babalarını bu şekilde ikna eden kardeşleri, en küçükleri de yanlarında olduğu hâlde tekrar Yûsuf'un yanına gittiler.

Yûsuf'un kardeşlerinin hiç birisi onu tanımıyordu. Yûsuf ise onları tanıyor, sesini çıkarmıyordu. Fakat bir ara yalnız kaldıklarında,

488 K.K. Yûsuf Sûresi, 63-68.

en küçük kardeşine, yâni kendisiyle anne bir olanına, kardeşi olduğunu söyledi:

"Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; o, kardeşi Bünyâmin'i bağrına bastı ve (gizlice) 'Haberin olsun ben senin kardeşinim, artık onların yaptıklarına üzülme' dedi." 489

Daha sonra Yûsuf, kardeşi Bünyâmin'i yanında alıkoymak için, diğerlerine bir oyun düzenliyor. Kur'an bunu şöyle anlatıyor:

"Yûsuf onların yüklerini hazırlatırken (bir) su kabını kardeşinin yüküne koydurdu. Sonra da bir tellal şöyle seslendi: 'Ey kervancılar! Siz hırsızsınız.' Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek, 'Ne yitirdiniz?' dediler. Onlar, 'Hükümdar'ın su kabını yitirdik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Ben buna kefilim' dediler. Dediler ki: 'Allah'a andolsun, siz de biliyorsunuz ki biz bu ülkede fesat çıkarmaya gelmedik, hırsız da değiliz.' Onlar, 'Peki, yalancıysanız, bunun cezası nedir?' dediler. Onlar da: 'Cezası, su kabı kimin yükünde bulunursa o kimsenin kendisi (nin alıkonması)dır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız' dediler. Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkardı. İşte biz Yûsuf'a böyle bir plan öğrettik. Yoksa kralın kanunlarına göre kardeşini alıkoyamazdı. Ancak Allah'ın dilemesi başka... Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde, ondan daha iyi bilen birisi vardır. Dediler ki: 'Eğer o çalmışsa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı.' Yûsuf bunu içinde sakladı ve onlara belli etmedi. İçinden, 'Siz kötü bir durumdasınız; anlattığınızı Allah çok daha iyi biliyor' dedi. Onlar, Yûsuf'a: 'Ey güçlü vezir! Bunun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy. Şüphesiz biz senin iyilik edenlerden olduğunu görüyoruz' dediler. Yûsuf, 'Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını tutmaktan

489 K.K. Yûsuf Sûresi, 69.

Allah'a sığınırız. Şüphesiz biz o takdirde zulmetmiş oluruz' dedi. Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: 'Babanızın Allah adına sizden söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır.' Siz babanıza dönün ve deyin ki: 'Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ettik. (Sana söz verdiğimiz zaman) gaybı (oğlunun hırsızlık edeceğini) bilemezdik. Bulunduğumuz kent halkına ve aralarında olduğumuz kervana da sor. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz." [490]

Hz. Ya'kub Hâlâ Oğlu Yûsuf'u Arıyor

Bu şekilde ümitsiz olarak babalarına gelip, alıkonan kardeşleri hakkındaki hükmü bildirdiler. Fakat babaları:

"Hayır! 'Nefisleriniz sizi bir iş yapmağa sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Umulur ki Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir' dedi. Onlardan yüz çevirdi ve 'Vah Yûsuf'a vah!' dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. Oğulları, 'Allah'a yemin ederiz ki, sen hâlâ Yûsuf'u anıp duruyorsun. Sonunda üzüntüden eriyip gideceksin veya helâk olacaksın' dediler. Ya'kub, 'Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah'a arz ederim. Ben Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim' dedi. 'Ey oğullarım! Gidin Yûsuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez." [491]

490 K.K. Yûsuf Sûresi, 70-82.
491 K.K. Yûsuf Sûresi, 83-87.

Hz. Yûsuf Kendisini Kardeşlerine Tanıtıyor

Babalarını Yûsuf ve kardeşi hakkında ikna edemeyen kardeşler, babalarının emri üzerine tekrar Mısır'a gittiler. Üzüle büzüle Yûsuf'un makamına çıkıp dertlerini anlatmaya çalıştılar. Kur'an-ı Kerim bu durumu şöyle anlatıyor:

"Bunun üzerine (Mısır'a dönüp) Yûsuf'un yanına girdiklerinde, 'Ey güçlü vezir! Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu. Değersiz bir sermaye ile geldik. Ölçümüzü tam yap, ayrıca bize sadaka ver. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır' dediler. Yûsuf dedi ki: 'Siz cahilliğiniz yüzünden Yûsuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?' Kardeşleri, 'Yoksa sen Yûsuf musun?' dediler. O da, 'Ben Yûsuf'um, bu da kardeşim. Allah bize iyilikte bulundu. Çünkü kim kötülükten sakınır ve sabrederse şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez' dedi. Dediler ki: 'Allah'a andolsun, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı. Gerçekten biz suç işlemiştik.' Yûsuf dedi ki: 'Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir. Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açılsın ve bütün ailenizi bana getirin' dedi." [492]

Hz. Ya'kub'un Gözleri Açılıyor

Yûsuf'un kardeşleri önce Yûsuf'un gömleğini bir müjdeciyle önden gönderdiler, sonra da kendileri yola koyuldular:

"Kervan (Mısır'dan) ayrılınca babaları, 'Bana bunak demezseniz, şüphesiz ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum' dedi. Onlar da, 'Allah'a yemin ederiz ki sen hâlâ eski şaşkınlığındasın' dediler. Müjdeci gelip gömleği Ya'kub'un yüzüne koyunca gözleri açılıverdi. Yakup, 'Ben size, Allah tarafından, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim demedim

492 K.K. Yûsuf Sûresi, 88-93.

mi?' dedi. Oğulları, 'Ey babamız! Allah'tan suçlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten suçlu idik' dediler. Ya'kub, 'Rabbimden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir' dedi." [493]

Hz. Yûsuf'un Ailesi Birbirine Kavuşuyor

Yûsuf'un kardeşleri, anne ve babalarıyla birlikte Mısır'a gittiler ve birbirlerine kavuştular. Kur'an olayı bize şöyle anlatıyor:

"(Mısır'a gidip) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; Yûsuf, annesini ve babasını bağrına bastı ve 'Allah'ın iradesi ile güven içinde Mısır'a girin' dedi. Annesini ve babasını tahtın üzerine çıkardı. Hepsi ona (Yûsuf'a) saygı ile eğildiler. Yûsuf dedi ki: 'Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok lûtufta bulundu. Şüphesiz Rabbim, dilediği şeyde nice incelikler lutfedendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." [494]

Ve bütün bu olanlardan sonra Hz. Yûsuf, Allah'ın kendisine verdiği bu lütuflardan dolayı şöyle yalvarıyor:

"Rabbim! Gerçekten bana mülk verdin ve bana olayların yorumunu öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Dünya'da da Âhiret'te de sadece Sensin benim sahibim. Benim canımı Müslüman olarak al ve beni sâlihlere ulaştır." [495]

Yûsuf (a.s)'ın kıssası böyle son buluyor. Ve Allah bu ve diğer peygamber kıssalarını bize anlatmaktaki gayeyi, Yûsuf Sûresinin son âyetinde şöyle belirtiyor:

493 K.K. Yûsuf Sûresi, 94-98.
494 K.K. Yûsuf Sûresi, 99-100.
495 K.K. Yûsuf Sûresi, 101.

"Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır. Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi ayrı ayrı açıklayan ve imân eden bir toplum için de bir yol gösterici ve bir rahmettir."

Değerlendirme

1- Yûsuf Sûresinin başında belirtildiği gibi, Hz. Muhammed (s.a.s), bu olay kendisine vahiy ile bildirilmeden, bütün olanlardan habersizdi. Dolayısıyla, Mekke'de hiç kimsenin bilmediği bir olayı, ümmi olan bir zat kendiliğinden uyduramaz. Meğerki Allah ona bildirsin. İşte burada da bu husus belirtilip Hz. Peygamber (s.a.s)'e, onun bu kıssadan habersiz olduğu bildiriliyor.

2- Hz. Yûsuf'un kardeşlerinin onu kuyuya atmaları, insanların gafil olanlarının en yakın akrabalarına bile kötülük yapabileceklerini gösteriyor.

3- Kuyuya, daha sonra Mısır'da satıldıktan sonra zindana atılan Hz. Yûsuf'un, sabrı ve Allah'a olan güveni sayesinde nasıl mükâfatlandırıldığını görüyoruz.

4- Yûsuf'un kardeşlerinin, babaları Peygamber olmasına rağmen ona yalan söylemeleri, Allah'ın emrettiği yolda olmayan kimselerin babalarını bile kandırabileceklerini, kandırmaya çalışabileceklerini gösteriyor.

5- Peygamber olmasına rağmen, Hz. Ya'kub'un, oğlu Yûsuf'un kuyuya atıldığını bilememesi, Allah'ın emri olmadan, peygamber de olsalar, hiç kimsenin gaybı bilemeyeceğini gösteriyor. Dolayısıyla bazı Müslümanların, *"benim şeyhim veya efendim her şeyi bilir"* demeleri hiçbir şey ifâde etmediği gibi, imânî açıdan da çok sakıncalıdır. Allah istemese hiç kimse gaybı bilemez! *"Allah istemezse hiç kimse gaybi bilmez."* Dedikten sonra gerisine gerek olmamalıdır.

Zira gerisine dalanlar kendilerine gaybın bildirildiğini söyleyebilirler. Örnekleri de çoktur.

6- *"Andolsun kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı Yûsuf da ona meyledecekti. Biz ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı"* [496] şeklindeki âyet-i kerime, Allah'ın koruması olmazsa, her insanın, hatta peygamberlerin bile fuhşa yaklaşabileceğini, dolayısıyla, insanın kendisini fuhuştan koruyabilmesi için, daima Allah'ın yolunda olması gerektiğini belirtiyor. Yâni bütün insanlar kötülük yapabilirler. Ancak Allah'a sığınanları Allah kötülükten korur. Bir beşer olarak Yûsuf da, kendisine sahip olmak isteyen kadına meyletti. Fakat daha işin başında Allah'a sığınıp O'ndan yardım istediğinden, Allah onu bu zor durumdan kurtardı.

7- *"Yûsuf, 'Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha tercihe şayandır. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan onlara meyleder ve cahillerden olurum' dedi. Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir"* [497] şeklindeki âyet-i kerime, Hz. Yûsuf'un iffet derecesinin ne kadar yüksek olduğunu gösteriyor. Nitekim o, zindanda yatıp çürümeyi, zina yapıp Allah'a karşı gelmeye tercih ediyordu.

8- *"Kral, 'Onu bana getirin, onu özel danışman olarak yanıma alayım,' dedi. Onunla konuşunca dedi ki: 'Şüphesiz bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir bir kişisin.' Yûsuf, 'Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim' dedi. Böylece Yûsuf'a, dilediği şekilde hareket etmek üzere ülkede imkân ve iktidar verdik. Biz rahmetimizi*

496 K.K. Yûsuf Sûresi, 24.
497 K.K. Yûsuf Sûresi, 33-34.

istediğimize veririz ve iyi davrananların mükâfatını zayi etmeyiz. Elbette ki, Âhiret mükâfatı, inananlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir" [498] âyet-i kerimesi, bir Müslüman'ın, kendi dinî yaşantısından taviz vermemek şartıyla, bir gayrimüslimle çalışabileceğini gösteriyor. Kaldı ki Hz. Yûsuf'un, yanında çalıştığı Kral, ona çok güzel muamelede bulunuyor...

9- *"(Yûsuf), 'Benim böyle yapmam, Aziz'in yokluğunda, benim kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi' dedi. ' (Bununla beraber) ben nefsimi temize çıkarmıyorum, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir' dedi"* [499] âyet-i kerimesi, ihanet edenlerin hiçbir zaman başarıya ulaşamayacaklarını gösterdiği gibi, nefsin daima kötülüğü emrettiğini, nefsin kötülüklerinden korunmak için daima Allah'a sığınmamız gerektiğini belirtiyor.

498 K.K. Yûsuf Sûresi, 53-57.
499 K.K. Yûsuf Sûresi, 50-53.

Eyyub (a.s)

Kur'an-ı Kerim'in âyetlerine [500] göre, Hz. Eyyub, İbrâhîm (a.s)'ın neslinden gelen peygamberlerden biri [501] olup, kendisine vahiy inmiştir. [502]

İslâmî literatürde Hz. Eyyub, yoğun ve ağır hastalığına karşı Allah'a isyân etmemesi ve hâline sabretmesiyle bilinir.

Tefsir ve tarih kitaplarının rivâyetlerine göre [503], Hz. Eyyub, Havrân'da [504] yaşamış olup çok sayıda tarlası, bahçeleri, evleri, köşkleri, sürüler hâlinde hayvanları olan zengin bir adamdı. Sonra başına bazı belâlar geldi ve bütün mallarını kaybettiği gibi, sıhhatından da

500 Bk. K.K. En'âm Sûresi, 84.

501 Ayrıca bk. İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, Beyrut,1991, s.267-268.

502 K.K. Nisâ Sûresi, 163.

503 İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s.269.

504 İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s.269. Havrân, bugün Şâm diye bildiğimiz şehrin yakınlarında, tarihi çok eskilere kadar uzanan ve Allah'ın iyi kullarının yaşamış olduğu bir yerdi. Peygamber Efendimiz (s.a.s)'in, çocukluk yıllarında, amcası Ebû Talib'le ticaret için gittiği meşhur Busra da oraya bağlı bir belde idi. Câhiliye döneminden sonraki dönemlere kadar, Arap şairleri, Havrân'ı kendi şiirlerinde övgüyle anlatmışlardır (Ayrıntılar için bk. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, Beyrut, II,364-365). *Târih*çi Mes'ûdî de, Ürdün ile Şâm arasında olan bu mekanın, kendi zamanında bile (Hicrî 332 senesinde yaptığı tesbite göre) ziyaret edildiği, Hz. Eyyub'un hasta iken sığındığı kayanın, şifa bulduğu çeşmenin ve onun adına yapılmış olan bir mescidin hâlâ var olduğunu kaydetmektedir (*Murûcu'z-Zeheb*, Paris baskısı, MDCCCLXI, I, 91).

oldu. Vücudunun bütün azaları yara bere içerisinde kaldı. Fakat bir tek defâ bile hâlinden şikâyetçi olmadı, Allah'a isyân etmedi. Hâline sabrediyor, Rabbine şükrediyordu. Yakalandığı hastalık ve bu hastalığın ne kadar sürdüğü hakkında çok değişik rivâyetler vardır ki, biz ayrıntılara girmedik. [505]

Hastalığı o derecede artu ki, halkı, hastalığı kendilerine de bulaşır korkusuyla onu şehir dışına çıkartıp, bir çöplüğe [506] attılar. Herkes ondan kaçıyor yanına yaklaşamıyordu. Sadece onun sadık eşi, bir insanlık örneği göstermiş, eşini terk etmemişti. Çünkü o, kocası Eyyub'un, sağlığında ona ne kadar şefkatli davrandığını, iyilikler yaptığını unutmuyor, nânkörlük etmiyordu. Ona bulabildiği kadar yiyecek götürüyor, iyileşirler diye, iğrenmeden ve de çekinmeden yaralarını temizliyor, kendine göre tedavi ediyordu. Hz. Eyyub'un karısı, kocasının hizmetiyle meşgul olduğu için o derecede fakirleşti ki, evinde yiyeceği kalmadı; *"kocamın yiyeceğine ve ilâcına harcamak için birkaç kuruş kazanırım"* gayesiyle hizmetçiliğe başladı. Bu saliha ve örnek kadın sabrediyor, sabrettikçe de Rabbi katındaki derecesi yükseliyordu. Zirâ çocukları bile onları terk etmişti. Kaldı ki o, bir zamanlar beldesinin en zengini, en saygını olan, herkesin, *"bize bir şeyler verir"* diye kapısına gittiği bir insandı. Kocasının o hâlinden utanmadı ve bütün olanlara sabretti, şükretti, dua etti.

Ne var ki, başına umulmadık şeyler geldi. Şehir halkı, onun Hz. Eyyub'un hanımı olduğunu anlayınca, kendilerine hastalık bulaşır kaygısıyla, onu da evlerinden kovdular ve iş vermediler. Biçâre kadın nereye gittiyse iş bulamadı. Son çare olarak, saç örgülerinden bir tanesini keserek, onu şehir zenginlerinin kızlarına sattı ve böylece kazandığı parayla kocasına güzel bir yemek götürdü. Bir gün önce çok

505 Bu konudaki ayrıntılar için bk. İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s.270.
506 İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s.269.

az yiyecek getirebilen hanımının getirdiği güzel yemeği gören Hz. Eyyub, merâk edip, bunu nereden bulduğunu sorduysa da, hanımı onu üzmemek için gerçeği söylemedi. İkinci gün tekrar iş aramaya çıkan kadıncağız, yine iş bulamadı ve diğer saç örgüsünü de satarak kocasına yemek götürdü. Bu sefer Hz. Eyyub karısına, doğruyu söylemediği takdirde yemeği yemeyeceğini söyledi. Çaresiz kadın mecburen başörtüsünü açarak saçlarını gösterdi. Buna çok üzülen Hz. Eyyub, dua ederek, Rabbine şöyle yakardı:

"Rabbim! Başıma bu dert geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisisin." [507]

Bunun üzerine Allah Teâlâ, başına gelen onca belâya rağmen şükrünü bozmayan ve bu konuda dillere destân bir sabırla sebat eden Hz. Eyyub'u, mükâfatlandırarak eski sağlığına kavuşturdu.

Kur'an-ı Kerim bu olayı şöyle anlatır:

"Kulumuz Eyyub'u da an. O, Rabbine: Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi, diye seslenmişti. Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su (dedik). Bizden bir rahmet ve gerçek kullar için de bir ibret olmak üzere ona hem ailesini, hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık. Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir. Gerçekten biz Eyyub'u sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O ne iyi kuldu! Dâima Allah'a yönelirdi." [508] *"Eyyub'u da (an). Hani Rabbine: "Başıma bu dert geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisisin" diye yalvarmıştı. Bunun üzerine Biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efrâdını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik."* [509]

507 K.K. Enbiyâ Sûresi, 83.

508 K.K. Sâd Sûresi, 41-44.

509 K.K. Enbiyâ Sûresi, 83-84. Kur'an'da kıssası fazla uzun anlatılmayan Eyyub, *Kitab-ı Mukaddes*te farklı ve uzun uzun anlatılır. *Kitab-ı*

Değerlendirme

Hz. Eyyub kıssasından alınacak olan en büyük ders, onun, bütün acılarına rağmen, dillere destan olan sabrı ve metanetidir. Nitekim o, şeytanın bütün desise ve hilelerine rağmen, bir defa olsun şikâyet etmedi; Allah'ın buyruklarına, onun için çizdiği kadere boyun eğdi.

Onun vefâkar ve cefâkar hanımının hastalık süresince göstermiş olduğu sadakat ve hamiyetperverliği de, insanların ders alması gereken önemli bir hususdur. [510]

Mukaddes'e göre, kendi hâlinde, zengin ve zengin olmasına rağmen çok cömert, şefkatli, iyiliksever, Allah'ın muttaki kullarından olan Eyyub'u kıskanan Şeytan, Allah'a yalvarmış ve onu isyana götürmesine müsaade etmesini istemiş; Allah da onun bu arzusunu yerine getirmiş. Eyyub da bunun için bu dertlere duçâr olmuştur (bu uzun hikâye için bk. *Kitab-ı Mukaddes*, Târihler, Eyüp).

510 Hz. Eyyub'un karısının, O'nun hastalıkları karşısındaki tutumu, *Kitab-ı Mukaddes*'te farklı anlatılıyor. Hadise *Tevrat*'ta şöyle anlatılıyor:

"Eyüp.2: 1 Başka bir gün ilahi varlıklar RAB'bin huzuruna çıkmak için geldiklerinde Şeytan da RAB'bin huzuruna çıkmak için onlarla gelmişti.

Eyüp.2: 2 RAB Şeytan'a, "Nereden geliyorsun?" dedi. Şeytan, "Dünyada gezip dolaşmaktan" diye yanıtladı.

Eyüp.2: 3 RAB, "Kulum Eyüp'e bakıp da düşündün mü?" dedi, "Çünkü Dünyada onun gibisi yoktur. Kusursuz, doğru bir adamdır. Tanrı'dan korkar, kötülükten kaçınır. Onu boş yere yok etmek için beni kışkırttın, ama o doğruluğunu hâlâ sürdürüyor."

Eyüp.2: 4 "Cana can!" diye yanıtladı Şeytan, "İnsan canı için her şeyini verir.

Eyüp.2: 5 Elini uzat da, onun etine, kemiğine dokun, yüzüne karşı sövecektir."

Eyüp.2: 6 RAB, "Peki" dedi, "Onu senin eline bırakıyorum. Yalnız canına dokunma."

Eyüp.2: 7 Böylece Şeytan RAB'bin huzurundan ayrıldı. Eyüp'ün bedeninde tepeden tırnağa kadar kötü çıbanlar çıkardı.

Eyüp.2: 8 Eyüp çıbanlarını kaşımak için bir çömlek parçası aldı. Kül içinde oturuyordu.

Eyüp.2: 9 Karısı, "Hâlâ doğruluğunu sürdürüyor musun?" dedi, "Tanrı'ya söv de öl bari!" (*Kitab-ı Mukaddes*, Târihler, Eyüp, II, 1-10).

Yûnus (a.s)

Yûnus (a.s) da, Allah'ın insanları uyarması, O'nun emirlerine uymaları için görevlendirdiği peygamberlerden bir tanesidir.[511] Allah onu da, diğer peygamberler gibi, âlemlerden üstün kılmıştır.[512]

Hz. Yûnus, Ninova'lıydı.[513] Yâni Yukarı Mezopotamya bölgesinde yaşıyordu. O da kendinden önceki peygamberler gibi, halkına İslâm'ı tebliğ ederek putlara tapmamalarını söyledi. Ayrıca onları uyararak, inanmamaları hâlinde kendilerine azap geleceğini haber verdi.

Kavmi, onun söylediklerine kulak asmayınca, sabretmesi gerekirken, dayanamadı ve bir gece onların şerrinden kurtulmak için, içinde yaşadığı kentten kaçarak sahildeki bir gemiye sığındı. Fakat kurtulmak için sığındığı gemide, bir kişinin fazla olduğu anlaşıldı. Bunun üzerine birini gemiden dışarı atmak üzere kura çekildi ve kuranın Hz. Yûnus'a isâbet etmesiyle, Yûnus (a.s) gemiden denize atıldı. Bunun üzerine Allah, bir balığı görevlendirdi ve balık Yûnus (a.s)'ı yutarak, onu içindeki karanlıklara attı:

511 K.K. es-Saffât Sûresi, 139.

512 K.K. En'âm Sûresi, 86.

513 Hz. Muhammed (s.a.s), Mekke döneminde, tebliğ için Tâif'e gittiğinde, orada Addâs adında bir Hıristiyan köle, Müslüman olmuştu ve Resûlullah (s.a.s) ona, nereli olduğunu sorduğunda, o da "Ninovalı" deyince, Hz. Peygamber (s.a.s), "Demek kardeşim Yûnus'un ülkesindensin" demişti.

"Muhakkak ki Yûnus da gönderilmiş peygamberlerdendi. Hani o yüklü gemiye kaçıp sığınmıştı. Kura çekilmiş, kaybedenlerden olmuştu. Kendini kınayıcı olduğu hâlde balık onu yuttu." [514]

Hz. Yûnus balık tarafından yutulduktan sonra, karanlıklar içerisinde kalınca hatasını anladı ve günâhını itiraf ederek, kendisini affetmesi için günlerce Allah'a yalvardı; O'nu tesbîh etti.

Hadisenin devamını Kur'an şöyle anlatıyor:

"Ve balık sahibi (Yûnus)! Hani (kaçışıyla kavmini) öfkelendirerek gitmiş ve Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Onun için karanlıklar içinde, 'Senden başka ilâh yoktur. Seni tenzîh ederim. Gerçekten ben zulmedenlerden oldum' diye seslenmişti. Biz de duasını kabul edip, kendisini üzüntüden kurtarmıştık. Biz müminleri işte böyle kurtarırız." [515]

Allah Teâlâ hem tövbesinden ve yakarışından dolayı Hz. Yûnus'u affediyor, hem de onun şahsında bütün insanları uyarıyor:

"Eğer o (Allah'ı) tesbih edenlerden olmasaydı, diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı elbet. Sonra kendisini bitkin bir hâlde sahile attık. Üzerine kabak türünden bir ağaç bitirdik. Onu yüz bin veya daha fazlasına gönderdik. Onlar imâna geldiler Biz de onları bir zamana kadar geçindirdik." [516]

Başlangıçta ona inanmayan kavmi, kendilerine azap gelmeden gerçeği anlayıp imân edince, Allah onları azaptan kurtardı:

"Yûnus'un halkından başka inanmış ve daha sonra inançları kendilerine yarar sağlamış başka bir kent var mıdır? Onlar ina-

514 K.K. es-Sâffât Sûresi, 139-142.
515 K.K. Enbiyâ Sûresi, 87-88.
516 K.K. es-Sâffât Sûresi, 143-148.

ninca Biz onlardan Dünya hayatındaki rezillik cezasını kaldırdık ve onları bir süreye kadar bundan yararlandırdık." [517]

517 K.K. Yûnus Sûresi, 98. *Kitab-ı Mukaddes* ise, kıssayı farklı ve Hz. Yûnus'a yakışmayacak bir şekilde bitiriyor. Oysaki Allah onu, tövbe ettiği için bağışlamıştı. *Tevrat* şöyle diyor:
"Yun.2: 10 RAB balığa buyruk verdi ve balık Yûnus'u karaya kustu.
Yûnus Ninovalılar'a Sesleniyor
Bölüm 3
Yun.3: 1 RAB Yûnus'a ikinci kez şöyle seslendi:
Yun.3: 2 "Kalk, Ninova'ya, o büyük kente git ve sana söyleyeceklerimi halka bildir."
Yun.3: 3 Yûnus RAB'bin sözü uyarınca kalkıp Ninova'ya gitti. Ninova öyle büyük bir kentti ki, ancak üç günde dolaşılabilirdi.
Yun.3: 4 Yûnus kente girip dolaşmaya başladı. Bir gün geçince, "Kırk gün sonra Ninova yıkılacak!" diye ilan etti.
Yun.3: 5 Ninova halkı Tanrı'ya inandı. Oruç ilan ederek büyüğünden küçüğüne hepsi çula sarındı.
Yun.3: 6 Ninova Kralı olanları duyunca, tahtından kalkıp kaftanını çıkardı; çula sarınarak küle oturdu.
Yun.3: 7 Ardından Ninova'da şu buyruğu yayımladı: "Kral ve soyluların buyruğudur: Hiçbir insan ya da hayvan -ister sığır, ister davar olsun- ağzına bir şey koymayacak, otlamayacak, içmeyecek.
Yun.3: 8 Bütün insanlar ve hayvanlar çula sarınsın. Herkes var gücüyle Tanrı'ya yakararak kötü yoldan, zorbalıktan vazgeçsin.
Yun.3: 9 Belki o zaman Tanrı fikrini değiştirip bize acır, kızgın öfkesinden döner de yok olmayız."
Yun.3: 10 Tanrı Ninovalılar'ın yaptıklarını, kötü yoldan döndüklerini görünce, onlara acıdı, yapacağını söylediği kötülükten vazgeçti.
Yûnus Tanrı'nın Acımasını Kınıyor
Bölüm 4
Yun.4: 1 Yûnus buna çok gücenip öfkelendi.
Yun.4: 2 RAB'be şöyle dua etti: "Ah, ya RAB, ben daha ülkemdeyken böyle olacağını söylemedim mi? Bu yüzden Tarşiş'e kaçmaya kalkıştım. Biliyordum, sen lütfeden, acıyan, tez öfkelenmeyen, sevgisi engin, cezalandırmaktan vazgeçen bir Tanrı'sın.

Değerlendirme

Tebliğ mücâdelesinde, 'birileri dinlemiyor' diye, tebliği ve mücâdeleyi bırakıp gitmek yoktur. Hz. Yûnus, tebliğde sebat etmeyip, tebliğin muhatabı olan kavmini terk edince, Allah onu bir balığın içine atarak cezalandırdı. İşte bunun içindir ki, tebliğcilerin sabırlı olmaları, canları tehlikede olmadığı sürece tebliğ mahallini terk etmemeleri gerekir.

Allah, hâlisane olarak tövbe edenlerin tövbelerini kabul eder.

Allah, Kendisine inanıp kulluk eden toplumları, Yûnus'un kavmine yaptığı gibi, esenliğe çıkarır.

Yun.4: 3 Ya RAB, lütfen şimdi canımı al. Çünkü benim için ölmek yaşamaktan iyidir."

Yun.4: 4 RAB, "Ne hakla öfkeleniyorsun?" diye karşılık verdi.

Yun.4: 5 Yûnus kentten çıktı, kentin doğusundaki bir yerde durdu. Kendisine bir çardak yaptı, gölgesinde oturup kentin başına neler geleceğini görmek için beklemeye başladı.

Yun.4: 6 RAB Tanrı Yûnus'un üzerine gölge salacak, sıkıntısını giderecek bir keneotu sağladı. Yûnus buna çok sevindi.

Yun.4: 7 Ama ertesi gün şafak sökerken, Tanrı'nın sağladığı bir bitki kurdu keneotunu kemirip kuruttu.

Mûsâ (a.s)

Hz. Mûsâ, Kur'an-ı Kerimde adı en çok geçen peygamberdir. Ve muhtemelen başından çok şey geçtiği için Allah onu böyle uzun uzun bize anlatmıştır ki ders alalım, kendimize Allah'ın razı olacağı bir yol seçelim.

Allah'ın onu, daha doğar doğmaz öldürmek isteyen Firavun'un sarayında büyütmesi, sonra da, ilâhî gerçekleri tebliğ etmek üzere kendisine göndermesi, ona mucizelerini göstermesi vs. gibi bütün olaylar, her birinde birer hikmet olan ve ders çıkarılması gereken hadiselerdir.

Toprakları Üzerinde Birçok Peygamberin ve Hz. Mûsâ'nın Yaşamış Olduğu Mısır

Hz. Mûsâ'nın kıssasının büyük bir bölümü Mısır'da geçmiştir.

Mısır, Dünyanın en eski tarihine sahip, içinde değişik medeniyet dönemleri barındıran hayli ilginç bir coğrafyadır. Milattan önceki dönemin diğer imparatorluklarına uzak olması, onun kendi içerisinde ve kendine özgü bir medeniyet kurmasını sağlamıştır.

Bu değişik medeniyetler örgüsü, Mısır denince ilk akla gelen Nil Nehri kenarında oluşmuştur. Nitekim tarih boyunca Mısır'ın en işlek yerleşim merkezleri hep Nil kıyısında varolmuştur.

Firavunlar Vadisi

Mısır'ın, şüphesiz en ilginç bölgesi, Luxor'dur. Nil Nehri'nin Doğu yakasında Luxor şehri, Batı yakasında ise *Vadiyu'l-Mulûk* dâhil, diğer

Firavun mezarları ve mabetlerinin bulunduğu tarihi mekânlar yer alır. Bu bölümde, yâni Batı bölümünde, Nil'in hemen kıyısında büyük bir köy intibaını veren bir yerleşim birimi vardır. Burada yaşayanlar, genellikle fakir olup çalışmak üzere sabahleyin kayıkla karşıya geçer, akşam oldu mu, aynı kayıkla evlerine dönerler. Bunlar, Firavun dönemi insanlarının torunlarıdırlar.

Nil kıyısına en yakın olan *"Medinetu Habu"*da, Mısır Firavunlarından *"Memnon"* için yaptırılan iki dev heykel, yer yer kırılmış olmalarına rağmen, bugün bile bütün ihtişamlarıyla ayaktadırlar. MÖ. 27 yılında büyük bir depremle sarsılmış olduğu rivayet edilen ve kısmen yıpranmış olmalarına rağmen, yükseklikleri 20 metre olan bu iki heykel, Firavunlar Vadisi'nin koruyucuları konumundadır. Sadece ayakları 2 metre uzunluğunda, 1 metre kalınlığındadır. Heykeller, tahtı üzerine oturmuş Firavun'u temsil etmektedirler. Heykellerin bacakları hizasında, büyük heykele yapışık ve dinî inançlarına göre Firavun'un koruması altında olan Firavun'un karısının, annesinin ve diğer aile fertlerinin heykelleri ve değişik tarzda yapılmış figürleri yer almaktadır.

Nil kıyısına 9 km. uzaklıkta olan *"Vadiyu'l-Mulûk" (Krallar Vadisi)*, artık bir turizm merkezi durumundadır. Duvarlarla çevrili olan harabelerin, Hz. Yûsuf (a.s)'ın Hazine Bakanlığı yaptığı yerler olduğuna inanılır.

Hz. Yûsuf (a.s)'ın makamı olduğu söylenen bu harabelerin yanında *"Krallar Vadisi"* yer almaktadır. Bu vadideki yeraltı mezarlarının varlığı, 1927 yılına kadar bilinmiyordu. Buralarda kazı ve araştırmalar yapan bir bilim adamı arkeolog, tesadüfen bir dağın eteğinde, arazi yapısının farklılığından şüphelenmiş ve kazı yaparak ilk Firavun mezarını bulmuştur. Ondan sonra da, diğer mezarlar sırayla tesbit edilerek üzerlerini örten topraktan temizlenmiştir.

Öyle anlaşılıyor ki, firavunlar, şimdiki Luxor şehrinin bulunduğu yerde yaşamışlar ve öldüklerinde de Nil'in diğer yakasındaki bu kuru vadinin derinliklerine gömülmüşler.

Birbirine paralel ve arada büyük bir dağın bulunduğu iki vadinin birisinde firavunlar, diğerinde ise eşleri defnedilmişler. Henüz keşfedilmemiş olmasına rağmen, büyük bir ihtimalle dağın altından, her iki vadiyi birbirine birleştiren yeraltı tünelleri olduğuna inanılıyor.

Genellikle yapısı birbirine benzeyen, fakat firavunların güçleri ve zenginlikleri nisbetinde büyüyen, ya da küçülen yeraltı mezarları, arazi yapısının kayalık olması nedeniyle yontularak ve oyularak yapılmış. Yerin altına ve derinliğine doğru bir dehlizle giriliyor. Dehlizin her iki tarafında ve de tavanda, eski Mısır'ın *"hiyeroglif"* yazısı ile milyonlarca figür yapılarak, mezarın tarihçesi anlatılmış. Firavun için yapılan törenler, anma ve bayram günleri, cenaze alayları, halkın firavuna olan bağlılığı, savaşlar, av sahneleri, hediyeleşmeler; hatta güneşin, ayın ve diğer gezegenlerin resimleri ile tesbit ettikleri takvim vs. dehliz duvarlarındaki resimlerde canlandırılmış. Hemen bütün mezarların duvarlarında farkedilen, koruyucu kobra yılan figürleri yer alıyor. Firavunlar dönemindeki inanç sisteminin oldukça karmaşık olduğu tahmin ediliyor. Varlığına inandıkları ve değişik şekillerde heykellerini yaptıkları ilâhlar, büyücüler, yılan ve koç gibi beşer üstü güçlerin gerek mezar, gerek mabed ve saraylarda sık sık görünmeleri, inançlarının karmaşıklığının bir göstergesi olarak kabul ediliyor. Mezarlar birkaç bölümden oluşuyor. Önce bir kabul salonu gibi olan birinci bölümüne giriliyor. İkinci, üçüncü, bazen dördüncü bölümden sonra, nihâyet firavunun, mumyalanarak içerisine konulduğu bazalt taşından yapılmış tabutun konduğu esas ve son bölüme geliniyor. Tabut; cesedin konacağı kısım ve kapak olmak üzere iki parçadan oluşuyor. Fakat günümüzde bazalttan oyma tabutlar içerisindeki mumyalanmış cesetler, çıkarılmış ve müzelere konulmuştur. Ve tabiidir ki bunların çoğu, değişik yöntemlerle çalınarak Batı müzelerine kaçırılmıştır.

Firavunlara ait en büyük mezar galerisi, III. Ramses'e ait olanıdır. Firavunlar, hem yer altı mezarlarını hem de Sudan ve Kahire'de görülen piramit mezarlarını, daha hayatta iken yapmışlar ve öldükten sonra kendilerini *"şer güçler"*den korumak için, tabutlarının konduğu yeri saklayıp kaybetmeye çalışmışlardır.

İşte Kur'an'da pek çok sûrede uzun uzadıya anlatılan Hz. Mûsâ'nın kıssası, Mısır'dan Filistin'e kadar olan bu bölgede geçmiş ve arkasında bugün bile sırlarını çözmek için tüm Dünyanın uğraştığı devasa yapılar bırakmıştır.

Fakat bu yapılardan daha önemli olanı, Hz. Mûsâ'nın verdiği mücâdele ve esaretten kurtardığı halkı tarafından ihânete uğramasıdır. İşte bundan sonra bu büyük peygamberin kıssasını Kur'an'ın âyetleri ışığında incelemeye çalışacağız.

Hz. Mûsâ'nın Firavun'la Olan Kıssası

Diğer peygamberlerde olduğu gibi, Hz. Mûsâ (a.s)'ın kıssasında da, inananlar açısından çok büyük hikmetler vardır. Özellikle onun o zamanki Mısır kralı Firavun ile olan ilişkisi, Müslümanların ders almaları için Kur'an-ı Kerim'de uzun uzun anlatılmıştır.

Mısır'da çoğunlukta Kıptîler olmak üzere, Hz. Yûsûf zamanında oraya yerleşmiş olan İsrailoğulları ve küçük çapta başka milletler yaşıyordu.

Firavun, emrindeki halkını öyle ezmiş, öyle sindirmişti ki, kendisine karşı olan hiçbir hareketi affetmiyor, ölümle cezalandırıyordu. Özellikle köle olarak çalıştırdığı İsrailoğullarına hayli zulüm yaptığından, İsrailoğulları eski vatanları olan Filistin'e geri dönmek istiyor, fakat Firavun buna müsaade etmiyordu. Onun için hem İsrailoğullarından çekiniyor, hem de onları baskı altında bulunduruyordu. Onların en ufak bir hareketine büyük cezalar veriyordu. Çünkü Kıptîlerle aynı milletten olduğundan, onlardan korkmuyor, İsrailoğullarının kendisine başkaldıracağından kuşku duyuyordu. Nitekim bir kâhin kendisine,

İsrailoğulları içerisinden bir erkek çocuk Dünyaya geleceğini ve kendi saltanatını elinden alacağını bildirmesi üzerine Firavun, o sene Mısır'da doğan bütün erkek çocukları öldürmüştür ki, Hz. Mûsâ da işte o sene Dünyaya gelmiş ve kıssası o zaman başlamıştır.

Kur'an-ı Kerim bu olayı şöyle anlatıyor:

"Tâ-Sîn-Mîm. Bunlar apaçık Kitab'ın âyetleridir. İman eden bir millet için Mûsâ ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek olarak anlatacağız. Şüphe yok ki, Firavun yeryüzünde (ülkesinde) büyüklük taslamış ve ora halkını sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir kesimini eziyor, oğullarını boğazlıyor, kadınlarını ise sağ bırakıyordu. Şüphesiz o bozgunculardandı. Biz ise, istiyorduk ki yeryüzünde ezilmekte olanlara lütufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları varisler kılalım. Yeryüzünde onları kudret sahibi kılalım ve onların eliyle Firavun'a, Hâmân'a ve ordularına, çekinegeldikleri şeyleri gösterelim." [518]

Hz. Mûsa'nın Doğumu ve Çocukken Başına Gelenler

Firavun'un yeni doğan erkek çocuklarını öldürdüğü senede Hz. Mûsâ Dünyaya geldi. Fakat annesi üzülüyor, çocuğu öldürülecek diye gece gündüz ağlıyordu. İşte o kadıncağız bu durumdayken, Allah kendisine ilhâm ederek çocuğunu kurtardı. Kur'an şöyle anlatıyor:

"Mûsâ'nın annesine, 'Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman onu denize (Nil'e) bırak, korkma, üzülme! Çünkü biz onu sana döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız' diye ilham ettik. Nihayet Firavun ailesi kendilerine düşman ve üzüntü kaynağı olacak olan o çocuğu bulup aldı. Şüphesiz Firavun, (veziri) Hâmân ve onların askerleri hata yapıyorlardı. Firavun'un karısı şöyle dedi: 'Bana da, sana da göz aydınlığı (bir çocuk)! Sakın onu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur, ya da onu evlat ediniriz.' Oysaki onlar (olacak şeylerin) farkında değillerdi. Mûsâ'nın annesinin kalbi bomboş kaldı.

518 K.K. Kasas Sûresi, 1-6.

Eğer biz (çocuğu ile ilgili sözümüze) inancını koruması için kalbine güç vermeseydik, neredeyse bunu açıklayacaktı. Annesi, Mûsâ'nın kız kardeşine, 'Onu takip et' dedi. O da Mûsâ'yı, onlar farkına varmadan uzaktan gözledi. Biz, daha önce onun, sütanalarının sütünü emmemesini sağladık. Kız kardeşi, 'Size onun bakımını, sizin adınıza üslenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi?' dedi. Böylece biz, anasının gözü aydın olsun ve üzülmesin, Allah'ın va'dinin hak olduğunu bilsin diye onu anasına geri döndürdük. Fakat onların pek çoğu bunu bilmezler." [519]

Allah Hz. Mûsâ'ya İlim ve Hikmet Veriyor

Peygamberler tarihinden öğrendiğimize göre Allah, elçilerini yâni peygamberlerini küçük yaştan itibâren tedricen yetiştiriyor. Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ettiklerinde, karşılaşacakları zorluklara, tehlikelere karşı dirençli olabilmeleri için onları çeşitli sınavlara tabi tutuyor. Bu ilâhî eğitim, başlarına gelecek olanlara sabretmeleri ve zorluklara göğüs gerebilmeleri konusunda onları dirençli kılıyor. İşte Mûsâ (a.s) da daha süt emme dönemindeyken önce annesinin yanında, daha sonra Firavun'un sarayında büyütüldü. Bir süre sonra ergenlik çağına geldi ve Allah ona başkalarından farklı olan bir anlayış ve kavrayış verdi. Kur'an bu süreci şöyle ifade ediyor:

"Mûsâ olgunluk çağına ulaşıp gelişimini tamamlayınca biz ona ilim ve hikmet verdik. Biz iyilik edenleri böyle mükâfatlandırırız." [520]

Hz. Mûsâ Adam Öldürüyor

Hz. Mûsâ ergenlik çağından sonra belli bir yaşa gelince, artık toplumun içerisine çıkmaya başladı. Çünkü o, kendilerine Allah'ın dinini

519 K.K. Kasas Sûresi, 7-13
520 K.K. Kasas Sûresi, 14.

tebliğ edeceği insanları tanımalıydı. Toplum içerisinde ne gibi zorluklar var, insanlar nasıl birbirleriyle yaşıyor, geçiniyor, hatta dövüşüyor, bilmeliydi. Ama Firavun'un zulmünden çekindiği için, mümkün mertebe gizli olarak toplum içine çıkıyor, onun hışmına uğramak istemiyordu. Yine böyle bir gündü ve Hz. Mûsâ sokağa çıkmıştı. Gerisini Kur'an âyetlerinden dinleyelim:

"Mûsâ halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada biri kendi tarafından, diğeri düşmanı tarafından; kavga eden iki adam gördü. Kendi tarafından olan, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Mûsâ da ona bir yumruk indirip onu öldürdü. Mûsâ, 'Bu şeytanın işidir. O gerçekten apaçık bir saptırıcı düşmandır' dedi. Mûsâ, 'Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmettim. Beni affet!' dedi. Allah da onu affetti. Şüphesiz o, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. 'Rabbim! Bana verdiğin nimetle asla suçlulara arka çıkmayacağım' dedi. Korkarak, etrafı gözetleyerek şehirde sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen adam yine feryat ederek ondan yardım istiyordu. Mûsâ da ona, 'Belli ki sen azgın bir kimsesin' dedi. Mûsâ, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince adam, 'Ey Mûsâ! Dün birini öldürdüğün gibi, beni de öldürmek mi istiyorsun? Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun, arabuluculardan olmak istemiyorsun' dedi." [521]

Hz. Mûsâ Mısır'dan Çıkıp Medyen'e Gidiyor

Mûsâ (a.s), bu tartışmadan sonra tedirgin oldu, İsrailoğullarından bir adam gelip Hz. Mûsâ'ya, hemen buralardan kaçmasını yoksa Kıptîlerin kendisini öldüreceklerini söyledi. Çünkü Kıptîler, Hz. Mûsâ'nın kendilerinden bir adam öldürdüğünü öğrenmişler ve bunun intikamını almak istiyorlardı.

Kur'an bu durumu şöyle anlatıyor:

521 K.K. Kasas Sûresi, 15-19.

"Şehrin öbür ucundan koşarak bir adam geldi. 'Ey Mûsâ! İleri gelenler seni öldürmek için aralarında senin durumunu görüşüyorlar. Şehirden hemen çık! Şüphesiz ben sana öğüt verenlerdenim' dedi. Mûsâ korku içinde etrafı gözetleyerek şehirden çıktı ve 'Ey Rabbim! Beni bu zalim kavimden kurtar!' dedi. Medyen'e doğru yöneldiğinde: Umarım, Rabbim beni doğru yola iletir, dedi." [522]

Hz. Mûsâ Şuayb (a.s)'ın Kızıyla Evleniyor

Hz. Mûsâ bu şekilde bulunduğu şehirden kaçarak Medyen'e vardı. Yolda konaklaya konaklaya Medyen Suyu'na kadar geldi. İnsanlar suyun başında toplanmış, testilerini dolduruyor, hayvanlarını suluyorlardı. Fakat aralarında iki kızcağız vardı ki, suya yanaşamıyor, koyunlarını sulayamıyorlardı. Hz. Mûsâ onlara yaklaşarak yardım etti. Hadisenin devamını Kur'an anlatıyor:

"Medyen suyuna varınca, suyun başında (hayvanlarını) sulamakta olan bazı insanlar gördü. Bunların yanında da koyunlarını suya salmamak için uğraşan iki kız gördü. Mûsâ onlara, ' (Koyunlarınızı burada tutmaktaki) maksadınız ne?' dedi. Onlar, 'Çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulayamayız. Babamız ise çok yaşlı bir adamdır' dediler. Bunun üzerine Mûsâ onların koyunlarını suladı. Sonra gölgeye çekilip, 'Rabbim! Bana göndereceğin her hayra muhtacım' dedi. Nihayet kızlardan biri utana utana yürüyerek ona gelip, 'Bizim için koyunlarımızı sulamanın ücretini vermek üzere babam seni çağırıyor' dedi. Mûsâ onun (Şuayb'ın) yanına gelip başından geçenleri ona anlatınca Şuayb, 'Korkma o zalim kavimden kurtuldun' dedi. Kızlardan biri, 'Babacığım, onu ücretle tut. Her hâlde ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır' dedi. Şuayb, 'Ben, sekiz yıl bana çalışmana karşılık şu iki kızımdan birisini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer sen bunu on yıla tamamlarsan o da

522 K.K. Kasas Süresi, 20-22.

senden olur. Ben seni zora koşmak da istemiyorum. İnşaallah beni salih kimselerden bulacaksın' dedi. Mûsâ şöyle dedi: 'Bu seninle benim aramda bir iş. İki süreden hangisini tamamlarsam bana bir husûmet yok. Allah söylediklerimize vekildir." [523]

Allah Hz. Mûsâ'ya Mucizelerini Gösteriyor

Hz. Mûsâ, kayınpederi Hz. Şuayb'la olan sözleşmesini yerine getirdikten, yâni verilen süreyi doldurduktan sonra, annesinin memleketi olan Mısır'a gitmek üzere, çoluk çocuğuyla Medyen'den ayrıldı. Artık peygamberliğinin fiili seneleri başlıyordu. Ve bu çağrı, Tûr Dağı'nda gerçekleşti. Nitekim yolda giderlerken ve üşüdükleri bir sırada, uzaklarda alışılagelenin dışında bir ateş gördü ve merak ederek ona doğru gitmek istedi:

"Mûsâ süreyi tamamlayıp ailesiyle yola çıkınca, Tûr Dağı tarafında bir ateş görmüş ve ailesine, 'Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm, (oraya gidiyorum). Umarım oradan size bir haber ya da ısınmanız için ateşten bir kor getiririm' dedi." [524]

Hz. Mûsâ oraya varınca, içinde yol aldığı vadinin derinliklerinden bir ses duydu:

"Muhakkak ki Ben senin Rabbinim! Ayakkabılarını çıkar! Çünkü sen, Kutsal Tuvâ Vadisi'ndesin! Ben seni (peygamber olarak) seçtim. Şimdi vahyolunacak şeyleri dinle! Şüphe yok ki ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O halde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl! Kıyamet mutlaka gelecektir. Herkes işlediğinin karşılığını görsün diye, neredeyse onu gizleyecektim (geleceğinden hiç söz etmeyecektim). Buna inanmayan ve nefsinin arzusuna uyan kimseler seni ondan (ona hazırlanmaktan) sakın alıkoymasın, sonra helâk olursun!" [525]

523 K.K. Kasas Sûresi, 23-28.
524 K.K. Kasas Sûresi, 29.
525 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 11-16.

Allah, Hz. Mûsâ'ya Korkmamayı Öğretiyor

Allah Teâlâ, Mûsâ (a.s)'ı çok zalim ve gaddar olan Firavun'a tebliğe göndereceği için, onu, sayısı dokuz [526] olan büyük mucizelerle teyid ediyor, güçlendiriyor. Kur'an-ı Kerim kıssayı şöyle özetliyor:

"Şu sağ elindeki nedir ey Mûsâ? Mûsâ dedi ki: O benim değneğimdir. Ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onunla başka işlerimi de görürüm. Allah, 'Onu yere at ey Mûsâ!' dedi. Mûsâ da onu attı. Bir de ne görsün o, hızla sürünen bir yılan olmuş!" [527] *"Onu bir yılanmış gibi süratle hareket eder görünce arkasına bakmadan dönüp kaçtı."* [528] *"Allah şöyle dedi: Tut onu. Korkma! Biz onu yine eski durumuna döndüreceğiz. Sana büyük mucizelerimizden birini daha göstermemiz için elini koynuna sok ki bir başka mucize olarak, (alaca hastalığı gibi) bir hastalık sebebiyle olmaksızın bembeyaz bir hâlde çıksın."* [529] *"Korkudan açılan kolunu kendine çek (toparlan). İşte bunlar, Firavun ve ileri gelen adamlarına (göstermen için) Rabbin tarafından (sana verilen) iki delildir. Çünkü onlar fasık bir kavimdirler."* [530]

Allah Teâlâ bu şekilde Hz. Mûsâ'yı uyardıktan sonra, Kendi huzurunda peygamberlerin korkmaması gerektiğini hatırlatıyor. [531]

Allah Hz. Mûsâ'yı Tebliğ İçin Firavun'a Gönderiyor

Allah Teâlâ bu şekilde mucizelerini gösterdikten sonra, Hz. Mûsâ'yı, İslâm'ı tebliğ etmek üzere Firavun'a göndermek istiyor. Mûsâ ise,

526 K.K. İsrâ Sûresi, 101.
527 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 17-20
528 K.K. Kasas Sûresi, 31.
529 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 21-22.
530 K.K. Kasas Sûresi, 32.
531 K.K. Neml Sûresi, 10.

daha önce onlardan bir adam öldürdüğü için gitmekte tereddüt edip korkuyordu.

Bütün insanlar gibi, peygamberler de birer beşerdiler. Yerler, içerler, gülerler, sevinirler, üzülürler, ağlarlar, korkarlardı. Bu gayet tabii bir şeydi. Nitekim peygamberler farklı varlıklar olsalardı, insanların onları anlamaları mümkün olmazdı. Dolayısıyla Hz. Mûsâ'nın, kendi düşmanı olan Firavun'a gitmekten çekinmesini normal görmek lâzımdır. Nitekim Kur'an da bu gerçeği şöyle dile getiriyor:

"Mûsâ, şöyle dedi: "Ey Rabbim! Şüphesiz ben onlardan birisini öldürdüm. Onların da beni öldürmelerinden korkuyorum." [532] *"Kardeşim Hârûn'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da benimle birlikte, beni doğrulayan bir yardımcı olarak gönder. Çünkü ben, onların beni yalanlamalarından korkuyorum." Allah, "Kardeşinle seni destekleyeceğiz ve size bir iktidar vereceğiz de, âyetlerimiz sayesinde size (kötü bir amaçla) ulaşamayacaklar. Siz ve size uyanlar galip gelecek olanlardır" dedi."* [533] Allah, kardeşi Hârûn (a.s)'ı da peygamber yaparak ona yardımcı yaptı. [534]

Allah Teâlâ Mûsâ'ya bu şekilde güvence verdikten sonra, Firavun'a gitmesini emretti. Çünkü Firavun, sadece inançsızlıkla suç işlemiyor, aynı zamanda insanları ezerek azıyordu. Hadisenin devamını Kur'an şöyle dile getiriyor:

"Firavun'a git, çünkü o azmıştır. Mûsâ dedi ki: "Rabbim! Gönlüme ferahlık ver! İşimi bana kolaylaştır! Dilimdeki tutukluğu çöz ki sözümü anlasınlar. Bana ailemden birini yardımcı yap, Kardeşim Hârûn'u... Onunla gücümü artır! Onu işime ortak et! Seni çok tes-

532 Bk. K.K. Şu'arâ Sûresi, 14.
533 K.K. Kasas Sûresi, 33-35.
534 Bk. K.K. Meryem Sûresi, 53. Ayrıca bk. Şu'arâ Sûresi, 13.

pih edelim diye, Seni çok zikredelim diye. Çünkü sen bizi hakkıyla görmektesin." [535]

Allah Teâlâ Hz. Mûsâ'yı Kendi Misyonuna Daha Fazla İnandırmak İçin Teyid Ediyor

Toplum içerisinde yer alan herhangi bir insanın, o toplumun başında olan bir idâreciye gitmesi kolay bir şey değildir. Kaldı ki, Firavun sıradan bir devlet başkanı değil, zalim, cebbâr bir diktatördü. Onun için Hz. Mûsâ'nın tavırlarını makul karşılamak gerekir. Bunun içindir ki, Allah sürekli olarak onu destekliyor, ona çeşitli vesilelerle yardım ettiğini hatırlatıyordu:

"Allah şöyle dedi: 'İstediğin sana verildi ey Mûsâ! Andolsun, biz sana bir kere daha iyilikte bulunmuştuk. Hani annene ilham edilmesi gereken şeyleri ilham etmiştik: Onu (bebek Mûsâ'yı) sandığın içine koy ve denize (Nil'e) bırak ki, deniz onu kıyıya atsın da kendisini, hem bana düşman, hem de ona düşman olan birisi (Firavun) alsın. Sana da, ey Mûsâ, sevilesin ve gözetimimizde yetiştirilesin diye tarafımızdan bir sevgi bırakmıştım. Hani kız kardeşin (Firavun ailesine) gidiyor ve 'size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi?' diyordu. Derken, gözü aydın olsun, üzülmesin diye seni annene döndürdük. (Sana baktı, büyüdün) ve (kazara) bir cana kaydın da biz seni kederden kurtardık, seni sıkı bir denemeden geçirdik (ve kaçıp Medyen'e gittin). Medyen halkı içinde yıllarca kaldın sonra (peygamber olman için) takdir edilmiş bir zamanda (Tûr'a) geldin ey Mûsâ! Ben seni kendim için seçtim." [536]

Allah Teâlâ, bu tesellilerden sonra, tekrar Firavun'a gitmeleri için ısrarla emir veriyor:

535 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 24-35.
536 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 36-41.

"Sen ve kardeşin mucizelerim ile (desteklenmiş olarak) gidin ve beni anmakta gevşeklik göstermeyin! Firavun'a gidin! Çünkü o azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin! Belki öğüt alır yahut korkar." [537]

Hz. Mûsâ ve kardeşi Hârûn hâlâ tereddüt ediyorlar:

"Mûsâ ve Hârûn şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Şüphesiz biz, onun bize karşı aşırı davranmasından yahut azmasından korkuyoruz. Allah şöyle dedi: "Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim. İşitirim ve görürüm. Ona gidin ve şöyle deyin: 'Şüphesiz biz Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğullarını (serbest bırak ve) bizimle gönder! Onlara işkence etme! Sana Rabbinin katından bir mucize getirdik. Selam, doğru yola [538] uyanlara olsun." [539]

Hz. Mûsâ, Firavun'a ve Onun İleri Gelenlerine Tebliğe Gidiyor

Allah'ın bu kesin emri üzerine, Hz. Mûsâ ve kardeşi Hârûn, Allah'ın emirlerini tebliğ etmek üzere Firavun'a gittiler.

Hadiseyi anlatan âyet-i kerimelerde geçen önemli bir husus da, Firavun'la birlikte vezirinin yâni başbakanının ve onu kendi parasıyla destekleyen kapitalist Kârûn'un isimlerini de zikretmesidir. Çünkü Firavun'a küfründe, Allah'a karşı olan isyânında ve de zulmünde en büyük destekçileri bu iki görevlisiydi: Başbakanı Hâmân ve hazineleri dillere destan olan Kârûn. Biri siyâseten, diğeri maddeten ona destek oluyordu ve böylece Firavun rejimi ayakta kalabiliyordu.

537 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 42-44.

538 Ayet-i kerimede geçen *"Hudâ"*, Allah'ın emrettiği yol demektir. Gayrimüslimlere selâm gönderilince bu şekilde, yâni, *"esselâmu 'alâ menittebe'e'lhudâ"* demek gerekir. Fakat bazı Müslümanlar, hatta hocalar, Müslümanlara hitap ederlerken bu ifadeyi kullanıyorlar ki, yanlıştır.

539 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 45-47.

Çünkü onlar Firavun'a uymuş, emrine girmişlerdi.[540] Günümüz dikta rejimlerinde de durum aynı değil mi? Üçüncü Dünya ülkelerinde ve özellikle de halkı Müslüman olan ülkelerde, gizli bürokratlar Hâmân'ı, çıkarcı para babaları ise Kârûn'u temsil ediyorlar. Bu iki zümre, dilediklerini iktidar yapıyor, dilediğini de iktidardan uzaklaştırıyorlar.

Firavun'un sisteminin devamını sağlayan bu iki ayağın, yâni Kârûn ve Hamân'ın yanında, kendi hevâ ve hevesine kapılan, nefsinin arzularına uyarak, daha önce inandığı Mûsâ'ya karşı çıkıp, onun düşmanı olan sisteme yardımcı olan *"din adamı"*nı da zikretmek gerekir ki, insanları manevi yönden uyutup sisteme tabi kılan esas unsur budur. Nitekim tarih boyunca insanları ezen, insanlara zulmeden, onları soykırımlara tabi tutan despotların, diktatörlerin, sultanların, paşaların sistem ve rejimlerini halka meşru gösteren, halkı *"mevcut idare"*ye itaate çağırıp köleleştiren sınıf, ilhâmlarını *Vahiy*'den değil, Şeytan'dan alan *"din adamları sınıfı"*dır ki, günümüzde de durum aynıdır! Nitekim insanları köleleştirmek isteyen her mütegallibenin arkasında, mutlaka onların yaptıkları işleri meşrulaştıracak fetvalar veren *"din adamları* (!)" hiç eksik olmaz!

Mûsâ (a.s)'a karşı çıkan ve rivayetlere göre adı *"Bel'am"*[541] olan bu din adamı hakkında Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

"Kendisine âyetlerimizi verdiğimiz hâlde onlardan sıyrılıp da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan kimsenin haberini onlara anlat. Dileseydik o âyetlerle onu elbette yüceltirdik. Fakat o Dünyaya saplanıp kaldı da kendi heva ve hevesine uydu. Onun durumu köpeğin durumu gibidir: Üzerine varsan

540 Bk. K.K. Hûd Sûresi, 97.

541 *"Bel'am"* hakkındaki ayrıntılar için bk. İbn Kesîr, *Tefsîr*, III, 507 vd; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 2320.

da dilini sarkıtıp solur; kendi haline bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte bu, âyetlerimizi yalanlayan toplumun durumudur. Şimdi onlara bu olayları anlat ki belki düşünürler. Âyetlerimizi yalanlayan ve ancak kendilerine zulmeden bir kavmin durumu ne kötüdür! Allah kimi hidayete erdirirse, doğru yolu bulan odur. Kimi de şaşırtırsa, işte asıl ziyana uğrayanlar onlardır. Andolsun biz, cinler ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidirler, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte asıl gafiller onlardır. En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle dua edin ve O'nun isimleri hakkında gerçeği çarpıtanları bırakın. Onlar yaptıklarının cezasına çarptırılacaklardır. Yarattıklarımızdan, daima hakka sarılarak doğru yolu gösteren ve hak ile adaleti gerçekleştiren bir topluluk vardır. Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, biz onları bilemeyecekleri bir yerden yavaş yavaş felakete götüreceğiz." [542]

İşte bu üçlü sistemin, yâni devlet ordusu, kapitalist zengin ve de âmirlerinin her dediğini yerine getiren din adamının emrinde olan büyük halk topluluğu ise köleleştirilmiş; Firavun'a, ailesine ve adamlarına çalışıp duruyorlardı. Çalışmama veya başka bir seçimleri olamazdı. Firavun sisteminin eğitimi, halk kitlesini Firavun'un çıkarları doğrultusunda o denli eğitmişlerdi ki, devlet/Firavun adetâ kutsallaştırılarak tanrılaştırılmıştı. Herkes onun ve onun ilkeleri için vardı.

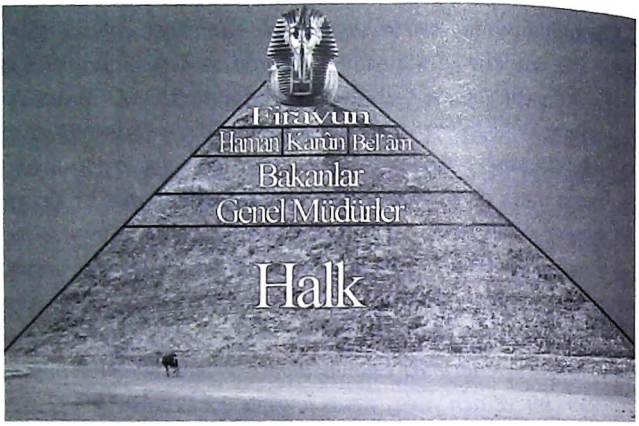
Bu ilginç sömürü sistemi, tıpkı Firavun'un mezarı gibi, bir piramidi andırıyordu.

Bir şekilde gösterecek olursak, şöyle bir tablo ile karşılaşırız:

542 K.K. A'râf Sûresi, 175-182.

Firavunun Sistem Piramidi

FİRAVUN
HAMAN - KÂRÛN –BEL'AM

Kur'an-ı Kerim bu gerçekleri şöyle dile getiriyor:

"Andolsun ki biz Mûsâ'yı mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun'a, Hâmân'a ve Kârûn'a gönderdik. Onlar ise; 'Bu çok yalancı bir sihirbazdır' dediler." [543]

Kârûn

Ayet-i kerimelerde, özellikle Firavun rejimini ayakta tutan Kârûn'a çok geniş bir şekilde yer ayrılmıştır ki, inananlar ders alsın. Kur'an o çok enteresan Kârûn hikâyesini şöyle özetliyor:

"Şüphesiz Kârûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz ona, anahtarlarını (taşımak bile) güçlü bir topluluğa ağır

543 K.K. Mü'min Sûresi, 23-24.

gelecek hazineler verdik. Hani, kavmi kendisine şöyle demişti: 'Böbürlenme! Çünkü Allah böbürlenip şımaranları sevmez.' 'Allah'ın sana verdiği şeylerde Âhiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah bozguncuları sevmez.' Kârûn, 'Bunlar bana bendeki bilgi ve beceriden dolayı verilmiştir' dedi. O, Allah'ın kendinden önceki nesillerden, ondan daha kuvvetli ve daha çok mal biriktirmiş kimseleri helâk etmiş olduğunu bilmiyor muydu? Suçlukları kesinleşmiş olanlara günahları konusunda soru sorulmaz (Çünkü Allah hepsini bilir). Kârûn, ziyneti ve görkemi içerisinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzu edenler, 'Keşke Kârûn'a verilen (servet) gibi bizim de (servetimiz) olsaydı. Şüphesiz o büyük bir servet sahibidir' dediler. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise, 'Yazıklar olsun size! İman edip de iyi işler yapanlara Allah'ın vereceği mükâfat daha hayırlıdır. Ona da ancak sabredenler kavuşturulur' dediler. Sonunda onu da, sarayını da yerin dibine batırdık. Allah'a karşı ona yardım edebilecek adamları da yoktu. Kendisini savunup kurtarabileceklerden de değildi! Daha dün onun yerinde olmayı arzu edenler, 'Vay! Demek ki Allah, kullarından dilediği kimselere rızkı bol verir ve (dilediğine) kısarmış. Allah bize lütfetmiş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Demek ki kâfirler iflah olmayacak' demeye başladılar. İşte Âhiret yurdu. Biz onu yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmayanlara has kılarız. Sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır. Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha hayırlısı vardır. Kim de bir kötülük getirirse, bilsin ki, kötülük işleyenler ancak yapmakta olduklarının cezasına çarptırılırlar." [544]

Hayli ilginçtir ki, Allah, kendilerinden sonra gelecek olan insanlara ibret olması için, bunlardan her birine ayrı ayrı cezalar vermiştir:

Kur'an anlatıyor:

544 K.K. Kasas Sûresi, 76-84.

"Kârûn'u, Firavun'u ve Hâmân'ı da helâk ettik. Andolsun, Mûsâ kendilerine apaçık mucizeler getirmişti de yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Oysa bizi geçip (azabımızdan) kurtulamazlardı. Bunların her birini kendi günahları yüzünden yakaladık. Onlardan taş yağmuruna tuttuklarımız var. Onlardan o korkunç sesin yakaladığı kimseler var. Onlardan yerin dibine geçirdiklerimiz var. Onlardan suda boğduklarımız var. Allah onlara zulmediyor değildi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı. Allah'tan başkalarını dost edinenlerin durumu, kendine bir ev edinen örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz örümcek evidir. Keşke bilselerdi! Şüphesiz Allah, onların, kendini bırakıp da başka ne tür şeylere taptıklarını biliyor. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. İşte bu temsilleri biz insanlar için getiriyoruz. Onları ancak bilginler düşünüp anlarlar." [545]

Hz. Mûsâ ile Firavun Karşı Karşıya

Allah'ın emri üzerine Mûsâ ile kardeşi Hârûn, Firavun'a ve onu ayakta tutan çıkar grubuna gittiler.

Kur'an anlatıyor:

"Firavun'a gidin ve deyin: 'Şüphesiz biz âlemlerin Rabbinin elçisiyiz; İsrailoğullarını bizimle beraber gönder.'" [546] *"O şöyle demişti: 'Allah'ın kullarını (esaret altındaki İsrailoğullarını) bana teslim edin. Çünkü ben güvenilir bir peygamberim."* [547]

Hz. Mûsâ'nın dediklerini pek dikkate almayan Firavun, alaylı alaylı şöyle konuştu:

"Seni biz küçük bir çocuk olarak alıp aramızda büyütmedik mi? Sen ömrünün nice yıllarını aramızda geçirdin. (Böyle iken) sen o yaptığın işi yaptın (adam öldürdün). Sen nankörlerdensin. Mûsâ şöyle

545 K.K. Ankebut Sûresi, 39-43.
546 K.K. Şu'arâ Sûresi, 16-17.
547 K.K. Duhân Sûresi, 18.

dedi: 'Ben onu, o vakit kendimi kaybetmiş bir hâlde iken (istemeyerek) yaptım. Sizden korktuğum için de hemen aranızdan kaçtım. Derken, Rabbim bana hüküm ve hikmet bahşetti de beni peygamberlerden kıldı. Senin başıma kaktığın bu nimet (gerçekte) İsrailoğullarını köleleştirmen (in neticesi)dir.' Firavun, 'Âlemlerin Rabbi de nedir?' dedi. Mûsâ, 'O, göklerin ve yerin ve her ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir. Eğer gerçekten inanırsanız bu böyledir.' Firavun, etrafındakilere (alaycı bir ifade ile) 'dinlemez misiniz?"' dedi. Mûsâ, 'O, sizin de Rabbiniz, geçmiş atalarınızın da Rabbidir' dedi. Firavun, 'Bu size gönderilen peygamberiniz, şüphesiz delidir' dedi. Mûsâ, 'O, doğunun da batının da ve ikisi arasındaki her şeyin de Rabbidir. Eğer düşünüyorsanız bu, böyledir' dedi." [548] Bunun üzerine Firavun'un ileri gelen adamları devreye girip Musa konusunda onu uyardılar:

"Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: 'Sen Mûsâ'yı ve kavmini, bu ülkede fesat çıkarsınlar, seni ve ilâhlarını terk etsinler diye bırakacak mısın?' Firavun, 'Biz onların oğullarını öldüreceğiz, kadınlarını sağ bırakacağız. Biz onların üzerinde ezici bir güce sahibiz' dedi." [549]

Hz. Mûsâ Kavmini Teselli Ediyor

"Mûsâ kavmine, 'Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz yeryüzü Allah'ındır. Ona, kullarından dilediğini mirasçı kılar. Sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır' dedi. Dediler ki: 'Sen bize gelmeden önce de bize işkence edildi, geldikten sonra da.' Mûsâ, 'Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edecek ve sizi bu yerde (Mısır'da) egemen kılıp, nasıl davranacağınıza bakacaktır' dedi." [550]

548 K.K. Şu'arâ Sûresi, 18-28.
549 K.K. A'râf Sûresi, 127.
550 K.K. A'râf Sûresi, 128-129.

Firavun Tehdit Ediyor

Firavun, Hz. Mûsâ'ya inanmadığı gibi, kendisine göre sıradan birisi saydığı bu insanı tehdit etmeye başlıyor. Çünkü Hz. Mûsâ'nın, *"Âlemlerin Rabbi"* deyip, kendisini *"Rab"* sayan Firavun'u değil, başkasını Rab edinmesi onu kızdırıyor ve feverân ediyor. Bunun üzerine aralarında şu konuşmalar cereyan ediyor:

"Firavun, 'Eğer benden başka birisini ilâh edinirsen, andolsun seni zindana atılanlardan ederim.' Mûsâ, 'Sana apaçık bir delil getirmiş olsam da mı?' dedi. Firavun, 'Doğru söyleyenlerden isen haydi getir onu!' dedi. Bunun üzerine Mûsâ, asasını attı, bir de ne görsünler, asa açıkça kocaman bir yılan olmuş. Elini koynundan çıkardı, bir de ne görsünler, bakanlara bembeyaz olmuş. Firavun, çevresindeki ileri gelenlere, 'Şüphesiz bu bilgin bir sihirbazdır' dedi. Sizi, yaptığı sihirle, yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Ne dersiniz? Dediler ki: 'Onu ve kardeşini alıkoy. Şehirlere de toplayıcı adamlar gönder. Sana bütün usta sihirbazları getirsinler." [551]

Firavun tuğyanına devam etti:

"O, Mûsâ'yı yalanladı ve isyan etti. Sonra sırt dönüp koşarak gitti. Hemen (adamlarını) topladı ve onlara seslendi: 'Ben, sizin en yüce Rabbinizim!' dedi. Allah onu, ibret verici şekilde Dünya ve Âhiret cezasıyla cezalandırdı. Şüphesiz bunda Allah'tan sakınıp korkan kimseler için büyük bir ibret vardır." [552]

Hz. Mûsâ uyarıyor:

"Mûsâ: 'Size hak gelince, onun hakkında böyle mi diyorsunuz? Bu bir sihir midir? Oysa sihirbazlar, iflah olmazlar!' dedi." [553]

551 K.K. Şu'arâ Sûresi, 29-37.
552 K.K. Nâzi'ât Sûresi, 21-26.
553 K.K. Yûnus Sûresi, 77.

Onlar ise, dediler ki: *"Bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan döndüresin de yeryüzünde hâkimiyet (devlet) ikinizin*[554] *eline geçsin diye mi bize geldin? Biz ikinize de inanmıyoruz."* [555]

Firavun İlâhlık Taslıyor

Böylece Firavun mucizeleri gördüğü hâlde inanmıyor ve inanmamakta inat ediyor:

"Şüphesiz bize, azabın yalanlayan ve yüz çevirenlere olacağı vahyolundu. Firavun, 'Sizin Rabbiniz kim, ey Mûsâ?' dedi. Mûsâ, 'Rabbimiz her şeye hilkatini (yaratılış özelliklerini) veren, sonra onlara yol gösterendir' dedi. Firavun, 'Ya geçmiş nesillerin hali ne olacak?' dedi. Mûsâ şöyle dedi: 'Onlar hakkındaki bilgi Rabbimin katında bir kitaptadır (levh-i mahfuzda yazılıdır). Rabbim yanılmaz ve unutmaz. Rabbim, yeryüzünü size beşik yapan, orada size yollar açan ve size gökten yağmur indirendir.' Böylece onunla sizin için yerden türlü türlü bitkileri çift çift çıkardık. Yiyin, hayvanlarınızı yayın. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için (Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren) deliller vardır. (Ey insanlar!) Sizi topraktan yarattık, (ölümünüzle) sizi oraya döndüreceğiz ve sizi bir kere daha oradan çıkaracağız." [556]

Hz. Mûsâ'nın bu sözleri üzerine Firavun;

"Ben senin kesinlikle büyülendiğini zannediyorum ey Mûsâ! dedi." [557]

Hz. Mûsâ şu cevabı verdi:

"İyi biliyorsun ki, bunları ancak, göklerin ve yerin Rabbi apaçık deliller olarak indirmiştir. Ey Firavun, ben de seni kesinlikle helâk olmuş bir kişi olarak görüyorum." [558]

554 Mûsâ ve Hârûn.
555 K.K. Yûnus Sûresi, 78.
556 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 48-55.
557 K.K. İsrâ Sûresi, 101.
558 K.K. İsrâ Sûresi, 102.

Hz. Mûsâ Sihir Yapmakla Suçlanıyor

Kur'an anlatıyor:

"Mûsâ onlara delillerimizi apaçık olarak getirince onlar, 'Bu ancak uydurulmuş bir sihirdir. Biz geçmiş atalarımızın zamanında böyle bir şeyin varlığını duymadık' dediler. Mûsâ, 'Kaımdan kimin hidayet getirdiğini ve bu yurdun (güzel) sonucunun kimin olacağını Rabbim daha iyi bilir. Doğrusu zalimler kurtuluşa eremezler' dedi. Firavun, 'Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilâh tanımıyorum. Ey Hâmân! Benim için bir ateş yakıp tuğla pişir de bana bir kule yap! Belki Mûsâ'nın ilâhına çıkar bakarım (!). Şüphesiz ben onun mutlaka yalancılardan olduğunu sanıyorum' dedi. O ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar. Biz de onu ve askerlerini yakaladık ve onları denize attık (Orada boğuldular). Zalimlerin sonunun nasıl olduğuna bak! Biz onları, ateşe çağıran öncüler kıldık. Kıyamet günü de kendilerine yardım edilmeyecektir. Bu Dünyada onları lânete uğrattık. Kıyamet gününde de onlar iğrenç kılınmış kimselerden olacaklardır. Andolsun, ilk nesilleri yok ettikten sonra Mûsâ'ya -düşünüp ibret alsınlar diye- insanların kalp gözünü açan deliller ve bir hidayet rehberi, bir rahmet olarak Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik." [559]

"Andolsun, biz ona (Firavun'a) bütün mucizelerimizi gösterdik de o bunları yalanladı ve reddetti. Şöyle dedi: 'Ey Mûsâ! Sihrin ile bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin? Biz de mutlaka sana karşı onun gibi bir sihir yapacağız. Bunun için seninle bizim aramızda; uygun bir yerde, senin de, bizim de caymayacağımız bir buluşma vakti belirle." [560]

Hz. Mûsâ, onun teklifini kabul etti ve sihirbazlarıyla karşılaşma günü olarak, herkesin hazır bulunacağı bayram gününü seçti:

559 K.K. Kasas Sûresi, 36-43.
560 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 56-58.

"Mûsâ, 'Buluşma vaktimiz, bayram günü, insanların toplandığı kuşluk vaktidir' dedi. Bunun üzerine Firavun ayrılıp, hilesini kuracak sihirbazlarını topladı, sonra geldi." [561]

Hz. Mûsâ, sihirbazlarla karşılaşmadan önce, onları da uyardı:

"Mûsâ onlara şöyle dedi: 'Yazıklar olsun size! Allaha karşı yalan uydurmayın, yoksa sizi azap ile yok eder. Allah'a karşı yalan uyduran mutlaka hüsrana uğramıştır." [562]

Bunun üzerine sihirbazlar telaşa düşüp, Hz. Mûsâ'yı mutlaka yenmenin yollarını aradılar:

"Sihirbazlar, işlerini kendi aralarında tartıştılar ve gizli gizli konuştular. Şöyle dediler: 'Şüphesiz bu ikisi, sihirleri ile sizi yurdunuzdan çıkarmak ve en üstün olan dininizi ortadan kaldırmak isteyen birer sihirbazdırlar. Öyleyse, hilelerinizi toplayın (birbirinize destek olun) sonra sıra halinde gelin. Bu gün üstün gelen muhakkak başarıya ulaşmıştır." [563]

"Böylece sihirbazlar, belli bir günün belirlenen bir vaktinde bir araya getirildiler. İnsanlara da 'Siz de toplanır mısınız?' denildi. 'Umarız, üstün gelirlerse sihirbazlara uyarız' (dediler). Sihirbazlar gelince, Firavun'a, 'Eğer biz üstün gelirsek gerçekten bize bir mükâfat var mı?' dediler. Firavun, 'Evet, hem o takdirde mutlaka bana yakın kimselerden olacaksınız' dedi." [564]

Ve Sihirbazların Sihir Mücâdelesi Başlıyor

Hz. Mûsâ ve sihirbazlar karşı karşıya gelince, kimin önce gücünü göstereceği tartışması başladı.

"Sihirbazlar: 'Ey Mûsâ! Ya önce atmayı tercih edersin, ya da ilk atan biz oluruz' dediler. Mûsâ onlara, 'Hadi ortaya atacağınız şeyi

561 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 59-60.
562 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 61.
563 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 62-64.
564 K.K. Şu'arâ Sûresi, 38-42.

atın!' dedi." [565] *"Bunun üzerine onlar iplerini ve değneklerini attılar ve 'Firavun'un gücüyle elbette bizler üstün geleceğiz' dediler."* [566]

"Mûsâ: 'Yok, (önce) siz atın!' dedi. Onlar atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular ve büyük bir sihir gösterdiler." [567] *"Bir de ne görsün, onların ipleri ve değnekleri yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızla sürünür gibi görünüyor. Bunun üzerine Mûsâ içinde bir korku hissetti."* [568]

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Hz. Mûsâ'nın bu olaylar karşısında korkması gayet tabiiydi. Çünkü o bir sihirbaz değildi ve bu şeyleri bilmiyordu. Onun için Allah, sebât etmesi için onu yeniden uyardı:

"Şöyle dedik: "Korkma (ey Mûsâ)! Çünkü sensin en üstün olan. Sağ elindekini (değneğini) at ki, onların yaptıklarını yutsun. Şüphesiz yaptıkları bir sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise nereye varsa kurtuluşa eremez." [569]

Allah Teâlâ'nın bu uyarısı üzerine, Hz. Mûsâ sihirbazlara şöyle dedi:

"Sizin bu yaptığınız sihirdir. Allah onu elbette boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez. Suçluların hoşuna gitmese de, Allah hakk sözleriyle gerçekleştirecektir." [570]

Sıra Hz. Mûsâ'ya gelmişti:

"Mûsâ da asasını attı. Bir de ne görsünler, asâ onların düzdükleri sihir takımlarını yutuyor." [571] *"Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yapmakta oldukları yok olup gitti. Firavun ve kavmi de, orada yenildi ve küçük düşerek geri döndüler."* [572]

565 K.K. Şu'arâ Sûresi, 43.
566 K.K. Şu'arâ Sûresi, 44.
567 K.K. A'râf Sûresi, 116.
568 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 66-67.
569 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 68-69.
570 K.K. Yûnus Sûresi, 81-82.
571 K.K. Şu'arâ Sûresi, 45.
572 K.K. A'râf Sûresi, 118-119.

"Bunun üzerine sihirbazlar derhal secdeye kapandılar" [573] *ve 'Âlemlerin Rabbine inandık' dediler. Mûsâ'nın ve Hârûn'un Rabbine."* [574]

Firavun Dehşete Kapılıp Çılgınlaşıyor

Firavun, kendi sihirbazlarının değil, Hz. Mûsâ'nın galip geldiğini, üstelik kendi adamları olan sihirbazların, Hz. Mûsâ'nın mucizesi karşısında imâna gelerek, *"Mûsâ'nın ve Harûn'un İlâhı'na inandık!"* demeleri karşısında çılgına dönüp sihirbazlarını tehdit etmeye başladı:

"Firavun, 'Demek, ben size izin vermeden önce ona (Mûsâ'ya) inandınız ha! Şüphe yok, o size sihri öğreten büyüğünüzdür. Şimdi andolsun sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve mutlaka sizi hurma dallarına asacağım. Hangimizin azabı daha şiddetli ve daha kalıcıymış, mutlaka göreceksiniz!" [575]

Firavun'un sihirbazları artık gerçeği görmüş, imân bütün benliklerini sarmıştı. Onun için onun bu ölüm tehditlerini kâle bile almadılar; bilâkis ona meydan okudular:

"Sihirbazlar şöyle dediler: 'Zararı yok, mutlaka Rabbimize döneceğiz.' (Burada) ilk inananlar biz olduğumuz için şüphesiz Rabbimizin, hatalarımızı bağışlayacağını umuyoruz." [576] *"Bize gelen apaçık delillere ve bizi yaratana seni asla tercih etmeyeceğiz. Artık sen vereceğin hükmü ver. Sen ancak bu Dünya hayatında hüküm verirsin."* [577] *"Zaten Rabbimize döneceğiz. Sen sadece Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde onlara inandığımız için bizden intikam alıyorsun. Ey Rabbimiz! Bize bol bol sabır ver, Müslüman olarak canımızı al, dediler."* [578]

573 K.K. A'râf Sûresi, 120; Şu'arâ Sûresi, 46; Tâ Hâ Sûresi, 70.
574 K.K. Şu'arâ Sûresi, 47-48; A'râf Sûresi, 121-122.
575 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 71.
576 K.K. Şu'arâ Sûresi, 50-51.
577 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 72.
578 K.K. A'râf Sûresi, 125-126.

Firavun Halkın Dini Duygularını Sömürüyor

Bu müthiş yenilgi karşısında, Firavun'un yapabileceği bir şey kalmayınca çılgınlaştı ve zorbalığa başladı. Zaten hakkı kabul etmeyenler her zaman böyle değil midirler? Gerçekler karşısında aciz kalınca terör estirir, suçlamalar yapar, korkutur, işkence yapar ve nihâyet yapabilirlerse öldürürler. Firavun da böyle yapıp bağırmaya başladı:

"Firavun dedi ki: 'Bırakın beni Mûsâ'yı öldüreyim! (Faydası olacaksa) Rabbini yardıma çağırsın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde fesat/anarşi çıkaracağından korkuyorum." [579]

Firavun'un bu tavrında, ikiyüzlülüğü ortaya çıkıyor ve sanki halkın dini umurundaymış gibi, Mûsâ'nın onu değiştirmesinden korktuğunu dile getiriyor. Hatta daha da ileri giderek onu terör çıkartmakla suçluyor. Tıpkı günümüz Firavunlarının, Müslümanlara saldırabilmek için, durmadan onları *"terörizm"*le suçlamaları gibi...

Fakat Hz. Mûsâ aldırmıyor, Allah'ın emirleri doğrultusunda misyonunu yerine getirmeye devam ediyor:

"Mûsâ da, 'Ben hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım!' dedi." [580] Sonra Mûsâ şöyle devam etti: *"Allah'a karşı büyüklük taslamayın. Çünkü ben size apaçık bir delil (mucize) getiriyorum. Şüphesiz ki ben, beni taşlamanızdan, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım. Bana inanmadıysanız benden uzak durun!"* [581]

Cesur Bir Mümin Devreye Giriyor

Hz. Mûsâ'ya inananlar olmasına rağmen bu insanlar imânlarını açıklamaktan korkuyor, Firavun'un şerrinden kaçıyorlardı. Bizzat Firavun'un ailesinden olan müminler vardı ki, bunlar muhtemelen

579 K.K. Mü'min Sûresi, 26.
580 K.K. Mü'min Sûresi, 27.
581 K.K. Duhân Sûresi, 19-21.

"Firavun'un akrabaları olma" avantajından yararlanarak Firavun'dan çekinmeden açıkça Mûsâ'ya inandıklarını söylüyorlardı:

"Firavun ailesinden, imânını gizlemekte olan mü'min bir adam şöyle dedi: 'Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirdi. Eğer yalancı ise, yalanı kendi aleyhinedir. Eğer doğru söylüyorsa, sizi tehdit ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir. Şüphesiz Allah, aşırı giden, yalancılık eden kimseyi doğru yola eriştirmez. Ey kavmim! Bugün yeryüzüne hâkim kimseler olarak iktidar ve saltanat sizindir. Ama başımıza geldiğinde bizi Allah'ın azabından kim kurtarır?" [582]

Hemen araya giren Firavun,

"Ben size ancak kendi görüşümü bildiriyorum ve sizi ancak doğru yola götürüyorum' dedi." [583]

"İman etmiş olan adam dedi ki: 'Ey kavmim! Şüphesiz ben, Nûh kavmi, Âd kavmi, Semûd kavmi ve onlardan sonra gelen toplulukların başına gelen olayların sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum. Allah kullarına asla zulmetmek istemez. Ey kavmim! Gerçekten sizin için, o bağrışıp çağrışma gününden, arkanıza dönüp kaçmaya çalışacağınız ve sizi Allah'(ın azabından) kurtaracak kimsenin olmayacağı o günden korkuyorum. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek de yoktur. Andolsun, daha önce Yûsuf da size apaçık deliller getirmişti de, onun size getirdikleri hakkında şüphe edip durmuştunuz. Daha sonra o ölünce de, 'Allah ondan sonra aslâ peygamber göndermez' demiştiniz. İşte Allah aşırı giden şüpheci kimseleri böyle saptırır. Onlar kendilerine gelmiş hiçbir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri hakkında tartışan kimselerdir. Bu ise Allah katında ve iman edenler katında büyük öfke ve gazap gerektiren bir iştir. Allah, her kibirli zorbanın kalbini işte böyle mühürler." [584]

582 K.K. Mü'min Sûresi, 28-29.
583 K.K. Mü'min Sûresi, 29.
584 K.K. Mü'min Sûresi, 30-35.

Firavun alay etmeye devam ediyor:

"Firavun dedi ki: 'Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap, belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Mûsâ'nın tanrısını görürüm. (!) Çünkü ben, onun yalancı olduğuna inanıyorum!" [585] *Firavun böyle davranınca, Firavun'a yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve doğru yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı, tamamen sonuçsuz kaldı."* [586]

"O inanan kimse [587] *dedi ki: 'Ey kavmim! Bana uyun ki, sizi doğru yola ileteyim. Ey kavmim! Şüphesiz bu Dünya hayatı ancak (geçici) bir yararlanmadır. Âhiret ise ebedi olarak kalınacak yerdir. Kim bir kötülük yaparsa, ancak onun kadar ceza görür. Kadın veya erkek, kim, mü'min olarak salih bir amel işlerse işte onlar Cennete girecek ve orada hesapsız olarak rızıklandırılacaklardır. Ey kavmim! Bu ne hâl? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz. Siz beni Allah'ı inkâr etmeye ve hakkında hiçbir bilgim olmayan şeyleri ona ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi mutlak güç sahibine, çok bağışlayana (Allah'a) çağırıyorum. Şüphe yok ki, sizin beni tapmaya çağırdığınız şeyin ne Dünya ne de Âhiret konusunda hiçbir çağrısı yoktur. Kuşkusuz dönüşümüz Allah'adır. Şüphesiz aşırı gidenler Cehennemliklerin ta kendileridir. Size söylediklerimi hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah kullarını hakkıyla görendir."* [588]

585 K.K. Mü'min Sûresi, 36-37.

586 K.K. Mü'min Sûresi, 37.

587 Ayet-i kerimelerden anlaşıldığına göre, Kur'an'ın, "bir inanmış adam" diye tavsif ettiği bu zat, öyle sıradan bir kişi olmayıp, geçmişlerin tarihlerine dair büyük bir bilgiye sahiptir. Demek ki o dönemde bile, Mısır'da, okumuş, kültürlü bir halk katmanı vardı. Ve tabi saraya yakın olanlar -ki bu inanmış adam onlardandı-, bu konuda daha şanslı idiler. Nitekim bu inanmış insan, kendi kavmini uyarırken, geçmiş kavimlerden, peygamberlerden örnekler veriyor...

588 K.K. Mü'min Sûresi, 38-44.

Bu cesur mümin, gerçekten bir şecaat örneği gösterdi. Zaten Resûlullah (s.a.s) de en büyük cihâdın bu olduğunu söylüyor:

"En faziletli cihâd, zalim bir kral/devlet başkanı yanında söylenen doğru sözdür."

Allah, kendisine inanıp yolunda mücâdele eden bütün müminleri koruduğu gibi, Firavun'a karşı bu cesareti gösteren mü'mini de elbette koruyacaktı; korudu da. Firavun ailesine ise en büyük azabı verdi:

"Allah onu, onların hilelerinin kötülüklerinden korudu. Firavun ailesini, azâbın en kötüsü kuşattı. (Öyle bir) ateş ki, onlar sabah-akşam ona sunulurlar. Kıyametin kopacağı günde de, 'Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokun!' denilecektir. Ateşin içinde birbirleriyle tartışırlarken, zayıf olanlar, büyüklük taslayanlara, 'Biz size uymuş kimselerdik. Şimdi şu ateşin bir kısmını üzerimizden kaldırabilir misiniz?' derler. Büyüklük taslayanlar ise şöyle derler: 'Biz hepimiz ateşin içindeyiz. Şüphesiz Allah kullar arasında (böyle) hüküm vermiştir.' Ateşte olanlar Cehennem bekçilerine, 'Rabbinize yalvarın da (hiç değilse) bir gün bizden azabı hafifletsin' derler. Cehennem bekçileri derler ki: 'Size peygamberleriniz açık mucizeler getirmemiş miydi?' Onlar, 'Evet, getirmişti' derler. (Bekçiler), 'Öyleyse kendiniz yalvarın' derler. Şüphesiz kâfirlerin duası boşunadır. Şüphesiz ki, peygamberlerimize ve iman edenlere Dünya hayatında ve şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz. O gün zalimlere, mazeretleri fayda vermez. Lânet de onlaradır, kötü yurt da onlaradır. Andolsun, biz Mûsâ'ya hidayet verdik. İsrailoğulları'na da, akıl sahipleri için bir öğüt ve doğruluk rehberi olarak o kitabı (Tevrat'ı) miras bıraktık." [589]

Allah mucizelerini gösterip, gerçeği bütün çıplaklığıyla ortaya çıkarmasına rağmen insanların çoğu inanmadı. Fakat bu inanmamanın altında, Firavun korkusu da vardı. Kur'an bu durumu şöyle anlatıyor:

589 K.K. Mü'min Sûresi, 45-54.

"Firavun ve ileri gelenlerinin kötülük yapmalarından korktukları için kavminin küçük bir bölümünden başkası Mûsâ'ya iman etmedi. Çünkü Firavun o yerde zorba bir kişi idi. O gerçekten aşırı gidenlerdendi. Mûsâ, 'Ey kavmim! Eğer siz gerçekten Allah'a iman etmişseniz, eğer O'na teslim olmuş kimseler iseniz, artık sadece O'na tevekkül edin' dedi. Onlar da şöyle dediler: 'Biz yalnız Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz, bizi zalimler topluluğunun baskı ve şiddetine maruz bırakma! Bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar." [590]

Firavun'un kavminden sadece üç kişi imân etti: Karısı, Mûsâ'ya gelip, Firavun'un kendisini öldürtmek istediğini haber veren kişi, bir de Firavun'a itiraz edip Mûsâ (a.s)'ı savunan adam.

Mûsâ, kavmine teselli vermeye devamla;

"Mûsâ, kavmine 'Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz yeryüzü Allah'ındır. Ona, kullarından dilediğini mirasçı kılar. Sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır' dedi. Dediler ki: 'Sen bize gelmeden önce de bize işkence edildi, geldikten sonra da.' Mûsâ, 'Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edecek ve sizi bu yerde (Mısır'da) egemen kılıp nasıl davranacağınıza bakacaktır' dedi." [591]

Hz. Mûsâ'nın bütün çabalarına rağmen Firavun'un kavmi inanmayıp zulme devam edince, Allah onları cezalandırdı:

"Andolsun biz, Firavun ailesini, öğüt alsınlar diye yıllarca süren katlık ve ürün eksikliği ile cezalandırdık. Fakat onlara iyilik geldiği zaman, 'Bu bizimdir, (biz çalışıp kazandık)' derler. Eğer başlarına bir kötülük gelirse Mûsâ ve beraberindekilerin uğursuzluğuna yorarlardı. İyi bilin ki onların uğursuzluk sebebi ancak Allah katında (yazılı)dır. Fakat çokları bilmezler. Dediler ki: 'Bizi büyülemek için her ne getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz.' Biz de, her biri ayrı ayrı birer mucize olmak üzere başlarına tufan, çekirge, ürün güvesi

590 K.K. Yûnus Sûresi, 83-86.
591 K.K. A'râf Sûresi, 128-129.

(haşerât), kurbağalar ve kan gönderdik. (Hiçbirinden ders almadılar.) Büyüklük tasladılar ve suçlu bir kavim oldular. Üzerlerine azap çökünce, 'Ey Mûsâ! Rabbinin sana verdiği söz uyarınca bizim için dua et! Eğer azabı üzerimizden kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve İsrailoğullarını seninle birlikte elbette göndereceğiz' dediler. Fakat erişecekleri bir süreye kadar biz azabı üzerlerinden kaldırınca hemen yeminlerini bozarlar." [592]

Firavun'un Kendisine İtaat Ettirme Yöntemi

Firavun, kavmini ezerek, onu aşağılayarak kendisine itaat ettiriyordu. Dünyanın bütün zalimlerinin yöntemi aşağı yukarı aynıdır. İnsanları ezmek, onları baskı ile kendilerine köle yapmak.

Firavun, Hz. Mûsâ'ya karşı bir şey yapamayınca, ona, *"büyücü"*, *"dili tutuk"* diyerek, onunla alay etmeye ve kavmini küçümsemeye başladı. Nitekim onlar da bu baskı karşısında ezilip şahsiyetlerini kaybettiler, Firavun'a itaat ettiler.

Kur'an anlatıyor:

"(Mûsâ) mucizelerimizi kendilerine getirince, bir de bakmışsın, o mucizelere gülüyorlar! Onlara gösterdiğimiz her bir mucize önceki benzerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye, onları azaba uğrattık. (Onlar azabı görünce) 'Ey büyücü! Sana verdiği söze dayanarak, bizim için Rabbine dua et. Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz' dediler. Fakat biz onlardan azabı kaldırınca bir de bakmışsın sözlerinden dönüyorlar. Firavun kavmine seslenerek dedi ki: 'Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi? Şu nehirler de benim altımdan akıyor (değil mi?) Hâlâ görmüyor musunuz?' 'Yoksa ben, şu zavallı, nerede ise maksadını anlatamayacak durumda olan bu adamdan daha hayırlı değil miyim?' ' (Eğer doğru söylüyorsa) ona altın bilezikler atılmalı yahut onunla beraber bulunmak üzere melekler

592 K.K. A'râf Sûresi, 130-135.

gelmeli değil miydi?' Firavun kavmini küçük düşürdü (ezdi); onlar da kendisine itaat ettiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplumdu. Onlar bizi bu şekilde öfkelendirince biz de onlardan intikâm aldık, hepsini suda boğduk. Onları, sonradan gelecek inkârcılara, geçmiş bir ibret ve bir örnek kıldık." [593]

Hz. Mûsâ ve Harûn'a Evlerini Mescid Yapma Emri Veriliyor

Allah Teâlâ bu şekilde Mûsâ (a.s)'ı galip getirince, kendisinin ve kendisine inananların, Allah'a ibâdet etmek için evlerini mescide çevirmelerini emretti:

"Mûsâ'ya ve kardeşine, 'Kavminiz için Mısır'da (sığınak olarak) evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın. Namazı dosdoğru kılın. Müminleri müjdele' diye vahyettik." [594]

Bunun üzerine Mûsâ ve kardeşi Hârûn, Allah'a yalvararak, insanlara bunca kötülük yapan Firavun'a ve ona inananlara sıkıntı vermesini isterler:

"Mûsâ şöyle dedi: 'Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun'a ve onun ileri gelenlerine Dünya hayatında nice ziynet ve mallar verdin. Ey Rabbimiz, yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz, sen onların mallarını silip süpür ve kalplerine darlık ver, çünkü onlar elem dolu azabı görünceye kadar iman etmezler." [595]

Allah onların bu duasını kabul etti:

"Her ikinizin de duası kabul edildi. Öyleyse dürüst olmakta devam edin ve sakın bilmeyenlerin yolunda gitmeyin' dedi." [596]

593 K.K. Zuhruf Sûresi, 47-56.
594 K.K. Yûnus Sûresi, 87.
595 K.K. Yûnus Sûresi, 88.
596 K.K. Yûnus Sûresi, 89.

Allah'ın Emri Üzerine Mısır'dan Çıkış

Allah Teâlâ azgınlıklarından dolayı hemen onları denizde boğma ile cezalandırmıyor. Bütün tebliğlere karşı çıkmalarından, verilen nimetleri inkâr etmelerinden ve bunlar yetmiyormuş gibi zulme başlamalarından dolayıdır ki Allah onları ölümle cezalandırıyor:

"Bu yüzden onlardan intikam aldık. Âyetlerimizi yalanlamaları ve onları umursamamaları sebebiyle kendilerini denizde boğduk." [597]

Firavun iki taraftan da yenilmişti: Hz. Mûsâ'nın mucizeleri karşısında çaresiz kalmış; ayrıca en güvendiği sihirbazlar da Müslüman olmuşlardı. Onun için askeri tedbirler almaya başladı. İşte tam bu sırada Allah Mûsâ'ya, inananlarla birlikte Mısır'ı terk etmesini emretti. Kur'an anlatıyor:

"Biz Mûsâ'ya, 'Kullarımı geceleyin yola çıkar, muhakkak ki takip edileceksiniz' diye vahyettik." [598] *"Mûsâ'ya, 'Kullarımı (İsrailoğullarını) geceleyin (Mısır'dan) yürütüp çıkar. Yakalanmaktan korkmaksızın, endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç' diye vahyettik."* [599] *"Firavun da şehirlere (asker) toplayıcılar gönderdi. Dedi ki, 'Bunlar pek az ve önemsiz bir topluluktur. Şüphesiz onlar bize öfke duyuyorlar. Ama biz uyanık ve tedbirli bir topluluğuz.' Biz de Firavun'un kavmini bahçelerden, pınar başlarından, servetlerden ve iyi bir konumdan çıkardık. İşte böyle yaptık ve onlara, İsrailoğullarını mirasçı kıldık. Firavun ve adamları gün doğarken onları takibe koyuldular. İki topluluk birbirini görünce Mûsâ'nın arkadaşları, 'Eyvah yakalandık' dediler. Mûsâ, 'Hayır! Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir' dedi. Bunun üzerine Mûsâ'ya, 'Asan ile denize vur' diye vahyettik. Deniz derhal yarıldı. Her parçası koca bir dağ gibiydi. Ötekileri de oraya yaklaştırdık. Mûsâ'yı ve beraberindekilerin hepsini*

597 K.K. A'râf Sûresi, 136.
598 K.K. Şu'arâ Sûresi, 52
599 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 77.

kurtardık. Sonra ötekileri suda boğduk." [600] *"... Deniz onları görülmedik bir şekilde kuşatıp yuttu."* [601]

600 K.K. Şu'arâ Sûresi, 53-66.

601 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 78. Bu olay, *Tevrat*'ta (Mısır'dan Çıkış, 13, 14) da, fakat bazı farklılıklarla şöyle anlatılmaktadır:

"Kızıldeniz'i Geçiş

Firavun İsrailliler'i salıverdiğinde, Filistin yöresi yakın olmasına karşın, Tanrı onları oradan götürmedi. Çünkü "Halk savaşla karşılaşınca, düşüncelerini değiştirip Mısır'a geri dönebilir" diye düşündü. Halkı çöl yolundan Kızıldeniz'e doğru dolaştırdı. İsrailliler Mısır'dan silahlı çıkmışlardı. Musa, Yûsuf'un kemiklerini yanına almıştı. Çünkü Yûsuf, İsrail'in oğullarına, "Tanrı kesinlikle size yardım edecek, kemiklerimi buradan götüreceksiniz" diye sıkı sıkı ant içirmişti. Sukkot'tan ayrılıp çöl kenarında, Etam'da konakladılar. Gece gündüz ilerlemeleri için, RAB gündüzün bir bulut sütunu içinde yol göstererek, geceleyin bir ateş sütunu içinde ışık vererek onlara öncülük ediyordu. Gündüz bulut sütunu, gece ateş sütunu halkın önünden eksik olmadı. RAB Musa'ya, "İsrailliler'e söyle, dönsünler" dedi, "Pi-Hahirot yakınlarında, Migdol ile deniz arasında, Baal-Sefon'un karşısında deniz kıyısında konaklasınlar. Firavun şöyle düşünecek: 'İsrailliler ülkede şaşkın şaşkın dolaşıyorlardır, çöl onları kuşatmıştır.' Firavun'u inatçı yapacağım. Onların peşine düşecek. Böylece Firavun'la ordusunu yenerek yücelik kazanacağım. Mısırlılar bilecek ki, ben RAB'bim." İsrailliler söyleneni yaptılar. Halkın kaçtığı Mısır Firavunu'na bildirilince, Firavun'la görevlileri onlara ilişkin düşüncelerini değiştirdiler: "Biz ne yaptık?" dediler, "İsrailliler'i salıvermekle kölelerimizi kaybetmiş olduk!" Firavun savaş arabasını hazırlattı, ordusunu yanına aldı. Seçme altı yüz savaş arabasının yanısıra, Mısır'ın bütün savaş arabalarını sorumlu sürücüleriyle birlikte yanına aldı. RAB Mısır Firavunu'nu inatçı yaptı. Firavun zafer havası içinde ilerleyen İsrailliler'in peşine düştü. Mısırlılar Firavun'un bütün atları, savaş arabaları, atlıları, askerleriyle onların ardına düştüler ve deniz kıyısında, Pi-Hahirot yakınlarında, Baal-Sefon'un karşısında konaklarken onlara yetiştiler. Firavun yaklaşırken, İsrailliler Mısırlılar'ın arkalarından geldiğini görünce dehşete kapılarak RAB'be feryat ettiler. Musa'ya, "Mısır'da mezar mı yoktu da bizi çöle ölmeye getirdin?" dediler, "Bak, Mısır'dan çıkarmakla bize ne yaptın! Mısır'dayken sana, 'Bırak bizi, Mısırlılar'a

kulluk edelim' demedik mi? Çölde ölmektense Mısırlılar'a kulluk etsek bizim için daha iyi olurdu." Musa, "Korkmayın!" dedi, "Yerinizde durup bekleyin, RAB bugün sizi nasıl kurtaracak görün. Bugün gördüğünüz Mısırlılar'ı bir daha hiç görmeyeceksiniz. RAB sizin için savaşacak, siz sakin olun yeter." RAB Musa'ya, "Niçin bana feryat ediyorsun?" dedi, "İsrailliler'e söyle, ilerlesinler. Sen değneğini kaldır, elini denizin üzerine uzat. Sular yarılacak ve İsrailliler kuru toprak üzerinde yürüyerek denizi geçecekler. Ben Mısırlılar'ı inatçı yapacağım ki, artlarına düşsünler. Firavun'u, bütün ordusunu, savaş arabalarını, atlılarını yenerek yücelik kazanacağım. Firavun, savaş arabaları ve atlılarından ötürü yücelik kazandığım zaman, Mısırlılar bilecek ki, ben RAB'bim." İsrail ordusunun önünde yürüyen Tanrı'nın meleği yerini değiştirip arkaya geçti. Önlerindeki bulut sütunu da yerini değiştirip arkalarına, Mısır ve İsrail ordularının arasına geldi. Gece boyunca bulut bir yanı kararttıyor, öbür yanı aydınlatıyordu. Bu yüzden, bütün gece iki taraf birbirine yaklaşamadı. Musa elini denizin üzerine uzattı. RAB bütün gece güçlü doğu rüzgârıyla suları geri itti, denizi karaya çevirdi. Sular ikiye bölündü, İsrailliler kuru toprak üzerinde yürüyerek denizi geçtiler. Sular sağlarında, sollarında onlara duvar oluşturdu. Mısırlılar artlarından geliyordu. Firavun'un bütün atları, savaş arabaları, atlıları denizde onları izliyordu. Sabah nöbetinde RAB ateş ve bulut sütunundan Mısır ordusuna baktı ve onları şaşkına çevirdi. Arabalarının tekerleklerini çıkardı; ("Çıkardı": İbranice fiil, "Yoldan saptırdı" ya da "Çamura saplanmasını sağladı" anlamına da gelebilir.) öyle ki, arabalarını zorlukla sürdüler. Mısırlılar, "İsrailliler'den kaçalım!" dediler, "Çünkü RAB onlar için bizimle savaşıyor." RAB Musa'ya, "Elini denizin üzerine uzat" dedi, "Sular Mısırlılar'ın, savaş arabalarının, atlılarının üzerine dönsün." Musa elini denizin üzerine uzattı. Sabaha karşı deniz olağan haline döndü. Mısırlılar sulardan kaçarken RAB onları denizin ortasında silkip attı. Geri dönen sular savaş arabalarını, atlıları, İsrailliler'in peşinden denize dalan Firavun'un bütün ordusunu yuttu. Onlardan bir kişi bile sağ kalmadı. Ama İsrailliler denizi kuru toprakta yürüyerek geçmişlerdi. Sular sağlarında, sollarında onlara duvar oluşturmuştu. RAB o gün İsrailliler'i Mısırlılar'ın elinden kurtardı. İsrailliler deniz kıyısında Mısırlılar'ın ölülerini gördüler. RAB'bin Mısırlılar'a gösterdiği büyük gücü gören İsrail halkı RAB'den korkup O'na ve kulu Musa'ya güvendi."

Allah Firavun'a İnananları Cezalandırıyor

Zalimlerin icraatlarına uyan, onları destekleyen zavallı insanlar, statükonun her zaman kendilerinden yana olacağına inanırlar. Sanki hiç kimse hiçbir zaman kendilerine, zulümlerinin hesabını sormayacak gibi davranırlar. Oysaki Allah onları hem bu Dünyada, hem de Âhiret'te cezalandırıyor, rüsva ediyor:

"Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne geçecek ve onları ateşe götürecektir. Ne kötü varış yeridir orası! Onlar, hem bu Dünyada, hem de kıyamet gününde lanete uğratıldılar. Ne kötü destektir onlara verilen destek!" [602]

Allah Firavun'un Âkibetini, Kendisinden Sonrakilere İbret Olarak Gösteriyor

Allah (c.c) bu şekilde Hz. Mûsâ ve ona inananları kurtarıp, Firavun'u ölümle karşı karşıya getirince, Firavun inandığını haykırdı. Ama iş işten geçmişti:

"İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun da, askerleriyle birlikte zulmetmek ve saldırmak üzere, derhal onları takibe koyuldu. Nihayet boğulmak üzere iken, 'İsrailoğulları'nın iman ettiğinden başka hiçbir ilâh olmadığına inandım. Ben de Müslümanlardanım' dedi. Şimdi mi?! Oysa daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun. Biz de bugün bedenini, arkandan geleceklere ibret olman için, kurtaracağız. Çünkü insanlardan birçoğu âyetlerimizden gerçekten habersizdir." [603]

Kur'an-ı Kerim bu âkibeti şöyle dile getiriyor:

"Onlar geride nice bahçeler, nice pınarlar bıraktılar. Nice ekinler, nice güzel konaklar! Zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler! İşte böyle! Onları başka bir topluma miras bıraktık. Gök ve yer onların

602 K.K. Hûd Sûresi, 98-99.
603 K.K. Yûnus Sûresi, 90-92.

ardından ağlamadı; onlara mühlet de verilmedi. Andolsun, İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan; Firavun'dan kurtardık. Çünkü o, haddi aşanlardan bir zorba idi. Andolsun, onları, bir bilgi üzerine (dönemlerinde) âlemlere üstün kıldık. Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan mûcizeler verdik." [604]

İnsanların çoğu Firavun'un akibetini gördüler, fakat yine de imâna gelmediler. Tıpkı günümüz firavunlarının zulümlerini görmedikleri gibi...

Ve kâfirler, ancak azabın kendilerine geldiğini görünce inanmaya başlarlar; fakat böylesi bir imânın hiçbir faydası yoktur:

"Azabımızı gördükleri zaman, 'Yalnız Allah'a inandık; O'na ortak koşmakta olduğumuz şeyleri inkâr ettik' dediler. Fakat azâbımızı gördükleri zaman inanmaları, kendilerine fayda vermedi. Bu, Allah'ın kulları hakkında eskiden beri yürürlükte olan kanunudur. İşte orada inkârcılar hüsrana uğradılar." [605]

"Şüphesiz, haklarında Rabbinin sözü (hükmü) gerçekleşmiş olanlar kendilerine bütün mucizeler gelse bile, elem dolu azabı görünceye kadar inanmazlar." [606]

"Bunda şüphesiz bir ibret vardır. Ama pek çokları iman etmiş değillerdi. Şüphesiz ki senin Rabbin elbette mutlak güç sahibidir, çok merhametlidir." [607]

Allah Hz. Mûsâ'ya, İsrailoğullarını Sînâ'ya Götürmesini Emrediyor

Allah'ın emir ve irâdesiyle deniz, Mûsâ ve kavmi için yarılarak yol oldu ve onlar da salimen yürüyüp karşı tarafa geçtiler. Ve yine

604 K.K. Duhân Sûresi, 25-33.
605 K.K. Mü'min Sûresi, 84-85.
606 K.K. Yûnus Sûresi, 96-97.
607 K.K. Şu'arâ Sûresi, 67-68.

mucize olmak üzere, Firavun ve askerleri, açılmış olan denizin üzerlerine kapanmasıyla boğulup gittiler.

İşte Allah, İsrailoğullarına verdiği bu lütuf ve kereminden dolayı, onları iyi kul olmaya davet ederek şöyle buyuruyor:

"Firavun halkını saptırdı, onlara doğru yolu göstermedi. (Allah şöyle dedi:) "Ey İsrailoğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık, size Tûr'un sağ yanını vadettik ve size kudret helvası ile bıldırcın indirdik. Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz ve helâl olanlarından yiyin! Bu konuda aşırı da gitmeyin, yoksa üzerinize gazabım iner. Gazabım da kimin üzerine inerse o muhakkak helâk olmuş demektir. Şüphe yok ki ben, tövbe edip inanan ve salih ameller işleyen, sonra da doğru yol üzere devam eden kimse için son derece affediciyim." [608]

İsrailoğulları Hz. Mûsâ'dan Kendilerine Put Yapmasını İstiyorlar

Allah Teâlâ İsrailoğullarına bunca mucizeler göstermesine, onları Firavun'un zulmünden kurtarmasına rağmen, onlar hâlâ Allah'ı bırakıp putlara tapmak istiyorlar:

"İsrailoğullarını denizden geçirdik. Derken, putlara tapan bir kavme rastladılar. İsrailoğulları, 'Ey Mûsâ! Onların kendilerine ait putları gibi sen de bize ait bir put yapsana!' dediler. Mûsa şöyle dedi: 'Şüphesiz siz cahillik eden bir kavimsiniz. Şüphesiz bunların (din diye) içinde bulundukları şey yok olmaya mahkûmdur. Yapmakta oldukları nın hepsi batıldır. Sizi âlemlere üstün kılmış iken, Allah'tan başka mı araştırayım size?" [609]

Ve Allah İsrailoğullarını tekrar ikaz edip hatırlatıyor:

"Hani sizi Firavun ailesinden kurtarmıştık. Onlar size en kötü işkenceyi uyguluyorlardı. Oğullarınızı öldürüyor, kadınlarınızı sağ

608 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 79-82.
609 K.K. A'râf Sûresi, 138-140.

bırakıyorlardı. Bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardı." [610]

Hz. Mûsâ, Allah'tan Vahiy Almak Üzere Tûr'a Çıkıyor

Bu şekilde kurtulduktan sonra, Sînâ'ya vardılar. Oraya yerleştikten sonra, Hz. Mûsâ, Allah'ın emirlerini almak üzere Tûr'a çıktı. Hem de acele ediyordu. Allah'la mülâkî olmaktan daha güzel bir şey mi vardı ki acele etmesin? Orada Rabbinin emirlerini alacaktı.

Burası Tûr-ı Sînâ... Senelerce, senelerce önce Allah'ın emri üzerine Musa bu dağa tırmanmış, Rabbiyle mülaki olmuştu. Yine Allah'ın emriyle, İsrailoğullarını; insanları ezen, onları sömüren Firavun Rejimi'nden kurtararak Sînâ'ya getirmişti. Çölün kavurucu güneşi altında kalınca, Allah onları gölgeledi [611]; susuz kalınca da, Musa'nın duası üzerine Allah ona, "*Asâ* [612]'nla taşa vur!" dedi; ve ondan derhal on iki kaynak fışkırdı. [613] Onlara yiyecek olarak da, "*menn*" [614] ve "*selvâ*" [615] gönderdi. [616]

Fakat Allah, Musa (a.s)'ın Firavun'un zulmünden kurtardığı İsrailoğullarına çölde bile bu kadar nimet vermesine rağmen, onlar sabretmediler, kanaat getirmediler ve Allah'a karşı zalim oldular. İşte o

610 K.K. A'râf Sûresi, 141.

611 K.K. Bakara Sûresi, 57.

612 "*Asâ*" baston, sopa demektir.

613 K.K. Bakara Sûresi, 60.

614 "*Menn*", "kudret helvası" demektir. Kudret helvası, bilhassa sıcak ülkelerde, ağustos ayında gökten yağan tatlı bir mayidir. Ağaç yapraklarından toplanıp bir araya getirilir, öylece yenilir. Çok şifalı olan bu güzel nimet, bugün bile şifalı bitki satan dükkânlarda bulunmaktadır. Çocukluğumuzda, biz de meşe ağacı yapraklarından kudret helvasını toplar, yuvarlak hâle getirir, sonra da yerdik. Çocukluğumun geçtiği Pervari'de kudret helvasına "*gezo*" denir ve hâlâ bulunur.

615 "*Selvâ*", bıldırcın demektir.

616 K.K. Bakara Sûresi, 57.

zaman Allah, Musa aracılığıyla onlara şöyle demişti: *"Hani siz (verilen nimetlere karşılık): Ey Musa! Bir tek yemekle yetinmeyiz; bizim için Rabbine dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarsın, dediniz. Musa ise: Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek mi istiyorsunuz? O hâlde şehre inin. Zirâ istedikleriniz sizin için orada var, dedi. İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir."* [617]

İşte bu dağda Musa, Rabbinden hiç kimsenin istemeyi düşünmediği/düşünemediği bir şeyi talep etti:

"(Mûsâ Tûr'a varınca, Allah): 'Seni, acele ile kavminden uzaklaştıran nedir, ey Mûsâ?' (dedi). Mûsâ şöyle dedi: 'Onlar, işte onlar hemen arkamdalar. Rabbim! Sen razı olasın diye, acele ederek sana geldim." [618]

Allah, Tûr Dağı'na gelen Hz. Mûsâ'ya bazı emirler verdi. [619]

617 K.K. Bakara Sûresi, 61.

618 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 83-84.

619 Dinler tarihinde **"*On Emir*"** denen bu emirleri *Tevrat* (Çıkış/20) şöyle sıralıyor:

1 Tanrı şöyle konuştu:

2 "Seni Mısır'dan, köle olduğun ülkeden çıkaran Tanrın Yahve benim.

3 "Benden başka tanrın olmayacak.

4 "Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sularda yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın.

5 Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü ben, Tanrın RAB, kıskanç bir Tanrı'yım. Benden nefret edenin babasının işlediği günahın hesabını çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım.

6 Ama beni seven, buyruklarıma uyan binlerce kuşağa sevgi gösteririm.

Kur'an-ı Kerim bu emirleri şöyle sıralıyor:

"Bir vakit biz, İsrailoğulları'ndan 'Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz!' diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz. Hani, 'Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız!' diye de sizden kesin söz almıştık. Sonra bunu böylece kabul etmiştiniz. Kendiniz de buna hâlâ şahitlik etmektesiniz." [620]

Kur'an devam ediyor:

"Mûsâ'ya otuz gece süre belirledik, buna on (gece) daha kattık. Böylece Rabbinin belirlediği vakit kırk geceye tamamlandı. Mûsâ kardeşi Hârûn'a, 'Kavmim arasında benim yerime geç ve yapıcı ol! Sakın bozguncuların yoluna uyma!' dedi. Mûsa, belirlediğimiz yere (Tûr'a)

7 "Tanrın Yahve'nin adını boş yere ağzına almayacaksın. Çünkü Yahve, adını boş yere ağzına alanları cezasız bırakmayacaktır.
8 "Şabat Günü'nü kutsal sayarak anımsa.
9 Altı gün çalışacak, bütün işlerini yapacaksın.
10 Ama yedinci gün bana, Tanrın RAB'be Şabat Günü olarak adanmıştır. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, hayvanların, aranızdaki yabancı hiçbir iş yapmayacaksınız.
11 Çünkü ben, RAB yeri göğü, denizi ve bütün canlıları altı günde yarattım, yedinci gün dinlendim. Bu yüzden Şabat Günü'nü kutsadım ve kutsal kıldım.
12 "Annene, babana saygı göstereceksin ki, Tanrın RAB'bin sana vereceği ülkede ömrün uzun olsun.
13 "Adam öldürmeyeceksin.
14 "Zina etmeyeceksin.
15 "Çalmayacaksın.
16 "Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin.
17 "Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin."

620 K.K. Bakara Sûresi, 83,84.

gelip Rabbi de ona konuşunca, 'Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım!' dedi. Allah da, 'Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.' dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, 'Seni eksikliklerden uzak tutarım, Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim' dedi. (Allah) 'Ey Mûsâ! Vahiylerim ve konuşmamla seni insanlar üzerine seçkin kıldım. Öyleyse sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol' dedi. Mûsâ için, Tevrat levhalarında her şeye dair bir öğüt ve her şeyin bir açıklamasını yazdık ve ona şöyle dedik: 'Şimdi onları kuvvetle tut, kavmine de emret. Onları en güzeliyle alsınlar (uygulasınlar). Yakında size fasıkların yurdunu göstereceğim.' Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerimden uzaklaştıracağım. (Onlar) her âyeti görseler de ona iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Ama sapıklık yolunu görseler onu (hemen) yol edinirler. Bu, onların, âyetlerimizi yalanlamaları ve onlardan hep gafil olmaları sebebiyledir. Âyetlerimizi ve Âhiret'e kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. Onlar ancak yapmakta olduklarının cezasını çekerler." [621]

Allah bu dağda Musa'ya, *"Elvâh"* [622] üzerinde *"Suhûf"* [623]u verdi ve Musa dağdan inerek kavmine geri döndü. Ama döndüğünde, kavminin tevhid inancını terk ettiğini ve bir buzağı yaparak ona tapmaya başladıklarını gördü. Onların bu ihânetlerinden dolayı çok üzüldü. Üzüntüsüne kızgınlık karışınca da, onların yanında bulunan, fakat buzağıya tapmalarına mani olamayan kardeşi Harun'a bağırmaya başladı. Kur'an âyetleri bu durumu şöyle anlatıyor: *"Musa, kızgın ve üzgün bir hâlde kavmine dönünce, 'benden sonra ne kötü şeyler yapmışsınız! Rabbi-*

621 K.K. A'râf Sûresi, 142-147.

622 **"Elvâh"**, *"Levhalar"* demektir.

623 **Allah (c.c), bazı peygamberlerine Kitap, bazılarına da birkaç sahife şeklinde emirlerini göndermiştir ki,** bunlardan sahifeler hâlinde olanlara *"Suhûf"* **denir.**

nizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz?' dedi. Tevrat Levhaları'nı yere attı ve kardeşinin başını tutup kendine doğru çekmeye başladı. (Kardeşi): 'Ey annemin oğlu! Bu kavim beni zayıf gördü ve nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de düşmanları bana güldürme ve beni bu zalim kavimle beraber tutma!' dedi. (Musa da) 'Ey Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetine kabul et. Zira sen merhametlilerin en merhametlisisin!' dedi. Buzağıyı (tanrı) edinenler var ya, işte onlara Rablerinden bir gazap ve Dünya hayatında bir alçaklık erişecektir. Biz iftiracıları böyle cezalandırırız." [624]

"Musa kendisine inananlardan 70 kişiyi seçti. Diğerlerine ise Allah bir felâket verip onları helâk etti. [625]

Yahudilerin Allah'ın emirlerine karşı gelişleri bununla sınırlı değildi. Zekeriyya Peygamber'e [626], Yahya (a.s)'a hayat hakkı tanımadılar; Hz. Meryem'i kötü kadınlıkla suçladılar? Günümüzde de "*Siyonizm dini*" uğruna Dünyayı kana bulamaya devam ediyorlar. Siyonizm belâsını terketseler ve bütün Dünya insanları gibi yaşasalar olmaz mı? Allah'ın, bu dağda, kendilerine olan uyarılarını neden kâle almazlar? Allah bir zamanlar Kudüs'ü onların emrine [627] vermişti, fakat onlar ihânet edip zulmettiler ve Allah onlara vebâ gönderdi. [628] Ey Yahudiler, Allah'a inanın ve Musa'nın dağda sizin için getirdiği emirlere geri dönün! Çünkü Allah, bizim de, sizin de, biz ve sizden başka herkesin de mecburen uğrayacağı [629] bir Cehennem yaratmıştır. Ondan kurtulanlardan olmak varken, neden onun yakıtı olanlardan olalım?

Allah Teâlâ Hz. Mûsâ'ya bu tenbihatta bulunduktan sonra, ona *"Elvâh"* (levhalar) üzerindeki şu on emri verdi:

624 K.K. A'râf Sûresi, 150-152.
625 Bk. K.K. A'râf Sûresi, 155.
626 Mes'ûdî, *Murûc*, I, 121.
627 Bk. K.K. A'râf Sûresi, 161.
628 Bk. K.K. A'râf Sûresi, 162.
629 K.K. Meryem Sûresi, 71.

"De ki: 'Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (Zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşrû bir hak karşılığı olmadıkça Allah'ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin. İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız.' Rüşdüne erişinceye kadar yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın. Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. Biz herkesi ancak gücünün yettiği kadarıyla sorumlu tutarız. (Birisi hakkında) konuştuğunuz zaman yakınınız bile olsa adil olun. Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte bunları Allah size öğüt alasınız diye emretti. İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır. İşte size bunları Allah sakınasınız diye emretti. Sonra iyilik yapanlara nimeti tamamlamak, her şeyi açıklamak, hidayet ve rahmete erdirmek için Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik ki Rablerinin huzuruna varacaklarına iman etsinler." [630]

İsrailoğulları Buzağıya Tapıyor

Hz. Mûsâ o kutsal yolculuğa gidip gelinceye kadar, Firavun'un zulmünden kurtardığı İsrailoğulları, Sâmirî denen bir adamın dediklerine uyarak bir buzağı heykeli yapıp ona tapmaya başladılar.

Kur'an bu durumu şöyle anlatıyor:

"Allah, 'Şüphesiz, biz senden sonra halkını sınadık; Sâmirî onları saptırdı' dedi. Bunun üzerine Mûsâ öfke dolu ve üzgün bir halde halkına döndü. 'Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı? (Ayrılışımdan sonra) çok zaman mı geçti, yoksa üzerinize Rabbinizden bir gazap inmesini mi istediniz de bana verdiğiniz söze uymadınız (ve buzağıya taptınız)?' dedi. Şöyle dediler: 'Sana

630 K.K. En'âm Sûresi, 151-154.

verdiğimiz sözden kendi isteğimizle caymış değiliz. Fakat biz Mısır halkının mücevheratından yüklü miktarlarda takınmıştık. İşte onları ateşe attık. Samirî de aynı şekilde attı. Böylece (Samirî) onlar için böğürmesi olan bir buzağı heykeli ortaya çıkardı. (Samirî ve adamları) "Bu sizin de ilâhınızdır, Mûsâ'nın da ilâhıdır. Öyle iken Mûsâ, ilâhı (nı burada) unuttu (da onu Tûr'da aramaya gitti)' dediler. Onlar bu heykelin, sözlerine karşılık vermediğini, kendilerinden hiçbir zararı uzaklaştıramayacağını ve onlara hiçbir fayda sağlayamayacağını görmezler mi? Andolsun, Hârûn onlara daha önce şöyle demişti: 'Ey kavmim! Siz bununla yalnızca imtihan edildiniz. Doğrusu sizin Rabbiniz ancak Rahmân'dır. Öyleyse bana uyun ve emrime itaat edin.' Onlar da, 'Mûsâ bize dönünceye kadar buzağıya ibâdet etmeye devam edeceğiz' dediler." [631]

Gerçekten de Hz. Mûsâ döndüğünde, onları buzağıya tapar bir hâlde gördü.

Bu olaydan sonra Hz. Mûsâ hem bu hareketlerine mani olmayan/olamayan kardeşi Hârûn'u, hem de İsrailoğullarını azarladı. Hâdisenin devamı şöyledir:

"Mûsâ: (Tûr'dan dönünce) şöyle dedi: 'Ey Hârûn! Saptıklarını gördüğün zaman bana uymana ne engel oldu? Yoksa emrime karşı mı geldin?' Hârûn: 'Ey anam oğlu! Saçımı sakalımı çekme! Şüphesiz ben, 'İsrailoğullarının arasını açtın, sözüme uymadın' demenden korktum' dedi. Mûsâ, 'Ya senin derdin neydi ey Samirî?' dedi. Samirî şöyle dedi: 'Ben onların görmediği şeyi gördüm. Elçinin izinden bir avuç avuçladım da onu attım. Böyle yapmayı bana nefsim güzel gösterdi.' Mûsâ, 'Çekil git!' Artık sen hayatın boyunca (hastalanıp) 'Bana dokunmak yok!' diyeceksin. Senin için, asla kaçamayacağın bir ceza daha var. Hele şu ibadet edip durduğun ilâhına bak! Biz onu elbette yakacağız ve onu muhakkak denize savuracağız. Sizin ilâhınız ancak

631 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 85-91.

kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. O ilmiyle her şeyi kuşatmıştır." [632]

Hz. Mûsâ, kavminin bu şekilde buzağıya tapmasına çok üzülüyor ve onları affettirmek için tekrar Tûr Dağı'na çıkıp Allah'a yalvarmak istiyor. Fakat bu sefer yanına İsrailoğullarının ileri gelenlerinden 70 tanesini seçip beraberinde götürüyor:

Kur'an bu süreci de şöyle anlatıyor:

"Mûsâ, kavminden, belirlediğimiz yere gitmek için yetmiş adam seçti. Onları sarsıntı yakalayınca (bayıldılar). Mûsâ, 'Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de bundan önce helâk ederdin. Şimdi içimizden bir takım beyinsizlerin işledikleri günah sebebiyle bizi helâk mi edeceksin? Bu sırf senin bir imtihanındır. Onunla dilediğin kimseyi saptırırsın, dilediğini de doğruya iletirsin. Sen bizim velimizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı! Sen bağışlayanların en hayırlısısın' dedi. 'Bizim için bu Dünyada da bir iyilik yaz, Âhirette de. Çünkü biz sana varan doğru yola yöneldik.' Allah şöyle dedi: 'Azabım var ya, dilediğim kimseyi ona uğratırım. Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır. Onu, bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım.' Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır. Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir." [633]

632 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 92-98.
633 K.K. A'râf Sûresi, 155-157.

Hz. Mûsâ, İsrailoğullarını Kudüs'e Götürüyor

İsrailoğullarının Mısır'dan çıkıp atalarının geldikleri topraklara geri dönüş için başlattıkları zorlu yolculuğun sonuna gelinmişti. Hz. Mûsâ, kavmine, Allah'ın onlara va'dettiği topraklara ulaştıklarını söyledi. Artık önlerinde olan kutsal şehir Kudüs'e girmelerini istedi. İsrailoğulları, Mısır'dan kurtuluşlarından sonra yol boyunca Hz. Mûsâ'nın tüm isteklerine mazeretler uydurarak zorluklar çıkardıkları gibi burada da aynı şeyi yapıtlar. Kudüs önlerine geldiklerinde Hz. Mûsâ'nın isteklerini türlü gerekçelerle yerine getirmediler. Bunun üzerine Allah onların bir süre daha çölde kalmalarını murad etti. Bu durum Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır:

"Hani Mûsâ kavmine demişti ki: 'Ey kavmim! Allah'ın, üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani içinizden peygamberler çıkarmış, sizi hükümdarlar kılmış ve (diğer) toplumlardan hiçbirine vermediğini size vermişti. Ey kavmim! Allah'ın size yazdığı kutsal toprağa girin. Sakın ardınıza dönmeyin. Yoksa ziyana uğrayanlar olursunuz.' Dediler ki: 'Ey Mûsâ! O (dediğin) topraklarda gayet güçlü, zorba bir millet var. Onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla giremeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de gireriz.' Korkanların içinden Allah'ın kendilerine nimet verdiği iki adam şöyle demişti: 'Onların üzerine kapıdan girin! Oraya girdiniz mi artık siz kuşkusuz galiplersiniz. Eğer mü'minler iseniz yalnızca Allah'a tevekkül edin.' Dediler ki: 'Ey Mûsa! Onlar orada bulundukça biz oraya asla girmeyeceğiz. Sen ve Rabbin gidin onlarla savaşın! Biz burada oturacağız.' Mûsa, 'Ey Rabbim! Ben ancak kendime ve kardeşime söz geçirebilirim. Artık bizimle, o yoldan çıkmışların arasını ayır!' dedi. Allah şöyle dedi: 'O hâlde orası onlara kırk yıl haram kılınmıştır. Bu süre içinde yeryüzünde şaşkın şaşkın dönüp dolaşacaklar. Artık böyle yoldan çıkmış kavme üzülme!." [634]

634 K.K. Mâide Sûresi, 20-26.

İsrailoğullarının İneği

Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Mûsâ zamanında, İsrailoğulları ile Allah'ın kesilmesini emrettiği enteresan bir ineğin kıssası da geçer. Rivâyetlere göre [635] İsrailoğullarından bir adam, kendisine varis olmayı beklediği zengin amcasını öldürür ve onu bir yolun üzerine atar. Ertesi gün de halk arasında *"bu adamı kim öldürdü?" konusunda münakaşalar, kavgalar başlar. Bunun üzerine meseleyi halletmesi için Hz. Mûsâ'ya giderler. Hz. Mûsâ da Allah'a yalvarır. Allah onlara bir inek kesmelerini emreder. Halk, Mûsâ'nın kendileriyle alay ettiğini sanır, fakat yine de ineği ararlar. İstenen vasıftaki inek bulunup kesildikten sonra, Mûsâ (a.s), onun etiyle, bazı rivâyetlere göre de kemikleriyle öldürülen adama vurulmasını emreder. Onlar da vurmaya başlayınca, ölmüş olan adam dirilir ve ona, kendisini kimin öldürdüğü sorulur. O da, "kardeşimin oğlu!"* der ve yine ölür. Böylece Allah mucizesini ve buna rağmen İsrailoğullarının, Allah'ın emrettiği gibi inanmadıklarını gösterir.

Kıssayı Kur'an şöyle anlatıyor:

"Hani Mûsâ kavmine, 'Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor' demişti. Onlar da, 'Sen bizimle eğleniyor musun?' demişlerdi. Mûsâ, 'Kendini bilmez cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım' demişti. 'Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın' dediler. Mûsâ şöyle dedi: 'Rabbim diyor ki: O, ne yaşlı, ne körpe, ikisi arası bir sığırdır. Haydi, emrolunduğunuz işi yapın.' Onlar, 'Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş açıklasın' dediler. Mûsâ şöyle dedi: 'Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır' dedi. 'Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın. Çünkü sığırlar, bizce, birbirlerine benzemektedir. Ama Allah dilerse elbet buluruz'dediler. Mûsâ şöyle dedi: 'Rabbim diyor ki, o; çift sürmek, ekin sulamak için boyunduruğa vurulmamış, kusursuz,

635 Bk. İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, Beyrut, 1991, s.389 vd.

hiç alacası olmayan bir sığırdır.' Onlar, 'İşte, şimdi tam doğrusunu bildirdin' dediler. Nihayet o sığırı kestiler. Neredeyse bunu yapmayacaklardı. Hani, bir kimseyi öldürmüştünüz de suçu birbirinizin üstüne atmıştınız. Hâlbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktı. 'Sığırın bir parçası ile öldürülene vurun' dedik. (Denileni yaptılar ve ölü dirildi.) İşte, Allah ölüleri böyle diriltir, düşünesiniz diye mucizelerini de size böyle gösterir. Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı, taş gibi; hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır. Taş vardır ki yarılır da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz değildir. Şimdi, bunların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa içlerinden bir takımı, Allah'ın kelamını dinler, iyice anladıktan sonra, onu bile bile tahrif ederlerdi." [636]

Hz. Mûsâ ile Hızır Kıssası

Hz. Mûsâ'nın Hızır (a.s)'la da çok enteresan bir kıssası vardır. Rivâyetlere göre[637] bu olay, Hz. Mûsâ Mısır'dan çıktıktan sonra cereyan etmiştir ki, biz rivâyetlerin ayrıntılarına girmeyip, hadiseyi Kur'an-ı Kerim'den olduğu gibi nakletmekle yetineceğiz. Dileyen okuyucularımız, Kehf Sûresinde uzun uzun anlatılan bu olayın tefsirine bakabilirler. Kur'an'da anlatılan bu kıssada Hızır'ın adı geçmez. Fakat ilgili âyetlerin tefsirinde *"ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik"* diye anılan kişinin Hızır olduğu rivayet edilir. Olay Kur'an-ı Kerim'de aynen şu şekilde anlatılmaktadır:

"Hani Mûsâ beraberindeki gence şöyle demişti: 'İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım, ya da uzun zaman gideceğim.'

636 K.K. Bakara Sûresi, 67-75.

637 Bk. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, Eser Kitabevi, tarihsiz, V, 3256 vd.

Onlar iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular. Balık denizde yolunu tutup kayıp gitti. Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ beraberindeki gence, 'Öğle yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan dolayı çok yorgun düştük' dedi. Genç, 'Gördün mü? Kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum. –Doğrusu onu sana söylememi bana ancak şeytan unutturdu.– Balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti' dedi. Mûsâ: 'İşte aradığımız bu idi' dedi. Bunun üzerine tekrar izlerini takip ederek gerisin geri döndüler. Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik. Mûsâ ona, 'Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tabi olayım mı?' dedi. Adam şöyle dedi: 'Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin. İç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin?' Mûsâ, 'İnşaallah beni sabırlı bulacaksın. Hiçbir işte de sana karşı gelmeyeceğim' dedi. O da şöyle dedi: 'O halde eğer bana tabi olacaksan, ben sana söylemedikçe hiçbir şey hakkında bana soru sormayacaksın.' Derken yola koyuldular. Nihâyet, bir gemiye bindiklerinde (adam) gemiyi deldi. Mûsâ, 'Sen onu içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu, şaşılacak bir iş yaptın' dedi. Adam, 'Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin, demedim mi?' dedi. Mûsâ, 'unuttuğum için bana çıkışma ve bu işimde bana güçlük çıkarma!' dedi. Yine yola koyuldular. Nihâyet bir erkek çocukla karşılaştıklarında adam (hemen) onu öldürdü. Mûsâ, 'Bir cana karşılık olmaksızın suçsuz birini mi öldürdün? Andolsun çok kötü bir iş yaptın!' dedi. Adam, 'Sana, benimle beraberliğe asla sabredemezsin demedim mi?' dedi. Mûsâ, 'eğer bundan sonra sana bir şey hakkında soru sorarsam, artık benimle arkadaşlık etme. Doğrusu, tarafımdan (dilenecek son) özre ulaştın (bu son özür dileyişim)' dedi. Yine yola koyuldular. Nihâyet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Halk onları konuk etmek istemedi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. Adam hemen o duvarı doğrulttu. Mûsâ,

'İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın' dedi. Adam, 'İşte bu birbirimizden ayrılmamız demektir' dedi. 'Şimdi sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü anlatacağım: O gemi, denizde çalışan bir takım yoksul kimselere ait idi. Onu yaralamak istedim, çünkü onların ilerisinde, her gemiyi zorla ele geçiren bir kral vardı. Çocuğa gelince, anası babası mü'min insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk. Böylece, Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine daha hayırlı ve daha merhametli bir çocuk vermesini diledik. Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur." [638]

Allah, İsrailoğullarının İhânetini Hatırlatıp Onları Uyarıyor

Allah Teâlâ İsrailoğullarını Firavun'un zulmünden kurtardığı hâlde, onlar Allah'a karşı kulluk görevlerini yerine getirmediler. Allah onları kurtararak rızıklandırdığını şöyle buyuruyor:

"Andolsun, biz İsrailoğullarını çok güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz rızıklar verdik. Kendilerine bilgi gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki, ayrılığa düşmüş oldukları şeyler hakkında Rabbin kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir." [639]

Onun içindir ki Allah, onları şöyle uyarıyor:

"Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimeti hatırlayın! Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size verdiğim sözü yerine getireyim! Yalnız benden korkun! Elinizdeki Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğimize (Kur'an'a) iman edin! Onu inkâr edenlerin ilki olmayın!

638 K.K. Kehf Sûresi, 60-82.
639 K.K. Yûnus Sûresi, 93.

Âyetlerimi az bir karşılığa değişmeyin ve bana karşı gelmekten sakının! Hakkı bâtılla karıştırıp da bile bile hakkı gizlemeyin! Namazı kılın, zekâtı verin! Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin! Siz Kitabı (Tevrat'ı) okuyup durduğunuz halde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz? (Yaptığınızın çirkinliğini) anlamıyor musunuz? Sabrederek ve namaz kılarak (Allah'tan) yardım dileyin! Şüphesiz namaz, Allah'a derinden saygı duyanlardan başkasına ağır gelir. Onlar, Rablerine kavuşacaklarını ve gerçekten ona döneceklerini çok iyi bilirler. Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve (bir zamanlar) sizi cümle âleme üstün kıldığımı hatırlayın! Öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse bir başkası adına bir şey ödeyemez. Hiçbir kimseden herhangi bir şefaat kabul olunmaz, fidye alınmaz. Onlara yardım da edilmez. Hani, sizi azabın en kötüsüne uğratan, kadınlarınızı sağ bırakıp, oğullarınızı boğazlayan Firavun ailesinden kurtarmıştık. Bunda, size Rabbinizden (gelen) büyük bir imtihan vardı." [640]

"Hani, sizin için denizi yarmış, sizi kurtarmış, gözlerinizin önünde Firavun ailesini suda boğmuştuk. Hani, biz Mûsâ ile kırk gece için sözleşmiştik. Sizler ise onun ardından (kendinize) zulmederek bir buzağıyı tanrı edinmiştiniz. Sonra bunun ardından şükredesiniz diye sizi affetmiştik. Hani, doğru yolu tutasınız diye Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) ve Furkan'ı vermiştik. Mûsâ kavmine dedi ki: 'Ey kavmim! Sizler, buzağıyı ilâh edinmekle kendinize yazık ettiniz. Gelin yaratıcınıza tövbe edin de nefislerinizi öldürün (kendinizi düzeltin). Bu, Yaratıcınız katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah da onların tövbesini kabul etti. Çünkü o, tövbeleri çok kabul edendir, çok merhametlidir.' Hani siz, 'Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıktan açığa görmedikçe sana asla inanmayız' demiştiniz. Bunun üzerine siz bakıp dururken sizi yıldırım çarpmıştı. Sonra, şükredesiniz diye ölümünüzün ardından sizi tekrar dirilttik. Bulutu üstünüze gölge yaptık. Size, kudret helvası ile bıldırcın

640 K.K. Bakara Sûresi, 40-49.

indirdik. 'Verdiğimiz rızıkların iyi ve güzel olanlarından yiyin' (dedik). Onlar (verdiğimiz nimetlere nankörlük etmekle) bize zulmetmediler fakat kendilerine zulmediyorlardı. Hani, 'Şu memlekete girin. Orada dilediğiniz gibi, bol bol yiyin. Kapısından eğilerek tevazu ile girin ve 'hıtta!' (Ya Rabbi, bizi affet) deyin ki, biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım. İyilik edenlere ise daha da fazlasını vereceğiz' demiştik." [641]

"Derken, onların içindeki zalimler, sözü kendilerine söylenenden başka şekle soktular. Biz de haktan ayrılmaları sebebiyle o zalimlere gökten bir azap indirdik. Hani, Mûsâ kavmi için su dilemişti. Biz de, 'Asanı kayaya vur' demiştik, böylece kayadan on iki pınar fışkırmış, her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti. 'Allah'ın rızkından yiyin, için! Yalnız, yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın!' demiştik. Hani, 'Ey Mûsâ! Biz bir çeşit yemeğe asla katlanamayız. O halde, bizim için Rabbine yalvar da, o bize yerden biten sebze, kabak, sarımsak, mercimek, soğan versin!' demiştiniz. O da size, 'İyi olanı düşük olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise inin şehre! İstediklerıniz orada var' demişti. Böylece zillet ve yoksulluk onları kapladı. Onlar, Allah'ın gazabına uğradılar. Bunun sebebi, onların; Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor, peygamberleri de haksız yere öldürüyor olmaları idi. Bütün bunların sebebi ise, isyan etmek ve aşırı gitmekte oluşlarıydı." [642]

Değerlendirme

Hz. Mûsâ, Kur'an'da en çok zikri geçen peygamberdir.

Firavun, Hâmân, Kârûn ve Bel'âm üçlüsüne dayanarak Mısır'da halkı sömürmek için bir sömürü çetesi kurmuş, bütün halkı kendilerine köle etmişlerdi. Bu sömürü düzenleri bozulmasın için, yeni doğan bebekleri bile boğazlamaktan çekinmiyorlardı. Onların bu zulmünü

641 K.K. Bakara Sûresi, 50-58.
642 K.K. Bakara Sûresi, 59-61.

"tuğyân" olarak adlandıran Allah Teâlâ onların kıssalarını anlatarak biz insanlara şu gerçekleri gösteriyor:

Firavun'unki gibi, hiçbir zalimin zulmünün devam etmeyeceği,

Hâmân'ın makam elde etme uğruna Firavun'a yaranmaları onu kurtarmadı; zulme payanda olduğu için Allah tarafından cezalandırıldı.

Kârûn, dillere destan olan hazinelerini kullanmasına ve o hazinelerle Firavun'a yaranmaya çalışmasına rağmen, o da Allah'ın kendisine verdiği cezadan kurtulamadı.

Verdiği fetvalarla Firavun düzenini aklayan din adamı Bel'âm da, helâka uğratılan Firavun'u kurtaramadı; kendisi de onunla helâk olup gitti.

İsrailoğullarının ihâneti: Allah, peygamberi Mûsa vasıtasıyla onca mucizeler göstermesine rağmen, onlar hâlâ buzağıya ya da başka putlara tapmak istiyorlardı.

Yahudiler, Kitab-ı Mukaddes'e (Çıkış/20), Allah'ın, Hz. Mûsâ'ya verdiği emirlerde kendisini hâşâ *"kaskanç"* diye tanımladığını sokmuşlardır ki, Allah böyle sıfatlarla tanımlanmaktan münezzehtir.

Firavun, kavmini ezerek, onları köleleştirdi; onlar da çaresiz itaat ettiler.[643] Demek ki, bir millet ezilip elinden şahsiyeti alınınca, o milletin direnci yok olur, haksızlıklara karşı başkaldırmayı gerçekleştirmek bir yana, düşünemez bile. Dolayısıyla Dünyanın neresinde bir millet eziliyor, hakları gaspediliyorsa, o milletin kurtuluşu için yapılacak ilk şey, onu, kaybettiği şahsiyetine kavuşturmaktır. Çünkü haksızlıklara karşı ayaklanmanın potansiyeli, şahsiyettir! Şahsiyetini bulmamışların, ezilmekten, ona buna köle olmaktan başka hiçbir meziyetleri yoktur. İşte bu gibilerin, Diyojen'in yaptığı gibi, ellerine bir fener alıp kaybolmuş şahsiyetlerini aramaya çıkmaları gerekir.

643 Bk. K.K. Zuhruf, 54. âyetinin tefsiri.

Dâvûd (a.s)

Allah Teâlâ, Hz. İbrâhîm'in soyundan[644] olan Dâvûd (a.s)'ı da insanlara, Din'i tebliğ etmek üzere görevlendirmiş ve ona *Zebûr* adındaki kitabı göndermiştir[645] ki onda, Allah'ın sâlih kullarının yeryüzüne mirasçı olacakları zikredilmiştir.[646]

Dâvûd (a.s), Allah'ı çok zikreden, O'na gerçek manada yönelip bağlanan bir kuldu.[647] O, Allah'a karşı o kadar hâlisane olarak kulluğunu yerine getiriyor, ibâdet ediyordu ki, Allah dağları ona kullukta âdetâ arkadaş[648] olarak vermişti. Gerçekten de Hz. Dâvûd'un gönüldaşları olan dağlar, sabah akşam onunla beraber, onun emrinde Allah'ı tesbih ediyor, keza onunla beraber kulluklarını ifâ ediyorlardı.[649] Sadece dağları değil, Allah Teâlâ, beraber ibâdet etmeleri için, kuşları da onun emrine vermişti.[650] Hz. Dâvûd kuşları anlıyor, ibâdetlerinde âdetâ onlara imâmlık ediyordu. Kuşlar da onu anlıyor, bölük bölük ona doğru uçuşarak Rablerini zikrediyor, tesbih ediyorlardı.

Dâvûd (a.s) hem bir peygamber, hem de bir kral [devlet başkanı] idi. Onun öyle bir devleti vardı ki, Allah tarafından teyid edilmiş, sağlamlaştırılmıştı.[651] Allah ona, hikmet ve belagatın en güzelini lutfetmiş; onu, doğruyu yanlıştan, hakkı batıldan ayırma yeteneğiyle bezemiş,

644 K.K. En'âm Sûresi, 84.
645 K.K. Nisâ Sûresi, 163; İsrâ Sûresi, 55.
646 Bk. K.K. Enbiyâ Sûresi, 105.
647 Bk. K.K. Sâd Sûresi, 17.
648 K.K. Sâd Sûresi, 18.
649 K.K. Sâd Sûresi, 18; Sebe' Sûresi, 10.
650 K.K. Sâd Sûresi, 19.
651 K.K. Sâd Sûresi, 20.

bütün bunları dile getirebilmesi için de onu hitâbet sanatıyla donatmıştı.[652] Aynı zamanda o, içinde yaşadığı toplumun en adil olanı idi. İnsanlar, kendi aralarında hukuki bir dava olduğunda ona müracaat ederlerdi. Nitekim koyun sahibi iki kardeş, aralarındaki bir davayı çözmesi için ona müracaat etmişlerdi ki, Kur'an o hadiseyi şöyle anlatır:

"Ve tapınağın duvarına tırmanan davacıların haberi sana geldi mi? Dâvûd'un yanına girdiklerinde, onlardan korkmuş; onlar ona, 'Korkma! İki davacıyız. Aramızdan biri diğerine haksızlık etti; sen aramızda hak ile hükmet! Zulmetme ve bize doğru yolu göster' dediler. (Onlardan biri diğeri için), 'bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise bir tek koyunum var. Onu bana emânet et' dedi ve konuşmada bana çok baskı yaptı. Dâvûd, 'şüphesiz senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle, sana zulmetmiş!' dedi. 'Evet, gerçekten ortakların çoğu, birbirlerinin haklarına tecavüz ederler. İnanan ve sâlih ameller yapanlar bunun dışındadır. Ama onlar da ne kadar azdır!' dedi. Dâvûd, kendisini imtihân ettiğimizi sanarak Rabbinden bağışlanma diledi ve rüku ederek yere kapandı; tövbe etti. Biz de bundan dolayı onu bağışladık. Elbette yanımızda onun için bir yakınlık ve güzel bir makam vardır."[653]

Allah Teâlâ, Dâvûd (a.s)'a bu yüce makamı verdikten sonra, insanlar arasında hüküm verirken ve onları idâre ederken, adil davranması hakkında onu şu şekilde uyarıyor:

"Ey Dâvûd! Biz seni gerçekten yeryüzünde (insanları idâre eden) bir halife kıldık. O hâlde insanlar arasında hak ile hükmet ve sakın hevâya uyma; yoksa seni Allah yolundan saptırır. Muhakkak Allah'ın yolundan sapanlara, Hesap Günü'nü unuttuklarından, onlar için çok çetin bir azab vardır."[654]

Hz. Dâvûd Din'i tebliğ etmeye başlayınca, aralarında bulunduğu İsrailoğullarının azı müstesnâ, çoğu karşı çıkıp inkârcı oldular. İşte Allah bu şekilde inanmayan Yahudileri, Hz. Dâvûd'un dilinde lânetlemiştir:

652 Bk. K.K. Sâd Sûresi, 20.
653 K.K. Sâd Sûresi, 21-25.
654 K.K. Sâd Sûresi, 26.

"İsrailoğullarından kâfir olanlar, Dâvûd'un ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle lânetlenmişlerdir. Bu, onların isyân etmeleri ve zorbalık yapmalarından dolayı idi. Onlar işledikleri herhangi bir kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Onların yaptıkları, ne kötü şeylerdi! Onlardan birçoğunu, kâfirlerle işbirliği yaptıklarını görürsün. Nefislerinin kendilerine sunduğu ne kötü bir şeydi. Allah onlara gazap etmiştir; azapta da ebedi kalıcıdırlar." [655]

Allah Dâvûd (a.s) İçin Demiri Yumuşatıyor

Hz. Dâvûd, birçok peygamber gibi, İslâmî tebliğe karşı çıkan ve Din'in yayılmasına engel olanlarla savaşmıştır.

Hz. Dâvûd'un kıssasında, diğer peygamberlerinkinden farklı olarak silahın niteliklerinden söz edilmektedir. Özellikle demir madeninden söz edilmesi dikkat çekmektedir. Nitekim Allah, Hz. Dâvûd'un, silâhlarını kolay yapması için demiri yumuşattığını ferman buyuruyor:

"Andolsun, Dâvûd'a tarafımızdan bir lütuf verdik. "Ey dağlar! Kuşların eşliğinde onunla birlikte Beni tespih edin" dedik ve "(Bütün vücudu örtecek) zırhlar yap, işçilikte de ölçüyü tuttur diye demiri ona yumuşattık. 'Salih amel işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görürüm' diye vahyettik." [656]

Kral Câlut'la Savaş

Târihin her döneminde, Allah'a inanmayan bazı krallar veya askerler gerek peygamberlerle, gerekse inananlarla savaşmış, onların Din'i yaymalarına mani olmak istemişlerdir. İşte Câlut da, dönemin mü'min kullarıyla savaşan, dinin yaşanmasına mani olmak isteyen bir despottu. Hz. Dâvûd da henüz genç bir delikanlıyken Tâlût komutasında bir ordunun içinde onunla savaşmaya gitmişti.

Kur'an bu olayı şöyle anlatmaktadır:

655 K.K. Mâide Sûresi, 78-80.
656 Bk. K.K. Sebe' Sûresi, 10-11.

"Tâlût, ordusuyla ayrıldığında, 'Allah sizi bir nehirle imtihân edecektir. Ondan içen benden değildir. Onu tatmayansa, işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alanlar müstesnâ' dedi. Fakat içlerinden çok azı dışında, ondan içtiler. Nihâyet Tâlût ve beraberindeki müminler nehri geçince, 'bugün biz Câlût'a ve ordusuna güç yetiremeyiz' dediler. Allah'a kavuşacaklarına inanlar ise, 'nice küçük topluluklar vardır ki, Allah'ın izniyle büyük toplulukları yenmişlerdir; Allah sabredenlerle beraberdir' dediler. Câlût ve askerlerine karşı çıktıklarında, 'Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımıza sebat ve kâfirlere karşı bize zafer ver!' dediler. Ve Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Dâvûd da Câlut'u öldürdü. Allah da ona hükümdarlığı, hikmeti verdi ve ona dilediği bazı şeyleri öğretti. Eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile savmasaydı, yeryüzü muhakkak fesâda uğrardı. Fakat Allah âlemler üzerinde büyük lütuf sahibidir." [657]

Hz. Dâvûd ile oğlu Hz. Süleyman aynı dönemde peygamberlik yapmışlardır. Hatta çoğu kez beraber de olmuş, çeşitli konularda hüküm vermişlerdir. Bir âyet-i kerimede şunları okuyoruz:

"Dâvûd ve Süleyman'ı da an. Hani kavmin koyunlarının girdiği ekin hakkında hüküm veriyorlardı. Biz onların hükümlerine tanık idik. Biz hükmün nasıl olacağını Süleyman'a kavrattık. Ve her birine hikmet ve ilim verdik. Beraber (Allah'ı) tesbih etsinler diye, dağları ve kuşları da Dâvûd'la beraber musahhar kıldık. Bunları yapan biziz! Sizi, sizin kötülüklerinizden koruması için, ona zırh yapma sanatını öğrettik. Artık şükredecek misiniz?" [658]

Değerlendirme

Allah isterse, Hz. Dâvûd örneğinde olduğu gibi, kullukta dağları, kuşları bile mümine arkadaş yapar, cemaat yapar.

Birçok peygamberin hayatında gördüğümüz gibi, gerektiğinde Peygamber de, ordusunun başına geçerek, inanmayanlarla ve özellikle de hem inanmayıp hem de İslâm'la mücâdele eden kâfirlerle savaşmışlardır.

657 K.K. Bakara Sûresi, 249-251.
658 K.K. Enbiyâ Sûresi, 78-80

Süleyman (a.s)

Allah Teâlâ, Hz. Dâvûd (a.s)'a ilim ve peygamberlik verdiği gibi, onun oğlu Hz. Süleyman'a da aynı ilim ve peygamberliği verdiğini, şöyle buyuruyor:

"Andolsun! Biz Dâvûd'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar, 'Hamd, bizi mü'min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a mahsustur' dediler." [659]

Allah, onların güzel kulluğunu şöyle övüyor:

"Dâvûd'a Süleyman'ı bağışladık. O ne güzel kuldu! Şüphesiz o, Allah'a çok yönelen bir kimse idi." [660]

Hz. Süleyman, Babası Hz. Dâvûd'a İktidarında ve Peygamberliğinde Mirasçı Oldu

Allah, biz kullarına kudretini göstermek için, her bir peygamberine ayrı bir lütufta bulunmuştur ki, bu meyânda Hz. Süleyman'a kuşdilini öğretmiş, cinleri onun emrine vermiştir. Allah şöyle buyuruyor:

"Süleyman, Dâvûd'a varis oldu ve 'Ey insanlar, bize kuşdili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur' dedi. Süleyman'ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen orduları onun önünde toplandı. Hep birlikte düzenli olarak sevk ediliyorlardı." [661]

659 K.K. Neml Sûresi, 15.
660 K.K. Sâd Sûresi, 30.
661 K.K. Neml Sûresi, 16-17.

Ayet-i kerimede zikri geçen verasetten kasıt mal değil, iktidar ve peygamberliktir. Çünkü Hz. Dâvûd'un başka çocukları da vardı ve Süleyman babasının mirasında bir istisnâ olamazdı. Hz. Peygamber (s.a.s)'in hadis-i şerifiyle sabit olduğuna göre, peygamberler çocuklarına miras olarak mal bırakmazlar; miras olarak kalan eşya, sadaka olur. [662]

Yine âyet-i kerimede geçtiğine göre Allah, Hz. Süleyman'a dünyevi her şey vermiş, onun emrine tahsis etmiştir. Nitekim orduları insanlardan, cinlerden, kuşlardan oluşuyordu. Bütün bunlar, kâfirler inanmasa da, Allah'ın kudretine delâlet eden harikalardır.

Karınca Vadisi

Hz. Süleyman'ın, hikmetlerle dolu kıssası, özellikle *"Neml/Karınca Sûresi"*nde uzun uzun anlatılmış:

"Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, 'Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler!' dedi. Süleyman, onun bu sözüne tebessüm ile gülerek dedi ki: 'Ey Rabbim! Beni; bana ve ana-babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın salih ameller işlemeye sevk et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!'" [663]

Hz. Süleyman ve Sebe Melikesi Belkıs

Hz. Süleyman zamanında, Yemen'in Sebe bölgesinde yaşayan ve adı Belkıs olan bir Kraliçe vardı. Önceleri Allah'a inanmayıp güneşe tapan, şirk içerisinde yaşayan bu kraliçe, daha sonra Hz. Süleyman'ın tebliği üzerine iman etmiştir ki bu olay Kuran'da şöyle anlatılır:

662 İbn Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, s. 494.
663 K.K. Neml Sûresi, 18-19.

"Süleyman kuşlara göz atıp yokladı ve şöyle dedi: 'Hüdhüd'ü [664] *niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? Bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirmedikçe kesinlikle onu ağır bir şekilde cezalandıracağım, ya da kafasını keseceğim.' Derken Hüdhüd çok beklemedi, çıkageldi ve (Süleyman'a) şöyle dedi: 'Senin bilmediğin bir şey öğrendim. Sebe'den sana sağlam bir haber getirdim.' Ben, onlara (Sebe halkına) hükümdarlık eden, kendisine her şeyden bolca verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın gördüm. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe taptıklarını gördüm. Şeytan onlara yaptıklarını süslü göstermiş ve böylece onları yoldan çıkarmış. Bu yüzden de onlar doğru yolu bulamıyorlar. Göklerde ve yerde gizli olanı ortaya çıkaran, sizin gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz şeyleri bilen Allah'a secde etmesinler diye (şeytan onları yoldan çıkarmış.)' Allah kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayandır. Büyük Arş'ın Rabbidir."* [665]

"Süleyman, Hüdhüd'e şöyle dedi: 'Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz. Benim şu mektubumu götür onlara at, sonra da yanlarından ayrıl ve ne sonuca varacaklarına bak!' Sebe kraliçesi Belkıs dedi ki: 'Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup atıldı. Mektup Süleyman'dan gelmiştir. O, 'Bismillâhirrahmânirrahîm' diye başlamakta ve içinde 'Bana karşı büyüklük taslamayın ve teslimiyet göstererek bana gelin' denilmektedir. Ey ileri gelenler! Durumum hakkında bana görüş bildirin. Sizler yanımda bulunmadıkça hiçbir işe kesin olarak karar vermem.' Dediler ki: 'Biz güçlü kimseleriz ve çetin savaşçılarız. Emir senin. Ne emredeceğini düşün.' (Kraliçe Belkıs) şöyle dedi: 'Krallar bir memlekete girdi mi, orayı harap ederler ve halkının ileri gelenlerini zelil hale getirirler. İşte onlar böyle

664 "Hüdhüd", *"çavuş kuşu"* (Şemseddin Sâmi, Kâmus, ilgili mad.) veya *"cennet kuşu"* olarak bilinen, keklikten küçük, serçeden büyük, fevkalade güzel olan bir kuş.

665 K.K. Neml Sûresi, 20-26.

yaparlar. Ben onlara bir hediye gönderip elçilerin ne haber ile döneceklerine bakacağım." [666]

"(Elçilerin sözcüsü) Süleyman'ın huzuruna gelince, Süleyman ona şöyle dedi: 'Siz beni mal ile desteklemek (ve böylece etkilemek) mi istiyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği size verdiğinden daha hayırlıdır. Fakat hediyenizle ancak siz sevinirsiniz. Sen onlara dön. Andolsun, biz onlara, karşı koyamayacakları ordularla gelir ve onları oradan aşağılanmış ve küçük düşürülmüş olarak çıkarırız.' Süleyman, 'Ey ileri gelenler! Onlar bana teslim olmadan önce hanginiz bana onun (kraliçenin) tahtını getirebilir?' Cinlerden bir ifrit, 'Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim' dedi. Kitaptan bilgisi olan biri, 'Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm' dedi. Süleyman tahtı yanında yerleşmiş halde görünce şöyle dedi: 'Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir.' Süleyman, 'Tahtını tanınmaz hale getirin. Bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayacaklardan mı olacak?' dedi. Belkıs gelince, 'Senin tahtın böyle mi?' denildi. O da, 'Sanki o! Fakat zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz teslimiyet göstermiştik' dedi." [667]

"Daha önce Allah'tan başka taptığı şeyler ona engel olmuştu. Çünkü o inkâr eden bir kavimden idi. Ona 'köşke gir' denildi. Köşkü görünce onu (zeminini) derin bir su sandı ve eteklerini topladı. Süleyman ona 'Bu, (zemini) billurdan döşenmiş bir köşktür' dedi." [668]

666 K.K. Neml Sûresi, 27-35.
667 K.K. Neml Sûresi, 36-42.
668 K.K. Neml Sûresi, 43-44.

Allah Süleyman (a.s)'ı İmtihân Ediyor

Allah, bütün kulları gibi, zaman zaman peygamberlerine de çeşitli nimetler vererek onları şükredip etmeyecekleri konusunda imtihâna tabi tutuyor. Kur'an-ı Kerim'de bu konu ile ilgili şu âyetleri okuyoruz:

"Hani ona akşamüstü bir ayağını tırnağı üstüne dikip üç ayağının üzerinde duran çalımlı ve soylu atlar sunulmuştu. Süleyman, 'Gerçekten ben malı, Rabbimi anmamı sağladığından dolayı çok severim' dedi. Nihayet gözden kaybolup gittikleri zaman, 'Onları bana geri getirin' dedi. (Atlar gelince de) bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı. Andolsun, biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra tövbe edip bize yöneldi. Süleyman, 'Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye layık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!' dedi." [669]

Rüzgâr da Hz. Süleyman'ın Emrinde

Bu şükrüne karşılık, Allah rüzgârı da Hz. Süleyman'ın emrine verdi:

"Biz de rüzgârı onun buyruğuna verdik. Rüzgâr onun emriyle dilediği yere hafif hafif eserdi." [670] Kezâ onun bu şükrüne karşı, insanın yapamayacağı binâları yapan, değerli taşlar çıkartmak için okyanusların dibine dalan şeytanları ve daha birçok maharetlerle bezenmiş yaratıkları emrine verdi." [671]

Ve Yüce Yaratıcı, bütün bunların Hz. Süleyman'a ihsan olduğunu, üzerinde dilediği tasarrufta bulunabileceğini, yanında da kendisine büyük bir makam olduğunu şöyle emrediyor:

669 K.K. Sâd Sûresi, 31-35.
670 K.K. Sâd Sûresi, 36. Ayrıca bk. Enbiyâ Sûresi, 81.
671 Bk. K.K. Sâd Sûresi, 37-38.

"İşte bu bizim ihsanımızdır. Artık sen de (istediğine) hesapsızca ver yahut verme dedik. Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır." [672]

Allah Hz. Süleyman'a İnsanlar Hakkında Hüküm Verme Yeteneğini Veriyor

Allah, Hz. Süleyman'a verdiği onca nimet yanında, insanlar arasında vukubulan meselelerde doğru hüküm verme yeteneğini de vermişti. Yâni o, idâre ettiği toplumun hem idârecisi, hem de yargı mekânizmasını elinde bulunduran hâkimiydi. Allah şöyle buyuruyor:

"Dâvûd ile Süleyman'ı da hatırla! Hani bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Çünkü halkın koyunları o ekine girmişti. Biz de hükümlerine şahit olmuştuk. Biz hüküm vermeyi Süleyman'a kavratmıştık. Zaten her birine hükümranlık ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah'ı tespih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik." [673]

Yahudiler Hz. Süleyman'a "Büyücü" Dediler

Kur'an anlatıyor:

"Süleyman'ın hükümranlığı hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleyman (büyü yaparak) küfre girmedi. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve (özellikle de) Babil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i öğretmek sûretiyle küfre girdiler. Hâlbuki o iki melek, "Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. (Sihri caiz görüp de) sakın küfre girme" demedikçe, kimseye (sihir) öğretmiyorlardı. Böylece

672 K.K. Sâd Sûresi, 39-40.
673 K.K. Enbiyâ Sûresi, 78-79.

(insanlar) onlardan kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah'ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi. (Onlar böyle yaparak) kendilerine zarar veren, fayda getirmeyen şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun, onu satın alanın Âhiret'te bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendilerini karşılığında sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilselerdi." [674]

Değerlendirme

Peygamberlerin kıssaları bize birer uyarı ve ders olduğundan, Hz. Süleyman'ın kıssasından da şunları anlamalıyız:

Hz. Süleyman Allah'a karşı olan kulluğunu eksiksiz yerine getirdiğinden, Allah ona, rüzgâra emretmek dâhil, her türlü nimet ve imkânı vermiştir. Bu demektir ki, biz kullar da Allah'a, O'nun bize emrettiği şekilde ve eksiksiz kulluk edip nimetlerine şükretsek, O bize her türlü imkânı verir ve O'nun düşmanlarına karşı galip gelmemizi sağlar. Nitekim başka bir âyette de Allah bizi uyarıp şöyle emrediyor:

"Şükrederseniz, size verdiğim nimetleri artırırım." [675]

674 K.K. Bakara Sûresi, 102.
675 K.K. İbrâhîm Sûresi, 7.

Zekeriyya ve Yahya (a.s)

Bütün peygamberlerin olduğu gibi, Zekeriyya (a.s)'ın kıssası da ibretlerle doludur. Geçimini marangozluk yaparak temin eden Hz. Zekeriyya'nın yaşı çokça ilerlediği halde hiç çocuğu olmamıştı; o da, hanımı da bu duruma çok üzülüyorlardı. Çocukları olmamasına rağmen o asla Allah'a isyan etmiyor, bilakis Allah'ın emrine sabrediyorlardı.

Hz. Zekeriyya'nın bir akrabası, Târihçi İbn Kesîr'e göre bacanağı[676] olan Hz. İmrân'ın karısı *Hanne*'nin de çocukları olmuyordu. Bunun içindir ki *Hanne*, bir çocuğu olduğu takdirde onu Allah'a adayacağına söz vermişti. Nihâyet hamile kaldı ve Hz. Meryem'i doğurdu. Oysaki o, oğlan çocuğu bekliyordu. Buna rağmen Hanne sözünde durarak Meryem'i mabette Allah'ın hizmetine verdi.

İşte Hz. Zekeriyya yukarıda arz ettiğimiz şekilde bir hayat sürdürürken, akrabası olan İmrân kızı Meryem'in, kocasız hamileliği gündeme geldi. Yâni Allah Meryem'e bir oğlan çocuğu vereceğini bildirdi. Oysaki Meryem evli değil, bekârdı. Hal böyle olunca Yahudiler Hz. Meryem'i zina yapmakla suçluyor, o ise masum olduğunu söylüyordu.

Bu şekilde Allah Teâlâ, Hz. Meryem'e babasız olarak bir oğlan çocuğu, yâni İsâ Mesih'i vermek isteyince, Hz. Meryem çok korktu ve Allah'ın gönderdiği ruh tarafından hamile kalınca da şehrin dışında yalnızlığa çekildi. İşte bu yalnızlık sırasında, Allah'ın emriyle,

676 Bk. *el-Kâmil*, I, 298.

Hz. Meryem'in enîştesi[677] olan Hz. Zekeriyya, Meryem'in bakımı ile görevlendirilmişti.[678] Meryem'in bakımı ile görevlendirilen Hz. Zekeriyya, her gün Meryem'e uğruyor, ihtiyaçlarını temin ediyordu. Zekeriyya (a.s)'dan başka hiç kimse Meryem'in yanına girmiyor, ona yiyecek vermiyordu.

Zekeriyya (a.s) Beklenmedik Bir Mucizeyle Karşılaşıyor

Zekeriyya (a.s), her gün yaptığı gibi, Hz. Meryem'in hayatını sürdürdüğü ve kendisine ev edindiği kulübeye gitti. Fakat içeri girince ne görsün! Meryem'in önünde, o yörede ve o mevsimde asla bulunmayan birbirinden güzel yiyecekler duruyordu.[679] Gördüklerine şaşırıp dehşet içinde kalan Zekeriyya (a.s), tabii olarak Meryem'e şöyle seslendi:

Bunlar nereden geldi ey Meryem?

Devamını Kur'an-ı Kerim'den okuyalım:

"... Zekeriyya ne zaman Meryem'in bulunduğu barınağa gittiyse, yanında yiyecekler buldu. 'Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?' dedi, O da, 'Bu Allah katındandır' dedi. Şüphe yok ki Allah, dilediği kimseye hesapsız rızık verendir."[680]

Hz. Zekeriyya Kendisi İçin Allah'a Yalvarıyor

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Hz. Zekeriyya'nın da hiç çocuğu olmuyordu. Fakat o bu durumdan şikâyetçi olmuyor, Allah'ın buyruğuna

677 Bk. Elmalı, *Hak Dini Kur'an Dili*, Âl-i İmrân Sûresinin 37. âyetinin tefsiri.

678 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 37.

679 O zamanlar buz dolabı gibi uzun müddet yiyecek saklayabilen araçların olmadığını düşünerek olaya bakılmalı!

680 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 37.

boyun eğiyordu. Her şey Allah'ındır; dilediğine verir, dilemediğine de vermez. Peygamber olan Hz. Zekeriyya, ilâhî hükmün bu şekilde olduğunu herkesten fazla biliyor, sabrediyordu. Ama muhtemelen, Allah'ın, Kendisine yapılan dua üzerine, yapılamayacak şeyleri de yapabildiği gerçeğini bir an için unutmuştu. O kendisini Allah'a teslim etmişti. Oysaki Allah, *"Benden isteyin!"* diye emrediyor: *"Rabbiniz şöyle dedi: Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir halde Cehenneme gireceklerdir."* [681]

Zekeriyya (a.s)'a Yahya Müjdeleniyor

Büyük bir ihtimalle Hz. Zekeriyya, Meryem'in önündeki yiyecekleri görünce, şöyle düşündü: Bu gördüklerim, fevkalade bir hadisedir. O zaman *"olmuyor"* dediğimiz şeyler, aslında Allah isterse olur. O halde yaşlılığıma ve hanımımın kısır olmasına rağmen Allah dilerse bize de bir evlât verir!

Nitekim Kur'an âyetlerinden bunu anlıyoruz. Hz. Zekeriyya, Hz. Meryem'in yanında müşahede ettiği hadiseden öylesine etkilenmiş ki, hemen mabede koşup kendisine bir çocuk vermesi için Allah'a yalvarmaya başlıyor.

Kur'an'dan okuyalım:

"Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd. Bu, Rabbinin, Zekeriyya kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı. O şöyle demişti: 'Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım. Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım (ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Karım ise kısırdır. [682] *Bana*

681 K.K. Mu'min Sûresi, 60.

682 *İncil* de, Kâhin dediği Zekeriyya (a.s)'ın yaşlı, hanımının da kısır olduğunu söylüyor (Luka I/8 vd.).

kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaşmış bir kimse kıl!' (Allah şöyle dedi:) 'Ey Zekeriyya! Haberin olsun ki biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik." [683]

Hz. Zekeriyya Şaşırıp Kalıyor

Allah (c.c) Zekeriyya (a.s)'ın duasına icabet edip *"sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz"* şeklinde vahyedince, sevincinden şaşırıyor ve *"böyle bir şey nasıl olur?"* diye sormaktan kendini alamıyor.

Kur'an anlatıyor:

"Zekeriyya, 'Rabbim! Hanımım kısır ve ben de ihtiyarlığın son noktasına ulaşmış iken, benim nasıl çocuğum olur?' (Vahiy meleği) dedi ki: 'Evet, öyle. (Ancak) Rabbin diyor ki: Bu bana göre kolaydır. Nitekim daha önce, hiçbir şey değil iken seni de yarattım.' Zekeriyya, 'Rabbim, öyleyse bana (çocuğumun olacağına) bir işaret ver,' dedi. Allah da, 'Senin işaretin, sapasağlam olduğun halde insanlarla (üç gün) üç gece konuşamamandır' dedi. Derken Zekeriyya mabetten halkının karşısına çıktı. (Konuşmadan) [684] *onlara 'Sabah akşam Allah'ı tespih edin' diye işaret etti."* [685]

Aynı hadise Âl-i İmrân Sûresinde de şöyle tekrarlanıyor:

"Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyya'yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriyya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. 'Meryem, bu sana nereden geldi?' derdi.

683 K.K. Meryem Sûresi, 1-7.
684 *İncil*, "dili tutuldu" diyor (Luka, I/22).
685 K.K. Meryem Sûresi, 8-11.

O da 'Bu, Allah katından' diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir." [686]

"Orada Zekeriyya Rabbine dua etti: 'Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahşet! Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin!' dedi. Zekeriyya mabedde namaz kılarken melekler ona, 'Allah sana, kendisinden gelen bir kelimeyi (İsa'yı) doğrulayıcı, efendi, nefsine hâkim ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler' diye seslendiler. Zekeriyya, 'Ey Rabbim! Bana ihtiyarlık gelip çatmış iken ve karım da kısır iken benim nasıl çocuğum olabilir?' dedi. Allah, 'Öyledir, ama Allah dilediğini yapar' dedi. Zekeriyya, 'Rabbim! (çocuğum olacağına dair) bana bir alâmet ver' dedi. Allah da şöyle dedi: 'Senin için alâmet, insanlarla üç gün konuşamaman, ancak işaretleşebilmendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam tesbih et." [687]

Hz. Zekeriyya ile ilgili şu âyetler de geçmektedir ki, onun duası olarak meşhurdur:

"Zekeriyya'yı da hatırla! Hani o, Rabbine, 'Rabbim! Beni tek başıma bırakma! Sen varislerin en hayırlısısın' diye dua etmişti. Biz de onun duasını kabul ettik ve kendisine Yahya'yı bağışladık. Eşini de kendisi için, (doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar gerçekten hayır işlerinde yarışırlar, (rahmetimizi) umarak ve (azabımızdan) korkarak bize dua ederlerdi. Onlar bize derin saygı duyan kimselerdi." [688]

Zekeriyya (a.s)'ın Oğlu Yahya Dünyaya Geliyor

Nihayet Zekeriyya'nın Rabbine, *"Bana katından temiz bir nesil bahşet!"* diye dua ederek istediği oğlu Yahya Dünyaya geldi. Hz. Yahya, meleklerin *"kendisinden gelen bir kelimeyi (İsa'yı) doğrulayıcı,*

686 K.K. Al-i İmrân Sûresi, 37.
687 K.K. Al-i İmrân Sûresi, 38-41.
688 K.K. Enbiyâ Sûresi, 89-90.

efendi, nefsine hâkim ve salihlerden bir peygamber" olacağını müjdelediği birisiydi.

Kur'an anlatıyor:

"(Yahya Dünyaya gelip büyüyünce onu peygamber yaptık ve kendisine) 'Ey Yahya, kitaba sımsıkı sarıl!' dedik. Biz ona daha çocuk iken hikmet ve katımızdan kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği vermiştik. O, Allah'tan sakınan, anne babasına iyi davranan bir kimse idi. İsyancı bir zorba değildi. Doğduğu gün, öleceği gün ve diriltileceği gün ona selam olsun!" [689]

Zekeriyya (a.s) ve Oğlu Yahya (a.s)'ın Yahudiler Tarafından Katli

Gerek Hz. Zekeriyya ve gerekse oğlu Hz. Yahya Yahudiler tarafından öldürülmüşlerdir. [690]

Hz. Zekeriyya ve oğlu Hz. Yahya aynı zamanda peygamberdiler ve her ikisine de vahiy gelmiştir.

Rivayetlere göre, Allah (c.c), Yahya (a.s)'a gönderdiği vahiyle bazı fiilleri yasaklamıştı. Mesela onun zamanına kadar birisinin yeğeni ile evlenmesi caiz iken, Yahya (a.s)'a gelen hükümle bu fiil yasaklanmıştır. Fakat Yahudiler Hz. Yahya'yı dinlemediler ve eski hükmü devam ettirmek istediler. Fakat Hz. Yahya onlara mani olmak isteyince onu hunharca öldürdüler. Bunun üzerine Allah İsrailoğulları üzerine, komutanlarının adı Cevders [691] olan bir ordu gönderdi ki, rivayetlere göre bu ordu Yahya (a.s)'a karşı İsrailoğullarından 70 bin kişiyi öldürdü.

Zekeriyya (a.s)'ın katline gelince, keza rivayetlere göre Hz. Zekeriyya oğlu Yahya'nın öldürüldüğünü duyunca şehrin dışına kaçıp

689 K.K. Meryem Sûresi, 12-15.
690 İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 304.
691 İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 304.

bir ağacın kovuğuna gizlendi. Fakat insan sûretine giren şeytan onlara Zekeriyya (a.s)'ın gizlendiği ağacı gösterdi ve büyük testerelerini alan Yahudiler, Zekeriyya (a.s)'ı ağaçla birlikte ikiye biçtiler.[692] Bazı rivayetlere göre Hz. Zekeriyya'nın kabrinin Haleb'te olduğu söyleniyorsa[693] da, kanaatimizce bu zayıf bir ihtimaldir. Çünkü o daha ziyade Kudüs ve civarında yaşadı. V'Allahu a'lem...

Değerlendirme

1- Allah Yahudilere onca lutuflarda bulunmuş olmasına rağmen, onlar ihanet etmişler, aralarında Hz. Zekeriyya ve oğlu Hz. Yahya olmak üzere birçok peygamberi öldürmüşlerdir.

2- Mü'minler, Allah Teâlâ'nın istemesi durumunda mümkün olamayacak şeylerin dahi mümkün olabileceğine inanmalıdırlar. Zira Hz. Zekeriyya yaşlı, hanımı da kısır olmasına rağmen, duası üzerine Allah onlara Hz. Yahya'yı vermiştir.

3- Allah'ın bir adı *"Zu'ntikâm"*dır. O'nun emirlerine muhalefet edenleri mutlaka bir şekilde cezalandırır. Rivayetlere göre, Hz. Yahya vasıtasıyla bildirilen emirler, Yahudiler tarafından kabul edilmemiş hatta bu konudaki tebliğinde ısrar edince de şehit edilmiştir. Ama Allah, kendi emirlerine karşı bu muameleyi gösteren Yahudilerin üzerine ordular göndererek onları en şedid bir şekilde cezalandırmıştır. Nitekim bazı rivayetlere göre[694] aşağıdaki âyetler bu konu hakkında nâzil olmuştur:

"Biz, Kitap'ta (Tevrat'ta) İsrailoğullarına, 'Yeryüzünde muhakkak iki defa bozgunculuk yapacaksınız ve büyük bir kibre kapılarak böbürleneceksiniz' diye hükmettik. Nihayet bu iki bozgunculuktan ilki-

692 İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 306.
693 Bk. Yâkut, *Mu'cem*, Haleb mad.
694 İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 305.

nin zamanı gelince (sizi cezalandırmak için) üzerinize, pek güçlü olan birtakım kullarımızı gönderdik. Onlar evlerinizin arasına kadar sokuldular. Bu, herhâlde yerine gelmesi gereken bir va'd idi." [695]

Yahudilerin peygamberleri öldürmeleri, ayrıca şu âyetlerde de zikredilmektedir:

"Hani, 'Ey Mûsâ! Biz bir çeşit yemeğe asla katlanamayız. O halde, bizim için Rabbine yalvar da, o bize yerden biten sebze, kabak, sarımsak, mercimek, soğan versin' demiştiniz. O da size, 'İyi olanı düşük olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise inin şehre! İstediklerîniz orada var' demişti. Böylece zillet ve yoksulluk onları kapladı. Onlar, Allah'ın gazabına uğradılar. Bunun sebebi, onların; Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor, peygamberleri de haksız yere öldürüyor olmaları idi. Bütün bunların sebebi ise, isyan etmek ve aşırı gitmekte oluşlarıydı." [696] *"Allah'ın âyetlerini inkâr edenler, Peygamberleri haksız yere öldürenler, insanlardan adaleti emredenleri öldürenler var ya, onları elem dolu bir azap ile müjdele. Onlar, amelleri Dünyada da, ahirette de boşa gitmiş kimselerdir. Onların hiç yardımcıları da yoktur. Kendilerine Kitaptan bir pay verilenleri görmüyor musun ki, aralarında hüküm vermesi için Allah'ın Kitabına çağrılıyorlar da sonra içlerinden bir kısmı yüz çevirerek dönüp gidiyor."* [697]

695 K.K. İsrâ Sûresi, 4-5.
696 K.K. Bakara Sûresi, 61.
697 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 21-23. Ayrıca bk. Âl-i İmrân, 112; Mâide, 70.

Lokmân (a.s)

Yukarıdaki bölümlerde gördüğümüz gibi, yaratıcımız olan Allah, biz kullarına emirlerini peygamberleri vasıtasıyla bildiriyor. Bazen bizzat kendi dilinden, bazen Melek Cebrail'in, bazen peygamberlerinin ve bazen de bazı sâlih kullarının dilinden emirlerini bildirir.

Hz. Lokmân'ın peygamberlerden biri mi, yoksa sâlih kimselerden biri mi olduğu konusunda ihtilâf vardır. Genellikle onun hikmet sahibi, sâlih bir şahsiyet olduğu kabul edilir. [698] Fakat peygamber olmasa bile, kendi oğluna öğütledikleri Kur'an'a geçtiğine göre, bunlar mutlak uyulması gereken öğütlerdir.

İşte Allah, insanların birbirlerine nasıl muamele etmeleri gerektiğinin bir kısmını Hz. Lokmân vasıtasıyla bildirmiştir. Bir kısmını diyoruz, çünkü Allah (c.c) Kur'an-ı Kerim'in birçok âyetinde biz insanlara başka emirler de vermektedir. Hz. Lokmân da bu emirleri, oğluna yaptığı vasiyetlerde dile getirmektedir. Başka bir deyişle Hz. Lokmân, oğlu vasıtasıyla bütün insanlığa öğüt vermektedir.

Kur'an'dan okuyalım:

"Andolsun, biz Lokmân'a 'Allah'a şükret' diye hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, bilsin ki Allah her bakımdan sınırsız zengindir (kimseye muhtaç değildir), övülmeye lâyıktır." [699]

698 Bu konudaki ayrıntılı bilgi ve rivayetler için bk. İbn Kesîr, *Tefsîr*, VI, 336 vd.

699 K.K. Lokmân Sûresi, 12.

"Hani Lokmân oğluna öğüt vererek şöyle demişti: 'Yavrum! Allah'a şirk koşma! Çünkü şirk büyük bir zulümdür. İnsana da, anne ve babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu ne büyük sıkıntılarla karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur.' (İşte onun için) insana şöyle emrettik: 'Bana ve anne babana şükret. Dönüş banadır.' "Eğer, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa, onlara itaat etme. Fakat Dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz ancak banadır. Ben de size yapmakta olduğunuz şeyleri haber vereceğim." [700]

Lokmân öğütlerine şöyle devam eder:

"Yavrum! Şüphesiz yapılan (iyi veya kötü amel) bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır. Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir. Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah hiçbir kibirleneni, övünüp durarı sevmez. Yürüyüşünde tabiî ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini herhalde eşeklerin sesidir!" [701]

Değerlendirme

Allah (c.c), *"Andolsun, biz Lokmân'a 'Allah'a şükret!' diye hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur"* derken, biz insanoğluna verdiği her nimet karşılığında, Kendisine şükretmemizi emrediyor. Ve aslında kim Allah'a şükrederse, kendi nefsine

700 K.K. Lokmân Sûresi, 13-15.
701 K.K. Lokmân Sûresi, 16-19.

şükretmiş olur. Çünkü Allah (c.c), onun bu şükrüne karşı kendisini mükâfatlandıracak, Cennetine koyacaktır. Nitekim âyetin devamında da *"Kim de nankörlük ederse, bilsin ki Allah her bakımdan sınırsız zengindir (kimseye muhtaç değildir), övülmeye lâyıktır"* deyip, Kendisinin bir şeye muhtaç olmadığını, dolayısıyla nankörlük etmememizi emrediyor. Kısaca yapacağımız her iyilik veya kötülüğün neticesi bize dönecektir.

"Şirk", yâni herhangi bir şeyi veya kişiyi, ya da makamı Allah'a ortak koşmak; başka bir deyişle, Allah'ın emirlerini kâle almayıp, O'nun koymuş olduğu hükümler karşısında başka hükümler ihdas etmek en büyük zulümdür. Zulüm o kadar büyük bir günahtır ki, *"şirk"*le eşdeğer tutulmuştur! Onun için *"Allah'a şirk koşma! Çünkü şirk büyük bir zulümdür!"* buyrulmaktadır.

Evlatların anne ve babalarına iyi davranması ilâhî emirlerdendir. Annenin, çocuğunu doğurduğuna, doğurduktan sonra da emzirip büyütünceye kadar çektikleri, bu âyetlerde dile getiriliyor. Anne-babaya iyi davranmak o kadar önemlidir ki, Allah (c.c), anne-baba müşrik bile olsalar, onlara iyi davranmayı emrediyor. Başka âyet-i kerimelerde de Allah (c.c) şöyle emrediyor: "Rabbin, kendisinden başkasına asla kulluk etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında yaşlanırlarsa, sakın onlara *"öf!"* bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: *"Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara rahm eyle [merhamet et]!" Rabbiniz içinizde olanı en iyi bilendir. Eğer siz iyi kişiler olursanız, şunu bilin ki Allah tövbeye yönelenleri çok bağışlayandır."* [702]

702 K.K. İsrâ Sûresi, 23-25.

Fakat kendilerine bu kadar iyi ve saygılı davranılması emredilen anne-baba, evlatlarını Allah'a şirk koşmaya zorlarlarsa, asla onların emri yerine getirilmez, çünkü hiçbir durumda Allah'a şirk koşulmaz!

Allah (c.c) şöyle emrediyor: Bana yönelenlerin yoluna uy! Allah, uyarılarına uyup yolunda gidenlere tabi olmamızı istiyor. Çünkü Allah'a uymayanlar, insanı yanlış yöne, yâni Şeytan'ın yoluna doğru götürür. Ve Allah (c.c), dönüşümüzün Kendisine olacağını, bu Dünya hayatında yaptıklarımızın, peşine düşüp uyduklarımızın, görüş ve ilkelerine tabi olduklarımızın kimler olduğunu bize göstereceğini ve her şeyin ayan-beyan ortaya çıkacağı kıyamet gününde bizim hiçbir itiraz hakkımızın olmayacağını bildiriyor.

Allah ister açıktan ister gizlice yaptığımız her şeyi bilmektedir. O'ndan hiçbir şeyi saklamak mümkün değildir. Allah (c.c) bu gerçeği, *"Şüphesiz yapılan (iyi veya kötü amel) bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde yahut göklerde ya da yerin içinde gizli bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır"* şeklindeki âyet-i kerime [703] ile çok çarpıcı bir misalle bize haber vermektedir...

Namazı dosdoğru kıl! Namaz dinin direğidir ve namazsız İslâm düşünülemez. Kur'an âyetlerinin çoğu, bu gerçeği ifade etmek için zikredilmiştir. Bunun içindir ki Lokmân, Allah Teâlâ'nın bu emrini oğluna hatırlatmakta ve onun şahsında bizi de uyarmaktadır.

"İyiliği emret, kötülükten alıkoy!" Bu âyette geçen ve Türkçeye *"iyilik"* olarak tercüme edilen *"ma'rûf"* ve *"kötülük"* olarak tercüme edilen *"münker"*, salt iyilik ve kötülük değildir. Çünkü iyilik ve kötülük kavramları göreceli olup, toplumdan topluma değişebilir. O halde *"ma'rûf, Allah'ın emrettiği şekilde hareket etmek"*, *"münker"* de, *"Allah'ın yapmayın diye emrettiklerinden sakınmaktır."*

703 K.K. Lokmân Sûresi, 16.

"Başına gelen musibetlere sabırlı ol!" Bu âyet-i kerimede Yüce Allah (c.c), her halükârda bizlere sabrı emrediyor. Bunun içindir ki, *"Sabır, ibâdettir!"* denilmiştir. Keza sabrı tavsiye eden onlarca âyet-i kerimenin birinde Allah (c.c) şöyle buyuruyor: *"Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin! Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir."* [704] Ayrıca Allah (c.c), bu emirlerin Kendisi tarafından konulmuş değiştirilemez hükümler olduğunu bildiriyor.

Kimseyi küçümsememeli, insanlara surat asıp onlardan yüz çevirmemelidir! Allah (c.c) bütün insanları kendi kulları olarak yaratmıştır. Hiç kimse yaratılış itibariyle bir başkasından üstün değildir. Tebessüm daima güzelliği, *"suratsızlık"* ise daima şerri getirir.

Yeryüzünde böbürlenerek yürünmemelidir Allah (c.c) kabalığı sevmez, kibirleneni ise hiç sevmez. Bazı insanlar vardır ki, yürüdüklerinde sanki bütün Dünyaya meydan okumuş gibi insanları küçük görerek, Dünya sadece kendisine aitmiş gibi baskı ve terör havası estirerek yürürler. Oysa Allah (c.c) kibirleneni ve övüneni asla sevmez; hatta birçok âyet-i kerimede onları kötüler, takbîh eder.

Allah (c.c), biz insanlara, *"Yürüyüşünde tabiî ol, sesini alçalt!"* demektedir. Yâni konuşurken bağırıp çağırmamamızı, insanları rencide edecek şekilde sesimizi yükseltmememizi istemektedir! Herkes Allah (c.c)'un kuludur. Dolayısıyla hiç kimsenin bir diğerine bağırıp çağırarak hakaret etme hakkı yoktur! İnsanlar konuşa konuşa anlaşırlar. Allah (c.c) bu şekilde kaba saba konuşmayı o kadar lânetliyor ki, yukarıdaki âyet-i kerimede, böyle yapanların sesini *"eşeklerin sesi"*ne benzetiyor...

İşte bunun içindir ki, her birimiz Kur'an'da anlatılan kıssalardan dersler çıkarmalı, bu dersleri hayatımızda uygulamalıyız...

704 K.K. Bakara Sûresi, 153.

Hz. İsâ (a.s)

Hz. İsâ (a.s), Allah'ın biz insanları uyarmak üzere göndermiş olduğu ve kendisini "*Ruhu'l-Kudüs*"le teyid[705] ettiği son dönem peygamberlerindendir. Yüce Yaratıcı, İsâ'yı ve annesi Meryem'i bütün âlemler için birer ibret kılmıştır.[706]

Bugün Dünyanın dört bir tarafında onun dinine mensup olduklarını söyleyen milyonlarca insan vardır ki onlara "*Hıristiyanlar*" diyoruz. Ancak Hz. İsâ (a.s) gibi Allah'ın elçisi olup, Allah'tan insanlığa son ilâhî mesajı getirmiş olan Hz. Muhammed (s.a.s)'in bize bıraktığı Kur'an, Hıristiyan denen bu din sahiplerinin, Hz. İsâ'nın getirmiş olduğu dini değiştirdiklerini beyân etmektedir.

Kur'an son ve değişmemiş ilâhî Kitap olduğu için, diğer peygamberlerde olduğu gibi, İsâ (a.s)'ı da incelerken esas kaynak olarak onu esas alacağız. Ama daha önceki peygamberleri anlatırken yaptığımız gibi, zaman zaman Hıristiyanların ve Kitab-ı Mukaddes'in de bu konudaki görüşlerine yer vereceğiz.

Mucize Doğum ve İffet Sembolü Meryem

Hz. İsâ (a.s)'ın doğumu, mucizevî yönüyle insanlık tarihinde tektir ve benzeri yoktur. Çünkü o, babasız doğmuştur. Başka bir tabirle, onu doğuran Hz. Meryem, hiç kimseyle evlenmeden ve Allah'ın ona ruhundan üflemesiyle hamile kalmış ve İsâ (a.s) babasız olarak Dünyaya gelmiştir. Nitekim Allah, Meryem'e bir melek gönderdi ve bu melek:

705 K.K. Bakara Sûresi, 87, 253.
706 K.K. Enbiyâ Sûresi, 91; Mu'minûn Sûresi, 50.

"Ey Meryem! Allah seni, adı 'Meryem oğlu İsâ Mesih' olan bir 'kelime' ile müjdeliyor ki, Dünyada ve Âhiret'te şanı yücedir ve Allah'a en yakın olanlardandır. O, beşikte ve yetişkinliğinde insanlarla konuşacaktır ve o salihlerdendir" [707] *şeklinde konuşunca, Meryem dehşete düşmüş ve 'Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken, nasıl bir çocuğum olabilir?"* [708] *diyerek hayretini ve utançla karışık korkusunu dile getirmiştir. Allah da, ondan korkuyu uzaklaştırmak ve irâdesiyle her şeyin yapılabileceğini kendisine göstermek için, İşte bu böyledir! Allah dilediğini yaratır! Bir işe hükmedince, ona yalnızca 'ol!' der, o da oluverir! Allah ona, Kitab'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek! Onu İsrailoğullarına peygamber olarak gönderecek (ve şöyle diyecektir): 'Gerçekten ben size Rabbinizden bir âyet getirdim; size çamurdan kuş gibi bir şey yapar, ona üflerim; Allah'ın izniyle o derhal bir kuş olur. Ve yine Allah'ın izniyle anadan doğma körü, 'abras'ı* [709] *iyileştirir, ölüleri diriltirim. Evlerinizde yediğiniz ve biriktirdiğiniz şeyleri size haber veririm. Eğer iman eden kimselerdenseniz, elbette bunlarda sizin için deliller vardır. Benden önce gelen Tevrat'ı tasdik edici olarak ve size haram olan bazı şeyleri helal kılmak için geldim. Size Rabbinizden (bunlardan başka) bir âyet de getirdim. Artık Allah'tan korkun, bana da itaat edin. Muhakkak Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise O'na kulluk edin. Dosdoğru yol işte budur."* [710]

Hz. Meryem Kendisini Toplumdan Tecrid Ediyor

Bu ilâhî vahye mazhar olan Hz. Meryem, başına gelecekleri den utandığı ve toplumun kendisini dışlayacağından korktuğu için,

707 K.K. Al-İmrân Sûresi, 45-46.

708 K.K. Al-İmrân Sûresi, 47.

709 İyileşmeyen kötü bir hastalığa yakalanmış olanı.

710 K.K. Al-İmrân Sûresi, 47-51. Hıristiyan inancına göre hadisenin nasıl olduğuna dair bk. *Kitab-ı Mukaddes*, Luka, I/26 vd.

insanlardan uzaklaşmak üzere, evinin doğusunda [711] bulunan bir yere çekildi; sonra da başkalarıyla görüşmemek için kendisi ile onlar arasına bir perde çekti. [712]

Meryem çok zor durumdaydı. Yüreğini korkudan ziyade utanç kaplamıştı. Kime, ne anlatacağını bilemiyordu. Yiyeceği de yoktu. Zaman zaman kendisine gelen Zekeriyya (a.s)'ın getirdiği basit yiyeceklerle geçiniyordu. Fakat ona bu kaderi çizmiş olan Allah, onu unutmadı; iffetinden, sadakatinden, hayâsından dolayı, mucize olarak kendisine gökten yiyecekler gönderdi.

Kur'an anlatıyor:

"Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyya'yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriyya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. 'Meryem, Bu sana nereden geldi?' derdi. O da 'Bu, Allah katından' diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir." [713]

Derken Allah, onu teselli etmek için Melek Cebrail'i bir insan sûretinde [714] gönderdi.

Bu olağanüstü durumu ve devamını Kur'an-ı Kerim şöyle anlatıyor:

"Meryem onu görünce, 'Eğer takva sahibi bir kimse isen, senden Rahman'a sığınıyorum' dedi. O da dedi ki: 'Ben, sana temiz bir oğlan bağışlamak üzere gönderilmiş, Rabbinin elçisiyim.' Meryem dedi ki: 'Nasıl olur da benim bir oğlum olur? Ne bana kimse dokundu, ne de fahişeyim ben!' Dedi ki: 'Bu böyledir! Çünkü Rabbin, 'bu Benim için kolaydır! Biz onu indimizden, insanlara bir âyet ve rahmet ka-

711 K.K. Meryem Sûresi, 16.
712 K.K. Meryem Sûresi, 17.
713 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 37
714 K.K. Meryem Sûresi, 17.

lacağız. Bunun hükmü verilmiş, bitmiştir!' dedi. Böylece ona hamile kaldı ve uzak bir yere çekildi." [715]

Bulunduğu yerde ne su, ne de yiyecek vardı. Fakat ne su, ne de yiyecek onun umurundaydı. Onu tek ilgilendiren şey, nasıl babasız bir çocuk doğuracağı olgusuydu. Kendi kendine, *"keşke hiç olmasaydım" diye sesleniyor, utanıyor, korkuyor ve şöyle devam ediyordu: "Keşke bundan önce ölseydim ve unutulmuşların unutulmuşu olsaydım!"* [716] Bütün bu endişelerindendir ki, Allah onu Kur'an'da *"Irzını Koruyan Kız"* [717] olarak tanımlıyor.

Hz. Meryem, evli olmadığı hâlde bu şekilde hamile kalınca, Yahudiler kendisine iftirâ ettiler ve onu zinâ yapmakla suçladılar. [718]

Artık hamileliğinin son günleri yaklaşıyordu. Nasıl yapacaktı? Bu ıssız yerde, kim ona yardımcı olacaktı? Doğacak çocuğu yıkayacak su bile yoktu. Açlığı ise had safhadaydı. Ama ona böyle bir doğum yapmayı takdir etmiş olan Rabbi onu unutmamıştı. Nitekim doğum sancısı yaklaşıp, kuru bir hurma ağacına yaslanmak mecburiyetinde kalınca, İlâhî Kudret ona seslendi: *"Üzülme, Rabbin, altından akan küçük bir akarsu yarattı! O kuru hurma ağacını kendine doğru salla; üzerine taptaze hurmalar düşecektir! Artık ye, iç, gözün aydın olsun."* [719]

Hz. Meryem'in iffeti, bir numune-i imtisâldi. Yâni o, örnek alınması gereken bir ahlâka sahipti. Allah Dünya kadınlarını bir sınıflamaya tabi tuttuğunda, onu sâliha olanlar arasında zikretmektedir:

"Allah kâfirlere Nûh'un karısı ile Lût'un karısını misâl olarak gösterdi. Bunların ikisi de kullarımızdan iki sâlih kulun nikâhlılarıydılar. İkisi de kocalarına, davalarında ihânet ettiler ve kocalarının kendilerine Allah'a karşı hiçbir faydaları olmadı. Ve ikisine de, 'Ateşe

715 K.K. Meryem Sûresi, 18-22.
716 K.K. Meryem Sûresi, 23.
717 Bk. K.K. Enbiyâ Sûresi, 91.
718 Bk. K.K. Nisâ Sûresi, 156.
719 K.K. Meryem Sûresi, 24-26.

girenlerle beraber siz de girin!' denilecek. Allah imân edenlere de Firavun'un karısını misâl verdi. Hani o, 'Rabbim! Benim için yanında Cennette bir ev yap. Beni Firavun'dan ve onun yaptıklarından kurtar ve beni zalimler topluluğundan esenliğe çıkar!' demişti. Ve ırzını koruyan İmrân kızı Meryem'i de (misâl göstererek), 'Biz ona ruhumuzdan üfürmüştük. O da Rabbinin kelimelerini de, Kitaplarını da tasdik etmişti ve o itaat edenlerdendi." [720]

Böylece Kur'an, kadınları iki grupta mütalaa ediyor:

Hz. Lût'un ve Hz. Nûh'un karılarının örnek olarak sunulduğu isyancı, kâfir kadınlar,

Firavun'un karısı Asiye ile Meryem'in örnek olarak sunulduğu mümin ve sâlihâ kadınlar...

Bu şekilde babasız doğan Hz. İsâ (a.s)'a inanmayanlar hakkında da Allah şöyle bir örnek verip imâna çağırıyor:

"Muhakkak ki İsâ'nın durumu, Allah nezdinde Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı; sonra ona 'ol!' dedi; o da oluverdi. Bu Rabbinin katından olan bir gerçektir! O hâlde, şüphe edenlerden olma!" [721]

Mucize Çocuk Doğuyor

Bakîre Meryem'in yapacağı bir şey kalmamıştı. Utanıyor, fakat elinden bir şey gelmiyordu. Utancından ve üzüntüsünden Allah'ın emrine boyun eğdi ve onun için en zor olan anı bekledi: Doğum, bir çocuk doğurma, hem de babasız bir çocuk Dünyaya getirmek...

Kur'an, Meryem'in başından geçen bu fevkalade olayı şöyle anlatıyor:

"Böylece Meryem çocuğa gebe kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi. Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. 'Keşke bundan

720 K.K. Tahrîm Sûresi, 10-12.
721 K.K. Al-İmrân Sûresi, 59-60.

önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!' dedi. Bunun üzerine (Cebrail) ağacın altından ona şöyle seslendi: 'Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir akarsu yarattı. Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün. Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecek olursan, 'Şüphesiz ben Rahmân'a bir oruç (susmayı) adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım' de! Kucağında çocuğunu taşıyarak halkının yanına geldi. Onlar şöyle dediler: 'Ey Meryem! Muhakkak ki sen çok çirkin bir şey yaptın!' 'Ey Hârûn'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi.' Bunun üzerine (Meryem, konuşun diye) çocuğa işaret etti. 'Beşikteki bir bebekle nasıl konuşalım?' dediler. Bebek şöyle konuştu: 'Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı. Nerede olursam olayım beni mübarek kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti. Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir).' Hakkında şüpheye düştükleri hak söze göre Meryem oğlu İsâ işte budur." [722]

Allah İsâ (a.s)'a İncil'i Gönderdi

Allah bu mucizeleri göstermesine rağmen Yahudiler, hem Hz. İsâ'ya, hem de annesi Hz. Meryem'e düşman oldular. Hz. İsâ peygamber olduğunu açıklayınca, Yahudiler iyice çileden çıkıp onu, bulundukları yörenin yöneticileri olan Romalılara şikâyet ettiler ve öldürülmesini istediler.

Yukarıdaki bölümlerde gördüğümüz gibi, Allah emirlerini kullarına, onlar arasından seçtiği bir peygamber ve o peygambere gönderdiği bir *"Kitab"* ya da *"Suhûf"* vasıtasıyla bildirir. Gönderilen bu *Kitab* ya da *"Suhûf"*lar, kendilerinden önce gelenleri tasdik ederek

722 K.K. Meryem Sûresi, 22-34.

gelirler. İşte bu cümleden olarak Allah, peygamber olarak gönderdiği İsâ (a.s)'a da *İncil*'i vermiştir[723] ki onunla amel etsinler:

Allah (c.c) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Ardından da o peygamberlerin izi üzerinde, kendinden önceki Tevrat'ı doğrulayıcı olmak üzere Meryem oğlu İsâ'yı gönderdik. Ve Biz ona, içinde hidâyet ve nur bulunan ve yanlarında bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı, içinde takva sahipleri için hidâyet ve öğüt bulunan İncil'i verdik. Kendilerine İncil verilenler de Allah'ın onda indirdikleriyle hükmetsinler! Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, onlar fasıkların tâ kendileridirler!" [724]

Yahudiler, *"Ahir Zaman"*da gelecek olan Peygamberi, yâni *"Mesih"*i bekledikleri halde, Hz. İsâ (a.s) onlara bir çok mucize göstermesine rağmen ona inanmadılar ve ondan önceki peygamberlere olduğu gibi, ona da işkence yaptılar ve bu zulümlerinden dolayı lânetlendiler.[725] Hz. İsâ onlara dini tebliğ edince, *"bizim tanrılarımız mı hayırlı, yoksa o mu?" demeye başladılar."*[726] *"İsâ onlara apaçık delillerle geldiğinde dedi ki: Muhakkak ben size hikmet getirdim ve hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz bazı şeyleri size açıklayayım diye geldim. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin! Gerçek şu ki, Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. O hâlde yalnız O'na kulluk edin! Tek ve dosdoğru yol işte budur!"* [727]

723 Müslümanlar Allah'ın İsâ (a.s)'a *İncil*'i vahiy şeklinde indirdiğine inandıkları hâlde, Hıristiyanlar bu gerçeğe inanmamaktadırlar. Onlara göre *İncil* Allah'tan gelen bir vahiy değil, Havarilerin kendilerine gelen ilhâmla kaleme aldıkları Hz. İsâ'nın hayatından ibâret bir kitaptır.

724 K.K. Mâide Sûresi, 46-47.

725 K.K. Mâide Sûresi, 78.

726 K.K. Zuhruf Sûresi, 58.

727 K.K. Zuhruf Sûresi, 63-64.

Hz. İsâ'nın Mucizeleri

Bütün peygamberler gibi, Hz. İsâ'nın da mucizeleri vardır. İşte bu konuda Allah şöyle buyuruyor:

"Allah onu İsrailoğullarına bir Peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek): Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir. Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer mü'minler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri helâl kılmak için gönderildim ve Rabbiniz tarafından size bir mucize de getirdim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin." [728]

Havariler ve "Gök Sofrası" (Mâide)

İnsanlar Hz. İsâ (a.s)'dan yüz çevirip onu dinlemeyince, tebliğini sürdürebilmek için yanındakilere şöyle sordu:

"Allah'a giden yolda bana kimler yardım edecek? *Havariler*: Allah'ın yardımcıları biziz. Allah'a imân ettik. Sen de bizim Müslümanlar olduğumuza şâhid ol! Rabbimiz! İndirdiğine inandık ve o peygambere tabi olduk. Artık bizi şahidlerle beraber yaz" dediler." [729]

Bu konudaki başka bir âyette de şunları okuyoruz:

"Ey imân edenler! Allah'ın yardımcıları olun! Nitekim Meryem oğlu İsâ da Havariler'e, 'Allah yolunda kim benim yardımcım olacak?' demiş, Havariler de, 'Allah'ın yardımcıları bizleriz' demişlerdi. Bunun üzerine İsrailoğullarından bir kesimi imân etmiş ve bir kesimi de inkâr etmişti. Biz de imân edenleri düşmanlarına karşı destekledik de üstün gelenler oluverdiler." [730]

728 K.K. Al-i İmrân Sûresi, 49-50.
729 K.K. Al-İmrân Sûresi, 52-53.
730 K.K. es-Sâf Sûresi, 14.

Allah, Havarilere ilhâm göndermiş ve onların Hz. İsâ (a.s)'a inanmalarını, ona yardımcı olmalarını irâde buyurmuştu:

"Ben Havarilere, 'Bana ve Peygamberime imân edin' diye vahyetmiştim de, onlar, 'İmân ettik. Gerçekten Müslüman olduğumuza Sen de Şâhid ol" [731] demişlerdi.

Havariler bu şekilde inanmış olmalarına rağmen, kalplerinin tatmin olması için Hz. İsâ'dan ilginç bir talepte bulundular. Kur'an-ı Kerim olayı şöyle anlatır:

"Havariler, 'Ey Meryem oğlu İsâ! Rabbin gökten bize bir Mâide (sofra) indirebilir mi?' demişlerdi de o, 'eğer imân edenlerdenseniz, Allah'tan korkun' demişti. Dediler ki: 'Biz, o sofradan yemeği, kalplerimizin bununla mutmain olmasını ve senin de bize gerçekten doğru söylediğini bilmeyi ve biz de ona şahitlik edenlerden olmayı' istiyoruz." [732]

Havarilerin bu şekilde samimi olarak yalvarmaları üzerine, Hz. İsâ dayanamadı ve onların isteklerini Allah'a sunmaya karar verdi:

"Meryem oğlu İsâ, 'Allah'ım, Rabbimiz! Bize gökten öyle bir Mâide indir ki, bizim için, bizden önce gelip geçmişler için ve geleceklerimiz için bir bayram ve Sen'den bir âyet/delil olsun. Bizi rızıklandır. Çünkü Sen rızık verenlerin en hayırlısısın' dedi." [733]

Allah, peygamberi Hz. İsâ'nın bu duasını kabul etti:

"Allah, 'Ben onu size indireceğim. Ama bundan sonra sizden kim kâfir olursa, ben onu insanlardan hiç kimseyi azaplandırmayacağım bir azapla azaplandıracağım' dedi." [734]

731 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 52.
732 K.K. Mâide Sûresi, 112-113.
733 K.K. Mâide Sûresi, 114.
734 K.K. Mâide Sûresi, 115.

Hz. İsâ Kendinden Sonra Gelecek Olan Peygamber'i Haber Veriyor

Hz. İsâ, Allah'ın kendisine bildirdiği ahkâmı tebliğ etmek için elinden geleni yapıyor, Yahudilerse ona mani oluyor, bir türlü kendisine tahammül edemiyorlardı. Oysaki o, Tevrat'ı da doğruluyor, onu kabul ediyordu.

Bu konudaki bir âyet-i kerimede şunları okuyoruz:

"Hani Meryem oğlu İsâ da, 'ey İsrailoğulları, muhakkak ben Allah'ın size gönderdiği peygamberiyim. Benden önceki Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek ve adı Ahmed olan bir peygamberi müjdeleyici olarak geldim' demişti. Onlara apaçık delillerle gelince onlar, 'bu, apaçık bir büyüdür' dediler." [735]

Yahudiler, Hz. İsâ'yı Öldürmek İçin Romalıları Kışkırtıyor

Hz. İsâ (a.s)'ın risâletine inanmayan Yahudiler, Romalıları kışkırtarak onun cezalandırılmasını istediler. Hz. İsâ'nın aralarında bozgunculuk çıkardığını, dinlerini tahrif ettiğini iddia ettiler. Çünkü Hz. İsâ, Yahudilerin kendi şeriatlarından ayrıldıklarını iddia ediyor ve onları tekrar Tevrat'a uygun bir hayata davet ediyordu. Sonuçta, Filistindeki Roma valisini ikna ederek Hz. İsâ'yı tutuklattılar. Daha sonra da öldürülmesi konusunda karar aldırdılar. Hatta bunun için bir *"Çarmıh"* yaptılar ve gayet ağır olan bu çarmıhı ona taşıtarak, istedikleri tepeye kadar götürüp orada çarmıha gerdiler. Fakat bu süreçte Allah, bir başkasını onun benzerine dönüştürdü ve tutuklama sürecinden başlayarak bu işlemi İsâ zannıyla onun benzerine yaptılar. Böylece İsâ (a.s), öldürülmekten kurtuldu. Fakat Yahudiler, onu öldürdüklerini söylediler. Kur'an-ı Kerim, onun öldürülemediğini şöyle anlatır:

735 K.K. es-Sâf Sûresi, 6.

"Ve onların, 'biz Allah'ın Peygamberi Meryem oğlu İsâ'yı öldürdük' sözleri! Onlar onu öldürmediler ve onu çarmıha germediler de! Ancak onlara (bir başkası İsâ'ya) benzer gösterildi. Şüphesiz ki İsâ hakkında ihtilâfa düşenler kesinlikle bundan ötürü bir kararsızlık içerisindedirler. Onun hakkında bir ilme sahip değildirler. Ancak zannın peşine takılırlar. Hâlbuki gerçekten onu öldürmemişlerdir! Bilâkis Allah onu kendi katına yükseltti. Allah Azizdir, Hakîmdir." [736] Yine Kur'an şöyle buyuruyor:

"Hani Allah şöyle buyurmuştu: Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son vereceğim. Seni kendime yükselteceğim. Seni inkâr edenlerden kurtararak temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar küfre sapanların üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz yalnızca banadır. Ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim." [737]

Hıristiyanlar, Allah'ın Kulu ve Peygamberi Olan Hz. İsâ'ya "Allah'ın Oğlu" Dediler

Hz. İsâ (a.s)'a inandıklarını söyleyen Hıristiyanlar, onun Allah Katı'na çıkarılmasından sonra, kendisine *"Allah'ın oğlu"* dedikleri için Allah tarafından kınandılar. Allah bu şekilde inananların kâfir oldukları buyuruyor ve Hz. İsâ ile annesi Meryem dâhil olmak üzere, insanların hiçbir şekilde ilâhlaştırılmamaları gerektiğini emrediyor:

"Muhakkak ki, 'Allah, Meryem oğlu Mesîh'tir' diyenler kâfir oldular. De ki: Şayet Allah, Meryem oğlu Mesîh'i, annesini ve yeryüzünde bulunanların tamamını helâk etmek isterse, O'na karşı kim bir şey yapabilir? Göklerin, yerin ve aralarındaki her şeyin mülkü Allah'ındır. O dilediğini yaratır; O her şeye kadirdir!" [738] *"Meryem oğlu Mesîh bir peygamberden başka bir şey değildi. Ondan önce de*

736 K.K. Nisâ Sûresi, 157-158.
737 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 55.
738 K.K. Mâide Sûresi, 17.

peygamberler gelip geçmiştir. Annesi de dosdoğru birisiydi. İkisi de yemek yerlerdi. Âyetlerimizi onlara nasıl açıkladığımıza bak; sonra da onların nasıl döndürüldüklerine bir bak!" [739]

Kur'an-ı Kerim, aynı şekilde *"teslis"*i de reddediyor:

"Onlar, 'Rahmân bir çocuk edindi' dediler. Andolsun, siz çok çirkin bir şey ortaya attınız. Rahman'a çocuk isnat etmelerinden dolayı neredeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecektir! Hâlbuki Rahmân'a bir çocuk edinmek yakışmaz. Göklerdeki ve yerdeki herkes Rahman'a kul olarak gelecektir. Andolsun, Allah onları ilmiyle kuşatmış ve tek tek saymıştır. Onlar (ın her biri) kıyamet günü O'na tek başına gelecektir." [740]

Allah'a çocuk isnâd edilemeyeceği, başka âyetlerde de şöyle emrediliyor:

"Bir de cinleri Allah'a bir takım ortaklar yaptılar. Oysa onları O yarattı. Bilgisizce Allah'a oğullar ve kızlar da uydurdular. O, onların niteledikleri şeylerden uzaktır, yücedir. O, gökleri ve yeri örnekleri yokken yaratandır. O'nun bir eşi olmadığı halde nasıl bir çocuğu olabilir? Hâlbuki her şeyi O yarattı. O her şeyi hakkıyla bilendir. İşte sizin Rabbiniz Allah. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. O her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O'na kulluk edin. O her şeye vekil (her şeyi yöneten, görüp gözeten)dir. Gözler onu idrak edemez ama O, gözleri idrak eder. O, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır." [741]

Bu konuda Allah Teâlâ Ehl-i Kitâb'ı, yâni Hıristiyan ve Yahudileri şöyle uyarıyor:

"Ey Kitab ehli! Dininizde sınırları aşmayın ve Allah hakkında ancak hakkı söyleyin. Meryemoğlu İsâ Mesih, ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı (emriyle onda var ettiği) kelimesi ve

739 K.K. Mâide Sûresi, 75.
740 K.K. Meryem Sûresi, 88-95.
741 K.K. En'âm Sûresi, 100-103.

kendisinden bir ruhtur. Öyleyse Allah'a ve peygamberlerine iman edin, ' (Allah) üçtür' demeyin. Kendi iyiliğiniz için buna son verin. Allah ancak bir tek ilâhtır. O çocuk sahibi olmaktan uzaktır. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. Vekil olarak Allah yeter. Mesih de, Allah'a yakın melekler de, Allah'a kul olmaktan asla çekinmezler. Kim Allah'a kulluk etmekten çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki, O, onların hepsini huzuruna toplayacaktır. İman edip salih ameller işleyenlere gelince, (Allah) onların mükâfatlarını eksiksiz ödeyecek ve lütfundan onlara daha da fazlasını verecektir. Allah'a kulluk etmekten çekinenlere ve büyüklük taslayanlara gelince; (Allah) onları elem dolu bir azaba uğratacaktır ve onlar kendilerine Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamayacaklardır." [742]

"Üzeyr Allah'ın oğludur" diyen Yahudiler'i ve *"İsâ Allah'ın oğludur"* diyen Hıristiyanları da Allah şöyle lânetliyor:

"Yahudiler, 'Üzeyr Allah'ın oğludur' dediler. Hıristiyanlar ise, 'İsâ Mesih Allah'ın oğludur' dediler. Bu onların ağızlarıyla söyledikleri (gerçeği yansıtmayan) sözleridir. Onların bu sözleri daha önce inkâr etmiş kimselerin söylediklerine benziyor. Allah onları kahretsin. Nasıl da haktan çevriliyorlar! (Yahudiler) Allah'ı bırakıp, hahamlarını; (Hıristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler. Oysa bunlar da ancak, bir olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardır. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. O, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır." [743]

Hıristiyan ve Yahudilerin bu sapıklıkları başka âyetlerde şöyle anlatılıyor:

"Ey Muhammed! Onlara sor: Kız çocukları Rabbinin de, erkek çocukları onların mı? Yoksa biz melekleri dişi olarak yaratmışız da onlar şahid mi bulunuyorlarmış? İyi bilin ki onlar kendi uydurmaları olarak,

742 K.K. Nisâ Sûresi, 171-173.
743 K.K. Tevbe Sûresi, 30-31.

'Allah çocuk sahibi oldu' diyorlar. Onlar elbette yalan söylüyorlar. Yoksa Allah kızları erkeklere tercih mi etti? Neyiniz var? Nasıl hüküm veriyorsunuz! Hiç düşünmüyor musunuz? Yoksa sizin apaçık bir deliliniz mi var? Eğer doğru söyleyen kimseler iseniz getirin (bu delili içeren) kitabınızı! Allah ile cinler arasında da nesep bağı kurdular. Oysa cinler de kendilerinin Allah'ın huzuruna getirileceklerini bilirler. Allah onların nitelendirdiği şeylerden uzaktır, yücedir. Ancak Allah'ın ihlâslı kulları bunlar gibi değildir." [744]

Allah'ın vahdaniyetine bu şekilde bakanları *"zalim"* diye tavsif eden Kur'an âyetleri şöyle devam ediyor:

"Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere, 'Şüphesiz, benden başka hiçbir ilâh yoktur. Öyleyse bana ibadet edin' diye vahyetmişizdir. (Böyle iken) 'Rahmân çocuk edindi' dediler. O böyle şeylerden uzaktır, yücedir. Hayır, (evlat diye niteledikleri) o melekler ikrama erdirilmiş kullardır. Onlar Allah'tan önce söz söylemezler ve hep onun emriyle iş görürler. Allah onların önlerindekini de arkalarındakini de (yaptıklarını da yapacaklarını da) bilir. Onlar onun razı olduğu kimselerden başkasına şefaat etmezler ve hepsi onun korkusuyla titrerler. İçlerinden her kim, 'Allah'tan başka ben de şüphesiz bir ilâhım' derse böylesini Cehennemle cezalandırırız. İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız." [745]

Bu şekilde inananların asla kurtuluşa eremeyeceğini söyleyen Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor:

"Allah bir çocuk edindi' dediler. O, bundan uzaktır. O her bakımdan sınırsız zengindir. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. Bu konuda elinizde hiçbir delil de yoktur. Allah'a karşı bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz? De ki: 'Allah hakkında yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler.' Onlar için Dünyada (geçici) bir yararlanma vardır.

744 K.K. Sâffât Sûresi, 149-160.
745 K.K. Enbiyâ Sûresi, 25-29.

Sonra dönüşleri bizedir. Sonra da, inkâr etmekte olduklarına karşılık onlara şiddetli azabı tattıracağız." [746]

Bu şekilde inananların *"kâfir"* oldukları da şu âyetlerde belirtiliyor:

"Andolsun, 'Allah, Meryem oğlu Mesih'tir' diyenler kesinlikle kâfir oldu. Oysa Mesih şöyle demişti: 'Ey İsrailoğulları! Yalnız, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Kim Allah'a ortak koşarsa artık Allah ona Cenneti muhakkak haram kılmıştır. Onun barınağı da ateştir. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur.' Andolsun, 'Allah üçün üçüncüsüdür' diyenler kâfir oldu. Hâlbuki bir tek ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse andolsun onlardan inkâr edenlere elbette elem dolu bir azap dokunacaktır. Hâlâ mı Allah'a tövbe etmezler ve ondan bağışlanma istemezler? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Meryem oğlu Mesih sadece bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler geldi geçti. Onun annesi de dosdoğru bir kadındır. (Nasıl ilâh olabilirler?) İkisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz. Sonra bak ki, nasıl da (haktan) çevriliyorlar." [747]

Aynı şekilde İhlâs Sûresi de, Hıristiyanların bu iddialarına bir cevaptır:

"De ki: 'O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.) Ondan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir). Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir." [748]

Bir başka âyet-i kerimede de, Hz. İsâ'ya inanıp, sonradan yollarını şaşıranlar şöyle anlatılıyor:

"Sonra peygamberlerimizi onların izleri üzere ardarda gönderdik. Meryem oğlu İsâ'yı da izlerinden gönderdik ve ona İncil'i verdik.

746 K.K. Yûnus Sûresi, 68-70.
747 K.K. Mâide Sûresi, 72-75.
748 K.K. İhlâs Sûresi, 1-4.

Ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet koyduk. Kendi kendilerine ortaya koydukları ruhbanlığı ise, Biz kendilerine yazmamıştık; onlar onu Allah rızasını aramak için yaptılar; fakat ona gereği gibi riayet etmediler. Onlardan imân edenlere ise ecirlerini verdik ve onların çoğu fasıklardı." [749]

Hıristiyanlardan önce Yahudiler de böyle büyük bir günâh işlemiş, *"Üzeyr Allah'ın oğludur"* demişlerdi. Allah Yahudilerle Hıristiyanların bu dinî saplantılarını şöyle kınıyor:

"Yahudiler, 'Üzeyr Allah'ın oğludur' dediler. Hıristiyanlar da, 'Mesîh Allah'ın oğludur' dediler. Bu, onların ağızlarında dolaşan sözleridir ki, daha önce kâfirlerin söyledikleri sözlere benzetiyorlar. Allah kahretsin onları! Nasıl da saptırılıyorlar! Onlar Allah'ı bırakıp âlimlerini, râhiplerini, Meryem oğlu Mesîh'i Rabler edindiler. Hâlbuki onlar bir Tek İlâh'a kulluk etmekten başkasıyla emrolunmamışlardı. O'ndan başka ilâh yoktur! O, bunların ortak koştukları her şeyden münezzehtir." [750]

Kıyamet Günü'nde Allah bütün peygamberlerini toplayacak ve onların ümmetlerinin tebliğlerine nasıl icâbet ettiklerini soracak. Onlar da, Allah'ın her şeyi bildiği cevabını verecekler. [751] Bu görevin ne büyük değeri olduğunu belirtmek için de, Allah Teâlâ, Hz. İsâ'yı örnek gösteriyor:

"Allah o zaman şöyle diyecek: Ey Meryem oğlu İsâ! Sana ve annene verdiğim nimetimi hatırla! Ben seni 'Ruhu'l-Kudüs'le desteklemiştim. Beşikteyken ve yetişkin iken insanlarla konuşuyordun. Sana Kitâb'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan bir kuş sûretine benzer bir şey yapıyor, ona üflüyordun da, Benim iznimle canlı bir kuş oluveriyordu. Anadan doğma körü ve 'abras' [752] *ı da yine Benim iznimle iyileştiriyordun. Ve Benim iznimle ölüleri mezardan di-*

749 K.K. Hadîd Sûresi, 27.
750 K.K. Tevbe Sûresi, 30-31.
751 K.K. Mâide Sûresi, 109.
752 İyileşmesi mümkün olmayan hastayı.

rilterek çıkartıyordun. Ve seni, kendilerine apaçık mucizelerle geldiğin İsrailoğullarından kurtardığımı ve onlardan kâfir olanların, 'bu sihirden başka bir şey değildir' dediklerini hatırla." [753]

Yine o günde Allah, Hz. İsâ'yı, kendisine inandıklarını söyleyenlere karşı şahit gösterecek ve herkes gibi, onlara da inançlarından dolayı hesap soracaktır:

"Allah, Ey Meryem oğlu İsâ! Sen mi insanlara, 'Allah'ı bırakıp da beni ve annemi iki ilâh edinin dedin' diye buyurduğunda o diyecek ki: 'Seni tenzih ederim. Hakkım olmayan bir sözü söylemek bana yakışmaz. Şayet ben bunu söylemiş olsaydım, zaten Sen onu bilecektin. Sen bende olanı bilirsin, fakat ben Sen'de olanı bilmem. Şüphesiz Sen gaybı en iyi bilensin. Ben onlara, bana emrettiğinden başkasını söylemedim. Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Ben aralarında bulunduğum sürece, üzerlerinde bir şahittim. Beni vefat ettirince de, artık onlar üzerinde gözetleyici Sen oldun. Sen her şeye hakkıyla Şahidsin. Eğer onları azaplandırırsan, onlar Senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, yine Hakîm olan Azîz Sensin." [754]

Allah, Yahudi ve Hıristiyanların bu iddialarının doğru olamayacağını şöyle bildiriyor:

"Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. O bundan uzaktır, yücedir. O bir ve her şey üzerinde mutlak otorite sahibi olan Allah'tır. Gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine örtüyor. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Bunların her biri belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. İyi bilin ki, o mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır." [755]

"Allah dedi/diyecek: Bugün doğru söyleyenlerin doğruluklarının kendilerine fayda vereceği bir gündür. Onların, altlarından ırmaklar akan

753 K.K. Mâide Sûresi, 110.
754 K.K. Mâide Sûresi, 116-118.
755 K.K. Zümer Sûresi, 4-5.

Cennetleri vardır ki, onlarda ebedîdirler. Allah onlardan razı olmuştur; onlar da O'ndan razı olmuşlardır.[756] *İşte en büyük kurtuluş budur."*[757]

Hz. İsâ'nın Ölümü

Hz. İsâ'nın tebliğ hareketi Yahudilerin hoşuna gitmiyordu. Çünkü Hz. İsâ, Yahudilerin kötü alışkanlıklarla dolu hayat tarzına karşı çıkıyordu. Hz. İsâ da aynı toplumdan çıktığı için Yahudiler doğrudan onunla mücâdele etmek yerine, onu şehrin hâkimiyetini elinde bulunduran Roma kralına şikâyet edip öldürtmek istediler. Kral ise, Hz. İsâ'da öldürülmeyi gerektirecek bir suç bulamıyordu. Bundan dolayı Hz. İsâ'yı, yeni ve kendilerince kabul edilemez fikirler öne attığı için biraz dövdürüp salıvermek istiyordu. Ama Yahudiler ısrar edince, onu öldürmek için bir çarmıh hazırlayıp Hz. İsâ'nın sırtına yüklediler ve ölüm tepesine götürdüler.

Hz. İsâ'nın ölümü konusunda İslâmî kaynaklarla Hıristiyan kaynakları farklı görüşler serdediyorlar:

İslâm inancına göre çarmıh hazırlanmış olmasına rağmen, Allah Hz. İsâ'nın yerine başkasını koydu, İsâ'yı da onların elinden kurtardı. Nitekim ilgili Kur'an âyetleri Hz. İsâ'nın öldürülmediğini/öldürülemediğini beyan ediyorlar. Yahudiler ise, *"İsâ'yı öldürdük"* diyorlardı.[758] Nitekim onlar, yâni Yahudiler, daha önce

756 Kulun Allah'tan razı olması demek, "Gerçekten, Allah bize vadettiği nimetleri verdi. O'na hamd ve şükürler olsun" demesidir.

757 K.K. Mâide Sûresi, 119.

758 *Kitab-ı Mukaddes* olayı şöyle anlatıyor:

1 "Sonra bütün kurul üyeleri kalkıp İsa'yı Pilatus'a götürdüler."

2 O'nu şöyle suçlamaya başladılar: "Bu adamın ulusumuzu yoldan saptırdığını gördük. Sezar'a vergi ödenmesine engel oluyor, kendisinin de Mesih, yâni bir kral olduğunu söylüyor."

3 Pilatus İsa'ya, "Sen Yahudilerin Kralı mısın?" diye sordu. İsa, "Söylediğin gibidir" diye cevap verdi.

4 Pilatus, başkâhinlerle halka, "Bu adamda hiçbir suç görmüyorum" dedi.

birçok peygamberi öldürmüşlerdi. İsâ'yı da bu şekilde öldürdüklerini sanıyorlardı. Söz konusu âyetlerde şunları okuyoruz:

5 Ama onlar üstelediler: "Yahudiye'nin her tarafında öğretisini yayarak halkı kışkırtıyor; Celile'den başlayıp ta buraya kadar geldi" dediler.
6 Pilatus bunu duyunca, "Bu adam Celileli mi?" diye sordu.
7 İsa'nın, Hirodes'in yönetimindeki bölgeden geldiğini öğrenince, kendisini o sırada Kudüs'te bulunan Hirodes'e gönderdi.
8 Hirodes İsa'yı görünce çok sevindi. O'na ilişkin haberleri duyduğu için çoktandır O'nu görmek istiyor, O'nun yapacağı bir mucizeye tanık olmayı umuyordu.
9 O'na birçok soru sordu, ama O hiç karşılık vermedi.
10 Orada duran başkâhinlerle din bilginleri, İsa'yı ağır bir dille suçladılar.
11 Hirodes de askerleriyle birlikte O'nu aşağılayıp alay etti. O'na gösterişli bir kaftan giydirip Pilatus'a geri gönderdi.
12 Bu olaydan önce birbirine düşman olan Hirodes'le Pilatus, o gün dost oldular.

Pilatus'un kararı

13 14 Pilatus, başkâhinleri, yöneticileri ve halkı toplayarak onlara, "Siz bu adamı bana, halkı saptırıyor diye getirdiniz" dedi. "Oysa ben bu adamı sizin önünüzde sorguya çektim ve kendisini suçladığınız konularda O'nda hiçbir suç bulmadım.
15 Hirodes de bulmamış olmalı ki, O'nu bize geri gönderdi. Görüyorsunuz, ölüm cezasını gerektiren hiçbirşey yapmadı.
16-17 Bu nedenle ben O'nu dövdürüp salıvereceğim."
18 Ama onlar hep bir ağızdan, "Yok et bu adamı, bize Barabas'ı salıver!" diye bağırdılar.
19 Barabas, kentte çıkan bir ayaklanmaya katılmaktan ve adam öldürmekten hapse atılmıştı.
20 İsa'yı salıvermek isteyen Pilatus onlara yeniden seslendi.
21 Onlar ise, "O'nu çarmıha ger, çarmıha ger!" diye bağrışıp durdular.
22 Pilatus üçüncü kez onlara, "Bu adam ne kötülük yaptı ki?" dedi. "Ölüm cezasını gerektirecek hiçbir suç bulmadım O'nda. Bu nedenle O'nu dövdürüp salıvereceğim."
23 24 Ne var ki onlar, yüksek sesle bağrışarak İsa'nın çarmıha gerilmesi için direttiler. Sonunda bağrışları baskın çıktı ve Pilatus, onların isteğinin yerine getirilmesine karar verdi.
25 İstedikleri adamı, ayaklanmaya katılmaktan ve adam öldürmekten hapse atılmış olan adamı salıverdi. İsa'yı ise onların isteğine bıraktı. (Mat.27: 15-26; Mar.15: 6-15; Yu.18: 39-19Yu.18: 16.)

"Verdikleri sağlam sözü bozmalarından, Allah'ın âyetlerini inkâr etmelerinden, peygamberleri haksız yere öldürmelerinden ve 'kalplerimiz perdelidir' demelerinden dolayı (başlarına türlü belalar verdik. Onların kalpleri muhafazalı değildir), tam aksine inkârları sebebiyle Allah onların kalplerini mühürlemiştir. Artık onlar inanmazlar. Bir de inkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve 'Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsâ Mesih'i öldürdük' demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler. Fakat Allah onu kendisine yükseltmiştir. Allah üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir." [759]

Değerlendirme

1- Allah her şeye kadirdir. Öylesine kadirdir ki, kocası olmayan Hz. Meryem'e çocuk verebiliyor; babasız doğan bu çocuk, yâni İsâ (a.s), daha birkaç günlük bir bebekken konuşabiliyor ve daha büyük bir mucize olarak, Allah emrettiği için Hz. İsâ ve Havarilere gökten bir sofra/*Mâide* inebiliyor.

2- Yahudiler birçok peygambere olduğu gibi, Hz. İsâ'ya da düşmanlık yaptılar ve onu çarmıha gererek öldürmek istediler.

3- Allah'ın Kur'an'da açıkça bildirdiği gibi, Yahudiler İsâ'yı kesinlikle asamadılar, öldüremediler.

4- Hz. Meryem olayında gördüğümüz gibi Kur'an'da kadınlar iki grupta mütalaa ediliyor:

Hz. Lût'un ve Hz. Nûh'un karılarının örnek olarak gösterildiği isyancı, kâfir kadınlar,

Firavun'un karısı Asiye ile Meryem'in örnek olarak gösterildiği mümin ve sâliha kadınlar...

759 K.K. Nisâ Sûresi, 155-158.

III. Bölüm

Cahiliye Dönemi

Giriş

Târihe mal olmuş büyük şahsiyetlerin vermiş oldukları mücâdeleleri anlayabilmek, onların hangi şartlar altında yetiştiklerini, çocukluk ve gençliklerini hangi ortamlarda geçirdiklerini, bu ortamlar içerisindeki fonksiyonlarını görüp değerlendirebilmek için, mücâdele dönemlerinden önceki dönemi de çok iyi bilmek gerekir.

Şüphesiz, tarih içerisinde kendisine verilen görevi ifa etmesi bakımından insanların en büyüğü, en cesuru ve örnek alınacak şahsiyetlerin ilki, Allah'ın son peygamberi olarak seçmiş olduğu Hz. Muhammed (s.a.s.)'dir.

Hz. Muhammed (s.a.s), Mekke'de Dünyaya geldi ve Allah onu orada son peygamber olarak seçti.

Biz araştırmamızın bu bölümünde, Hz. Muhammed (s.a.s)'in içinde yaşamış olduğu Mekke Şehir Devleti'nin İslâm öncesi dönemini ve onun çocukluk, gençlik dönemlerini ele alacağız.

Allah'ın evi olan Kâbe'nin put heykelleriyle doldurulduğu bu dönemde, Mekke Şehir Devleti'nin etkisi altındaki çevrede, bu siyasal yapının onayladığı bir çeşit din yaşıyordu ki, bu *şirk* diniydi.

Aslında dine bigâne bir durum arz eden Mekke Şehir Devleti'nin bütün müesseselerinde, batıl da olsa dinî unsurlar hâkimdi. Fakat bu dinî unsurlar, devletin yapısına zarar vermiyordu. Çünkü devlet, siyaset

yâni Mekke'nin iktidarına talep dışında, bütün dinî görüşlere *hoşgörüyle* bakıyordu. İlerideki sayfalarda bu konuların ayrıntılarına girileceğinden, burada sözü uzatmıyoruz.

Mekke Şehir Devleti'nin dinî yapısının niteliğini, yâni müşrik yönetimin İslâm'a ve onun Peygamberine neden düşman olduğunu, yukarıda belirttiğimiz gibi bütün dinlere ve dinsizliklere hoşgörü ile baktığı halde neden sadece İslâm'ın tebliğine mani olmaya çalıştığını öğrenmemiz fevkalade önem arz etmektedir.

Allah, Mekke Şehir Devleti'nin bu ortamına *"dalalet"* (sapıklık) ve cehalet ortamı diyor ki, bu sapıklığın kaynağı *şirk*'ti.

İslâm tarihçileri genellikle İslâm öncesi Mekke dönemini *"Cahiliye Dönemi"* olarak adlandırmaktadır. Bu nedenle, o dönemin gereği gibi anlaşılabilmesi amacıyla biz de araştırmamıza *câhiliye*'nin ne olduğu sorusuna cevap vererek başlıyoruz.

Arapça, *"bilmeme"* anlamına gelen *cehile* kelimesinden türeyen *câhiliye* kavramı, genellikle İslâm öncesi dönemde Mekke Şehir Devleti'ndeki dinî, içtimaî ve siyasi hareketlerden İslâm dinine aykırı düşen fiiller anlamına gelmektedir. Târih literatüründe 'cahiliye' kelimesi, İslâm Öncesi Mekke Târihi için de kullanılmaktadır.

Gerek İslâm ve Müslümanları anlatan tarih kitaplarında ve gerekse diğer İslâmî ilimlerde geçen *câhiliye* tabirinin kullanım alanlarına baktığımızda, bunun, İslâm'ın *"sapıklık"* olarak gördüğü hareketleri kapsadığı görülmektedir. Ancak *câhiliye* kelimesi, bugünkü anlamda cehaletle yâni kültürel ya da sosyal bilgisizlikle çok fazla ilgili değildir. Nitekim kültürel manada o günkü Mekke'de şiir kültürü had safhadaydı; öyle ki, sanatının zirvesinde olan birçok şair ve edip bulunmaktaydı. Nitekim *"Mu'allakâtu's-Seb'a"* (*Yedi Askı*) denen ve bugüne değin edebi değerinden hiçbir şey kaybetmeyen şiirler, Arap Edebiyat Târihi'ne birer şaheser olarak geçmiştir. O halde bu dönem için kullanılan 'cahiliye' kelimesi, bizim anlayageldiğimiz gibi *"bilgisizlik"* anlamına gelmemektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Câhiliye

Cahiliye kelimesi Kur'an-ı Kerim'de de söz konusu edildiğinden, bu kelimenin geçtiği âyetler ele alınır ve incelenirse, câhiliyeden ne kastedildiği iyice anlaşılmış olur. Nitekim Kur'an âyetlerine bakmadan bu ıstılahı anlamak mümkün değildir. Çünkü neyin câhiliye olduğunu bize ilk önce Kur'an öğretmiştir. Kur'an da Hz. Peygamber'in (s.a.s) sünnetiyle açıklandığı için, ayrıca bu konudaki hadis-i şeriflere de bakılması gerekmektedir.

Önce âyet-i kerimeleri ele alalım:

Cahiliye kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de dört yerde geçmektedir:

1- *"Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir grup*[760] *da, Allah'a karşı haksız yere câhiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, 'Bu işten bize bir kazanç var mı?' diyorlardı."*[761]

2- *"Yoksa onlar câhiliye idaresini mi arıyorlar? Anlayan bir toplum için, Allah'ın hükmünden daha güzel olanı nedir?"*[762]

3- *"Ey Peygamber'in hanımları, siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'tan korkuyorsanız, yılışarak, dikkat çekerek konuşmayın! Sonra kalplerinde bir maraz (kötülüğe meyilli) olanlar tamaha düşer (ler). Konuşunca, yapmacık hareketlerden uzak, ciddi ve ağır başlı konuşun! Evlerinizde oturun! Eski câhiliye âdetinde olduğu gibi, karıta karıta, açılıp saçılarak, sallana sallana yürümeyin!"*[763]

4- *"O kâfirler kalplerine o taassubu, o câhiliye taassubunu yerleştirdiği sırada idi ki hemen Allah, Resulünün ve mü'minlerin üzerine sükûnet ve güvence indirdi, onları takva sözü üzerinde*

760 Bunlar münâfıklardı.
761 K.K. Al-i İmrân Sûresi, 154.
762 K.K. Mâide Sûresi, 50.
763 K.K. Ahzâb Sûresi, 32-33.

sâbit kıldı. Onlar da buna lâyık ve buna ehil kimseler idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." [764]

Yukarıda zikrettiğimiz âyet-i kerimelerin ışığı altında, neye câhiliye denebileceğini şu şekilde sıralayabiliriz:

1- *Münafıkça hareketler*: Bu hususu özellikle Hz. Peygamber (s.a.s)'in Mekke kâfirlerine karşı yapmış olduğu *Uhud Savaşı*'nda, Müslüman ordusu içerisinde bulunan münafıkların tavrında müşahede ediyoruz; ki, âyet-i kerime [765] de buna işaret etmektedir. Âyet-i kerimenin tefsirine bakılacak olursa, bu münafıkların sırf menfaatleri için savaşa katıldıkları görülecektir. Gerçekte, İslâm'a inanmayan bu grup, Müslüman görünerek *"ganimet alırım"* sevdasıyla savaşa katılmıştı. Uhud Savaşı, Müslümanların yenilgisiyle sonuçlanınca da içlerindekini açığa vurup *"Muhammed hak peygamber olsaydı, bu şekilde yenilmezdi; Allah ona bu Mekke ordusunu göndermezdi"* deyip, Allah'ın tasarrufları hakkında sözler sarf etmeye başladılar. İşte bu bir cahilî hareketti. Kendilerini Müslüman gösterip güya Hz. Peygamber (s.a.s)'e danışıyorlar ve ona *"bu işte bizim için de yapılacak bir şey var mı?"* diye soruyorlardı ki bütün bunlar birer cahilî davranıştı. Bu münafıklar, bir bakıma Hz. Peygamber'le alay ediyorlardı. Nitekim onlardan bir grup Müslüman şehitler için *"eğer bizi dinleyip (savaşa gitmeseydiler) ölmeyeceklerdi"* [766] diyorlardı.

İşte bu azılı cahilî grubun hiçbir zaman değişmeyen ve değişmeyecek olan özelliği şudur: İnsanları Allah yolunda mücâdeleden alıkoymak... Bunlar, namaz kılarak veya kıldırarak, oruç tutarak, Hacc'a giderek; bunları yapmasalar bile *"ben de Müslümanım!"* diyip Müslüman

764 K.K. Fetih Sûresi, 26.
765 K.K. Âl-i İmrân, 154.
766 K.K. Al-i İmrân, 166-169.

görünerek saf Müslümanları kandırırlar, İslâm'a gizli gizli düşmanlık ederler. Bunlar; Allah'ın *"Yoksa siz, Kur'an'ın bir bölümüne inanıp da bir bölümünü inkâr mı ediyorsunuz? Artık sizden böyle yapanların cezası, Dünya hayatında aşağılık olmaktan başka bir şey değildir; kıyamet gününde de azabın en şiddetli olanına uğratılacaklardır. Allah, yapmakta olduklarınızdan gâfil değildir"*[767] şeklindeki buyruğunu unutan ve başkalarına da unutturmaya çalışan ikiyüzlülerdir. Bunlar Kur'an'ı sadece bir ahlak kitabı, İslâm'ı da savaşı olmayan bir sulh dini olarak takdim eden, kendilerini Müslüman diye tanıtmalarına rağmen İslâm nizamı ile savaşmayı şiar edinmiş olanlardır. İşte, münafıklar bunlardır, cahilî grubun en azılı olanları bunlardır.

2- *Allah'tan başka birilerinin, Allah'ın koyduğu hükümleri yok sayıp başka hükümler/kanunlar koymaları:* Allah Müslümanlara ictihâd yapabilme imkânı tanımıştır. Ancak bu ictihâdların Allah'ın kanunlarına [Kur'an'a] ters düşmemesi gerekir. Allah, Hz. Peygamber (s.a.s)'in şahsında, bütün Müslümanların Kur'an'la amel etmelerini şu âyetlerle emretmektedir:

"Kur'an'ı, önce gelen Kitab'ı tasdik ederek ve ona şahid olarak gerçekle sana indirdik. Allah'ın indirdiği ile aralarında hükmet; gerçek olan sana gelmiş bulunduğuna göre, onların heveslerine uyma! Her biriniz için, takip edeceği bir şeriat tayin ettik. Eğer Allah dileseydi sizi bir tek ümmet yapardı. Fakat bu, verdikleriyle sizi imtihan etmek içindir. Öyleyse hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Zaten hepinizin en son dönüşü Allah'adır. O zaman O, hakkında ihtilaf etmekte olduğunuz şeyleri size (orada) haber verecektir. O hâlde aralarında Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmet, Allah'ın indirdiği Kur'an'ın bir kısmından seni vazgeçirmelerinden sakın, hevâlarına uyma. Eğer onlar (indirilen hükümleri) kabul etmeyip yüz çevirirlerse bil ki Allah o günâhları sebebiyle kendilerini mutlaka musibete uğratmak

767 K.K. Bakara Sûresi, 85.

istiyordur. İnsanlardan birçoğu muhakkak ki Allah'ın emrinden dışarı çıkan fasıklardır." [768]

Allah, gerek Müslümanların ve gerekse Müslümanların idaresi altında bulunan gayrımüslimlerin mutlaka Allah'ın koymuş olduğu hükümlerle idare olunmalarını emrettikten sonra, bunu böyle kabul etmeyenlerin, câhiliye dönemindeki şirk kanunlarını istediklerini buyuruyor ve Hz. Peygamber (s.a.s)'i böylece uyarıyor.

3- *Kadınların süslenerek, kırıta kırıta, sallana sallana sokaklarda dolaşması:* Allah Kur'an'ında [769] bu davranış biçimini câhiliye âdeti olarak tavsif ediyor ve Müslüman kadınlarının böyle yapmamalarını emrediyor.

4- *Kâbe ziyaretini Müslümanlara yasaklamak*: İleride göreceğimiz gibi, Hicret'in altıncı yılı dolarken, Hz. Peygamber (s.a.s), Mekke Şehir Devleti ile savaş halinde olmasına rağmen aniden Kâbe'yi ziyaret etmeye [umre yapmaya] karar verdi; yanına aldığı sahabesiyle Mekke'ye doğru hareket etti. Ne var ki Mekke Devleti, Hz. Peygamber (s.a.s) ve yanında bulunan Müslümanların Mekke'ye girerek Kâbe'yi ziyaret etmelerine müsaade etmedi. Hâlbuki Hz. Peygamber (s.a.s) sahabesiyle beraber savaş için değil *Umre* için yola çıkmıştı. Yapılan görüşmelerden hiçbir sonuç alınamadı ve Müslümanlar Mekke'ye sokulmadılar. Kur'an, Mekke müşriklerinin bu hareketini *"câhiliye taassubu"* olarak tanımlamaktadır. Çünkü Mekkeliler Allah'ın evini ziyareti Hz. Muhammed (s.a.s)'e ve onun sahabesine sadece gururlarının manasız inadıyla yasaklamışlardı. Rahmetli *Seyyit Kutub* [770] konuyla ilgili âyet-i kerimeyi tefsir ederken, haklı olarak şunları yazmaktadır:

768 K.K. Mâide Sûresi, 48-49.
769 Bk. K.K. Ahzâb Sûresi, 32-33
770 Bk. *Fî Zilâli'l-Kur'an*, XIII, 465.

"Mekkeli kâfirler, bir inanç ve sistemi değil, kibri, gururu, övünmeyi ve inadı kalplerine yerleştirerek Resûlullah'a ve beraberindekilere karşı durmuşlar, onları Mescid'ul-Haram'dan alıkoyup getirdikleri kurbanların yerine ulaşmasına engel olan o câhiliye taassubuyla hareket etmişlerdir. Bu yaptıklarının hiç bir örf ve inançta yeri yoktur. Sırf diğer Arapların 'Müslümanlar zorla Kâbe'ye girmişler' demesi için böyle yapmışlardır. Her dinde, her örfte menfur kabul edilen bir günâhı sırf câhiliye taassubu yüzünden irtikâb etmişler ve kudsiyetini kabul ettikleri Beytu'l-Haram'ın hürmetini çiğneyerek ne câhiliye döneminde ne de Müslümanlık devrinde çiğnenmeyen Haram Aylar'ı çiğnemişlerdir. Nitekim başlangıçta barışçı bir metot takip etmek hususunda kendilerine yol gösteren ve Hz. Muhammed (s.a.s)'i ve beraberindekileri Beytu'l Haram'ı (Kâbe'yi) ziyaretten alıkoymalarını ayıplayanları aynı câhiliye taassubu ile karşılamışlardır. Bütün bu hareketler aslında inatçı ve sapık câhiliye taassubunun ve kuruntusunun eseridir."

Allah'ın evi nasıl olur da ziyaret etmek isteyenlere yasaklanır? Allah'ın evini kim yasaklayabilir ki?

Hacc ve Umre için böyle bir yasak koyanlar hakkında Allah şöyle buyuruyor:

"Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anılmasını men edenlerden, onların harâb olmasına sebep olanlardan daha zalim kimdir? Onların (hakkı) oralara korkak korkak girmekten başkası değildir. Dünyada utanç onların, Ahiret'te en büyük azap da yine onlarındır." [771]

İşte bu hareketler, câhiliye insanlarının hareketleridir.

Bu cahilî taassuplarına rağmen, Mekkeli müşrikler bile, ileride görüleceği gibi, Kâbe ziyaretini bir sene yasakladılar ki, Allah buna *"cahiliye tassubu"* demektedir. O halde hiç kimse, meşru bir zorunluluk olmadığı sürece, Kâbe'yi kendi tasarrufuna alıp canının istemediğine Umre ya da Hacc vizesi vermezlik edemez! Hiçbir devlet de,

771 K.K. Bakara Sûresi, 114.

kendi ekonomisini bahane edip bünyesinde yaşayan Müslümanlara Hac veya Umreyi yasaklayamaz!

Kur'an-ı Kerim'de, جهل kökünden türemiş,

جهلون، يجهلون، الجاهل، جاهلون، الجاهلون، الجاهلين، بجهالة، جهولا

gibi fiil ve kavramlar da vardır ki, bunlar da *câhiliye* ile ne kast edildiğini açıkça gösterirler.

Mesela, aşağıdaki âyet-i kerime, put heykellerine tapmanın cehalet [cahilî bir hareket] olduğunu şu şekilde beyan etmektedir:

"İsrailoğullarını denizden geçirdik. Derken, kendilerine ait putlara tapmakta olan bir kavme rastladılar. İsrailoğulları, 'Ey Mûsâ! Onların kendilerine ait ilâhları (putları) olduğu gibi sen de bize ait bir ilâh (put heykeli) yapsana' dediler. Mûsa şöyle dedi: 'Şüphesiz siz cahillik eden bir kavimsiniz." [772]

Keza fakir oldukları hâlde iffetlerinden dolayı dilenmekten utanan kimseleri hor görmeyi de Kur'an-ı Kerim *câhiliyet* olarak tanımlıyor:

"(Sadakalar) kendilerini Allah yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden dolayı (dilenmedikleri için), cahiller onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırsın. İnsanlardan arsızca (bir şey) istemezler. Siz hayır olarak ne verirseniz, şüphesiz Allah onu bilir." [773]

Hadis-i Şeriflerde Câhiliye Kavramı

Cahiliye'nin ne olduğu, âyet-i kerimelerde bu şekilde anlatılırken, Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in hadislerinde de bu *"İslâm zıddı"* hareketin ne olduğu biraz daha da açıklık kazanmaktadır.

Bir hadis-i şerifte Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:

772 K.K. A'râf Sûresi, 138.
773 K.K. Bakara Sûresi, 273.

"İz ve yara bırakacak şekilde dayak atıp câhiliye davası güdenler, bizden değildir." [774]

Bu hadise göre, birilerine dayak atıp işkence yapmak câhiliye davası gütmek sayılmaktadır. İslâm'ın işkence karşısındaki bu kesin tavrı başka bir hadis-i şerifte şöyle dile getirilmektedir:

"Öldürmek istediğiniz kuduz bir köpek dahi olsa, ona işkence yapmayınız!"

El parmaklarına mübalağalı yüzükler takmayı câhiliye davranışı sayan Resûlullah (s.a.s), [775] birilerine sövmeyi, hakaret edip rencide etmeyi de câhiliye hareketi sayıyor. Nitekim o, bir adamın annesine söven Ebû Zerr'e şöyle diyor:

"Ya Ebâ Zerr, sen adamın annesine mi sövdün? Sen hâlâ kendisinde câhiliye olan birisin!" [776]

Ve tabii, *câhiliye*'nin en belirgin özelliği *şirk*'tir; yâni Allah'a başka güçleri ortak koşmak...

Netice olarak diyebiliriz ki; câhiliye, Allah'ın buyruklarına ters düşen ve insanların zararına olan bütün hareketlere denir. Kur'an'a ve Hz. Peygamber (s.a.s)'in *"İslâm'ın pratiği"* olan sünnetine ters düşen her şey, câhiliyedir, İslâm dışıdır.

Genel olarak *câhiliye*'den ne anladığımızı bu şekilde belirttikten sonra, bu câhiliye hükümlerinin sürdüğü Mekke Şehir Devleti'nin yapısını ele alalım.

Mekke ve Kâbe

Mekke tarihi hakkındaki en eski ve en muteber kaynağımız olan *Ahbâru Mekke*'nin yazarı *Ezrakî*, Kur'an'da geçen bir âyet-i keri-

774 Buhârî, Cenâiz, 36. Ayrıca bk. Cenâiz, 40.
775 Buhârî, *Sahih*, Cenâiz, 36.
776 Buhârî, *Sahih*, İmân, bâb, 22.

meye[777] dayanarak, yeryüzünde ilk inşa edilen binânın Mekke'deki Kâbe olduğunu yazmaktadır.[778] Ayrıca tarih de, bu binânın, inşâ edildiği günden bugüne kadar, kesintisiz olarak hayatiyetini ve icra ettiği fonksiyonu sürdürdüğüne tanıklık etmektedir. Dünyada bu vasıfta başka hiçbir binâ, hiçbir mâbed, hiçbir kuruluş yoktur. Bu özelliğinden dolayıdır ki, Kâbe Allah'ın bir mucizesidir ve sembolik olarak O'nun evidir.

Nitekim Kur'an, bu gerçeği şöyle beyân ediyor:

"Şüphesiz insanlar için mübârek ve âlemlere hidâyet kaynağı olmak üzere konulan ilk ev (mabed), Mekke'deki (Kâbe)dir."[779]

İlk insan ve ilk peygamber olan Âdem (a.s.) ve hanımı Havva, Allah tarafından yaratıldıktan sonra, kendilerine yine Allah tarafından yasaklanan ağaçtan Şeytan'ın teşviki ile yedikleri için Allah her ikisini de Cennetten çıkartıp Dünyaya göndermiştir.

Allah bu konuda şöyle buyuruyor:

"Ve biz: Ey Âdem, sen ve eşin Cennete yerleşin ve istediğinizde, Cennetin nimetlerinden yiyin. Sadece onlardan şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendisine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik. Bunun üzerine Şeytan onların ayağını kaydırıp, haddi tecavüz ettirdi ve içinde bulundukları (Cennetten) onları çıkardı. Bunun üzerine: Bir kısmınız diğerine düşman olarak ininiz, sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana kadar yaşamak vardır, dedik."[780]

Hâlbuki Allah Teâlâ, Şeytan'ın bu düşmanlığını daha önce Âdem'e bildirmiş, onu bu konuda uyarmıştı. Çünkü Allah Âdem (a.s.)'ı yarattıktan sonra bütün meleklerin ona secde etmesini emretmiş; bütün

777 K.K. Âl-i-'İmrân, 96.
778 Beyrut, 1969, 3. baskı, I, 360.
779 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 96.
780 K.K. Bakara Sûresi, 35-36.

melekler secde ettikleri halde İblis, Allah'ın emrine karşı gelmiş ve gurura kapılarak Âdem'e secde etmemişti. Âdem'in şahsında Allah'a secde etmeyip isyan ettiğinden, daha önce melekler arasında iken şeytanlaşıvermiştir. O halde melek ve şeytan olmak; insan olmak veya olmamak, Allah'a karşı takınılan tavra bağlıdır.

Bu hususu Kur'an-ı Kerim şöyle anlatıyor:

"Andolsun, sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklere: 'Âdem'e secde edin!' dedik. Hemen secde ettiler. Fakat İblis dayattı, secde edicilerden olmadı." [781]

İşte Şeytan, Allah'a ve onun en güzel yaratığı olan insana karşı bu şekilde düşmanlığını gösterdiği için, Allah da onun düşmanlık ve oyunlarına karşı Âdem (a.s.)'i şu şekilde uyarmıştı:

"Biz de: "Ey Âdem, demiştik, hiç şüphesiz ki bu, senin de eşinin de düşmanıdır. Bundan dolayı sakın sizi Cennetten çıkarmasın o. Sonra zahmete düşerseniz. Çünkü senin acıkmaman, çıplak kalmaman hep oradadır. Ve sen hakikaten burada susamayacaksın, güneşin sıcağı altında da kalmayacaksın." [782]

Ne var ki, Şeytan, Âdem'i ayartmış ve Âdem, Allah'ın onu uyarmasına rağmen, Şeytan'ın yalanlarına kanarak Allah'ın *"yaklaşmayın!"* diye emir buyurduğu ağaca yaklaşıp eşi Havva ile birlikte ondan yemiş, böylece âsi olmuştur. Bu konudaki âyet şöyle devam ediyor:

"Nihâyet Şeytan onu fitledi: 'Ey Âdem, dedi, seni ebedîlik ağacına, zevâl bulmayacak bir devlete (ulaştırmaya) delâlet edeyim mi?' İşte bunun üzerine ikisi de ondan yediler. [783] *Hemen kötü yerleri açılı-*

781 K.K. el-A'râf Sûresi, 11.

782 K.K.Tâ Hâ Sûresi, 117-118.

783 Buhârî'de (*Kitâbu'l-Enbiyâ*, Hadis no: 3152) geçen bir Hadis-i Şerife göre, Havva, kocası Âdem'e yasak ağaçtan yemeyi teklif etmişti.

verdi. Üstlerini Cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Âdem Rabbine karşı geldi ve şaşıp kaldı." [784]

Allah'a karşı yaptığı bu isyândan ötürü çok üzülen Âdem (a.s.), tövbe edip senelerce Allah'a yalvardı. Allah da onun tövbesini kabul etti. [785] Kabul etti ama artık o Cennette değildi. Allah onu ve zevcesini Dünyaya atmıştı.

Âdem'in Cennet gibi bir yerden Cennetin hiç benzeri olmayan Dünyaya atılışının sebebi, gördüğümüz gibi, Şeytanın telkin ve tavsiyelerine uymasından kaynaklanmıştı. Çünkü Şeytan, o zamandan beri her daim insanı Allah'tan uzaklaştırmak, onu Rabbine karşı isyankâr yapma savaşı vermektedir.

Şeytan, bütün yaratıklar içinde ilk defa Allah'ın emirlerine karşı çıkandır. Allah'ın kendisine lutfettiği makamı kötüye kullanan; o makama gelince kendi nefsine aldanan, Allah'ın kanunlarına ilk karşı koyan da keza Şeytan'dır. Ondan sonra da, insanlık tarihi boyunca Allah'ın kanunlarına karşı çıkanlar, hep onun yöntemini uyguladılar. Allah'ın Peygamberi vasıtasıyla gönderdiği ilahi prensipleri ilgâ edip kendileri kanunlar uydurdular.

Allah'ın kanunlarını tanımama ve kendisini tanrılaşma cüretini gösteren Firavunların, Nemrutların, Câlutların, zalimlerin, diktatörlerin, Allah nizamının düşmanlarının lideri olan Şeytan hakkında Allah şöyle buyurdu:

"Onlardan her kim 'ilâh olan o değil, benim' derse Cehennemle cezalandırırız." [786] Yâni Allah diyor ki, *"kim benim kanunlarımı tanımayıp, benim kanunlarıma zıt hükümler koyarsa; insanları kendi yaptıkları put heykelleri önünde saygıya durdurup veya diz çöktürüp*

784 K.K. Tâ Hâ Sûresi, 120-121.
785 Bk. K.K. Bakara Sûresi, 37.
786 K.K.Enbiya Sûresi, 29.

veya etek öptürüp veya secde ettirerek Bana kulluktan uzaklaştırırsa, o Cehennemliktir; çünkü o böyle yaparak tanrılık taslamıştır."

Firavun'un yaptığı da bundan farksızdı. Hz. Mûsâ (a.s.) ve kardeşi Hârûn (a.s.), ona İslâm'ı tebliğ edince, o ilâhlık iddiasında bulunmuştu. Kur'an-ı Kerim bu hadiseyi şöyle anlatıyor:

"Musa'nın haberi sana geldi mi? Hani Rabbi ona, kutsal Tuvâ vadisinde şöyle seslenmişti: 'Firavun'a git; çünkü o, azdı ve saptı. Ona de ki: Arınmağa niyetin var mı? Seni Rabbine yönelteyim, böylece (O'ndan) korkmuş olursun.' Sonra ona büyük mucizeyi gösterdi. Fakat o, yalanladı ve isyan etti. Sonra da arkasını dönüp yürüdü. Sonunda (yardımcı güçlerini, yâni ordu komutanlarını, devlet erkânını, onu onaylayan hocaları) topladı ve seslenerek dedi ki: 'Sizin en yüce rabbiniz benim.' Böylelikle Allah da onu, Âhiret ve Dünya azabıyla yakaladı. Gerçekten bunda, 'içi titreyerek korkacak' olan bir kimse için elbette bir ibret (ders) vardır." [787]

O hâlde görüyoruz ki, Allah'a karşı gelmede, ona isyân etmede, O'nun kanunlarını tanımamada, Şeytan'ın olsun, bu yolda onu izleyenlerin olsun, yöntemleri değişmemekte; menfaatleri kaybolacak diye, esas kanun koyucu olan Allah'ı görmezlikten gelip vatandaşlarını, reayalarını kandırarak sömürü düzenlerini en güzel şekilde devam ettirmelerine imkân verecek yeni kanunlar koymaktadırlar.

İşte Allah'a karşı ilk defa isyân bayrağı açan Şeytan'ın iğvasına kapılan Âdem (a.s.), yaptığı hata yüzünden Cennetten kovulunca, oraya hiç benzemeyen Dünyaya atıldı. O zaman meleklerin bile uğramadığı bu yeni ülkede sıkılmaya başlayan Âdem, Allah'a şöyle yalvardı: *"Ya Rabbi bana ne oldu? Meleklerin seslerini dahi duyamıyorum, onları hissetmiyorum."* Allah ona şöyle buyurdu:

"Ey Âdem bu senin hatandı. Fakat sen git ve Bana bir binâ yap. Ondan sonra da, meleklerin Cennette, 'Arşı A'lâ' yâni en yüksek gökteki

787 K.K. Nâzi'ât Sûresi, 15-26.

Beytu'l-Ma'mûr'un (yâni Bana kulluk yapılan en yüksek makamın) etrafında tavaf ettikleri gibi, sen de Mekke'de yapacağın bu binânın [Kâbe'nin] etrafında tavaf et ve Bana kulluk yap!"

Bunun üzerine Hz. Âdem (a.s.), Kâbe'yi inşâ etti ve oraya yerleşerek yaşamaya başladı.

Hadisede görüldüğü gibi Âdem (a.s.)'ın Cennetten çıkarılışının tek sebebi Şeytan değildi. Bunda, bizzat Âdem (a.s.)'ın hatasının, yâni günâhının da payı büyüktü. Nitekim bu hadisede tek suçlu Şeytan olsaydı, Allah Te'âlâ da yalnız onu cezalandırırdı. Ama gördüğümüz gibi, Allah Hz. Âdem'i de cezalandırdı.

Burada esas üzerinde durulması gereken husus, Şeytan'ın düşmanlığını bilmesine rağmen,[788] onun telkinlerine kanan Âdem (a.s.) ve eşi Havva'nın, kendilerine yasaklanmış olan ağacın meyvelerinden yemeleridir.

Kur'an'da belirtildiği gibi[789] Allah, Âdem'e ve eşine, Cennet'in bütün nimetlerini helâl kılmıştı. Onlara *"İstediğiniz her şeyi, dilediğiniz kadar yiyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın!"* diye tembih etmişti. Cennetin binlerce, belki de milyonlarca nimeti neden onlara yetmemişti de Allah'ın yasakladığı ağaca yaklaşmışlardı? Allah (c.c) dileseydi, onlara o ağacın meyvesini de helâl kılardı. Fakat yüce Yaratıcı, bir meyveyle dahi olsa, kullarını imtihan ediyor: Acaba kendilerine helâl kıldığım binlerce nimete rağmen, kulum Benim rızamı unutur da, yasakladığım tek ağaçtan yer mi? İnsan, neden binlerce nimete kanaat etmiyor da, Allah'ın yasakladığı meyveye yanaşıyor? Şayet Allah, istisnâ ettiği bu ağacı da yasaklamasaydı, belki Âdem ve Havva, o ağaca -diğerlerinden sıra bulup- hiç yanaşmayacaklardı bile... İşte, meselenin düğüm noktası burasıdır: İlle de haramdan yeme arzusu... Daha doğrusu, haramdan yiyerek ebedileşme (!) ihtirası...

788 Bk. K.K. Tâ Hâ Sûresi, 117-118.
789 Bk. Bakara Sûresi, 35-36.

Şeytan, haramdan yeme ve haram işleme konusunda, insanlığın atası Âdem'e yaptığı gibi, her insanı teşvik etmekte; kendisine meyilli olanlarla işbirliği yapmaktadır. Bunu yaparken Şeytan'ın bir tek yöntemi vardır: Teşvik ettiği haramı güzel, onu işleyecek olanın istikbâlini de parlak göstermek... Nitekim Âdem (a.s.)'ı da böyle kandırdı: *"Yasak meyveden yersen, ebedi olursun!"* diyerek...

Hz. Âdem'e şöyle demişti:

"Ey Âdem, Allah siz insanları ölümlü yarattı. Belli bir müddet yaşadıktan sonra ölecek, toprak olacaksınız! Ancak size göstereceğim bir ağaç vardır ki, onun meyvesinden yerseniz, hiç bir zaman ölmez, ebedileşirsiniz! Çünkü bu ağacın adı, Şeceretu'l-Huld, yâni ebedilik ağacıdır. Bir defa ondan yediniz mi; hem ebedî olursunuz, hem de hiç bir zaman yıkılmayacak bir devlet sahibi olursunuz! Bu seviyeye çıktığınızda da hiç kimsecikler size karışamaz, sonsuza dek dilediğiniz gibi yaşarsınız!"

Oysaki Şeytan'ın gayesi Âdem ve Havva'yı ebedileştirmek değil, onların kendi avret yerlerini görmelerini sağlamaktı. Nitekim Kur'an-ı Kerim, Şeytan'ın bu teşebbüsünü şöyle anlatıyor:

"Derken Şeytan, kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini onlara açmak için kendilerine vesvese verdi ve dedi ki: 'Rabbiniz size bu ağacı ancak, melek olmayasınız, ya da (cennette) ebedi kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı. Şüphesiz ben size öğüt verenlerdenim' diye de onlara yemin etti. Bu sûretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında, kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini Cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Rableri onlara, 'Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?' diye seslendi." [790]

790 K.K. A'râf Sûresi, 20-22.

Ayette belirtildiği gibi, Hz. Âdem (a.s.), Şeytan'ın böyle güzelleştirdiği bir gelecek karşısında Allah'ın emrini unuttu ve karı-koca ikisi birden haram kılınmış ağaçtan yemeye başladılar...

Artık Şeytan'ın işi bitmişti. Şeytan, insanoğlunun atasını Allah'a isyân ettirmişti.

Hz. Âdem (a.s.) ve eşi, meyveyi yer yemez avret yerleri açıldı ve ağaç yapraklarıyla örtünmeye başladılar. Rabbine karşı böylece isyân eden Âdem (a.s.) pişman olmuştu ama iş işten geçmişti. Çünkü meyvesinden yedikleri ağaç onları değil melek yapmak yahut ebedileştirmek, bilâkis utanılacak bir seviyeye düşürmüştü.

Allah bu sûretle kendi emrini çiğneyen Âdem ve Havva'yı cezalandırarak, Dünyanın en ağaçsız, en kurak kayalıklarına, Mekke dağlarına atıverdi. [791]

Hâlbuki Allah (c.c) onlara Cennette acıkmamayı, susamamayı, güneş altında rahatsız olmamayı vadetmişti. [792] Ama onlar, Şeytan'ın iğvâsına kapıldılar ve Allah tarafından cezalandırılarak Cennetten kovuldular.

İşte bizler, o atanın çocuklarıyız. Allah, tıpkı ona o ağacı yasakladığı gibi, bize de bazı şeyleri haram kılmıştır. Bu haramları yaparsak, onlar gibi biz de Allah'ın cezasına uğrarız. Çünkü Şeytan, görevini bırakmadı. [793]

Her gün bizlere gelip şöyle diyor:

"Aman, çocuklarınızı Müslüman kimliklerini ön plana çıkaracak şekilde yetiştirmeyin! Kız çocuklarınızdan başörtülerini açmaları isteniyorsa, açın! Zaman sana uymuyorsa, sen zamana uy! Dünyayı sen mi kurtaracaksın? Onun için Allah'ın dinine saldırıldığını görsen de,

791 Bazı rivayete göre de Hindistan dağlarına.

792 Bk. K.K. Tâ-Hâ, 117-119.

793 Bir Fransız yazarının bir romanının adı çok ilginç: *Şeytan Emekli Olmaz!*

-kendi menfaatin açısından- şimdilik sesini çıkarma! Bir makam elde edinceye kadar konuşma; hatta namazını bile kimse farkına varmayacak şekilde imâ ile kıl! Etliye, sütlüye karışma! Sana ne insanların ezilmişliğinden, sürünmelerinden, bin bir çeşit insan canavarı tarafından sömürülmelerinden, köleleştirilip ellerinden şahsiyetlerinin alınmasından? Zulmü ve zulmedenleri görme! İnsanlara zulmedildiğini gördüğünde görmezlikten gel ki seni de o zihniyette sanmasınlar! Ara sıra da olsa, Allah düşmanlarının toplantılarına katıl ki, seni kendilerinden bilsinler ve seni üst makamlara getirsinler!"

Şeytan'ın günümüzdeki bu ve buna benzer telkinleri, Âdem (a.s.)'a yapılan telkinlerin aynısıdır. Şu farkla ki, biz insanlar, Cennette değil, Dünyada yaşıyoruz.

Dünya Cennet gibi değildir. Allah Teâlâ Cennette işlenen bir günâhı hemen cezalandırıyor; Dünyada ise durum farklıdır: Allah kendisine karşı işlenen günâhların cezasını dilerse Dünyada verir, dilerse hesap günü dediğimiz Ahiret gününde... İsterse günâhkâr kulunu her ikisinde de cezalandırır. O, insanlara zulmeden zalimlerin yaptıklarının yanlarına kâr kalmayacağını hatırlatmak için şöyle buyuruyor:

"Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor." [794]

Âdem (a.s.)'ı ise cezasını öne alıp Cennette cezalandırdı ve yeryüzüne [dünyaya] attı; bunun için Mekke vadisini uygun buldu.

Âdem (a.s.)'ın ölümünden sonra bir müddet hayatiyetini koruyan Kâbe, daha sonra tabii afetlerden dolayı yıkılmış, binlerce yıl sonra Hz. İbrâhîm (a.s.) Mekke'ye gelerek onu yeni baştan inşâ etmiştir. [795]

794 K.K. İbrâhîm Sûresi, 42.
795 Ezrakî, *Ahbâru Makka*, s. 37.

Cahiliye Döneminde Mekke'de Hayat

Târihlerin bize verdiği bilgilere göre Mekke, Hz. İbrâhîm'in oğlu İsmâîl (a.s.)'in yerleşmesinden sonra, özellikle *Zemzem Kuyusu*'nun orada bulunmasından dolayı bir yerleşim merkezi olmuş; önceleri bir köy, sonraları bir kasaba şeklinde büyümüştür. Bilahare Mekke, çeşitli kabilelerin, ticaret kervanlarının, Kâbe'yi ziyarete gelen yabancıların uğrak yeri olmuş, zaman zaman da Zemzem Kuyusu'na sahip olma hırsından dolayı savaşlara da sahne olmuştur.

Hz. İbrâhîm'in oğlu Hz. İsmâîl'den sonra gelişmeye başlayan Mekke şehri, Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğumuna gelinceye kadar birçok kez el değiştirmiş; oraya hâkim olan güçlerin arzuları doğrultusunda dinî ve sosyal yapısı birçok değişikliğe uğramıştır.

Mekke'yi bazen bir Arap kabilesinin bazen de otoriteyi ele geçiren müstakil ailelerin idare etmiş olduklarını yine tarih kitaplarından öğreniyoruz.

Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğumu sırasında Mekke'de, öncesine ve sonrasına göre farklılıklar gösteren bir idare tarzı uygulanmaktaydı. Bu dönemde Mekke'de ne krallık [monarşi] ne de bugün anladığımız mânâda bir demokrasi vardı.

Aslında o günün Mekke'sini anlatmaya çalışırken bugünün kavramlarını kullandığımızda zorluk çekiyoruz. Çünkü o günkü Mekke Şehir Devleti'nin yönetim tarzına ilişkin bugünkü Dünyamızda benzer bir modeli bulamıyoruz. Hz. Muhammed (s.a.s), Mekke Devleti'nde doğup kendisine peygamberlik verildikten sonra ilk mücâdelesini burada verdiği için, bu şehir devletinin dinî ve sosyal yapısını, Hz. Muhammed (s.a.s)'in İslâm'ı tebliğ şartları açısından iyi bilmemiz gerekir.

Mekke, yüzölçümü üç milyon km² olan Arabistan Yarımadası'nın en eski yerleşim merkezidir. İslâm öncesi Mekke'sinde, insanların bir kısmı hayvancılık yapıyor, fakat daha ziyade ticaretle geçiniyorlardı. Fakat arazi yapısı çok kıraç olduğundan, yapılan hayvancılığın da fazla

bir önemi yoktu. Daha ziyade Mekke dışında yaşayan Bedeviler süt, yağ, et gibi ürünleri Mekke'ye getirir, bunun ticaretini yaparlardı. Onun için Mekke'de ticaret, hayvancılıktan daha önde geliyordu.

Bu bakımdan Mekke, Arabistan yarımadasının önemli ticaret merkezlerinden bir tanesiydi. Mekke'nin yerlileri olan Kureyş'in ticaret mevsimleri bile vardı. Kışın güneyde Yemen'e, Hindistan'a; yazın da kuzeyde Şâm, Filistin ve Bizans bölgelerine ticarete çıkarlardı.

Kur'an-ı Kerim [796], Mekkelilerin bu ticaretlerini şöyle anlatır:

"Kureyş'e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler."

Ayrıca çok sayıda Mekkeli, geçimini avla sağlıyordu. Meselâ Hz. Peygamber (s.a.s)'in amcası Hamza, Mekke'nin meşhur avcıları arasında [797] en başta geleni sayılıyordu.

En çok avlanan hayvanlar gazel, karaca, zebra ve devekuşu gibi çöle alışık ve kurak arazilerde yaşayabilen av hayvanlarıydı. Çünkü Mekke civarındaki bölgelere çok az yağmur yağıyor; böyle olduğu için de ancak küçük çalılar ve yeşilliği yok denecek derecede az çöl bitkileri yetişiyordu.

Diğer bölgelerdeki Araplar gibi, Mekkeliler de aşiret ve kabileler hâlinde yaşıyorlardı. Bu bölgedeki aşiretçiliğe dayalı hayat tarzı âdetâ kanunlarla yürütülüyormuş gibi disiplinli ve prensipli idi.

Aşiret Reisi, ya da "Seyyid"

Her aşiretin, çoğu kez aşiretin bireyleri arasından seçilen bir reisi olurdu. Zaman zaman riyâsetin babadan oğula geçtiği durumlar da oluyordu. Sıradan olan aşiret reislerine *"Seyyid"*, büyük kabile reislerine

796 Bk. Kureyş Sûresi, 1-4.
797 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 292.

ise "*Melik*" denirdi.[798] Aşiretin reisi, seçilsin veya seçilmesin; ancak aşiret kendisini kabul ettikten sonra seyyid olabileceği gibi, yapacağı tasarruflarda da aşiretin onayı şartı.[799]

Seyyid, aşiretin bütün işleriyle ilgilenir, savaşta ve barışta onu temsil eder, onun adına kararlar verirdi. Seyyid, aynı zamanda aşiretin dinî lideri sayılıyordu. Fakat iki yönlü olan bu liderlik, Roma'da olduğu gibi, Kral-tanrı şeklinde değil de, Bilge Din Adamı-Reis şeklinde oluyordu. Yâni aşiret reisi dini temsilci olması itibariyle tanrı değil, sadece manevi bir "*şeyh*" konumundaydı. Roma'da ise Kral'ın dini tasarrufları, tanrı tasarrufları gibi addediliyordu.

Aşiretler arası bütün ilişkilerde, reisler kendi aşiretlerini temsil ediyor, onlar adına karar veriyorlardı.

Ayrıca aşiretler arası veya aşiretler üstü reisler de vardı ki, bunlara "*Hâkim*", ya da çoğul şekliyle, "*Hukkâm*" deniliyordu. O dönemde, Hz. Peygamber (s.a.s)'in dedesi Abdulmuttalib, Harb b. Umeyye, Abdullah b. Cud'an, Velid b. Muğire gibi kimseler bu "*Hukkâm*"dandı.[800]

Aşiret reisi her *Seyyid*'in kendine özgü şairi, ya da şairleri vardı ki, şiirleriyle onu düşmanlarına karşı savunan, etrafta olup biteni mısralarında dile getirip aşiret bireylerine bilgi veren "*medya*"sı durumundaydılar. Şair ve şiirleri, aynı zamanda övünme ve eğlence için de kullanılırdı. Kâbile şairleri, kendi kabilelerinin üstünlüklerini belîğ şiirlerle anlatır, bu konuda şairler arasında yarışmalar da yapılırdı. Şairler, kabile veya aşiretin her şeylerini bildiklerinden ve de bunu en güzel şekilde dile getirdiklerinden, hem Reis'in hem de reayanın gözünde değerli kişilerdi. Kâbilelerin iyi şairleri olduğu gibi, kötü şairleri de vardı. Şairler güzel söz söyleyip kolay hiciv yaptıklarından, ücretleri iyi verilmeyince bu silahlarına sarılır, insanları hicvederlerdi.

798 Amr b. Kulsum, *Mu'allakâ*, beyit: 29-30. (Bk. *Yedi Askı*, terc. Şerefeddin Yaltkaya, İstanbul, 1943, s.41.)

799 Sarwat Anis Al-Assiouty, *Jésus le Non-Juif*, Paris, 1987, s.41.

800 Ya'kûbî, *Târih*, I, 258.

Milâdi VI. yüzyıl Dünyasının her tarafında olduğu gibi, Mekke'de de, aşiretin bireyleri hür ve köle olmak üzere ikiye ayrılıyordu.

Hür olanlar aşiretin normal insanları durumundaydılar. Bunlar aşiret reisinin uzak veya yakın akrabalarıydılar. Aşiretin diğer hür bireyleri ise şöyle ya da böyle yine aşiret reisine bağlıydılar.

Cahiliye Döneminde Mekke'de Aile Yapısı

Mekke'de ve genel itibariyle bütün Arap Yarımadası'nda aile, toplumun çekirdeğini oluşturuyordu. Pederşâhî/babaerkil bir sistemin uygulandığı Arap ailesinde baba, ailenin bütün sorunlarından mesuldü. Ailenin geçimini o sağlar, aile bireylerinin bütün ihtiyaçlarını o temin ederdi.

Bu dönemde çok evlilik sıradan bir âdet olduğundan, bütün aile reisleri birkaç kadınla evliydi. Hıristiyan ve Yahudilerde de bu konuda herhangi bir sınırlama olmadığından, Hıristiyan ve Yahudi erkekleri de çok kadınla evleniyorlardı. Fakat İslâm gelince, ilk defa evlilik dört kadınla sınırlandırılmış oldu.[801] Hatta hakları korunamayacak olursa, bir kadınla evlilik tavsiye edildi.[802]

Mev'ûde

Cahiliye dönemi anlayışına göre erkeğe nazaran kadının değeri az olduğundan, Araplar kız çocuklarını sevmezler; bunlardan dilediklerini, küçük yaşta hatta diri diri toprağa gömer, öldürürlerdi. Bazısı kız çocuklarının fazlalığı sebebiyle utandığından, bazısı da besleyememe korkusundan dolayı onları öldürürdü.[803] Kız çocuklarını öldürme işi de değişik şekillerde uygulanıyordu. Bazen çocuk 5-6

801 K.K. Nisâ Sûresi, 3.
802 K.K. Nisâ Sûresi, 3.
803 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, 1970, VIII, 5604.

yaşlarına geldiğinde babası ya da annesi tarafından gezmeye götürülür gibi yapılır, Mekke dışına çıkarıldıktan sonra orada kazılan bir çukura gömülürdü. Bazen de anne doğum yapacağı zaman, daha önce hazırlatılmış bir çukurun yanına gider, orada doğumunu yapardı. Şayet doğan çocuk kız ise, onu hemen o hazır çukura gömer, sonradan evine dönerdi. Doğan çocuk erkek ise, onu alıp eve getirirdi.[804] Bu insanlık dışı âdet oldukça yaygın olmasına rağmen, buna karşı çıkanlar da vardı. Nitekim o dönemin meşhur şairlerinden *Ferazdak*'ın dedesi *Sa'sa'a*, kendi malından fidyeler vererek bu zavallı kız çocuklarını kurtarırdı.[805]

Maalesef bu iğrenç uygulama İslâm'ın gelişine kadar devam etmiş ve gelen Kur'an âyetleriyle yasaklanmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s), insanlık tarihi için yüz karası olan bu âdeti kötüleyince, sahabeden *Kays b. Asım* adında biri ona gelerek câhiliye döneminde sekiz kız çocuğunu diri diri toprağa gömdüğünü söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s), öldürdüğü her kız çocuğu için bir kurban kesmesini söyledi. Kays, koyunu olmadığını, develeri olduğunu söyleyince Resûlullah (s.a.s), *"Her birisi için bir deve kes!"* diye emir verdi.[806] Diri diri toprağa gömülen bu kız çocuklarına, *"mev'ûde"* deniliyordu. Nitekim bu tabir Kur'an'da da bu şekilde geçmektedir. Bu çirkin âdeti anlatan Kur'an âyetleri, olayın dehşetini vurgulamak için çok çarpıcı bir üslup kullanmaktadır. Kıyamet'in o korkunç gününde, herkese, karşılığını görmek üzere amelleri, yâni Dünyada iken yaptıkları gösterildiğinde, bu şekilde öldürülmüş *"mev'ûde"*lere de, onları öldürenlerin huzurunda hangi günâh karşılığında öldürüldükleri sorulacaktır. İşte Kur'an o dehşet anını şöyle anlatıyor:

804 Ayrıntılar için bk. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII, 5603 vd.

805 Elmalılı, a.g.e. s. VIII, 5604.

806 Elmalılı, a.g.e. c. VIII, s. 5604.

"Güneş katlanıp, dürüldüğünde,
Yıldızlar kararıp döküldüğünde,
Dağlar (yerlerinden sökülüp), yürütüldüğünde,
Gebe develer salıverildiğinde,
Vahşi hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde,
Denizler kaynatıldığında,
Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde,
"Mev'ûde"ye, hangi günâhtan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda,
(Amellerin yazılı olduğu) defterler açıldığında,
Gökyüzü yüzülüp, alındığında,
Cehennem tutuşturulduğunda ve Cennet yaklaştırıldığında,
(İşte o zaman) kişi neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır." [807]

Kölelik

Köleler o dönemin bütün ülkelerinde olduğu gibi, insanların en çok ezilen sınıfını teşkil ediyordu. Haddizatında onları bir *"sınıf"* olarak tanımlamak bile doğru değildi. Çünkü köleler insan değil, doğrudan doğruya eşya olarak kabul ediliyor; ona göre muamele ediliyordu.

O günkü Dünya şartlarına göre köleler devletlerin, hatta aşiretlerin en büyük gelir kaynaklarından birini teşkil ediyordu. Çok köle sahibi olmak, aynı zamanda zenginlik alametiydi.

Kölelerin Batı'da Roma veya Uzak Doğu'daki Çin imparatorluklarındaki statüsü ne ise, Câhiliye Dönemi Mekke'sinde de aşağı yukarı aynıydı. Belki daha da fenaydı.

Ne zaman ve nasıl konduğu kesin olarak bilinmeyen *"uluslararası kölelik kanunu"*na (!) göre, köle insan değil, evin sıradan eşyaları arasında addedilen bir nesneydi. Dolayısıyla toplumun asıl unsuru

807 K.K. Tekvîr Sûresi, 1-14.

olan *"Efendi"*, tarlası, ya da koyunları üzerinde nasıl bir tasarrufa sahipse, köleleri üzerinde de aynı tasarrufa sahipti. Çünkü koyun veya deve sürüleri gibi, köleler de sermaye sayılıyordu. Böyle olduğu için de, evin büyüğü öldüğünde, tıpkı diğer eşyalar gibi, köleler de geride kalanlara miras olarak kalırdı. Hayvanlar dağlandıkları gibi, köleler de dağlanarak kölelikleri tescil edilirdi. Eski Yunan'da ise köleler dağlama ile beraber, hayvanlar gibi *"ayaklarından tutulanlar"* diye tanımlanırlardı.

"Efendi", yâni kölelere sahip olan *"hür"* kimse, kölelerinin hayatı ve ölümleri üzerinde tartışmasız tasarruf sahibiydi. İnsan sınıfına konmadıkları için, kendilerine zulüm edildiğinde *"insan"* olarak haklarını korumak söz konusu bile değildi. Onun için köle, efendisine karşı sürekli bir korku içerisindeydi. Ne zaman ve kime satılacağını bilemezdi. Böyle bir teşebbüse tevessül ettiğinde, öldüresiye işkence gördüğü için, kaçmayı aklından bile geçiremezdi. Bu sebepten dolayı firar olayları çok nadirdi. Roma'ya karşı isyan eden kölelerin başını çeken *Spartacus*'la birlikte giden kölelerin tamamı katledilmişti. Bu trajik olay tarihteki son köle ayaklanması olmuştur.

Köleler, efendilerinin kapris ve ihtiraslarına teslim olmuş, bilmeden irtikâp ettikleri en küçük bir hatadan dolayı, meselâ misafirlerin yanında öksürmek ya da aksırmak gibi bir davranıştan dolayı işkence görür, bazen de öldürülürlerdi. Efendi isterse, kadın kölesini zinâ yapmaya zorlar, ya da onu dilediği erkeğe takdim ederdi. Bu takdim edilişte kadının asla bir seçim hakkı olmazdı. Günümüzün *"medeni"* (!) toplumlarında, kadınlara rağmen kadın ticaretinin [808] yapıldığı ve çoğu kez bu gibi kadınların, istekleri dışında bu mesleği icrâ ettikleri gibi, Câhiliye döneminde de kadınlar, efendilerinin ihtiraslarına kurban edilip gidiyorlardı. Bu iğrenç ihtiras kurbanı zavallı kadınlar yorucu bir günün sonunda efendilerine yeterli miktarda kazanç getiremedikleri takdirde,

808 "Beyaz kadın ticareti."

efendileri tarafından gece boyunca çalışmaya zorlanırlardı. Mesela Medine döneminde münafıkların başı olan *Abdullah b. Ubey b. Selul*, Musayka adındaki kadın kölesine işte böyle davranıyordu.[809]

Hâl böyle olunca, Câhiliye döneminde köle ticareti de büyük önem arz ediyordu. Köle alışverişini kendilerine iş edinmiş birçok tüccar vardı.

Köleliğin en büyük kaynağı, kabileler ya da devletler arasında yapılan savaşlardı. Bu savaşlarda esir edilen erkekler, kadınlar, çocuklar hemen *"köle"* statüsüne geçirilip alınlarına özel bir dağlama uygulanarak kölelikleri tescil edilirdi.

Doğu'da, Afrika'da ve Orta Doğu'daki kölelik, Batı'dakinden bazı farklılıklar arz ediyordu. Mesela Orta Doğu ve Afrika ülkelerinde insanlar ancak yapılan savaşlarda esir düştükleri zaman köleleştirildikleri hâlde, Batı'daki/Avrupa'daki derebeyleri, özellikle Amerika'daki zenginler, borçlarını zamanında ödeyemeyen insanları da köleleştiriyorlardı. Amerika'da köleleştirme adetâ bir ceza yöntemiydi.[810] Ayrıca Amerika'da kölelere akıl almaz işkenceler yapılırken, günümüzde Batılıların beğenmedikleri Afrika'da bile kölelere işkence yapılmıyordu. S. A. Diouf[811], bu konuda şu bilgileri vermektedir:

"Amerika kıtasında köle ile köle sahibi arasında var olan mutlak ayırım, Afrika'da bilinmiyordu. Amerikan sistemine aşina olan birçok Avrupalı seyyah, Afrika modelinin 'yumuşaklığı' karşısında şaşkınlığa düşmüştür." 1730'da Francis Moore şunu not eder: *"Gambiya'da zencilerin çoğu, şaşaalarının göstergesi olarak çok sayıda ev kölesine sahiptirler; bu köleler gayet rahat yaşarlar, öyle ki çoğu zaman köleleri sahip veya sahibelerinden ayırmak güçtür."* Senegal hakkında başka bir Avrupalı da şöyle yazmaktadır: *"Köleler çok iyi muamele*

809 Taberî'den naklen, Sarwat Anis Al-Assiouty, *Jésus le Non-Juif*, s.29.
810 Sylviane A. Diouf, *Allah'ın Kulları, Amerika Kıtasında Köleleştirilmiş Afrikalı Müslümanlar*, Beyan Yayınları, 2010, s. 21
811 Age, s. 19-20.

görüyorlardı; sahipleriyle yiyorlar, onlarla birlikte çalışıyorlar ve iyi giyimlilerdi. Köleleri özgür insanlardan ayırmak mümkün değildi. Ayrıca, Afrikalı köle sahipleri, birçok Amerikalı kölenin maruz kaldığı türden tüyler ürpertici cezalar uygulamadılar." Senegal'de bulunan bir İngiliz seyyah *"sahil boyunca ne herhangi bir kamçı ya da işkence aleti gördüm, ne de bunca araştırmadan sonra, kölelerin şiddete maruz kaldıklarına inanırım"* demiştir. Dolayısıyla kölelere işkence, Batı'nın ve özellikle Amerika'nın işiydi.

Savaşlarda öldürülen veya esir edilenlerin sayısı bazen öyle kabarık oluyordu ki, kölelerin sayısı hürleri geçiyordu. Sezar'ın komutasında yapılan meşhur *Gaules* savaşında bir milyondan fazla insanın öldürüldüğü, bir o kadarının da esir edildiği rivâyet edilmektedir.[812] *Sezar*'ın, *Pompei* ile yaptığı savaştan sonra, öldürülen binlerce insanın cesetlerinden bir dağ yapıp üzerine çıktığı dehşeti de, kezâ tarih kitaplarında yer almaktadır.[813]

İdâre

Cahiliye döneminde, bütün Arabistan Yarımadası'nda olduğu gibi, Mekke Şehir Devleti'nde de aşiret reisleri idareyi elinde bulunduruyorlardı. Düşmanla savaş ya da barış yapmayı, aşiretin ya da aşiretlerin sosyal sorunlarını, aşiretler arası siyasi ve sosyal bunalımların tamamını bu aşiret reisleri düzenliyor, problemleri onlar çözüyorlardı. Bazen de bu aşiret reisleri, kendilerinden daha zengin ve daha güçlü olması hasebiyle, bir reisin idaresi altında toplanıyorlardı.

İslâm öncesi dönemde, senelerce Mekke'nin tasarrufunu elinde bulunduran *Huza'a* Kâbilesi, yapılan savaşta Kureyş'e yenilince,

812 Plutarque'tan (*César)* naklen, Sarwat Anis Al-Assiouty, *Jésus le Non-Juif*, s.33.

813 Lucain'den (Guerres civiles, VII, 721-722.) naklen, Sarwat Anis Al-Assiouty, *Jésus le Non-Juif*, s.34.

Mekke'yi terk etti ve Mekke'nin idaresi Kureyş'e kaldı. Huza'a'yı yenip Mekke'ye hâkim olan bu kabileye neden Kureyş denildiği konusunda çok değişik rivâyetler anlatılmıştır. Bu rivayetlerden birine göre, bu kabileye Kureyş denmesi, onun Mekke'yi Huza'a'dan geri almasıyla başlamıştır. Her hâlükârda biz daha fazla teferruata girmeyi zâid buluyoruz. [814]

Kureyş'in meşhur lideri *Kusay*, kendi hasmı olan *Huza'a* kabilesini yenip Mekke'den çıkardıktan sonra, Mekke'nin idârî müesseselerinin çoğunun tasarrufunu eline aldı. *Hicâbe*, yâni Kâbe'nin anahtarlarının elinde bulunduğu müessese; *Sikâye*, yâni Mekke'nin su işleri; *Rifâde*, yâni gelen yabancılara gıda yardımı yapan, onlara ziyâfetler veren müessese; *el-Livâ*, yâni sancaktarlık ve nihâyet üyeleri seçilmeyen ve fakat Büyük Reis Kusay tarafından tayin edilen *Nedve* [815], ya da parlamento... *Kusay*, Kâbe'nin tam karşısında, devletinin işlerini yönetecek olan bir makam yaptırdı ki, adına "*Dâru'n-Nedve*" denen bu makamın kapısı Kâbe'ye doğru açılıyordu. [816] Kureyş'in bütün meseleleri *Dâru'n-Nedve*'de görüşülüyordu. Bir kadın ya da erkek evlendiğinde, aşiretlerini ilgilendiren bir mesele üzerinde görüşme yapıldığında, savaş sancağı birine teslim edildiğinde, bir cariyeye zırh giydirilmeye karar verildiğinde, bütün merasimler burada yapılırdı. [817] Mekke'nin ileri gelen birkaç aşiret reisi *Dâru'n-Nedve* toplantılarına katılır ve Mekke'de yaşayan insanların her türlü yaşamları hakkında kararlar alırlardı.

Mekke Devleti, idari işlerini "*Nesî Takvimi*"ne göre ayarlardı. Dinî konularda, Hz. İbrâhîm zamanından kalma âdetlerle ve zaman

814 "Kureyş" kelimesinin menşei ile ilgili ayrıntılar için bk. Süheylî, *er-Ravdu'l-Unuf*, I, 394.
815 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 125.
816 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 125.
817 İbn Hişâm, *Sîre*, I,125.

ayarlamalarıyla ibâdetlerini yaparlardı. Buna göre dört *"Haram ay"* vardı ki bunlar, *Zilkâde, Zilhicce, Muharrem* ve *Receb* aylarıydı. Fakat bu sisteme göre, her sene haram ayların değişik mevsimlere gelmesi Mekkelilere zor geldi. Çünkü onlar her sene Hacc ibâdetinin aynı mevsime gelmesini istiyorlardı. İşte bunun için, yeni bir takvim şekli uydurdular ki, buna göre, ayların günlerini geciktirerek yeni ayarlamalar yaptılar. İşte bu *"haram ayları geciktirme"* işine *"Nesî"*[818] denir. Bu takvim şekli, İslâm gelinceye kadar devam etti. Nihayet *"Nesî, sadece küfürde bir artıştır. Kâfir olanlar, onunla saptırılar. Allah'ın haram kıldığının sayısını bozmak ve O'nun haram kıldığını helâl kılmak için (haram ayı) bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. (Böylece) onların kötü işleri kendilerine güzel gösterilmiştir. Allah kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez"*[819] âyet-i kerimesiyle yasaklandı.

Târih Odaları

Dinî açıdan *Câhiliye*'yi yaşamalarına rağmen, Mekkeliler oldukça kültürlü idiler. Özellikle Arap şiiri ve edebiyatı fevkâlâde ilerlemişti. Hatta bunun için yarışmalar düzenleniyor; dereceye giren şiirler bir kâğıda yazılarak Kâbe'nin duvarına asılıyordu. Bu şiirlere *"askı"* anlamına gelen *"Mu'allaka"* adı veriliyordu. Kâbe'ye asılan bu şiirlerin en ünlüleri, *"Mu'allakâtu's-Seb'a"* denen *"Yedi Askılar"*[820]dır. Yarışmaya girmeden önce, bu şiirler, bir nevi kültür odaları olan mahallerde okunur, üzerinde değerlendirilmeler yapılır, edebiyat eleştirileri düzenlenirdi.

818 *"Nesî"* takviminin ayrıntıları için bk. *Nizâmu'n-Nesii inde'l-Arab Kable'l-İslâm*, (Anonim), Mektebetu'l-Hancî, Mısır, 1935; İhsan Süreyya Sırma, *İslâm ve Târih*, İstanbul, 1995, s. 21 vd.

819 K.K. Tevbe Sûresi, 37.

820 *"Mu'allakâtu's-Seb'a"* hakkında bilgi için bk. İmrül Kays, *Yedi Askı*, tercüme, Şerafeddin Yaltkaya, Maarif Matbaası, İstanbul, 1943.

Herhangi bir kabilede mâhir bir şair temayüz etti mi, kabile hemen onu sahiplenir ve Mekke'de kurulan fuarlarda ve Hacc mevsiminde onu tanıtarak şiirlerini dinletirdi. Bu şekilde takdim edilen şairleri, bütün kabile yetkilileri dinler ve bu onların kabilesi için bir şeref, bir övünç vesilesi olurdu.[821] Câhiliye döneminde şiir Arapların her şeyiydi. Şiir aracılığıyla mücâdele eder, onunla birbirlerini hicvederlerdi. Şiir, bir bakıma onların medyasıydı da... Onunla üstünlükler vurgulanır; karşı tarafın ayıpları dile getirilirdi.[822] Târihlerini ve eski günlerinin çoğunu da şiirle terennüm ederlerdi. Bu dönemin ünlü şairlerinden bir kısmı İslâm dönemine yetişti ki, bunlara *"Muhadram"*[823] denilmektedir.

Aralarında, *Umru'l-Kays, Ziyâd b. Muaviye, Zuheyr b. Ebi Selmâ, el-E'şâ* vs. gibilerin de bulunduğu o dönem şairlerinin büyük bir listesi, Ya'kûbî'nin Târihi'nde geçmektedir.[824]

İşte bu odalarda eski Arap tarihi de anlatılır; özellikle çok seyahat eden Mekkeliler, gittikleri yerlerin tarihleri hakkında insanlara bilgi verirlerdi. Gerek Arapların gerekse diğer milletlerin tarihlerinin öğretildiği bu sohbetlere, *"Eyyâmu'l-Arab"* (Geçmiş Arap Günleri) denirdi. Târihçi *İbnu'l-Esîr*, bu tarihî kıssalara ait uzun ve güzel bilgiler vermektedir.[825]

Sikâye (Su İşleri)

Mekke Şehir Devleti'nin en hayati bakanlığı bu bakanlıktı. Zemzem Suyu'nun tasarrufunu elinde bulunduran bu müessese, dışarıdan Mekke'ye gelen hacıların su ihtiyaçlarını karşılıyor; bunun karşılığında

821 Ya'kûbî, *Târih*, I, 262.
822 Ya'kûbî, *Târih*, I, 262.
823 Ya'kûbî, *Târih*, I, 262.
824 Ya'kûbî, *Târih*, I, 262-269.
825 Ayrıntılar için bk. İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 502 vd.

hacılardan hiçbir ücret alınmıyordu. Zemzem Suyu'nun tasarrufu zaman zaman el değiştirmiş, bu bakanlığı eline geçiren aile ya da kabile, bu işin öneminden dolayı şerefyâb olmuştur.

"Sefîr-müsafir" (Dış İlişkiler), *"Sidâne"* (Kâbe Perdedarlığı), *"Rifâde"* (Mali İşler), *"Kiyâde"* [826] (Sancaktarlık ve Askeri İşler), *"Nedve"* [827] (bir nevi Bakanlar Kurulu) ve *"Me'âkil"* (Sigorta İşleri) gibi kurumlar, Mekke Şehir Devleti'nin idari müesseseleriydi. [828]

Aslında bu idari müesseselerin hepsi de, dolaylı veya dolaysız olarak Kâbe'yle yâni dinle ilgiliydiler.

Ticaret ve Ticaret Fuarları/Esvâku'l-Arab

Genellikle ticaretle uğraşan Mekke Şehir Devleti, komşu devletlerle de ticari ilişkiler içerisindeydi. Mekkeliler, yazın ve kışın olmak üzere ticari sefere çıkarlardı ki bu konuda Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

"Kureyş'in yaz ve kış (ticarî) yolculuklarında uzlaşması ve anlaşması sağlanmıştır. Öyleyse kendilerini açken doyuran ve korku içindeyken güven veren bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler." [829]

Mekke Şehir Devleti'nin komşusu olan devletlerin en büyükleri İran ve Bizans İmparatorluklarıydı. O zamanın süper güçleri olan bu iki devlet devamlı savaş halinde ve birbirlerinin rakibi durumundaydılar. Bu rekâbetin temelinde sömürü vardı. Her ikisi de sömürgelerini genişletme çabasındaydılar. Bu çabaları yüzünden binlerce, milyonlarca insan eziliyordu. Bunun içindir ki, Hz. Muhammed (s.a.s), İslâm'ı tebliğ etmeye başladığında muhataplarına şöyle seslenecektir:

826 Buna el-Livâ da deniyordu. Bk. İbn Hişâm, *Sîre*, I, 125.
827 Bk. İbn Hişâm, *Sîre*, I, 125.
828 Geniş bilgi için bkz. Ezrakî, a.g.e.
829 K.K. Kureyş Sûresi, 1,4.

"Lâ ilâhe illallah, Muhammedun Resûlullah deyin, Bizans ve İran'ın sarayları yıkılacaktır."

Demek ki bu iki devlet insanları eziyor, Hz. Muhammed (s.a.s) de bu sömürüden kurtulmanın yolunun tevhid dinine bağlanmak olduğunu söylüyordu. Tevhid dini İslâm'dı.

Uzak Doğu'da değişik hânedanlarla insanları ezmekte olan Çin imparatorluğu bir yana bırakılacak olursa, o dönem emperyalizminin Batı'daki [Asya, Avrupa ve Afrika'daki] temsilcileri, Bizans Rum İmparatorluğu ile İran Sasanî İmparatorluğu idi.

Milâdi 7. yüzyılın bu iki süper devleti, menfaatleri uğruna zaman zaman çatışmakta, hatta savaşmaktaydılar.

Bu iki sömürücü devletin tebaalarını teşkil eden milletler, tıpkı Firavun döneminde olduğu gibi, sindirilmiş, uydulaştırılmış ve kendilerini hükümdarlarının uğruna her an ölüme atabilecek şekilde eğitilmiş, köleleştirilmiş insanlardı.

Dünya borsası bu iki süper devletin elinde bulunduğundan, o bölgedeki ticaret pazarlarında sadece İran ve Bizans dinarları geçerliydi. Uydu devletlerin hemen hepsi bu iki *"Efendi"* devletin kur ayarlamalarına tabiydiler. Bugünün *"Dolar"* ve *"Euro"* hegemonyası gibi, o gün de piyasalarda Bizans dinarı ve İran dirheminin egemenliği söz konusuydu.

Ekonomisinin küçüklüğü ve zayıflığından dolayı Mekke Şehir Devleti de ticari faaliyetlerinde İran ve Bizans paralarını kullanıyordu. [830]

830 İslâmdan önceki devir, yâni câhiliye devri hakkında etraflı bilgi için bk. Cevad Ali, *Târihu'l-'Arab kable'l-İslâm*, Bağdad, 1951; Abdulmelik b. Kureyz el-Esma'î, *Târihu'l-'Arab kable'l-İslâm*, Bağdad 1959; Corci Zeydan, *Kitabu'l-Arab kable'l-İslâm*, Mısır 1908; G.Ryckmans, *Les Religions Arabes préislamique*, Louvain, 1951; Jacques Ryckmans, *İnstitution Monarchique en Arabie Méridionale avant Islam* (Mai'in et Saba), Louvain, 1951.

Cahiliye dönemi Arapları, senenin belli mevsimlerinde, daha önce belirledikleri yer ve tarihlerde fuarlar kurar, o fuarlarda ticaret yaparlardı. Bu fuarlarda mutlaka her türlü can ve mal güvenliği sağlanırdı.[831] Sayıları on kadar olan bu fuarların her birinden belirli kabileler sorumluydu. Meselâ *Dumetu'l-Cendel Fuarı*'ndan *Ğassan* ve *Kelb* kabileleri sorumluydu. Sorumlu kabilelerce bütün güvence sağlanmasına rağmen, bazı kötü niyetliler olmuyor değildi.[832] İşte bu kötü niyetlilere mani olmak için de, bazı kabileler özel olarak görevlendirilirdi.[833]

Mekke Şehir Devleti'nin kendine özgü bir idare tarzı vardı. Bu küçük şehir devletini belli bir kral veya devlet reisinden ziyade bazı müstakil bakanlıklar idare ediyordu ki bunların bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

Mekke Devleti'nin Dinî Yapısı

Hz. Âdem (a.s.)'la beraber, İslâm dini de yeryüzüne gelmiş ve Allah'ın emriyle binâ edilen Kâbe'de O'na kulluk yapılmaya başlanmıştır. Âdem (a.s.)'dan sonra Allah'a karşı olan kulluk sorumluluklarını unutan insanlığa, Allah, lutfundan yeni peygamberler göndermiştir. Fakat *"zalim ve cahil olan insan"*[834] tekrar Allah'ı unutmuştur. Böylece Allah insanlığa son peygamberini Mekke'de göndermiştir. Yukarıda Hz. Âdem (a.s.)'ın ilk insan ve ilk peygamber olarak Mekke'ye gönderildiğini söylemiştik. Allah, son peygamberini de oradan seçmişti. Allah'ın irâdesi bu şekildeydi: İlâhî uyarının, ilk ve son makamı Mekke'dir. İlahi mesaj orada başlamıştır, çünkü ilk insan oraya inmiştir; orada bitmiştir, çünkü son peygamber oradan çıkmıştır. Bu süreç, aynı zamanda insanlık tarihinin de grafiğini oluşturmuştur.

831 Ya'kûbî, *Târih*, I, 270.
832 Ya'kûbî, *Târih*, I, 270-271.
833 Ya'kûbî, *Târih*, I, 271.
834 K.K. Ahzâb, 72.

Bu son peygamberden sonra artık peygamber gönderilmeyeceği konusunda Allah şöyle buyuruyor:

"Muhammed, adamlarınızdan hiç birinin babası değildir. Fakat Allah'ın Resûlü ve Peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." [835]

İslâm, Allah'ın insanlar için seçmiş olduğu tek din ve tek nizamdır[836] ki, onun ilk çağrısı Âdem (a.s.)'la Mekke'de başladı; son çağrısı da yine Mekke'de Hz. Muhammed (s.a.s) vasıtasıyla tamamlandı. Bu emri tebliğle görevlendirilmiş olan Hz. Muhammed (s.a.s) Mekke'de doğmuş, İslâm'ı tebliğinde de ilk muhatapları Mekkeliler olmuştur.

Hz. İbrâhîm ve Putatapıcılık

İslâm'ın hemen öncesine tekabül eden bu dönemde Mekkeliler, daha önce İbrâhîm (a.s.)'dan aldıkları inanç sistemini, yâni Allah'a gerektiği gibi kulluk etmeyi unutmuşlar; kendi elleriyle yaptıkları put heykellerine veya resimlerine tapar olmuşlardır.

Hz. İbrâhîm Mekke'ye geldiği zaman, orada putlara tapma âdeti yok gibiydi. Muhtemelen böyle olduğu için de hanımını ve çocuklarını oraya bırakmış, geldiği ülkelerde insanların puta taptıkları gibi, burada da böyle bir şeyle karşılaşmamak için Rabbine şöyle yalvarmıştı:

"Rabbim, demişti, bu şehri emniyetli kıl. Beni de oğullarımı da putlara tapmaktan uzak tut. Rabbim, çünkü o putlar insanlardan birçoğunu baştan çıkardılar." [837]

Put deyince, sadece taşlardan yontulmuş ya da bronzdan dökülmüş heykelleri anlamamak gerekir. Çünkü bunları salt heykel diye kabul edersek putun veya putların mahiyeti anlaşılmaz.

835 K.K. Ahzâb Sûresi, 40.
836 K.K. Âl-i İmrân, 19.
837 K.K. İbrâhîm Sûresi, 35-36.

O halde put nedir?

Put, insanlara zorla kabul ettirilmek istenen ideolojilerin dimağlardan silinmemesi, devamlı olarak onunla karşı karşıya kalınması ve bu ideolojileri sahiplenen imtiyazlı grubun bu putlar vasıtasıyla elde ettikleri menfaatlerin, makamların kaybolmaması içindir.

Dolayısıyla her put heykeli, belli bir insanın ya da grubun düşüncelerini simgeler. Put heykeline gösterilen saygı, putun temsil ettiği kimsenin düşüncelerine olan bağlılığın göstergesidir. Böyle algılanmayacak olursa; insanların bir demir parçası olan heykel önünde saygıya durmaları ne ifâde eder? Kendi gururuna o kadar düşkün olan insan, cansız taş ve demirden yapılmış heykellere kulluk edip saygıya durur mu?

Kendilerine saygıya durulan put heykellerinin zararları olmasaydı, Hz. İbrâhîm *"çünkü o put heykelleri (esnâm) insanlardan birçoğunu baştan çıkardılar"* demezdi.

Herkesten fazla Hz. İbrâhîm biliyordu ki, put heykellerinin insanlara ne bir faydaları ne de zararları vardır. Nitekim onun bu konuda kendi kavmiyle yapmış olduğu tartışma çok ilginçtir. Aynı zamanda, bu tartışma o kadar önemlidir ki, Allah'ın kitabında yer almaktadır:

"İbrâhîm, babasına ve kavmine: 'Siz nelere kulluk ediyorsunuz?' Onlar da, 'Put heykellerine (esnâm) kulluk ediyor ve devamlı olarak onların izinde gidiyoruz.' (İbrâhîm): 'Peki siz onlara (saygıya durup) yakardığınızda sizi duyuyorlar mı? Size bir faydaları, ya da zararları dokunuyor mu?' Onlar da, 'hayır biz, babalarımızı böyle yaparlarken gördük' dediler. (İbrâhîm): 'Siz geçmiş atalarınızın, nelere kulluk ettiklerini, şimdi gördünüz mü?" [838]

Hz. İbrâhîm, onlarla bu şekilde konuşarak heykellerin bir işe yaramadığını göstermek istiyordu. O zaman da insanın aklına; *"kendi-*

838 K.K. Şu'arâ Sûresi, 70-76.

lerinden ne bir fayda, ne de bir zarar gelmeyecekse, Hz. İbrâhîm bu put heykellerini neden kırdı?" suali geliyor...

Aslında Hz. İbrâhîm bu heykellerin şahsında, onların sömürüye dayalı rejimleriyle, iktidarlarıyla mücâdele etmek istiyordu. Çünkü onlar, mutlu bir azınlık için, insanları ezen rejimlerini, resmi dinleri olan puta tapıcılıkla özdeşleştirmişlerdi. Daha doğrusu bu anlamdaki din, *Marx*'ın deyimiyle toplumları sömürmek için insanlara içirilen bir afyondu. Yâni batıl da olsa bu din, devletin çıkarları için vardı. Dolayısıyla Hz. İbrâhîm'in kırdığı heykeller, devletin ideolojisini temsil ediyordu. İşte heykeller (esnâm) bu anlamda insanlara zarar veriyordu, onları baştan çıkarıyordu. Çünkü insanlar o put heykelleriyle büyüleniyor, devlete muti birer kul konumuna getiriliyordu.

Böyle değilse, Hz. İbrâhîm, hiç bir yararı veya zararı olmayan heykelleri kırarak neden başını derde soksun ki?

Fakat o; ateşe atılma pahasına; insanları köleleştirmiş, onları Nemrut gibi bir diktatöre bağımlı kılan rejimlerinin birer simgesi hâline gelmiş/getirilmiş heykelleri kırıyor ve onlarla alay etmek için de, "bu heykelleri en büyük olan falan heykel -İbrâhim onu kırmayarak baltasını onun boynuna asmıştı-[839], kırdı" diyor...

Hz. İbrâhîm (a.s.)'ın kavminden bazı akıl ve vicdan sahipleri, gerçekleri görüp kabul ettiler hatta kendi kendilerine zalim olduklarını bile itiraf ettiler.[840] Fakat devletin adamları, çıkarlarını ve sömürüye dayalı rejimlerini tehlikede görünce olaya müdâhale ettiler ve gerçekleri görmeye başlayan halkı tekrar kandırarak Hz. İbrâhîm aleyhinde, *"rejim elden gidiyor!", "İbrâhîm vatan hainidir, bölücüdür!"* yaygaralarıyla suçlayıp, cezalandırılmasını istediler: *"Onu yakın ve ilâhlarınıza yardım edin!"*[841] dediler.

839 K.K. Enbiyâ Sûresi, 58.
840 Bk. K.K. Enbiyâ Sûresi, 64.
841 Aynı sûre, 68.

Çağdaş kelimelerle ifâde edecek olursak, rejimin adamları, yâni o dönemin *"egemen medyası"* konumunda olanlar şöyle bağırıyorlardı:

"Aramıza bölücülük sokan İbrâhîm'i yakın! O vatan hainidir, gericidir, mürtecidir, yobazdır, çağdışıdır! O, heykellerimizi kırarak sistemimizi yıkmak istiyor! Bunun kökü mutlaka dışarıdadır. O dinimize tabi olmuyor, ilâhlarımıza karşı geliyor, ilkelerimizi hiçe sayıyor! Resmi dinimizi değiştirip, halkı isyana teşvik ediyor! Rejimin bütün birimleri bir araya gelmeli ve taptığımız heykellerimizi özveriyle korumalıdırlar."

Nitekim dediklerini yaptılar ve onlara, *"Hâlâ Allah'ı bırakıp da size hiçbir şeyle ne fayda, ne de zarar veremeyecek olan put heykellerine mi kulluk yapacaksınız?"* [842] diyen Hz. İbrâhîm'i ateşe attılar.

Bu heykeller bir zihniyeti temsil etmiyor idiyseler, Nemrut'un askerleri taş parçaları için neden Hz. İbrâhîm'i ateşe atsınlar? Nitekim günümüzde bile, Dünyanın çeşitli yerlerinde; özellikle despot idareleri ve dikta rejimleri yüzünden geri kalmış ülkelerde, heykel kıranları en ağır cezalarla cezalandırmaktadırlar. Heykel kırmayı önlemek için de, halkları aç olsalar bile, büyük masraflarla, sağlam ve kolay kolay kırılamayacak cinsten heykeller yaptırmakta ve bu heykelleri büyük merasimlerle halkın hizmetine (!) sunmaktadırlar. İnsan haklarının en çok ihlâl edildiği ülkeler, diktatörlerinin heykelleriyle bir yerlere varacaklarını sanan ülkelerdir. Aslında o heykelleri yapanlar da, bununla halka bir fayda gelmeyeceğini çok iyi biliyorlar. Çünkü onların maksat ve gayeleri, halkın refâh ve mutluluğu değil, kendi çıkarlarını sağlayan efendilerinin iktidarlarının devamını sağlamaktır.

Ne var ki, Hz. Muhammed (s.a.s)'in emir buyurduğu gibi, *"zulüm devam etmez!"* Bir gün gelir ki zulüm yıkılır ve insanlara o zulmü revâ görenler, hak ettikleri cezaya mutlaka kavuşurlar.

842 K.K. Enbiyâ Sûresi, 66.

Nitekim Nemrut devletinin adamları, Hz. İbrâhîm'i ateşe attılar fakat Allah kâfirlerin oyununu bozdu ve ateşe *"Ey ateş, İbrâhîm'e karşı serin ve selâmet ol!"* [843] emrini vererek Hz. İbrâhîm'i korudu.

İşte Babilonya ve Dünyanın diğer yerlerindeki putperestlik neyse, İslâm öncesi Mekke döneminin putperestliği de aşağı yukarı öyleydi. Ne var ki, Mekkeliler, sayısız put heykelleri yanında Allah inancına da sahiptiler.

Sakinlerinin ekseriyeti bu şekilde putperest olan Mekke'de, çok az sayıda Hıristiyan ve birkaç da Yahudi vardı.

Bunun dışında, kendilerine *"Hanîf"* denen bazı insanlar da vardı ki, bunlar putlara tapmayan ve Allah inancına sahip kimselerdi. Bu hanîfler, Hz. İbrâhîm'in dininden olduklarını iddia eder ve onun dinini ararlardı.

Hanîfler ve Mekke Putları

Kur'an-ı Kerim de Hz. İbrâhîm'den hanîf diye bahsetmektedir:

"İbrâhîm ne Yahudi, ne de bir Hıristiyandı. Fakat o, Allah'ı bir tanıyan *"Hanîf"*, dosdoğru bir Müslümandı. Müşriklerden de değildi O." [844]

Hanîf denen bu kimselerden en tanınmışları *Ubeydullah b. Cahş, Osman b. Huveyri, Zeyd b. Amr* gibilerdi. *Varaka b. Nevfel*'in de hanîf olduğu rivâyet ediliyorsa da, İbn Hişâm onun hayatının sonlarına doğru Hıristiyanlığı din olarak seçtiğini kaydediyor. [845]

Bu hanîflerin dışında kalanlar, yukarıda dediğimiz gibi, Mekke nüfusunun çoğunluğunu teşkil eden müşrik/putperestlerdi.

843 K.K. Enbiyâ Sûresi, 69.
844 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 67. Hanif için ayrıca bk. K.K. Bakara Sûresi, 135; Âl-i İmrân Sûresi, 95; Nisâ Sûresi, 135.
845 İbn Hişâm, *Sîre*, II, 238.

Mekke'de Hz. İbrâhîm ve oğlu İsmâîl tarafından yeniden inşa edilen Kâbe bulunmasına rağmen Mekkeliler zamanla puta tapar olmuşlar ve her kabile birer put edinmişti.[846] Araplar bu putlara kurbanlar keser, onlardan yardım umarlardı. Bu putların en meşhurları *Hubel, Uzzâ, Lat, Menât* idi. Fakat Mekke'nin putperestleri, taptıkları putların yanı sıra Allah'a da inanıyorlardı. Kur'an-ı Kerim bu konuda şöyle demektedir:

"Onlara sor: 'Yer ve ondaki (bütün yaratıklar), kimindir?' 'Allah'ındır' diyecekler. 'O halde iyiden iyiye düşünüp de ibret almaz mısınız?' de. 'Yedi göğün Rabbi ve büyük arşın sahibi kim?' de. (Yine onlar) 'Allah'ındır' diyecekler. Sen de şöyle de: 'Öyledir de (Allah'tan başkasına kulluk yapmaktan) sakınmaz mısınız?' 'Biliyorsanız söyleyin, her şeyin hükümrânlığı elinde olan, barındıran, fakat himâyeye muhtaç olmayan kimdir?' de! 'Allah'ındır' diyecekler. Deki: 'O halde nasıl olup da böyle büyüleniyorsunuz?'" [847]

Mekkeliler, Allah inancıyla beraber taptıkları bu put heykellerinin bir kısmını Kâbe'ye, diğerlerini de başka yerlere yerleştirmişlerdi. Meselâ: Meşhur *Hûbel* putu Kâbe'nin içindeki bir kuyunun yanına yerleştirilmişti. Öyle ki, İslâm'ın geldiği dönemde Allah'ın Evi (Kâbe) ile put heykelleri iç içeydi. Kâbe, adeta put heykelleri ve resimlerle donatılmıştı. Hem Kâbe'ye Allah'ın evi diyorlar, hem de Allah'ın evini put heykelleriyle, resimleriyle dolduruyorlardı.

Târihçimiz Ezrakî'nin rivâyetine göre[848] Kâbe'nin içinde ve dışında tam 360 tane put heykeli bulunuyordu. Bunların en büyüğü, *Hubel* adındaki puttu. Mekkeliler, önemli bir işe başlamadan, yolculuktan dönünce veya yolculuğa çıkınca, Mekke Şehir Devleti'ne ait tören ve

846 es-Süheylî, *er-Ravd*, I, 355.
847 K.K. el-Mü'minûn Sûresi, 84-89.
848 *Ahbâru Makka*, I, 121.

merasimlerden önce Kâbe'nin içindeki Hubel putunun heykelini ziyaret eder, bağlılıklarının ifâdesi olarak o puta saygı gösterirlerdi.[849]

Hubel, Kâbe'nin içinde bulunan putların en büyüğü idi. İnsan sûretinde olan Hubel, kırmızı akikten yapılmıştı.[850] Mekke'ye getirildiğinde bir eli kırık olduğundan, Mekkeliler ona altından bir el yaptılar.[851]

Mekke Şehir Devleti'nin putperestliği o kadar değişikti ki; yukarıda zikrettiğimiz gibi, hem Allah'ı tanıyorlar hem de put heykellerine tapıyorlardı. İşte bu *şirk*'ti, yâni putları Allah'a ortak koşmaktı.

Şirk

Şirk, Allah'ın hiç sevmediği ve de asla bağışlamadığı bir tutumdur. Allah'ın yanında başka güçler tanımak, Allah'a inanmak ve fakat O'nu inkâr edenlerin hükümlerini inanarak kabul etmek ve onlara bile bile uymak... *"Allah'a inandık"* deyip put heykelleri önünde saygıya durmak, secde etmek, eğilmek, onlar etrafında dönmek; o heykellerden medet ummak, onları ilhâm kaynağı saymak; güç ve ilhâmlarını Allah'tan değil, o put heykellerinden aldıklarını söylemek, Allah'ın emrettiği yolda değil, put heykellerinden veya Firavun gibi, Nemrut gibi putlaştırılmış şahıslardan umdukları ilhâmın izinde olmak...

İşte Mekke Şehir Devleti'nin Allah'a ortak koşması böyleydi. Yâni onlar Allah'ı inkâr etmiyor, hatta O'nun evi Kâbe etrafında dolaşarak O'na ibâdet ettiklerini sanıyor ve fakat put heykellerine de aynı şekilde saygı gösteriyorlardı. Şirk buydu.

Onların bu manasız din tatbikatı hakkında Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

849 ay. es. I.117.
850 el-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, s.103.
851 el-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, s.103.

"Onların Beyt (Kâbe) huzurundaki ibâdetleri, ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan başka bir şey değildi." [852]

Mekkeliler Kâbe etrafında el çırparak, ıslık çalarak Allah'a kulluk yaptıklarına inanıyorlardı. Hâlbuki aynı Mekkeliler, kendi elleriyle yapmış oldukları put heykellerinin önüne bazı hediyeler koyarak onları da memnun etmeye çalışıp onlara saygı duyuyorlardı ki, Allah'ın yasakladığı şey budur. Yoksa istisnâsız olarak bütün Araplar Kâbe'yi Allah'ın evi olarak tanıyor, senede en az bir defa onu ziyaret etmeye gidiyorlardı.

Mekkeliler ise günde en az bir defa Kâbe'yi ziyâret ediyorlardı. Ayrıca, herhangi bir Mekkeli, seyahate çıkınca veya seyahatten dönünce yahut önemli bir işe başlayınca Kâbe'yi tavaf ediyor ve orada bulunan put heykellerine de saygı gösteriyordu.

Kısaca Mekkeliler, bütün işlerine, put heykellerine saygıya durarak başlıyorlardı. Bayramlar şehir ileri gelenlerinin put heykellerine saygı göstermeleriyle başlıyor, şehir devletinin en önemli işleri görüşülmeden önce heykellere saygıya duruluyordu.

Ülkenin milli şairi seçildiğinde, nasıl bunun alamet-i farikası olan nişanını aldıktan sonra put heykeline gidip saygıya duruyorsa; ticarî, ya da siyasî bütün kuruluşlar, önemli toplantılarından önce put heykellerine gidip saygıya duruyor, ondan sonra işlerine bakıyorlardı.

Mekke'nin şirk düzeninde, putlar önünde saygıya durmadan âdetâ hiçbir şey icrâ edilmiyordu.

Nitekim Hz. Muhammed (s.a.s) doğduğunda, dedesi Abdulmuttalib, Allah'a şükretmek için onu Kâbe'nin içindeki Hubel putunun yanına götürüp şiirler söyleyerek hamd ediyor ki, onun bu hareketi, *Hubel*'i hamd etme ameliyesine karıştırdığı için şirkti. [853]

Abdulmuttalib şöyle diyordu:

852 K.K. Enfâl Sûresi, 35.
853 İbn Kesîr, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, el-Kâhire, 1964, I, 208.

Bana böyle güzel bir oğlan veren Allah'a hamd olsun;
Beşikte, büyük çocuklara efendilik yapan bu çocuğu,
En güzel erkâna sahip olan bu evde (Kâbe'de) korurum.
Tâ ki onu gençlerin lideri ve yükseklere ulaşanı olarak göreyim!

Onu her türlü kötülükten, gözleri keskin kaskançlardan korurum. [854]

Kâbe'ye konan ilk put heykeli, "*Hubel*" putudur.[855] Rivâyetlere göre[856], Hz. İbrâhîm (a.s), Kâbe'yi tamir ettikten çok sonraları dahi, Kâbe'nin içinde ve dışında put heykeli yoktu. Başka bir deyişle Mekkeliler putçuluğu bilmiyor, putlara tapmıyorlardı.

Bilâhare Mekkelilerden *Amr b. Luhay* adında birisi, Şâm ülkesinde,[857] el-Cezire bölgesine seyahate gitmişti. Orada putlara tapan bir kavimle karşılaştı ve onlara, taptıkları bu putların ne olduğunu sordu. Onlar da, taptıkları o putlardan yardım istediklerini, onlardan yardım gördüklerini, onlar vasıtasıyla yağmur duasına çıktıklarını ve yağmurun yağdığını söylediler. Bunun üzerine Amr b. Luhay, o putperestlerden, kendileri için de bir put istedi. Onlar da kendisine bir put heykeli verdiler.[858] O da, adı *Hubel* olan bu put heykelini Mekke'ye götürüp, Kâbe'nin girişinde, sol tarafta bulunan kuyunun üzerine yerleştirdi.[859] Oysa Hz. İbrâhîm (a.s), yaklaşık bir buçuk metre derinliğinde olan bu kuyuyu, Kâbe'ye verilecek hediyelerin konması için yapmıştı.[860] Adına "*el-Ahsef*" de denen Hubel putuna Araplar "*el-Ahşef*" diyorlardı.[861]

854 Ay. yer.
855 Ezrakî, *Ahbâru Makka*, I, 117.
856 Bk. Ezrakî, *Ahbâru Makka*, ay.yer.
857 Ya'kûbî, *Târih*, I, 254; es-Süheylî, *er-Ravd*, I, 350.
858 Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm* (*Putlar Kitabı*), el-Kâhire, 1965, metin paragrafı no: 6.
859 Ya'kûbî, *Târih*, I, 254.
860 Ezrakî, *Ahbâru Makka*, I,117.
861 Ezrakî, *Ahbâru Makka*, I, 117.

Hubel heykeli, Kureyş'in en büyük putlarından bir tanesi olduğu gibi, Mekke'ye getirilen ilk put sıfatını da taşıyordu. [861]

Hubel denen put heykeline bu kadar önem verildiğini gören Mekkeliler, heykellerden medet ummaya başlayıp her aile kendine özgü olmak üzere, kendilerini Allah'a yaklaştıracaklarına inandıkları put heykelleri yapmaya başladılar. [863] Böylece Mekkeli her ailenin evinde, taptıkları bir putları da oldu. Yolculuğa çıkacak olan bir Mekkelinin evinden ayrılmadan önce yaptığı en son iş, evinin putuna dokunmak ve ona tapınmaktı. Yolculuktan döndükten sonra yaptığı ilk iş de, kezâ evinin putuna dokunup ona tapınmaktı. [864]

Mekkelilerin bir kısmı put heykeli yapıyor, diğer bir kısmı da putuna ev yapıyordu. Târihçi *Suheylî*, bu evler için *"Tevâğit"* (Tağutlar) kelimesini kullanıyor. *"Mekkeliler bu evlere Kâbe gibi saygı gösteriyorlardı, bu evlerin de perdedârları ve koruyucuları vardı. Onlara da hediyeler verilir, onlar için de kurbanlar kesilirdi."* [865]

Hiçbirine güç yetiremeyenler, Kâbe'nin yanına bir taş koyup ona taparlardı. Uzaklarda olanlar ise, keza bir yere bir taş yerleştirip *Hârem*'de olduğu gibi etrafında dönüyordu. [866] Mekkeliler put heykellerine "صنم" (*sanem*) veya "وثن" (wesen) diyorlardı. Suheylî'nin rivâyetine [867] göre ise, put heykelleri taştan yapılmış iseler, bunlara *"sanem"*; taştan başka bir maddeden, meselâ bakırdan yapılmışlarsa, onlara da "وثن" (wesen) denilirdi. Onları ziyâret etmeye de *"devvâr"* deniliyordu. [868]

862 Ya'kûbî, *Târih*, I, 254.
863 Ya'kûbî, *Târih*, I, 255.
864 el-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, metin paragraph no: 28; es-Süheylî, *er-Ravdu'l-Unuf*, el-Kâhire, 1967, I,355.
865 es-Süheylî, *er-Ravdu'l-Unuf*, I, 355.
866 el-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, s.33.
867 Bk. *er-Ravdu'l-Unuf*, I, 357.
868 el-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, s. 33.

Bir Mekkeli yolculuğa çıktığında, yerleştiği ev ya da çadırda dört tane taş bulur ve bunlardan en güzelini seçerek onu put edinir, o yerde kaldığı müddetçe ona tapardı. Oradan ayrılınca da onu terk eder giderdi. Yolculuğunda, geceyi geçireceği her yerde, aynı işlemi yapardı.[869] İnsanlar Mekke'de iken putlarına kurbanlar keser, Kâbe'yi her ziyâretlerinde onları da ziyâret ederlerdi. Kestikleri koyun ya da develere, *"el-'Etâir"*[870], kesim işinin gerçekleştirildiği yere de, *"el-'İtr"* derlerdi.[871]

Hz. Muhammed (s.a.s), peygamberlikle görevlendirildikten sonra, politeizme [çok tanrıcılığa/putçuluğa] alışmış olan Mekkelilere, *Tek İlâh*'tan söz edince şaşırıp durdular ve şöyle demeye başladılar:

"Tanrıları tek tanrı mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir!"[872]

Hz. Muhammed (s.a.s)'in peygamber olarak görevlendirildiği bu dönemde, İslâm'ın en azılı düşmanlarına dahi bakacak olsak, meselâ Ebû Cehil ve Utbe b. Rebi'a gibi müşriklerin Allah'ı tanıdıklarını, O'nun evi olan Kâbe'yi tavaf ettiklerini, hatta O'nun adına *"Vallahi"* diyerek yemin ettiklerini görürüz. O hâlde Allah'ı bu şekilde tanımalarına rağmen neden onlara peygamber gönderildi?

Allah'ın son peygamberini Mekkeli insanlara göndermesinin sebebi, bu insanların Allah yanında başka güçler, ideolojiler, otoriteler, kanun koyucular tanımakta oluşlarıydı. Oysaki Allah, tek kanun koyucunun Kendisi olduğunu bildiriyor:

"Hüküm ve iktidar ancak ve ancak Allah'ındır."[873]

Bu şekilde şirkle karışık bir dine sahip olan Mekke'nin dinî yapısını, yukarıda gördüğümüz gibi, Allah'ın evi olan Kâbe teşkil edi-

869 el-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, s.33.

870 *"Etâir"*, *"etîre"* kelimesinin çoğuludur ki, Arapça'da, kesilen hayvan demektir.

871 el-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, s.34.

872 K.K. Sâd Sûresi, 5.

873 K.K. En'âm Sûresi, 57.

yordu. Daha doğrusu, Allah'ın evi olan Kâbe, put inançları ve bunların temsilcileri tarafından işgal edilmiş bir vaziyette idi. Onun içindir ki, senenin belli mevsimlerinde, Arabistan'ın çeşitli yerlerinden insanlar gelir, Kâbe'yi ziyaret ederlerdi.

İçinde ve dışında 360 tane put heykeli bulunmasına rağmen, Kâbe'nin adı yine *Beytullah*, yâni Allah'ın evi idi ve etrafında dönülerek tavaf yapılır, ibâdet edilirdi. Yâni, Allah'a ve put heykellerine müştereken kulluk yapılırdı ki, bu da *şirk* demekti.

Günümüzde birbirine en çok karıştırılan kavramlardan iki tanesi, şirk ve putperestliktir.

Bunlardan bir tanesi olan putperestlik [politeizm] dediğimiz çok tanrılı inanç sistemidir ki, bu inanç sisteminde *"müteâl"* mânada yâni her şeyden farklı, üstün ve her şeye kadir bir Tanrı inancı yoktur. Putperestlikte tanrı sayısı tesir ve güçlerine inanıldığı nisbette artmaktadır. Kısacası, putperestlikte biz Müslümanların inandığı mânada bir Allah inancı yoktur. Mesela antik Yunan'da *"büyük tanrı"* olarak bilinen *"Zeus"*; hem *"yer tanrısı"*, *"gök tanrısı"*, *"ateş tanrısı"*, *"güzellik tanrısı"* vs gibi *"küçük tanrılar"*ın hem de bütün insanların kurtarıcısı ve babasıydı. Kısaca *"çok tanrıcı"* sistemde bir *"tanrılar ailesi"* söz konusudur. [874]

Şirk'te ise durum tamamen farklıdır. Çünkü Mekkeliler Allah'ı biliyor, O'na inanıyorlardı. Hatta inanmakla yetinmiyor, O'nun evi Kâbe etrafında tavaf ediyor, O'nun adına kurbanlar kesiyorlardı. İslâm öncesi Mekkelilerin, *"Vallahi"* diyerek Allah adına yemin etmeleri, Mekke'nin inanç sistemi içerisinde gayet tabii olan bir hadiseydi.

Fakat atalarından tevarüs ettikleri inançla Allah'ı tanıyan Mekkeliler, bazı insan ve ideolojileri, sistemleri, düşünceleri heykeller şeklinde putlaştırarak [ilâhlaştırarak] onlarda güç ve kudret olduğuna

874 E. Royston Pike, *Dictionnaire des Religions, (Adaptation Française de Serge Hutin)*, Paris, 1954, s. 327.

inanıyor. yaşam ilhamlarını onlardan alarak icabında Allah'ı terk ediyor veya ilâhlaştırdıkları ve heykeller şeklinde somutlaştırdıkları bu şahıs, sistem veya ideolojileri Allah'a ortak ediyorlardı. İşte, Mekkelilerin şirki buydu.

Özetle söylemek gerekirse, şirk denen bu tutum *Câhiliye*'nin en belirgin vasfıdır.

İlk Müşrik Şeytan'dır

Allahu Teâ'lâ'ya ilk defa isyân eden Şeytan'ın durumunu tekrar hatırlayacak olursak, şirki daha güzel anlarız.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Allah Âdem (a.s.)'ı yaratıp ona *"hilâfet"*i verdikten sonra, bir lütuf olmak üzere, bütün meleklerin kendisine secde etmelerini emretti.[875]

Bütün melekler secde ettikleri halde, Şeytan gurura kapıldı, nefsine uydu ve Allah'a karşı gelerek, *"ben Âdem'e secde etmem!"* dedi. Şeytan, Allah'ın varlığını bildiği için O'nu inkâr etmiyor/edemiyordu.

O hâlde Şeytan Allah'ın varlığına inandığı halde nasıl kâfir oluyor? İşte mesele buradadır.

Kur'an'da da anlatıldığı gibi, Şeytan, Âdem (a.s.)'a secde etmeyince, Allah ona neden secde etmediğini sordu. O ise, itaat edeceği yerde, Allah'a karşı mantık yürütmeye başladı:

"Ben ondan (Âdemden) daha hayırlıyım! (Çünkü) beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın."[876]

Görüldüğü gibi, Şeytan'ın bu davranışıyla kâfir olması, onun Allah'ı inkâr etmesinden kaynaklanmamaktadır. Zaten o da böyle bir inkâra gitmemektedir. O hâlde onun küfrü, Allah'ın koyduğu hükmü kabul etmemekten kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle Allah'ın kanunu yerine kendi mantığını ortaya koymakta; kanun koymada, kanun yapmada, kendisini Allah'a rağmen otorite görmeye başlamaktadır. İşte şirk budur.

875 Bk. K.K. Bakara Sûresi, 34; Kehf Sûresi, 50.
876 K.K. A'râf Sûresi, 12.

"Secde" bunun için çok önemli ve kulluğun gereği bir davranıştır. Secde, ibadette Allah'a yaklaşmanın zirvesidir. Secde, müminin bütün benliğinden sıyrılarak, gurur ve kibir dürtülerini ayaklar altına alarak Allah'a *"kul/bende"* oluşunun doruk noktasıdır. Secde, Şeytan'a lanet okumanın makamı; ona inat, Allah'ın emrine ittibaen, melekler gibi yere kapanmaktır. Secdesiz bir tapınma, nasıl bir kulluk olabilir ki?

Günümüzde bile Allah'ın varlığını kabul etmeyen çok az insan vardır. Ne var ki insanların büyük çoğunluğunun sahip oldukları inanç sistemi vahye dayalı olmadığı için, yeterli olmamaktadır. Salt Allah inancı, tevhidî yaşama yetmez. Allah'ın varlığını kabul ettiklerini söyleyen milyonlarca insan, Allah'ın gönderdiği peygamberlerin getirdikleri doğru yola (*Şeriat*'a) uymadıklarından, daha doğrusu kabul etmediklerinden, tıpkı Şeytan'ın Allah'a karşı mantık yürütmesi gibi, *"Biz Allah'a inanırız, fakat Peygamber'in getirdiğine inanmayız, kabul etmeyiz ve onları temel esaslar olarak uygulamayız"* derler ve "kendi kanunlarımızı kendi aklımıza göre yaparız! Hâkimiyet kayıtsız, şartsız insanlarındır[877], her türlü ilâhî kanuna karşıyız; din, ne devlet ne de insan davranışları için temel esas olarak kabul edilebilir!" şeklinde mantık yürütürler ki, bu da modern şirktir.

Hums

Mekkeliler, kendilerine bir ayrıcalık tanımak üzere *"Hums"* denen bir müessese[878] kurmuşlardı. İbn İshâk'a[879] göre ise *"Hums"*, *"Harem'de olanlar"*, yâni *"Mekkeliler"* demekti.

Başka rivayetlere göre *"Hums"* dinde aşırılık demektir.[880]

877 Bunu diyenler, hattızatında "hakimiyet kayıtsız şartsız bir zümrenindir" prensibini uygulamaktadırlar. Bu zümre bazan bir diktatör, bazan bir parti, bazan ordu paşaları, yâ da aileler olmaktadır.

878 İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 102.

879 *Sîre*, par. no: 102.

880 *"Hums"* müessesesinin âdetleri için bk. İbn İshâk, *Sîre*, paragraf no: 90.

Mekke'de yaşayan Araplar, kendilerini diğer Araplardan üstün görüyor ve "Bizler İbrâhîm[881]'in çocukları ve *Harem*[882]'in ehli, "*Beyt*"[883]in bakıcıları ve Mekke'nin sâkinleri olup; hiçbir Arap'ın bizimki kadar onda hakkı ve makamı yoktur!" dediler ve bu üstünlüklerine dayanarak, kendilerinden, Arafat'a çıkıp orada "*Vakfe yapma*"[884] yükümlülüğünü kaldırdılar.[885] Fakat diğer Arapların mutlaka Arafat'ta vakfe yapma zorunda olduklarını söylediler. Oysaki onlar, Arafat'ta vakfe yapmanın Hacc'ın erkânından olduğunu biliyorlardı.[886] Bunu yaparlarken de, Mekkeliler olarak kendilerinin sâir Araplardan farkları olmak gerektiğine inanıyorlardı.[887]

Mekkeli Araplar Arafat'a gitme yükümlülüğünü üzerlerinden kaldırmakla kalmıyor, Arafat'a gitmenin sâir Araplar için zorunlu olduğunu söylüyorlardı. Ayrıca Mekkeliler, kimin Mekkeli olarak kabul edilip edilmeyeceğine, dolayısıyla onların ayrıcalıklarına sahip olamayacağına karar verme yetkisini de kendisinde buluyordu.[888] Günümüzün deyimiyle, Mekke vatandaşlığına kabul edilip edilmeme kararını, Mekke Devleti'nin yetkilileri veriyordu. Meselâ *Kinâne* ve *Huza'a* kabileleri, Mekke Devleti'nin kararı ile bu hakka sahip olmuşlardı.[889] Sonraları Mekke Devleti bu işi daha da ileri götürerek, "*Hums*" statüsüne yeni maddeler ekledi ve insanlara bazı yükümlülükler getirdiği gibi, bazılarını da kaldırdı. "*Hums*" müessesesi hususunda tasarruf hakkını elinde bulunduran Mekkeliler, bazı yiyecekleri yasakladıkları

881 Yâni Hz. İbrâhîm (a.s)'ın.
882 Yâni Kâbe'nin.
883 "*Beyt*" Arapça'da, ev demek olup, onunla Kâbe kastedilmektedir.
884 "*Vakfe yapma*", Arafat'ta ayağa kalkarak Allah'a dua etmek demektir.
885 İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 102; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 199.
886 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 199.
887 İbn İshâk, *Sîre* (Muhammed Hamidullah neşri, p. No: 102).
888 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 199.
889 Diğer kabilelerin "*Hums*" statüleri için bk. İbn Hişâm, *Sîre*, I, 200.

gibi, ne gibi elbiselerin giyilip giyilmeyeceğine de karar verdiler. Bu mânada, tavaf için özel bir *"Harem elbisesi"* vardı. Hacc veya Umre için gelenler, bu elbiseleri giymek zorunda bırakılmışlardı. Bu elbiseleri bulamayanlar ise Kâbe'yi çıplak tavaf ediyorlardı. [890]

Mekke'nin bu *"hums"* kanunları ile olan yasaklamaları, İslâm dini gelinceye kadar devam etti ve bu konuda nâzil olan âyetler, haram ve helâlın ne olacağının insanlar tarafından değil, ancak Allah tarafından hükme bağlanabileceğini ilân etti:

"Ey Âdemoğulları! Her mescidin yanında güzel giyiminize (dikkât edin!); yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz! Çünkü Allah, israf edenleri sevmez! De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, Dünya hayatında, fakat özellikle Kıyâmet gününde müminlerindir. İşte bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz!" [891]

İşte, yukarıda gördüğümüz gibi, Mekke Devleti'nde karmaşık bir din anlayışı hâkimdi. Bu karmaşaya rağmen, hiç kimse diğerinin dinine, hatta dinsizliğine karışmıyordu. Dini hayatta herkes dilediği gibi bir pratik uyguluyordu. Dinsizlik anlamında her türlü dinî pratik serbestti.

Fakat ileride görülecektir ki, ne zaman birisi çıkıp da gerçek dinden söz etmeye başlayınca, diğer sahte dinler ve bu dinlerin bağlıları ona karşı birleşip onunla mücâdele etmeye girişecektir. Tıpkı günümüzde olduğu gibi... Dünyanın pek çok yerinde eşcinsellerin, kapitalistlerin, komünistlerin, sosyalistlerin düşünce ve yaşayışına hiç kimse karışmazken, söyledikleri gerçekler ve yaşam tarzından dolayı Müslümanlara baskılar uygulanmaktadır.

890 Ayrıntılar için bk. İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 102; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 202-203.

891 K.K. A'râf Sûresi, 31-32.

Kayıp Zemzem Kuyusu'nun Bulunması

Yukarıdaki bölümlerde Mekke Şehir Devleti'ni idare eden bakanlıklardan birinin de *"Sikâye"*, yâni su işleri olduğunu söylemiştik. Sikâye, Kâbe'de bulunan *Zemzem* suyuyla ilgilidir.

Allah Teâlâ Hz. İbrâhîm'e Kâbe'yi inşâ emrini verince; hanımı Sara'yı Şâm bölgesinde bırakarak, diğer hanımı Hâcer ve oğlu İsmâîl'i yanına alarak Mekke'ye doğru yola çıktı. Rivâyete göre[892] Cebrail (a.s.), Hz. İbrâhîm'e yol gösteriyordu. Şâm bölgesinden Mekke'ye kadar olan yolda, her durdukları yerde, Hz. İbrâhîm, Cibril'e, *"burası için mi emredildin?"* diye sorunca o da *"hayır"* diyordu. Böylece, kurak ve hiç bir yeşilliği bulunmayan Mekke vadisine geldiler. Hadisenin devamını İbn Abbas[893] bir hadiste şöyle naklediyor:

"... Hâcer İsmâîl'i emziriyordu. İbrâhîm onları Kâbe'nin yanında bir tümseğin üzerine yerleştirdi. O zamanlar Mekke'de hiç kimse yaşamıyordu. Orada su da yoktu. İbrâhîm, yanlarına, içinde hurma bulunan bir torba ve içinde su bulunan bir tuluk koydu; sonra da çekip gitti. Hâcer arkasından koşarak: 'Ey İbrâhîm, bizi, içinde hiçbir insanın yaşamadığı ve içinde hiçbir şeyin bulunmadığı bu vadide bırakıp nereye gidiyorsun?' dedi. İbrâhîm dönüp arkasına bakmıyordu. Hâcer birkaç defa aynı soruyu sormasına rağmen, o arkaya dönüp bakmadı ve cevap vermedi. Nihayet Hâcer ona şöyle dedi: 'Böyle yapmanı Allah mı sana emretti?' İbrâhîm, 'Evet!' dedi. Bunu üzerine Hâcer, 'o hâlde O bizi terk etmez' dedi." Sonra da İbrâhîm yoluna devam etti ve Hâcer'in onu göremeyeceği bir yerde durdu ve ellerini havaya kaldırarak şöyle dedi:

"Ey Rabbimiz, ben evlâtlarımdan kimini, namaz kılabilmeleri için, Senin kutsal evinin yanında, ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbi-

892 Ezrakî, a.g.e. I, 54.
893 Buhârî, *Sahih, Kitâbu'l-Enbiyâ*, Hadis no: 3184.

miz! İnsanların gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır." [894]

Hâcer'in yanında bir su tulumu vardı. Ondan içiyor sonra da oğlu İsmâîl'i emziriyordu. Fakat kısa bir müddet içinde bu suları tükendiği gibi, azıkları da bitti.

"Hâcer, biraz su bulma ümidiyle etrafını araştırıyor, bir şey bulamıyordu. 'Birilerini görürüm' düşüncesiyle Safâ tepesine çıktı. Hiç kimse görünmüyordu. Önündeki kumlu ve kurak dereyi geçerek Merve tepesine kadar çıktı; yine kimsecikler yoktu. Bu şekilde Safa ile Merve tepeleri arasında yedi defa gidip geldi. Yine kimseleri bulamayınca etrafı dinlemeye başladı. Bunun üzerine bir ses duydu. Bir de ne görsün! Bugün Zemzem kuyusunun bulunduğu yerde, bir melek yeri eşiyor. Gizlice oraya doğru yanaştı. Baktı ki su çıkıyor; oraya doğru gitti. Çıkan suyu, kaybolur kaygısıyla elleriyle havuz şekline sokuyordu. Daha sonra da suyu tulumuna doldurmaya başladı. Bunları anlatan Resûlullah (s.a.s), 'Allah İsmâîl'in annesine rahmet etsin, eğer suyu kendi hâline bıraksaydı, bugüne dek çeşme gibi akmaya devam edecekti' dedi. Sonra Hâcer sudan içti, oğluna da içirdi. Melek, Hâcer'e dedi ki: 'Suyun kaybolacağından korkmayın. Burada Allah'ın evi var. Bu çocukla babası onu inşâ/tamir edecekler. Allah onun ehlini kaybetmez."

İşte bugün dahi, gerek *Hacc* ve gerekse *Umre* esnasında, Hâcer'in bu çilesini yâd etmek için *"Sa'y"* yapılmakta; yâni Kâbe tavaf edildikten sonra, *Safâ* tepesinden başlamak üzere *Merve* tepesine kadar olan yerde koşar adım yürünmektedir. Bu, Hacc ve Umre'nin erkânından sayılmaktadır.

Hz. İbrâhîm'in hanımı Hâcer'in bu çırpınışları, bu gayret ve koşuşmaları, günümüz kadınına da örnek olmalı; o da, Hâcer gibi Allah için, O'nun davası için çırpınmalıdır. Hâcer, bir çocuğa su bulmak için

894 K.K. İbrâhîm Sûresi, 37.

koşuyordu. Aslında bu bir semboldür. Günümüz anneleri de, İslâm'a susamış insanlara tebliği ulaştıracak çocukları yetiştirmelidirler, İslâm davasında kocalarına yardımcı olmalıdırlar!

Müslüman kadınlarımız, Hâcer'i hatırlamalı, kabul ve çay sohbetlerinde vakitlerini öldürmemeli, çocuklarının eğitimine zaman ayırmalılar! Hâcerleşip İsmâîller yetiştirmeliler!

Hâcer bu şekilde çırpınıp dururken bir mucize olmuş, Allah Hz. İbrâhîm (a.s.)'ın duasını kabul etmişti. İsmâîl'in ayakları altından sular çıkıyordu. Bu su, Zemzem'di. Kâbe'nin bugüne dek gelen şifalı, bereketli suyu, Zemzem...

Mucizevî şifâlı su Zemzem... Onun için şöyle söylüyor rahmetli Alvarlı Mehmed Efendi:

"Hudâ'nın çok nebîsi var; Resûl-i Ekremi başka;
Âlemde çok sular vardır; Kâbe'nin Zemzemi başka!"

Hâcer, Allah'ın bu lütfuna şükrediyor, oğlu İsmâîl'e o sudan içiriyordu. Zemzem onların hem azığı hem de aşı olmuştu. Yaşamlarını ondan içerek sürdürdüler.

Hâcer ve oğlu İsmâîl, Zemzem suyunun başına yerleşerek orada yaşamaya başladılar. Oradan geçen yolcular da Zemzem'i öğrenmiş, onun başında mola vermeye başlamışlardı.

Bu arada Hâcer'in oğlu İsmâîl de büyüdü.

Rivayetlerden anlaşıldığına göre, Hz. İbrâhîm, Mekke ile Şâm arasında birkaç sefer yapmıştır. Çünkü Sarâ adlı diğer hanımı da Şâm bölgesindeydi.

Daha önceleri çocukları olmayan Hz. İbrâhîm (a.s.), Allah kendisine oğullar verdiği takdirde, birini Allah'a kurban edeceğini vadetmişti. İsmâîl büyüyüp söylenenleri değerlendirebilecek yaşa gelince, İbrâhîm (a.s.) verdiği sözü hatırlayıp onu Mekke dışına çıkararak kurban etmek istedi. Fakat Allah, Hz. İbrâhîm'in sözünde durduğunu görünce, Cebrail (a.s.) vasıtasıyla ona bir koç gönderdi ve İsmâîl'i kesmesini, dolayısıyla insanların kurban edilmesini yasakladı. O günden

itibaren de kurban kesmek, fakirlere et yedirmek, yoksulları gözetmek açısından Müslümanlar için güzel bir sünnet oldu.

İbrâhîm (a.s.)'ın vefatından sonra da bu sünnet devam etti. Öyle ki, İslâm geldikten sonra da aynen sürdürüldü. Müslümanlar bundan dolayı Kurban Bayramında kurban keserler.

Kurban kesme, Allah'a olan kulluğun bir göstergesi olduğundan, durumu müsait olan bütün Müslümanların bu sünneti yerine getirmeleri, güzel bir ibâdeti ifâ etmek olur. Kurban, yaklaşma demektir. Dolayısıyla Allah için kurban kesen herkes, bu ibâdetiyle Allah'a yaklaşmış olur.

Allah için kurban kesmek, dinde ciddi bir ibâdettir. Dolayısıyla bunun hafife alınacak bir tarafı yoktur. Müslümanları iğvâ etmeye yönelik *"horozdan da kurban olur"*, *"kurban kesmek yerine bedelini sadaka olarak vermek caizdir"* kabilinden hezeyânlar, İslâm'a soğuk çevreleri memnun etmekten başka bir şey değildir. Nitekim bu zevât, sadece Müslümanların kurbanına karışır, ama her gün mezbahalarda boğazlanan milyonlarca hayvanı görmezlikten gelirler.

Bu nedenle Müslümanlar, *"bu kadar kurban kesmek israftır"* kabilinden kampanya ve yaygaraları ciddiye almamalıdırlar. Çünkü bu kampanya taraftarları Müslümanların kesecekleri kurbanlardan daha fazla et tüketmektedirler. Üstelik kendi nefislerinden başka bir şey düşünmeyen bu haz ehli, etleri lezzetli olsun diye süt kuzularının seneleri dolmadan kesilmesine asla ses çıkarmamaktadırlar.

Müslümanlar, kurbanlarını şu veya bu kurumun hesabına değil, sadece Allah rızası için kesilmesi gerektiğinin şuurunda olmalıdırlar. Kurbanlık hayvanlara şefkatle davranılmalıdır. Kurban keserken de Allah davası için öz oğlunu kesmeye kalkışan Hz. İbrâhîm hatırlanmalıdır ki, dava için bir şeyler fedâ etmenin gerekli olduğu anlaşılsın. Ne için ve kim için kurban kesildiği bilinmelidir ki, İsmâîl'in bıçak altına yatarken gösterdiği metânet ve teslimiyeti gösterecek nesiller yetiştirilebilsin! Allah'a adanmış olan İsmâîl, babasına şöyle diyordu:

"Babacığım, sana emredileni yap. İnşallah benim sabredenlerden olduğumu göreceksin." [895]

Mekke'de oğlunu Allah'a kurban etmek isteyen Hz. İbrâhîm'in bu teşebbüsü, bütün bu yönleriyle algılanıp değerlendirilmelidir.

Zemzem Bulunduktan Sonra Mekke Yerleşim Yeri Oluyor

Zemzem Suyu bulunduktan sonra, zaman içerisinde başka kabileler de gelip Mekke'ye yerleşmişler ve fakat yapılan savaşlar neticesinde mağlup olan bir kabile Zemzem Kuyusu'nu doldurarak kaybolmasına neden olmuştu. Hz. Peygamberin dedesi Abdulmuttalib'in zamanına kadar Zemzem Kuyusu'nun yeri belirsiz olarak kaldı.

Rivâyete göre Abdulmuttalib bir gece rüyasında *"Zemzem Kuyusunu aç!"* diye bir ses duydu ve bu ses üç gece üst üste duyuldu. [896] Nihayet gelen sesin kuyuyu Mekkelilerin mezbaha olarak kullandığı *"Karyetu'n-Neml"* in olduğu yerde aramasını söylemesi üzerine Abdulmuttalib o sırada henüz tek oğlu olan *El-Haris* ile birlikte kuyuyu kazmaya başladı.

Abdulmuttalib Allah'a şöyle yalvardı: *"Yâ Rabbi! Benim on oğlum olursa, birini Senin için kurban edeceğim!"* Bu sırada Kureyş mensuplarının Zemzem Suyu'nun bulunması konusunda kendisiyle yaptıkları istihza ve şakalara da aldırmadı.

Fakat bir süre sonra su emareleri görülünce Kureyş, Abdulmuttalib'e gelerek *"Ey Abdulmuttalib, bu kuyu atamız olan İsmâîl'den kalmadır ve dolayısıyla biz de buna ortağız" dediler. Abdulmuttalib'in bu teklifi kabul etmemesi üzerine aralarında anlaşmazlık çıktı. Nihayet Şâm tarafında bulunan bir kâhinin hakemliğine başvurmaya karar verdiler. Abdulmuttalib, Kureyş'in temsilcileri ile çölde yol alırken suları tükendi ve*

895 K.K. Saffât Sûresi, 10.
896 *Sîret-i İbn-i İshak*, Rabat, 1976, s. 3-7.

susuzluktan ölüm derecesine vardılar. Bunun üzerine Abdulmuttalib'e ne yapmaları gerektiğini sorunca o, 'Her birimiz kendi mezarını kazsın, ilk önce öleni sağ kalanlar gömsün son ölene kadar' dedi. Kureyş heyeti bunu kabul edip herkes mezarını kazmaya başlayınca Abdulmuttalib, 'Ey Kureyş, burada ölümü beklemektense yolumuza devam edelim; belki Allah bize su nasib eder' dedi ve devesini kaldırdı. Deve çöktüğü yerden kalkınca da altından sular fışkırdı. Çıkan sudan içen Abdulmuttalib ve yanındakiler ölümden kurtulunca, Kureyş temsilcileri şöyle dediler: Ey Abdulmuttalib, Allah bu kuru çölde bile sana su verdiğine göre, bizim Zemzem üzerinde hak iddia etmemiz gülünç olur. Haydi dönelim, Zemzem senindir. Böylece Mekke'ye dönüldü ve Zemzem Kuyusu Abdulmuttalib'in tasarrufu altına girdi." [897]

Hz. Muhammed (s.a.s)'in Doğumu

Abdulmuttalib, oğlu *el-Haris*'le Zemzem Kuyusu'nu bulunca, orada bulunan Kureyş'e şöyle seslenmişti: *"Ey Kureyş, şayet bir gün benim oğullarımın sayısı ona çıkar ve onlar beni müdafaa eder duruma gelirlerse, onlardan birini Allah için kurban edeceğim."* Nihâyet bir gün geldi ki, Abdulmuttalib'in oğullarının sayısı ona çıktı. O dürüst adam -ki kendisinin hanîf olduğu da rivâyet edilmektedir-, Allah'a verdiği sözü hatırlayıp durumu oğullarına anlattı. Hepsi de *"Nasıl istersen öyle yap"* dediler. Bunun üzerine o da, hangisini kurban edeceği hususunda karar vermek için çocuklarını alıp, Kâbe'nin içinde bulunan Hubel putunun yanına götürdü.

El-Ezlâm (Fal Okları)

Mekkeliler, önemli bir işleri olduğunda, ilâh olarak tanıdıkları Hubel putunun yanına gider, onun yanındaki fal oklarına bakar, ona

897 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 145.

göre işleri hakkında bir karara varırlardı. Mekkeliler, yolculuğa çıktıklarında, nikâhlandıklarında, birisi hakkında soruşturma yaptıklarında mutlaka *Fal Okları*'na müracaat ederlerdi.[898] Hatta doğan bir çocuğun nesebinin sahih olup olmadığı hususunda bile, Hubel'in yanında bulunan bu fal oklarına başvururlardı.[899]

Hubel'in yanında yedi tane fal oku vardı ki, bunlara *"Ezlâm"*[900] deniyordu. Okların üzerinde, *"el-akl"*[901], *"na'am"* (evet), *"lâ"* (hayır), *"minkum"* (sizden), *"ğayrukum"* (sizden başkası), *"mulassak"* (bağlı), *"el-miyâh"* (sular) yazılıydı. Fal bakacak olanlar, falın kendisiyle ilgili olduğu şahsı Hubel'in yanına götürür ve niyetlerine göre, bu oklardan bir tanesini çekerdi. Fal bakmaya giden Mekkeli, okların bakıcısı olan şahsa da, ayrıca 100 dirhem para verdikten[902] sonra, *"Ey ilâhımız Hubel! Sana getirdiğimiz bu şahıs, falan oğlu falandır! Onun hakkında hayırlı olanını göster!"* diye yalvarırlardı.[903]

Mekke'de ilk defa put âdetinin uygulaması ise, daha eski tarihlere gider. Târihçi Ezrakî'nin rivâyetine[904] göre, ilk defa Safa ve Merve tepelerine iki put konulmuştur ki, bunlardan erkek olanın adı *"Esâf"*, kadın olanın adı da *"Nâile"* idi.

İşte Abdulmuttalib de, çocukları hakkında alacağı bu önemli karar için, yâni hangisinin kurban edileceği hakkında bir sonuca varmak için, yukarıda söz konusu edilen *Fal oklarının* yanında kuraya başvurdu. Kura, oğullarından Abdullah'a isabet edince de Abdullah'ı kurban etmeye karar verdi. Onu alıp, o zamanlar Mekke Şehir Devleti'nin

898 Ya'kûbî, *Târih*, I, 209.
899 el-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, s. 103.
900 Ya'kûbî, *Târih*, I, 209.
901 Ya'kûbî, *"el-akl"* yerine, *"Allahu Azze ve Celle"* yazılı olduğunu kaydediyor (Bk. *Târih*, I, 209).
902 İbn İshâk, *Sîre*, paragraf no: 16.
903 İbn İshâk, *Sîre*, paragraf no: 16.
904 Bk. *Ahbâru Makka*, I, 119-120.

kurban kesilen mezbahasına götürdü. Fakat bu sırada Kureyş'in önde gelenleri Abdulmuttalib'e mani oldular ve bu işi bir kâhinle hallet-mesini söylediler.

Abdulmuttalib de bu kâhini bulmak için Yesrib (daha sonra Medine) taraflarına kadar gitti. Rivâyete göre o kâhini Yahudilerin yaşadığı Hayber'de buldu. Kâhin ona Mekke'de bir insan fidyesinin kaç deve olduğunu sordu. Abdulmuttalib de *"on deve"* olduğunu söyledi. Bunun üzerine kâhin, *"Kura develere isâbet edinceye kadar, Abdullah ile on deve arasında kura çek!"*

Abdulmuttalib de Mekke'ye dönerek Hubel denen putun heykeli önüne gitti ve kâhinin dediği gibi kura çekti. Fakat her seferinde kura Abdullah'a çıkınca kura çekme işi on kez tekrar edildi. Nihâyet kura develere isâbet edince Abdulmuttalib yüz deve kurban ederek, oğlu Abdullah'ı kurban edilmekten kurtardı.

Burada dikkatimizi çeken şu husus vardır:

Abdulmuttalib, oğlu Abdullah'ı Allah için kurban etmek istiyor. Fakat görüldüğü gibi Abdulmuttalib, gerek oğulları arasında ve gerekse oğlu Abdullah'la develer arasında kura çekerken Hubel putunun yanına gidiyor ve bu işe Hubel putunu karıştırıyor. İşte şirk budur. Allah'a ait olan bir işe O'ndan başka herhangi bir şeyi, ya da kimseyi ortak etmek!

Abdulmuttalib ve oğlu Abdullah, kurban sorununu hallettikten sonra büyük bir sevinçle eve dönerlerken, Kâbe'nin yanında duran *Varaka b. Nevfel*'in kız kardeşi, Abdullah'a, *"gelip benim olursan babanın kestiği deve miktarı sana deve veririm!"* dedi. Fakat Abdullah babasıyla olduğunu söyleyerek onu reddetti. Aynı gün Abdulmuttalib, oğlu Abdullah'ı *Âmine binti Vehb* ile evlendirdi. Bazı rivâyetlere göre o gün hamile kalan Âmine'ye şöyle bir ses geldi: *"Sen bu ümmetin Efendisine hamile kaldın."* [905]

905 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 165.

Ertesi günü Abdullah kendisine evlenme teklif eden kadının yanına gederek, *"işte geldim"* dediğinde, kadın *"Dün senin alnında gördüğüm nur bugün sende yok. Dolayısıyla sana ihtiyacım kalmadı. Çünkü ben o nura sahip olmak istiyordum"* dedi.

Rivâyetlere göre Âmine, Hz. Muhammed (s.a.s)'e hâmile iken kocası Abdullah öldü. Bir müddet sonra da âlemlere rahmet olacak insan Dünyaya geldi (Milâdi 569).

Dünya Düzenini Değiştirecek Bir Çocuk

Dünya plâtformunda hiç bir siyasi etkinliği bulunmayan Mekke Şehir Devleti'nde öyle bir insan Dünyaya geldi ki, taşıdığı mesajla, sadece içinde bulunduğu küçük Mekke Devleti'ni değil, Dünyayı sömürmekte olan iki süper devletin de sultanlarına *"dur"* diyebildi. Fakat ne yazık ki, onun ölümünden asırlar sonrasında, onun ümmetinden olduklarını söyleyen insanlar, onun emirlerini terk ettikleri için yine başkalarının sömürgesi ve uydusu haline geldiler!

Hz. Muhammed (s.a.s), *"Fil Senesi"*nin Rebiu'l-Evvel ayının 12'sine tesadüf eden pazartesi günü Dünyaya geldi. Endülüslü tarihçi *el-Kilâ'î*'nin rivâyetine göre[906] ise, Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğumu, fil hadisesinden elli gün sonra olmuştur.

Doğumu sırasında İran ve Bizans saraylarının sallandığı rivâyet edilen Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğumunda bulunmuş olan Fâtıma binti Abdillah şöyle anlatıyor:

"O doğduğunda, evde bulunan bütün eşya âdeta nurlanmıştı. Neye bakıyorsam nur saçıyordu. Gökteki yıldızlar bile o kadar yaklaştı ki, üzerimize düşeceklerinden korktum."[907]

Bazı insanlar, bu gibi hadiseleri, yâni mucizeleri önemsemeyebilir. Fakat meselenin özünü düşündüğümüzde, Allah'ın *"Âlemlere*

906 Bk. *el-İktifâ*, el-Kâhire, 1970, I, 167.
907 el-Kilâ'î, *el-İktifâ*, I, 167.

rahmet" [908] diye nitelendirdiği bir insanın, yâni Dünya müstekbirlerinin, emperyalistlerinin zulümlerine son verecek bir kurtarıcının doğumunda, böyle fevkalâde hadiselerin olmasından daha tabii ne olabilirdi? Yeryüzünde bozulmuş olan ilâhî nizamı tekrar tesis edecek olan bir peygamberin, bir üstün insanın doğumunda, ilâhî kudretçe insanlara bazı şeyler gösteriliyorsa, buna şaşmamak gerekir.

İsteyen, istediği kadar *"Peygamber bir Arap'tı; onun sünnetine arzu edersem uyar, arzu etmezsem uymam; onun hareketleri beni bağlamaz!"* şeklinde konuşsun, bu nevzuhur [türedi] ilim adamlarının etnik ve zihinsel bağnazlıkları hiç bir Müslümanın inancını sarsmamalıdır. Allah, Hz. Muhammed (s.a.s)'in peygamberliğine inananların takip edecekleri tek ve yegâne örneğin yine o olduğunu [909] bildirdiği gibi, diğer bir kaç âyette de Müslümanlara şöyle emretmektedir:

"Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının! Allah'dan korkun! Çünkü Allah'ın azabı çetindir." [910]

"Ey imân edenler, Allah'a ve Resûlüne itaat edin." [911]

Bu konudaki bir başka âyette de şöyle denilmektedir:

"Allah ve Peygamberi bir şeye hükmettiği zaman, inanan erkek ve kadına artık işlerinde başka bir yolu seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Peygamber'e isyân ederse, şüphesiz apaçık bir şekilde sapmış olur." [912]

Müslümanlar, Allah nasıl emrettiyse, peygamberlerine o şekilde bağlanmalı, onun risaletini, O nasıl emrettiyse o şekilde algılamalıdırlar.

908 K.K. Enbiyâ Sûresi, 107.
909 Bk. K.K. Âhzâb Sûresi, 21.
910 K.K. Haşr Sûresi, 7.
911 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 32, 132; Nisâ Sûresi, 59; Mâide Sûresi, 92; Enfâl Sûresi, 20. Bu âyetlerin sayısını daha da artırabiliriz.
912 K.K. Ahzâb Sûresi, 36.

Fil Hadisesi

Hz. Muhammed (s.a.s) soy itibariyle Mekke'nin en itibarlı ve köklü bir ailesine mensuptu. Benû Haşim kabilesinin son lideri, Hz. Muhammed (s.a.s)'in dedesi Abdulmuttalib idi. Onun zamanında Habeşistan'ın San'a valisi Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak için teşebbüse geçmiş, Yemen'den hareket edip önüne çıkan bütün kabilelerle savaşarak Mekke'ye doğru ilerlemişti.[913] Ebrehe, öylesine zulmederek ilerliyordu ki, Hevâzin'den ve Sakîf kabilesinin yaşamış olduğu Tâif'ten geçince, oranın halkı ancak kendisine yalvararak, isterse ona yardımcı bile olacaklarını söyleyerek zulmünden kurtulmuşlardı.[914]

Ebrehe, bu şekilde insanlara zulmederek Mekke varoşlarına kadar ilerledi. İnsanlara eziyet ediyor, hayvanlarına, mallarına el koyuyordu. Nitekim bu şekilde Hz. Muhammed (s.a.s)'in dedesi olan Abdulmuttalib'in de 200 devesine el koymuştu.[915] Sonra Mekke lideri Abdulmuttalib'e haber göndererek onlarla savaşmaya gelmediğini, gayesinin Kâbe'yi yıkmak olduğunu, buna karşı koymadan kabul ettikleri takdirde yanına gelebileceğini söyledi.[916]

Ebrehe'nin bu talebi üzerine Abdulmuttalib yanına gelince, Ebrehe tercümanı[917] vasıtasıyla şöyle dedi:

Ey Abdulmuttalib! Benden bir isteğin var mı?

Abdulmuttalib;

Askerlerin benim 200 devemi almışlar, onları istiyorum, dedi

Abdulmuttalib'in bu cevabına hayret eden Ebrehe şöyle dedi:

- Seni ilk gördüğümde hoşuma gitmiştin; fakat konuşmaya başlayınca gözümden düştün! Ben senin dininin simgesi olan evi, dola-

913 es-Süheylî, *er-Ravd*, I, 256 vd.
914 es-Süheylî, *er-Ravd*, I, 258.
915 es-Süheylî, *er-Ravd*, I, 259.
916 es-Süheylî, *er-Ravd*, I, 260.
917 Bu demektir ki Ebrehe Arapça bilmiyordu; yâni Arap değildi.

yısıyla dinini yıkmaya geldim, sen dinini korumayıp onu terk ediyor, sadece develerini istiyorsun?

Abdulmuttalib, Ebrehe'ye şu cevabı verdi:

- Ben develerin sahibiyim. Kâbe'nin ise, koruyacak bir sahibi vardır elbet!

Bunun üzerine Ebrehe, Abdulmuttalib'in develerini geri verdi ve o da Mekke'ye geri döndü. [918]

Hemen Kureyş'i toplayan Abdulmuttalib, Kâbe'nin önüne gidip Allah'tan yardım istedi; sonra da diğer Mekkelilerle birlikte, civardaki dağlara çıkıp neticeyi beklemeye başladılar.

Rivayetlere göre, Ebrehe'nin ordusu Kâbe'yi yıkmak için harekete geçeceği sırada, Mekkelilerden Nufeyl b. Habîb, Ebrehe'nin binmiş olduğu filin kulağına geldiği yere geri dönmesini, zira Mekke'nin Allah'ın Haremi olduğunu, dolayısıyla saldırmayıp çökmesini söyledi; sonra da filin kulağını bırakıp dağlara doğru gitti.

Gerçekten de Allah'ın emri üzerine fil çöktü ve ne yaptılarsa yerinden kalkmadı. Yönünü Yemen'e doğru çevirince de koşmaya başladı. [919] Bu Allah'ın, Kendi evini koruması için gösterdiği bir mucizesiydi. Sonra Allah, Ebrehe ordusunun başına taşlar yağdıracak olan *"Ebâbil kuşları"*nı gönderdi.

Gerçekten de Ebrehe'nin ordusu Kâbe'ye varamadan Allahu Te'âlâ'nın göndermiş olduğu bu Ebâbil kuşları vasıtasıyla perişan edildi. Modern çağımızda bazı ulemâ, hadiseyi tevil ederek böyle bir hadisenin olmadığını, bu gibi rivayetlerin sembolik anlamlı, hatta uydurma olduğunu söylüyorlarsa da, hadise bizzat Kur'an-ı Kerim'de nakledilmiştir ki, Kur'an âyetlerinin inkârı küfürdür:

"Rabbinin fil sahiplerine neler yaptığını görmedin mi? Onların kötü plânlarını boşa çıkarmadı mı? Sonradan üzerlerine sürü sürü

918 es-Süheylî, *er-Ravd*, I, 262.
919 es-Süheylî, *er-Ravd*, I, 263.

Ebâbil kuşlarını gönderdi. O kuşlar onlara siccil'den yapılmış taşlar atıyorlardı. Ve Allah onları, yenik ekin tarlasına çevirdi." [920]

Hz. Muhammed (s.a.s)'in Doğumu ile İlgili Diğer Haberler

Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğumu ile ilgili olarak siyer bilgini el-Kilâ'î[921], bize şu enteresan bilgileri vermektedir.

"Vakidî, Süleyman b. Suhaym'den şöyle nakletti: Mekke'de, adı Yusuf olan bir Yahudi vardı. Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğduğu gün, henüz Kureyş'in, yâni Mekkelilerin bundan haberleri yokken, şöyle dedi: Ey Kureyş, bugün sizin ümmetinizin peygamberi doğdu! Yahudi böyle dedikten sonra, o gün Mekke'de çocuk doğup doğmadığını araştırmaya başladı. Nihâyet Abdulmuttalib'in kabilesine geldi ki, onun ailesinden bir oğlan çocuğun doğduğunu söylediler. Bunun üzerine Yahudi dedi ki: Tevrat'a yemin ederim ki bu çocuk peygamberdir." Rivâyetler, sayıları az dahi olsa, o dönemde Mekke'de Yahudilerin var olduğunu belirtmektedir ki, bunlardan bir tanesi, çok zengin olan ve aynı zamanda Hz. Muhammed (s.a.s)'in dedesi Abdulmuttalib'in komşusu olan Uzeyne'dir. [922]

Böyle bir rivâyeti *Hassan b. Sabit* de nakletmekte ve şöyle demektedir:

"Vallahi ben, yedi-sekiz yaşlarında, duyduklarımı anlayacak bir yaştaydım. Yesrib'de, yâni Medine'de bir Yahudinin, evinin damından "Ey Yahudi Milleti!" diye seslendiğini duydum: Yahudiler toplanıp ona, *"neyin var, ne istiyorsun?"* diye sorduklarında o şöyle cevap verdi: *"Bu gece, beklediğimiz ve adı Ahmed olacak olan peygamberin yıldızı doğdu."* [923]

920 K.K. Fil Sûresi, 1-5
921 *el-İktifâ*, I, 167.
922 Bk. İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 15.
923 el-Kilâ'î, *el-İktifâ*, I, 167.

İşte; bozulmuş olan Dünya düzenini, tekrar ilâhi meşiet doğrultusunda düzeltecek olan bu müstesnâ insanın doğumuna sevinmeli, her yıl dönümünde de onu hayatımıza örnek alarak kutlamalıyız.

Pek çok kişi için doğum ve ölüm törenleri yapılırken, biz Müslümanlar, insanlığın kurtarıcısının doğum yıldönümünü neden kutlamayalım?

Belki *"ama biz kutluyoruz!"* denilecektir. Doğrudur. Halkı Müslüman olan bütün ülkelerde Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğum yıldönümünde mevlidler okutulur. Hatta Türkiye dışında kalan bütün Müslüman ülkelerde, o gün bayram olduğu için tatil yapılır, dinî ihtifaller düzenlenir.

Ancak asıl üzerinde durmak istediğimiz husus şudur:

Mevlidler okutularak, ilahiler söylenerek Hz. Muhammed (s.a.s) yâd edilmez! İyi niyetle başlayan bu tür anma programları maalesef bir süre sonra manevi atmosferden uzaklaşarak bir gösteriş yarışmasına dönüşür. Bu tür gösterişli anmaların İslâm'ın ruhuyla bağdaşır bir yanı yoktur. Ayrıca İslâm'ın araç olarak kullanıldığı ve Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğumunun da buna alet edildiği bu tür kutlamaların toplumların manevi hayatına katkıda bulunduğu söylenemez.

O hâlde, Hz. Peygamber (s.a.s)'i nasıl yâdetmemiz gerekir? Cevap açıktır: Bir insanı yâdetmek, onun davasını, onun sevdiklerini, onun davranışlarını, onun hayat tarzını yâdetmekle olur.

Müslümanlar, Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğum yıldönümünde[924], onun mücâdele tarihini öğrenmeli, onun en yakın arkadaşları olan sahabenin İslâm davası uğruna çektikleri işkenceleri, bugün Dünyanın her tarafında Müslümanlara yapılan işkencelerle mukayese ederek hatırlamalı; o fedâkar insanların nasıl örnek alınacaklarını düşünmeli ve bu düşüncenin gereklerini yerine getirmelidirler.

924 Türkiye'de bu güne Mevlid kandili deniyor.

Bugün müstekbir emperyalistlerin ellerinde bir oyuncak hâline gelmiş olan Müslümanlar, Hz. Muhammed (s.a.s)'in ordularının o günkü zalim devletleri ve düzenleri nasıl yıktığını iyi okumalı, içine düştükleri aczden, sefaletten, şahsiyetsizliklerden, korkaklıktan, uyuşukluktan kurtulmanın çarelerini aramalıdır. Hz. Muhammed (s.a.s)'i yâdetmek, doğum yıldönümünü kutlamak ancak bu durumda anlamlı hale gelmiş olur.

Hz. Muhammed (s.a.s) Sütannesinde

Hz. Muhammed (s.a.s) Dünyaya geldikten sonra o zamanki Mekke Şehir Devleti'nin adetlerine göre sütannesine verildi. O dönemin Araplarında cari olan 'yeni doğan çocuğu sütannesine verme', özellikle Mekke'de uygulanan bir âdetti. Yeni doğmuş bir çocuğa sütannelik yapmak isteyen kadınlar Mekke'ye dışarıdan, yâni taşradan gelen fakir kimselerdi. Bu kadınlar, belli bir ücret karşılığında, çocuğu annesinden alır, bir-iki sene emzirdikten sonra geri getirirdi.

İşte Mekke yakınlarında yaşayan *Halime* adındaki kadın da, bu şekilde emzirmek için zaman zaman Mekke'den çocuk alan fakir bir adamın hanımıydı.

Rivâyete göre Halime, kocası *El-Haris* ve arkadaşıyla beraber süt çocuğu aramak için Mekke'ye gittiler. Halime'den gelen bir rivâyete göre Mekke'ye giderken binekleri o kadar güçsüz ve zayıftı ki, onlar kafilenin en arkasında kalıyorlardı. Böylece Mekke'ye vardılar. Halime'nin bütün arkadaşları, emzirmek için bir çocuk buldukları halde o bir yetimden başkasına rastlayamamıştı. Sonunda boş dönmektense bu yetim çocuğu alıp götürmeye karar verdi.

O yetim çocuk Hz. Muhammed (s.a.s)'di. Fakat Halime ve kocası köylerine dönerken, yolda, bu çocuğun alelâde bir çocuk olmadığının hemen farkına varmışlar ve hayretlerini gizleyememişlerdi. Mekke'den dönerken o güçsüz binekleri adeta canlanmış ve kafilenin en önüne geçmiş, bu duruma Halime'nin arkadaşları bile hayret

etmişlerdi. Evlerine vardıklarında daha başka fevkalâde hadiseler de olmuş, bilhassa o eve bereket düşmüştü.

Hz. Muhammed (s.a.s), bir müddet sütannesinin bakımı altında kaldı ve anlaştıkları müddet dolunca da, Halime ve kocası Haris, onu Mekke'ye götürüp bir müddet daha yanlarında kalması için annesinden istediler. Annesi de onların bu isteklerini kabul etti.

Hz. Muhammed (s.a.s)'in, sütannesi Halime'nin yanında iken sütkardeşleri ile birlikte koyun güdüp çobanlık yaptığı rivâyet edilmektedir.[925] Nitekim bir gün Hz. Peygamber (s.a.s), *"koyun gütmeyen hiçbir peygamber yoktur" demiş; bunun üzerine kendisine "siz de mi yâ Resûlallah?" diye sorulunca, "evet ben de!"* demiştir.[926]

İşte böyle bir günde Hz. Muhammed (s.a.s) sütkardeşleriyle birlikte koyun güdüp[927] oynarken onlardan birisi koşarak eve gelmiş ve ebeveynine *"koşun iki adam geldi ve kardeşimizin göğsünü açtı"* demiş; onlar da koşmuşlar ve çocuğu, yâni Hz. Muhammed (s.a.s)'i ayakta bulup kendisine olup biteni sormuşlar.[928] O da başından geçenleri şöyle anlatmış: Beyaz elbiseli iki adam geldi. Göğsümü açtılar oradan bir şey çıkarıp attıktan sonra yine göğsümü kapatıp gittiler! Bunu duyan sütanne ve babası daha da korkmuşlar ve ona bir şey olmadan annesine geri götürmeye karar vermişler.[929]

Rivâyete göre, Hz. Muhammed (s.a.s) sütannesinde iken onu sütkızkardeşi *Şeyma* taşırdı; diğer sütkardeşlerinin adları da Abdullah ve Enise idi.

Sütanne Halime ve eşi, Hz. Muhammed (s.a.s)'deki bu olağanüstü haller artınca kendisini Mekke'ye götürüp annesine teslim ettiler. Çocuğu çok çabuk geri getirdiklerine şaşan annesi, bunun sebebini

925 Ayrıntılar için bk. ed-Diyarbekrî, *Târihu'l-Hamis*, I, 226.
926 İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 125-126.
927 ed-Diyarbekrî, *Târihu'l-Hamis*, I, 226.
928 Ayrıntılar için bk. İbn 'Asâkir, *Târihu Dımeşq*, III, 458 vd.
929 İbn Hişâm, *Sîre* I, 165.

sorunca, onlar da olup biteni anlatmışlar. Kendisine anlatılanlara fazla hayret etmeyen annesi, *"bu çocuk doğduğu gün Busra saraylarının ışıkları gibi evim nurla doldu"* demişti.

Hz. Muhammed (s.a.s) altı yaşına gelince, annesi onu dayıları olan Benu 'Adi b. Neccâr'ın yaşamakta olduğu Yesrib'e [930] götürdü. [931] Bazı rivayetlere göre [932] o sırada birkaç Yahudi, onun sırtındaki nübüvvet/peygamberlik mührünü görmüş, onun peygamber olacağını söylemişlerdir. Yesrib'den dönerken annesi Âmine, Ebvâ denen köyde hastalanıp vefat etti. Aile hizmetçileri Ümmü Eymen, çocuk Muhammed (s.a.s.)'i yanına alıp Mekke'de dedesi Abdülmuttalib'e teslim etti.

Hz. Muhammed (s.a.s), daha küçük yaşta hem babası Abdullah'ı hem de annesi Amine'yi kaybettiği için, bakımını dedesi Abdulmuttalib üzerine aldı.

İki yıl sonra Abdulmuttalib'in ölümünden sonra, Hz. Muhammed (s.a.s)'in ailesinin riyâseti, ailenin en yaşlısı olması itibariyle, adı aynı zamanda Abdumenâf olan Ebû Tâlib'e kaldı. Ebû Tâlib, riyâsete geçişini büyük bir ziyâfet hazırlayarak kutladı. Ayrıca Mekke'de bir misâfirhâne yaptırarak, kendisine gelen misâfirleri orada ağırlamaya başladı. Babası Abdulmuttalib ölmeden önce, Hz. Muhammed (s.a.s)'in bakımını oğlu Ebû Tâlib'e vasiyet ettiği için, o da seve seve bu işi üstlendi ve yeğeni Hz. Muhammed (s.a.s)'i yanına aldı. [933]

Gerek Abdulmuttalib gerekse Ebû Tâlib, Hz. Muhammed (s.a.s)'in yetişmesine özel itinâ göstermişler ve onu yanlarından hemen hemen hiç ayırmamışlardı. Bu sûretle daha küçük yaşta Hz. Muhammed (s.a.s), dedesinin toplantılarına iştirak ederek içinde yaşadığı cemiyetin sosyal, ekonomik ve dinî yönden olan düzensizliğini yakından ve meselelerin içinde yaşayarak öğrenmişti.

930 Yâni daha sonra adı "Medine" olacak olan şehire.
931 Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ'*, IV, 93-94.
932 Bk. Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ'*, IV, 94.
933 İbn İshâk, *Sîre*, Paragraf no: 52.

Bu konuyu İbn İshâk[934] şöyle anlatıyor:

"Resûlullah (s.a.s)'in dedesi olan Abdulmuttalib'in oturması için Kâbe'nin gölgesine bir sergi serilirdi. Onun oğullarından hiçbirisi gelip buraya oturmazdı. Oraya sadece Hz. Muhammed (s.a.s) otururdu. Dedesi Abdulmuttalib de onun için şöyle derdi: Oğlumu serbest bırakın, ben bu oğlumda bazı haller görüyorum. Hz. Muhammed (s.a.s) sekiz yaşlarına gelince, yâni fil hadisesinden sekiz sene sonra Abdulmuttalib vefat etti."

Hz. Muhammed (s.a.s)'in Busra Seferi

İslâm Târihi kaynaklarından ve özellikle siyer kitaplarından öğreniyoruz ki, Hz. Muhammed (s.a.s)'in dedesi Abdulmuttalib ölünce, amcası Ebû Tâlib onu himâyesine aldı. Ebû Tâlib tüccar bir adam olduğu için senenin belli zamanlarında ticaret maksadıyla yapılan ticaret kervanlarına katılırdı. Bu kervanlar güneyde Yemen, Aden ve oradan Hindistan'a, Çin'e kadar uzanırken, kuzeyde de Filistin ve Suriye'ye, hatta Bizans'a kadar varıyordu.

Ebû Tâlib, Hz. Muhammed (s.a.s)'i himâyesinde bulundurduğu zamanlarda, yine bir ticaret kervanı ile seyahate çıkmaya karar verdi.[935] Bu seferki ticaret kervanı Şâm'a gidecekti.[936] Ebû Tâlib, bu seyahate çıkmaya karar verince yeğeni Hz. Muhammed (s.a.s) de onunla gitmek istedi ve devesinin yularına yapışarak, *"Ey amca, beni kime bırakıp gidiyorsun? Benim ne annem var, ne de babam!" dedi. Bunun üzerine, kendisine acıyan Ebû Tâlib: "Vallahi ben onu almadıkça hiç*

934 *Sîre, s.*43.

935 Seferin ayrıntıları için bk. İbn 'Asâkir, *Târihu Dımeşq*, III, 4 vd.

936 İbn İshâk, *Sîre*, s. 53; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 180-181; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 121, 130, 153; İbn Kuteybe, *el-Ma'arif*, Beyrut 1970, s.65; İbn 'Asâkir, *Târihu Dımeşq*, III, 4 vd; İbnul-Esir, *el-Kamil Fi't-Târih*, II, 37; İbn Kesîr, *Sîre*, I, 243; el-Halebi, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, s. 119.

bir yere gitmem, o benden, ben ondan ebediyyen ayrılmayacağız!" dedi ve onu da beraber Şâm'a götürdü.[937] Bu sırada Hz. Muhammed (s.a.s) dokuz[938] veya on iki[939] yaşlarında bulunuyordu.

Rivâyetlere göre Hz. Muhammed (s.a.s), Şâm'a ikinci bir seyahat daha yapmış[940], fakat bu seyahat Hz. Hatice ile evlenmesinden biraz önce vaki olmuştu.

Hz. Muhammed (s.a.s)'in Şâm'a yapmış olduğu her iki sefer hakkında da Batılı müsteşrikler ayrı ayrı görüşler serdetmişlerdir. Bunlardan Sprenger, Caetani, Buhl ve Demombynes[941], bu yolculukları tamamen inkâr ederler. Mesela bunlardan İtalyan müsteşriki Leone Caetani, bu hususta iddialarını şöyle öne sürüyor:

"Sprenger, çocukluktaki seyahatlerin sonradan uydurma bir menkıbe teşkil ettiğini, muahhar vakayia kıyas tarîki ile vücut bulduklarını, büyüdüğü zaman Muhammed'in Hatice hesabına yaptığı seyahatların mahsül-u ilhâmî olduklarını iddia ediyor."

Caetani şöyle devam ediyor: *"Bir de Bahira menkabesi pek muğlâk bir mevzudur. Çünkü bunda Muhammed'i ve dinini Suriyeli rahibleri ve târik-i Dünyaları vasıtasıyla Hıristiyan dinine rabtetmek ve hakiki Hıristiyanların Muhammed'in risaletini kabul ettiklerini ispat eylemek yolunda bir teşebbüs eserlerini de fark ediyoruz,"*[942] deyip Hz. Muhammed (s.a.s)'in Busra seferini hiç bir kaynağa dayanmadan inkâr ediyor.

937 İbn İshâk, *Sîre*, s.53; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 180-181; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 121; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 37; İbn Kesîr, *Sîre*, I, 243; el-Halebi a.g.e. I, 191.

938 es-Suhêylî, *er-Ravdu'l-Unuf*, II, 221, İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 37; el-Halebi a.ge.., I, 192.

939 İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 121, 153; İbn Kuteybe, a.g.e. s. 65; Mes'ûdî, *Murûcu'z-Zeheb*, I, 89.

940 Bk. İbn 'Asâkir, *Târihu Dımeşq*, III, 4.

941 *Mahomet*, Paris, 1968, s.65.

942 *İslâm Târihi*, H. Cahit, Terc. İstanbul, 1924, I, 136.

Bunun yanında Hz. Muhammed (s.a.s)'in Busra seyahatini kabul edip ve fakat hadiseyi tahrif ederek sunan müsteşrikler de yok değildir.[943]

Şimdi de meselenin tahliline geçelim:

Hz. Muhammed (s.a.s), amcası Ebû Tâlib ile biraz önce sözünü ettiğimiz ticaret kervanı ile beraber Şâm'a yakın olan Busra denen yere kadar vardı. Mu'cemü'l-Buldan'da[944] Busra adı altında iki yerin olduğu; birinin Şâm'a, diğerinin de Bağdad'a yakın bulunduğu zikredilmektedir. Burada bizi ilgilendiren Şâm'a yakın olan Busra'dır.

Busra'da Bahira denen bir Hıristiyan rahip yaşıyordu. Bahira'nın bir Yahudi hahamı olduğunu söyleyenler varsa da[945], bu iddia diğerine nazaran çok zayıf kalmaktadır.

Bazı kaynaklarda[946], adının "*Sercis*" veya "*Cercis*" olduğu rivâyet edilen Bahira denen rahip, o havalideki Hıristiyanların en bilgini[947] ve en hayırlısı idi.[948]

Bahira, manastırından fazla çıkmaz, kimseyle konuşmazdı.[949] Yanında kendisinden evvelkilerden kalma bir kitap vardı.[950] Bahira'nın manastırına yaklaşan Kureyş kervanı oradaki bir ağacın gölgesine yerleşti. Gölgede yer kalmadığı için Hz. Muhammed (s.a.s) güneşte

943 Maxime Rodinson, *Mahomet*, Paris, 1961, s. 71; Francesko Gabrieli, *Mahomet*, Paris, 1965, Paris, 1965, s. 60.

944 Yâkût b. Abdillah el-Hamevi, *Mu'cemu'l-Buldân*, Beyrut, *Târihsiz*, I, 441.

945 es-Süheylî, *er-Ravd*, II, 22.

946 Mes'ûdî, *Murûc*, I, 89.

947 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 181; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 37; İbn Kesîr, *Sîre*, I, 243; el-Halebi, a.g.e. I, 193.

948 el-Halebi, a.g.e. I, 193.

949 İbn İshâk, *Sîre*, s.54; İbn Sa'd, a.g.e. I, 153; İbn Kesîr, *Sîre*, I, 243.

950 Aynı eser, aynı yer, İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 37.

oturdu. Fakat o sırada, ağacın dalları Hz. Muhammed (s.a.s)'e gölge yapmak için ona doğru eğildiler.[951]

Bu manzarayı seyreden Bahira, kervan daha yolda gelirken gökteki bir bulutun kervan arasından birine devamlı olarak gölge yaptığını görmüş ve ağaç dallarının da aynı şahsa gölge yaptığına şahit olunca, bu gibi vakaların yalnız peygamberlerin hayatlarında zuhur ettiğini hatırlamış ve bu gelen şahsın, elindeki kitapta, yâni İncil'de adı geçen beklenen peygamber olduğuna inanarak, onun hatırına kervanı yemeğe davet etmiştir.[952]

Kureyş kervanı Busra'ya girerken onları izlemekte olan Bahira, bizzat manastırdan aşağı inerek gelen Kureyşli yolcuları yemeğe davet etti. Hâlbuki daha evvel buradan geçen Kureyş kervanları, Bahira'dan hiçbir iltifat görmüyorlardı.[953]

Kureyş tüccarları, Bahira'nın davetine icâbet ederek ziyafete gittiklerinde, Bahira, aradığı kimsenin gelenler arasında olmadığını fark etti ve onlara geride kimsenin kalıp kalmadığını sordu. Kureyş tüccarları da sadece Muhammed adında bir çocuğun kaldığını söyleyince Bahira, Hz. Muhammed (s.a.s)'in de getirilmesini istedi.

Hz. Muhammed (s.a.s) gelince Bahira vücudunu kontrol edip[954] omuzları arasındaki peygamberlik mührünü gördükten sonra[955], kendisine bazı sorular sordu. Bu soruların cevaplarının kendisine göre doğru olduğunu gören Bahira, Ebû Tâlib'e bu çocuğun kim olduğunu sordu. Ebû Tâlib de *"benim çocuğum"* deyince, Bahira *"olamaz"* dedi. O zaman Ebû Tâlib gerçeği söyleyerek *"Benim yeğenimdir, anne ve babası öldü"* diye cevap verince, Bahira: *"Doğru*

951 Aynı eser, s. 54; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 181; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 154..
952 İbn İshâk, *Sîre*, s.54; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 154; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 37; İbn Kesîr, a.g.e. I, 244; el-Halebi, a.g.e. I, 193.
953 İbn İshâk, a.g.e. s. 54; İbn Sa'd a.g.e. I, 154; İbn Kesîr, a.g.e. I, 153.
954 İbn İshâk, a.g.e. s. 54; İbn Sa'd, *Tabakât*, 154; İbn Kesîr, a.g.e. I, 245.
955 İbn İshâk, a.g.e. s. 55; İbn Sa'd, a.g.e. I, 155.

söyledin" dedi ve ilâve etti: "Çünkü bu çocuk beklenen peygamberdir. Ve yetim olması lâzımdır." [956]

Bunu müteakip, Bahira, Ebû Tâlib'e, bu çocuğu Yahudilerin şerrinden korumasını ve bunun için hemen memleketine dönmesini, aksi takdirde, Yahudiler farkına varacak olurlarsa kendisine kötülük yapacaklarını söyledi. [957]

Kaynaklar, tam bu sırada Ehl-i Kitab'tan yedi Rum'un [958], bazı kaynaklarda ise Zübeyr, Temmam ve Dureys adında üç Hıristiyanın [959] Hz. Muhammed (s.a.s)'i öldürmek için Bahira'nın yanına geldiklerini rivâyet ederler. Bahira, kendisine gelen bu Hıristiyanlara İncil ve Tevrat'tan bazı yerler göstererek Hz. Muhammed (s.a.s)'in Nebi olduğunu söyledi ve devam etti: *"Çünkü onun yüzü Nebi yüzü, gözleri de Nebi gözüdür."* Gelenler Nebi'nin ne olduğunu sorunca, Bahira: *"Semadan kendisine vahyedilen ve yeryüzündekilere bu vahyedilenleri bildirendir"* dedi ve onları uzaklaştırdı. [960] Bu hadiseleri gören Ebû Tâlib de Hz. Muhammed (s.a.s)'i alıp Mekke'ye döndü.

Yukarıda zikrettiğimiz onca kaynağın ele alıp rivayet ettikleri bu meseleyi müsteşrikler neye dayanarak inkâr ediyorlar insan anlayamıyor.

Bir defa müsteşrikler olsun, başkaları olsun yukarıda sıraladığımız kaynakları nazara dikkate almadan *"Sîret"*den yâni Hz. Muhammed (s.a.s)'in hayatından nasıl söz edebilirler? Öyle anlaşılıyor ki, bu iddiada bulunan müsteşriklerin gayesi Bahira gibi samimi Hıristiyanların

956 İbn İshâk, a.g.e. s. 55; İbn Sa'd, a.g.e. I, 155.
957 İbn İshâk, a.g.e. s. 55; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 182; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 155; M. Hamidullah, *Le Prophète de l'Islam*, I, 506.
958 Süheylî, a.g.e. II, 244; İbnu'l-Esir, a.g.e. II, 38; İbn Kesîr, a.g.e. I, 257; el-Halebi, a.g.e. I, 196.
959 İbn İshâk, a.g.e. s. 55; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 183; İbn Kesîr, a.g.e. I, 245; el-Halebi, a.g.e. I, 195.
960 İbn Sa'd, a.g.e. I, 153.

Hz. Muhammed (s.a.s)'in risâletine inandıkları haberinin kabul görmesine mani olmaktır.

Hz. Muhammed (s.a.s)'in hayatının bu bölümünü ispatlayan bir başka husus vardır ki, o da Ebû Tâlib'in seyahatle ilgili olarak yazdığı şiirdir.

İleride görüleceği gibi, Ebû Tâlib hiç bir zaman için Hz. Muhammed (s.a.s)'in nübüvvetini kabul etmemiştir. Onun nübüvvetini kabul etmiş olsaydı aşağıdaki şiiri için, *"bu bir destandır, yâni uydurmadır"* diye düşünülebilirdi. Fakat onun peygamber olduğuna inanmadığı ve sadece olayı naklettiği için bu şiir destandan öteye bir hakikatin ifadesidir.

Şöyle diyor Ebû Tâlib:

"Vakta ki bütün şehirlerin rahipleri O'nu gördüler.
O'na teker ve grub olarak secde ettiler.
Fesada uğraşan Zübeyr, Temmam ve Düreys,
Onu görüp şahit oldular.
Onlar yalanladılar amma,
Bahira'nın sözüyle iknâ oldular." [961]

Batılı müsteşriklerin ortaya attıkları bir başka gülünç iddia da şudur: Güya Hz. Muhammed (s.a.s), Bahira'dan Hıristiyanlığı öğrenmiş ve bu Hıristiyanlığı, kendisine inananlara *"İslâm"* diye anlatmıştır. [962] Müsteşrik R. Blachère, bu hususdaki görüşünü şöyle ortaya atıyor: *"Şüpheyle bakılabilecek olan bu Şâm seyahati şayet gerçekten yapılmışsa, bu Muhammed üzerine ciddi bir Hıristiyan tesiri yapmıştır."* [963]

Müsteşrik Carra de Vaux, daha ileri giderek, *"Kur'an'ın müellifi Bahira"* [964] diye saçma ve isnatsız fikrini ortaya atmıştır.

961 İbn İshâk, a.g.e. 57.
962 M. Rodinson, *Mahomet*, Paris-1961. s.71.
963 R. Blachere, *Le Prebleme de Mahomet*, Paris-1952, s.31.
964 *Bahira L'auteur du Coran.*

Biz müsteşriklerin bu iddialarına şaşmıyoruz. Ancak bu komik görüşlerini hiç bir kaynak göstermeden gayri ilmî ve gayri ciddî olarak ortaya atma cesaretlerine şaşıyoruz. İster istemez insanın aklına şu soru geliyor:

"Batılı müsteşriklerde senet ve referans mefhumu yok mu?"

Şayet Hz. Muhammed (s.a.s)'in sunduğu İslâm Hıristiyanlık ise, Hıristiyanlar niçin ona inanmadılar?

Sözü şu âyet-i kerime ile bağlayalım:

"Hepsi de kitabı (Tevrat ve İncil'i) okumakta oldukları hâlde Yahudiler: Hıristiyanlar doğru yolda değillerdir, dediler. Hıristiyanlar da: Yahudiler doğru yolda değillerdir, dediler. Kitabı bilmeyenler de birbirleri hakkında tıpkı onların söylediklerini söylediler. Allah, ihtilâfa düştükleri hususlarda Kıyamet günü onlar hakkında hükmünü verecektir." [965]

Ficâr Savaşı

Hz. Muhammed (s.a.s), on dört, bazı rivâyetlere göre on yedi yaşlarına gelince, Mekke'de *Kinâne* ve *Kays* kabileleri arasında bir savaş oldu ki, bu savaş *"Haram Aylar"* (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Receb)'da yapıldığından buna *Ficâr Savaşı* denir. Çünkü Haram Aylarda kan dökmek haramdır.

Rivâyetlere göre [966] Hz. Peygamber de amcası Ebû Tâlib'le birlikte bu savaşa katılmış, hatta onun bereketiyle [967], Kinâne Kâbilesi Kays'ı yenmiştir. Târihçi Ya'kûbî, [968] Hz. Muhammed (s.a.s)'in şöyle bir hadisini de nakleder: *"Ben çocukken, amcam Ebû Tâlib'le Ficâr savaşına katıldım."*

965 K.K. Bakara Sûresi, 113.
966 Bak. Ya'kubî, *Târih*, Beyrut, 1960, II, 15-16; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 181.
967 Ya'kubî, a.g.e. II, 15.
968 Ya'kubî, a.g.e.

Hilfu'l-Fudûl

Hz. Peygamber yirmi yaşını aştıktan sonra *Hilfu'l-Fudûl* hadisesi olmuştur. *Hilfu'l-Fudûl*, Mekke'deki kabilelerin *Abdullah b. Cud'ân*'ın evinde toplanarak yaptıkları bir antlaşmadır. Bu antlaşma yapıldığı sıralarda, Kureyş Mekke'ye gelen yabancılara zulmediyordu. Hatta bazıları, gelen yabancı tüccarların malını alıyor, ücretini vermiyordu.

Bu şekilde zulme uğrayan bir tüccar, dayanamayarak Mekke'nin yüksek yerlerinden biri olan *Ebû Kubeys* tepesine çıkmış ve derdini dile getirmek için yüksek sesle şiirler söylemiş; bu şiirlerinde, Kâbe'nin gölgesinde kendisine haksızlık yapıldığını ilân etmiş ve bu şekilde Mekke ileri gelenlerine tesir etmek istemiştir. Nitekim bunun neticesini de almış ve Mekkeliler, yukarıda dediğimiz gibi, toplanarak bundan böyle hiç kimseye zulmedilmemesini ve zulme uğrayanların haklarının aranacağına dair yemin ederek anlaşmışlardır ki, buna *Hilfu'l-Fudûl*/Faziletlilerin ahitleşmesi denir.[969]

Hilfu'l-Fudûl hadisesini, günümüzde Dünyanın değişik yerlerinde insanlara yapılan zulmü önlemek için, insan haklarını korumaya yönelik gerçekleştirilen sivil toplum hareketlerine benzetebiliriz. Bir farkla ki, Mekke'de aktolunmuş olan Hilfu'l-Fudul'un, göreceli de olsa büyük bir yaptırım gücü vardı. Göreceli diyoruz; çünkü zaman zaman bu antlaşmayı ihlâl edenler oluyordu. Bunlar, özellikle tarihin her döneminde benzerlerine rastlanan, toplumun menfi tipleri, zorbaları, çeteleri, para babalarıydı. Meselâ Ebû Cehil, sırtını maddi gücüne dayadığı için bu kuralı tanımayan ve Mekke'ye gelen yabancılara zulmeden bir adamdı.[970] Günümüzdeki *Hilfu'l-fudul* benzeri kurumların pek olumlu etkileri olduğu söylenemez. Maalesef bu tür kurumların faaliyetleri folklorik görüntüler olmaktan öteye gidememektedir.

969 Fazla bilgi için bak. İbn Hişâm, a.ge. I, 133.
970 Ayrıntılar için bk. İbn Hişâm, *Sîre*, I, 390.

Mekke'deki bu önemli toplantıya iştirak edip onay veren Hz. Muhammed (s.a.s), peygamber olduktan sonra da şöyle buyurmuştur: *"Ben Abdullah b. Cud'ân'ın evinde yapılan Hilfu'l-Fudul'a iştirak ettim. İslâm geldikten sonra da çağrılsam yine iştirak ederdim."* [971]

Hz. Muhammed (s.a.s)'in Hz. Hatice ile Evlenmesi

Yirmi beş yaşlarına gelince Hz. Muhammed (s.a.s)'in ticaretle uğraştığını görüyoruz. Aslında Mekke Şehir Devleti'nin tamamına yakın bir nüfusu geçimini ticaretle temin ediyordu.

Hatice binti Huveylid de, ticaretle uğraşan iffetli, şerefli bir kadındı. Dul olduğu için, ticaret işleriyle uğraşmak üzere bazı adamlarla ticari antlaşmalar yaparak ticaret işlerini yürütüyordu. İşte bu antlaşmaların birini de, fakirliği yüzünden amcası Ebû Tâlib'e yardım etmek zorunda kalan Hz. Muhammed (s.a.s)'le yaptı.

Hatice binti Huveylid, Hz. Muhammed (s.a.s)'i ticaretine vekil tayin edince hemen kararını vermemiş, onun ahlâkını, dürüstlüğünü, doğru sözlülüğünü, güvenilir bir insan olduğunu öğrendikten sonra onunla anlaşmasını yapmıştır. [972]

Hz. Muhammed (s.a.s), bu teklifi memnuniyetle kabul ederek, Hz. Hatice'nin kölesi Meysere ile Şâm'a gitti.

Kureyş'in ticaret kervanı Şâm'a varınca, tüccarlar bir mola verdi. Bu moladan yararlanan Hz. Muhammed (s.a.s) de, orada bulunan bir ağacın gölgesine oturdu. Orası Hıristiyanlara ait bir manastırın arazisi içerisindeydi. Manastırın rahibi de merak edip gelenleri görmeye gitti. Yanlarına varınca da, ağacın gölgesinde oturanın kim olduğunu sordu. Hz. Muhammed (s.a.s)'in yol arkadaşı Meysere de, onun Kureyş'ten

971 İbn Hişâm. a.g.e. I, 134; Ya'kubî, *Târih*, II,17.
972 İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 58.

bir Mekkeli olduğunu söyleyince, rahib şöyle dedi: Bu ağacın gölgesine, bir peygamberden başkası asla oturmadı.[973]

Daha sonra Hz. Muhammed (s.a.s), diğer tüccarlar gibi mallarını satarak ve alacaklarını da satın alarak Mekke kervanıyla geri döndü.

Büyük bir kârla sonuçlanan bu ticari yolculuk esnasında, Meysere, Hz. Muhammed (s.a.s)'de bazı olağanüstü hallerin olduğunu farketmiş, yolculuk boyunca iki meleğin kendisine gölge yaptığı da gözünden kaçmamıştı.[974]

Meysere, döndükten sonra bütün bu olup bitenleri Hanımefendisi Hz. Hatice'ye anlattı. Hz. Hatice, Allah'ın bir vergisi olarak akıllı ve şerefli bir kadındı. Bu olanlardan sonra Hz. Muhammed (s.a.s)'le görüşüp, ona şöyle söylediği rivayet edilir:

"Ey amcaoğlu! Bana olan yakınlığın, kavminin içerisindeki şerefin, onların ortamındaki mevkiin, sana olan güvenleri, güzel ahlâkın ve doğru sözlülüğün beni sana meylettirdi. Onun için seninle evlenmek istiyorum."[975]

Hz. Hatice'nin konumundan dolayı birçok Mekkeli onunla evlenmek istemiş fakat başarılı olamamışlardı.[976]

Hz. Muhammed (s.a.s), kendisine gelen bu teklifi amcalarına anlattı. Bunun üzerine, aralarında Hamza b. Abdulmuttalib olduğu halde, amcaları Hz. Hatice'nin akrabalarına gidip onu istediler ve teklifin olumlu karşılanması üzerine Hz. Muhammed (s.a.s) ile Hz. Hatice evlendiler.[977]

Hz. Hatice vefat edinceye kadar, Hz. Muhammed (s.a.s) başka bir kadınla evlenmedi.[978]

973 İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 58.
974 İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 58; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 189.
975 İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 58.
976 İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 59; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 189.
977 İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 59.
978 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 190.

Bu sıralarda, Hz. Muhammed (s.a.s) yirmi beş, Hz. Hatice de kırk yaşlarındaydı.

Hz. Peygamber (s.a.s)'in İbrâhîm hariç, diğer bütün çocukları, yâni, Zeyneb, Ümmü Gülsüm, Rukiyye, Fâtıma, Kasım, Tahir ve Tayyib, Hz. Hatice'den olmuşlardır. [979]

Hz. Hatice, Peygamber Efendimiz'e daima saygılı davranan, iffetli, sadık ve vefakâr bir kadındı. Peygamberlik Hz. Muhammed (s.a.s)'e verildiğinde ilk önce o tasdik etmiş ve ölünceye kadar Hz. Peygamber (s.a.s)'in en yakın destekçisi olmuştur. Vefatına kadar da Hz. Muhammed (s.a.s), başka kadınla evlenmemiştir.

Kâbe'nin Tamiri

Hz. Muhammed (s.a.s)'in 25-35 yaşları arasındaki hayatı hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz.

Ancak, otuz beş yaşlarına geldiğinde, Kâbe'nin tamirinde çalıştığı kaynaklarımızda zikredilmektedir.

Yukarıdaki bölümlerde gördüğümüz gibi, Kâbe ilk defa Hz. Âdem (a.s.) tarafından bina edilmiş ve Nuh tufanına kadar gelmişti.

Tufandan sonra sadece temeli kalan Kâbe'yi Hz. İbrâhîm ve İsmâîl yeniden inşa etmişler; öylece Hz. Muhammed (s.a.s)'in zamanına kadar gelmiştir. Bu arada Kâbe, zaman zaman yıkılmış ve tamirata maruz kalmıştır. [980]

Kâbe'nin Hz. Muhammed (s.a.s)'in zamanındaki tamirine iki sebep gösterilmektedir:

Birincisi: Duvarlarının çoğu yıkılmış olan Kâbe'yi sel sularından korumaktır ki, bu rivâyette bulunanlar Kâbe'nin sel sularıyla yıkıldığını söylerler.

979 İbn İshâk, *Sîre*, par. no: 59; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 190.

980 Bk. Muhammed Hamidullah, *İslâm Müesseselerine Giriş*, İstanbul 1981, s.27.

İkincisi, buhurla Kâbe'yi tütsülemek isteyen bir kadının ateşinden çıkan bir kıvılcımın yangına sebep olduğu ve bu yüzden tekrar tamirine ihtiyaç görüldüğü şeklindedir.[981]

O dönemlerde Kâbe, duvarları toprak kerpiçlerle yapılmış; kapısı yerde[982] ve üstü açık, yâni tavansız bir durumdaydı. Kâbe'nin örtüsü dıştan örtülür ve duvarlarının üstünden bağlanırdı. Kapıdan içeri girildiğinde, sağda, Kâbe'ye verilen hediyelerin konduğu bir kuyu vardı.[983]

Târihçi Ezrakî'nin rivâyetine göre[984] *Cürhüm* kabilesinden bir grubun bu kuyuda bulunan Kâbe hazinelerine musallat olmasından itibaren Allah, o hazineleri korumak için bir yılanı bekçi olarak göndermişti. Bu yılan Kâbe'yi ve içindekileri, Kâbe'nin tamirine kadar korumuş ve Kureyş'in Kâbe'yi tamir ettiği seneye kadar bu şekilde devam etmiştir.[985]

Yine Ezrakî'ye göre[986] Hz. İbrâhîm'in kurban olarak kestiği koçun boynuzları da Kâbe duvarının orta kısmına asılı bulunuyordu.

Böyle harabe bir şekilde bulunan Kâbe'yi, Kureyş tamir etmek istiyor fakat Kâbe'nin kuyusunu bekleyen ve güneş doğduktan batıncaya kadar Kâbe duvarında güneşleyen o koca yılandan[987] korktukları için bir türlü bu işe yanaşamıyorlardı. Bu sıralarda Bizans'a ait olduğu rivâyet edilen bir gemi, Mekke'ye yakın olan Kızıldeniz sahi-

981 Tafsilat için bk. İbn Hişâm, I, 193; Ezrakî, *Ahbâru Makka*, I, 157 vd; Ya'kubî, *Târih*, II, 19.

982 Bugünkü durumda kapı, yerden birbuçuk-iki metre yüksekliktedir.

983 Ezrakî, a.g.e. I, 159.

984 *Ahbâru Makka*, I, 159.

985 Ay. yer.

986 I. 160.

987 Rivayetlere göre bu yılanın başı bir oğlak başı kadar olup, derisindeki pulları birbirine sürterek korkunç bir ses çıkarır, gelenlere doğru ağzını açardı (Ezrakî, a.g.e. I, 161). *Târihçi* Ya'kubî de bu yılandan sözetmekte fakat ayrıntı vermemektedir (Bk. *Târih*, II,19).

linde karaya vurdu. Bunu duyan Kureyş, geminin sahibi olan Yâkum[988] (veya Bâkûl)'dan gemi parçalarını satın alarak Mekke'ye getirdiler. Haddizatında Yâkum denen bu Bizanslı hem bina ustası hem de marangozdu. Onun için Kureyşliler kendisinden ücret mukabili Kâbe tamirinde yardımcı olmasını istedi.

Derken, Mekkeliler Velid b. Muğire başkanlığında toplanarak Allah'a yalvardılar ve niyetlerinin Kâbe'yi tamir olduğunu ifade ettiler. Rivâyete göre bu yakarışların sonunda, Allahu Te'âlâ, büyük bir kartalı gönderdi. Kartal, Kâbe duvarında güneşlenmekte olan yılanı pençeleriyle alıp götürdü ve Mekkeliler ondan kurtuldu.[989]

Bunun üzerine Kureyş, tamir etmek üzere Kâbe'yi yıkmağa karar verdi. Ebû Vehb adında biri[990] yıkmaya başlayıp bir taş aldı. Fakat o taş, elinden kurtulup tekrar yerine gitti. Bunun üzerine Ebû Vehb, *"Ey Kureyş, Kâbe inşaatına temiz olan mallarınızdan başkasını koymayın. Ona gasp edilmiş veya faiz yoluyla kazanılmış para girmesin. Eşkıyanın soygunculukla elde ettiği para da bu işe karışmasın!"* dedi.[991]

Ertesi gün Velid b. Muğire ilk kazmayı vurdu ve Kâbe'yi yıkmaya başladılar. Yıkıntılar arasında, Süryânice olan şu iki kitabenin çıktığı rivâyet edilir[992]:

"Ben Mekke'nin sahibi olan Allah'ım. Onu, yeri ve gökleri yarattığım gün yarattım. Güneş ve Ay'a şekil verdim."

Diğer kitâbe de şu şekildeydi:

"Kim bir hayır ekerse, bir memnuniyet hasat eder; kim de bir şerr ekerse, bir pişmanlık hasat eder. Kötülük yapacaksınız, iyilikle

988 el-Ezrakî, "Bâkûm" olarak zikretmektedir (*Ahbâru Makka*, I, 170).
989 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 193; el-Ezrakî, *Ahbâru Makka*, I, 161-162.
990 Ebu Vehb'in Hz. Peygamber (s.a.v)'in babasının dayısı olduğu rivayet edilir (bk. İbn Hişâm, *Sîre*, I, 194).
991 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 194.
992 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 196.

mükâfatlandırılacaksınız. Böyle şey olur mu? Bu, diken ağacından üzüm toplanmayacağı gibi bir şeydir."

Kâbe temele kadar yıkıldıktan sonra Kureyş tarafından iş bölümü yapılarak tekrar inşâsına başlandı.

Kâbe, Hz. İbrâhîm (a.s.) tarafından atılan temele kadar yıkıldı. Hatta rivâyete göre[993] o işte çalışanlardan birisi temel taşlarını sökmek isterken bütün Mekke sallandı. Bunun üzerine yıkma işine son verilerek duvar örülmeye başlandı.

Kâbe duvarı *Haceru'l-Esved*'in konacağı yere kadar yükseltildi. Fakat Haceru'l-Esved'in yerine konması işine gelince ihtilâf çıktı. Çünkü o taşı yerine koymak, büyük bir şereftir. Her kabile bu şerefin kendisinde olmasını istiyordu. Hatta bu iş için savaşa bile karar verenler oldu.[994]

Nihayet Ebû Umeyye b. Muğire adındaki şahıs -ki o zaman Mekke'nin en yaşlısıydı-, onlara şu teklifte bulundu: *"Babu'Abdi'ş-Şems'den (bugünkü adıyla Bâbu's-Selâm'dan) gelen ilk şahıs size hakemlik etsin ve bu işe karar versin!"*

Bu teklifi kabul ettiler ve biraz sonra da oradan Hz. Muhammed (s.a.s) geldi. Hepsi birden, *"el-Emîn"* diye bağırmaya başladılar

Hz. Muhammed (s.a.s.), egoistçe davranmadı. Yâni tek başına *Haceru'l-Esved*'i yerine koymadı. Bu şereften herkesin pay almasını istedi ve getirttiği bir bezin içine taşı koyarak bütün kabile temsilcilerinin birer ucundan tutmasını söyledi. Böylece yukarıya kaldırılan Haceru'l-Esved'i, Hz. Muhammed (s.a.s) eliyle alıp yerine koydu ve o fitne de kapanmış oldu.

Kaynaklarda yer alan bir rivayete göre Hz. Muhammed (s.a.s), bizzat Kâbe tamirinde çalışmış ve bu esnâda örtüsü düşüp avret yerleri görününce, *"avretini ört!"* diye bir ses duymuş ve hemen örtünerek, çıplak omuzlarında taş taşımıştır. Diğer Mekkeliler ise, omuzları incinmesin diye örtülerini omuzlarına koymuş, avretlerinin açılmış olmasına

993 İbn Hişâm, *Sîre*, I, 196.
994 Bk. İbn Hişâm, *Sîre*, I, 197.

özen göstermeden çalışmaya devam ediyorlardı. Bu hadiseden sonra hiçbir zaman Hz. Muhammed (s.a.s)'in avreti görünmeyecektir. [995]

Haceru'l-Esved'in konmasından sonra duvarın örülmesine devam edildi ve tavanı da yapılarak örtüsü örtüldü. [996]

Haceru'l-Esved, Kâbe'nin en önemli kısmını teşkil eder. Çünkü onunla tavafa başlanır.

Bu konuda Muhammed Hamidullah [997] şunları yazıyor: "Bir hadis-i şerifte -ve bunu en az üç sahabi rivâyet etmektedir- Hz. Peygamber diyor ki:

"Haceru'l-Esved, Allah'ın yeryüzündeki sağ elidir." Yâni Kâbe'deki Haceru'l-Esved, sembolik olarak Allah'ın yeryüzündeki sağ elini temsil etmektedir. Bu nedenle, Mekke'ye giden hacılar, ellerini Allah'ın sağ eli üzerine koyarak sadakat yemininde bulunurlar. Hacıların, Haceru'l-Esved'e ellerini koyma hareketinin iki adı vardır: *"İstilâm"* ve *"Bey'a."* İstilâm'ın kelime mânası, *"elde etmek"* demektir. O hâlde *"antlaşmanın elde edilmesi"*, Allah, bizim sadakat antlaşmamızı elde ediyor demektir. *"Bey'a"* da bildiğimiz *"kontrat"* demektir. O hâlde bu, bizim Allahu Teâ'lâ'ya itaat edeceğimize dair bir kontrat, bir söz vermemizdir."

İnsan; Allah'a bağlı olduğuna, O'na teslim olduğuna, her şeyi O'nun rızası için yaptığına ve yapacağına, sevdiklerini seveceğine, sevmediklerini de sevmeyeceğine, O'na isyân içinde olanlara itaat etmeyeceğine, O'nun ahkâmı için çalışacağına, her hareketini O'nun rızasını kazanmak için düzenleyeceğine, bu uğurda gerekirse şehit oluncaya kadar mücâdele vereceğine dair yeryüzünde ilk yapılan bu evin duvarı içinde bulunan ve Allah'ın yeryüzündeki sağ elini temsil eden *Haceru'l-Esved*'e elini koyarak yemin ediyor, biat ediyor.

"Şüphesiz insanlar için, ilk kurulan ev, Mekke'de, Dünyalar için mübârek ve doğru yol gösteren Kâbe'dir." [998]

995 Ezrakî, a.g.e. I, 161.
996 Tafsilat için bk. Ezrakî, ay. es. I, 161 vd.
997 Bk. *İslâm Müesseselerine Giriş*, s.31.
998 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 96.

Bunun içindir ki, insanlık tarihinde yeryüzünde kurulan bu ilk mâbetteki ibâdeti iyi anlamamız gerekir.

İstilâm

İstilâm, Hacc veya Umre sırasında, Hacerul'l-Esved'in öpülerek veya dokunularak, ya da uzaktan işaret edilerek selâmlanması demektir. Şayet Hacerul'l-Esved öpülemiyor veya dokunulamıyorsa, her iki el ona karşı kaldırılarak bu hüküm yerine getirilir. İstilâm'ın kelime ve ıstılah mânâsı budur.

Şimdi de, İslâm nokta-i nazarından çok önemli olan bu ibadetin izahına çalışalım:

Hacc'da olsun, Umre'de olsun, tavafa mutlaka istilâmla başlanır; başka bir deyişle, istilâm yapılmadan tavafa başlanmaz.

Yukarıda söylediğimiz gibi Hz. Peygamber (s.a.s), bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor:

"Haceru'l-Esved, Allah'ın yeryüzündeki sağ elidir."

Bu hadis-i şerife göre, insan tavafa başlamak için Haceru'l-Esved'e dokununca sembolik olarak Allah'ın eline dokunmuş oluyor ki istilâm budur.

Tavafa başlamadan önce yapılan istilâm ibâdeti, Allah'a verilen bir söz, bir biat, bir sadakat yeminidir. Çünkü O'nun adıyla başlanmaktadır:

Bismillahi v'Allahu Ekber! (Allah'ın adıyla ve yalnız Allah büyüktür.)

O hâlde istilâm, Allah'ı en büyük tanıyıp O'ndan başka güç tanımadığını ifâde etmektir. Allah'ın elini sembolik olarak temsil eden Haceru'l-Esved'in karşısına gelip nefsiyle muhasebeye girişen insanın, bunu düşünmesi ve tasdik etmesi gerekir. Eğer hâlâ, *"Allah en Büyüktür"* demiyorsa, yâni Allah'a zıt olarak başka *"büyük"*ler veya *"ulu"*lar tanıyorsa tavafa başlayamaz. Tavafa başlayabilmesi için inan-

dığı ve izinde gittiği bütün "*ulu*"lardan sıyrılması lâzımdır ki, sadece Allah'ı tanıyabilsin.

Allah'ın evinde (Kâbe'de) ve O'nun elinde (Haceru'l-Esved'de) insan, inandığı ve bağlandığı bütün güçleri kenara itip, "*Bismillahi v'Allahu Ekber*" diyebiliyorsa ve ne dediğinin şuurunda ise, o insan istilâm yapmıştır ve artık tavafa başlayabilir. Eğer insan, beşeri unsurlara olan bağımlılığını ortadan kaldıramıyor; sözde Allah'a, fiilde başka şeylere uymaya devam ediyorsa, o insan istilâm yapmamıştır. Velev ki yirmi dört saat Haceru'l-Esved'i öpsün!

Böylece gerçek istilâm vasıtasıyla kendinden dahi sıyrılıp kendini Allah'a adamış olan insan, Allah'a bağlı olduğuna, O'na teslim olduğuna, her şeyi O'nun rızası için yaptığına ve yapacağına, O'nun sevdiklerini seveceğine, sevmediklerini sevmeyeceğine, O'na isyan edenlere itaat etmeyeceğine, O'nun ahkâmı için çalışacağına, her hareketini O'nun rızasını kazanmak için düzenleyeceğine, bu uğurda gerekirse şehit oluncaya kadar mücâdele vereceğine dair; yeryüzünde ilk inşâ edilen bu evin duvarı içinde bulunan ve Allah'ın yeryüzündeki sağ elini temsil eden Haceru'l-Esved'i öperek veya elini dokundurarak yahut elini kaldırıp selâmlayarak yemin ediyor, biat ediyor.

Çünkü istilâmla tavafa başlayan Müslümanların çoğu şu sözü vererek tavafa devam eder:

"Allah'ım! Sadece sana inanmakla, yâni sadece senin ahkâmını kabul ederek; bu ahkâmı bize bildiren kitabını, yâni Kur'an'ı tasdikle, yâni o Kitab'ı her hal ve hareketim için rehber edineceğime söz vererek; verdiğim bu söze vefa göstereceğime yemin ediyor ve düstur olan bu Kur'an'ın en güzel tatbikçisi olan ve insanlığın uyması gereken tek örnek insan[999] Hz. Muhammed (s.a.s)'in Sünnetine, yâni onun yaşam ve mücâdele şekline ve emirlerine kayıtsız şartsız tabi olacağıma söz veriyorum."

999 K.K. Ahzâb Sûresi, 21.

Onun içindir ki, istilâm Kâbe tavafının anahtarıdır. İstilâm, Allah'a kul olmanın en samimi ifadesi ve ispatıdır. İstilâm, bütün beşeri güçlerin bir kenara itilip Allah'a teslim olmanın sembolüdür.

Ey hacı olmaya veya Umre yapmaya namzet olan mü'min! Haceru'l-Esved'in önünde *istilâm* ile tavafa başlayacağın zaman, Allah'a vereceğin büyük sözü hatırla! Arapça olarak senin kulağına fısıldananı tekrarlama! Onun ne demek olduğunu bil ve düşün! Düşün ki, bu istilâm ibâdetinle kendi Yaratıcı'na bazı şeyler -ki bunlar bütün hayatını kapsıyor- vaat ediyorsun! Bu ibâdetinle, uyacağına yemin edip söz verdiğin vaatleri yerine getirmeyince, Allah'ın hükmüyle nasıl yüz yüze gelecek, nasıl hesap vereceksin? Allah'ın *"Niçin yapmayacak olduğunuz şeyleri söylüyorsunuz"* [1000] âyetine ne cevap vereceksin? O hesap gününde, *"Allah'ım, ben Haceru'l-Esved önünde sana verdiğim sözde duramadım"* demekten ar duymayacak mısın? Onun için ne yaptığını bil!

Hz. Muhammed (s.a.s)'in Kâbe tamirinden kırk yaşına kadar olan hayatı hakkında maalesef fazla bir bilgiye sahip değiliz.

Bilindiği gibi, Hz. Muhammed (s.a.s), kırk yaşına gelince, Allah Teâlâ onu son peygamberi olarak seçti ve insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdi. Onun bundan sonraki hayatı Cebrail'in getireceği vahiyle şekillenecek, o vahiy doğrultusunda mücâdelesini sürdürecektir. Fakat bunu yaparken de yakın arkadaşları olan Sahabe ile istişareyi ihmâl etmeyecek, onlarla müşterek hareket edecektir.

Kendisini davasına adamış olan Allah'ın bu son peygamberi, dava liderliğinin, dava mücâdelesinin, mücâdelede gerekli olan sabrın ve fedakârlığın en güzel misâlini verecektir. Misâl olma konusunda sahabesine o derecede etkili olacaktır ki, daha üçüncü halifesinin zamanında İslâm ahkâmı üç kıtada uygulanır hâle gelecektir.

1000 K.K. Sâf Sûresi, 2.

Resulullah'ın mücâdele tarihini inşallah araştırmamızın ileriki bölümlerinde sırasıyla göreceğiz.

Değerlendirme

Bu bölümü, Hz. Muhammed (s.a.s)'in Mekke ve Medine dönemlerindeki peygamberlik mücâdelesini anlayabilmek, İslâm'ın içinde doğduğu dinî ve sosyal çevreyi değerlendirmek, o günün, en azından dinî yapısını bugünkü Dünya konjonktüründe şöyle veya böyle kendisinden söz ettiren din anlayışlarıyla karşılaştırmak gayesiyle kaleme aldık.

Bunu yaparken de mümkün mertebe ayrıntılara dalmaktan kaçınarak, çalışmamızı bir tek konu üzerine teksif etmeye gayret ettik: İslâm öncesi Mekke döneminde *şirk* olayı ve bunu hazırlayan sebepler.

Hz. Muhammed (s.a.s)'in, daha sonraki dönemlerde, yâni peygamber olduktan sonra kendisiyle amansız bir mücâdeleye girişeceği şirk olayının klâsik manadaki putperestlik olmadığı üzerinde durmaya çalıştık. Çünkü günümüzde, birbirine en çok karıştırılan kavramlardan iki tanesi şirk ve putperestliktir.

Bunlardan putperestlik, politeizm dediğimiz çok tanrılı inanç sistemidir ki bu inanç sisteminde, müteâl mânada bir tanrı inancı yoktur. Putperestlikte tanrı sayısı, tesir ve güçlerine inanıldığı nisbette artmaktadır. Kısaca biz Müslümanların inandığı ve anladığı mânada bir Allah inancı putperestlikte yoktur.

Şirk'te ise durum tamamen farklıdır. Metinde çokça geçtiği gibi, Mekkeliler Allah'ı biliyor, O'na inanıyorlardı. Hatta inanmakla yetinmiyor, O'nun adına kurbanlar kesiyorlardı. İslâm öncesi Mekkelilerin, *"Vallahi"* diyerek, Allah adına yemin etmeleri, Mekke'nin inanç sistemi içerisinde, gayet tabii olan bir hadiseydi.

Fakat atalarından tevarüs ettikleri inançlarıyla bu şekilde Allah'ı tanıyan Mekkeliler bazı insan veya ideolojileri, sistemleri, düşünceleri heykeller şeklinde putlaştırarak, yâni ilâhlaştırarak, onlarda güç

ve kudret olduğuna inanarak, yaşam ilhâmlarını onlardan alıyorlardı. Bu pratiklerinde, icabında Allah'ı terk ediyor veya hiç olmazsa, ilâhlaştırdıkları ve bu ilâhları heykeller şeklinde somutlaştırdıkları sistem ve ideolojileri ve bu ideolojilerin, bu ilkelerin kurucuları olan bazı insanları Allah'a ve O'nun çeşitli sıfatlarıyla izah edilen gücüne ortak ediyorlardı ki *Şirk* budur.

Tıpkı günümüzün bazı ülkelerindeki din anlayışları gibi!

İnsanlara rastlarsınız bu ülkelerde, isimleri Ahmed, Hüseyin, Abdullah'tır... Nüfus cüzdanlarında din hânesi karşısında *"İslâm"* yazılıdır. Çeyiz bohçasında evine gelmiş olan Kur'an bile vardır saten kılıf içinde... Kurban keserler bayramlarda milli birlik ve beraberliği bozmamak için... Mevlid okuturlar ölülerinin kırkıncı, elli ikinci günlerinde... Buna rağmen İslâm'ın ana hükümleri konusunda alabildiğince duyarsızdırlar. Kur'an'daki pek çok hükmün günümüzde artık geçersiz olduğunu düşünürler. Allah'ın yeryüzündeki hayatı tümden kuşatan emirlerinden işlerine geleni uygular, işlerine gelmeyenler için kırk dereden su getirirler.

Yüce Allah, Kitab'ın [Kur'an'ın] bir kısmına inanıp bir kısmına inanmayanlar hakkında şöyle buyuruyor:

"Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıyorsunuz da, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Şu halde içinizden böyle yapanların cezası Dünya hayatında bir rüsvalıktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde de onlar azabın en çetinine itileceklerdir. Allah, ne yaparsanız (hiç birinden) gâfil değildir" (Bakara/85).

Bu araştırmamız, okuyucuya iki hususu anlatmayı hedeflemektedir:

1- Hz. Muhammed (s.a.s)'in mücâdele ettiği *şirk* ortamını anlamak ve dolayısıyla -şartların güçlüğü itibariyle- onun ne kadar büyük bir görevi yerine getirdiğinin anlamını kavramak,

2- O günün *şirk*'ini bugünkülerle mukayese etmek...

"Ey Rabbimiz nefsimize zulmettik, kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz, bizi esirgemezsen her hâlde (maddi ve manevi en büyük) zarara uğrayanlardan olacağız." [1001]

1001 K.K. A'râf Sûresi, 23.

Genel Değerlendirme

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız hususları değerlendirecek olursak, diyebiliriz ki, Âdem (a.s)'la başlayıp Kıyamet'e kadar devam edecek olan tarih, sadece okullarda okutulan geçmiş hadiseler kronolojisi değildir. Bilâkis tarih, insanoğlunun yaşamıyla çok yakından ilgilidir, yaşanan hayatın kendisidir.

Târihlerini bilmeyen birey ve toplumlar, başkalarına bağımlı ve uydu olmaya mahkûmdurlar. Çünkü onlar kendilerine öğretilenden başka bir hakikati göremezler, algılayamazlar. Görmeyi, algılamayı isteseler bile buna müsaade edilmez. Dolayısıyla insan, sadece tarihi bilerek hürriyeti tanır, bağımsızlığa âşık olur ve onun için mücâdele eder.

İnsanın yaşam gayesi, örnek insan olmak, başka bir tabirle Allah rızasına kavuşmak olmalıdır. Allah Teâlâ insanı bu yüce amaç için yaratmıştır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

"Ben cinleri de, insanları da sadece bana kulluk etsinler diye yarattım." 1002

Âyetten de anlaşılacağı üzere, insanın yaşam boyu göstereceği tüm çaba, Allah rızası doğrultusunda olmalıdır. Aksi takdirde Allah, insanın amellerini kabul etmeyecektir. Bir diğer âyette de şöyle buyurulmaktadır:

"Kim İslâm'dan başka bir din (yâni hayat nizamı) ararsa, ondan (bu din) aslâ kabul olunmaz ve o, Âhiret'te de en büyük zarara uğrayanlardandır. Kendilerine apaçık deliller gelmiş, o peygamberin

1002 K.K. Zâriyât Sûresi, 56.

şüphesiz bir hak olduğuna şâhitlik de etmişler iken imânlarının arkasından küfre sapan bir kavmi Allah, nasıl hidâyete erdirir (muvaffak eder)? Allah, zalimler gürûhunu hidâyete erdirmez. İşte onların cezaları budur: Muhakkak ki; Allah'ın, meleklerin, bütün insanların lâneti onların üzerinedir." [1003]

Allah Teâlâ, yukarıdaki âyet-i kerimelerde sadece kendi emirleri doğrultusunda yaşanacak bir hayat nizamını kabul edeceğini, başka bir hayat tarzını tanımayacağını beyân buyuruyor. Âyetin devamında da şöyle buyruluyor: Hz. Peygamber (s.a.s), onlara takip edecekleri yolu gösterdikten sonra, insanlar o yolu terk edip başka yollara saparlarsa, Allah nasıl onlara hidâyet eder, onları muvaffak eder? Bir başka tabirle, Allah'ın insanlar için gösterdiği hayat nizamını inkâr ederek, O'ndan başkasından yardım isteyen insana hidâyet ve muvaffakiyet yoktur. O halde, ideal insan olmanın yolu, Allah'ın buyrukları doğrultusunda yaşamaktır. İşte, insanoğlunun tüm zamanlar boyunca bu yolda vereceği mücâdele, onun tarihidir.

Bu yolun bir tek rehberi vardır ki, o da Kur'an ve onun açıklaması olan Sünnet'tir.

Başkalarının bir gerçeğe inanmamaları, o gerçeğin yokluğu anlamına gelmez. Onların inkârına rağmen gerçek vardır. Fakat Allah nizamının düşmanı olanlar, bunu görmezler, görmek istemezler. Allah bunlar için şöyle buyuruyor:

"Andolsun ki biz, cin ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, bunlarla idrâk etmezler; gözleri vardır, bunlarla görmezler; kulakları vardır, bunlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha da aşağıdırlar. Onlar gaflete düşenlerin tâ kendileridir." [1004]

1003 K.K. Al-i İmrân Sûresi, 85-87.
1004 K.K. el-A'râf Sûresi, 179.

O halde sonuç olarak diyebiliriz ki, tarih Kur'an'dan ayrılması mümkün olmayan, onunla kâim, insanı ideale götüren bir ilimdir. Kur'an, insanın yaşam rehberidir. Bu nedenle her seviyedeki insan, -ister yöneten ister yönetilen olsun-, onu iyi bilmelidir ki Allah'tan başkasına kul olmasınlar! Çünkü kendilerine itaat edilen insanların çoğu insanı yanlış yola götürür.[1005] Tek doğru yol Kur'an'ın, Sünnet'in ve gerçek tarihin gösterdiği yoldur.

1005 K.K. En'âm Sûresi, 116.

İndeks

A

Abbas 89, 224, 421
Abbâsîler 118, 138
ABD 121
Abdulhamid 57
Abdullah 392, 397, 427, 428, 429, 436, 437, 445, 446, 457
Abdullah b. Cud'an 392
Abdullah b. Ubey b. Selul 397
Abdulmuttalib 392, 412, 425, 426, 427, 428, 431, 432, 433, 437, 438, 447
Abdumenâf 437
abras 354, 368
Âd 200, 204, 205, 206, 207, 210, 301
Addâs 271
Âdem 44, 49, 52, 54, 61, 74, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 140, 167, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 357, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 404, 405, 417, 448, 459
Aden 438
Afganistan 58, 95
Afrika 70, 101, 397, 403
Ahbâru Mekke 178, 381
Ahiret 112, 161, 379, 389
Ahir Zaman 359
Ahmed 152, 362, 433, 457
ahsen-i takvim 92
Ahsen-i takvim 64, 173
Ahvâz 69
Ai Şeriatî 74
Akad 215
Akdeniz 146
Albert Camus 56
Albigen 80
Albigen saldırısı 80
Ali Şeriatî 73, 83
Allah'ın Evi 410
Allah'ın oğlu 363
Alman 56, 145
Alois Sprenger 145
Alvarlı Mehmed Efendi 423

Amerika 58, 59, 97, 101, 102, 148, 159, 397, 398
Âmine bintü Vehb 428
Amonitler 237
Amr b. Luhay 413
Anadolu 76, 79, 103, 214, 249
Ankara 133, 146, 152, 164
Antakya 78, 79
antropoloji 81
A'râf 88, 108, 109, 111, 157, 168, 174, 175, 177, 178, 182, 186, 201, 202, 204, 230, 231, 235, 238, 240, 241, 242, 243, 244, 289, 293, 298, 299, 304, 305, 307, 312, 313, 316, 317, 320, 380, 383, 387, 417, 420, 458, 460
Arafat 419
Arnold J. Toynbee 116, 120
Arşı A'lâ 385
Ashabu'l-Kehf 155
Asiye 357, 372
Askalanlı İbn Hacer 145
Asr-ı Saadet 118
astronomi 100
Asur 215
Asya 403
ateş tanrısı 416
Avrupa 56, 58, 76, 78, 79, 83, 120, 123, 397, 403
Avusturya 43, 76
Azer 217
Aziz 252, 256, 266
Azîz 226, 369

B

Babel 214
Babilonya 214, 409
Bâbu's-Selâm 451
Bağdad 69, 403, 440
bağnaz 96, 117, 139, 140, 144
Bahira 439, 440, 441, 442, 443
Bakîre Meryem 357
Bâkûl 450
baron 80
Batılılaşma 127, 139
Bedruddin 'Aynî 104
Bel'âm 327, 328
Belazurî 138
Belkıs 334, 335, 336
Ben-Ammi 237
Benu 'Adi b. Neccâr 437
Benu Temim 70
Bergson 56
Bey'a 452
Beyrut 50, 70, 73, 77, 92, 150, 164, 174, 178, 184, 189, 200, 267, 322, 382, 438, 440, 444
Beyt 412, 419

Beytu'l-Haram 379
Beytullah 416
Beytu'l-Ma'mûr 386
Beziers 80
biat 452, 453, 454
Bilâdu'ş-Şâm 199
Bizans 75, 101, 115, 139, 156, 391, 402, 403, 429, 438, 449
Bizans dinarı 403
Bizans Rum İmparatorluğu 403
Budizm 237
Buhârî 66, 68, 137, 138, 165, 189, 224, 381, 383, 421
Buhl 439
Bulgar 78
Bush 121
Busra 267, 437, 438, 439, 440, 441
Bünyâmin 247, 259, 260

C

Câbir b. Semura 165
Caetani 439
Ca'fer 152
cahiliye 131, 374, 379
Cahiliye 373, 374, 375, 380, 390, 393, 398, 404
Cahiliye Dönemi 373, 374
Câlut 331, 332
Carcossone 80
Carra de Vaux 443
Cebrail 348, 355, 358, 421, 423, 455
Cercis 440
Cerh ve Ta'dil 151
Cezayir 96
Cezire 413
Champagne 79
Christiana Lilliestierna 95
CIA 101
Cibril 224, 421
cizye 103
Collin Wood 115
Corci Zeydan 403
Cuma 166
Cürhüm 449

Ç

Çarmıh 362
Çeçenistan 95
Çin 121, 395, 403, 438
Çörçil 116

D

Dâru'n-Nedve 399
Darwin 187
Dâvûd 76, 165, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 338

Demokles'in kılıcı 130
demokrasi 390
Demombynes 439
Descartes 56
devvâr 414
Diyarbekrî 436
Diyojen 328
Dolar 403
Dumetu'l-Cendel 404
Düreys 443

E

Ebâbil kuşları 432
Ebân b. Osman 138
ebedilik ağacı 181, 182
Ebrehe 431, 432
Ebû Bekr el-Hatîb 103
Ebû Cehil 415, 445
Ebû Hureyre 164, 165
Ebû Kubeys 445
Ebû'l-Fidâ 174
Ebû Musa el-Eş'arî 67
Ebû Tâlib 437, 438, 440, 441, 442, 443, 444, 446
Ebû Umeyye b. Muğire 451
Ebû Vehb 450
Ebû Zerr 381
Ebvâ 437
Ehl-i Kitâb 173, 228, 249, 364
Ehnûh 190
el-Ahsef 413
el-Beyhâkî 138
el-Cezire 413
el-Emin 451
el-Esma 70, 403
el-E'şâ 401
el-'Etâir 415
el-Halecan 200
El-Haris 425, 435
el-Kâfiyecî 68, 69, 143
el-Kilâ'î 429, 433
el-Livâ 399, 402
Elvâh 316, 317
el-Vakidî 138
Emevîler 118, 138
Enes b. Mâlik 164
Enise 436
Enoch 190
Ermeni 56
Erzurum 43, 63, 69
Esâf 427
Eski Yunan 71, 396
es-Sahavî 72, 104, 142, 143
es-Sehâvî 119
es-Semhûdî 66
Eş'arî 67, 149
Eşref Barsbay 104
Eşrefu'l-mahlûkat 89
Euro 403
Eyyâmu'l-Arab 133, 401
Eyyub 267, 268, 269, 270

Ezlâm 426, 427
Ezrakî 138, 178, 187, 224, 381, 389, 402, 410, 413, 421, 427, 449, 450, 452
ez-Zehebî 117, 149
ez-Zuhrî 138

F

Farabî 56
Farsça 69
faşist 188
Fâtıma 150, 429, 448
Fâtıma binti Abdillah 429
Fatih 71, 115
Fatih Sultan Mehmed 71
Fecr Sûresi 97, 98, 205, 207
feodalite 80
Ferazdak 394
Ferec 138
Ficâr 67, 444
Filistin 80, 105, 121, 223, 226, 278, 308, 391, 438
Fil Senesi 429
Firavun 102, 106, 108, 111, 205, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 318, 325, 326, 327, 328, 357, 372, 385, 403, 411
Firavunlar Vadisi 275, 276
Francis Moore 397
Franklin D. Rozvelt 116
Fransa 79, 103
Fransız 56, 70, 95, 96, 102, 123, 183, 388
Fransız devrimi 56
Furkan 154, 326

G

Gambiya 397
Gaules 398
Goldziher 57, 162
gök tanrısı 416
Güney Amerika 101
Güney Arabistan 69
Güney Doğu Anadolu 214, 249
Güney Fransa 79
güzellik tanrısı 416
Ğassan 404

H

Habeşistan 431
Habib 147
Hâbil 90, 91, 185

Hacc 72, 152, 155, 166, 225, 376, 379, 400, 401, 419, 420, 422, 453
Hâcer 223, 224, 225, 226, 421, 422, 423
Haceru'l-Esved 451, 452, 453, 454, 455
Haçlı Hareketi 81
Haçlılar 78, 80
Haçlı ordusu 78
Haçlı Seferleri 76
Hadramaut 200
Hâkim 392
Haleb 117, 152, 346
Halebçe 58, 95, 106
halife 88, 140, 330
Halife 173
Halime 435, 436
Hâmân 279, 287, 288, 290, 292, 296, 302, 327, 328
Hamidullah 44, 63, 69, 133, 145, 146, 250, 419, 442, 448, 452
Hamidullah Hoca 44
Hamza 391, 447
Hamza b. Abdulmuttalib 447
Hanefi 117, 149
Hanîf 215, 409
Hanne 340
Haram Aylar 379, 444
Harb b. Umeyye 392
Harem 223, 418, 419, 420
Hârem 414
Harem elbisesi 420
Hâricîler 142
Haris 425, 426, 435, 436
Hârûn 285, 287, 292, 295, 299, 306, 315, 319, 358, 385
Hasan 150
Hassan b. Sabit 433
Hatib Bağdâdî 138
Hatice 439, 446, 447, 448
Hatice binti Huveylid 446
Havariler 360, 361
Havrân 267
Havva 173, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 382, 383, 386, 387, 388
Hayber 103, 104, 428
Herméneutique 153
Herodot 71
Hesap Günü 64, 330
Hevâzin 431
Hıristiyan 52, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 95, 120, 124, 142, 190, 228, 229, 236, 271, 353, 354, 364, 365, 370, 393, 409, 439, 440, 443
Hıristiyan Savaş Tarikatı 79
Hicâbe 399
Hicaz 207

Hicr 175, 207, 232, 233, 234, 235, 236
Hicret 67, 68, 378
hilâfet 417
Hilfu'l-Fudûl 445
Hindistan 178, 184, 199, 388, 391, 438
Hinduizm 57
Hiroşima 106
Hitler 104, 105, 116
Homoseksüeller 237
Hubel 410, 411, 412, 413, 414, 426, 427, 428
Hûd 109, 155, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 209, 210, 212, 232, 233, 234, 235, 239, 240, 241, 244, 288, 310
Hukkâm 392
Hulefây-ı Râşidîn 53
Hume 56
Hums 418, 419
Huza'a 398, 399, 419
Hüdhüd 335
Hüseyin 47, 150, 457
Hz. Âdem 44, 49, 52, 54, 89, 90, 91, 92, 93, 180, 181, 182, 183, 189, 386, 387, 388, 404, 448
Hz. Ali 67, 68
Hz. Dâvûd 329, 330, 331, 332, 333
Hz. Eyyub 267, 268, 269, 270
Hz. Fâtıma 150
Hz. Hatice 439, 446, 447, 448
Hz. İmrân 340
Hz. İsâ 52, 53, 75, 77, 353, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 367, 368, 369, 370, 372
Hz. Lokmân 348
Hz. Lût 222, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 357, 372
Hz. Meryem 317, 340, 341, 342, 353, 354, 356, 358, 372
Hz. Mûsâ 52, 53, 106, 108, 242, 243, 275, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 304, 305, 307, 310, 311, 313, 314, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 327, 328, 385
Hz. Nûh 86, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 357, 372
Hz. Ömer 66, 67, 69, 76, 78
Hz. Salih 208, 210, 212
Hz. Sara 223
Hz. Süleyman 332, 333, 334, 337, 338, 339

Hz. Şuayb 238, 240, 242, 243, 245, 283
Hz. Yahya 344, 345, 346
Hz. Yûnus 271, 272, 273, 274
Hz. Yûsuf 246, 250, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 262, 263, 264, 265, 266, 276
Hz. Zekeriyya 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346

I

Ignaz Goldziher 57, 162
III. Innocent 80
Irak 95, 106, 148, 214

İ

İblis 174, 175, 176, 187, 188, 383
İbn Abbas 89, 224, 421
İbn 'Asâkir 436, 438, 439
İbn Cubeyr 150
İbn Haldun 73, 119, 124, 125, 126, 143
İbn Hişâm 138, 189, 391, 399, 402, 409, 419, 420, 426, 428, 436, 438, 439, 440, 441, 442, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451
İbn İshâk 138, 145, 189, 418, 419, 420, 427, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 446, 447, 448
İbn Kesîr 77, 79, 89, 138, 189, 190, 200, 247, 249, 250, 251, 267, 268, 288, 322, 334, 340, 348, 412, 438, 439, 440, 441, 442
İbn Kudama 149
İbn Me'în 149
İbn Nedim 138
İbn Sa'd 92, 127, 138, 173, 178, 184, 436, 438, 439, 440, 441, 442
İbn Şihab ez-Zuhrî 138
İbnu'l-Esîr 66, 67, 68, 138, 174, 178, 190, 191, 345, 346, 401, 433, 439, 440, 441
İbnu'l-İmâd 127
İbrahim 47
İdris 189, 190
İgnaz Goldziher 57, 162
İhnaton 116
İlâhî Kudret 356
İlmü'l-Ensâb 133
İmâm Şâfi'î 162
İncil 53, 171, 214, 228, 320, 342, 343, 354, 358, 359, 367, 368, 441, 442, 444
İngiliz 70, 115, 398

insanlık dışı 394
İran 58, 67, 69, 75, 123, 139, 148, 156, 402, 403, 429
İran Sasanî İmparatorluğu 403
İrem 205
İsâ 52, 53, 75, 76, 77, 331, 340, 353, 354, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371, 372
İslâm Devleti 66, 250
İslâm Dünyası 55, 76
İspanya 83
İsrâ 65, 174, 176, 284, 295, 329, 347, 350
İsrail 58, 121, 308, 309
İsrailiyât 190
İsrailoğulları 278, 279, 303, 310, 312, 315, 318, 321, 322, 325, 326, 345, 362, 367, 380
İstanbul 48, 55, 71, 76, 78, 79, 83, 96, 102, 115, 116, 122, 250, 323, 392, 393, 400, 439, 448
İstanbul Boğazı 115
İstanbul'un Fethi 83
İstilâm 452, 453, 455

J

jenosit 79

K

Kâbe 178, 179, 186, 187, 188, 223, 224, 225, 226, 373, 378, 379, 381, 382, 386, 389, 390, 399, 400, 402, 404, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 419, 420, 421, 422, 423, 426, 428, 431, 432, 438, 445, 448, 449, 450, 451, 452, 454, 455
Kâbil 90, 91, 92, 185, 186, 188, 189, 190
Kafiyeci 71, 72, 119
Kahire 278
Kant 56
kapitalist 287, 289
Kapitalizm 95
Karadeniz 47
Kârûn 287, 288, 290, 291, 292, 327, 328
Karyetu'n-Neml 425
Kasım 448
Katâde 138
Kays 70, 394, 400, 401, 444
Kays b. Asım 394
Kelb 404
Keldaniler 215
Ken'anîler 215
KGB 102
Kıbrıs 123

Kıbrıs Rum Yönetimi 123
Kıptîler 278, 281
Kısasu'l-Enbiyâ 141
Kıyamet 43, 60, 88, 94, 96, 154, 164, 165, 167, 283, 296, 368, 394, 444, 457, 459
Kıyamet günü 43, 96, 154, 296, 444
Kızıldeniz 308, 449
Kızılderili 95
Kızıl Sultan 57, 122
Kilâ' 429, 433
Kinâne 419, 444
Kinâne Kâbilesi 444
Kitab-ı Mukaddes 173, 236, 237, 269, 270, 273, 328, 353, 354, 370
Kiyâde 402
Kostantiniyye 115
Kraliçe Belkıs 335
Kudüs 76, 77, 78, 79, 80, 81, 317, 321, 346, 353, 368, 371
Kumâme 76
Kur'an 49, 50, 53, 59, 60, 61, 64, 72, 74, 85, 87, 89, 95, 97, 99, 101, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 131, 132, 134, 136, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 166, 168, 169, 171, 173, 174, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 187, 189, 196, 197, 198, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 212, 214, 215, 217, 218, 221, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 236, 237, 240, 242, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 255, 257, 258, 260, 262, 263, 264, 267, 269, 272, 275, 278, 279, 280, 281, 282, 284, 285, 288, 290, 291, 292, 296, 302, 303, 305, 307, 310, 315, 316, 318, 320, 321, 322, 323, 325, 327, 330, 331, 337, 338, 341, 342, 343, 345, 348, 351, 352, 353, 355, 356, 357, 361, 362, 363, 364, 366, 370, 372, 375, 377, 378, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 391, 393, 394, 402, 409, 410, 411, 417, 432, 443, 454, 457, 459, 460, 461
Kurban 226, 424, 457
Kureyş 66, 391, 398, 399, 402, 414, 425, 426, 428, 432, 433, 440, 441, 445, 446, 449, 450, 451
Kusay 66, 399
Kusay b. Kilâb 66
Kutsal Kâse 79
Kutsal Kaya 76
Kutsal Metinler 173
Kutsal Topraklar 80, 186

Kuveyt 58
Kuzey Avrupa 79
Kürt 56

L

Lamartine 119
Languedoc 80
Lat 410
Latin 128
Lenin 116
Leone Caetani 439
Les Templiers 76
lezbiyenler 237
Lokmân 348, 349, 351
Lût 110, 154, 222, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 240, 356, 357, 372
Lût kavmi 240
Luxor 275, 277
Lübnan 95

M

Macar 57, 78, 162
Mao 70
Marx 407
mazlum 96
Me'âkil 402
Mecusi 124
Mecusiler 155
Med 215
Medine 66, 67, 68, 150, 152, 207, 238, 397, 428, 433, 437, 456
Medinetu Habu 276
Medyen 238, 240, 242, 243, 244, 245, 281, 282, 283, 286
Meğazi 133, 137, 138, 141
Mekke 66, 68, 104, 131, 150, 178, 179, 184, 187, 223, 224, 226, 264, 271, 373, 374, 376, 378, 381, 382, 386, 388, 389, 390, 391, 393, 394, 395, 398, 399, 401, 402, 403, 404, 405, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 419, 420, 421, 423, 425, 426, 427, 428, 429, 431, 432, 433, 435, 436, 437, 442, 444, 445, 446, 447, 449, 450, 451, 452, 456
Mekke Şehir Devleti 66, 373, 374, 378, 381, 390, 398, 401, 402, 403, 404, 410, 411, 421, 427, 429, 435, 446
Melek Cebrail 348, 355
Melik 392
Memnon 276
Menât 410

Merve 225, 422, 427
Meryem 189, 217, 285, 317, 331, 340, 341, 342, 343, 345, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 368, 369, 372
Meryem oğlu İsâ 331, 354, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 367, 368, 369, 372
Meryem oğlu İsâ Mesih 354, 372
Meryem oğlu Mesîh 363, 368
Mescid 306, 379
Mescidu'l-Aksâ 76
Mescid'ul-Haram 379
Mesih 340, 354, 359, 364, 365, 367, 370, 372
Mes'ûdî 267, 317, 439, 440
Mevlid 135, 434, 457
mev'ûde 394
Mev'ûde 393, 395
Meyâfarkîn 117
Meysere 446, 447
Mezopotamya 214, 271
Mısır 104, 116, 223, 242, 243, 250, 255, 257, 258, 262, 263, 264, 275, 276, 277, 278, 279, 281, 283, 293, 302, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 314, 319, 321, 323, 327, 400, 403
Moab 237
Moabitler 237
monarşi 390
Mu'allakâ 392
Mu'allakâtu's-Seb'a 374, 400
Muaviye 104, 401
Mu'az 66
Mu'az b. Cebel 66
Muğire 392, 450, 451
Muhammed 44, 52, 53, 56, 63, 64, 68, 69, 75, 76, 95, 99, 109, 110, 111, 114, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 145, 146, 153, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 171, 223, 225, 228, 238, 240, 246, 250, 264, 271, 353, 365, 373, 376, 378, 379, 390, 402, 403, 405, 408, 412, 413, 415, 419, 426, 429, 430, 431, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447, 448, 451, 452, 454, 455, 456, 457
Muhammed Hamidullah 44, 63, 69, 133, 145, 146, 250, 419, 448, 452
Muharrem 68, 400, 444
Mûsâ 52, 53, 106, 108, 242, 243, 275, 278, 279, 280, 281, 282,

283, 284, 285, 286, 287, 288, 290, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 327, 328, 347, 380, 385
Musa b. Ukbe 138
Musayka 397
Musevi 124
Musul 198
Mu'tezile 142
müfteri 96
Münâfık 96
mürteci 96
müteâl 416, 456
müteğallibe 204, 206, 211, 220, 241, 245

N

Nâile 427
Napolyon 83
Narbonne 80
Nedve 399, 402
Neml 112, 208, 209, 231, 235, 284, 333, 334, 335, 336, 425
Nemrut 108, 220, 407, 408, 409, 411
Nesî Takvimi 399
Nil 275, 276, 277, 279, 286
Nil Nehri 275
Ninova 271, 273
Nufeyl b. Habîb 432
Nûh 86, 111, 155, 189, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 206, 235, 240, 301, 356, 357, 372

O

Orta Doğu 76, 80, 81, 101, 199, 397
Osman b. Huveyri 409
Osmanlı 68, 101, 123, 127
Osmanlı Devleti 68, 123
Osmanlılar 118, 138

Ö

Örnek Halifeler 53, 138

P

Panama 106
Papa 77, 78, 80
Paris 44, 57, 76, 77, 81, 123, 133, 162, 190, 227, 237, 267, 392, 416, 439, 440, 443

parlamento 399
Payens'li Hugue 79
Pederşâhî 393
Pekin 121
Pekin Hamidiyye Üniversitesi 121
pèlerins 79
Perpignan 80
Pervari 313
politeizm 416, 456
Pompei 398
putperestlik 409, 416, 456

R

Rab 294
Râ'îl 251
Ramazan 61, 68
Ramses 102, 278
R. Blachère 443
Receb 400, 444
René Grousset 81
Rey 142
Rifâde 399, 402
Rihle 150
Roma 57, 75, 80, 362, 370, 392, 395, 396
Roma Hukuku 57
Ruhu'l-Kudüs 353, 368
Rukiyye 448
Rum 67, 123, 403, 442
Rumlar 156
Rus 58

S

Sa'd b. Muaz 104
Saddam 58, 95, 106
S. A. Diouf 397
Sadi Şirazî 56
Safa 225, 422, 427
Saint-Sépulcre 76, 77, 78
Sakîf 431
Salih 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 331
San'a 431
sanem 414
Sara 223, 421
Sartre 56
Sa'sa'a 394
Sasanî 106, 403
Sa'y 225, 422
Sebe 329, 331, 334, 335
Secde 187, 418
Sefir-müsafir 402
Selahaddin-i Eyyûbî 80, 81
Semûd 205, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 244, 301
Senegal 397, 398
Sercis 440
Seyyid 391, 392
Seyyit Kutub 378

Sezar 370, 398
Shakspeare 56
Sidâne 402
Sihirbaz 298
Sihirbazlar 142, 297, 299
Siirt 249
Sikâye 399, 401, 421
Silvan 117
Sîret 134, 135, 136, 137, 425, 442
Somali 106
sosyoloji 81
soykırım 79, 80
Spartacus 396
Sprenger 145, 439
Subhi Edhem 72, 122, 127, 128, 143
Suheylî 414
Suhûf 316, 358
Suriye 214, 438
Süleyman 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 433
Süleyman b. Suhaym 433
Sümer 215
Sünnet 53, 57, 132, 134, 142, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 168, 169, 171, 460, 461

Ş

Şabra 95
Şâfii 116, 117
Şâm 199, 207, 423
Şanlıurfa 243
Şatûla 95
Şeceretu'l-Huld 182, 387
Şeriat 418
Şeyh İbn Kudâma el-Hanbelî 149
Şeyma 436
Şeytan 174, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 187, 188, 217, 248, 263, 270, 288, 335, 351, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 417, 418
Şi'a 142
Şuayb 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 282, 283

T

Taberî 50, 66, 67, 68, 92, 119, 127, 138, 145, 146, 152, 173, 178, 184, 189, 190, 198, 200, 397
Tacite 128, 143
Tacuddin Subkî 116
Tağriberdî 127
tağut 91, 94
Tağut 91, 94, 157, 158
Tahir 448

Tâif 271, 431
Talibân 58
Tanzimat 105, 130, 139, 143
Tanzimat Fermanı 130
Tapınak Şövalyeleri 76
Târihu'l-Hulefâ 141
Târihu's-Sahâbe 141
tavaf 225, 386, 412, 415, 416, 420, 422
Tayyib 448
Tebuk 207, 238
Tebuk Seferi 207
Tek İlâh 368, 415
Temmam 442, 443
Templier 76, 79
Templiers 76, 79
teslis 364
Tevâğit 414
Tevrat 53, 171, 190, 228, 270, 273, 296, 303, 308, 314, 316, 317, 318, 320, 325, 326, 346, 354, 359, 360, 362, 368, 433, 442, 444
Toulouse 80
Trablus 79
Tsoar 236
Tunus 147, 148
Tûr 283, 286, 312, 313, 314, 315, 319, 320
Tûr Dağı 283, 314, 320
Tuvâ 283, 385
Türkiye 68, 106, 123, 144, 199, 434
Türkler 69

U

Ubeydullah 152, 409
Ubeydullah b. Cahş 409
ubudiyet 174
Uhtun 102
Uhud 376
Uhud Savaşı 376
ulu'l-emr 75, 97, 101
Umre 225, 378, 379, 420, 422, 453, 455
Umru'l-Kays 401
Urve b. Zübeyr 138
usve 135
Utbe 138, 415
Utbe b. Rebi'a 415
Uzak Doğu 395, 403
Uzeyne 433
Uzzâ 410

Ü

Üçüncü Dünya 144, 288
Ümmü Eymen 437
Ümmü Gülsüm 448
Ürdün 267

Üsküdar 55
Üzeyr 365, 368

V

Vadiyu'l-Mulûk 275, 276
Vahşi 395
Vakfe yapma 419
Vakidî 138, 433
Varaka 409, 428
Varaka b. Nevfel 409, 428
Vehb b. Münebbih 138
Velid 152, 392, 450
Velid b. Muğire 392, 450
Vietnam 106
Viyana 43, 44, 76

Y

Yahudi 52, 53, 78, 95, 121, 227, 228, 229, 236, 369, 393, 409, 433, 437, 440
Yahudiler 53, 61, 77, 78, 104, 105, 121, 155, 156, 317, 328, 338, 340, 345, 346, 356, 358, 359, 362, 365, 368, 370, 372, 433, 442, 444
Yahya 317, 340, 342, 343, 344, 345, 346
Ya'kûb 138, 247, 248, 254
Ya'kûb b. Utbe el-Medenî 138
Ya'kûbî 66, 173, 178, 185, 392, 401, 404, 413, 414, 427, 444
Yâkum 450
Yedi Aslı 374, 392, 400
Yedi Asılar 400
Yemen 200, 334, 391, 431, 432, 438
Yeni-Eflatunculuk 57
yer tanrısı 416
Yesrib 155, 428, 433, 437
yobaz 96, 130
Yukarı Mezopotamya 271
Yunanca 120
Yunan Târihi 101
Yûnus 65, 111, 155, 192, 271, 272, 273, 274, 294, 295, 298, 304, 306, 310, 311, 325, 367
Yûsuf 49, 109, 112, 114, 155, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 276, 301, 308

Z

Zebûr 329
Zekeriyya 238, 317, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 355

Prof. Dr.
İhsan Süreyya
Sırma

Müslümanların Tarihi

Âdem (a.s) ile başlayıp kıyamete kadar devam edecek olan tarih, sadece okullarda okutulan geçmiş hadiseler kronolojisi değildir; bilâkis insanoğlunun yaşamıyla çok yakından ilgilidir, yaşanan hayatın kendisidir.

Tarihlerini bilmeyen birey ve toplumlar, başkalarına bağımlı ve uydu olmaya mahkûmdurlar. Çünkü onlar kendilerine öğretilenden başka bir hakikati göremezler, algılayamazlar. Görmeyi, algılamayı isteseler bile buna müsaade edilmez. Dolayısıyla insan sadece tarihi bilerek hürriyeti tanır, bağımsızlığa âşık olur ve onun için mücadele eder.

İnsanın hayattaki tek hedefi, örnek insan olmak, -başka bir tabirle- Allah rızasına kavuşmak olmalıdır. Allah Teâlâ insanı bu yüce amaç için yaratmıştır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

"Ben cinleri de, insanları da sadece bana kulluk etsinler diye yarattım."

1

9 789754 737660
www.beyanyayinlari.com